

ב"ה

**אין ליכט
פון תורה**

ספר

נדחי ישראל
בלשון הקודש ואידיש

52

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשל"ג לפ"ק

ספר

נדרחי ישראל

על שם הכתוב אם יהיה נרחך בקצה השמים משם
יקבצך ה' אלהיך ומשם יקחך [נצבים ל'ד].

בו יבואר כמה וכמה ענינים מעקרי הדת, אשר מוטל על כל איש המתנדוד
בארצות רחוקות לידע אותם ולהזהר בהם כדי שלא לצאת מדת הישראלי.
גם מבואר בו כמה הלכות מאו"ח ויו"ד שנהוגין לכל איש המתגורר שם לדעת
אותם. גם יבואר בו בכמה פרקים גודל שכר מקיימי מצות התורה, ולהיפך
גודל העונש ח"ו. וראוי ונכון לכל מי שהוא בן תורה ליעין לחבריו ומקורביו
שילמדו אותן כדי שידעו הדברים המצויין להכשל בהן ויזהרו מהן.

כל אלה נקבצו ע"י הצעיר ישראל מאיר ב"ר אריה זאב הכהן.

זוא ליב דעם פאר ליינג פון פיל מענשען עס זאלל זיין דער נוצבארער ספר אָפּגען
פאר אללעמען האָבען סיו' אים איבער גיזעצט אין פראַסט יידיש אלע זאלין קענען
אריין קוקן ווארום עס ווערן אין אים ארוםגעט וויכטיגע ענינים פון אונזער הייליגע
אמונה וועלכע עס מוזן וויסן אונ אָנהיימען יעדער איד בפרט דער וואס לעבט אין דא
ווייטע מקומות אויף ווערען דא ארוםגעט א סאך נאָהיגע דינים פון אורח חיים אונ
יורה דעה אונ נאך פיל הויכע ענינים וואס יעדער איד מוז זיין וויסען.

ו ו א ר א

שנת ונשא גם לגוים ואסף נדרחי ישראל ונפצית יהודה יקבץ נגד [ישעיה יא].

שלום יודא גראם

מו"ל ספר אבן שלמה. גדר עולם. ואמרו. אמן. טעמי המנהגים
לב טוב. שמחת הנפש. תורת החסידים הראשונים ג' חלקים.

שנת תשכ"ח לפ"ק

דפוס

אברהם יצחק פריעדמאן

ניו-יארק נ. י.

הרוצה להשיג הספר יפנה אל האדרעס

RABBI S. J. GROSS
171 TYLOR STREET
BROOKLYN, N. Y.
Telephone: 388-8812

SINAI OFFSET CO.
34 HUBERT STREET
NEW YORK 13, N. Y.

הסכמות

הסכמה מכבוד הגאון הגדול הח"ב סו"ת וכו' מהר"ר שלמה הכהן די מ"צ דק"ק ווילנא :

טובה לכבוד הרב הנ' הכהן הנ"ל בעל המחבר של הספרים הנ"ל אשר קם ונתעורר לעיני בחקנתם של אלו לכל ידח מאחינו בני נדח ח"ו, וחוננו על מה שפר מיוחד וקראו בשם נדחי ישראל והוא מלא על כל נדויותו בדברי חכמה ומוסר השכל ויראת ה' להשיב נדחי ישראל הנדחים ורחוקים מתורה ויראת שמים ולקרב אותם לה' ולתורתו ולהציל נפשם מעצת היצה"ר הפורש רשת רגליהם - וגם כתנו בו כמה דינים נחוצים הנצרך למעשה בדברים אשר ההספן אינם בקיאים כ"כ כמו שהביא בספר הנ"ל גמא דינים מדיני ק"ש ותפלה ותפילין וציצית ונט"ו ובהמ"ו והלכות נדה ועוד כמה דינים הנצרכים וגם כמו עניינים המדברים מענין מעלת התפילה ולימוד התורה וגדל השכר המגיע בזה, ובכא להעוסק בתורה ומגדל בניו לת"ת, ולכן מה מאוד מצוה וראוי לאנשים מופלגי תורה ויראי ד' הנמצאים שמה לעשות תקנה ועצה לאנשים ההמונים הנדחים ורחוקים מתורה ויראת שמים והיינו שיתקנו לעשות חבורות חבורות בכמה בתי מדרשות שילמדו עמהם שיעור קבוע בכפ"ו, נדחי ישראל שחיבר הרב הנ' הנ"ל, בימי השבתות או אפילו כחול בזמן שהם פנויים ממלאכה ומנושא ונראין כגון בין מנחה למערב או לאחר הפילת ערבית, ובלי ספק שע"י לימוד בספר נדחי ישראל הנ"ל יפעל בגופם ונפשם פעולה גדולה וישונו אל ד' בכל לבם ונפשם ולא יכשלו עוד באיסור חילול שבת ובניטול ק"ש ותפלה ושאר מצות ח"ו ואדרבה יקויים בהם דברי הנביא יחזקאל ל"ן ונתתי לכם לב זודש ורואה חדשה אתן בקרבכם וכו' ועשיתי את אשר בחוקי תלמי ומשפמי השמרו ועשיהם וגו' וזכות הרבים יהיה תלמי בכל המתעסקים בזה לתקן תקנות ולעשות חבורות חבורות ללמוד עמהם בספר הנ"ל וזכות זה יזמין ד' להם פרנסה במילוי וברוח ובנחת וישלח ברכה בכל מעשה ידיהם ויקויים עליהם מאמר הכתוב ונעמדם פן ושבתו את שבות עמי ישראל וגו' ולא ינתשו עוד מעל אדמתם אשר נתתי להם אמר ד' אלהיך, אכיה"ד. כ"ד הכותב למען גדול המצוה בזה, ובא עז"ח בינו ועש"ק י"ב לחודש אייר לפרט וזרתי עליכם מים טהורים ומ'ה'ר"ת'ם מכל ממאותיכם לפ"ק.

הנה כבר מפורסם לכל ונדע בשערי בת רבים נודל המעשה ורב התועלת אשר פעל ועשה כבוד איש חי רב פעלים ה"ה הרב המאוה"ג החו"ב סו"ת המפורסם בצדקתו ויראתו המהורה שכ"ת מו"ה ישראל מאיר הכהן נ"י ע"י חיבוריו הנחמדים ס' הפץ חיים, ושמירת הלשון, ואהבת חסד, ועוד זיכורים אשר חיבר לזכות את הרבים שכל איש ואיש אשר נגע ויראת ד' בלבבו ורוצה לסוד מרע ולעשות הטוב והישר בעיני אלהים ואדם יקדיש עתותיו לעיין וללמוד בספריו הנ"ל והלימוד בספריו יביאו לידי מעשה הטוב לעמו בתורה ובמצות ולהיות דבוק בה' ותורתו וממלא יהיה סוד מרע וינצור לשונו מרע ושפתיו מדבר מרמה, וכמאמר חז"ל בערכין (דף ט"ו) א"ר חמא בר' חנינא מה תקנתו של מספרו לשון הרע אם ת"ח הוא יעסוק בתורה שנאמר מרפא לשון עץ חיים וכו' רב אחא בר' חנינא אמר סיפר אין לו תקנה וכו' אלא מה תקנתו שלא יבא לידי לה"ר אם ת"ח הוא יעסוק בתורה ואם ע"ה הוא ישפיל דעתו שנאמר וסלף בה שבר רוח. - וכבר נתפשטו חיבוריו הנ"ל בקרב ישראל ונגעשו בכמה בתי מדרשות בכמה עיירות חבורות חבורות ללמוד ברכים ספריו הנחמדים הנ"ל זרבים הושבו מעון המר הזה של איסור לה"ר ורכילות ודומיהם ונתגלגל זכות לרבים ע"י זכאי כמוהו ירבה בישראל. - והנה עתה יש לומר על כבוד הרב הנ' המחבר הספרים הנחמדים הנ"ל דאוהב מצוה לא ישבע מצות וחפץ למען צדקו לעשות תקנה ועצה לאחינו בני ישראל הנדחים ממקומם ומארצם יצאו מחמת דוחק הפרנסה [וכדרך שאחז"ל רמאן דביש ליה בהאי מתא וכו'] ומכתתים רגליהם לאיזה עיירות ומדינות רחוקות ומחמת גדול התלאה וקוצר רוח ועבודה קשה המוטל עליהם שם לעסוק במלאכה ובמשא ומתן כל היום כדי לפרנס עצמם ובני ביתם הם נופלים בעצת היצה"ר ונכשלים בחומר העין של חילול שבת ר"ל וביטול כמה מצות פעם באונם ופעם ברצון וההרגל נעשה להם טבע ואין להם רב ומורה דרך שישבו אותם מדרבם אשר לא טובה וע"י כן הם נדחים גם ממקור מחצבתם של נפשם הישראלי ונגעשו דחוקים מה' ותורתו, ולכן כזה מאוד ראוי לנו להחזיק

נאום שלמה בלא"ה מו"ה ישראל משה הכהן וללה"ה ספ"ק ווילנא.

מכמה מכתוב הרב הגאון הגדול וכו' גר ישראל מהר"ר אלי' דוד נ"י אב ד"ק"ס מיר ,

(ומלפנים בפאניוויז)

עמ"י עש"ו.

המאיר לארץ ולדרים, בחיבוריו הנחמדים והיקרים ל' ישראל למאירובא אשרי שבא לכאן והלמדו בידו, הספר היקר ונעלה הנוכחי, הנכלל בו הדיונים המצויים ונחוצים לכל איש ישראל בכל מקום ביאו להלכת ולמעשה, כאשר אחמחי נברא :

ע"כ אחינו בשרינו אליכם קול אקרא, קול טלא אהבת עולם אהבה רבה ועזה, אהבה שאינה הלוייה ברבר, קול אוהב נאמן, המצפה לעת יורת אור השי"ת וכבודו להאיר לנו, שמעוני וחזני נפשכם התאספו נא אנודות אנודות, חבורות קדושות, מכל איש אשר יראת אלהים בלבבו, ושמו דרך ר' ללמוד בספר הנחמד הזה מדי יום ביומו, או מדי שבת בשבתו, כפי ערך האנשים, וכסת הנוגן המספק בדיהם, או אז תצליחו את דרככם ואז תשכילו, כי הוא כולו מחמדים, הוכו רצוף אהבת ר' ית"ש וידאנו. תורתו ועבודתו, הוא יורה דרך הישרה והברורה ללכת בה בדרכיו יתברך, להיות טוב לפניו יתעלה, ולמצוא חן וחסד בעיני אלקים ואדם, לעשות הטוב בעיני ר' והישר בעיני אדם, בו תמצאו מרגוע לנפשכם, כי יבאר לכם כל מהם לפי מצנכם החדש ולפי החליפות אשר סביב שתי עליכם בארץ אשר באתם שמה, כבר הורנו חו"ל הק' גדול תלמוד שמביא לידי מעשה, כן הלימוד בספר הנחמד הזה יביאכם לשמור ולעשות ולקיים את כל הכתוב בו ע"פ דין האמת והצדק, אשר הוא חובה על כל אשר בשם ישראל יכונה ליישר דרכו לפני ר' אלהיו אשר בחר בעמו ישראל לתת להם תורת אמת ומשפטים צדיקים אשר הם חיים לנו עד העולם גם בהיותנו בין העמים כמשה"כ ונודע כגוים זרעם וצאצאיהם בעמים רבים כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ר', ואינו תפלה יצליח ר' את דרכו של ידיו ר' המאיר לישראל בספריו המחובבים ונחוצים ואשר שם כל מעייניו רק לזכות את הרבים כאשר נודע לכל יודעיו ומכיריו, יפוצו מעיינותיו חוצה וימצאו דבר קדשו אשר הם הם גופי תורה מסילות בקרב עם ר' וירבו שוקדי דלתות חיבור הזה הנחוץ ביותר ליושבי איים רחוקים למען ישמעו וילמדו יראת ר' ודרכיו ית"ש, והי' זה שלום על ישראל כנפש כל עם ר' הגוי כולו, ר' עליהם יחיו, כנפש המצפה לישועת ר' וקיוצו נדהי עמו לעברו שכם אחד בהר ד' בירושלים, העבד לעבדי ר', כותב באמת וחומר בצדק יוב ג' למדר ברכות שנת, נגד דת" פק"ק מיר יצ"ו :

מה מתוק האור וטוב לעינים, יאמץ כל לב ויחוק כל ידים, יאמץ כל כח ירפא כל שבר מהניג, יסיב נהג כי יקום, חלד מצודרים, אך מזה יגדל ערך אור יקרית, עת יורה אל איש אשר דרכו נסתרות, ההולך בגיא צלמות, אשר חושך תשופנו ויתן עצבת, ודרכו מלא חתחתים ואימים אוגו קשבת, והוא נדרף מכל עלה נדף ברוח נושבת, ועיניו יראו וזות מתוך אמש שואה ולבו דואבת, והנה פתאום אור בהיר יורה ברק שלהבת, יגיה עליו מאפל, אשר כסתו כמו אופל, ותרום רוחו אשר ישב בשפל, וימב ממנו הנפל, עתה כגבור ירוץ אורח, בגיל עלי במות ידרוך, כי האור שם לא יראהו נתיב ודרך, ויחוק לבבו הננוג ממורך, הוא ידע ברב יתרון טוב האור וטעמו, וכל היום בשערים יהלל שמו: כן היה עמדי, בעודני יושב נבוכ ברעיוני ממטרות הזמן והנה יד אלי שלחה, מגילה עפה וכרובה, שטורה בכל וערובה, מאוהב טהר לב, איש בלבבי, צדיק צדקות אהב, כבוד הרה"ג, הריף וכקי, „משנתו“ וך נקי, „ברורה“ וסודרה, בכל חרדי הורה, הכהן הגדול מאחיו, מהר"ר ישראל מאיר הכהן שיחי' לאוי"מ ולשנים נעימים, אשר כבר יצא לו מוניטין לגאון ולתפארת בחיבוריו הרבים ואשר גדול שמו בישראל מכל הגדולות אשר פעל ועשה, וחפץ ר' בידו הצליח לזכות את הרבים, לתקן כל מכשול ולגדור פרץ. והנה העיר השי"ת את לבבו לעשות היל בישראל ולרבר דברי אמת וצדק באוני כל נדחיו ישראל, ויכתוב ספר נכבד ומפואר מלא תורת אמת ודעת יראת ר', לבאר כל ההלכות הדרושה לעם ר' אלה, אשר מארצם יצאו, ללכת ע"פ התורה והמצוה, אשר הם חיינו ואורך ימינו, ע"פ כל השגיגים החליפות והתמורות, ויכתוב חוץ ובאר על הלוחות, דן דין אמת וחוקים ישרים הודיע לעדת יעקב, למען ידעו ללכת באורח חיים למעלה למשכיל, ולמען יהיו דבקים בר' אלהים חיים להאיר באור החיים, למען שם ישראל עליהם יקרא, והלכו הם ובניהם אחריהם בדרך הטובה והישרה, אשר ר' אלקינו שואל אותה מאתנו, ליראה את ר' ולשמור מצותיו חוקיו ומשפטי, ולשמור משמרתו גם בארצות פוזרינו, כאשר עשו אבותינו אנשי השם אשר מעולם :

אנרץ עיני וישמח לבבי, כראותי את האור כי טוב, נפשי הנכבאת חגרה ענו מתקוה טובה, כי זה הספר יהי לעמוד אש להאיר דרך וליישר מסילה לפני אחינו הנדחים הנודרים ונפורים, מחברו הרה"ג הטובהק

אלי' דוד ראבינאוויץ תאומים באאב"ר הגאון מ' בנימין וצלה"ה כפאניוועו הוופ"ק מיר ליר הוזהרה גיניע

הקדמה

כתיב ביחוקאל (ל"ד) כן אדם הנבא על רועי ישראל הנבא ואמרת אליהם וגו' את החלב תאכלו וגו' את הנחלות לא חזקתם ואת החולה לא רפאתם ולנשברת לא חבשתם ואת הנדחת לא השבותם ואת האוכרת לא בקשתם וגו' והוצאתים מן העמים וקבצתים מן הארצות וגו' את האוכרת אבקש ואת הנדחת אשיב ולנשברת אחבוש ואת החולה אחוק. והנה לכאורה המקרא אינו מדוקדק שהוא מסדר הענין היפך מה שהתחיל בתחלה, אך כאשר נתבונן הוא מדוקדק מאד, דכשאנו מוציין לאדם שהוא גוסס ונוטה למות נכין שלא נתהוה דבר. כזה כרגע אחד שמן מדרגת אדם בריא ירד פתאם למדרגת מסוכן וגוסס, אלא מתחלה נחלשו כחותיו מעט ואח"כ נעשה חולה ואח"כ נתגבר עליו החולשה מאד עד שגעשה מסוכן ואח"כ נעשה גוסס וכשבא אליו רופא מומחה מתחלה מרפא אותו עכ"פ קצת עד שיצא ממדרגת גסיסה למדרגת מסוכן ואח"כ נותן לו עוד סמי רפואה לחזק כחותיו עד שמוציאו למדרגת סתם חולה ואח"כ מחזק עוד כחותיו עד שנרפא ממחלתו. ונבא לענייננו, כי באמת כל המקרא הזה הוא משל לכלל ישראל מה שיסובב להם ע"י רועים שלא כהוגן שאינם רואים בהקנת הצאן, וכתחלה נבאר את המשל ואח"כ הנמשל ממילא יוכן, והוא דדרך הצאן כשהיא חלושה בכחותיה כשלא נחזק אותה כרכות הימים נעשית חולה וכשלא נרפא אותה והיא הולכת עם הצאן כשהיא חולה, עלולה להיות שבורה ברנליה וכשלא נחבוש את שבריה ממילא מוכרחת להיות נדחת מן הצאן ומוטלת לבדה בדרך וכשלא נסתכל עריין עליה תהיה בהמשך הוסן אבודה לגמרי, וכשבא אח"כ רועה נאמן להשגיח על הצאן הוא מבקש את האכורה איה היא להשיבה לעדרה וכשמוציאה שהיא שבורה ברנליה הוא מחכשה שלא תשאר בעלת מוס ואח"כ מרפא אותה גם ממחלתה. כן הוא לענין האדם, שיש אנשים שהם חלושי הנפש וכשלא נחזק כחותם בהמשך הומון נחלשה פשותם יותר עד שהם קרואים חולים כמחלת הנפש

וכשלא נסתכל עוד יותר עליהם נעשים בעלי מומין כנפשותם לוכידוע שרמ"ח מצות שכתורה נגד רמ"ח אברי האדם וכשנעשה הפקר אצל האדם איוה מצוה ממצות ה' נעשה בע"מ לע"ל באותו אבר הנפש שמכונה נגד מצוה היא וכמו שכתב הרח"ו בשער הקדושה והגר"א כמשל"ן וכשלא נסתכל עוד נעשים אח"כ נדחים מכלל ישראל דהיינו שפורשים א"ע מדרכי צבור ובוררים דרכים מסוכנים לעצמם ומשלא נסתכל עוד נעשים אבודים לגמרי שפורשים מה' ותורתו והולכים ונכללים בין העו"ג, ועיקר הסיבה שבה לזה הוא מפני שמתחלה לא חזקו את החלושי בח, ואמר ה' יתב' שהוא ברוב חסרו לע"ל יעורר רוח מדרה על עם ה' ויבקש את האכורים וישיב את הנדחים לתוך המחנה ומה שהם שכוריו י"י ורגל יחכש אותם ויסיר מהם את מומם, ואף שהם עכ"פ חולים עריין, יחזק כחותם עד שיסיר מהם והמחלה לגמרי. והנה משא"כ בנצבים אם יהיה נדחך בקצה השמים וגו' ולא כתיב יהיה פוורידך להורות לנו דאפילו הנדחים יקרב אף שהם גרועים מאד שירדו למדרגה האחרונה מ"מ כ"ז שאינם אכורים ונכללים לגמרי בין העו"ג יקרבם ואף שביחוקאל נזכרו אכורים ג"כ ומשמע שגם להם יש תקוה אכן באמת תלוי בזה אם נאכדו כאונם יש להם תקוה ולא כן אם היה ברצון ועליהם וכיוצא בהם וזה הנבא הנביא על המלך המשיח וברוח שפתיו ימית רשע. והנה אם בי ה' הטוב ירחם על עמו ויראה כי כל ידח ממנו נדח מ"מ חרפה גדולה היא לישראל כשנדרחים לקצוי ארץ שאין שם מקום תורה נשארנו בע"מ ערומים מן התורה ומן המצות, וגם אינו לכבוד להשם יתברך דכשיבא אל עמו ישראל וימצא אותם שדמים וקיימים באמונתו ובתורתו הוא תפארת לכבודו וכמו שנאמר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר, וגם תפארת לישראל שעמדו כ"כ בניסיון ויצאו צרופים ומווקקים משא"כ להיפך ח"ו. והנה כאשר נתבונן עתה אודות פורנו בארצות ויחזיקו בגון כאמעריקא ובאפריקא וכדומה בכל קצוי אר

הקדמה

עניים ודחוקים נראו שעל כמה מהם נתקיימה נבואת יחזקאל שמתחלה כשבא לשם הוא אינו רק כבלל צאן הגרלות רהיינו שהם חלושי הנפש ונכדפר"שי שם שנהלות מורה על חלישות מאין כח ואח"כ נעשים חילים נמורים בנפש ובהמשך הזמן יופקרו אצלם כמה מצות בתורה ואין מי שיחבוש את שברם להחזירם לאיתנם וממילא בהמשך הזמן נעשים גדחים ופורשים מררכי הצבור במצותיהם והנהגותיהם ובהמשך הזמן יש עוד שנעשים אבודים לגמרי, ובאמת יש להפלא עליהם, כי הגה אמרו בגמ' (מכות כ"ד) בא דוד והעמידן וכו' בא מיכה והעמידן וכו' בא חבקוק והעמידן על אדת שנאמר וצדיק באמונתו יהיה ופירשו המפרשים שכל אהר ראה לפי דורו לחזק את התורה והתבוננו שע"י שיקיים אלו הדברים ממילא יבוא בהמשך הזמן לקיום כל התורה וחבקוק ברורו ראה לחזקם עכ"פ בענין האמונה וממילא כאשר יהיה לו אמונה בה' ובהשגחתו יבוא ממילא לבסוף לידי קיום כל התורה והמצות. והנה בומנינו ימצא כמה

אנשים המתגוררים בארצות רחוקות שיש להם אמונה בה' ובתורתו ואעפ"כ הופקר אצלם לגמרי התורה והמצוה, ואתפלא מאד עליהם הלא הנוגתם מותרת לידיעתם ואיך לא ייראו מה' אשר הוא אלהי המשפט ובודאי משגיח על כל דבר, האם יחשבו על ה' תועה שה' אין שם בקצו ארץ, הלא כתיב אנה אלך מרוחק ואנה מפניך אברח אם אסך שמים שם אתה וגו' אם אשכנה באחרית ים גם שם ירך תנחני ותאחזני ימינך, ובפרט שירוע לכל שימי האדם קצובים ויש עת ומועד לכל חי ובודאי השוב רוחו אל האלהים אשר נתנה ויצטרך לתת דין וחשבון על הכל ומה יענה או כשיעריכו כל מעשיו ומחשבותיו לפניו וכדכתיב אוכיחך ואערכה לעיניך וכתיב כי את כל מעשה האלהים * יביא במשפט על כל נעלם. ובאמת ע"פ רוב המיבה מפני שכשבא במקום שאין לו מזכר וגואל הוא מרמה בנפשו שכשיזוה מעט אחרי גזו קיום התורה והמצוה ייקל לו ביותר להתקרב ליושבי הארץ ולהגיע למטרתו וממילא

(*) כתיב בתורה ועתה ישראל מה ה' אליהך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלהיך וגו', ואינא בגמרא אמו יראה מילתא זומרתא היא ומשני אין לגבי משה מילתא זומרתא היא, משל לאחד שמביקשין ממנו כלי גדול ויש לו, הנהה עליו כבלי קטן, קטן ואין לו דומה עליו כבלי גדול, והנה סוף מאמרם קצת מוקשה מה שאמרו קטן ואין לו וכו' מה שייך על ענין יראת שהוא קטן, וגראה לפרש בהקדם כח שאמרתו באור על הפסוק מה שאמר יעקב אבינו בתפלתו אלהי אבי אברהם ופחד יצחק ותרם אונקלוס ודחיל ליה יצחק, והנה לכאורה מוקשה מאד אמו אברהם אבינו לא תחת ירא אלהים ח"ו והלא כתיב כי עתה ירעתי כי ירא אלהים אתה, אך יש לפרש ע"פ מה שידוע ההבדל שבין פחד למורא, ששם פחד יונח על איזה ענין קרוב שאדם עומד לנגדו כגוף זר ופחד ממנו, ושם מורא יונח על איזה דבר שהוא בריחוק מן האדם אך האדם ירא מזה [וכמו שפי' רש"י על הפסוק פחדכם ומוראכם ית' ה' על כל העמים ופי' רש"י פחד על חקרובים ומורא על הירוקים]. והנה ידוע שיש שתי בחינות בארצנו הארונים ובו הלויים חיו וחיי אנשי ביתו, וכל ההנהגה אשר בשמים ובארץ וגם ענין תחית המתים ועוה"ב ותוצלה מימם הדין הגדול והגורא. שנית בחינה היותר גדולה מזה דהיינו בחינת הפחד שנתבונן שיהיה קרוב כרוב דהיינו שהוא עומד לנגדנו כגוף, וכמו שאמר הכתוב הלא את השמים ואת הארץ אני מלא גאם ה' וע"י התבוננות הזו נמלא עצמנו פחד ורתת. והנה התורה שהיא מקור האמת סיפרה לנו אמיתת הדברים שאברהם אבינו ע"ה שזיה ראש המאמינים השיג גדולת הקב"ה שהוא אלהי השמים ואלהי הארץ ועי"ז היה ירא אלהים באמת והוריש מדת הקדושה הזו גם לבנו שיהיה גם הוא ירא אלהים לאמיתו, ולזה לא היה צריך יצחק לעכול כ"כ על מדה הזו כי קבל אותה מאביו והוא בא והוסיף עוד מדרגה בעבודת ה' דהיינו שהיה לו פחד מה' ע"י התבוננו שהקב"ה מלא כל הארץ בבורו [והגם אפשר שאמע"ה היה לו ג"כ ידיעה זו מ"מ אפשר שאברהם לא השתמש במדת הפחד זו בתמידות, ולזה לא נקרא בתורה מדה זו על שמו, וכענין שכתב הרמב"ן הנ"מ בין אהבה לרביקות שאהבה נקרא כשיש לו מדה זו אמילו שלא בתמידות, ורביקות נקרא בשווא רבך בשווא רבך במדת אהבה ח"ה], ולזה אמר הכתוב אלהי אבי אברהם ופחד יצחק. ועתה נבוא לענינו אף שבודאי מדה קדושה היא שיתבונן האדם שהוא עומד נגד ה' ועי"ז ימלא פחד ורתת מלפניו כמו שכתוב בריש השו"ע או"ח ובגו זה על הפסוק שוית ה' לנגדי תמיד מ"מ זהו רק מדה קדושה ולא חובב מ"ע, כמעט כי זה תלוי בכל איש ואיש לפי בחות נפשו ברוממות ה'. והמ"ע הוא שעכ"פ מחויב לירא מה' וכדכתיב את ה' אלהיך ירא פנים ולא יקח ממנו שחד בהמרותו את דברו, ולכן אמר משרע"ה לישראל יכול להשיג שאיך משיג זה בשכלך, הלא צורך רק ליראה ליראה את ה' אלהיך וגו', והכונה דהא לא צוה אותך לפחדו שאתה יכול להשיג שאתך משיג וכו' בשכלך, הלא צורך רק ליראה שזוהו דבר נקל הוא להשיג מעצמך כי הלא הוא אלהי האלהים וגו' הן לז' אלהיך השמים ושמי השמים וגו' אשר לו ישא פנים ולא יקח שחד. והנה ב"י הוא באמת רק מדת היראה ולזה מתמה הגמרא אמו יראה מילתא זומרתא היא רמא מקטין מרע"ה דבר זה לישראל ב"ב, ומשני אין לגבי משה מילתא זומרתא היא ור"ל שהוא תיה לו בחינה היותר גדולה מזה דהיינו שזוהו לו מדה

הזה ואעלה למעלה לשמים הלא זה בודאי אין בידו כי
 באמת ארצה מקטרג עליו אח"כ לטורדו מחיי העוה"ב
 כמו שכתוב ויראני את יהושע הכהן הגדול עומד לפני
 מלאך ה' והשטן עומד על ימינו לשטנו וכתוב לקמיה
 ויעד מלאך ה' ביהושע לומר וגו' ונשתי לך מהלכים
 בין העומדים האלה). ואח"כ אהיה מוכרח לבא לבעה"ב
 שלי התמידי והוא ישיבני מדוע באת אלי עמה כאשר
 לך לך אי מלכא אגא עד הסתא אמאי לא אתית לגבאי
 (גיטין נו), ואל מי אפנה שם בעמדי בין שרפים ומיות
 הקודש אשר כ"א מהם יכול לשרוף כל העולם כולו
 בהבל פיו, אם לא אליו יתבדך שהוא מקור הרחמים
 והחנינה וע"כ איני רוצה להשתעבד עוד לטוש בעה"ב
 חוץ ממנו ויותר כדאי לי לסבול איזה זמן כדי שאשאר
 אח"כ לנצח בסתר לל כנפיו. וזה שאמר הכתוב כי מי לי
 בשמים ר"ל מי יעזרני בשמים חוץ ממנו וע"כ עמך
 לא חפתי בארץ ר"ל לא חפתי ללרף עוד שום ארון
 חוץ ממך גם בארץ (ואיהא פירוש כעין זה במ"ר פ'
 ואתחנן):

והנה באמת מי שיראת אלהים נוגע בלבבו במספרים
 תבכה נפשו למצב דת קדשנו אשר ירד פלאים
 בזמנינו וביותר בארצות רחוקות אשר בעו"ה להרבה
 אנשים הופקר דת קדשנו לגמרי. אך אמנם בימים
 שעברו אשר רוב עם ישראל שקמו ונחו במושבותם
 כל איש ואיש בעירו ובארצו לא היה לנו לראונו כ"ב
 על אנשי מספר שנפורו ונפוצו בקצוי ארץ אשר רבים
 מהם ע"י גלגול הרב ותלאותיהם הלכו למסיון
 התערבו בגוים וילכדו מעשיהם כי עכ"פ רוב בנין
 ורוב מנין של האומה עמדה במקומה ובמעלתה, כי
 ב"ה במדינות אלו כלם יודעים את ה' למקמנם ועד
 גדולם כלם מכבדים את התורה ונכניעו למצותיה
 ומוסרים נפשם עליה עדיין. אכן כהיום אשר מצוקי
 הזמן מתגברים משעה לשעה ובשביל זה שפף היציאה
 לארצות רחוקות מתגבר מיום אל יום ואהובי שוטפים
 ועוברים לאלפים ולרבות לכל קצוי ארץ וכרי יום ביום
 ירב מספרם, כעת עלינו לשום אל לבנו את מצב כ"י
 ודתו ולראונו מה יהיה אחרית ישראל שטה האם ח"ו
 נאבר כלנו בין עובדי הגלולים האם באמת ידרסו אצלנו
 כל

בשמתרגל בן בהמשך הזמן נעשה לו בהיתר לעבור
 על כל דברי התורה, אכן כאשר יתבונן האדם היטב
 יראה שאין זה כ"א הטעת היצר, כי הוכל לעלות
 על הרעת שה' הטוב אשר בידו כל ובלעדו לא יעשה
 שום דבר בארץ ימנע הטוב מהולכים בתום, ולא
 יזמין מחיה ופרנסה לההולכים בדרכיו ושומרים
 מצותיו ובודאי אף אם כרגע הסתיר פניו ממנו מ"ס
 בסוף ישוב וירחמו ויספיק לו די מחיתו בהבשר,
 ואף לפי הטעת היצר שבהמנע האדם מקיום התורה
 והמצוה נקל ביותר להשתכר ולמציא פרנסתו אעפ"כ
 יתבונן האדם וישים אל לבו האם כדאי בשביל איזה
 הנאה של איזה זמן קצר להשליך אחרי גוו דברי
 אלהי השמים והארץ אשר הוא עשנו ולו אנחנו ואליו
 נבא סוף כל סוף ובצל כנפיו נהסס לעולמי עולמים.

הנהגה

ורברים האלה באמת מרומזים בתהלים (ע"ג) מי לי
 בשמים ועמך לא חפתי בארץ וביאורו כדברינו
 וכבאר זה בדרך דמיון. לאחר שפגע בפועל שהוא ע"כ
 ושאלו ע"ז והשיבו כי זה לו כמה ימים שהוא הולך
 בטל בלי מלאכה א"ל לכה אלי וחנן לך מלאכה לזמן
 ג' חדשים וסכר פעולה רב אללי, שאלו הפועל אולי
 תוכל ליקח אותי בתמידות לפועל א"ל לא, א"ל א"כ
 לא אוכל להשתכר א"ע אללך בשום אופן כי הבעה"ב
 שאנכי משתכר אללו תמיד זה כמה שנים יודע אנכי
 בדירור שבעוד איזה זמן ינטרך לפועלים וכשלא ימצאני
 יקח אחר במקומי וכשאבא אליו אח"כ בכלות משך שלי
 אללך, ישיבני איפה היית נקודם ואפסיד חיותי עי"ז
 לנצח ועוז לי יותר לסבול איזה חדשים ולא להפסיד
 פרנסתי התמידי אלל בעה"ב שלי שעל ידו נתפרנסתי
 מעודי עד היום הזה. כן ממש בעינינו הקב"ה ילרו
 ובראו לאדם וחוננו ומפרנסו ומספיק לו כל לרכו בכל
 יום תמיד וכשיקרה לפעמים שעונותיו יגרמו שהקב"ה
 מסתיר קלת פניו ממנו מיד בא יזה"ר לאדם ומפתהו
 שיפנה אליו לעשות רצונו ויללח בכל זרכיו, ע"ז לריך
 האדם להשיב אל לבו לו יהי כדבריו שיטלים את חפתי
 לזמן מה אמנם האוכל להועיל לי כשיושלם זמן הקצר

תפחד בשלמות שהוא היה לו התבוננות בכל רגע שהוא עומד נגד ה', ולכן אמר ונחנו מה ואמר עוד עכ"פ ואשמעה מה יצוה
 ה' לכם וכמו שכתבו הראשונים, וע"כ מסיים הגמרא ע"ז משל לאחר שמבקשין ממנו כלי גדול ויש לו דומה עליו ככלי קטן
 [ר"ל לפי שהוא היה לו מרת פחד בשלמות וכ"ש שהיה לו יראה לכך היה כתבת על ישראל ואמר מה ה' שואל סמך וגו'].
 קבו ואין לו דומה עליו ככלי גדול ר"ל שבהינתן תיראה אף שהוא קטן לגבי פחד בין שאין לנו זה דומה עלינו ככלי גדול,

הקדמה

כל עמודי הדת ויסודי התורה הקלים והחמורים אשר בעינינו נראה כהיום אשר החמורות שבחמורות כבירות ומיתות כ"ד נעשו כקלים שבקלות שאדם דש בעקביו אצל הרבה והרבה אנשים מישראל הנרים שמה ואשר היו מעולם אנשים כשרים אשר ברצונם והפסם היו באים באש ובמים מלעבור אף על אהת מהם ומה יהיה עוד בימים הבאים ובפרט לדור אשר יולד שנה והתגדלו והתחנכו על ברבי הורים כאלה אשר יפקירו בשאמם נפש כל מצות התורה ועיניהם לא ראו מימיהם שום סימן דת ומנהגי יהדות ולא נשרש בלבבם מעורם קדושת דת ישראל הלא יתכוללו לגמרי בין העו"ג אשר שם ולא יזכר ולא יפקר שם ישראל עוד ח"ו ומי הביאם לב"ו לא מפני חמת המציק כי לא קמו עליהם עריצים להפירם מחוקי התורה ורק ברצון עצמם מפני חמדת הכמון שמתגבר עליהם ושאריו חמודי התבל שרודפין אחריהם יום יום עד שישכחו לגמרי כל חובת איש יהודי שנוגד מורע ישראל, ואיך לא תכסה בושה וכלמה את פניהם כאשר יזכרו את קדושת התורה שהגזילו אותם אבותיהם בדרכי נפשם אשר קמו עליהם הרבה מציקים ומחריבים להשביתם מתורתם והם התחזקו על קדושתה ומסרו נפשם להריגה ולשרפה ועל כל חוק ממנה כושך

(*) וזכר אמר שהע"ה בקהלת אל תרשע הרבה מן תמות בלא עתך. ומסביר בנות הכתוב שאמר שאל ירונה ברשע מן ימות בחצי ימיו בלא עתו, משל לארון שהיה לו כרם נחמד בגמיעות שונות מכל עץ מאכל ונחמד בעיני כל רואי, וכתוכו כנה מגדל לתלמידי, פעם אחת ראה הארון דרך חלון הכגל איך איש אחד התנגב בתוך הכרם והתחיל ללקט מעט מעט מפרי העץ ושם בכליו ויתאמץ הארון וירום, את"כ שבע הארון איך שהנגב מדבר לגפשו מה לו להרבות עמל ללקוט פירי פירי אחתוך את הענפים עם פירותיהם, בראות הארון רע לבבו כי התחיל לקצץ את הענפים ולהשחית כרמו חרה לו עד מאד כי חם על אברן ברמו היקר, בכל זאת התאמץ ועמד על מקומו לראות מה יעשה לו עוד, והאיש הגב לא הסתפק בזה ובראותו כה ובה כי אין איש ויאמר לגפשו מה לי לבלות זמן ולעקור ענף ענף טוב לי לעקור את כל האילן בבת אחת ואביא אותו לביתי ושם אעשה עם הפירות כטוב בעיני, כשמוע בעל הכרם כי הכין א"ע לעקור הכרם משרש אמר לא עת לחשיה ולהתאמץ עוד כי עוד מעט וכרמי לשמה יהיה ולמעט שעשועי לא יתיה שריר, ויתן עליו בקול, הוי רשע איש משחית הרף יריך, כאשר ראינו כי חתרת את כרמי והחלות ללקט ולקטוף מפרי הגן החשיתי ואמרתי בלבי יצרך תקפך למלא תאות לבך כי נחמד העץ למראה ומריו להשכיל, אך בראותי כי ודון לבך השיאך לקצץ בגמיעות ולהשחית כרמי היפה חרה אפי בך עד מאד ותקטן עוד זאת בעיניך ובלאת לבך לתבל ולעקור את כל הכרם את פריו ממעל ושרשיו מחתת, וכעת לא אאריך אפי עוד וכגמול ירך ודון לבך אשיב לך. כן הרבר הוה תכרם היא תורתנו הקדושה אשר בה נמט ח' כל עץ נחמד למראה ופריה להשכיל ועצי כרמה חיים הם למחזיקים בהם כדכתיב כי לא דבר רק הוא מכב כי הוא חיך וגו', ובעוה"ר נמצאים כהיום שעולים קטנים מחכלי כרם ה', בתחלת יסותם לבם הרע לפרוץ פרוצות בגדר הכרם כמו לעבור על תקנות וסיעות אשר גדרו הכמניו הקדמונים כל יתי גוף הכרם למרמס לרגלי השור והחמור (אנשים ודמונים לבתחמ), ואח"כ יסותם יצו לבם הרע לקצץ בגמיעות וזגמן עצמם רהיניו שימלא לבם לעבור על גופי תורה עשין ולאוין, אך לא יאמרו בזה די ובהמשך הזמן יבקשו לעקור את הכל ובשאמם כנפש ויזישו בעקבם החמורות שבחמורות השקלות כנגד כל החורה, כמו שבת ועריות וכדומה מדברים שהוא בידרג ואל יעבור, אך במקום בעל הכרם הוא הארון ח' אשר הוא שומר את הכרם ונוצר פריה לא יתן מוט לכרמו וזיא תורתנו הקדושה החביבה לו עד מאד עד שקראה בלי חמדתו ולא יאריך אמו עוד למשחיתים ההם רק יעשין אף ה' וקנאתו באנשים החם ורבעת בהם כל האלה הכתיבה בספר התורה ובעורם באבם יקטפו בחצי ימיהם יעזבו כל תאות לבם ואוצר כל כלי חמדתם וכדכתיב בתהלים (ל"ז) ועוד מעט ואין רשע, ודברים האלה מרומים ברברי קהלת אל תרשע הרבה (כלומר יותר מרא' לעקור השרש עם הענף) מן המות בלא עתך כי לא יאריך אמו כולו האי ופחאום ואין רשע והתבוננת וגו'.

משך רב מי יודע מה יהיה סופן בעוה"ז. והנה אנשים כאלה נמצאו גם בדורות של זמן החורבן שרצו לפרוק מעליהם עולו של הקב"ה ועלה על רוחם לומר נהיה כשאריו גוים ומשפחות הארמה, ובא דבר ה' ביד יחוקאל הנביא עליהם (כ') העולה על רוחכם היו לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים כמשפחות הארצות וגו' חי אני נאם ה' אלהים אם לא ביד חוקה וגורע נפליה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם. והענין כי האומה הישראלית כבר כרת ה' עם אבותינו ברית להיות להם לאלהים ולורעם אחריהם והבטיח לנו בשמו הגדול שלא יכלה אומתנו בשום זמן כמו שכתוב (ירמיה ל') כי אעשה כלה בכל הגוים אשר הפיצותיך שם אך אותך לא אעשה כלה ויסרתיך למשפט ונקה לא אנקך. וכשנרבה לחטוא לפניו ובמשפטיו לא נלך ואת חקותיו נחלל חס ושלום לא יפר בריתו אתנו מהיות לנו לאלהים, ולא יפקד עלינו עונותינו ליסר אותנו וכמו שכתוב כי ידעתי אתכם מכל משפחות הארמה על כן אפקוד עליכם עונותיכם, וכמו שאנו יודעין את כל הקורות אותנו מעת היותנו לגוי כי בעת שהלכנו בדרכיו השגחה ה' עלינו להיטיב עמנו ומעת

שעזבנו דרכיו והרבינו לחטוא כמה גרושים נהרגשנו כמה נדודים נודדנו מנוי אל גוי כמה הרפתקאות עברו עלינו כמה דמים נשפכו והיינו בבוה בחרב ובשבי (וכמו במדינת שפניא שידוע שקודם הגירושין למדו כמה וכמה מהם אל דרכי הגוים ויתערבו בהם ואחריתם הגורא ידוע לכל ישראל). וגם בימינו ראינו זה בעוה"ה באיזה מדינות אשר הרבה מוגני עמנו נתיישבו שם והשעו הצליחה להם, ובראותם כי יושבים הם לבמח'וקופאים על שמריהם ושכניהם הראו להם פנים שוחקות התחילו לסור מדרך ה' וללמד אל דרכי הגוים שכניהם ולא עלה על דעתם שיתהפך הגלגל עליהם ופתאם בא אידם והיה חילם למססה ובתיהם לשממה (כי כיון שהארם חושב שהקב"ה אין משגיח על מעשיו והוא יכול לעשות כמוב בעיניו עונשו הוא שיהיו נכסיו לבו למססה ומקרא מלא הוא בצפניה (א') ופקדתי על האנשים הקופאים על שמריהם האומרים לא ייטיב ה' (לעושי דצונו, רש"י) ולא יריע (לעוברי דצונו) והיה חילם למססה ובתיהם לשממה ובנו בתים ולא ישבו וגו'). ובאמח * עיקר הסיבה מה שנתמוטטו שם יסודי הדת להרבה והרבה אנשים הוא מפני חסרון ידיעת התורה (ונסבב כ"ו

גנפא

* ויש אנשים שמועים בנפשם לאמר שכמה שמטיבין עם אחרים ועושים צדקה והסר נחשבים ע"ז זה לישראלים כשרים אף אם אין נזהרין בשאר מצות התורה. והנה אף דבאמת מרות אלו מרות קדושות הן והמתדבק בהן זכותו גדול לפני הקב"ה כי חפץ חסד הוא, אבל מה שחושבים שיצאו בזה ידי חובת יהודי מועים בזה טעות גדול דאף אם יזהירו עצמן בכל חלקי המצות שבין אדם לחבירו כגון להזהר בגנבה וגולה וחמס ואונאה וכו"ב עדין אין יוצאים בזה ידי חובת יהודי, דאף דרצה הקב"ה לזכות את ישראל עם מגולתו שיהיו כציונים גם במצות שבין אדם לחבירו יותר על כל באי עולם להזהר הרבה כגול ואונאה ומהפסיד לחבירו כגופו ובממונו ושלא להתאות אף בלב דבר מנכסי חבירו, וכן צונו בעניני הטבה להטיב עם חבירנו ולהנול עליהם בעת צר להם ולאחבה אותם כנפשנו שכלל אלה צונו בדי שנתדבק בדרכיו מה הוא חנון אף אתה חנון מה הוא רחום אף אתה רחום מה הוא גומל חסדים אף אתה גומל חסדים, מכל מקום שרשי מצות אלה נצטוו גם אומות העולם דהרבה מהם נבללים בענין גול ודינים שנצטוו כל בני נח (כידוע שהשבע מצות אינהו ואבוריהו נאסר להם) וגם על מניעת צדקה והסר מציונו שנענשו אנשי סדום, וכמו שנאמר ע"י הנביא יחוקאל (מ"ו מ"ט) שזאת היתה הטאתם גאון שבעת להם ושלול השקט היה לה ויד עני ואביון לא החזיקה, והעיקר שהבדילנו הקב"ה מכל העמים הוא כמה שקדשנו במצותיו בדברים שהם שייכים רק לישראל מוגני שהם עם ה' ונחלתו כמו מצות מילה ותפלין וציצית ושבת ומועדים שהם לאות שאנחנו עבדי אלהי עולם, וכן כמניעת אבילות דברים שאינם טהורים ונבלה וטרפה מפני שנתקדשו ישראל להיות לעם ה' הקרובים אליו כמו שנאמר בפ' ראה לא תאבלו כל נבלה וגו' בי עם קדוש אתה לה' אלהיך ובך בחר ה' להיות לו לעם סגלה מכל העמים אשר על פני הארמה, וראה בעיניך שאף שענין שבין אדם לחבירו כמו גול ואונאה הם עבירות חמורות שאין נמחלין להארם עד שישבו הגולה וירצה את חבירו, אגב עונש ברת הנפש שהוא עונש חמור מאד שנברת נפשו ממקור החיים, אינם באים אלא על דברים שבין אדם למקום [לכך ויצתה נפש שחיוב עליה מיתה]. כמו על אבילות חמץ בפסח ואבילות חלב ודם וביאת גדה ושאר עריות ושבת ויום הכפורים ועכו"ם וכו"ב כל הדברים המבוארים בתורה ונשנו כולם במס' ביותות (פ"א) והוא מפני שגלוי לפני הקב"ה שאלו כולם שייכים לעצם קדושת נפש ישראל וחייתה, ומה גואלו האנשים אשר יבחרו דרכים חרשים להקל בעניני קיום איזה מצות באמרו מצות זו עקרית מצות זו טפלה, ובאמת הם דברים המכוסים מכל אדם (שביסם עתיק ויומין) כמו שאמר התנא הוי זהיר במצוה קלה (כלומר שרמיונך מטעה אותך להקל בה) בבחמורה שאין אתה יודע מתן שברן של מצות, והם גלויים רק לפני הקב"ה שהוא יודע שרש קדושת כל מצות ומצות שכתורתו, וגם שהוא יוצר כל הנפשות (וכמו שנאמר כל הנפשות לי המה), וגלוי וידוע לפניו שרש קדושת נפשות ישראל ואין שבקיום כל תהי"ג מצות שבתורה מחיה האדם את נפשו וק' וממשיך עליה קדושתה [וכמו שכתבו בספרים

שרים"ק

הקדמה

נופא ע"י רוב העבודה העמוסה עליה כל הימים, ונרבר מזה עוד בפי' ל"ח שנשכח מהם חומר איסורי התורה וגדל קדושת מצותיה שהרבה מהן מושעין והושבים על כמה מצות עשה גמורות מן התורה שהם רק מנהגים מובים לעדת ישראל וכן חושבים על כמה עבירות המפורשות בתורה כמו איסור שעמנו והקפת פאנו הראש והשחתת זקן וכדומה לזה עוד הרבה לאוין שאינו אלא מנהג של יהדות בעלמא, וכן מעניני שבת אינם יודעים כלל חומר איסורין ויחשבו כי שארין לאוין דאורייתא הוא חומר הרבה יותר מעשית מלאכה בשבת, והגם שבאמת על כל לאו דאורייתא כשעובר עליו במיור הוא ג"כ רשע גמור ופסול לעדות ולשבויה אבל איסור שבת חמור עוד יותר מכל לאוין שבתורה וחיובין עליה מירת ב"ד כמו שנאמר מחלליה מות יומת וגאף בזה"ו שבמלו ד' מיתות מ"ס דין ד' מיתות לא במלו ומי שנתחייב סקילה נופל מן הגג או היה דורכתו, וכן

מי

שרי"ה עשין שבתורה הוא נגד רמ"ה אברים כנגפש האדם [רכשם שבהגוף יש רמ"ה אברים כך יש בהנפש רהגוף אינו אלא לבוש להנפש, וכמו שאמר הכתוב עוד ובשר תלבישני ובעצמות וגידים חסוככו, ושם"ה לאוין נגד שם"ה גידין וככל מצות ומצות מוחית אותו אבר וגיר השייך לו], וכמו בלחם שאדם אוכל הוא מוחית את גופו, כך בהתורה ומצות מוחית את נפשו שתחית לעולם הנצחי [וזהו שהמשילו התלכות לחם, וכמו שאמרו חז"ל על המסוק לבו לתמו בלחמי אלו ההלכות]. וגילה והזהיר זאת הקב"ה לנו בתורתו כמה זקמת פעמים שלא גמור מכל המצוה ימין ושמאל שכולם יחד החוקים והמשפטים הם לטובתנו ולהחיות נפשו בעולם הנצחי, וכמו שנאמר בפרשת אחרי ושמרתם את חקותי ואח משפטיו אשר יעשה אותם האדם וחי בהם [ופירש חתרגנו ויהי בהן להי עלמא], וכן בפרשת עקב כל המצוה אשר אנכי מצוה אתכם היום תשמרו לעשות למען תחיון וגו', ועוד שם ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך וגו' [היינו שממנו אינו שואל דבר כי הכל רק לטובתנו], וכן העיד בנו בפרשת נצבים ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת המוות ואת המות ואת היע אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את ה' אלהיכם וגו' ולשמור חקותיו ומשפטיו ומצותיו וחיית וגו' ואם יפנה לבבך וגו'. וכן העיד בנו בסוף תאוניו ביום האחרון שכלה משח רבנו ע"ה את התורה ויהי בכלותו לדברו וגו' ויאמר אליהם שימו לבבכם לכל הדברים אשר אנכי מעיד בכם היום אשר תצו את בניכם לשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת כי לא דבר רק הוא מכם כי הוא חייכם ופירשו חז"ל שאם הוא רק מכם הוא רק מכם שמי שחושב חז"ל איזה גרעין במצוה אחת ממצות התורה הוא מפני שנפשו ריקה מתבונה מלהשכל אמתת חכמתה הנמלאה], וכן נמצא הרבה והרבה פלשויות בחורה וזאחרות ובקשות ורעיון שנשמר לעשות את כל חקות התורה כמו אב תרחום המלמד את בנו יחידו להרביבו להועיל והוא מפני שאנו נקראין בגים למקום והפך לזכות אותנו בעולם הנצח, ואיך יכא אגוש על הארץ מקוצר דעת ובעינים אטומות להקל בחקות התורה אשר לא ירע כלל ענינם וערכם ולנמול בעצמו דעה כזאת לנפשו אשר לא עשה לו כזאת אף אויב הגדול שאמסר להבא בעולם להכרית נפשו ממקור החיים לצח ולאבד ממנו כל המצוות אשר עתיד הקב"ה להחיל שומרי מקוריו באמת ובתמים, ורע עוד אחי דאלו האומרים שיוצאין ידי חובת איש יהודי כדברים שבין אדם לחבירו, באמת בהמשך הזמן יחסר להם גם זאת כי האישי המקיים כל חוקי התורה ומתחוק במדת החסד חסות י"א שנגעו בלבבו כאמת ומתנוון בזה לקיים רצון הקב"ה להלך בדרכיו, זאת המדה עומדת לו לעד ורובק בה כל ימי חייו, אבל אלו האנשים אשר אין ידאת ת' בלבבם אף שמחזיקים במדת החסד הרבה פעמים הוא רק מתמת חברת מין אנושי, ובהמשך הזמן יחגלה רוע לבבם שעושים אכזריות גדולות מאד אשר תצלח אוני שומעם וכמו שמצוי בומיניו כמה אנשים שבנסיעתם לארצות הדרוקות וסרים מדרך ה' יפקירו את נשותיהם ונביהם שהציוו בביהם ויעגו אותם וישארו אלמנות חיות עם עוללים העומים ברעב אשר אכזריות כאלה לא נשמע מעולם אצל ישראל בני אברהם המצוינים במדת הרחמים והחסד, ולא יתבוננו אלו האנשים כי ה' הרחום ישמע לזעקתם וינקום ממנו את דמי אשתו ובניו, וכמו שנאמר בתורה בענין המענה אלמנה ויתום והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני ורחמי אפי בו והרגתי וגו', ובש"כ בזה שעושה אותם אלמנות חיות. ע"כ איש הישר יתרחק עצמו מדברים כאלה ויתחוק עצמו לקיים כל מצות התורה בין בדברים שבין אדם למקום ובין במדת הצדקה ותחסד ויחיה גות לבירות וימצא שכרו אתו ופעולתו למנוי.

לנו הנביא ואת כשם ה' גם בעת החורבן שגם אז כרו הרבה אנשים מאד מדרך ה' ושאלו לחכמים ונביאים על מה אברה הארץ היינו סיבה העיקרית לאברתה ולא פירשוהו עד שפירש הקב"ה בעצמו ויאמר ה' על עונכם את תורתי ופירשו לנו חו"ל הכונה דאף אם עזבו את הקב"ה ורק שהיו שומרים ללמוד תורה המאור שבה היה מחוורין למוטב, ואחו"ל עוד בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין. וכן עתה אם האנשים האלה יחזיקו את עצמם כלימוד התורה אף מעט היא תחיה את הנדחים והשבורים והחולים ותשיכם לאיתנם וב"ש שתחזק את החלוישם. ומה טוב היה אם היו לומדים בחבורה שעיי"ז הדבר מתקדש שם שמים יותר וכמו שאחו"ל על הפסוק הסכת ושמע ישראל עשו כתות כתות ועסקו בתורה וגם מביא דבר זה הרבה יותר לידי קיום התורה כשיתפרסם כרבים חומר האיסורין וגודל קדושת המצות ואיתא בתנא דבי אליהו אין ישראל נגאלין לא מתוך הצער ולא מתוך השעבוד ולא מתוך המלטול ולא מתוך המירוף ולא מתוך הדוחק ולא מתוך שאין להם מוונות אלא מתוך עשרה בני אדם שהם יושבין זה אצל זה ויהיה כ"א מהם קורא ושונה עם חברו וקולם שמע שנאמר וכו' ע"ש:

מי שנוהר בהן וגם בארנו שכר קיום המצות. גם העתקנו בקיצור כמה הלכות ודינים המצויים השייכים ג"כ לעניננו. כמו הלכות שבת והלכות נדה וכמה הלכות ממאכלות האסורות ומשארי ענינים, וכן העתקנו כמה דינים שרשיים מהלכות ק"ש ותפלה וגמ"י ונהרבה פרקים מספרי זה העתקתי מחבורי מח"י ושם עולם וגדר עולם כעבור שהם נחוצים מאד. ואקוה לה' שכאשר יתבוננו כם יהיה תועלת גדול לכל הרברים שנכשלים בהם וכמו שאחו"ל על הפסוק וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם שזכרה מביאה לידי עשייה ואחו"ל גדול התלמוד שמביא לידי מעשה ונאף שההלכות שהעתקנו אינם אלא מעט מן המעט מהדברים שצריך כל איש ישראל לידע אותם ומי שירצה לידע דיני התורה כבר יש שו"ע וח"א וחכמת אדם לפניו, אך מפני שכל אלו הדברים שהעתקנו מצוי מאד למעשה ובכמה דברים מהם רגילים הרבה אנשים להכשל לכן הכנסתים בספרי כדי שיהיו בני האדם רגילין בהן, ולימוד התורה היא תרופה אמיתית לישראל שלא ידרסו אצלם עמודי הדת בכל מקום שהם, וגם אלה הנדחים והנשברים ירפאו משבריהם וישובו ויחיו אם יתחזקו מעט בלימוד התורה הק', וכמו שגילה

הקדמה

כתיב, השי"ה ואגם צום נביא והקמאל אין דיה צייט פון חורבן, נאן נביאות אויף דיא פארדארקענע סגפיהקער איבעשען איהר פאשעט גיט מיינע שאפעלאה, וויא איין ספיינער הירט בארף צו טאהן, זייערש איהר פאשעט ניד, דיא פשעט עקט איהר אויף, אונ פון זייערע וואל קליידעט איהר זיד, אונ דיא שוואקע נואם בארף קראפטיונג, שפארקט איהר גיט, אונ דיא קראנקע נואם בארף היילונג, היילט איהר גיט, דיא צובראקענע באנדאוניקט איהר גיט, אונ דיא פארשוויסענע פיהרס איהר גיט צוריק, אונ דיא פארלאקענע ווכט איהר גיט אויף, אונ באדורף זיינען מיינע שאף געווארען איין שפיו צו אללע ווילדע פיהרען, דרום ואגם זיי השי"ת, איה נועל אויפ-פאכערין מיינע שאפעלאה פון אייער האנד, דיא איהר נועט בארפען אונגעווערען אויף אללע אונגליקען נואם האט געמראפען דאס פאלק, אונ איה נועל זיי פארואמלען פון אללע לאנדער, נואם זיי זיינען דארפען צושפרייט געווארען, דיא פארלאקענע נועל איה אויפ-זען, דיא פארשוויסענע נועל איה צוריקוועהרען, דיא צובראקענע נועל איה באנדאוניקט, אונ דיא קראנקע נועל איה שפארקען. גיז אהער איז דיא ביד פון נביא, איז פארלייפיג דא צו פכענען, דער סובק איז גיט מדיקדק, ער הויבט אן, דיא שוואקע מוחם איהר גיט שפארקען אונ זא נויטער, אונ נאכהער וואג השי"ת אז איה נועל זיי אויסזעהן פון דיא פאלקער נועל איה דיא פארלאקענע אויפגען, אונ הויבט גיט אן פכער וויא אין אןפאנג, אז דיא שוואקע נועל איה שפארקען, נור באקת אז מיר נעללען געפארקען איז זאנג ריכטיג, צום ביישפיל, אז מיר געפינען אייגעס געפאהרליך קראנק אונ האלט ביי גסיסה ריל, פארשפייט זיך אז דאס איז גיט געווארען אין איין רגע, פון פאלקאם געווגד זאל מען גלייך נענען גופם, נור דאס איז געזאנגען בהדרגה, פריהער איז אפיסעל פארשוואכט געווארען זיינע קראפטען, נאכהער איז ער קראנק געווארען, אונ נאכהער האט זיך זיין שוואכקייט פארקראכערט גיז ער איז געווארען א סופון, אונ אס עקנען איז ער געווארען אנוסם, איז נען א דאקטאר פעווקט איהם קען ער איהם גיט מאכען מיט איין מאל געווגד, זייערש פריהער געהט ער איהם צונוואם צו ערקימטענען, ארויספירען איהם פון גסיסה אין סדרגה פון סופון, נאכהער געהט ער איהם ארויסצויטען פון געפאהר אין דיא פאלאנענע

פון אגעוואהנליקען חולה, אונ נאכהער געהט ער איהם צו היילען אונ קראפטגען גיז פאלקאם געווגד. אין דעם ביישפיל שפעלט אונז דער נביא פאר דעם אונגליק פון דאס פאלק נואם זיז איז געקווען זיך דיא שלעכטע אנפיהרער, אזוי וויא עס פאסירט ביי דיא שאף, נען זיא איז שלאף אין איהרע קראפטען אונ בארף האפען שטארקונג, איז, אז מען זאל איהר גיט שפארקען, נעך דאס זיא מיט דער צייט קראנק אונ אז מען זאל איהר לאזען געהן קראנקערהייד מיט אללע שאף איז זיא זייער עלול אויסצובראכען א פוס, אונ אז מען זאל גלייך גיט סאפען באנדאוניקט דעם גראד, נעך דאס זיא פארשוויסען פון דיא סטאנע אונ בלייבט הינטערשטעלליג אין וועג, אונ אז מען זאל נאך געזיט אויך גיט געשעקען ווענען איהר, נעך דאס זיא מיט דער צייט פארלאקען אין באנדען, אהער נען דיא סטאנדע געהט איבער נאכהער צו איין ספיינער הירט, נואם פאכא אויף נענע שאפעלע, ווכט ער פריהער אויף דיא פארלאקענע. צו פיהרען איהר צום סטאנע. אונ אז ער געשיקט איהר צובראכען איין פוס, באנדא- וירט ער איהר איין, זיא זאל גיט בלייבען מיין בעל מים, נאכהער היילט ער איהר פון איהר שלאפטיג. דיאנעלכע געשיקטע פאסירט כאנען סאך מיטן מענשען אויך. עס זיינען פארדאנגען מענשען נואם זיזא נענען פארשלאפט (אנגעלאפען) אין ענגי הנפש (אין אירישקייט), אונ אז מען זאל זיי גיט שפארקען דעם מופה, אריינגליסען אין זיי גושע געפיהלען אין אירישקייט, קען זייער גשקה מיט דער צייט פשוט קראנק נענען אין חולי הנפש, אונ אז מען זאל דעם סאמאל אויך גיט סאפען זיך צו זיי, נענען זיי פשוט בעלי-מומים ד. ה. עס שפארקען אב דיא גלידער אין דיא גשקה נואם גענע מצות נואם זיי זיינען שלאף אין זיי זיינען מכוון גענע גענע אברים (אזוי וויא דער וויקער גאון זצ"ל שרייבט אין משלי, אז דיא רמ"ח מצות צעה, איז מכוון גענען דיא רמ"ח אברים פון מענשען, אונ אז עס נעך דעם הנקר ביין מענשען איין סאזה פון דער תורה נעך ער לענדיר לבוא איין בעל מום אין דעם אבר, נואם דיא מכוון איז מכוון גענען איהם), אונ אז מען לאזט זיי אזוי געהן אין זייער שלעכטע וועג, נענען זיי נאכהער פארשוויסען פון גיז ישראל, ד. ה. זיי זיינען זיך פוכט פון אללע יודישע דרכים ומנהגים, אונ זיינען זיך בוטר אגדענע געפארקליבע נענען, אונ אז מען

לאום

לחטם זיי אין זייער שלעכטען פיהרונג, ווערען זיי
 סים דער צייט חלילה אין נאנצען פארלארען ד. ה.
 זיי זיינען זיך פורש פון השי"ת אונ ווערען דורכגע-
 מישט אונ דורכגעקאממען מיט עובדי גלולים. אונ
 דאס איז נור פון אקליינע סכה געקומען, וואס מען
 האט אין אןאפאנג ניט געזעהן צו שטארקען דיא עטי-
 וואס אפגעשוואכטע אין אידישקייט. דרום זאגט השי"ת
 אז לעתיד לבוא וועט ער מיט זיין גרויס חסד ער-
 וועקען א רוח טהרה אויף זיי זעליבסטעס פאלק, אונ
 וועט אייפוקען דיא פארלארענע, אונ דיא פאר-
 שטויפענע וועט ער צוריקגעברענגען אין סתנה ישראל
 אונ דיא צובראכענע וועט ער באנראווערען אונ אויס-
 קורירען זיינערע כוחים, אונ וועט זיי שטארקען ביז
 זיי וועללען פאלקאם געוונד ווערען, אונ דאס איז די
 פונגה פון פסוק אין פ' נצבים אם יהיה נהרה בקצה
 השמים, שטייט ניט פויריך (ריינע פארשפרייטע)
 זיינערס נחידה (ריינע פארשטויסענע), צו לערנען אינז
 אז אפילו דיא וואס זיינען פארשטויסען געווארען פון
 אידישען פיהרונג אונ שטעקען געקעה אין א גירעריגע
 שטופפע, נור קל זסן זיי זיינען ניט דורכגעמישט
 מיט עובדי גלולים פבויד (זיינערס רורה אונס חלילה)
 האבען זיי גאה האפגענונג אז השי"ת וועט קסבב
 סבות זיין, קמבב זיין זיי צו זיין פאלק :

והנה, אמת מיר האבען א גרויסע האפגענונג אז
 דער נוסער גאטט וועט ער-ארעמען זיין פאלק
 עס זאלל ניט פארשטויסען ווערען פון איהם קיינער,
 אבער פאר אינז איז דאס א גרויסע שאנרע, אז אין
 דיא ארטער וואס מיר ווערען צושפרייט ווערען מיר
 געהלעהרהאפטני, נאקעט פון התורה ומצות, אונ לעער
 פון אללע יודישע היקארטיגע געפיהלען, פאר אינז
 איז דאס א גרו קער שטראם אונ פאר פבור שמים
 איז דאס א גרויסע געפיידינונג, ווי שאן וואלט דאס
 געווען :ו עס וועט קומען דיא גליקליכע צייט פון
 גאולה זאל השי"ת אינז געפיען פאלקאם אונ פעקט
 אין אטונה וואלט דאס געווען א גרויסער הפצרת
 פאר השי"ת אז ער קאנז זיך מיט אינז ריהפען אז
 מיר זיינען אזא לאנגע צייט בייגעשטאנען ביי אזוי
 פיעל נסיונות :

והנה, ווען מיר זאללען פעקערקען ביי יעצטיגע
 צייט וויא א גרויסער טהייל פון אוינז זיינען
 צושפרייט אין נאנז נוישע לאנדער אין א פערקא, א
 פרינקא, ארגענטיינע, אונ אויף נוישע אינגלען .

זעהען מיר שיינבאר אז אויף א גרויסען זאל פון
 אינגעלע ברירער איז נאקנים געווארען דיא נבואה
 פון יחזקאל וויא מיר האבען געשריבען, און אןאפאנג
 אז זיי קומען אהין זיינען זיי אין קלל פון זאלן
 הנחלות (שוואכע שאף), דיא גייסליכע געפיהלען
 זיינען אפגעשוואכט, נאכקער ווערען זיי אןאס'ע
 קראנקע אין עניני הנפש, אונ בהקשה תפסן ווערדמ
 ביי זיי הפקר פמה נומי מצות, אונ עס איז ניטא
 ווער עס זאל פארבאנאווערען זייער בראה ווי. ה. זיי
 אויפמיזשען אונ געהלעהרען וויא זיי כאבען זיך פיר
 קאלקעס אויף דיא נשקה) וקמילא אין פארלוויי פון
 דער צייט עבירה נורח, עבירה, ווערען זיי גאר פאר-
 שטויסען אונ שיינען זיך אב פון דרכי צבור אין
 מצות אונ הנחות, אונ בהקשה תפסן ווערען פיעל
 אין נאנצען פארלארען, אפגעריסען פון יודישען קלל.
 ונאמת איז זייער צו געוואונדערען גאה דעם קלל וואס
 רח"ל זאגען בא חכמו ונעמיון על אמת וצדים
 באמונתו יתרה ד. ה. דער גביא חכמו האט פעקט גע-
 שטעלט די נאנצע תורה אויף איין פונדאמענט, דאס איז
 אמונה, ד. ה. ווען ער גלויבט אז עס איז דא איין
 גאטט וואס האט געשאפען היקמעל אונ ערד אונ
 אללעס וואס אויף זיי געפינט זיך, אונ האט גע-
 שאפען דעם פענשען דעם קרוין פון דיא ברואה, אונ
 סתמה דיא גרויסע ליבשאפט פון אינגערע זבות האט
 ער אוינז בחר געווען פון אללע פאלקער, אונ האט
 ערשיינט מיט זיין עהרע על הר סיני פ' ו גרויסע
 פובליקע סיליאנען פענשען אונ האט אונ געגעבען
 איין תורה מן השמים, אונ איז משנים יך אללע
 מהאפען פון פענשען אונ ער וועג גוט געלאהנען
 דיא וואס היטטען אונ שאפען זיינע געבאט, אונ
 וועט שפריינג שטראפירען דיא וואס טרענען איבער
 זיינע געבאט, אונ וועט אס ענדע שיקען משים צדקנו
 אויסליינען דיא וואס האפפען צו גאולה, אונ וועט
 מתנה נין דיא טוירטע צום עוויגען גליקליכען לעבען,
 וויא איז אמי סאמין איז באשיירט, ווען ער וועט
 שטארק פעקט האלמען דיא אכונה וועט ער סוף קל
 כוף קומען קנים זיין אללע מצות, איז אויף דיא
 פענשען וואס זאגען אז זיי זיינען סאמינים אין גאטמ
 איז אוינז א גרויסער וואונדער, אז זיי פאהרען אנוועק
 אין קרמקום, וויא אזוי ווערדמ דאס ביי זיי רעקמ,
 ספחיר צו זיי דעם פבור התורה מיט איהע מצות,
 זייער אויפפיהרונג איז דאך סומר זייער נויקטעשאפט,
 וויא

הקדמה

אין עלענד, דוקט נח או קען נעמ ווארשען א וויקשער
 איין סהייל פון תורה ומוצות נעמ זיין לייקשער זיך
 געמאנט צו סאכען צו דיא פירנער פון לאנד אונ
 צוא גרייכען צום ציעל וואס ער שטרעבט צו איהם,
 אונ מיט דער צייט או ער גענוואונט זיך איין,
 אראפנווארשען פון זיך א חלק סצות, ווערנען ביי
 איהם איין היטר עובר צו זיין אויף דיא נאנצע תורה,
 אָבער באַמט או ער זאלל זיך אויסרעכענען מיט א
 קענשליכען געפיהל נעמ, ער זעהן או דאס אוי נור
 איין אירפחום פון גער, קאנן דאס דען ארויף אויף
 א געוונרשען פארשטאנד או דער גוטער נאמט, דער
 קעקערשער פון אללעס, וואס אהן זיין רצון פאפטיקט
 גיט דאס מינדעסטע אין דער נעלט, נעמ, ער פאר-
 מינדען גוטעס פון דיא ארדענמליכע קענשען וואס
 וויללען געהן אין זיין קעג, אונ נעמ נישט צושיקען
 שפייז דורך דיא געשעפטען אָרער קלאַכּה פון דיא
 וואס היממען זייגע סצות, דגם אין אַנפאנג ווייט ער
 איהם דפטר פזים, אָבער אס ענדע או ער נעמ ביי-
 שפען ביי דעם גסיון אונ גיט אַיבערטרעמען זייגע
 גוטע געבאט נעמ ער איהם געבארשען אונ צושיקען
 זיין שפייז אין קשרין אָרט, אונ נען אַפילו קאך
 דעם זאָרלישען געכאנק או נען ער נעמ פארבייגען
 אן אַ וייט דיא תורה ומוצות, נעמ איהם זיין גריינער
 צו פארדינען זיין גרויט, זאלל ער זיך אָבער נחבונג
 זיין אונ געהען אין אַכט מיט אַרײַגעס געפיהל,
 צו איז קראי צוילעב אַ קלויגע הנאה פון אַ קירצע
 צייט, וואַרשען אַ הינטער דיא בייך פון דעם קעניג
 פון דימקעל אונ ערר, וואס האט אונז באשאפען נש
 קאנן אונ איז אויף אונז מיטפיע לעבען אונ פרייטה,
 אונ צו איהם וועללען סיר סונען קופען אס ענדע
 פון אללעס צו געשייטצען זיך אין שופין פון זייגע
 קליגעל אויף איקשער אונ געוויג י :

וויא אוי פירקשען זייא זיך גיט פיר נאמט, זייגען זיי
 דען אוי נאָרריש צו בייגען או גאָפּטעס בליק גרייכט
 גיט אין אַ סערקא, זיי נאָגען דאָכט זיך אַלליין אין
 קהלים זאָ אַלדּה סרוּקּה וכו' אַשכּנה בַּתּוּרִית ים, גס
 שם ירד סַבּחני כּוּ ד. ה. יען דער קענש פארברייט
 נא טיים וואו דער ים עָרִיגט נח, דאָרשען אויף
 געגלייטעט איהם גאָפּטעס האַנד. אונ וואס סראַכשען
 זיי זיך, דאָכט זיך נעכער פארשטייט או דער קענש
 איז גיט ביי עוויגער, זייגע טאג זייגען געזאָהלשע,
 עס נעמ קופשען אַ צייט וואס זיין נעלע נעמ זיך
 צוריקגעהרען צום אָרט וואו זיא איז גענוטען גענווארען,
 אונ נעמ אָבעגען דין וסָבּוּן פיר אללע זייגע קאנע
 קהאפּען, וואס נעמ ער דענסקסאל אַנטווערען,
 אז קען נעמ איהם פארלייגען אללע זייגע קאנע
 מעשים אונ אללע אונפערשאַמטע רבורים, אונ
 כּחֻשׁוֹת, וויא אויז איז דער קענש אוי דוקס אונ פאר-
 נעמט זיך נעגען זאז וויקטיגען ענין, וואס נעמ איהם
 געוויסס פאפטיקען, איהם אַלליין אונ גיט ביי אַנדערן
 פיר איהם, אונ ער קען זיך פיר קיין פאל גיט אויס-
 קופשען פון דעם, אונ מיט זיין גאָבענעגעגעס וויללען
 שלאָגט ער דאס ארויס זיך פון זיגען, אָבער אַ קלויגע
 הנאה וואס שפעטט איהם פאר ריא אויגען, ער זעהט
 דאך אויס פשוט וויא איין בַּהֶקָה, וואס פיר איין
 הייפּעל זיי וואס זיא זעהט פאר אירע אויגען לאַזט
 זיא זיך פארנאָרען אונ פארפירען אין בויגע ושלאָכט-
 הויז צום שלאָכט, אָרער פאר דעם פּסח פון אַ שפיץ
 לויפט זיא אַ הויז, אונ דאס ביי געפיהל גיט צו
 פארליידען געסער אַ וויילע שפּעך אום גערעטעט
 צו טערען פון מוידט, אַה ווי וויא ווייט קען נעכערט
 פארזאָרען קאך אהן קענשליכען געפיהל, אונ באַמט
 דאס קעקערשע אירנאך שוואד נעכען אין אירישפייט
 איז נור טייל קען קופש אין דער פּרעפּד אונ קען

(*) רינען געראנק או נרד המעיה האם באַטראַכט, האט ער גענאָגט אויף דעם אמוסר השכל, מי לי
 בשמים נקמה לא תפאחי בארץ, צב"ש איין אַרבייטער וואס זיין וויקשה איז אויף איהם בראַז גענווארען אונ
 האט איהם גיט געגעבען וואס צו פארדינען, ארויסגעגעריג אוי פארקופערט באַגעגענט איהם זיינער
 אַבערמאָשער אונ פּרעגט איהם, ווארום ביקטו אוי פארטרונערט? ווייל איך זעה שוין אַרום פיעל טאג
 אהן אַרבייט? אָננוערט ער, מוקם צו סיר אַרבייטען איה האב פאר דיד אויף דריי קאנאפּען אַרבייט גע-
 שטאק צו פארדינען, נאָגט צו איהם זיין געמאָשער, פילייקט קענסטו סיר צוגעהען אויף שפּעקדיג צו
 אַרבייטען? פּרעגט איהם דער אַרבייטער, דאס גיט, אַנטווערט איהם זיין פריינד, מעהר וויא אויף דריי
 קאנאפּען האב איך פאר ריי, ליעבער פריינד, ליינער ביי אַרבייט גיט, אז יע אויף אַנטווערט איהם
 דער

הקדמה

והנה, באמת נועמען, עם בעריהרם גאטשעס פונקט אין זיין הארץ, בארף יאכאקעוירליך שרייבען אויף דעם שטעקליכען נידעריגען מצב פון אונזער הייליגען רב, וואס האט געניקערט פלאים אין אונזער צייט, און איבערהויפט אין דיא נויטיגע לאנדער, וואס געזונטיגו הרבים ביי פיעל קענישען איז הפקר אונזער הייליגע תורה לנפרי. פאריגע צייטען איז גאד ניס געווען זיך צו בעקומערן אזוי פיעל אויף דעם, ווייל דאס גאנצע פאלק איז געווען ריהני געזען אויף זיין ארם, נור איינציגע קענישען האבען זיך אנטעקעלאנען אין נויטיגע קוסות און צוליעב ויגער מצב ויגען זיי פאר-סישט געווארען צווישען אומות העולם, אָבער דאס גאנצע פאלק פקעט ויגען געווען אויף ויגער ארם און אויף ויגער שטאם, און אין גרויסע אינדעשע שטאקס ווייסען אללע כ"ה דיא תורה פון קליון גיז גרויס אויף

דער פועל, קען איה זיך צו דיר אויף איין טאג אויף גיט פארדינגען, ווייל מיין שטענדיגער וויקשה, וואס איה ארבייט פיר איהם פון מיין ערשטע מינוט אן, ווייס איה קלאהר אז אומגעוואקט נעט ער פאנדערען ארבייטער אויף ויגער א לאנגע צייט, היינט אז איה וועל זיך געצט פארעהען ביי דיר, וועט ער אויף מיין שטעללע געהקען א צווייטען, און אז איה וועל קומען צו איהם אין דריי קאנאטען ארום, וועט ער פיר פקענען וואו בינקסו געווען גיז א הער ז געה היינט אויף דארטען, וועל איה פארליבען מיין גרויט אויף עוויג, דרום איז פיר ליעבער צו ליידען און קענעלען זיך א קורצע צייט, פגרי גיט צו פארליבען מיין שטעללע ביי מיין שטענדיגען וויקשה וואס פון זיין האנד גיז איה געשפייט געווארען זיך איה גיז א מענטש גיז היינטגען טאג". דער גקישל איז פונקט מיט אונז, השי"ת האט געשאפען דעם קענישען און גיז איהם לעבען און האלט איהם אויס מיט ויגע אללע העצרכות טאג טאגליך, און אז עס גערעכט א קאל וואס השי"ת איז מסתיר פנים פון קענישען צוליעב ויגע זיך, און עס הויבט איהם אן צו פעהלען פונקט, גלייך אויף דעם שטעללע קומט דער יצהיר, און מאכט זיך צו צו איהם, אז ער זאלל געהן ביי איהם ארבייטען ור. ה. ער זאלל ארבייטען שבת, אָבער גאד א געלבע געשעפטען וואס איז גיט דענעל עפי"י נכה בתורה) און ער וועט איהם בענליקען מיט שפע פונקט, עס וועט איהם געהן דורך פיהר און דורך טיגער. בארף זיך אָבער דער פארשטענדיגער מענטש באדיינגען, זאלל טוין זיין אזוי אז ער וועט פיר פאגליקען וואו איה וועלל זיך געהרען, אויף א קורצע צייט, אָבער צו קאנו ער פיר העלפען בעת עס וועט זיך ענדיגען מיין ביסלע יאהרען, און איה וועל קומען אויף דיא עוויגע וועלט. דאס איז געוויס גיט אין זיין האנד, גבראדע פארקעהרט, דארטען ווערט ער (דער יצהיר) ערשט איין קמקרבן אויפ'ן קענישען וואס האט איהם זיין גאנצען לעבען געפאלגט) היינט וועל איה דאך געגאטט זיין דאקאלס צו געהרען זיך צווא דעם ליעבען גאט, וועט ער פיר אנטווערען וואו בינקסו געווען גיז א הער, אז דוא קומסט צו פיר געצט בעת דיר איז שלעכט? היינט צו וועסען וועל איה זיך געהרען דארטען בעת איה וועל זיך געפיגען צווישען גשמות קדושות פון דיא אבות און פנאים נאמוראים גאונים צדיקים נסידים, שרפים ואופנים וחיות הקניש, וואס געזען קאנו פארברענען דיא גאנצע וועלט גהגל פוי, אז גיט צו השי"ת וואס ער איז דער עיקר מקור הרהמים והחמלה, דרום ויילל איה זיך גיט פארדינגען צו מיין וויקשה חוץ דעם ליעבען גאט, פיר איז געקסער צו ליידען א קורצע צייט פרי צו פארבלייבען גאנזער אויף עוויג אונזער דעם שוימץ פון ויגע גליעל. דאס זאגט דוד המע"ה מי לי בשמים, ווער קאנו פיר העלפען אויפ'ן הימקעל חוץ השי"ת, דרום געזען לא השמימי קאנץ ויילל איה גיט קשטמף זיין צו דיר מיין וויקשה אויף דיענע וועלט.

הקדמה

אויף וויא קומט ג'ריותות ומיותות ב'ד, איך געווארען
 ביי דיא טעלט וויא דיא קלענעכטע נאכען וואס מען
 מאכט דאס אונזע אונטערטען האנד אונ מען צושטרעמ
 דאס מיט דיא פיס, אונ פיעל אירישע קינדער וואס
 האבען ניד באזעצט דארטען, וואס פון אייביג און
 זייגען זיי גענוען פ'שרה אידען, וואס מיט זייער
 אייגענעם וויללען האבען זיי בוהר גענוען צו זייערען
 דיא גרעסעטע שפערצען איידער עובר צו זיין אויף
 א זיין פ'נזה, אונ היינט איז גאר כער היפוך. אונ וואס
 נעמט נאך זיין אין אפעטטיגע צייטען, ובערמט רער
 קינדשטייער דור וואס וועללען דארטען געפארען
 נעכען אונ וועללען האדענוען זיך אין א נעלכע
 הייער, וואס דיא גאנצע תורה איז דארטען דערפאר,
 אונ האבען גאר אין דיא אונזען גיט געזעהן קיין
 סיכון אירישקייט, אונ עס איז אין זייער הארץ גאר
 גיט פארפלאנצט קיין שום ווארצעלע פון דיא
 הייליגקייט פון איבערשען דת, זייגען זיי דאך גאר
 געפארדליך אז זייא וואללען זיך דורכמישען צווישען
 דיא אומות אונ פארלארען ווערען פון אירישע גע-
 מיינדע. אונ זער האט זיי געבראכט צו דעם? גיט
 דזו וויא פארצייטען אין אינגווייניגע וואס זייגען
 אויסגעשטאנען מיטאנען צו צוויינגען אונ אראפ צו-
 פיהרען אידען פון זייער דת, וויא קען? גור מיט'ן
 אייגענעם וויללען צוליבע דעם וויללען געלד-גייז
 (הקברת ה'קמו) וואס שטארקט זיך אויף זיי, אדער
 אנדערע פ'אותות ה'מן, וואס זיי זאגען זיך גאר זיי
 טאג טאגליך, קיין וואנען זיי פארנעמען אללע חובות
 פון זיין איד וואס איז געפארען גערע ישראל. וויא
 אזוי וואללען זיי זיך גיט בארעקען מיט שאנד אז מען
 זאלל ניד אויסרעכענען דיא הייליגקייט פון דיא
 תורה, וואס אוינזעקע עלטערען האבען אינו געמאכט
 ארבען מיט בלוט נען עס זייגען אויפגעשטאנען אויף
 זיי פיעל טיראנען אונ דריקער צו שפעקען זיי
 פון קיום התורה, אונ זיי האבען זיך געשטארקט
 נעמען איהר הייליגקייט אונ האבען זיך מוכר נפש
 גענוען צו שריפה אונ אללע מיתות, אונ אויף זעכער
 דוק פון כער תורה איז פאראסען געווארען פייקען
 בלוט פון צעהנדליגע פוןקערטער אידען, וויא דער
 מדרש שרייבט (ב' אמור), ווארום פיהרט מען דיר צו
 פארשטייגען? ווייל איך האב געמלט מיין זון.
 ווארום פיהרט מען דיר פארברענען? ווייל איך האב
 געהיט שקת. ווארום פיהרט מען דיר הרגענען? ווייל

היה פועל אידען פון גרויס וואהלאסאג אָנגעלערענט
 דיא דברים פון דיא אומות און האָבען זיך דורכגע-
 מיטש מיט זיי און נאכער זייער ביישערען סוף איז
 שוין דער האַפּט צו האָבען. אויך אין אונזערע צייטן
 האָבען מיר אַס געזעהן מיט אונזערע אויגען. אז אין
 אייניגע קדינות וואס אונזערע פריידער האָבען זיך
 דארט באַנעצט, און וויא זייא האָבען געזעהן אז
 דיא העללע שיינט זיי און זייערע שפּנים ווייזען זיי
 אפריינדליכע מינע האָבען זיי אָנגעהויבען צו צורוקגען
 זיך צוא זייא און אָפּקערען פון גאטשעס נעם און
 גאָטשאהן דיא סתאָפּען פון דיא שפּנים, און האָבען
 זיך נאר גיט פּאַרנעשטעלט אַ פּלוצלינג נעם זיך
 געבען אַרבעה דאס דאָרעל פון העללע. און אזוי
 איז געווען דער סוף, אונזערע איז געקומען זייער
 פּאַך און זייער נאָטשעס איז געוואָרען צו רויב און
 זייערע היטער צו וויסשענעס, און דאס אַללעס האָט
 אונז השי"ת פּאַראוים מורכע געטען (דורך דעם גביא
 רחוקאל), בנסן החורבן זיינען אויך געווען אַ נעלכע
 צולאָנענע וואס האָבען געוואָלט אַ רונטערטראָפּען פון
 זיך דעם עול התורה און זיין וויא אַללע אומות, האָט
 זיי השי"ת אָנגעזאָגט דורכ'ן גביא, והעולה על רוחכם
 היה לא תהיה, דאס וואס אייך קומט אויף אויפ'ן
 געדאָנגען אז איהר נעם זיין וויא אַללע אומות, דאס
 נעם מיר מין גאלל גיט זיין, אייך וועל אייך אזוי
 לאנג ליישערען אין מינעל פון פיין, ביז וואָגען אַס
 נעם אָפּגעטאהן נעמען פון אייך נאר דיא פּסולת

ובאַמַת עינר הסבה וואס איז געבראָכען דיא יסודי
 חרת

(*) וויא שלמה המעיה שרייבט אין קהלת אל תרשע תרבה לכה תמות בלא עתה, ד. ה. דוא ואלקם
 זיך גיט אריינלאָזען פיער אין שלעכטעס נארום ואלקטו שמתארבען אַהן זיין צייט. איין קשיל צו איין שר
 וואס איז געווען אַ גרויסער קדינה חכם און אַ נעלשענער. נוסחאריצנער, האָט געבויט אַ שטאָרט און אַרום
 שטאָרט האָט ער געפלאַנצט אַ ליעבליכען פּרם מיט סתיעכע פּערשרענע פּלאַנצונגען, מיט אַללער האַנד
 פּרוכט און בלושען און אַללעס איז געווען געמאכט זייער קונציג דורך גרויסע נאַרשנער און גאטאניקער
 וואס דער שר איז געווען דער גרעסטער קאָנער פון זיי, און האָט געזעצט קענשען וואָלען אַרבייטען דיא
 אַרד און פיהרען געשעפטען און אין זייערע רעהיגע צייטען וואָלען זיי שפּאַצירען אין פּרם געמאָרעטען דיא
 גרויסע חכמה וואס ליענט אין זייערע בוישעלע און אין זייערע בלוס וואס דער ריח איז אַ חיות צום נפש
 און איין ערקוויקונג צוא דיא זעלע. איז וואס מעהר זיי וועללען זיך סתבונג זיין אין דיא חכמה פון שר
 מיט זיין גוטקייט וואס ער פארלאנגט גליקליך צו מאַכען זיינע דינער, וועללען זיי מעהר געהארקנאם זיין
 צו היטען אַללע זיינע געזעצע פון דער קדינה וואס זיי זיינען פארארבעט צום גליק און רעהיגקייט פון
 איהרע פאזיצער, דער שר נאלל פּאַרל נסת זיין פון זייער גליקליכען לעבען, וויא דער נכה איז פון אַטוב
 ופּטיב. ונה היום דעוועהט דער שר דורכ'ן פּענשטער פון זיין פאלאץ וואס איז געווען געבויט גיט זייט
 פון פּרם אז איינער פון דיא איינוואוּנער פון שטאָרט רייסט פּרוכט פון פּרם און פּרעכט אָב צווייגלעך,
 דער שר פּרם און שטיינט. נאָכער הערט ער וויא דער אַלעכטער קענטש נעמט צו זיך: וואס

דארין

הקדמה

בדת ביי פיעל מענשען איז, ווייל אנאנצע וואך זיינען איין מהייערע מהנה אויסצוריהען דעם מערשער און נייא זייער פארבונדען אין פרודת ה'מן און דעם הייליגען שבת וואס השי"ת האט אויגן געגעבען פיר

אדם

דארף איהך דיא מרחה צו רייסען זעכער פרי באזינדער איהך וועל אבשניידען דעם גאנצען צווייג מיט דיא פרוכט. דעם שר האט דאס זייער שטארק פארדראכען אויף דעם שארען פון זיין ליעבליכען פֿרם, און אויף זיינע גידערמקעטיגקייט, אז גיט גענוג וואס, ער ווערמט ניט גענציקט אויף דיא חקמה נפלאה וואס אין זעכער בוימטעלע איז, צו פֿעמראכטען און באזינדען קריגען אגרויסע אהבה און עהרענפֿורקט צום שר ערלויבט ער זיך גאר צו פֿערבארקען דיא מהייערע פֿלאנצען, דאך האט זיך דער שר איינגעהאלטען און פֿראכט לאסיר זעהן וואס דיא עגדע נעמט זיין אויל נעמט ער זיך אליין בארייגען זיין שניען און פֿארבעסערען זיינע געזשים, איהך וועלל דאך איהם גיט פֿארואקען שטריינג צו קעשמאכטען שפעטער איהך פיר זיין ווילדען פֿהאט, ער נעמט דאך פֿון טיין האנד גיט אנגעעהן. דער שלעכטער קענש אָבער האט זיך מיט דעם אויף גיט פֿענגענגעקט, און וויא ער האט פֿעמעקקט אז ער פֿרושט דא וואס זיין הארץ גלוסט און קיינער זעהט גיט און שטערמט איהם גיט פֿורכטס איז דער שר גאר נישט אין פֿאלאזי וואָנט, ער צו זיך וואס דאך איהך דא אויספֿריינגען צייט צו האקען זעכער צוויי געזונדער איהך וועל געפֿסער אויסרייסען דעם גאנצען בוים פֿון וואַרצעל און אנועפֿהרען צו זיך, דאָרפֿען וועל איהך פֿאהן מיט איהם וואָס מיין הארץ גלוסט. וויא דער שר האט דער-זעהן אז ער איז זיך מדין אויסצורייסען דעם גאנצען בוים פֿון וואַרצעל, האט ער ארויסגעשיקט גאנצען מיט גאנציקעם, און קען האט איהם גענוקען שניידען דיא הויט מיט איין דאנגער-שטימקע: דא אנטפֿאר-שעמטער פֿארדראַגענער זינג ו האלט אָב זיין טיראנלשע האַנד פֿריהער איז דער געזעהטער קערר פֿון פֿרם האט געזעהן אז וויא זייס מהייערע פֿרוכט אָהן רחמנות האט ער געשוויגען ער האט אויף ריד מיט-לייד געהאט, פֿילייכט האט זיך אויף ריד זיין זער געשטארקט קיבלא זיין זיין פֿאָה, ווייל פֿאָהט איז דיא פֿרוכט זייער זיס, נור אז ער האט געזעהן אז דאס ביקט אוי דום פֿון צו פֿארשטעהן זיין גומהערציגקייט און זיין מיטלייד אפֿילו צום ערנסטען מענשען, און האט געזעענעם אז זיין שוויגען איז גאר ווייל ער זעהט גיט דייע גאנע פֿהאטען און באזינדען דיא דאזינדען האט ריד זיין שלעכטע הארץ אָנגעהייצט צוהאקען דיא צווייגען פֿון דעם מהייערען פֿרם און דאס איז נאך אויף ביי ריד ווייניג דא האט זיך ערלויבט אויסרייסען דעם גאנצען בוים, דיא פֿרוכט פֿון אויבן און דיא וואַרצעל פֿון אונטען, זעצט נעמט קען ריד שוין פֿעהר גיט וואַרפען קען נעמט זיך שוין מיט ריד אויסרעכענען און גוט פֿעלאהנען פֿיר דייע אלע פֿאָנע פֿהאטען. דער גימל איז זייער ריקטיג: דער שר איז הקב"ה דער קעניג פֿון אללע וועלטען, דער סקור חקמה און דער טוב ומטיב, דער פֿרם איז דיא הייליגע תורה וואָס זיא איז געפֿלאַנצט מיט אזא חקמה נפלאה וואָס האט גאר קיין גרויג גיט, דיא בויסער פֿון פֿרם זיינען דיא הייליגע מצות, וואָס זיא זיינען איין לעפֿענס-פֿראַכט אז דיא וואָס האלטען וויא פֿעקט בקבֿוד און נאָה, איז דער פֿארשטאנדיקער קענש וואָס לערענט דיא תורה און איז זיך קעמיק אין איהר חקמה, גילדעמט ער אויס זיין הארץ צו זיין טריי צו גאט און גיט צו מענשען, אָבער בעוה"ר געפינען זיך היינט שנעלים קמנים קליינע פֿיקס) וואָס זייער חקמה באשטעהט גור להכרע, אזוי וויא דער פֿוקס, וואָס זיינען קהבלים פֿרמים, איז אָנפֿאָנג דערש וויא אָן זייער פֿאָו הארץ אויספֿעקען פֿרוצות אין צאם פֿון פֿרם, ד. ה. עובר זיין אויף דיא תקנות ופֿרייגים וואָס דיא הייליגע פֿנאים נאָכוראים האָבען געצאמט אז דיא פֿהמות (בגזרת אָרם) וואָללען גיט צופֿרעשען דעם פֿרם מיט דיא פֿיס, נאָכדער זייצט זיא אָן זייער פֿאָו הארץ אויסצוהאקען דיא צווייגען פֿון פֿרם, ד. ה. זיי אָטוואַנען זיך עובר צו זיין פֿמויד (מוסר-וויליג) אויף מצות עשה ולא תעשה, נאָכדער גבירה נחרת גבירה, בענגונען זיא זיך מיט זייער איהך גיט וברקשה ה'מן וויללען זיא אויסרייסען אין גאנצען פֿון וואַרצעל און מוסר-וויליג קענען זיא פֿיס דיא פֿיס דיא פֿארקטע מצות וואָס זיינען שקול וויא דיא גאנצע תורה צביש שבת, חמץ פֿשט און עריות און דאסווייגען פֿון דיא מצות וואָס איין יודי איז מחוייב זיך מוכר נפש זיין אויף זיא און גיט עובר זיין, גור פֿאָהט וואָללען זיא גיט מאַנצען אזוי פֿרייליך, דער בעל הפֿרם נעמט גיט לאָזען צו אָפֿראַנד זעהן זיין שווייערען און ליעב-

ליבען

הקדמה

אדם למקום און בין אדם לחבירו, פארבריינגען זיין זאך דעם הייליגען שבת אין מאוות, וויא שפאצירען, הארבעטען, לייגענען ראטאגען און נאך צרות און ווילדע מאוות, און געהעסען ביין קאל א נוארט הורה גיט אין מויל, בלייבען זיי אונטוויססענד פון ידעת התורה און וויססען גיט דיא הארבקייט פון עבירות און דעם גרויסען שאמץ פון איהרע מצות, און דיא אונ-וויססענהייט בריינגט אזוי פיעל מיט, אז פיעל מענטשען מיינען אויף פמה מצות פון דער תורה אז דאס איז נור מנהגים וואס ביי יודען איז איינגעפיהרט און אויף מיינען זיין אויף פמה עבירות וואס איז בייטליך פאשיידעט אין דער תורה זכ"ש וויא שענגט גאלען דיא בארד און דאס גלייכען אז דאס איז נור מנהגי יהדות בעלמא, און דאס גלייכען ענגי שבת וויססען פיעל גיט וואס הייסט איין קלאקה, פיעל מיינען אז רויבערען א זיגאר אום שבת איז גיט ביין קלאקה נור אמנהג חסידות ער מיינט אז עססען חויר איז פיעל הארבער וויא רויבערען שבת, דערנעלבער וואס רויבערען אום שבת ווען מען זאל איהם געבען עססען חויר וועט ער בשום אופן גיט עססען, אָבער האַמט זיינען זיין ניער אין סעות, הנם געדער לאו פון דער תורה ווער עס איז עובר במזיד איז ער איין נשע און ווערט פסול לעדות ולשבועה, אָבער דער איסור שבת איז פיעל הארבער פון אללע עבירות, דער מחלל שבת איז חייב כיתת ב"ד (בוה"ב) און אפילו געצט וואס מיר האָבען גיט ביין סנהדרין זיין זאללען דן זיין כיתת גען ער געשטראַפּט ווערען סקילה איין הימקעל-שטראַף, דהיינו ער קאנן אַראַפּפאללען פון אַרבעט און צושימען זיך גלידער-נייס, דאס איז דיא-זעלבע וויא סקילה (בזמן הבית) און אפילו דיא אַרבענטליכע אידען וואס הייסען זיך שוין אב שבת פון איין קלאקה פאללען אויף פיעל פון זיי אריין אין

א סעות אין אַנגעהקען שבת און אַרבייטען גאנץ שפעט אין שבת אריין, זיין מיינען אז צוגעהקען שבת מיט דיא שמועה איז נור איין פרוקמיוט, אָבער באַמט איז דאס מעיקר הדיו תורה, שבת קובט אן גלייך מיט דיא שמועה, אויף זיינען זיך פיעל טענה אין איסור הוצאה (סראָגען וואו עס איז גיטא ביין צירוב), זיין מיינען אז איין גאז-טוף ווייל מען באַרף דאס קעג מען סראָגען, אָבער דאס איז אַ גרויסער מעות, און דאס גלייכען פאללען זיין אריין אין סעותים אין אַנדערע עבירות און גאָר דיא האַרבע וויא עבירות וברוח, ער רעגענט אז ער וואַהנט אין איין אָרט וואו עס איז גיטא ביין בית סבילה פיר נשים איז דיא פרוי מותר צו איהם חלילה אָהן סבילה, אָבער אז ער זיצט אין אַ בליאז וואו עס איז גיטא ביין ש"ב קעג ער עססען חלילה נבלות וסרפות, און נאך אַזעלכע ווילדע סעותים אין פמה איסורי תורה. ווי צו דיא אויבערן האַרענדיג אַזעלכע פאַרנעמקייט! און באַמט קובט דאס אללעס ווייל עס פעהלט ידעת התורה, דרום, ווייל מיר האָבען געמערקט דיא גרויסע אונגליקגען וואס קומען אויף אונזערע אַרימע ברידער וואס זיינען אַרעם אין ידעת התורה, הויבען מיר איבערזעצט פון חו"ל דיא האַרבקייט פון דיא אללע זאָגען וואס דער סבשול איז פיעל שכיח אין דעם, און דער גרויסער שטראַף וואס עס קומט אויף דעם וואס איז עובר אויף זיין, און ציריק ביידענדיג דער גרויסאַרטיגער שבר וואס קובט אויף דעם וואס איז אַנגעהויב אין דיא אללע זאָגען, אויף האָבען מיר ערקלעהרט דעם גרויסען שבר וואס קובט אויף דעם וואס איז פלייסג אַבצוהיטמען איין סגוה וויא עס באַרף צו זיין, גיט נור אַבצוהיטמען דיא מושא וואס לייגט אויף איהם, דרום האָבען מיר פּענטיק געווען בקצור פיעל דינים וואס מען געענענט זיין גאנץ

אפט

ליכען פּרם, דאס איז דיא תורה הקדושה וואס זיא איז ביי איהם חגיב גאָר אָהן איין שאַמץ, און עס וועט גיט לאנג רויבערען ביז וואַגען עס וועט אויף זיין ברענען גאמטעס זאָרען און וויא וועללען אויסגעריסען ווערען אין זייערע רעכטע מיטטעלע יאהרען און וועללען טוען פארלאזען זייערע אונפאַרשאמטע מאוות וויא מיר האָבען שוין פיעל אַזעלכע געשיקטעס בייגענוואהנט אין אונזער היסטאָריע, אז ווער נור עס איז אויפ-געשטאָנען אויף דער תורה אויסצורייסען איהר פון וואַרצעל, איז ער נעלפסט אויסגעריסען געווארען און דיא תורה איז געבליבען פּעקט און שיינט מיט איהר פראַכט. דאס זאָנט אונז דער חכם מכל אָדם, אל זרשע הרבה דוא זאָלסט זיך גיט פארטיקען אין שלעכטעס ד. ה. אויסרייסען דעם בוים פון דער תורה מיטן וואַרצעל צוואמקען, ווארום זאָלסטו שטארבען אָהן זיין צייט, וויא אויף דוד המע"ה זאָנט ועוד קעטט זאין רשע ורהבונגת על קבוצו ואנינו. אָבער גענוים ירשו אָרץ ורהתענגו על רוב שלום.

הקדמה

רוח זו ניין ליעקבן זאמקען, גור ויין האמקען דאס
 געטאדן פאר גענוואהנהייט אראפ צו פארן זאמקא פון
 זיך, ווען ויין זאלטען זאבער גיט אברייטען זיך פון
 הורח, וואלט דיא שיינ פון דער הורח ויין צוריקגע-
 פירט צום גוטען טעג. אויך זאמען אויגעבען זאמקען
 זיל, השי"ת זאמקען זיך האב געשאפען זיין גור דער,
 וואס ער ברענגט גרויסע אויגליקען אויפן געזעסען
 האב זיך אבער געשאפען זיין רמזאז צו איהם דאס
 איז דיא הורח, דער וואס לעהרנט דיא הורח ווערנט
 אויסקורירט פון אלע פאלות פון יצהיר, וזה טוב
 ויין גוט וואלט עם גענוען אז קען נאל דאס האמען
 איינגפירען צו לעהרנען אין גבורות, וואס זכור דיא
 גרויסע מצות פון למוד התורה ברבים, וערנט זיך
 פאר הייליגט דעם געווינענס זאמען, ווען זאמקען
 לעהרנען צוזאממען, ויין דיא חו"ל ערקלעהרען
 דעם פסיק הספת ושבע ישראל, מאכט האמפאנגעם
 אונ לעהרנען צוזאממען, אויך איז דיא טעלה פון
 א האמפאנגען, עם וערנט דאס גורקעם ברבים דיא
 גרויסקייט אונ דיא הייליגקייט פון דיא מצות
 אונ דיא האמפאנגען פון דיא עבירות האוש דאס
 מעהר קיים ביים געדעקען, איג דער זכות פון הורח
 ברבים וועט אונן בריינגען דיא טאהרע באילה ויין
 איז פגא דפי אלהו שמעקש אז דיא גאולה וועט
 קוממען גיט צוליעב צרות אונ מלמולים אונ דסקות
 אונ סרזן פרנסה וואס יודען האמען געקען, גור
 צוליעב הורח וואס צעחן אידען זימען צוזאממען
 אונ לעהרנען אייגע מיט דיא אנדערע, זייקר שמימקע
 איז בגלג רקיעים אונ וועט בריינגען דיא וואהרע
 גאולה וואס מיר האמפען צו איהר בקיסקה גלמיט
 זאמן!

אפט אונ קען זכשל ווערען אינמיטטענדיג, צביש
 הלכות שפה, גרה, סאבלות אסורות, אויך פיעל
 הויפט דינים פון קיש ותפלה אונ גמילת דלים, אונ
 איד האר צו השי"ת אז ווען דיא קוראים נבקדים
 וועללען ויין געמערקען וועללען ויין געפיגען א גרויסען
 גוטן צו דיא אללע זאמען וואס ויין ווערען געקען
 זכשל אין ויין אינמיטטענדיג, אזוי ויין אויגעבען
 זאמקען, ערקלעהרען אונן דיא הייליגע ווארבער פון
 דיא הורח גראמקס אונן זכרסם אז זכירה געמערקען
 דיא זאך בריינגט צו עשיה (טאהרן דיא זאך), אויך
 זאמען דיא חו"ל גדול פלמוד, לעהרנען אונ געמערקען
 איז געהר א גרויסע זאך, ווייל דאס בריינגט צו טאהרן
 וואס קען בארף, אונ לעהרנען דיא הורח איז דער
 הויפט מיטטעל עם זאל גיט צו שפראך געהן דיא
 זיילען (עמודים) פון אינגער הייליגע בעליגיאן, וואו
 קען איז פארטארקען, אונ אויך דיא וואס זייען
 געקען פארשמויסען אונ צובראכען וועללען געטיילט
 ווערען פון זייערע וואונדען אונ קוממען צוריק צום
 לעבען, אויב זיי וועללען זיך אנהויבען עמקום צו
 שטארקען אין לימוד התורה, אזוי ויין דער זכיר
 זכירה איז דאס אונן גמילה אין דעם זאמען פון השי"ת
 אין דיא צייט פון הרבן וואס זאמן איז אויך גענוען
 פיעל מעקשען וואס זייען אראפ פון גאמטעם וועג,
 איז גענוען א גרויסע פראגע ביים זאמקען גביאים צו-
 ליעב וועלכע פרייצען איז דיא לאנד אזויא פארלארען
 אונ צו שפראך געזאנגען אונ קיינער האמט דאס
 גיט געקאנט פארשטעהן זיין וואמען השי"ת אליין האמט
 דאס ערקלעהרען: על עונכם את תורתך, ד. ה. ווען
 ויין האמען אפילו פארלארען השי"ת ד. ה. ויין האמען
 זיט קבטן גענוען מיט זייערע מצות צו טאהרן א גמל

נדחי ישראל

פרק ראשון

בו יבואר מן הכתוב נודל החיוב לשמור את התורה אף בעת שהוא מתבודד בקצה הארץ מגוי אל גוי ובזכות זה תבוא הנאולה. וגם יבואר בו הסבות המביאות לרפיון התורה בעת ההיא ואיך להשמר מהם:

נצחי לעוה"ב. והנה כשנתבונן היטב את כל הענינים שעברו עלינו מעת היותנו לעם נראה בחוש כי בעת שמרנו את התורה ה' נתקיימו עלינו כל הזכרות שהבטיחנו בתורתו הקדושה ולא נבל דבר אחד מכל דבריו המוב שדבר עלינו וכמו שהעיד כ"ו יהושע לעיני כל ישראל וכדכתיב ביהושע כ"ג וכן בימי כל מלכי יהודה וישראל כעת אשר התחוקו ללכת בתורת ה' הצליחו עד מאד ככתוב הכל בדברי הנביאים, ולהפך מעת שסרנו מלפניו והתחננו לעבור על תורתו ירדנו סדרנה למדרגה כמו שאמר

ברוך ה' אלהי השמים אשר הבדילנו מן התועים ונתגלה לנו באור שכינתו כפרסום רב נגד ששים רבוא אנשים ודבר עמנו פנים בפנים ונתן לנו תורתו הק' כדי לחיותנו בעוה"ו ולזכותנו לנצח כמה דכתיב ויצונו ה' לעשות את כל החקים האלה ליראה את ה' אלהינו לשוב לנו כל הימים לחיותנו כהיום הזה. ובאורו שעי' קיום התורה אדם זוכה שיהיה לו חיות וקיום בעוה"ו וכמה דכתיב ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך וגו' כל המחלה אשר שטתי במצרים לא אשים עליך וגו' וגם קיום

פרק ראשון

ויוזם אויף פון מסוק וויא גרויס דער חיוב איז צו היטצען דיא תורה אמילו בעת מען איז פארנווארפען אונ פארשפרייט אין עק וועלט, אונ גראדע צוליעב דעם (וואס מען וועט היטצען דיא תורה פארנווארפען ערלעהרט דיא פבות וואס ברוינגען שלאטקייט אונ פובעלאטקייט אין דער תורה, אונ דיא מיטלען וויא ויך אויס צוהיטצען פון וויא:

גאט, מיר זאללען פארבריינגען א גייסליכען א גליקליכען לעבען אויף ביידע וועלען ענוויל דורך דעם קיום התורה והמצוה תערט מען געשישצט פון דיא אללע פורעניות וואס איז עלול צו קוממען מצד הטבע, אונ דאס גיט א שקמה אונ א געוונדהייט אין נפש אז מען זאל האבען איין קיום גזרחי בעוה"ו. - אונ מען מיר זאללען דורכמישען דיא קלאמער פון יודישג היקסארטע זינט מיר עינגען גענואנען איין פאלק, זעהען מיר שיינקאר אז אין דיא צייט וואס מיר האבען געהייט דיא תורה איז אויף אונ קוקים גענואנען אללע ברכות וואס דער עוויגער האט אונ פאר- שפראכען אין זיין הייליגע תורה, עס איז איין ווארט גיט געטינגערט גענואנען, וויא יהושע האט זיין גע- צייגט אין זיין צייט, אונ אויך אין דיא צייט פון כלבי יהודה וישקאל געת זיין האבען זיך געשטארקט צו געדן אין דקה בתורה, האבען זיין געהאט גרויס הצלחה אין אללע געגענטשאנצע, וויא עס איז היימליך געשריבען אין דיא כיד פון דיא הייליגע נביאים, אונ להיפך געת מען איז אראפ פון דקה התורה והמצוה, זינגען מיר אראפגעשאלען פון איין סדרנה צו דיא

ברוך ה' געלויבט איז דער וואס אין הימקעל, וואס האט אונ אפגעוונדערט פון דיא אומות וואס האבען געבלאנדעט אונ גיט געוואקסט דיא אקטע טעג, אונ ער האט גרשיינט צו אונ מיט זיין ליקטיני- מיט מיר א גרויסע פובליקום פון זעקס פאל הונדערט טויזענד מאנגער (לכד נשים ופף) אונ מיט אונ גע- רעכט פנים אל פנים אונ האט אונ געגעבען זיין הייליגע תורה מיר זאללען היטצען זינגען געגעצע וואס זיין סאכען איינפליסען אין מענשען ערבעפונקט מיר

יודישערע

שאמר בפרשת בחקותי ואם עד אלה לא תשמעו לי וגו' ויספתי וגו' עד שלבסוף נתמלאה סאת עינורינו ונפורנו בין העמים בארצות רחוקות וכמו שאמר בתוב בפ' התוכחה והפיצ' ה' בכל העמים מקצה הארץ וגו' ונאמר עוד בפ' נצבים אם יהיה נדחך בקצה השמים וגו', [וזה נתקיים בעו"ה בימינו שישראל נפורו בקצה השמים אף באמעריקא הרחוקה וכן בכמה מדינות הרחוקות מאר] וכן נאמר עוד בפ' ואתחנן והפיץ ה' אתכם בעמים וגו' ואעפ"כ לא נתיאש מרחמי ה' כי רחמיו לא כלו ובאותה פרשה נופא כבר הבטיחנו הקב"ה שכאשר נבקשהו אף משם ימצא אלינו אך שיהיה בכל לב ובכל נפש וכדכתיב שם ובקשתם משם את ה' אלהיך ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך וכתיב עוד שם בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו. אך לא בארה לנו שם התורה בפירושו אופן התשובה ובלתה לנו במקום אחר והוא במדר נצבים שכתוב שם ג"כ זה הענין נופא שכתוב שם והיה כי יבאו עליך כל הדברים

האלה הברכה והקללה אשר נתתי לפניך וזשבות אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך ה' אלהיך שמה [ר"ל שתתבונן מהברכות שבאו עליך מקודם בעת שקיימת את התורה ומהעונשים הבאים עליך בסוף שהם בהשגחת ה' שהלא לא באו עליך טובות ורעות אחרות כ"א אותן שנתן לפנינו] ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוך היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיץ ה' אלהיך שמה, וכן כפל לנו בסוף הפרשה כי תשמור מצותיו וחקותיו הכתובה בספר התורה הזה, הרי בארה לנו בפירושו שעיקר התשובה הוא שגראה לשמור את התורה אף בהיותנו בין העמים ותשובה מעולה בלב ונפש ובזכות זה תהיה הגאולה: והנה כאשר נתבונן עתה בענין קיום מצות התורה וחקיה בזמננו זה בעו"ה רפה מאד אף לאיזה אנשים שהם בביחם וברשותם ובפרט לאנשים המתנדודים בארצות רחוקות, כגון באמעריקא ואפריקא ואנגליא ימצאו רבים שהוקל בעיניהם קיום התורה והמצות

יכערינך עכע מדנה גיו וואגען מיר האגען געשפירצט צום אבגרונד און אם ענדע וויא עם איז פול געווארען ריא קאסס פון אונגעקע זינד זייגען מיר צו שפראנד געמאגען און צושפרייט געווארען אין אללע עקגען טעלט, וויא מיר זעהען היינטיגען קאב, אז אינדען זייגען צושפרייט וואו דיא וועלט קאט גאר איין עק ריכטיג וויא אין דער תורה איז באשיידעט דהפיץ ח' אהקם געמים כו' באפדער מבייקט אויגן השי"ת אז נען מיר וועללען אפילו קוממען צום שפיץ פון אונג גליק זאללען מיר זיך גיט פארצווייפלען און ער קאט אויגן פארשפראקען אז נען מיר וועללען זיך געהרען צו איהם אפילו פארטראפענערתייד אין עקט וועלט נעט ער זיך לאמען געפיגען צו אויגן גאר עם זאלל אפער זיין פבל לב נקש וויא דער פסוק באשיידעט אויגן ובקשקשם משם כו' בצר לך ושבתי כו' אז דיר נעט נעקען געדר ענג און דיר נעט פאסקיען דיא אללע אונגליקגען קאט איה קאב דיר פאראיים אונגעוואגט זאלקטו זיך קעהרען צוא נאמט און נומ געקעהרען זיינע ווארמער, ד. ה. דוא זאלקט געקעהרען פון דיא גרבות וואס אויף דיר איז געקוממען געזת דיא גיינט געמאגען אין דיא נעג פון דער תורה און פון דיא קללות און שפראפע וואס דיר קאט פאסקיעט געזת

דוא גיינט אראפ פון דיא נעג פון דער תורה, קענסטו פון דיעס אנטערקען אז דאס איז מיט דעם צוויגענס השגחה, והראיה עם איז אויף דיר ניט גע- קוממען זיין אנטערקע ארם גרבות וקללות נור דיע וואס דיא תורה קאט דיר פארגעשריגען מיט מויענד- מער גאהר פאראיים, דרום זאלקטו זיך צוריקקעהרען צו השי"ת און זאלקט אייגהארקען דיא בייד פון דער תורה דוא מיט זיינע קינדער מיט זיין גאנגען לייב און נעלע, דאנן נעט השי"ת צוריקקעהרען אין זיין לאנד זיין געפייגענעס ודיא עמיגראנטען און נעט דיר צוזאממען קלויגען פון אללע פאלקער וואס ער קאט דיר פארשפרייט צווישען זיא, געזת איה וואהל פון דיא אללע ארבער פון דער תורה אז דער עיקר תשובה באשקעהרעט, אז מיר זאללען זיך געהקען צו היממען דיא תורה אפילו געזת מיר זיינען צווישען דיא פאלקער און גרבות זיך נעט קוממען אויף אויגן דיא הילף פון דיא גאולה:

והנה, און אז מיר זאללען זיך מתבונן זיין וויא טיים עם איז שוואך געווארען דער קיום התורה אין אונזער צייט אפילו בייא דיא מעקשען וואס זיינען רהיג צו הויו, און נער דערשט גאר בייא דיע וואס זיינען געבעה גע נדך אין אללע עקגען טעלט געפינען זיך

מאת ה' שיהיו מוכרחין להתגלגל באלו המדינות מסתמא סילק אותם מעל פניו וכבר ירד מדרגתם מכלל שאר אומה הישראלית העם אשר בחר ה' לחלקו והוא מתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשירות לבי אלך ומתיאש בהמשך הוסן למטרי מקיום המצות, וע"כ יעבור לפעמים אף על החמורות שבחמורות, כגון חלול שבת ועריות וכדומה ונעשה כל התורה בעיניו כהפקר. ויש מהם שסבת התרשלותם הוא מצד חסרון ידיעה שאינם יודעים איך להתנהג בעתים

והמצות ואחדים יש שעוברים על מצות התורה בשאט נפש ויש מהן שעוברים אף על דברים שצוה התורה שיהרג ולא לעבור עליהן. והנה כאשר נבוא לחקור אתר סיבות הענין שנתרשל אצלם קיום התורה והמצות רבות הנה אך ארבע סבות הם העקריות הראשונים הנורמים להסיר האדם מדרך ה'. יש מהם שהתרשלותם הוא מצד שנרמה בנפשם בעת החלת כניסתם להמדינה ההיא שעל איוה ענינים הם מוכרחין לעבור על נדרי התורה וע"כ חושבין בדתם כיון שנסבב

האם נייא השי"ת געאנטווערט דורך דעם נביא, ניינט מיר דעם בעל חוב וועמען איך בין שולדיג אז איך זאלל בארפען אייך פארקויפען פיר טיין שולד, דאס פארשטעהט דאך ועדער בר דעת אז דער גלות איז נור אויסצולייטערען אויב אין סיגעל פון גאט און ארמוטה, אבער השי"ת האט זיך גיט געמאכט אויפצופאסען אויב אונז צו בליקען אויף אונז כמיש ואף גס זאת בהיותם פארץ אויביותם לא גאטיות כו' וואס דאס געהט אויף די ד' סלכות וואס האבען משעבר געווען מיט ישראל, און אין אלע צייטן איז ער אונזער דערר וואס ער איז גיטער זיין נאמען אויף אונז, בארום דאך וויסען געזען איד וואס איז געבעד פארנוואפען אפילו אין עקס וועלט אז ער איז צוליעב זיין פארנוואנגלונג גיט אראפגעפאלען פון זיין אידישע ביהנה, און דער קעניג פון דער וועלט איז נאך זיין נאטט, און אפילו ער איז פארנוואנגעלט אין אונארט וואס ער איז געצוואונגען איבערשטעפען אויף אייניגע דיני התורה צוליעב כבוד גישות סמיש, פון דעסטוועגען דאך ער וויסען אז ער איז נאך זיין ישראל וויא פארהער, און איז מחוייב צו היטען דיא איבעריגע דיני התורה וואס נור ער קאנן, און אויב ער איז עובר אויף זיין נאך וואס ער איז גיט געצוואונגען עובר צו זיין, ווערדט ער מיט דעם איין רשע גמור, וואס איז עובר בוטהויליג (מיש זיין גוטען ווילען) אויף נאטטעס רצון. מיר קאנען געפעקען וואס דיא תורה שרייבט אין פי ביהר פון זיין איד וואס ער פארקויפט זיך פאר נאטת פיר זיין פאראנע צו זיין גר תושב אדער נאך אדער אין זיין קיך פון געצען דיענער, הנם ער איז שוין א גרויסער גווי, טייל ער נייט דאך אז ער וועט טוען עובר זיין פיעל קאל דיני התורה, פון דעסטוועגען ערקלעהרט אויב דיא תורה אין פיעל פסוקים ער זאלל גיט נאמען טייל

זיך א סך וואס האלטען פאר גרינג דעם קיום התורה ומצות, און עם איז נאך פארהאנגען אייניגע וואס זיינען נאר עובר אויף דער תורה מיט צולאענקייט און עזות, און עם געפינען זיך נאך אייניגע וואס זיינען עובר אפילו אויף דיא הארבסטע גבירות וואס עפ"י דין התורה איז זיין יהודי מחוייב זיך מוסר געש צו זיין און גיט עובר זיין, און אז מיר וועלען נאכפאר-שען דיא ארונאך פון דעם, געפינען מיר פיער הויפט-סבות וואס פיררען אראפ דעם קענישען פון נאטטעס וועג: א) עם איז פארהאנגען געניגע וואס זיינען שוואכקייט אין אידישקייט איז, ווייל געת זייא קוממען אן אין דעם נייגעס ארט און עם בייט זיך זייער נאנצער אויפפיהרונג, דוכט זיך זייא אז אויף אייניגע זאכען פון דער תורה זיינען זייא מוכרחים עובר צו זיין, ווייל עם איז זייא גיט אזויא געקענעס דאס אבצוהיטען, און דער פאלשער געדאנק פירט זייא צו נאך זיין ארבערען טעות, ער טראכט וויא כאלך אז השי"ת האט מסבב געווען אז זייא זאלען פארנוואפען ווערען, מהססם האט ער צוגענומען זיין השגחה פון זייא, און זייער ביהנה איז שוין גידערנער פון דיא נאנצע פאלק וואס השי"ת האט אויסערנוואהלט צו זיין מטייל. געבירך גוכר עבירה אונדאדורך דעקענט ער: איך וועל שוין נאר געהן נאך וואס מיין הארץ געלוקט" און איז זיך מישא אין נאנצען פון אידישקייט און תורה ומצות אפילו פון דיא הארבסטע זאכען וויא חלול שבת און עכוות רח"ל, וכדומה, דיא נאנצע תורה ווערדט בייא איהם הפקר. אבער וויא גארניש איז דער געדאנק וויא דער נביא יחזקאל האט ערקלעהרט צו דיאנעלעך סעקסטע אויף זייער גארנישע פראגע, זיין עבד וואס דער וויקטת האט איהם פארקויפט, וואס מיר זיין מחוייב איז ער מיט איהם? בארום האבען זייא גע-ואלט אראפנוואפען פון זיך דעם נאנצען עול התורה.

בעתים הללו שהוא מתגורר בארצות רחוקות כי אין מצוי שם ממי לשאל אפילו דינים הפשוטים וכ"ש דינים הצריכין עיון וגם רוב עצה האיך להתחוק בעניני הדת כי שם צריך הרבה חיווק בענין זה כי במקומותינו נדר הבושה מסייע שילך אדם בדרכי השי"ה כדי שלא יתבייש מחבריו ורעיו כשיכור מדרך השי"ה ושם בעו"ה בכמה מקומות להיפך ע"י פוחלים ורקים. ויש עוד סיבה שלישית אשר היא יותר גרועה ומצויה מכולם, והוא מצד שמצוי לו לראות בכל יום הרבה אנשים ממכיריו ורעיו והם מאנשי עירו ממדינתו

שקיום מצות התורה הפקר הוא בעיניהם וע"כ היצר מסיתו לומר לא אני יחיד בדבר זה כמו שיהיה עם שאר אנשי העיר הואת כן יהיה עמדי. והנה על כתיב וז' אמשול לך משל למה הדבר דומה לאחר שנתפש ונחבש בבית האסורים על איוה עלילה ויכר לו שם ויהי לו שם יום לשנה, ויבאו אחיו וביתו אביו לנחמו ויספרו לו כי זה מקרוב אירע דבר כזה במדינה אחרת לאדם אחר פלוני אלמוני וגם הוא נחבש באופן קשה כזה ממש, ויען ויאמר להם הכזה נחום הוא לי אבל הוא לי, אלו הייתם מספרים לי שלבסוף ניצול אהו פלוני מזה

אין ויירקונג ניא בושה, עם אין דאך איהם א שאנד אראפצווארפן אידישקייט נען ער איז אין אפין יודישע שפארט צווישען פּעקאנאָפּע אַרדענטיקע אידישע קענשען, אונ דאס האט א גרויסע פּאָ אַבצוהאלטען דעם קענשען פון פּיעל געבירות, אָבער אין יענע באַנשען האט ער נים פיר וועקען צו שאַפּען זיך, זבפּרט נען ער זעהט נאך פּיעל ריקים ופּוּחזים וואס מוהען אפּלעס פּאָו, איז דאך איהם גרינגער צו זיין א מיט-ברודער מיט נייא. די דריטע אורזאך איז אַרנער פון אַלע אז ער זעהט פּעקאנאָפּע פון זיין שפּארט, אז נייא מוהען אויך אַלעס פּאָו אונ וואַרפּען פון זיך אַרונשער דעם עול התורה, דאדורך כייצט איהם זיין שלעכטער געבאָנק: איה זיין דאך נים זייגער אין דיא פּאָנע פּהאַפּען, וויא עס נעמט זיין מיט אַלע-קען וועמט מיט סיר נייז, ד. ה. זבּר כּפּים חצי נחמה אָבער נען זייא זאללען זיך מתבונן זיין, וועללען זייא אַליין זעהן וויא ניימט נאָריש אונ אונשערשאַמט דינער געבאָנק איז. סיד וועללען דאס פּאַרשפּעללען מיט אפּין ביישפּיעל: איינער איז אַפּאַל-אַרעסטירט געוואָרען איבער אפּין גליחה, ער האט זעהר פּיעל געליקען אין פינגסטערען אַפּמראַג עס איז איהם געטען אַ פּאָו וויא איין יאהר, זיינען געקווען זיינע פּריינד איהם צו פּרייסען האַפּען זייא איהם געזאָהלט אַז דא נים לאַנג האט פּאַסירט אַזא גליקענעס, אין גענע אונ יענע מדינה צו דעם אונ צו דעם קענשען ער זימט אויך שפּרינג אַרעסטירט אונ ליינעם פּיעל שפּערצען. נייא האַפּען געמיינט איהם צו גערוהינען מיט דעם, האט ער נייא געאַנשטערט: איז דען דאס איין נחמה? דאס איז דאך נאך מער מרודער פיר סיר; נען איהר וואָלט מיר געזאָהלט אַז אַם זענע איז יענער פּעפּרייט געוואָרען וואָלט דאס אָפּשער גע- ווען

אין הערר זיענט אַבנאַמפּער נעל איה איה אויך איהן, זייל מיין הערר איז מנלה עריות נעל איה אויך אויך איהן, זייל מיין הערר איז סחלל שבת נעל איה אויך אויך איהן, דרום וואָנט דיא התורה נים אויך וואָלט איהר גענעקען, דעם דוא גינסט פאר- קייט צו אפּין געזען-דיענער פינסטו נאך אַלעס זיין קענקט אונ איה זיין איינער נאָמט, פון גאַמטעס הערשאַפּט קען נען זיך נים אויסשליסען זייל אונטערטום גרייכט זיין גענינג, על אמת פּהא נבטה, נער וואס איז פּאַרזאָנעלעם אין פּרטיקיס וואס ער האט זיך נים פּאַרקייט אויף צוויי צוא גיינעם נדר עס איז נגער געוואָרען אויף איהם ער זאלל זיין אויף א געוויסע צייט נע זיך אין אַפּרעקער לאַנד, איז ער פּנראי נים געפּאַללען בייא נאָמט צוליעב דעם, אונ דיא התורה נערט נאך אויס ביימליך אַם ידנה גרדך בקצה השמים, ווענן זיין פּאַרשטויסונג נעמט זיין אפּילו אין עקק נעלט האַפּען זייא נאך אויף זיך דעם עול התורה והמצות, אונ אויב זייא וועללען דאס געפּראַכטען אונ פּננים זיין וועללען זייא וזבּה זיין צוליעב דעם צו אפּין וואדער הילף. דיא צווייטע אורזאך פון שלאַפּקייט אין קיום המצות איז בייא אַנדערע מצד פּרוּן יריעה, זייל ער האט נים בייא נעמען צוא פּרענען וואס פּען פּאַר אונ וואס נים, אונ האט נים מיט נעמען אפּין עצה צו האַלפּען זיך וויא צו שפּאַרקען זיך אין יודישקייט וואס ניא קאַל-פּערט דאַרפּען פון פּאָו צוא פּאָו, איבערהויפּט וואס דאַרפּען פּעהלם דער גרויסער מיטפּעל בבושה וואס השי"ה האט איהם געשאַפּען פיר אפּין מיטפּעל אפּילו סיר דעם שוואַכען געפּיהל וואס אַליין פּערשפּעטהם ער נים דיא וויקטיגקייט פון חנה ומצות אונ פון זיך אַליין ווערעם ער נים גענועקט, סאָמט אויף איהם

כאלה רק להתרחק מהם בכל היכולת שלא לילך עמהם כדי שלא יבוא לספר עמהם ולהתמיד בישיבתם ולעשות כמעשיהם וכמו שאמר הכתוב בספר תהלים אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד, ואח"ל אם הלך סופו לעמוד ואם עמד סופו לישב. ועוד נדבר בזה בפרקים הבאים אי"ה. ויש עוד סיבה רביעית שהיא נודמת להסיר קדושת ה' מעל האדם, וממילא יסור מכל התורה והמצות ויתבאר ענינו בפרק עשירי עיי"ש. ועתה נדבר רק באלו השתי כתות הראשונות ונשוב על ראשון ראשון. דע כי מין יצה"ר זה של כת ראשונה לא חדש הוא וכבר היה לעולמים בדורות החורבן והשיב לנו הקב"ה ע"י נביאיו על המעות זה של היצה"ר. והנה ידוע מה שאח"ל [סנהדרין ק"ה א] בעת שנלו ישראל באו אנשים שרצו לפרוק מעליהם עולו של הקב"ה ליחוקאל הנביא ואמר להם הנביא שיחזרו בתשובה ואמרו לו עבד שמכרו רבו ואשה שנירשה בעלה כלום יש לזה ע"ז כלום ורצונם שעל כרחך ביון שהקב"ה מסר אותנו ת"י האומות שוב גרש אותנו מהיות לו לעם ואל"ה הקב"ה לנביא לך אמור להם אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה או מי מנושי אשר מכרתי אהבם לו, וכוונת הכתוב בי ענין גלותנו איננו ענין גירושין ולא ענין מכירה, כי הקב"ה כל העולם

זה העונש אפשר שהייתם מפינים לי דאגותי במקצת ע"ז או עכ"פ אם הייתם מספרים לי שפלוני אלמוני נתפס ג"כ על ענין זה והיום או מחר יהיה ג"כ נחבש עמי בחרתי אפשר שזה היה ג"כ קצת נחום אלי כאשר אראה שאני אינני יחיד בדבר הזה אבל עתה שהוא נחבש במדינה אחרת מה יתן ומה יוסיף מזה אם מכים וחובשים עוד אדם, וכן נמי בעניננו ממש מה יתרון יגיע לו לאדם אם עוד אדם עובר עבירה וגם הוא נחבש באופן קשה כזה במקום אחר הלא מקום הגיהנם ידוע הוא שהוא גדול מאד שכל העולם הוא אחר מכמה אלפים בניהנם כמו שאח"ל בפסחים צ"ד ע"א ע"ש, ויש בידו לתפוס למאות ולאלפים אנשים אשר כל אחד מהם רחוק מחבירו כמה מאות פרסאות ולא יראה ולא ישמע מחבירו כלל וביותר שאש של גיהנם איננו כמו אש שלנו שהוא מאיר אלא שהוא אש של חשך [דהיינו שאין בו רק כח השורף ולא כח המאיר כלל], וכדאימא במדרש שהחשך שהיה בתחלת בריאת העולם נשאר בניהנם, א"כ אין כל אחד רואה את חבירו ולא שומע ממנו כלל אלא כל אחד בוכה וצועק אי וכויו במקומו. היוצא מדבריני שהאדם אין לו להסתכל על חבירו לשום דבר רע אפילו אם הם רבים וכמו שרמז ע"ז בתורה דכתיב לא היה אחרי רבים לרעות. ואין עצה מחברים רעים

וענין פיר מיר איין פרייט, אָרער לְפָתוּת אִו איהר וואָלט מיר גרצאהלען אָו נעָנער אונ נעָנער פֿענש איז אויף אַנעקסטירט פֿיר דינעלעך נאָך אונ היינט אָרער קאָנגען וועט קען איהם נעָנען מיט מיר צוואַמקען אין איין סדר, וואָלט דאָס אָפֿשער געווען אַשטיקעלע נַחֵקָה, איהר וואָלט זעהן אִו איהר בין גיט איינער אין דיא פיין אונ שְקעָרצען, אָפֿער נעָמֶצ, אִו נעָנער איז געוועָנעט אין אַסמָראַג דאָרפֿען אונ דאָרפֿען וואָס איהר זעה איהם גיט אונ ער מיר גיט, וואָס פֿיר אַפֿרייטס קאָנן דאָס מיר זיין, עָס איז מיר גיט גענוג מיין צער דאָרף איהר נאָך דאָרען אִו נעָנעס איז אויף פינסטער אונ ביטטער. דער נַשְׁל איז ריבֿטיג מיט אונ; אִו דער גיהנם וואָלט געווען אַקליינער פֿליאָץ וואָס אַללע רשעים וואָלט קען דאָרפֿען צוואַמקען נעָנען אין איינעס, וואָלט אָפֿשער געווען אַשטיקעלע נַחֵקָה, פֿאָס נאָררישע קעָנשען פֿרייטקען זיך קְנַחֵקָה שֶׁל הַכֵּל איהר בין דאָך גיט איינער עָס איז דאָ צו מיר פֿיעל רשעים, וויא עָס וועט זיין מיט אַללעקען וועט

זיין מיט מיר אויך". ווען אָפֿער אַ קעָנש מיט איין געפֿיהל זאל אָפֿערבאַקען אָט וויא גרויס זאָכט זיך דיא וועלט איז וואָס פֿיר איין נאָמשענדיקע קאָס זיא קעהר גיט אַנפֿגעָנען איין פֿלאָנעט פֿון הימקעל, אִו דיא זונן אליין איז קעהר וויא איין מיליאָן קואל גראַם-קער וויא דער גאַנצער ערד-קוגעל אונ וואָס גראַם-קער דיא זונן אַנפֿגעָנען דעם גאַנצען רוים אונ נאָך דעם קשכּוֹן זאָנען אונזערע חֶקְמִים ז"ל וואָס האָבען אַללעס געוועָהן ברוח הקודש אונ געהאט קְנַחֵקָה איש כּפֿי איש ער מִשָּׁה רבינו ע"ה, אִו דער גיהנם איז פֿיעל מוֹינעֶנְדִּיקער קאל גראַסקער וויא דיא גאַנצע וועלט, וועט דאָך אויסקומקען פֿיר נעָרער רשע אַרויסער פֿליאָץ גיהנם, אונ ווייט איינער פֿון דעם אַנְדֵרֶדץ אַ גרויסען פֿרַחֵק, וואָס איינער דעם אַנְדֵרֶדץ וועט גאָר גיט זעהן אונ גיט האָרען, נעָרער וועט נור שרייען אונ זיך בייסען זיין פֿלייש געוונדער, היינט וואָס קאָנן דאָס זיין פֿיר אַנַחֵקָה אִו עָס איז דאָ נאָך פֿיעל רשעים וואָס נעָנער לייִדעט איהר פֿיעל ביטטערע שְקעָרצען

העולם שלו ואיננו בע"ח למי שיצטרך למכור לו בניו עבוד חובו והגלות בין העובדי כוכבים הוא לכלה הפשע ולהתם ההמאת כמו שכתוב בדניאל ועוד מעמים כמו שנכתוב לקמן בפרק שני. ואף בהיותנו תחת אויבינו הוא רק אלהינו ולא אלהי האומות עובדי כוכבים ומזלות כמו שכתוב ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאמתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם כי אני ה' אלהיהם ואיהא בתורת כהנים דהאי קרא קאי על ד' מלכויות שהיו משתעבדים בישראל וגם אח"כ בימי גוג ובכולם הוא רק ה' אלהינו שמיחד שמו עלינו וע"כ צריך שירע איש יהודי המתנודד מגוי אל גוי ואפילו אם הוא בקצה השמים שלא נפל עי"ז ממדרגתו בשום דבר וה' אל עולם הוא אלהיו עדיין. ואפילו אם הוא באיזה מקום שמוכרח לעבור על איזה מפרטי דיני התורה מפני סכנות נפשות ממש אפילו הכי צריך שירע שעדיין איש ישראלי הוא במקדש ומחוייב לשמור יתרו מצות התורה

כמו שאר איש ישראל וכשהוא עובר ע"ז ושע נמור יקרא בשאר איש ישראל העובר על רצון ה' ברצונו * צא נא וראה שאפילו במוכר עצמו לנכרי או לעקר שבודאי איש נבזה הוא עבוד זה כי הלא ידע שבודאי יבטל עי"ז הרבה פעמים מדיני התורה אפ"ה בארה לנו התורה כמה פסוקים בזה בסוף פרשת בהר שה' הוא אלהיו עדיין כמו שכתוב אחר פרשת מוכר עצמו לנכרי כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם וגו' אני ה' אלהיכם ונאמר אחריו לא תעשו לכם אלילים ופסל ומצבה לא תקימו לכם וגו' ופרש"י [והוא מהתורת כהנים] כנגד הנמכר לעכו"ם הכתוב מדבר שלא יאמר הואיל ורבי עובד ע"ז אף אני כמותו הואיל ורבי מנלך עריות אף אני כמותו הואיל ורבי מחלל שבת אף אני כמותו לכך נאמרו מקראות הללו עכ"ל. ועל אחת כו"כ בזה שלא מבר את עצמו רק שנגזר עליו מן השמים שיהיה נע ונד בארצות רחוקות ביראי אין לו שום פחיתות עבוד זה. גם מפרשת נצבים הג"ל שהקדמו

* ושעתי בשם גאון אחד מדורות שלפנינו שאמר בנחות לשונו. שאיש שקיבל עליו עבדות גדולים ופרק ממנו לגמרי עול המצות ושהוא מתברך בלבבו לומר שכבר מילק ממנו עול המצות לגמרי ולא יחשבו עמו רק על המריקה) שהוא עתיד להעניש אף על ביטול הרבה המוציא וכדומה דברים שהם מר"ם כגון מלאול מוקצה וכדומה, והיינו דברין שמים לא נדחה עון קל מפני הרבה עונות חמורות, ומי שנולד מורע ישראל אין בכהו לסלק מעליו עול המצות בשום אופן לעולם וב"ש מי שעבר על איזה מצות התורה באקראי חלילה לו לעבור עוד, ועל אשר עבר יעשה תשובה ויקבל לרצון לפני ה' הרוצה בתשובה ולא ירת ממנו גדה. וכעין זה מצאתי בדברי הרמב"ם במפרו אגרת הימן על האנוסים בירי עובדי כוכבים וי"ל ישם בין עיגוי לעשות ולקיים מן המצות מה שהוא יכול ואם אירע לו שעבר הרבה או שחילל שבת לא ישלם מה שאינו מותר לשללו ולא יאמר מה שעברתי עליו יותר גדול מזה שאני נוהר סכנו אלא יזהר מכל מה שהוא יכול, והרע שצריך האדם לירע עיקר מעקרי העת, והוא שירבעם ב"ג והרומנין לו גפרעין ממנו על עשיית העגלים ועל ביטול עירובי תבשילין והדומה לו שלא יאמר אדם קים לי בדרכה מיגיה לא יאמר זה אלא בדיני אדם בעוה"ו אבל הש"י גפרען מן בנ"א על החטוה והקלות ונותן שכר על כל דבר שעושים, ע"כ צריך האדם שירע שכל עבירה שיעשה גפרעין ממנו עליה, וכל מצוה שיעשה מקבל עליה שכר עכ"ל.

או איך נועל איהם גים ועדן אונ גים הארען. אויך זאגט דער פֿירש או דער פֿייער פון גיהנם האמ גור דיא קגולה פון קֿאָאָען, ער איז 60 קאל אזויא היים וויא אויגער פֿייער אָאָער דיא קגולה פון לייקטען האמ ער גים, ער איז פֿינקסער, נועט דאך קיינער גים ועדן דעם צווייטען. מיט דינען פֿערעקענענג זעהען מיר אז קען דאך גים קאָען וואס זענען שֿלעכטע קעגנשען קהוען, ווען אָפֿילו וויא קענען זיין דער גראספֿיער קהייל פון שפּאָאָם, וויא דיא תורה שרייבט לא תהיה אָאָרי רבים קרעות, ד. ה. אָבנאָהיל אין אללעס דאך קען זיך גייגען צום רבים, מוהן וויא דער רבים

* וויא דער נביא זאגט הפישו אל אברהם אביכם פי אַחד קאתיו, ד. ה. בעפראכט אייער פאטער אברהם וואס ער איז געווען אין אצייט וואס דיא גאנצע וועלט האמ אראפגעקלאנדעט פון אָפֿתע נעג, האמ ער גים נעקוקט אויך קיינעם אונ איז געגאנגען מיפֿש אללעקטען אזויא זאָלמ אידר אויך קאתיו.

שהקדמנו למעלה מוכח בהדיא שאפילו כשישראל מורחין בקצה השמים אפ"ה יש עליהן עול התורה והמצוה וכשיחבוננו בזה ויקיימו יוכו עבוד זה לגאולה . הנה נתבאר לנו מכל אלה שאיש הישראלי אף בהיותו מתנודד בקצה הארץ והוא כבוש שם תחת איוה אומה עוברת כו"מ אפ"ה לא סילק הקב"ה את פניו ממנו והוא חלקו ונחלתו לעולם :

פרק שני

בו יבואר כי רק בכיום מצות התורה נקרא יהודי .

והנה לפי מה שבררנו מהכתוב את אמיתת הדבר

שאישי הישראלי אף בהיותו בקצה תבל אפילו הכי ה' הוא חלקו ונחלתו לעולם ולא יוכל למלק מעל עצמו כבודו של הקב"ה ומוראו , אשוב להפליא על המתנודדים לפי מה שידוע ונשמע בעולמו שיש מהם שיעשו מצות התורה בעיניהם כהפקר ואפ"ה אם ישאלוהו אם איש יהודי הוא משיב תיכף שבוודאי הוא יהודי ומאמין בתורת ה' כמו אבותיו , וע"ז אשאלנו הכזה חובת היהודי בעולם שיקרא רק שמו יהודי ולא לעשות מעשה יהודי והלא חובת יהודי בעולם לירע שה' אלהינו הוא ברא והמציא בחפצו ורצונו את כל העולמות והמצאים כלם , העולמות העליונים והמלאכים והגלגלים וכל הנבראים והיצורים הוא בראם ויצדם הוא ה' אלהים לברו ואפס זולתו והיכף מראשית הבריאה בחר באבותינו אברהם יצחק ויעקב לאהבה אותם

הייקט ער דען איד נור קיט דעם נאמען וואס ער רופט זיך "איד" אָפּער אין סתאט הייקט ער ניט אן צוא סתאט דיא שולדען פון איין איד , מען קען איהם גלייכע צום יעניגען וואס האט ניד אָנגעטאהן איין מונדיר פון איין קארפּיקעס גענעראל , פּרענט מען איהם דוא ווייקט עפעס דעם קורס אין בילדונג וואס איין גענעראל כארף קאנגען ? נאָנט , ער ער ווייקט נאר ניט , אונ צו וואס ברודי איד צוא ווייסען אבי איד סראג איין מונדיר פון איין גענעראל , קען מען שרין פארשטעהן וואס פיר איין שוטה דאס איז , לבר וואס ער איז ניט קיין גענעראל פאררעקט ער נאך א גרויסע שטראף , וואס קוקט א פרינציפאלע מענישען וואס גלייכעט זיך אין וואיגען קאספּיוס . דאסגלייכען ווען ער וויל גערופען ווערען אין דער ווארטייט איין יהודי , מוז ער ווייסען דעם קורס אין בילדונג פון איין יהודי ד.ה. ער מוז ווייסען אָ געס איז פארהאנדען איין בורא אין היממעל וואס האט געשאפען מיט ניין וויללען דיא היממעל דיא זונג אונ לְבָנָה מיט אללע שטערנען , פלאנעטען אונ קאמעטען וואס געפינט זיך אין איהם , דיא עקר מיט אללע געוואקסען אונ פערשיעדענע ברואים וואס געפינט זיך אויף אידר , דעם ים מיט אללע וואונדערליכע ברואים וואס געפינט זיך אין איהם אונ ער גיבט חיות אונ שפּיטיו אללעשען אונ איז מסגיח אויף ניי אונחויץ איהם איז גיטא גיינער וואס האט מאכט צו טאהן נוסמעס אָדער אָלעכטעס , אונ האט אויסערנוואַהלט אונגעקע אַלשערן אַבְרָהָם יצחק ויעקב זיט צו ליעקען עטיל זיט האקען פאר-
שטאנען

אַפּילו ניט וויסען צוואמקען מיט לָצוים , דיא וואס שפּאַטען פון יודישע אויפפירונג , נאָען אונגעקע חכמי התלמוד געהר פראקטיש , ווייל ווען מען געהט נור אין דיא וועג וואו נייא געהען איז גלול מען נאלל זיך קיט זיטא גענענגען אונ זיך אבשטעללען ריידען אונ נאכהער וויסען אונ פארבריינגען מיט נייא אונ נאכהער נאכטוהן ווייעקע שלעכטע פּהאטען , אונ פארניכטען ווערען מיט זייערע שלעכטע בעות :

פרק שני

רעדט פאנארער אז נור מיט דעם היטטען גאטטעס געועטצע הייטט מען איין איד .

ווערדליג קיר האקען ערקלעהרט פון פסוק דיא ביינע ווארהייט , אז איין איד ווען אפילו ער איז פארנווארפען אין עק וועלם צווישען געצען-דיענער געהער ער אללעס צוא גאט , וואס ער איז דער וויקט פון דער וועלם , אונ קאנן פון זיך גיט אָראפּוואַרפען גאטטעספּורקט אונ ניין פּבור , איז אונז א גרויסער וואונדער , ווערדליג געס הארט זיך אז געס איז דא פיעל גענישען פון דיא פארנווארפענע וואס האקען ספּקיר גענען דיא גאנצע תורה , ער ווילל נאך גיט אַנדוויכען צוא פאלגען וואס דיא תורה נאָנט , אויף איין האאר גיט , פון דעסנוועגען אז ער הארט מען געליידיקט איהם אז ער איז נאר קיין איד גיט , וויל ער גיילדיק גיט ליינען אונ נאָנט אז ער איז געוויס איין איד אונ גלויבט אין גאטט אונ אין דער תורה שוויא וויא זינע עלשערן , טייגט פּרעג איד איהם ,

והשקנו מים מצור החלום וקרבתו לפני דה סיני
 ובערפלי פהר נגלה על נו והראנו את כבודו ואת
 גדלו ואת קולו שמענו מתוך האש במעמד ששים
 רבוא רגלי הגברים לבד מנשים וטף, ואת כל אלה
 כולנו בעינינו ראינו ובאזנינו שמענו ושם כרה עמנו
 ברית להיות לו לעם והבדילנו וקדשנו מכל העמים
 אשר על פני האדמה ויצונו מצות חקים ומשפטים
 לעבוד אותו בהם המיד. והנה מלאכי אחרון הוביאים
 סיים נבואתו במאמר זכרו תורת משה עבדי אשר
 צויתי אותו בחורב על כל ישראל חקים ומשפטים
 ונ.

אותם [שהיו עובדים ומשכילים אלהותו כאחר מצבא
 המרום והיו מוסרים נפשם עליו] ולכן היבף מראשית
 עשה עם אבותינו אלה נמים ונפלאות הרבה שהוציא
 את אבינו אברהם מכבשן האש והפיל לפני ארבעה
 מלכים והציל אותו מכל אויביו מסביב בנפלאות
 גדולות ואח"כ גם אותנו ורעם הוציא ממצרים בכח
 גדול וביד חזקה וברוב נמים ונפלאות ובקע לנו הים
 והעבירנו בתוכו בחרבה ואת צרינו שקע בתוכו
 והולכנו בעמוד ענן יומם ובאש לילה במדבר הגדול
 והנורא אשר אין שם לחם ומים והאכילנו את המן

האם ער אונו געפיתרמ פערציג יאהר אין א וויספען
 שקעקליקען סךער. מיט איין וואקען-נייל בייא פאנ
 פיר איין זענ-ווייער (פראווארדיק) אונ איין פיייער-
 נייל בייא נאכט צו קעלייקפען אונז דיא זעג. אינגע-
 שפיינו אונז מיט פון הימקעל, אונ געמאכט
 קוואללען איין פעלען-שטיין אנצוטרקען אונז, אונ
 האט אונז צוועפיהרט צום הר סיני, אונ מיט גרויס
 פאראר אונ גערע האט ער ערשיינט צו אונז, אונ
 אונז געווינען זיין גרויסקייט מיט זיין גלאנץ אונ זיין
 זיסקע שטיקע האט ער אונז געמאכט הארען, אונ
 גרויסע פובליקום האָנער וויא זעקס מאל ווינערט
 מויער קאנגער פון צוואנציג יאהר ביו זעכציג יאהר
 לכר גשים אונ טף, אונ רינעס אללעס האָנען סיר
 מיט אונזעקע אויערען געהארט אונ מיט אונזעקע
 אויערען געזעהן אונ דארטען בייין הר סיני האט ער
 מיט אונז פורת ברית געזען געשלאסען איין קאנ-
 טראקטן סיר זאללען זיין זיין פאלק אונ האט אונז
 געהייליגט אונ אָנגעזאנדערט פון אללע נאציאנען וואס
 געפיגען זיך אויף דעם ערד-קוגעל, אונט האט אונז
 געבאטען מצות חוקים ומשפטים, מיט דעם זאללען
 סיר זיין זיינע ריענער שטענדיג, אונ פון דענסקאמאל
 אן ביו תינט עביו אליהו הנביא זעט קומפען אונז
 כבשר זיין ריא גאולה האַמסיתו האָנען סיר זיט צו
 וקען קיין אנדערע זענען, צווא ריענען דעם עוויגען
 וואס אין הימקעל, גור צו הימקען תורת משה ריא
 אללע מצות חוקים ומשפטים מיט דעם ביאור בע"ט
 וואס איז איבערגעגעבען געווארען פון איינעם צו דעם
 אנדערן פון משה רבינו ע"ה ביו ריא חקבי המשנה
 והסלבוד, אזויא וויא מלאכי דער לעטצטער נביא
 זאגט אונז אין דעם נאָמען פון השי"ת, זכרו תורת
 משה עבדי כו' הנה אנכי שולח לכם את זולתי סנביא
 תו'

שטאנען זיין גרויסען מאַכט אונ נופסקייט אונ האָנען
 איהם געדיענט מיט לייב אונ לעבען אונ האָנען זיך
 מוסר נפש געזען צו הייליגען זיין ליעפען נאָמען אונ
 דרום פון אנפאנג אן האט ער געטאהן מיט זייא נסים
 נפלאות, ער האט ארויסגעקעטעט אונזער פאָמער
 אָנדרהם פון אור פשרים פון קאלה-אוינען וואס נקרו
 האט איהם געווארפען אהין, טייל ער האט געקריגט
 אויף זייערע געזען-דיענעריי, אונ ער איז ארויס מיט
 אַ גרויסען גצרון, אונ זיין נאָמען איז גרויס געוואָרען,
 אונ נאָכער געזען ריא פיער שטארקע געניגע האָנען
 גענומען זיין פלימעניק לוז אין פלען, אין דער צייט
 וואס זייא האָנען צוריקט פרום אונ עמודה, האט
 אָנדרהם זייא נאָגעניגט, האט השי"ת זייא געמאכט
 פאללען פאר איהם אונ פון אללע פיינדע וואס האָנען
 געוואלט פארשפרייטען איין געץ אונזער איהם האט
 השי"ת איהם מציל געזען מיט נסים ונפלאות, אונ
 האט געמאכט גרויס זיין נאָמען אין דער גאנצער
 וועלט אז אללע האָנען זיך פּונגע געזען אונזער
 איהם אונ האָנען איהם גערופען גשאי אלהים
 נאָמטליכער פירשט אונ דאס גלייבען האט ער גע-
 טאהן נסים ונפלאות מיט אונזער פאָמער יצחק אונ
 יעקב, אונ נאָכער פון גרויס ליעבשאפט וואס ער
 האט זייא געליעבט, האט ער מיט אונז וואס סיר
 זיגען זייערע קינדער) אויך געטאהן נסים ונפלאות,
 ער האט אונז ארויסגענומען פון מצרים פון אייביגע
 שקלאונען מיט גרויס קראפט אונ שטעקליכע וואונדער
 אונ אז פּרעה האט נאָכער אונז נאָגעניגט, צוריק-
 געהקען אונז פיר שקלאונען, האט השי"ת פאר אונז
 געשפאלמען דעם ים סוף אונ האט אונז דורכגע-
 פּוּדּרּט אין דער גרויקענעם אונ וואונדערע פיינד האט
 ער געמאכט זייניגען אין מיטען ים, אונ נאָכער

ולאפוקי סהמעינים כזה וכמו שכתב בסמ"ג] שורה חובת היהודי המאמין בה' בורא שמים וארץ, אבל אם הוא משליך את דבר ה' אחרי גוו ומבוזה התורה"ק שדבריה בעיניו כהפקר גם שם יהודי לא הדר לו (*). דרך בשמירת

וג' הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וגו' וכאומר שמעתה עד שילוח אליהו אין לאדם לחפש שום דרכים אחרים לעבודת ה' רק לזכור תורת משה עבדו ולקיימה [כי לא יחליף הקב"ה ולא ימיר דתו,

(* ואפילו האנשים אשר כבוד התורה יקר בעיניהם ומסארים אותה בהוצאות כסף רב על תבשיטות ועל ארון הכרית אשר היא שוכנת כתובו בכל זאת אל יבטיח יצרם שיצאו כזה כל חובת איש יהודי ועי"ז עם ה' יקראו אף שרחוק מכליותיהם רוב קיום מצותיה ונותנים לכל מצות התורה עורף ולא פנים וחוסר בעיניהם רוב המצות אשר עיקר הדת תלוי בהם כמו שמירת השבת והנחת תפילין וכדומה משאר מצות התורה. לא כן הדין כי כמה שמכבדו אותה לפנים ולמה שצוה עלינו מעניי המצות יתנו לה ערף ויעשו הפך ראונה, לא יבוסר להם עלבונם כי אין לך עלבון גדול מזה כאשר שלדבריה לא ושימו לב. ונסביר דבר זה על דרך ציור משל לשתי אחיות שתחתן עם אחת כעיר אחת והשניה כעיר אחרת רחוק אשה מרעותה ככרת ארץ ובעוד שנים אחדות הצליח ה' לבעל אחת משתי האחיות ועלה למדרגת עשיר והשניה נשארת בעניותה, והיה מנהג אשר כל שנה ושנה נסעה אשה אל אחותה לראות שלומה ושלום בני ביתה. פעם אחת כשבאת העניה אל אחותה העשירה גורמן שישבו שניה בתוך אהל ואין איש עמהן, שאלה העניה את העשירה אחותי הנני לך האמת ואל תכחד ממני מדוע פניך רעים כאשר חולנית הלא אמרת לי כי ב"ה את שלום בכריאותך וכן בניך ואין לך שום מחסור בבית אישך כי הכית מלא כל טוב מדוע פניך רעים ורדים כל כך. ותען לה אחותה כשכרון מתנים, הוי! אחותי מי יוכל להאר לפניך מצוקת לבבי אשר לבי עליו דני, תרע אחותי אשר מכל עונג אשר ראת בבתי המלא כל טוב לא מצאתי קודת רוח אף רע, ואין אנכי מקבל שום שמחה מזה, יען כי אישי

כוי ווייל דיא תורה איז איין געוויגע וויא השי"ת איז איין געוויגער און נועם גיט געוועקעלט נוערען אויף קיין פאלל, אָט דינעס אללעס איז דער קורס פון יודענמאָרום, מָען זאלל הייסקען איין איד וואס גלויבט אין גאטמט וואס האט געשאפן: היסקעל און ערד

(א און אפילו דיא סעגלשען וואס דער קבוד התורה איז בייא זייא סהיער, וויא זיערען אויס דיא ספר התורה מיט גאלד און דימאנטען און לאזען זיך קאספען אסך אויף שניצונג און געפויסצונג פון ארון הקודש, זאללען זייא גיט רעקנען, אז מיט דעם ווינען זייא יוצא דיא גאנצע פפליקט פון איין יהודי, און כאדורך נעכען זייא גערופען גאטשעס פאלק, דעם געס איז ווייט פון זייערע געדאנקען דיא גרעסקע סהייל פון איהרע מצות, און געס איז בייא זייא הפקר דיא מצות וואס זייא זייען דער גאנצער קיום הנהג, זייא צב"ש שקת הימטען און תפילין זייגען און דאס גלייבען, זייא זייען אין א גרויסע אירקהום, מיט דעם וואס זייא פויסקען אויס דיא ספר התורה מיט'ן ארון הקודש נועם זייא גיט פארנעמען נעכען דער עלבון התורה, וואס זייא געליידרען איהר און פארשאפען איהר מיט דעם וואס זייא אינגעקעסיען זיך גיט אין איהרע גענעטצע, און פארהאספען דיא אללע וואס לעהרנען און מאפערען זיך איהר צו וויסקען מיט א גרונד, איז דען דא א גראסקער שאנד און א געליידרונג פאר דער תורה? שפעלט איהר פאר צום צב"ש, צווייא שנועסקער האפען געוואהנט ווייט אייגע פון דיא אנהערע, אייגע האט געגליקט און איז געווארען זיך און דיא צווייטע איז געקליבען ארעם, נהי תוים איז געפאהרען אייגע צו דיא אנהערע צוא גאט. זימגענדיג צוואמפען אין א צימקער און קיינער איז דערבייא גיט געטען, פֿרענט דיא אנהערע שנועסקער די זייגע: זאג מיר מיין סהיערע שנועסקער דיא זייגע וואהרהייט, ווארום זעהסטו אויס אזויא שלעכט? זינסטו פילייקט קראנק? דוא האסט נאך מיר געזאגט אז דוא זינסט פאלקאס געוונד, און זיך פעהלסט קיין האאר גיט, זיין שטוב איז פול פון כל טוב, היינט ווארום זינסטו אזויא פיינסקער און קאנער? אזוי, זינד און וועה איז מיר! אנטווערסט דיא זייגע שנועסקער, ווער קאנן זיך פארשטעללען דיא דריקונג פון מיין הערצען, וואס מיין הארץ מרויערסט אין מיר, דוא זאלסט וויסקען מיין סהיערע שנועסקער, אז פון דיא אללע פערענגען וואס דוא זעהסט בייא מיר אין שטוב, געסין איהר קיין צוגרידענהייט גיט אויף איין דעם, און דאס ערפנעהט מיר גאנץ נעניג, אָכער דיא איינגיגע אירואק וואס זיין מאנן פארשרוייערסט

בשמירת חקי התורה נחקרשו ישראל להיות לעם לה' כי כן בתחלת קבלת התורה ענו כל העם קול אחד ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, וכן בכריתת הברית שכרת השי"ת אתנו בערבות מואב ג"כ היה

מישי ועיובנו בכל עת ומכל אשר אנכי מבקש ממנו לא ימלא את רצוני אף באחת, ואנכי בויתו בעיניו באחת השפחות, ואף שבפני אנשים ישמור לפני חוק הכבוד וגם יקשטו אותי בחכשומים מפארים. אבל ביגו וביגו לא ימלא רצוני מאומה, ויקנינוני על כל דבר קל. הכלל אומר לך אחותי שאין דברי נחשבין בעיניו לכלום אף שאנכי מיעצתו תמיד לשובתו ואנכי תמימה עמו והוא לא יתן און קשבת לרבויו, מזה נפל לבי עלי ולא אמצא שום קורת רוח מכל שמחה, כי טוב פת חרבת ושלות בת, לזאת אלי ימלא בעיניך עלי מה שפני דלים מאד, אבל עליך אחותי אתמלא אחר אשר ידעתי עניוהך ולחצך אשר כל ימך תחיי חיי צער בלחם צד ובאין בגר לבמות מערויך מדוע פניך צהלים כאיש אשר אין לו שום מחסור. ותען אחותך, תדע אחותי גורלי אשר הנני ה' הוא סגן לי מכל צער כי בכל אשר אוציא מימי אם באפשר אוישי למלאות רצוני לא ימיל מדברוי ארצה. לזאת אשמה בחמצי אשר יהנני ה' יותר מבית מלא כל ענג. כן בעינינו מה קורת רוח תמצא הורחנו הקדושה פתאיש אשר יבבדנה לפני כל ולפעמים יוציא עליה כסף רב לפניו אם בתדרי משובתו וקניאנת על כל צער וצער, ומכל אשר תוציא מפה למלאות בקשתך יתן ערף לדברוי

נוייל נור קיט דעם הימקען ריא גענעקעצע פון דער תורה זייגען מיר געהייליגט געווארען צו זיין גאטקעם פאלק, אזויא וויא אויגעקע עלטערן האבען געזאגטערט אין אנטאגן קבלת התורה אלעם וואס גאטט דערט

מיר מיין לעבען שטענדיג, און פון אלעם וואס איך פארלאנגן פון איהם איז ער גיט קמלא מיין רצון אויף דאס מינדעסטע, און איך בין בייא איהם געהאפט אזויא וויא ריא נידעריגקטע שפחה, הגם מיר קענשען אין ריא אויגען גיבט ער מיר אללע דאקען רעכט מיט אללע קאמפליקענטען און ער זיערנט מיר אויס מיט שאנען שמוק (זיערונג) אקער אוינמער אוינערע פיער אויגען, ערפילט ער גיט מיין וואונש אויף זיין האאר, און ער ערצירט מיר אויף געזער שריט, הקלל נאך איך דיר מיין ליעבע שטועקטער אז מיין בייד פארנעהקט בייא איהם זיין האאר גיט, הגם איך ראטה איהם שטענדיג צו זיין גליק און איך בין פרייא צו איהם, אקער ער ליגט גאר גיט צו קיין אויער געהקען וויגמאניע אויף מיניע נוסע ראמקען, דאס קרייגט מיר גערר און איך געהם ויה קיין פרייביים פון קיין שפחה, ווייל עס איז געמקער פראקעטע ברורימט און צופרידענהייט בייא דעם, דרום נאלל בייא דיר קיין וואונדער גיט זיין וואס איך געה אויס אזויא פוינקטער און קרויעריג - אקער אויף דיר מיין שטועקטער וואונדערט מיר געהר שטארק, איך ווייס דאך קיין אקסטאימאטעלסטונא וויא רוא בינגט דיין נאנצען לעבען אזויא געדריקט, רוא קומט אב מיט פרוקען ברורימט, און קיין מאל קיין נאנצען קינד צו דעקקען דעם גאקעם, נוארום איז דיין פנים אזויא ליכטיג אזויא וויא ריא קייכטע פרויא וואס איהר פעהלמ קיין נאך גיט זי - נאלקט וויספען מיין פהיערע שטועקטער זי - אנטווערט ריא ארבעט, מיין גוקל וואס דער ליעבער גאטט מיר איינגעמיהילט איז מיין געזינדיג פון אללע מיניע פון און לייכען, אין אויגעקע קליינע געשעפטען וואס מיר פיהרען נאך אוינער קליינעם פארקענען, קאב איך אזא רעקטע געה בייא מיין מאנן, אז וואס נור איך בייד אויס פון מויל ווערט גלייך ערפיללט אויפן געקטען אופן, אויב עס איז נור קענליך, איך קאב קרויס אוואונענע בייא מיין מאנן, ער איז זעלשען איבערנעגעבען צו מיר, עס איז איהם גיט צו שטוער פאר מיר צו פאחן וואס נור קענליך איז, דרום בין איך צופרידען מיט ריא פיסטעלע וואס דער ליעבער גאטט האטט מיר געשאנקען קעדר וויא היינער וואס איז פולל מיט ריא געקטע פערנעניגען. - אט פונקט דעסעלבען בילד איז מיט אוינער תורה הקדושה, וואס פאר פארנעניגען קען אוינער אשת חל דאס איז ריא הייליגע תורה ראקען פון דעם נביר וואס זיערמ איהר אויס לקנים מיט פקשומין, און בינו לבין עצמו ערצירט ער

אחד

שלבסוף כשיעלה למעלה לפני כסא כבודו יובדק ליהן דין וחשבון וראה את הדר כבוד אלהינו איך שיש לו כמה אלפים רבבות כתות של מלאכי השרת ועומדים תמיד לפני כסא כבודו ויתברך, וכמאמר הכתוב אלף אלפין ישמשוניה וכו' רבון קדמוהו יקומו וכולם זעים וחלים מפניו ועושים כאימה רצון קונם כשיראה האדם כל זה איך לא יבוש או מעצמו אשר בשביל איזה הנאה קלה בעוה"ז בוסיו הקצרים למלאות תאוה נמשו [או כרי להשות עצמו לחבריו הרעים אשר המה ג"כ גוש עפר כמותו] עבר כמה פעמים על רצונו של הפלך ה'

כמו שאר עובדי כוכבים כרתיב כל בן נכר לא יאכל בו רהוא כולל ישראל שנתכבדו מעשיו וכן ביחזקאל פתיב כל בן נכר ערל לב וערל בשר לא יבואו אל מקדשי לשרתני ופירשו ר"ל דערל לב היינו מי שנתכבדו מעשיו לאביו שבשמים, והארם המפקיר בשאמ נפש מצוה התורה צריך להתכונן מה יענה ליום הדין כשיפקדהו השי"ת על כל מעשיו ואחר מהן לא נעדר וכמו שכתוב כי את כל מעשה האלהים יביא במשפט ונ"י הלא אז חיל ודערה יאחזנו ויכוסה כלמה פניו. ובאמת כמה צריך אדם לירא ולפחד רשותבונן בענינו

לדבריה ולא יסצאו דבריה שום קן בלבו. למשל רצונה משיח הישראלי לשכות ביום השביעי ולא יעשה כל מלאכה והוא יעשה את השבת להול, רצונה להגיה תפלין בכל יום לאות כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד, והוא לא יגיה תפלין, רצונה שלא תתגאל נפשו במאכלות האסורות והוא אוכל נבלה וסרפה, רצונה שאל ישחיה פאת זקנו והוא יעשה להפך וכן כשאר מצות התורה, א"כ מה נחת רוח תקבל מזה האיש כי ביותר תסמח ותקבל קורת רוח משיח העני אשר הוא מקיים כל דבריה ודקדוקיה כשמתה אף שאין ידו משגת להוציא כסף לקנות לה תכשיטים ולהעמידה בארון הזה.

נעמט ער האַבען, או ער נעמט זיך געמיגען אין אומ העררליקען אַרמ לפני כסא כבודו יתברך צווישען אומ פובליקום פון דיא הייליגע אבות אונ פנאים נאמן אים גאונים צדיקים חסידים שרפים ואופנים וסיות הקודש, וואס אללע ציטעקען פאר קבור השי"ת, אונ ער נעמט זיך דערפארהען אז פאר אומ גאררישקייט קנאה קטנה אין זיין קורצען לעבען צו ערפיללען זיין מאַה, אַדער מיטצושטימען מיט זייגע שלעכטע באשעראַרען, האם ער פיעל קאל עובר געווען אויף דעם רצון פון דיא הייליגע תורה וואס קער קלך סלכי הקלבים האם נענעבען

אין קסול צוא, עסקען דעם קרבן פסח אונ פאר גים קאהן דיא עבודה אין בית המקדש וען אפילו ער אין איין פלן, אונ וען אפילו דינעם אללעם קיטעקעמט איהם גים, ער קעבענט אז ער, קאנן אויסקומען און דעם, ווארף ער זיך אַדער געקעקען וואס נעמט ער אנטווארען צום יום הדין, אז קער בורא ביה נעמט איהם פאקערן אויף אללע זייגע קעשים, דאס מינדעקע פון זיין נעמט גים געהלען, קענסמאאל נעמט איהם אַננעהקען איין ציטערעם, אונ איין שאַנר נעמט געקעקען זיין געזיקט וואס פאר אַפנים

איהר אויף געקער שרים, אונ איהרע בייד האט בייא איהם קיינע וועלדע גים, צום זיישפיל: זיא פאר-לאנגט פון איהם, ער זאלל רינדען שבת פון קלאכה (צום צייגען אז דיא וועלס אין גים קיין הפקר זיא האט אויף זיך איין בעל הבית וואס האט איהר געשאפען אין זעקס טאג אונ דעם זיבענטקען האט ער גע-רוהט) אונ ער איז קחלל דעם טאג פון שבת; זיא פארלאנגט אז ער זאלל טראגען תפילין של יד ושל ראש צום ערריגערונג, אז ער זאלל קושעבר זיין זיינע קהאשען (וואס קען כוהם מיט דיא האנד) אונ דיא מתשבות וואס איז מיטן מוח לעבנדת הבורא, גיט לעבען וזיא איין בהמה, וואס לייגט נור אין תאחת הים אונ קוקט גיט וואס ווייטער איז, עס איז בייא איהר געבט אַיגער אַ הויפעל הייא, זיך צו לאנגען פיהרען אין בויגע (שלאמת-היום) צום שלאבט, אונ ער לייגט גיט קיין תפילין; זיא פארלאנגט פון איהם ער זאלל זיך גיט פעראנווינדדיגען מיט טרפות אונ סאָקלות אסורות וואס זיין זייגען כושקע דעם גפיש אונ פארגראגען דיא אַדלע יודישע געפיהלען, אונ ער עקט נבלות וטרפות; זיא פארלאנגט פון איהם ער זאלל גיט פערבראגען דעם בארד, וואס דאס איז דער הדנת פנים פון איין יהודי, אונ ער טוהט להפיק אונ גאלט זיך אב וזיא איין פויר אונ דאס גלייגען אין פכה וכהה מצות התורה, היינט וואס פיר איין נחת רוח איז זיא קבל פון אומ קענשען, זיא איז מויונגעדטער מאל מעהר ציפרידען פון איין אריטאן וואס ער איז קבר אויף איהרע בייד, אונ געקער וואונק איהרען, ערפילט ער מיט קרבת קודש הגם ער איז גיט פאר-פענליך אויסצויערען איהר מיט גאלד אונ זילבער אונ אַיינישקעללען איהר אין אַגאַרענעם אַרן קודש.

ול יתברך אשר הוא אלהי כל הצבאות האלו ובפרט
 כשישאלוהו ויאמרו לו מפה מרוחה איך לא יראת
 למרוד בכוראך עמוד בדין והכר מעשיך [כי כל אחד
 מפעולותיו שעשה בעוה"ז כולם באות ועומדות לפניו
 בעת הדין להעיד עליו כמו שאחו"ל] ואם אין אתה
 יכול להשיב מי יכול להשיב עבורך כמה יבוסה או
 כלמה פניו. והנה החנא אמר הסתכל בשלשה דברים
 מאין תבוא וכו' ולאן אתה הולך למקום עפר וכו'
 ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון וכו', מה שאמר
 הכל בלשון נוכח אתה הולך אתה עתיד ולא אמר
 בלשון נסתר יסתכל האדם בשלשה דברים מאין בא
 ולאן ילך ולפני מי הוא עתיד ליתן דין וכו', כי באמת
 אנו רואין בחוש כי כל אדם יודע בבירור כשהוא הולך
 ללות הסת או לבית האבל שהאדם עתיד למות

ואעפ"כ אין זה פועל בנפשו פועלה רבה ולפעמים
 אינו פועל כלל והכל ממעם שהוא מצויר רק שפלוני
 מת אבל התנא הורה לנו שהעיקר שהאדם יצויר
 בנפשו המיד את מצבו העתידי שיוולד ממנו שהוא
 הוא אשר יעשה לבסוף רמה ותולעה... הוא אשר
 יצטרך ליתן דין וחשבון לפני מלך העולם אשר לא ישא
 פנים ולא יקח שחד ולזה אמר אתה הולך אתה עתיד.
 והנה כשיחבונן האדם בכל זה בעורר בחייו בודאי
 ישמור עצמו מלעבור על רצונו ית', אבל היצר
 אינו נוהג כלל להאדם להתבונן שלבסוף מוכרח לבוא
 לפני כבודו ית' וליתן דין וחשבון על הכל וגם
 משכחו את כל המובות שקיבל ממנו כל ימי חייו
 שיצרו ובראו ועשהו לאיש והוא מככלו ומפרנסו כל
 ימי חייו לו ולכל אנשי ביהו. וכ"ו רמו לנו הכתוב
 בהאזינו

געעקען, וואס ער איז דער קערר פון אללע העררשאפט
 וויא נייט ער נועט פארציטערט נועקען אונ גערט או
 קען נועט איהם פקעקען מיט איין האנגער שפייטע;
 דוא טיפה סרוחה וויא אויב האקטו זיך ערלויבט
 וויקערצושפעניגען זיין פאשאפער, שפעל זיך צום
 טשקט אונ ערקאנן זייגע באזען סתאפען עייל יעקער
 גבירה וואס ער האט געטאהן בעוה"ז קוממט אונ
 זאגט אויף איהם גרות צום יום הדין. אונ גיעב אנט-
 ווארט וויא נייט ער נועט געקעקט נועקען מיט
 סאנד אונ פארקט או ער נועט זיך וויקשען עס זאל
 זיך אפענען א גרוז אונטער איהם אונ זאל דארטען
 אריין אויף עוויגע פינקטערנעם אונ דאס אללעס
 נועט איהם נעלבסט פקעקען, איהם דעמועליביגען
 וואס סתוט דיא באזען סתאפען, איהם אונ גיט קיין
 אנדערן, דרום לעהרנט אונן דער פגא מיט דעם לשון
 אטקה הולך. אטקה עתיד ליתן דין וחשבון צוא ווייגען
 ער זאלל זיך דאס קצינד זיין אויף איהם אליין גיט
 אויף קיין אנדערן.

געשאפען אונ איהם געמאכט פיר איין קענשען אונ
 גיבט איהם געוונד אונ פרנסה איהם מיט זיין נאקע
 פאמיליע, וויא אונטערשאפט דאס איז צו פארקעקען
 דיא אללע מובות אונ בעלאהגען מיט וויקערשפעניגען.
 אונ לבר זה וויא נארטיש דאס איז, דוא דארפט זיך
 געקעקען או דוא גיבט שפעניגען בייד דעם ליעקע
 גאטט אין האנד, דוא מיט זיין נאקע פאמיליע,
 אייער לעגען מיט אייער פרנסה, נענען גאטט ביח
 זאלל אבטאהן איין רגע זיין השקפה פון דיר גיבט
 גלול צו אללע פגעי הזמן אונ דער בראח יתיש פאר-
 היטט דיר אונ איז דיר מושפע חיות אונ פרנסה, אונ
 גערט דער גרויסער גליק וואס איז נאך אנגעברייט
 פיר דעם געקשען אין דעם גרויסארטיגען פאלאז ד.
 ה. עולם הקא וואס דארטען וועלל איה זיין איין מוכרח
 צו האפען צוא דיא רגמים פון השי"ת, ער זאלל מיר
 קופה זיין צו דעם פענוג הנגיח פון גן עדן אונ גע-
 ניספען דיא פיעל נוסטעם וואס איז געבאלטען פאר
 דיא יראי אלהים אונ ער זאלל מיר קופה זיין אויפ-
 צושטעהן בתחית הסתים בגוף ונקש דאס דארף
 האפען זייער פיעל רגמים, נאך סעהר וויסעל דער
 קעגש דארף רחמים נעגען זיין פרנסה אויף רינע
 נועלט, אויב וויא מיר זאגען אין שמונה עשרה סבלפל
 מיט דחסד ער שפייעט דיא לעגעניגען מיט גענאכט
 סתה פתים בקרמים רבים ער נועט מאקען לעגעניגען
 דיא סאקשע מיט גרויס רחמים, היינט או איה וועלל
 זיך ערטייטערן פון הקב"ה אויף דער נועלט, נועט ער
 זיך דאך פרנסט זיין פון מיר אין דעם עולם הגמול.
 זיינט

ומכלכלו עד שעושהו לאיש, ואלו היה האדם אלף שנים ומהלל ומשבח להש"י בכל יום לא יוכל לשלם לו אפילו עבור הטובות של יום אחד, כי מלכד הטובות הרבות והעצומות שבכל רגע ורגע שהוא עושה עמו עוד תגדל יותר הטובה כשנעריך גודל ערכו ית' הרם והנשא מאד עד אין תכלית נגד הנבראים שפלי ערך כמונו שאנו באין וכאפס נגדו ואעפ"כ נתן לנו תורתו הקדושה שהיא חמורה מכל חמדה והוא מדבר עמו תמיד בתורתו הק' כאב המדבר עם בנו יחידו ונילה לנו את גודל אהבתו לנו כמו שכתוב אהבתי אתכם אמר ה' והוא מבקש ממנו שנבחר בחיים כמו שכתוב ראה נתתי לפניך וגו' ובחור' בחיים כדי שנוכה להיות מקורבים אליו לנצח ונקבל טובותיו העודפות עד אין תכלית היש חיד מתוק מזה, א"כ כשאדם חוטא הוא איש נבל שאינו זוכי הטובות שעשה הקב"ה מעת צאתו לאויר העולם, וגם הוא לא חכם כלל, כי אלו היה האדם חכם היה מתבונן בעצמו לו יהי שהטובות שמקבל מאת הש"י אינו מניח לו היצ"ר להתבונן בהם תמיד הלא יש הרבה והרבה מלבד זה כי הלא לע"ע אנכי עדיין בפרוודור בעוה"ז והוא כמו זמשלנו למעלה במשל קודם קיבול הנדוניה, ועתיד אנכי לבוא למעלה להשרקלין ושם הלא אהיה מוכרח לצפות להקב"ה שיוכני לישב בג"ע ולקבל מרוב טוב הצפון ליראיו וגם לעמוד בתחיית המתים ולזה צריך הרבה והרבה יותר דחמים ממה שצריך האדם לענין פרנסתו בעוה"ז כמו שאנו אומרים בכל יום בהפלה מכלכל חיים בחסד מחיה מת' ברחמים רבי' וא"כ כשאתרחק ח"ו מהקב"ה בעוה"ז גם הוא יתרחק ממני שם בעולם הנמול ומי ירחם עלי בלתי. וזה שאמר הכתוב הלה' הגמלו זאת עם נבל דהיינו שישבחו את הטובות שהיטיב להם מכבר כמו שסיים הוא עשך ויכוונך, גם לא חכם דהיינו להבין את הנולדות שיש בידו עדיין להטיב לכם והוא ימות המשיח ועוה"ב הלאדם יהיה מוכרח

בהאינו שנאמר שם שחת לו לא בניו מומם וגו' [היינו שכשארם עושה עבירה לעצמו הוא משחית ולו ר"ל להקב"ה אינו משחית כלל, רש"י]. הלה' תגמלו זאת עם נבל ולא חכם הלא הוא אביך קנך הוא עשך ויכוונך, ושמתני בשם בעל כנף רננים, לאחד שהלך בדרך ומצא לתינוק שהיה מומל באשפה גם רעב וצמא וירחם עליו והכניסו אל ביתו ויגדלוהו עד שעשה אותו לאיש והתחתן אותו עם בת נדיב אחד. וגם הבטיח ליתן נדוניה אלף אדומים ולהשלישם חודש קודם החתונה, ובתוך כך הביא לו ג"כ מיני תכשימים טובים וירחם עליו יותר מאב על בנו והביא לו ג"כ מורה שעות טוב בין ההכשימים, והחתן הזה היה בעל גאווה גדול ולפי גאותו לא מצא המורה שעות חן בעיניו, ויען ויאמר אל מגדלו מה המורה שעות אשר קנית עבורי, הלא אנכי רם ונשא בכמה מעלות חמודות ונאה לי מורה שעות של ר' אדומים אבל לא מורה שעות כזה, ויען המגדלו ויאמר לו, לא בני, לפי הנדוניה לע"ע די מורה שעות כזה, ואם יעורני ה' בהמשך הומן אקנה עבורך עוד אחר יותר טוב מזה, אבל לע"ע תאמין בני שאין בכחי, אבל החתן הזה ברוב גאותו התחיל לריב עם המרחמו ומגדלו ויבוהו לעיני העם, ויענו כלם ויאמרו להחתן בהנהגתך זו עם המרחמך ומגדלך אתה איש נבל וגם שומה גדול, נבל אתה עבור הטובות שהיטיב עמך כל כך מיום היותך שגדלך ועשאך לאיש, אפי' אם לא היה נתן לך כלל מורה שעות היה לך ג"כ להכיר טובותיו הגדולים עמך, כ"ש שלא לבוותרו ח"ו, וגם אינך חכם כלל כי לפחות היה לך להמתין מלריב עמו עד עת שתקבל הנדוניה מתחלה לרשותך, אבל עתה הלא לע"ע לא השליש כלום ובודאי לא יתן לך אפי' פרוטה אחת מכיון שראה כך סמני עוונת כאלה. כן הדבר ממש בעניינינו בק"ו אלף אלפים כי הנה הקב"ה מיטיב עם האדם מיום יצירתו בבטן אמו כי הוא עשאו ויכווננו ברמ"ח אברים ושם"ה גידים וגם הוא זן אותו

היינו נער נועם ויה אויף מיר קרנחם זיין הארשען חוץ זעם ליענען נאמט, דאס איז דער געדאנקען פון פסוק הלה' תגמלו זאת עם נבל, איהר אונפארשאקטע אונגאנקבאך פאלק נאין פמיו טובה ונערדט גערופען נבל, וויא נבל הפקמלי איז געווען אין פמיו טובה צו דוד המעיד, איהר האט פארעספען אלע טובות

איהם

מוכרה או לקוח להשי' בכל זה כי זולתו אין מושיע וא"כ כשאדם חוטא בעוה"ז ונדמה לו שהוא בורח מלפני הקב"ה ואינו חושש עליו הלא או יכוסה כלמה פניו לעוה"ב בשיצטרך הנפש בעת עמדו לפני כסא הכבוד לבקש איזה טובה מהשי' לענין תחית המתים וכדומה לזה (והוא כעין מה שהשיב אספסיגוס לר' יוחנן בן זכאי אי מלכא אנא עד השתא אמאי לא אתית לנבאי, ופן יאמר לו הקב"ה ג"כ עד האירנא בעולם העשייה לא חששת כלל על כבודי ועל כבוד תורתך ועתה בעת צר לך באת אלי) וכמעט כל דבריו מבואר ברשי' בקצרה בלשונו כדרכו המוב.

פרק שלישי

בו יבואר שאם יתחזק לשמור את התורה בעת הזאת התעלה מדרגתו מאד.

והנה אף שבאמת בעתים הללו שהוא מתגודד

בארצות רחוקות בין אומות שונות עובדי אלילים או בין ישראל שנתרשלו מקיום התורה לא נקל הוא לו לשמור את דיני התורה, אבל תמורת זה מבואר מן הכתוב וטאמרי חז"ל שאם יהיה לבן חיל וינצח המלחמה הגדולה היא מלחמת היצה"ר ויראה לשמור את התורה בכל פרמיה בעת גדרו, לע"ל יחיה שכח הרבה מאד תחת היסורין והעלבון שמבל עבור כבודו של הקב"ה ויחיה מקדושי ה' עבור זה. מן הכתוב ממה שמצינו בשיר השירים בתשובה שהשיב הקב"ה לכנסת ישראל ואמר אם לא תרעי לך זיפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך, והבוונה התבונני בדרכי אבותיך ולכי בדרכיהם ונכו שפירשו המפרשים, ונהבונן מעט בענין האבות ממה שידוע לכל מענין אברהם אבינו שהיה או יחיד בעולמו בענין עבודת ה' שכל החר כלו היו אז עובדי אלילים ולא נפל לבו עי"ז אלא היה מתחזק בעצמו מעת שהכיר את בוראו בעין שכלו לילך בדרכו ולפרסם אלהותו לכל וסבל מחמת זה כמה יסורין מנמרוד ומאנשי עירו ולבסוף

מאמרי חז"ל, אז דער נואם איז זיין העלר אונ שפארקט זיך קנצט צו זיין דיא גרויסע מלחמה (מלחמת הנצח) אונ נעהט אבצוהיימקען דיא תורה מיט אלע פרוים, וועט זיין שפר זיין לעתיד לבא נעהר גרויס, אנשטאט דיא יסורים אונ שאנדע נואם ער האט געליקען צוילעב דעם פבור פון השי"ת אונ זיין תורה, אונ ער וועט געהעקענט נעקען פון דיא הייליגע פון השי"ת צוילעב דעם. פון פוסוק זעהען מיר דאס ארויס, וויא מיר געפיגען דעם קשובר שפעלט פאר דיא פראגע פון פנס"י צווא הקב"ה, הגידה לי כי, וויא אזויא וועט ביין גנסיה קאנגען דורבטראגען אין דיא גיטעקע צייטען הימקען דעם רת? אנס- נערט הקב"ה צו דיא פנסיה אם לא תרעי לה, אויב דיר איז שווער צו פארשקעהן, זייא זיך מתבונן דיא אלטע צייטען, גיעב א פלעטשער איבער ביין אלטע היסטאריע, פערטראקט דיא געשיקטע פון ביין אלטען פאקער אברהם (ואם ער איז געווען דענסטפאל איינער אין זיין זאך (אין עבודת השי"ת) זיין נאנגער דור איז גווען געצען-דיענער ער האט געהאט גע- פקענטע לייכען דירך דעם, אונ האט גיט פארלארען דעם מוסח דירך דעם, גור ער האט זיך געשפארקט אונ געמיינהייט וינט ער האט ערקאנגט דעם אקטא צווא סאקען גיטע פארטשדיקע אין זיין נעג אונ מפרסם

איהם איז קיינער גיט אים שטאנד צו העלפען אייך, היינט אז דער קעגש אנקלויפט פון דעם בוכא ב"ה אויף דיע וועלט אונ קוקט גאר גיט אין זיין ווינקעל, נעט דאך דענסטפאל פארנאקען נעקען זיין פנים מיט שאנד קעת זיין נפש נעט שטעהן פארן כסא הפבור צווא פארלאנגען איין מוכה אויפשקעהן קחיית הכתים פילייכט נעט דער דין אויספראגען מען נאלל איהם אנשטענען: וואו גינסמו געווען ביו אקער? ווארום קוסקמו צו מיר גור קעת דיר איז שלעקט אונ גנג? וואס האקמו אויסגעווייקט אונ מיר ווי דער- געשפעניגט אין דער צייט פון זיין לעפען?

פרק שלישי

דא ווערמ ערקלעהרט. אז דער וואס שטארקט זיך צווא הומטען דיא תורה אין דיע פנסטערע צייט איז זיין מדרגה ועהר הויך.

והנה דנס מען קאן אנדרש גיט זאגען אז אין דיע צייטען נואם מען איז פארטראגעלט אין ווייפע מקומות צווישען פערשידענע אומות געצען-דיענער, היער צווישען שלעכטע יהודים נואם נינען זעהר שוואך אונ קאלט אין יודישקייט, איז גיט ביין לייקטע זאך אבצוהיימקען דיא תורה וויא איין יהודי בארף צו דין, אקער לעומת: זיך נעהט מען ארויס פון פוסוק אונ

המדה הזאת נוגת בכל דור ודור ובכל איש ואיש כשהוא מתחוק לילך בדרך ה' לשמור תורתו ומצותיו אף כשהוא בין הקוצים וברקנים ולא להטות מדרך האמת מתעלה מדרגתו מאד והקב"ה יהיה לו ג"כ למגן ולמחסה בזה ובבא. וכעין זה מצינו ג"כ [בזוהקאל מ"ד] שנאמר והכהנים הלויים בני צרוק אשר שמרו את משמרת מקדשי בתעות בני ישראל מעלי המה יקרבו אלי לשרתני ועמדו לפני להקריב לי חלב ודם נאם ה' אלחיים, וכבר אחו"ל לפום צערא אנרא, וכן משמע באדר"ג שמצוה אחת שאדם עושה ע"י צער שקולה כמאה מצות שעושה שלא בצער. וראוי לך לידע עוד שהימים שהאדם עובר להקב"ה בוטן שאין מרבה

ולבסוף השליכוהו לכבשן האש עד שלבסוף נגלה עליו הש"י והצילו והוא לא היה לו התגלות מן השמים מתחלה שיצילוהו מן האש אלא היה מתרצה שישרף ולא להטות מדרך האמת, ולכך ששמר כעצמו את כל דברי התורה כמו שהעיד עליו הכתוב עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמתי מצותי חקותי ותורתוי, היה מקרב הבריות תחת כנפי השכינה וכמו שאמר הכתוב ואת הנפש אשר עשו בחרן והיה מתנווד מעיר לעיר ומממלכה אל עם אחר ללמד לכל את האמת שה' הוא אל עולם כמה דכתיב ויקרא שם בשם ה' אל עולם, ומחמת זה חבבו הקב"ה וקראו אוהבו והיה לו למגן ולמחסה ונשאו על כל, וכן

קסרקס ויין דעם אל עליון קונה שמים וארץ פיר אללע קען, אונ האט ויה קאנלאקעט צוא ליינען דאפיר פיעל פוין אונ שקערצען פון נקרוון מיט ויין נאקצע סעקקע אונ אום ענדע האט קען איהם געווארפען אין קאלה-איווען אונ ער איז דאך געווען קאנלאקע פארברענט צוא נענען פאר דעם אמת, אינדער לעקען א גוטען קאנ (מאקען אלעקען) אין עולם השקר, נור דער בוכה האט איהם מציל געווען אונ לכך וואס ער אליין האט געהיטט דיא וועג פון אמת וויא דער פסוק איז אויף איהם מעיד עקב אשר שמע אברהם בקולי פלענט ער נאך מקרב ויין נעמען קענליך איז איוונטערבריינגען מפת פנפי השכינה, וויא דיא תורה געשטייבט איהם ואת הנפש אשר עשו בחרן, אונ איז געווען פארנוואנקלט פון איין שטאדט אין דיא אנו-דערע, פון איין מלוכה אין דיא אנדערע. לעקען אללעמען דיא וועג פון אמת, אז עס איז דא איין הערר וואס האט געשאפען דיא הימקעל מיט דיא ערד אונ אללעס וואס אין וויא געפינט ויה, אונ גיין נאך איז איהם (אונזער פאטער אברהם) גיט צוא שווער געווען צו דערנעהן דעם אמת, אונ פקרב ויין אנדערע צום אמת, אונ סקמת דעם האט איהם הש"ית געהר סקבב געווען אונ איהם גערופען אברהם אוהבי (אברהם מיינ גוטער פריינד), אונ האט איהם געשיצט פון אללע ויגע נאקיאנער וואס האפען געוואלט שפייטען איין געץ אונזער איהם אונ מיגעווען ויגע וועגען ביז וואגען אללע האפען אנו-ערקאננט אז ער איז דער וואהרער גרויסער מאגן מיט'ן ליכטיגען פערשטאנד אונ קען האט איהם אבקענעקען גרויס פבור אונ גערופען גשיא אלהים

קאמטליכער פירשט) אונ האט מיט איהם פורת ברת געווען (געשלאסען איין קאנפראקט) אז ויין (קאמטעס) נאמען זאלל גערופען נענען, עוויג אויף ויגע קינדער דאס הייסט אז דער יודענטיהום זאל ויה גיין קאל גיט אויסלאפען, ווען אפילו דיא געקעקע שטורעם ווינדען וועללען אויף איהם שטורפען זאל ויין ליכט פארקלייבען אזויא וויא גיין ווינד איז גיט אים שטאנד צו פארלאפען דיא וונג-ליכט, אונ דאס האלט פקסט ביז היינטיגען מאג וויא מיר אללע זעהען, אונ וויא אללע נאקיאנען געוואונדערן דאס דעם קיום פון אויפה תשואלות אונ אללע מיגען געגען ויגער וויללען סוכה ויין, אז דאס איז נאמטליך, וויא דער בעל הגדה זאגט: והיא שעמדה לאבותינו ולנו כו' והקב"ה מצילנו מידם, אונ אונזער פאטער אברהם איז א נאטט-ליכער בילד ככל דור דודר אונ בייא נענדער טענשען, אז ווער עס פאקט מוטח צו געהן אין נאטטעס וועג הישפען ויין תורה ומצות געט ער איז צווישען דא-גער (ה. שלעקעקע טענשען) אונ פקעט גיט אראפ א שריט פון נאטטעס וועג, ווערדט מיט דער צייט ויין סוכה געהר גרויס, אונ דער בוכה יתיש וועט איהם שטיצען אין ביידע וועלטען, וויא דער נביא זאגט: הכימו אל אברהם אביכם, אונ אזויא זאגען אויף דיא חויל אין קורצע (ווארפען) לפום צערא אנרא ווערליג דער צער, אזויא איז גרויס דער שבר, איין סצוה וואס ויא קוקט אן דעם טענשען מיט צער אף איהר געוויקט וויא הונדערט סצות וואס קומען אן לייכט:

ןראוי לך לידע, עס איז נאטהיג, דוא מיין ליעקער לענער זאלקט וויספען, אז דיא צייט וואס

והנחב ולהוציא אותם מווקק הוא משליך אותם לתר-
 כור הברזל שמוקקין שם ואז ע"י כח האש נברז
 הפסולת והזהב יצא מווקק, כן הוא בסוף הגלות
 כאשר שהוא סמוך לעת הגמול לשלם לאיש כפעלו
 רוצה הקב"ה לוקק ולצרף את בניו ולהודיע לכל מי
 ומי שהוא לה' באמת ובתמים, ומי שהוא מחזיק עם
 ה' רק לפניו ובסתר הוא עושה כרצון רוע לבו, וע"כ
 הוא מוכרח להתנהג עמו כבאופן זה, ונבאר דברינו
 כי בימים הראשונים כשחיו כל ישראל מקובצים במקום
 אחד ולא נמצא שום אדם שיעבור על התורה בפרוכס
 לא היה ניכר לכל בין עובד ה' באמת ללא עבדו,
 כי

מרבח לו טובה כ"כ הוא נע ונר בארץ, הם נחקקים
 לו לעד למעלה להזכר שמו לטובה בעבור זה, והושבין
 להאדם כאלו היה מתחדש עם הקב"ה בזה, ומקרא
 מלא הוא [גירסיה] כת אמר ה' וזכרתי לך חסד נעורייך
 אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא ורועה
 גוי, וכאשר נתבונן עוד נמצא כי ענין קושי גלותו
 עתה ופוזרו בקצה הארץ בסוף הגלות הוא ענין בחינה
 שיתבחן ויתלכך כל איש ויוציא מחשבותיו מכה אל
 חפועל, וכענין שאמר הכתוב [זכריה י"ג] וצרפתים
 בצרופ את חכסם ובחנתים כבחון את הזהב וגו', וענינו
 הוא כמו הצורף כשרוצה להסיר את הסוג מהכסף

קמקב ציא קער תורה, אונ פארבריינגט מיט איהר
 אונ מאכט געקאנט איהר ליכטיגקייט מיט איהרע
 גוטע אונ צייקליכע וועגען (דקדקת דרכי נועם) פאר נאך
 גענישען פיעל זיין קעגנליכקייט איז, רופט דאס השי"ת
 וויא ער מוהט מיט איהם קסד. היינט קאנגען סיר
 זיך דען פארשטעלען דעם גרויסען לאהן וואס ער
 וועט האפען דאפיר, א מעגשליכע פעקער איז גאר גיט
 אים שטאנד אללעס אויסצושרייבען.

נבאָאָר נתבונן עוד אונ ווען סיר זאלען זיך גאר
 מיעפער מתבונן זיין קאנגען סיר ארויסנעהן
 אז דער גאנגער ענגן פון נעמטיגע שווערע צייט אונ
 אונזער צושפרייטונג אין עקס-וועלט, דאס איז
 א גרויסע בחינה (פראגע) עם זאל אָבערפֿרובירט ווערען
 געזער מעגש אום עם זאל ארויסשיינען זיינע פאר-
 באַרענע געבאָרען מכה אל הפועל, וויא דער נביא
 זאָגט: וְצַרְפָּהִים בְּצִרְף אֶת הַכֶּסֶף כּוֹי, אז ביי'ן ענגער,
 פאר דיא גאולה העתידה וועלל איה זיין לייטערן
 וויא מען לייטערט גאלד, ווארפט מען דאס אריין
 אין מינעל אונ דורך דעם כס פון פייגער געקענט אום
 דיא פסולת אונ דיא גאלד גלייבט ביין, אזויא דאס-
 גלייבען ביי'ן ענגער ווען עם וועט זיין גאהנט צו דיא
 גליקליכע צייט צום עוויגען גליק, וועט השי"ת
 לייטערן זיינע הינדער, אונ ווייזען סיר אללעמען ווער
 אונ ווער עם איז נר לַפְּנִים א פייגער קעגש אָפֿער
 אין פארבארענענהיים מוהט ער דעם ריצון פון זיין
 פאנע הארץ, טייל אין פאריגע צייפען געט אידען
 זיינען ווענען צוואמפען אונ האפען געהאט מאכט
 זיינענע האלפען דעם דת האט זיך געוואהנליך גיט
 געפונען זיינער וואס זאל עובר זיין פּוֹקֵלִיצֵנֶע אויף
 דיא

וואס דער מעגש דיענט השי"ת ווען ער איז אויף
 איהם גיט משפיע קיין גוטעס, נר ער איז געוונד,
 דיא צייט איז נעהר מטייער, זיא ווערעט אויסגעקריצט
 אונ געצייכענט אויפען פיר זיין עדות, עם זאל דער-
 פאהנט ווערען זיין גאמען צו גוטען, אונ מען פער-
 געקענט דעם מעגשען וויא ער וואלס מאהן קסד
 מיט דקב"ה, וויא דער נביא זאָגט אונ אין נאממעס
 גאמען: וְזָכַרְתִּי לָךְ קֶסֶד נְעוּרֶיךָ אֲהַבַת כָּל־לוֹחֲזֵיךָ
 איה געקענט דיר דיא גענאדע פון דיין זיגענד ד. ה.
 וואס אוינער פאפער אַרְבָּרָהם האט געמאדן קסד מיט
 הקב"ה, צב"ש ווען עם קומט א גרויסער גקבד אין
 אַפֿרעמער שפאָרט וואס קיינער קאנט איהם גיט,
 אונ קריגט קיינע פריינדשאפט גיט, ער איז עלענד
 אונ האט גיט מיט וועמען א נאָרם צו ביינען, אונ
 אז עם געפונט זיך איינער וואס מ'קעמט איהם אונ
 גיבט איהם א פריינדליכען שלום עליבם אונ פאררעט
 איהם צו זיך אונ כערט זיך מיט איהם פאנאנדער
 אונ ערקאנגט איהם אז ער איז א גרויסער חכם אונ
 א גרויסער נקבד אונ מאכט איהם געקאנט פיר אללע-
 מען, רופט זיך דאס אז ער האט געמאדן א גרויסען
 קסד מיט דעם אורח, אזויא רופט בְּנִיבּוֹל השי"ת דיא
 צייט וואס דיא וועלט איז געווען פאראירט אין
 געזען-דיענעכייא מען האט גאר גיט געקאנגט דעם
 בורא גדיד אונ אַרְבָּרָהם איז געווען דער איינציגער
 וואס האט גערקאנגט דעם בורא אונ האט איהם גע-
 קאנט געמאכט אין דער וועלט, רופט דאס השי"ת אז
 אַרְבָּרָהם האט געמאדן מיט איהם קסד, אונ אזויא
 דאסגלייכען געמעג איה אין דיא אַרְבָּרָה וואס דיא
 מעגשען ערווייטערען זיך פון השי"ת אונ וויללען גיט
 קאנגען זיין תורה, איז דער מעגש וואס איז זיך

רק למבחן וצירוף כי באמת לא קצרה יד ה' מהשיע אבל הרשעים לא יבינו ויחשבו שעוב ה' את הארץ, וכל איש יוכל לילך בשירותו [לבן], ובעין זה היה ג"כ ברור המדבר שכתוב שם וזכרת את כל הדרך וגו' למען ענותך לגמולך וגו', ובאורו הוא העיניו היה כדי שיהבחנו שיצאו כל מחשבות לבם מן הכח אל הפועל וגם פירושו הוא מלשון התרוממות, כמו הרימו גם אל העמים וכדאית' בורה"ק. ושני המירושים מתאחרים דע"י הבחינה אם יעמדו בהם יהיו הם עליון על כל גוי הארץ, וכן המדה הזאת גזתה בכל דור ודור וככל איש איש שבהש"ת רוצה להעלות את האדם לגדולה באיזה מדרגה, הוא בוחנו מתחלה וע"י הבחינה מתעלה האדם במדרגתו מאד, וכמו דאיתא [כבא בהרא דף י'] בחר אמרו ששמעלה למעלה שהרוגי לוד שקרשו שם שמים אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתו, ולאו דוקא הריגה רה"ה על ידי כל מיני צער ועינוי שהאדם מחסר בעבור הקב"ה נתעלה מדרגתו לעוה"ב וכדאיתא [ברכות ה'] ג' מהנות טובות נתן הקב"ה לישראל וכלן לא נתנן אלא ע"י יסורי, ואלו הן, תורה וא"י ועוה"ב וכו' ע"י"ש.

והנה כל דברינו בפרק זה נכלל במה דאיתא בירושלמי [ברכות פ"ט] תניא רשב"י אומר אם ראית הבריות שנתיאשו מן התורה עמוד החוק בה ואתה

נוטל שכר כלם. והענין הוא דירוע מה שאח"ל מלכותא דרקיעא בעין מלכותא דארעא, וזנה ראינו במלכותא דארעא ריש משרתים שונים לפני המלך יש אשר שירותם במעלה העליונה היושבים תמיד בשלחן המלך, יש שרים פחותים מהם, ויש אשר שירותם פחותה מאד אשר בינם ובין הראשונים כמה וכמה מדרגות. והנה מטבע האדם המשביל ותשוקתו שיעלה במעלה העליונה ומשתדל בכל עוז לעבוד בעבודת המלך באמונה כדי שכאשר יראה המלך אמונת לבו אליו ינשא כסאו למעלה, וזרבות הימים יקרה שכאשר יעבוד בתמידות באמונה לפני המלך ינשא את כסאו על כל השרים אשר לפניו, אבל כ"ו מצוי רק אחר שנים רבות, וכאשר נראה לעין כל אשר השויים הורואים פני המלך עפ"י יוב המה זקנים בני ששים ושבעים שנה וכמעט אין בנמצא שר גדול מקורב למלך שיהיה רק בשנים, אך לפעמים יקרה אשר יוכל אחר להשיג שררה במעט ימים בערך ששה חרשים אשר לא יוכל אחר להשיג שררה כזה במשך שנים הרבה, היינו עת יקרה מלחמה והוא היה מהגבהרים שעמדו על שרה המערכה ומכל בהששה חדשים תלאות דרבה והיוו היו תלואים לו מנגד ושם נפשו בכפו לכבוד המלך עד כי נצח המלחמה, ומדרך המלך אשר אחר שנמטר המלחמה לעשות מעודה לכל אוהביו אשר מסרו נפשם

און פארשטען ניא וועלען ניא פארשטען או נאמטעם האנר איז גיט קורץ פון צוא קעלען, גור אללעם פראבע מוז אזויא זיין און דורך דיא גחנה נער עם האלם אוים נעט זאכקער זיין געעלה.

והנה ד' ד' ד' נאגען עקקלעהרונג זאגט אינז הפגא ר' שקען פון יוחאי אין ירושלים אין א קורצען מאקר, אם קאית כו', אויב רוא נעהסט אין דור וואס קאבען זיך קנאש גענען פון דער תורה, אזויא זיין א זאך וואס קאמט שוין גאר איהר נענדע פאר-לאבען. שפעלל זיך אויף אונ געהט זיך צו איהר פעקט, דוא נעקט דא מאכען געהר גושע געשעפען, דוא נעקט פארניגען דעם שכר פון אללעמען, און אום דאס גוט צוא באנעהקען אויפן מוח וועללען סיר צוקלעהרען מיט א גיישפעל. סיר נעהקען בייא סילקה איז פארהאנדען פערשיעדענע פשיגען פון קלענספען שר ביז דעם גראקסען, ביז גאר דעם גראקסען וואס איז מהיושבים ראשונה במלכות. גענאהרליך א קלונער קענש וואס ריענט דעם סלקה דאבט

און פארשטען דעם כבוד פון עבודת הקלף, איז ער זיך משתדל מיט אללע קראפטען ריענען קאמפן, פרי ארויפצושייגען וואס קאבער און האבער, און אז ער ריענט א צייט, יאהקען ערנסט און פרייא קאנן ער קומען צוא א הויכען פשיין אבער דאס קאנן ערשט זיין אין א פארלוף פון א סך יאהקען צענייע און רייטע קלוישפע, גור מאנבע קאל וקראפט אז איינער קאנן זיך דערדיענען א גאנץ הויכען פשיין אין א קורצע צייט, דאס איז אין קריגס צייט וואנענע ווערעניא אויב ער איז גענען פון דיא גבירים צוא שפען אין א געפאהרליקען ארט וואס איז געפלויען קוילען אויפערין קאמ און זיין לעקען איז געשטאנען יעדער סינזש אויף איין האאר, אז ער איז דארטען געשטאנען אפילו אייניגע קאנאפען און קאמ זיך מסר גוש גענען לקבוד הקלף פון וואנען ער קאמ קנצאם גענען דיא סלקסה און גענומען דעם קבע-פאקט, איז דאנן אין דעם גרויסען פאל וואס דער סלקה מאכט סיר אללע זיינע פרייע שרים, וואס דאבט

כי חפץ לבו בפרהסיא באין מוחה ויראו הכל לעתיד כי צדיק ה' וישר משפטו, ולהפך מי שסתחוק או מפני יראת ה' התמונה בלבו שלא לזוז מתורת ה' ועומד על נפשו וסובל תלאות רבות עבור כבוד ה' ושמירת מצותיו זהו האדם השלם המקודש בקדושתו ית' והוא מאוהבי ה' אשר יאיר פניו לעתיד כצאת השמש בנבורתו וכטה דכתיב ואוהביו כצאת השמש בנבורתו, וזהו הכחינה האמיתית שיתבחן האדם ויצורף אם לבו שלם עם ה'. וע"ז אמר הכתוב ובהנתיים כבחון את הוהב ועל זו העת שהיא עת קץ ראה דניאל בחויון ואמר יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים והרשיעו רשעים [ר"ל שאותם שהם רשעים עתה יתחוקו יותר ברשעם כשיראו שאפס עצור ועוזב לישראל], ולא יבינו כל רשעים והמשכילים יבינו [ר"ל שהם יבינו שכל הצרות הוא רק

כי אפילו מי שיש לו לב נשחת ולבו סר מדרך ה' וזה מתירא להעיו פניו בפרהסיא להוציא עצמו מבלל ישראל ולאכול מאכלות אסורות וכן לחלל שבת ושאר איסורי התורה שלא ירדפוהו העם עד חרמה ואף שבסתר לבו היה חושב תועה על ה', ויען שחפץ הקב"ה שיתגלה לכל מחשבות לבב האדם אם הוא שלם עמו או לא [כדי שלא יפלא בעיני העולם בעת זים הרין כשיברר ויבריל הפושעים והמורדים להרחיקם מנחלת ה' על מה עשה ה' ככה כי הם לא ידעו מחשבות לבו ומעשיו בסתר] כדי שיתברר לכל כי צדק משפטו לכן הסתיר הקב"ה מעט את השגתו וממילא מתגבר קושי הזמן ובני ישראל נפוצים ע"ז בקצה הארץ בין העמים במקום שאין מצויין שם קרוביו ומכיריו מאנשי מקומו שיתבייש מהם והוא יכול להוציא כל

יעדער איז דארטען ערווייטערט פון זיין פאמיליע און זיינע געקאנטע, און האט זיך גיט פאר נעמען צו שאמען, און ער קאנן ארויסנעמען זיין גאנצע הארץ פובליציע גיט שטעקען זיך פיר גלייטעם, אין געגענטהיל ער נעמט קאך געפליצט גאנצע קאמבראיעס וואס וועללען מיט איהם מיטשטימקען, דא שוויקט ארויף דער ביינער אַקט וויא בוימעהל אויף וואסקער. נוער עם איז פרייא צוא גאטט מיט זיין תורה, און נוער עם איז גענוען אין זיין שטארט איין יוד נור לפנים, איז אז דער בורא ית"ש נעמט איהם צימקשט'ן לעתיד אייביגע שאנד, וועללען אללע זעהן אז גאטט איז געקעמט און זיין משפט איז געקעמט, אָנְדער דיא אַקט'ע אירישע הארץ וואס נעמט זיך שטארקען דענסמקאל אין אירישקייט מחמת יראת שמיים, וואס איז געהאלטען אין זיין הארץ, און נעמט זיין גרייט צו ליידען אללע אויסשטאנדען און שטערקען צוליעב כבוד ה', דא נעמט מען ארויסזעהן אז ער איז דער פאלקאמקענער מענש וואס איז פארהייליגט מיט גאטשליכע הייליגקייט, ער איז פון דיא אַקט'ע ליעב-האָבער גאטטעס, וואס זיין געזיכט נעמט לייקטען וויא דיא ליכטיגע זונן אין איהר אויסשיינונג וואהקרו כצאת השמש בגבורתו, דאס איז דיא אַקט'ע פראָבע וואס יעדער נעמט געלייטערט ווערען אין פּוּלְעל פון ארמוטה און פארוואגלונג, דאס האט מען געזעען צו דניאל אין גבואה פון ביאת הקשים וצדפו רבים כר ולא יבינו כל רשעים והמשפילים יבינו, דיא קליגע אז זיין וועללען געטראקטען דיא אירישע אַרטומד

דיא חגי התורה האט דאך גליינער גיט געקאנט דערקאנטען נוער עם איז זיין עובר ה' גאַקט און נוער גיט, ווייל דער וואס האט אפילו געהאט איין פארדארקענע הארץ און האט גאר גיט געהאט דיא תורה אין זינגען, האט דאך אָנְדער מורא געהאט עובר צוא זיין גפּוּקְסָא, צו אויסשליסען זיך פון פּלל ישראל, צו עסקען כפרות אָדער מחלל שבת זיין, ווייל מען וואלט איהם רודף זיין ער דרמה אָנְדער אין הארצען איז ער גענוען גיט לאסקאנע אויף גאטט און אויף דיא תורה, היינט אז דער בורא וואס ווייס אללע מחשבות פון מענשען נעמט אָבוונדערן צום יום הרין הגדול דיא צדיקים פון דיא רשעים, אויף דיא צדיקים נעמט שיינען זיין ליכטיגקייט, צוא פאקען וויא פערענגיגען וואס איין מענשליכע פּענער איז גיט אים שטאנד דאס פארצושטעללען, און רשעים נעללען זיין צום אייביגען שאנד און יסורים, נעמט דאך זיין בייא אינו אוואינדער, מיט וואס זיינען גשפּוּג דיא פון דיא דאקט זיך פאר דער וועלט זיינען דיא אויף גענוען פייגע מענשען וויא דיא ווייל א מענש ווייס דאך גיט אינגעליכע געדאנקען, דרום האט פראקטיקירט דיא תקפה עליונה, אז פאר דיא גלגליכע צייט פון דיא גאולה, ואלל זיין הספר פנים און דיא שוועקע צייט ואלל זיך שטארקען, שוויא וויא אין מצרים פאר דיא גאולה, און אינען גאללען סונען צושפּרייט ווערען אין אללע עקקען וועלט צווישען אומות העולם און צווישען שלעקטע אידען וואס זיינען אָנְדער וויא געזען-דיענער, און

פרק רביעי

בו יבואר שיותר מאד שלא יחמרו לו מצות התדירויות.

והנה חסרנו בעוה"ש"י את שתי הסבות להחזרת השלוח מקיום התורה, ועתה נדבר אודות הסבת השלישית מהחזרת השלוח מפני שאינם יודעים אופן ההגהגה ע"פ דרכי התורה בעתים הללו שהוא מתגורר בארצות רחוקות, כי עפ"י הרוב אין מצוי במקומות האלה ממי לשאול אפי' דינים הששומים וכ"ש דברים הצריכים עיון. וע"כ אעתיק בקיצור מפי סופרים וספרים את הדינים המצויים הנצרכים להם. ודע אודי לפי מה שידוע לנו שאנשים מהגורדים בארצות רחוקות הם צדיקין לרחמי ה' יותר מן הכל כי מודמן כמה פעמי' על הנחירות והימים או בדרך חשש סכנה כמה צריכין להתחוק שלא להתרפות אפילו מאחת ממצות התורה כדי שיהיה להם כח לעמוד ביום צרה, וכראיאת בגמרא [ברכות ס"ג] בשם שמואל שכל המרפה עצמו אפי' ממצוה אחת אין בו כח לעמוד ביום צרה שנאמר התרפות

סביב הקירות על הדפין המוכנין לזה בכל רוחותיה, אח"כ הראה לו הגויות של משי שמנח רק על דפין אחרים בשתי רוחות, אח"כ הראה לו חנות של כלי כסף שעומדים רק ברוח אחד, אח"כ הראה לו חנות של תבשימי זהב ומרגליות שאין מחזיק אפילו רוח אחד רק איזה תבות קמנות העומדות בזויות החנות ושאר כל החנות פנויה לגמרי. ויהי כאשר בא הכפרי למכוריו התחיל להלל את החגיות המלאות סחורה, ולהשפיל את החגיות האחרות ובפרט חנות האחרונה שלא נמצא בה סחורה רק בזויותיה. ויען לו חבן כרך ויאמר לו, הוי כפרי ככל תדע דמה שנמצא בהחנות של תבשימי זהב ומרגליות בחיבה אחת קמנה, לא יערכנה כל החגיות המלאות סחורות על כלגדותיהן. כן הדבר בעניננו דמה שנמצא כעת יהודים מעטים המחזיקים בתורת ה' המה כאבנים יקרות ושקולים בעיני הש"י כנגד כמה מאות אנשים, וזכותו למעלה ג"כ גדול מאד מאד, ועל זה רמזו הו"ל כמה שאמרו על התוב ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה דהיינו אחד מעיר טובה את העיר כולה וכו', ר"ל לפי שהוא נשאר רק אחד מעיר המתחזק עם ה' ותורתו לכן וכותו גדול מאד שגזול כל העיר בזכותו.

ויה מומה, דיא ביספעלע, וואגען איבער פון פארינג ציישען א פולע, אזויא וויא א קליין שאקפעלע קרילאני. קען האט אזא זענדע וויא א נאנגער מאנאזין פארי פאקשע פאליצעס אנדעקע קחורה, אונ אויף דעם האקען דיא חויל קרמו געווען דעם געכאנקען פון פסוק אז לעתיד נעם השי"ת אויסקלויגען אדך מעיר (איינעם פון א שטאדט) ד. ה. אז וויא באלד דיא נאנגע שטאדט אין אראפ פון דרה ה' אונ ער איז געקליבען וואס האט ויה געשטארקט מיט נאמט אונ מיט זיין תורה נעם זיין זכות זיין זעהר גרויס געגען דיא נאנגע שטאדט;

פרק רביעי

אין דעם פרק ווערדט גערעדט וויא ווייס ס"ג בעדארף זיך ווערן הייסמען מען זאלל גיט משהלען דיא שפענדיגע מצות.

אין דיא פאריגע פרקים האגען מיר אויפגעוויזען וויא פאלש' עם זייגען דיא ערשטע צווייא סבות, וואס מיר האגען דערמאנהט, וועלכע זייגען גוטס צו פערזאכלאסטיגען דיא מצות בתורה, געשעצט

בימים מועמים להיות מהשרידים אשר ה' קרא ולהכתב למעלה בשם יראי ה' וחושבי שמו. והנה ידוע מה שאמר ההנא לפום צערא אנרא נשכיל מה לרעת כי מעלת העוסק בתורה ומחויק בה כשהיא בשפל המצב הרבה יותר מהמחויק בה כשהיא ביקר תפארתה, יען כי או צריך להתאוד ברוב אונים להקימה ומשכרתו תהיה כפולה לפי צערו ועמלו. ואף שבימינו מעמים המה המתחוקים לילך ברכי התורה, בכל זאת אל יפול לב האדם עי"ו, כי מי יודע את גורל מדרגתם למעלה כי לפעמים שקול איש אחר כמאה או כאלף אנשים (וכמו שאחז"ל על אבישי בן צרויה שהיה שקול כנגד כמה אלפים) הבל לפי רוב עמלו ונסיחו שנבחן עי"ו אם לבבו נאמן עם אלהיו וכל שיתגדל נסיחו התגדל מעלתו. ובדרך דמיון פ"א הלך איש כפרי עם איש הדר בכרך בשוק, והראה הכן כרך להכפרי את עושר העיר איך נמצאו בה חנויות מלאות כל מיני סחורה, הלך עמו בתחלה בשוק של קמחים הראה להכפרי איך נמצא בה חנויות גדולות מלאות שקים קמח מהקרקע עד העליה, עוד הראה לו במקום אחר חנויות של סחורות צמר גפן מסודרות סביב

נפשם עבור כבורו ולנשאם מעלה מעלה ולתת לבל אחר מתנות גדולות כיר המלך, או יכול להשיג מעלה עבור שעמל ששה חרשים כנפשו מה שלא יוכל להשיג בעת שלום בשנים רבות אף שעבר באמונה כי או לא יעלה רק מעט מעט. כן הרבר בעניני עבודת הש"י, דאינו רומה שכר האיש שהחויק בתורת ה' והלך ברכיו בשנים קדמוניות עת אשר רבים היו מסבירי קדושת התורה וגורל ערכה ומי שהחויק בהתורה היה לכבוד ולהפארת בעין כל, ולהפך מיסדר מדרך התורה היה משתולל והיה לבו ולקלון בעת כואת ולהשיג מעלת צדיק וחסיד היה צריך או הרבה יגיעה שלא לזון בכל ימי חייו מתורת ה' אף דגע ולהיות שלם בכל המרות מובות אשר לא ימצא שום שמץ או אם לא זו מלעסוק בתורת ה' בכל כחו בשם צדיק יקרא. אמנם בעת כואת בעוה"ר אשר רבים בגרו בה וסרו מרכה וסר מרע משתולל הוא עת מלחמת התורה שרבים לוחמים בה ורוצים לעקוד כל שרשה וכבוד ה' ותורתו מושפלת או מי שחם על כבוד קונו ומתחוק שלא לסוד מדרך התורה בימי חייו אף שלפנים היה עבודה כו מרה ממוצעת עתה הוא זוכה עי"ו

וואם פיעל גיעדערטראקטיגע מענטשען שפרייען אנט-געגען דיא הורקה אונ וואלטען וואלען איהר אויס-רייסען פון גרונד, אונ פבור השי"ת מיט זיין הורקה לינג ניכעריג ציא דער ערד, אז דיא אלטע מוסטער (דיא הייליגע הורקה וואס ערציהט אונז וויא זיין ליעבליקע מוסטער מיט איהר הנקה) שפארעקט אויס איהר שוואכע האנד אונ בעט געבען מיט בלוטיגע טרעהרען איהרע קינדער וויא זאלען איהר אויפהוי-בען פון איהר שפלות, איז דעם וואס דער עלבון התורה געהקט איהם ביא זיין הארצען אונ געהט צו שפרייען וועגען איהר פבור, אונ שפעלט זיין רהיג-קייט אונ זיין פבור המרוקה אין געפארה, גור אנט-צוגעהקען ויף פיר דער תורה. הנם עם פליהען איהם איבערן גאס דיא קוילען פון דיא ניעדערטראקטיגע מענטשען בוי התורה דער קאמן ויף יעצטם איז אקור-צע צייט דערדיעגען ציא ווערען גערופען בהשרידים אשר ה' קרא, אונ ציא פארשרייען ווערען אין היממעל'ס קעניגרייך מיט דעם זאמען וראי ה' וחושבי שמו, אונ דער מענטש זאל גיט פאלען ביא ויף, ווייל ער געהט געהר וועניג מענטשען וואס שפארקען ויף ציא געהן אין דכה הטרך, ניצטקשה, פאקט

האָבען געלייגט דעם לעבען פאר זיין פבור קאנו ער גבייען דעם קראפטען טישן פיר דיא אייניגע קאנא-טען וואס ער האט פרייא געדינט, וואס אין איין אנדער צייט וואלט ער ציא גיט עררייכט אין צעהנדליגע יאהרען הנם ער וואלט ריעגען פאמונה, מיט גרויס פרייהייט. דינעלעקע נאר איז אין סלכותא דקייג (היממעל'ס קאניגרייך) עם איז גיט גלייך א מענטש וואס האט געדיענט גאטט אין אפאליגע יאהרען, וואס איז געווען פיעל וואס האבען אנער-קאנט דיא הייליגקייט אונ דעם גרויסען שאפן אונ ווערטה פון דער תורה, אונ דער וואס איז געווען אפן תורה איז ער געווען לפבור ולתפארת ביא אלעמען מען האט איהם קחק וינשק געווען, אונ להיפך דער וואס האט אפגעטראמען פון דכה התורה האט ער גיין פנים אונ גיין צורה געהאט, איז דענטקאל צו דערדיעגען ויף דעם זאמען צדיק האט מען געבראפט האבען פיעל יגיעה אונ פיעל יאהר, אבער יעצטם אין דיא פינסטערע צייט וואס פיעל האבען בוגר געווען אין דער תורה, אונ יענער וואס האלט ויף אן דער תורה, געהט ער אויס געהר ניכעריג ביא וויא, יעצטם רופט ויף וואנענע וקעקיא

התרפית ביום צרה צר כחך. ולהפך זה מי שיראה לשקול במאנו שכלו את כל דרכיו להתנהג כראוי עפ"י התורה ינצל בעת צרה, כמו שאמרו חז"ל מצוה מגני [מן היסורין] ומצלי מן החמא, ונס לעתיד יזכה לראות בישועתו של הקב"ה, כמו שאמרו [בסוטה דף ו'] כל השם ארחותיו בעוה"ז וזכה ורואה בישועתו של הקב"ה שנאמר ושם דרך אראנו בישע אלהים אל תקרי ושם אלא ושם דרך [ר"ל בשי"ן ימנית] שהוא לי [שומא*]. והנה ראשית הכל צריך שירגיל עצמו המרחיק את עצמו למדינות רחוקות במצות התדירויות בגון ק"ש ותפלה ותפלין ולראות שלא יחסרו לו בשום פעם אפילו בעת צר לו, כי מלבד שהן מעקרי דת הישראלי כאשר נבאר לקמן, אם יקל לעצמו לבטל איזה פעמים אפילו מחמת אונסו בהמשך הזמן יהיו

(* וז"ל לבאר כונת הגמרא בהקדם מה שכתב בספר עכורת הקורש בשם סהרתי"ז ו"ל כשנפטר האדם המלאכים המלוים הנשמה מניחים אותה במקום שיש ל"ב אלף דבבות נתיבות וכולם נקראים מוקשי מות דרכי שאול ובכל נתיב אש אוכלה ויש שם מויק כדמות כלב וכשהנפש רוצה להכנס לאיזה נתיב הכלב צועק וסלאכי הבלה והמיוקין באין ותופסין הנפש וקולעין אותה לגיהנם, ודוד המלך ע"ה אמר ע"ז הצילה מהרב נפשי מיר כלב יחידתי. ובין אותם הדרכים יש דרך אחר ששמו אורה חיים שנאמר אורה חיים לטעלה לכשכיל והוא השך בתחלתו ואח"כ כולו אור [דוגמת עשית המצוה שממיל היצאה"ר על האדם בעת העשיה עצלות וחשך ואחר שנתגבר על יצרו ועשה המצוה הוא שמח ושוב לב ע"ז] שנאמר ואורה צדיקים באור נגה הולך ואור עד גבון היוב וכל שאר נתיבות חוץ מזה תהלתן וסופן אש אכלה וחשך ואפלה וכולם הולכים עד גיהנם עכ"ל ומי שבחיו מחשב תמיד ושם ארחותיו בעוה"ז וזכה ורואה וכו', ור"ל שכעת ההיא שהנפש הולכת ומצתוסמת ואינה יודעת באיזה נתיב להכנס בו, הקב"ה מושיע לה ומראה לה את הדרך הנכונה, וכ"ז נכלל במסוק בקצרה בדרך רמז כי תיבת עם יש לו שני באורים, אחד מלשון שומא וגם כשמייה, וזה שרמז לנו הכתוב ושם דרך היינו מי ששם ארחותיו בעוה"ז שכרו הוא שעבוד זה בעולם העליון דרך אראנו בישע אלהים.

ניט עמליקע קאן נאכאיינאנד, קראפט או קען פערלירט אין נאנצען דעם א פעטיט צום עסקען אויף א לאנגע צייט. צוא דעם פיהלם קען זיך עפעס שנוואך אונ קען נערדט אפאטיש צוא אלץ, אזויא טיט. קוזן רוקני" (גייסטליען שפייז) או קען לעהרנט ניט א צייט לאנג קיין תורה, אקעד קען איז ניט קננים דיא קצות התורה, קאמט אפילו מאינס, (פון נויטה), פערלירט קען אפט נאכדעם דיא נאנצע לוקט צום לעהרנען אונ צום קיום המצוות, אונ קען נערדט אין דעם אזוי קאלט או אס איז שווער צוא געקען זיך צוריק צוא דיא זאקען. דארום דארף זיך א איד נעהר הימקען אין דיא שפענדיגע מצוות, ניט פארפעהלען קיין איינציגען קאל תפלה, תפילין קריאת שמע, אונ נאך געדארף א איד געהן וויא נוייט קענליך צוא דאזען טיט איין מינון אונ פפרט שבת, וואס דאקמאלס איז דאס נאך גראסער דיא סענה, דען א זיין דעם וואס

פון יסורים אונ איז טייל (פערהיים) פון איין עבירה, אויך נעמט ער זיך נין צוא געהן דערפאר דיא ושיגעה פון קאמט אויף יענער וועלט וויא דיא נקרא נאנט אין איין אנדער ארט. דיא ערשטע זאך מוז זיך דער עטיקראנט (דער אויסנאקדערער) איינגעוואהען אין דיא שטאנדיגע טאגליכע מצות וויא קריאת שמע, תפלה (דאווענען) אונ תפילין לעגען אונ געהן ער זאלל דאס איינקמאל ניט פערפעהלען אין וואס פאר א טייטה ער נעמט זיין דענן אויסקער דעם וואס דיא מצוות זיינען פון דיא עקרים פון דער אידישער אמונה וויא סיר וועללין ווייטער ערקלעהרען, אויסקער דעם איז און קען קראכירט איין קאל אונ א צענייטען ניט צוא דאווענען אפילו אין א טייטה נערדט שוין דיא נאך גרינג אונ עם נערדט נעכט ניט צוא דאווענען בעת קען איז צוא דעם אפילו ניט געוואונגען. דיא תורה אונ דיא מצוות זיינען פאר דער גשמה, מינקט וויא דער עסקען פארין גוף, ווען קען עקט

מצוה גדולת. כי מלבד שיש לו מצוה של ברכו וקדושה וקריאת התורה ועניית אמן והוא שמויה רבא ותפלה בצבור, שכל זה נקרא דבר שבקדושה והוא בכלל ונקדשתו בתוך בני ישראל, כדאיחא בספרים, עוד הוא מחזק בזה כחות נפשו שיהיו מורגלין לעבודת השי"ת בכל מנהגיה דת הישראלית ולא יהיה עליו בהמשך הוסיף למשא ח"ו. וכשבא לביהמ"ד ובפרט בשבת בעת קה"ת מה מאד צריך ליהן כבוד לתורת ה' ולשמוע מה שקורא השי"ת. ובעו"ה יש איזה מהם שבבואם לביהמ"ד ובפרט בעת קה"ת מספרים ברבוי חוללות ואינם נותנין כלל לבם לשמוע קה"ת, ורעה חולה יוצא מזה דמלבד שהוא עון פלילי שמבטלים קריאת התורה והוא עובר בזה גם כן על זמקשי תיראו דנצמוינו בזה לירא ממי שהזהיר על המקדש, וכידוע שבהב"ג ובהמ"ד נקרא ג"כ מקדש, עוד הוא מרגיל את נפשו מדרך

לנהוג כן כל ימי חייו לחיות קה"ת וקדושת בהמ"ד בעיניו כהפקר. ועיקר הסוביה לכל הוא שהושב בדעתו וכי אני יחיד ברבר זה ולמה אתחסר יותר מחבירי העומדים פה, ובאמת מעות גדול הוא כאשר בארנו למעלה בפרק א'. ולמה הדבר דומה לאחד שהולך בדרך ובקי הוא בדרך ההיא והיא דרך ישרה ודרך המלך, וראה מרחוק לכמה אנשים שחועים מדרבם לילך במסלה ההולכת למדבר למקום חיות דעות נחשים ועקרבים, היתכן שמלבד שאינו חס על חייו האנשים האלו למנעם מדרכי מות ולהמותם הדרך הנכונה, עוד יסכים בנפשו ללכת נ"ב אחריהם למקום מכנה. כן הוא בענינינו, הדרך הכבושה שילך האדם לבטח בעולמו הוא, אם מתנהג האדם בדרך התורה והמצוה שהתנהגו בה אבותינו מעולם והוא דרך המלך המביאים אותו לחיי נצח. אבל אם נלזו מדרך

מען דאנוענט געבור קאנן מען מקנים זיין א סף מצוות וואס גיחירות זייגען זיי נישט וויא דיא מצוות פון זאגען ברבוי, קדושה, קריאת התורה איז אומ-ווערען זאמן, איז תפלה געבור אויפער דעם שער פון דיא מצוות איז מען זיך דורך דעם סתוק אין גבורת הכורא (קאממעס דיענסקט).

בכלל אין בית הקדוש אדער אין מינן מוז מען זיך גאמיקליך איינהארען גוט דעם חזן דיא שמונה גשורה ועד דערט שבת דיא קריאת התורה. מיר טונען דאס דערמאהנען אויסריקליך ווייל עס זייגען דא א זעלבע וואס ערלויבען זיך געת תורת השי"ת אדער געת קריאת התורה צוא שמועקען אונ צוא מאכען ליצנות, גיט איינהארענדיג זיך וואס דער טון אדער דער קורא זאגט. דיא געבירע - טונען מיר זאגען - איז א גאנץ גרויסע ערשטענס איז ער דאך מבטל דיא קצנה פון קריאת התורה אויך איז ער דאך עובר אויף דעם גרויסען פערזאג פון קאמט ב"ה א ספורש'ער פסוק וימקדשי פיראוי איהר זאלט מוכא האבען (קעסקעקט האפען) פאר מיין הייליגטהום, היינט וואס איז דאס פאר א מוכא אז אין דער צייט וואס דער שי"ת זאגט שמונה גשורה, הפלות וברכות צוא דעם אויפערשטען קארט מען זיך גאר גיט איין, אונ קען שמועקט דאך אונ מען מאכט ליצנות באגאנד, אונ דאס גלויבען געת מען לייגענט דיא הייליגע תורה. אויך געוואהנט מען זיך מיט דעם איין גרינג צו שאפען דעם גאנצען בית הקדוש מיט

דער תורה אונ מיט דער צייט ווערעט אלץ הפקר. דיא גלאנצע סבה וואס מען איז זיך מיטל אין דיא זאגען, איז, ווייל מען טראכט זיך מיט וואס גיט אדך געסקער פון דער גאנצער וועלט? אזויא פיררען זיך אלע אונ אזויא זעלל אדך זיך אויך פיררען, דאס איז ועהר א פאלשער רעגענונג וויא מיר האפען אויפען ערקלערט, ווען אריינזענען וועהט מיט אקאל וויא אנדערע זיינענדיגע געהען אראפ פון דער ריכטיגער וועג אונ געהקען זיך מיט איין אנדער וועג וועלכע פירט גאד זיין וויספען גיט צוא דעם קרט וואוהין וויא דארפען פאהרען גור גאר אין א גרויסען וואלד וואס איז פולל מיט ווילדע חיות וואלט ער גאד זיין זאכגעפאהרען? זאכט זיך גיין, דער אר-דענטיליכער אונ פערשטאנדיגער מענטש וואלט זענען ריינענדיגע וועהן אבהאלפען, וויא זאלען זיך גיט אייג-שמעללען? אין אזא סכנה, אונ ווען וויא וואלפען איהם גיט געפאלנט וואלט ער זיך וועגינסטענס אליין געהיט פון דער געפאהר. אזויא איז דא אויך, דער וועג פון דער תורה אונ דיא מצוות איז דער ריכטיגער וועג, דער נאשטיגע מיט וועלכען אינגערע מאפעס אונ אינגערע זיידעס זייגען געגאנגען, אונ וועלכער פירט אונ צו דעם צוויגען לעפען (חיים הנצחיים) היינט וועלכער פערשטאנדיגער מענטש וועט אראב פון דעם אויסגעטראפענעם וועג גור צוליעב דעם וואס געפינען זיך משונעים וועלכע געהען גאר מיט זעלבע וועגען וואס פיררען גענוים אין גיהנום אכ"ו ז

אויף

פרק חמישי

בו יבואר גודל מעלת התפלה וחיובה.

ועתה נתחיל בעושהי לבאר את מצות התדירות כי להן משפט הקדימה. ונבאר תחלה גודל מעלת התפלה וחיובה, ואח"כ נבאר מצות ק"ש ותפלין וציצית ושאר דברים התדירין, ואח"כ יתר הדברים הנצרכים לענינו.

כתוב בתורה ולעבדו בכל לבבכם, ואח"כ איזוהי עבודה שהיא בלב הוי אומר זו הפלה. וגודל מעלת התפלה דרך כלל הובא בגמ' הקדושה (ברכות ל"ב) א"ר אלעזר גדולה תפלה יותר מן מעשים טובים שאין לך גדול במעשים טובים יותר מן משה רבינו, ואעפ"כ

מהך התורה ובוחר דרך לעצמו הוא הדרך המביא אותו לעמקי שאול מקום נחשים ועקרבים. וכבד אחו"ל על הפסוק ועוובי ה' וכלו זה המניח ס"ת כשהיא פתוחה ויוצא, ובפרט זה שהוא עומד בבהמ"ד בעת הקריאה שקוראין דברי אלהים חיים הכתובים בתורתו הקדושה והוא אינו שם כלל לבו לזה, ועוד מעיו פניו לעסוק בדברי הוללות שהיא בודאי בכלל עוובי ה'. ובאמת ראוי לכל אדם ללמוד ק"ו אם ישלח המלך כתב ידו שיקראו אותו לפני עם ועדה, הלא בודאי כל אחד יטה אונן לשמוע דבריו וירצה להכין תוכן כונתו. ואם זה בבשר ודם ק"ו בתורה הק' שהיא מכתב אלהים חיים ומלך עולם אשר כל היוי ועניניו תלויים בידו בעוה"ו ובעוה"ב, כמה צריך ליתן כבוד לשמו לשמוע דבריו, ויקבל מה' ג"כ כבוד עבור זה, וכמה דכתיב כי מכבדי אכבד:

עם מאכזב מיר שאנךע נועט פארשאמט ווערען אונ דער וואס ניפט מיר פבוד (ערתע) וועלל איה עעבען פבוד.

פרק חמישי

אין דעם פרק ווערט גערעדט וויא גרויס דער חיוב פון דאוונען און און איהר מעלה.

יעמצמ וועללען מיר אנפאנגען ארוםקערען דיא שפאני. ריגע מיצות (ריא וואס קומען פאר צוא טאהן אללע טאג) מיר וועללען פרייקער בעדען וועגען דיא מיצה תפלה (באוונען) נאכדעם וועגען דיא מיצה פון תפילין לעגען, קריאת שמע און דערגלייכען. אויף דעם פסוק: ולעבדו בכל לבבכם (און צו דינען איהם מיט אייגער גאנצען הארצען) וואס דיא גמרא אז מיט דעם פקל לבבכם (מיט אייגער גאנצען הארץ) מיינט מען תפלה, וואס דאס איז פערבונגען מיטן הארצען. און וויא וויכטיג דיא תפלה איז, גע- פיגען מיר אין דער גמרא: א"ר אלעזר גדולה תפלה וכו' רבי אלעזר האט געואנט: דיא תפלה איז גראס- קער טויבטיגער) פון מעשים טובים, בארף מען האפען א גראסעקען מענשען - דורך זיגע מעשים טובים - וויא משה רבינו? פון דעסבונעגען איז, ער אויף ניש גע- אנטווערש געווארען (פון גאט) סיידען דורך תפלה (נאך דעם אז ער האט מתפלל געווען) וויא מיר ווערען פון דעם וואס פרייקער האט מען איהם געואנט: אז הוסף דבר אלי נוא ואלסט מיט מיר גאר ניש בעדען קערה) און גלייך נאכדעם אז ער האט מתפלל געווען שמעמט

אויף דעם פסוק ועוובי ה' יכלו - און דיא וואס פאר- לאנען גאטט ב"ה וועללען פערניקטעט ווערען - וואס דיא גמרא אז האט מיינט מען: דיא וואס לאנען א פקר תורה אפגען און געהען אנוועק דען אנוועקי- לאנען דיא תורה און גלייך וויא מען לאנט גאטט ב"ה אליין אנוועק. היינט וויא גרויס איז דיא עבירה פון דעם וואס געט קריאת התורה געט מען לייגענט דיא הייליגע און גאטפליקע ווארשעט פון דער תורה הקדושה באמאלס געפינט זיך שטאף צוא פלויידעקען וועגען אללע נארישקייטען גלייך וויא מען וואלט אויף דעם ניש געהאט גיין אנדעקע צייט. אועלקער איז געוויס פכלל דיא עוובי ה' (דיא וואס פארלאנען גאטט), געדעקער בארף ניד פארשעמעלען וויא וואלט געווען ווען עס וואלט איהם אויסגעקומען צוא האקען וויא מען לייגענט א אוקאז וואס דער קאניג האט אראב- געשיקט מען זאלל איהם פאר אללעמען פארלענען - וואלט ער ניד דאנן דען ניש ניש איינגעהארט ווארט און ווארט, פרי צוא וויספען אויף געשטימט וואס דער קאניג פערלאנגט, אקער וואלט ער דאנן גע- וואנט אויסצורידען אפילו איין איינציגען ווארט אקער אנטאקען דעם קלאנספען גערשיש היינט וויא בארף מען ניד שוין איינהקען דעם לייגען דיא תורה וועלכע איז איין אוקאז פון דעם פלך מלכי המלכים הקדושים ברוך הוא! מיט וואס פאר א געהפונקט ויראת הרוקטות) בארף מען איינהארען געדען ווארט, געדען און! סוכבי אפגד ובזו נקלו. וואס הק"ה, נער

דברים ושובו אל ה'. ואיתא במדרש תנחומא אין הקב"ה חפץ לחייב כל בריה אלא מבקש שיתפללו לפניו ויקבלם, ואפי' אין אדם כדאי ליענות בתפלתו ולעשות עמו חסד, כיון שמתפלל וסורבה בתחנונים אני עושה חסד עמו. ואיתא במדרש אגדת תהלים כשהיה דוד במערה בעת צרה ידע וראה שאין אדם עומד לא בממונו ולא בגבורתו, וסוהו עומד עליו תפלתו שנאמר קולי אל ה' אועק. ועוד במדרש שם על הפסוק ה' אלהים צבאות שמעה תפלתו וגו' אמר להן הקב"ה לישראל הוון וזרין בתפלה שאין לך מדה אחרת יפה הימנה שהיא גדולה מכל הקרבנות שנא' וכו', ע"כ צריך לזוהר כל אדם שלא לבטל ח"ו שום תפלה. ואיתא בגמרא, מעות לא יוכל לתקן זה שביטל ק"ש של ערבית או של שחרית או שביטל תפלה וכו'

הייקם: תורה נאיהר זאללם לערנען דיא תורה אנטווערען דיא איינען (דיא פראקטישע מענטשען): מיר קאנגען גיט לערנען. אויף דעם זאגט וויא נאמט: וויינט אונ ווייט מתפלל צוא מיר, קאב איך זען איינע קעלשערן אין מקצרים גיט אויסגעליינט פאר זייער תפלה? אונ אזויא שטעהט דאך געשריגען: וואנדי גיט ישראל כון העבורה - אונ דיא איינען אין מקצרים האקען גענוצט (מתפלל געווען) פון דער שווערער ארבייט. קאב איך זייערען דען גיט פאר תפלה געווינען דיא נסים? איך פערלאנגן פון אייך גיין קרבן גיט גור תפלה. אין א פארש מתחוסא שטעהט וויכער: אין הקב"ה חפץ לחייב וכו' נאמט ב"ה וייל דעם מענטשען גיט מאקען שולדיג, ער פערלאנגט גור מען זאלל איהם געמאען דאנן נעמט ער מוחל זיין אונ נען דער מעקש איז אפילו גיט נעמט מען זאל מיט איהם פארו חסד - איז ער נאר מיט זיין זאקטין מתפלל מוהט מען מיט איהם חסד. געט זיך איז געווען אין דער מענה וקאהלא, ערצאהלט דער פדרש אין איין אנדער ארט, אין א צרה (געט ער האט נח געמוט פעהאלטען פון שאול מתקלה) האט ער איינגע-זעהן, אז גיט געלד אונ גיט גבורה שטעהט דעם מענטשען זיין איין אונגליק, גור תפלה אליין וויא עס שטעהט וכו' אויף דעם פסוק קצת לא יוכל להקוין (א פעהלער נואם מען קאנן גיט פערריכטען זאגט דיא גקרא אז מען מיינט מיט דעם, דעם מענטשען נואם איז מבטל קריאת שמע פון שחרית וכו' נאמט

ואעפ"כ לא נקנה אלא בתפלה, שנאמר אל תוסף דבר אלי ומיין ליה עלה ראש הפסגה. ואר"א גדולה תפלה יותר מן הקרבנות שנאמר למה לי רוב זבחיכם וכו' ויבפרשכם כפיכם וגו'. ובמה גדול כח התפלה שהרי אמרו חז"ל יפה צעקה לאדם בין קודם גו"ד בין לאחר גו"ד. ואיתא במדרש רבה פרשת הצוה על הפסוק קחו עמכם חטאו ומביאים קרבן ומתכפר להם אומרים הנשיאים חטאו ומביאים קרבן ומתכפר להם אנו אין לנו קרבן, א"ל הקב"ה דברים אני מבקש ואין דברים אלא תורה, א"ל אין אנו יודעין, א"ל בכו ותתפללו לפני וכו' אבותיכם לא בתפלה פדיתי אותם שנאמר ויאנחו בני ישראל מן העבודה, ובימי יהושע וכו' לא בתפלה עשיתי להם נסים, הווי אין אני מבקש לא זבח ולא קרבנות אלא דברים שנאמר קחו עמכם

שטעהט דער פסוק געלה ראש הפסגה נקנה ארויף אויפן שפיץ בארט צוא נעהן דיא הייליגע לאנד, איין ישראל. דערנעלבער רבי אלעזר זאגט וויכער אז תפלה איז וויקטיגער אפילו פון א קרבן וויא מען נעהט פון ישעיה קאפיטל א' אז נען דער נביא ארבעט זיך אויף דיא ווינדיגע בני ירושלים נואם מיינען אז מיט דיא קרבנות זיינען וויא שוין יוצא פאר נאמט פיהרש ער אויס מיט דיא ווארשער: גם פי תרבו תפלה - נען איהר נעמט אפילו אסך מתפלל זיין קאר איך אייך אויך גיט; פון דעם גמ' (אפילו) נעהט מען כייטליך אז תפלה שטעהט האקער פון קרבנות וויא דער שטייגער איז צו דערקאהנען דיא נראסעקע וואך שפאטער, גיט נאר אייערע קרבנות אפילו אייער תפלה נואם דאס איז גראסער, קאר איך אויך גיט זוליעב אייערע פיעל וינד. אין איין אנדער ארט זאגט דיא גקרא יפה צעקה לאדם - גע-שחייא (תפלה) איז פאר דעם מענטשען נעהר גוט סאי פאר דעם גור באי נאכין גור זיין. אויף דעם פסוק קחו עמכם חטאים ושובו אל ה' נעהקט זיך ווארשער - וזכר ויה אויס (ווארשער) - אונ קעהרט זיך אום צוא נאמט) זאגט דער פדרש אויך: דיא גשיאים - דיא פיהרער, וויא זיינען - אז וויא ווינדיגען קאנגען וויא גריינגען א קרבן גינקט דוא וויא קיבאר (פערציייהקט) זייער גבורה אבער מיר קאנגען גיין קרבנות גיט גריינגען (פון אריינקייט), אויף דעם זאגט וויא נאמט: איך פערלאנגן פון אייך גור דברים (ווארשער) דאס

וכר. ואמרו אם בא לאיזה מקום בין העונ' שכל מהיהודים ומדתם ולא יוכל להתפלל בבית עונ'. עניני הנהגת היהודים הם לורא בעיניהם ומתלוצצים אפ"ה צריך להתחזק שלא לבטל מצות תפלה, ויתפלל בדרך

קענוואס פאר א גרויסער ענין דיא תפלה איז, בארום מיל קען נעהן וויא ווייט מאגליך אפהייטטען דעם באוועגן, ווען קען קומט אפילו צווישען עוקרי גלולים וואס מאכען

י) דעם געשיידונג וואס קען רופט דאס. מענטש לא יוכל לתקוף א פארקרימונג וואס קען קאנון גיט פארריקטען. איז פארשטאנדליך פאר דעם וואס נעהט אין דיא מאַררים פון ווהיק וואס האט זיין אויפגע- בראכט דער ספר נפש המים, וויא גרויס דער היקון פון אידישען באוועגן איז, פיעל הייליגקייט און ליכטיג- קייט עס ווערטט אין דיא עולמות השליונים פון געדער באוועגן, וואס איז גאר גיט פאשר צוא וויין דעטן אוועקע תפלות ויבכות האפען אונז מסדר גענוען דיא אנשי בנקת הגדולה וואס נייגען גענוען צוואסמען קיב וגנים, הונדערט מיט צוואנציג וגנים פון וויא איז גענוען פיעל נביאים דער לעצטער פון וויא איז גע- טען שמעון הצדיק און נייא האפען דאס אַבגעשטעלט מיט דוה"ק דעם גאנצען באוועגן, זיין האפען גע- צאהלט ממש געדען ווארט, געדען אות, און זיין האפען אריינגעליינט דיא האכסטע פונות, מיט שמות הקדושים אין געדער ברכה וואס מיר קאנען דאס גיט וויסען ביין אַנהויב אויף גיט (אפילו דיא גרויסע סקובלים האפען שוין ענטרעקט א ביסעל געדער גאָד ניו השנה אָפער דאס איז גאָד. קיין אַנהויב גיט, וויא דער נפש החיים זאגט), נור אפילו נאך אונזער קליינעם פערשטאנד וואס פון גרויסע פונות וויסען מיר גאר גיט, געהען מיר אויף דיא גאטליכקייט וואס ליעגט אין באוועגן וויא זיין האפען אויפן סדר אַבגע- שטעלט דיא גאנצע מענטשעם געדערפענעם, וואס ער בארף פארלאנגען פון גאטט ב"ה. וויא ניסס וויא געשטאק איז דיא הייליגע ווארטער פון דיא תפלות ויבכות ווען דער מענטש דערשט מיט ויין רייגע הארץ פאר זיין געשאפער, פיעל ליעגע צוא גאטט ב"ה פיעל מינדערקייט דער מענטש געקומט פון זיין באוועגן, אוער באווענט נור מיט א ביינעם וינגען. ממש דער גאנץ פארטויעריגער מענטש ווערטט פולל מיט פבייר און מוטה אז ער באווענט דעם הייליגען באוועגן צו גאטט ב"ה. - אויף דיא גאנצע אַמנה און השגחה, און אונזער גאנצע האפנונג צוא אונזער צוקונפט (העתיד) וואס אללע אירען האפגען און ווארטען דיא גאנצע צייט פון גלות האפען מיר אללעס אין אונזער באוועגן, אז ממש דער באוועגן איז דער וינגעל (חותם) וואס שטייפט אויף דעם גאנצען פלל אידען אין זייער גלות, און אז קען איז מאקי גאטלאסיג אין באוועגן ווערטט נאכ- לאסיג דיא גאנצע ליעגע צוא גאטט ב"ה, און עס פארגעסט זיך דיא פונדאמענטען פון אַמנה און השגחה, איז דאס מאקי א פארקרימונג וואס קען קאנון גיט פארריקטען. עס איז פאראן מענטשען וואס הייטען דעם באוועגן אָפער קעהר גיט וויא מצינת אנשים סלוקדה, קען מאסט אן דיא תפילין פארבראכט און קען וופט אָב דיא ווארטער, פֿמעט מעהר גיט וויא דיא לעפען שאקלען זיך און דער וינגען איז גאר ווייט אין פערשיענע געשאפטען, קען נעט זיך א קאל שאקען וויא גיבס אז קען נעט אונז פארשטעללען אונזערע באווענטס וואס מיר האפען געדאווענט צוא דעם סלף מלכי הקלבים הקב"ה, וואס פאר איהם צייט- טענען אללע מלאכים שרפים צו דערטאהגען ויין הייליגען גאפען, וואס פאר איהם איז ענטפערקט דיא אללע געדאנקען פון הארצען. א מענטש א בר-דעת וואס לעבט גיט וויא א ביהמה בארף אויף דעם נעהר אָב- מונג געקען איינפיהרען זיך אז געט ער באווענט דיא האלבע שעה ארויסשלאגען זיך אללע געדאנקען און ריידען דיא ווארטער מיט הארץ אזויא וויא עס שטעהט: וילעברו בקל לבבכם, וויא דער ספרי זאגט: און דאס געהט אויף באוועגן אז עס בארף ויין מיטן גאנצען הארצען אויף, ובכל נפשכם מיט דיא גאנצע לעב- האפט, דאס הייסט צוא גענער צייט זאללען ויין דיא גאנצע געפיהלען אויפגענעמען צוא דיא נאך, און א מענטש מיט פארשטאנד בארף זיך שטארקען אין דעם, עס זאלל איהם א מאל ביין גרויסע שאנדע גיט גע- קומען פון זיין גאטלאסיגקייט אין דעם און אללעס איז שווער אין אנפאנג איינדער קען ווערטט געוואהנט- נהא לסדר פסייען אותו א מענטש וויא ער נעהטט זיך פאר, אזויא העלפט קען איהם פון הייסעל -

למקן, ע"כ השומר נפשו ישמר מזה מאד. והנה ע"כ כה דברנו בענין עצם חיוב התפלה, ועתה נברר בענין מעלת תפלה בצבור כי יש כמה אנשים שגבול בעיניהם בעוה"ר להתפלל ביחודי בביהם בכל ימות החול, מפני שאינם יודעים גודל המצוה שיש בתפלה בצבור, ע"כ מצאתי עצמי כמחוייב ברבר להעתיק לפניי הכל גודל המצוה שיש בזה. כי כשמתפלל האדם בצבור, לבד מה שמתרומם בזה הרבה יותר כבוד הש"י כי ברב עם הדרת מלך, עוד הוא מקיים בזה עוד כמה מצוות רבות, אמירת הברכו ועניית איש"ר וקדושה, וכמה גודל ענינם ורוב חשיבותם בעיני המקום ב"ה, שע"פ מתעוררת אהבתו לישראל ומוכיר גלותם וממיר גאולתם. וכן איתא במדרש טובא בתניא רבתי ברוכים לי שמים וארץ ויורדי מרכבה אם תגידו לפני מה שאני עושה בתפלת שחרית בשעה שאומרים לפני ק' ק' ה' צבאות. ולמדו אותם שישאו עיניהם למרום

ברוך באיזה מקום, ואם לא יוכל להתפלל בדרך טוב הרבה שיסבול עלבון משיבטל מצות תפלה. והנה בכתובים מצאנו אצל דניאל שאפי' בעת הגזרה שגזר דרויש המלך שלא להתפלל ולבקש שום בקשה כ"א ממנו ואם יעבור אדם על זה ישלכוהו לגוב אריות, היה דניאל מומן עצמו בעליותו והיה מתפלל ג' פעמים בכל יום, ועאכ"ו שלא לבטל ח"ו מצות תפלה מפני חשש בויזן בעלמא. וכל דברינו הוא לזוהר אפי' שלא לבטל תפלת המנחה וכ"ש תפלת ערבית ושחרית, מה מאד צריך לזוהר שלא לבטל אותן ח"ו בשום פעם כי לבד שמצות תפלה היא בעצמה מצוה גדולה, עוד הלוי בה מצות עשה גמורה והיא מצות ק"ש [כי מי שמתפלל ש"ע קורא ג"כ ק"ש עם ברכותיה], ובבקר גם מצות תפלין שאם ח"ו יתרחק מהתפלה ממילא לא יקרא ק"ש ולא יגיד תפלין, וירוע עונש הגדול שמויע לאדם שאינו מגיד תפלין, וכמו שנכתוב

אין דאך נאך פערבונדען דיא מצוה פון תפילין לענען דענן אז קען באנוענט גיט נאנט קען גיט מקיילא דיא פרשה פון "קריאת שמע" אונ קען לענט גיט גיין תפילין אונ דער שפראך פארין גיט לענען גיין תפילין אין זעהר גרויס, וויא מיר נעלעזען דאס ווייטער ארומקענען.

מיר האבען אלץ געקענט פון תפלה בכלל. נעמען נעלעזען מיר קענען פון דיא וויכטיקייט פון באנוען בצבור (מיט א מגין). געהר פיעל אידען וויינען בעזונטמיני חכמים גענוואהנט צוא באנוען אין קיימפען נואך אין דערמיים, ווייל זייא וויספען גיט וויא גרויס עס איז דיא מצוה פון תפלה בצבור, דארום מוזען מיר ארומקענען נענען דעם א ביסקעל פאריות. גרשפענט נעקענט דורך דיא תפלה בצבור געהר ער האבען דער גבור פון גאטט וויא עס שפעחט: ברוב עם הדרת מלך ונאם גראסער דאס פאלק אין, אין אלץ שאנער פארין זענען; צווייטענס אין קען בא דורך מקדים נאך מצוות, ונאם ביהירות קאנן קען זייא גיט קמנים זיין לבישיל: "ברכו" זאגען, אנטויע דען "אמן" אונ זאגען "קדושה" וויא מיר האבען פרייער דערמאהנט. וויא וויכטיג דיא מצוות וויינען געהט קען פון פיעל מאקרים אין דער גקרא אונ אין דיא סךדשים. אין א סךדש שפעחט אזויא: איך האב גיט אויף דער נעלע גיין גראסערען פערענענען -- נאנט גאטט -- וויא אין דעם אויגענבליק נען מיינע מיינער האבען

מאקען חזק פון אלע אירישע מנהגים מוז קען זעהן אבראונען אין זעג אדער ארענען וואו זין א זיט אונ אויב דאס איז אונקאגליך אין גליקער צוא ליינדען א ביסקעל דורך דעם איידער נאר גיט באנוען. מיר געפינען זייא דניאל'ן אז בעת דרויש סקלה האט גזר געזען אז קיינער זאלל גיט מתפלל זיין צוא זיין גאטט פיידען צו איהם צו דרויש אלזיין אונ דער ונאם נעמט עובר זיין אויף דעם אונזאן, האט ער געסקראשעט אריינצוארפען אין א לאנענגרוב, פון דעקמנוענען האט זיך דניאל געהאלטען זייא זיך אין זימער אונ פלעגט באנוען דרייא מאל א טאג גיט קומענדיג אויף דער גרויסער געפאהר, בקרט אז קען בארף צו ליעב אונ גרויסען זענן גיט קוקען אויף דיא ביסקעל גיעפריאמנאסט, ונאם קען קאנן האפען דורכין באנוען, א קענש מיט פערשטאנד נעקענט איבערהויפט גיט "גתפאל" פון דעם ונאם דער אונוויספענדיגער גראסער קענש לאכט אב צו ליעב זיין גרויס אונוויספענדיגייט אונ גראסקייט דענן דער געקלער נעמט פון דעם בשום אופן גיט לאבען. דאס איז אלץ געקענט אפילו אויף מנהגה באנוען, מיט שחרית אונ ערבית בארף קען זיך זענוים הימפען גיט מבטל צוא זיין חס ושלום, דענן חזק ונאם דיא מצוה פון תפלה אלזיין איז געהר גרויס, וויא מיר האבען גרשט גענויען, חזק דעם איז נאך מיט דעם פערבונדען זיין אמתיע מצות עשה זייא מצוה פון קריאת שמע, אונ מיט תפלת שחרית

למרום נגד בית תפלתם וירימו עקבותיהם עם גופם בשעה שמקדשין אותי כי אין הנאה בעולמי כאותה שעה שעניניהם נשואות בעיני ועיני נשואות בעיניהם. ואותה שעה אני אהו בכסא כבודי כרסות ועקב ומחבקה ומנשקה ומזכיר גלוהם וממהר גאולתם עכ"ל. כי אם ישראל היו עושין השובה מיד היו נגאלין כמו שאח"ל בכמה מקומות. וכענין זה אח"ל (בברכות דף ג') שנגלה אליהו הנביא לר' יוסי וא"ל כי ככל זמן שישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין אמן יהא שמה רבא מברך, הקב"ה מנענע ראשו ואומר אשרי המלך שמקלסין אותו כביתו כך, ומח לו לאב שהנלה את בניו מארצם, ואוי להם לבנים שגלו מעד שלהן אביהם, מתי אשוב להיכלי מתי אקבץ את שארית ישראל בני מבין האומות עובדי גלולים, שיהו מפארין ומרוממין את קדושת שמי הגדול (סיום הלשון הזה הובא ברקח בהלכות ברכות). עוד איתא בגמרא אריב"ל כל העונה אמן יש"ר בכל כחו [היינו בכל

כוונתו) קורעין לו גזר דינו שנא' כפרוץ פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה'. ואמר שם עוד דאפילו יש בו שמץ של מינות מוחלין לו, ומה מאד צריך האדם להתחזק לשמור שלא לבטל אמירת הקדושה ואיש"ה. דהנה ידוע מה שאח"ל דלמעלה יש כמה אלפים רבבות מלאכי השרת שאומרין קדושה תמיד בכל יום באימה ובוראה. ואיתא בתנא דבי אליהו פמ"ז שיש ד' מאות ותשעים וששה אלפים רבבות מלאכי השרה שעומדין לפניו ומקדשין שמו הגדול בכל יום תמיד מיציאת החמה עד שקיעתה אומרים ק' ק' ק', ומשקיעת החמה עד יציאתה אומרים ברוך כבוד ה' מסקומו, וכמה יתבייש האדם בבואו לעולם העליון ויראה את כל הרעש הגדול היוצא מאלפי רבבות מלאכים קדושים שמקדשים ומשבחים שמו של הקב"ה שיוצרים ובראים בחדוה ושמחה כשיוכור דכשהיה בעולם העשויה נתן לו הקב"ה את המעלה הגדולה הואת להקדיש ולפאר את שמו הגדול תמיד בכל עת כצבא מרום במרום והוא

הייליגהיים פון מיין גרויסען זאָקען. אין ציין אַנְדער אָרט שְׂמַעְתָּ אַזוי: רבי ירושע בן לוי האָט געזאָגט: דער וואָס אָנשטענדיגט אַמאָן מיט זיין זאָנצן פּח דאַס הייסט: מיט גרויס פּוֹנָה צערברייטט מען איהם זיין גזר דין (ווען עס איז שוין אָפילו אויף איהם נגזר געוואָרען אַשְׁלֵכְמַע נאָך ווערדט יענע גזרה בַּטֵּל) וויאָ עס שְׂמַעְתָּ איהם אין פּוֹסֵק, אויך איז מען איהם מוֹחֵל ווען ער האָט אין זיך אָפילו אַ האַרד אַפיקורסות. אונזֵהוּיאַ באַרף מען זיך אַבְהִיטען אין זאָנען קדושה און אָמאָן יֵהָא שְׂמִיָּה בְּדָה! עס איז ידוע וואָס דיא חז"ל זאָנען, אַז עס זיינען דאָ קיליאַנען מיליאָנים, וואָס שְׂמַעְתָּ פאַר נאַמט און זיינען איהם נאַדעראַנאָד פּוֹנֵשׁ (מאָקען הייליג, רופען איהם אָן הייליגער) און פון אויפנאַנג ביזן אונטער-נאַנג פון דער זונן זאָנען זיין קדוש, קדוש, קדוש, קדוש און פון אונטערנאַנג ביז אויפנאַנג זאָנען זיין קדושה פּוֹד ה' מסקומו און וויאָ גרויס נעמט זיין דיא חֲרָפָה וואָס דער פּענש נעמט האָבען אַז ער נעמט זעהן אויף יענער נעלם וויאָ אזויאָ פיעל הייליגע מיליאָנים דאַנקען און לויבען נאַמט וואָס ער האָט זיין געשאַפּען, מיט אזויאָ פיעל חֲרָפָה און שִׁמְחָה, מיט אַזאַ רעש אַיִקָה נפּחד (פּוֹרַחט און שְׂכַעֵק) וויאָ גרויס נעמט זיין חֲרָפָה זיין אַז ער נעמט דאַס זעהן און נעמט זיך דערקאַהענען, אַז אויף דעם עולם העשׂיָה, אויף דער נעלם, האָט ער אין זיך אויף געבאַט דיא גרויסע אַדְרֵע צו לויבען און

אויף דיא אויגען צום היממעל און זאָנען, קדוש, קדוש, קדוש ה' זְבָחוֹת, אין יענעם אויגענגליק זעהט איהן אָן מיין פּסאָ קבּוֹד און קוּש איהם און האָלן דאַס מיינט מען דיא צוּרָה פון יעקב אָבינו וואָס איז אויסגעקריצט אויפ'ן פּסאָ קבּוֹד איהם - און דערקאַהן זיך אָן זייער (פּיינע קינדערס) גלות און הייל זיך אויסצולייזען וויאָ דענן ווען אידען וואָלמען געמאַהן קשׁוּבָה וואָלמען זיין גלייך אויסגעלייזט געוואָרען וויאָ דיא נַקְרָא זאָגט אין פיעל אָרְטֵער, אין דער נַקְרָא ווייזער ווייזער אזויאָ ערצאָהלט: אַלְהוֹ הַנְּבִיאָה האָט זיך אין פּוֹל געוועזען פאַר ר' יוסי'ן האָט ער איהם ערצאָהלט: קַעֵת דיא אידען געקען אין דיא שילען און אין דיא פּוֹי קוֹדְשִׁים, און אָנשטענען אָמאָן יֵהָא שְׂמִיָּה כְּדָה כְּבֹדָה דאַנן שְׂאָקעלט נאַמט ב"ה מיטן קאַפּ און זאָגט: וואָהל איז דעם קאַניג, וואָס זיינע קנעכט לויבען איהם אזויאָ, אָפּער וואָס פאַר אַ פּאַרנעניגען קאַנן האָבען דער פּאַפּער וואָס האָט זיינע קינדער פּערטריבען פון זייער לאַנד און וועה איז דיא קינדער וואָס זיינען פּערטריבען געוואָרען פון זייער פּאַפּער'ס פּוֹש, ווען נעלל איהן זיך שוין צוריקקערטען צו מיין פּעמפּעל (דעם בית המקדש), ווען נעלל איהן שוין אויסקלויבען דעם שְׂאָרִית יִשְׂרָאֵל, דעם כּעֵס פון מיין זון וזון יִשְׂרָאֵל פון דיא אומות העולם, קְבִי זיין דיא אידען) נאַללען ריחמען און גרויס סאַקען דיא

והוא התעצל וביטל זאת בהפץ נפשו, וביותר מזה דאיתא (במס' חולין דף צ"א) דגם המלאכים אינם זוכים כולם לומר הקדושה תמיד שיש שאינם זוכים לאמר רק פ"א בהודש ויש פ"א בשנה ויש שאומרים רק פ"א ביובל [עין שם במהרש"א] ואלו שהוא מבני ישראל החביבין בעיני הקב"ה ניתן לו רשות לאמר שבח הגדול של הקדושה בכל עת כל ימי חייו ויצרו הרע הסתיר לבטל את המעלה והזכות הגדולה הזאת שזיכהו הקב"ה להשליך מעליו את היקר והגדול שהיה ניתן לו לעתיד עבור עבורה הקדושה הזאת ובידוע שע"י הקדושה שאנו מקרשין שמו הגדול ממילא מתקדש נפשנו ג"כ. ורמזו זה בהורה מה שכתוב ונקדשתי בתוך בני ישראל אני ה' עורכם, ולכך כ"ו אם יתפלל בצבור יתרכה לו עוד כמה עשירות מצות בכל יום מאמנים שעונה על כל ברכה וברכה ששומע והם מ"ו של ברכות השחר ויעוד ד' אמנים עד שמ"ע עת

אז ראנקען זיין ליעקען נאמען צו געזער צייט פונקט וויא דיא מלאכים אז ער האט געס גערנאקלאסטיגט. נאך קענער: דיא גקרא זאגט (אין חולין), אז דיא מלאכים שפעקען גיט אלע אויף זיין פון גקנה אין דער זאך, אז גיט אלע זיינען זוכה צו זאנקען קדושה אלע מאג, אנדערע זאנקען מעהר גיט וויא זיינמאל אין א חודש, אנדערע - זיינמאל אין א יאהר, נאך אנדערע נאר זיינמאל אין א יובל (פרפציג יאהר) נוד דעם איקען וואס איז געהר געליעבט גיט זאמט נוד איהם אליין איז געגעפען געווארען דיא גרלוהגנים צו זאנקען קדושה שפעגדיג, צו געזער צייט. היינט וויא גרויס וועט זיין דיא שאנדע - דער פארדרום - אז קען וועט זיינען וואס פאר א גרויסען קערבנאקען קען דיא געמאדן מיט דעם וואס קען דיא געפאלט דעם יצר הרע אז פארנוארפען אז גרויסע מצוה, אז גרויסע זכות, וואס דער קענש האט אפילו אנגעגענען דעם מלאך, אז דערמיט האט קען פער-לאקען אזויא פיעל קבור אז גרוהה. וואס קען וואלט פאר דער מצוה געהאט אויף גענער וועלט; היינט דער קדושה ווערען אונזערע גשמות אויף הייליג וויא מיר זענען פון דעם פסיק; ונקדשתי בתוך בני ישראל וגי אזוי אויך וועלל געהייליגט ווערען צווישען דיא בני ישראל, אויך זאמט פאך אויך הייליג דאס היינט אז איהר הייליגט מיר מאך אויך אויך הייליג. חוץ דעם, אז קען באניענט געבור קוממען געזען מאג צו

געליבע זעהנדיג קצוות פון דיא אפון'ס וואס קען אנגענוערט נאך געזער גרבה, וועלכע וועללען זיך צונויפקלויבען צוזאממען ביו זעכציג זיין עצה, אז דיאס איז פון שחרית זעלין אויסער מןהאז אז פערריב. אז דער זכות פון דעם וואס זאנקענערט אפון איז געהר גרויס, וויא דיא גקרא זאגט אויף דעם פסיק פקחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים: אפפענט אויף דיא "מהויערען" סייגט קען דא דיא מהויערען פון גן עדן, אונדעם ווארט אמונים - גרייז נאך קען פארשטעהן גלייך וויא עס וואלט געשטאנען "אמונים" אז דיא גנה איז אז פאר דיא וואס היינטען אב צו זאנקענערען "אפון" אפפענען זיך דיא מהויערען פון גן עדן. דיא וויכטיגקייט פון זאנקענערען אפון איז ווייל מיט דעם געוויינט קען, אז קען גלויבט אין דיא ריכטיגקייט פון דעם אינהאלט פון דער גרבה "אפון" הייסט ריכטיג אז וויא עס זיינען דא פיעל גרבות וואס זיינען געבויט אויף דער צוקונפט, למשל, דיא גרבה: הקמץ נדתי עמו ישראל (דער וואס זאמקעלט אויף דיא פערשמיטענע פון דער לאנד פער-פריגענע) - פון דיא ישראל אדער: במחיר שכינתו זעיון דער וואס געהרט צוריק זיין קבור קיין ציון וועל-גע געהען ביינע אויף משיח צייט - דאריבער געוויינט קען מיטן אפון זאנקענערען אז קען גערנארקעט אויך זענע צייט אז קען איז זיכער, אז זיא וועט קוממען. עס איז דא נאך א מעלה אין תפלה בצבור: דיא תפלה ווערנט גיכער נתקבל אויף'ס היינטעל, וויא דיא גקרא

אז קען וועט זיינען וואס פאר א גרויסען קערבנאקען קען דיא געמאדן מיט דעם וואס קען דיא געפאלט דעם יצר הרע אז פארנוארפען אז גרויסע מצוה, אז גרויסע זכות, וואס דער קענש האט אפילו אנגעגענען דעם מלאך, אז דערמיט האט קען פער-לאקען אזויא פיעל קבור אז גרוהה. וואס קען וואלט פאר דער מצוה געהאט אויף גענער וועלט; היינט דער קדושה ווערען אונזערע גשמות אויף הייליג וויא מיר זענען פון דעם פסיק; ונקדשתי בתוך בני ישראל וגי אזוי אויך וועלל געהייליגט ווערען צווישען דיא בני ישראל, אויך זאמט פאך אויך הייליג דאס היינט אז איהר הייליגט מיר מאך אויך אויך הייליג. חוץ דעם, אז קען באניענט געבור קוממען געזען מאג צו

שהוא נברא מקדוש ומכבוד כבוד וגו' ואיש"ר שעונין ישראל ע"ש. וגם אחו"ל ארשב"ל כל מי שיש לו כהכ"נ בעירו ואינו נכנס שם להתפלל נקרא שכן רע [שאינו רוצה ליכנס לבית חברו הדר אצלו], שנאמר כה אמר ה' על כל שכני הרעים הנוגעים בנחלה אשר הנחלה את עמי ישראל ולא עוד אלא שגורם גלות לו ולבניו שנאמר הנני נותשם מעל אדמתם. וגם איתא בירושלמי פ"ה דברכות כל מי שאינו נכנס לכהכ"נ בעוה"ז אינו נכנס לביהכ"נ לע"ל, ר' אבהו אמר דרשו ה' בהמצאו היכן הוא מצוי בביהכ"נ ובכהמ"ד, קראוהו בהיותו קרוב בביהכ"נ וביהמ"ד. והנה כ"ו דברנו אפי' בשיש מנין בביהכ"נ והוא משמיט עצמו להתפלל בביתו ביחודי ובפרט בשכולם משמטין עצמן והביהכ"נ נשאר סגור כל ימי החול בודאי הוא עון גדול כדגרסינן בברכות [דף ו'] אמר ר' יוחנן בשעה שהקב"ה בא לביהכ"נ ולא מצא שם עשרה מיד הוא כועס, שנאמר מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה

על רצון וגו' אימתי עת רצון בשעה שהצבור מהפללין. עוד איתא שם שאין הקב"ה מואם בתפלתן של רבים שנא' הן אל כבוד ולא ימאס ור"ל אפילו אם היא אינה על צד היותר נכון מ"מ כיון שרבים הן וכותן גדול ואינה נמאסת וא"כ בימינו שטרדת הומן גדול מאד ומי יאמר זכיתי לכי שאני סכוון בחפלה כראוי בודאי צריך להתחוק להתפלל בצבור כדי שלא ידחו תפלתו לחוץ. והנה כ"ז דברנו לענין תפלה בצבור בכל ימי החול ובפרט כיום שני וחמישי שקוראין בתורה בודאי צריך האדם להתאמץ להתפלל בצבור כדי לשמוע קריאת התורה שהיא תקנת משה רבינו ע"ה כראיתא בנמרא [ב"ק פ"ב]. ואיתא בריש מגילה דאפילו אנשי הכפרים היו רגילין להתאסף בעיר ביום ב' וה' כדי לשמוע קריאת התורה וא"כ כשהוא דר בעיר בודאי החיוב עליו להתפלל בצבור כדי לשמוע קריאת התורה. ומי שמונע עצמו מלהתפלל בצבור שלא סחמת אונס איתא במדרש כונן שגורם למעט העמרה של הקב"ה

אין פון איהם) וואס אויף דעם געהט דער פסוק: הוי על כל שכני הרעים וכו' ועתה איבער אללע מייגע שלעקבעט שכנים וכו'. נאך מערד: ער איז גורם גלות זיך און זיינע קינדער וויא עס שטעהט: הנני נושטם מעל אדמתם - איך ריים זייא אויס פון זייער לאנד. כל מי שאינו נכנס בעוה"ז - זאגט דער ירושלמי - דער וואס געהט ניש אריין אין א שול אויף דער וועלט, וועט ער ניש זוכה זיין אריינגייען אין א שול אויף זענער וועלט. ר' אבהו האט געזאגט אויף דעם פסוק: דרשו ה' בהמצאו וכו' זוכט זאמט ווען ער לאזט זיך געפינען, אז מיט דעם ווארט בהמצאו מיינט מען: דא וואו ער געפינט זיך אין דיא פתי סדרשים, קראוהו בהיותו קרוב, רופט איהם ווען ער איז גאהנט מיינט מען אויך דיא פתי סדרשים, וואו זאמט אין גאהנט. דאס איז אלץ געהערט ווען אין בית המדרש איז דא א מנין און מען געהט אהין ניש דאוונגען ווען אבער. קיינער געהט ניש דאוונגען און עס איז קיין מנין אויך נישא א נאנצע וואד דאמאלס איז דיא עבירה גאך גראסקער אויף יעדען געוונדער, וויא ר' יוחנן זאגט אין בקבות: קשעה שהקב"ה בא לבית הפגנט וכו' בעת גאט זאמט געהט אריין אין א שול און געפינט דאקען ניש קיין זעהן מענשען, דערקט ער גלייך אין בעס וויא עס שטעהט: מדוע באתי ואין

זאגט אין פרכות אויף דעם פסוק: זאני תפילתי וכו'. אויפ'ן זעלבען ארט שטעהט ווינער: אין הקב"ה מואם הפלה של רבים נאמט פעהראקט ניש דיא תפלה פון א רבים) דאס הייקט ווען דיא תפלה איז אפילו ניש אס פעקטען ארויס, נור וויא פאלד אז א רבים נא סך מענשען דאוונגען געהקט ער דיא תפלה אן. היינטיגע צייטען, וואס דיא מדרות הפרנקה זיינען געהר גרויס, און עס איז געזעט נישא קיין איינציגער וואס זאלל קאנגען זאגען, אז ער דאוונעט מיט אללע פונות וויא מען בארף היינטיגע צייטען - זאגען מיר - מוז מען געוויס דאוונגען בצבור, ווען מען ווילל דיא תפלה זאלל אנגענומען ווערען. קאנגמאג און דאנער-שטאט געזען מען לייגעט, מוז מען זיך גאך מערד קטאג, דאוונגען בצבור, פדי צוא הארען דיא קריאת דהתורה, וואס דאס איז א תקנה פון משה רבנו אליין. אמאל פלעגען זיך דיא דארפסקלייט אויך צוזאממען-קלויבען אין שטאדט אין דיא טאג, כדי צוא הארען דיא קריאה, בקרב או מען וואהנט אין א שטאדט. כל מי שיש לו ביהכ"נ בעירו, זאגט דיא גמרא, זענענער וואס האט א שול אין זיין שטאדט און געהט דארטען ניש דאוונגען הייקט ער א שכן כע - א שלעכטער שכן וואס ווילל ניש געווען זיין בעה"ב דאס ניימט: דעם אויבערשטען איז דיא שול וואס

ואין

עונה [שיעור שיוכלו לענות דבר קדושה, רש"י].
 ואיתה בש"ע א"ח סימן נ"ו בדמקום שאין מנין תכיד
 בביה"ב כפיין זה את זה בקנסות שיבואו תמיד מנין
 לביה"ב כדי שלא יתבטל התמיד (כי תפלות כנגד
 תמידין. והמעם כי כיון שיש מנין בעירם חל עליהם
 חובת המצוה). וראה את גודל הענין שיש בזה דאיתא
 בגמרא שר' אליעזר בא לביה"ב ולא היה שם מנין
 ושחרר עברו כדי להשלים למנין עשרה. והמעם מפני
 שהוא מצוה דרבים לכך הותר לשחרר העבר בשביל
 זה [גמרא]. וכמה גדול שכר האיש שדירתו במקום קיבוץ
 קמן כשרואה לקבץ תמיד המנין שלא יתבטל התמיד
 כי אפי' מי שהוא רק מעשרה ראשונים אחו"ל שנוטל
 שכר נגד כל הבא אחריהם ק"ו בזה שהוא עמל לקבצם
 ג"כ ואחו"ל כל המוכה את הרבים אין חסא בא על ידו:

פרק שני

בו יבואר מענין מצות קריאת שמע.

ועתה נדבר קצת מענין המצוה עשה דקריאת שמע.

הנה ידוע הוא דק"ש הוא מ"ע של קבלת עול מלכות
 שמים. וכמה גדולה היא המצוה הזאת שאנו מעידים
 על הקב"ה שהוא אחד. וכדאיתא במ"ר פרשת ואחחנן
 על הפסוק מי לי בשמים ועמד לא חפצתי בארץ שכל
 הרקיעים פתח הקב"ה לישראל בעת קבלת התורה
 להודיען שאין אלוה אחר אלא הוא. אמרה כנסת ישראל
 לפני הקב"ה, רבש"ע מי לי בשמים חוץ מכבודך, כשם
 שאין לי בשמים אלא אתה, כך לא חפצתי אחר בארץ,
 ואתה שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. ואמרינן
 בברכות [דף ו'] שעבור מצוה זו הקב"ה משהבח
 בישראל ואומר לחן אתם עשיתוני חמיבה אחת בעולם
 [ר"ל דבר חשוב שאין כמוהו] שנאמר שמע ישראל
 וגו', ואני אעשה אתכם חמיבה אחת בעולם שנאמר
 ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. ונס מקיים בק"ש
 המצוה רוחנית בו יומם ולילה כדאיתא במנחות [דף
 צ"ט]. ואיתא במדרש שכל הבריאה כולה כדאי היא
 משום ההיא מצוה בלבד. והמעם כי יש בה אמיתת
 אחדותו ית' ושהוא משגיח בעולמו שהוא יסוד ועיקר
 כל התורה והמצוה, ולכן צווה לקרותה תיכף בקומו,
 כדי

פרק ששי.

אין דעם פרק ווערדט גערעדט וועגען דיא מצוה פון קריאת שמע.

יעוצצנו ונעללען סיר אביסעל נעצען וועגען דער מצוה
 פון קריאת שמע. עם אין ידע, אז אין
 מלכות שמים, סיר קעצייגען אויף גאט, אז ער אין
 איין איינציגער. וויא גרויס דיא מצוה, ונעללען אין
 דער פונקטענט פון דער גאנצער יודישער אומנה -
 קאגן ויה יעצען פארשטעללען. אויפן פסוק: מי לי
 בשמים וכי ואגם דער מדרש, אז קעת קבלת התורה
 האט דער אויפערשטער געאפענט אלע היממלען בקרי
 אינען ואללען זעהן אז ער אין איינער, האבען אינען
 געאנקט ציא גאט: מי לי בשמים וועמען האב איך
 גאך אין היממעל אז חוץ דיר, אונ אויזא וויא אין
 היממעל האב איך - אז חוץ דיר - קיינעם ניש, אויזא
 אין אויף דער ערד, דארקער געה איך איין יעצען
 קאגן אין דיא דמי סך'שים אונ אין דיא שללען אונ
 בעצייא אויף דיר: שמע ישראל די אלהינו די איד.
 אין דער נקרא שטעהט, אז צוליעב דער מצוה פון

נאין איש וכו' פאר וואס בין איך געקוממען אינג עם
 איין קיינער ניקא, איך האב גערופען אונ קיינער
 אנגנוערט ניש, אונ אין שוללען ערדק אין דא ארין אז
 דא וואו עם איז ניקא ביין מנין גאטען יעדען
 קעוונדער - דורך א קנס וואס מען לעגט אויף איהם
 ארויף - עם ואללען שטענדיג קוממען א מנין קענשען
 דאנווען. כדי אללער - ערצאהלט דיא נקרא - איז
 אקאל געקוממען אין א שול אונ עם איז ביין מנין
 ניש געווען, וואס האט ער געמאהן? ער האט גע-
 פרייט זיין קנעקט, כדי מען נאלל איהם קאנגען צו-
 צאהלען צום מנין. אונ וויא גרויס איז דער שחר פון
 דעם קענשען, וואס וואהנט אין אזא ארמ וואו עם
 געפינען ויה וועגיג אינען אדער ניש. קיין פרוםקע,
 אונ ער פמארעט ויה אויסקלויבען א מנין, אפי' דער
 וואס איז פון דיא ערשטע זעהן - זאגען דיא חו"ל -
 געקוממט שחר אויזא פיעל וויפיעל עם געקוממען
 אללע וואס קוממען שפעטער, בפסוק אז ער איז דער
 גאנצער צוואמקענגלויבער. כל המונה את נרבים -
 יעקער וואס איז זי'גה (קביינגט צו א זכות) ארבים
 נאגט דיא נקרא, קומט ניש פאר ביין עבירה דורך
 איהם ער עערשט ניש גקשל דורך איין גבירה.

אל מצותי וגו' ואספת דנגך וגו'. ועל אמירת השנחתו ית' בכל המציאות מוכיר פרשה ג' שהיא זכירת יציאת מצרים המפורסם בכל העולם נסיו ונפלאותיו כדכתיב ביהושע כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף מפניכם וגו' ואז נתעלה כבוד ה' בארץ שנודע לכל שהוא המשגיח אף בארץ וכל אשר בה, וכדכתיב אתה דראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין עוד מלבדו, וגם לאוה"ע נתברר אז האמת כדכתיב ביהושע [שם] ונשמע וימס לבבנו וגו' כי ה' אלהיכם הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת. וצונו לקרות שמע גם בערב קודם שיכניחו, כי אז מפקוד נשמתו אצל הש"י כדכתיב בירך אפקיד רוחי וגו', וע"י קבלת עול מלכותו ית' באמת תהיה זכה וטהורה כמו שנהנה אליו. ואיחא בהנחומא פרשת לך אמר ר' מני לא

כדי שזכור בבורא יחיד המשגיח בעולמו, ומאחר שהוא בורא יחיד המחיה כל המציאות ורוחו ונשמתו וכל אשר לו הכל ממנו ית', עליו למסור נפשו באהבה בעבור כבודו ומלכותו, וישיב נפשו במהרה אל האלהים אשר נתנה ויקבל נמולו ומוכתו ממנו בעולם הנצח ואחר קבלת מלכותו מקבל עליו בפרשה שניה קיום מצותיו ית' בין הלאוין ובין העשין שיתנהג בהם כל היום הוא ובניו לעבוד את ה' בכל לבבם ובכל נפשם, ובשכר זה יתן לו הש"י גם בעוה"ו הצלחה בכל מעשיו וישלח לו פרנסתו וכל צרכיו בעתו [לכד השכר השמור נצח עבור המצות. כמו שכתוב ושמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ותרגם אינקלם ויחי בהן בחייו עלמא], וכמו שכתוב כ"ו בפרשה השניה והיה אם שמוע תשמעו

קריאת שמע ריהקט זיה נאמט מיט אינדען אונ זאגט זיין: איהר האט מיר געמאכט פאר איינעם (אין נאמט) אין דער וועלט אזויא וועל איה אייך אויך מאכען פאר איינעם (אין פאלק) אין דער וועלט (דאס הייקט פאר איין עם נבחר, אין אויסגענוואהלט פאלק). אויך איז מען מיט קריאת שמע מקנים דיא מצינה פון והגית ביה יוםם גלילה (דיא זאלסט מ'באכטען לעהרנען) אין איהר (אין דער תורה) טאג אונ נאכט). דער קהרש זאגט, אז צוליעב דער מצינה אליין האט דיא גאנצע וועלט געמאכט געשאפען ווערען. דער טעם איז, וויא מיר האבען געזאגט: אין קריאת שמע געצייגען מיר דיא אהרות (דיא איינציגקייט) פון נאמט אונ אז ער גיבט אקטונג אויף זיין וועלט, וואס דאס איז דער פני-באקענט פון אינגער גאנצער אמונה, אונ כארום דארף מען לייגען ק"ש גלייך זאכין אויפשטעהן פרי ער זאלל זיך גלייך דערקאהנען אן דעם איינציגען בורא, וואס ער גיבט לעפען דיא גאנצע בריאה, אונ ער איז מתינה זיין גשקה זיין גאנצע לעבבאפט, אונ וואס ער האט גאר, איז אללעס פון איהם, דרום דארף איה זיך מיט גרויס אהבה (ליבע), מוסר נפש זיין פאר איהם אונ פאר זיין פבור, אונ אז עס וועט קומען דיא צייט, אבערען איהם דיא גשקה אריינע (אונ-געפלעקטע), אזויא וויא מען האט איהר געקוממען. וואס דערפאר וועט מען געלאהנט ווערען אויך זאכין שערדיגענט, אויף דעם עולם האמת. אין דער צוויי-טער פרשה איז מען מקבל מקנים צוא זיין אללע מצינת אויף זיך אונ דיא קינדער, אונ דיעגען נאמט

קריאת שמע ריהקט זיה נאמט מיט אינדען אונ זאגט זיין: איהר האט מיר געמאכט פאר איינעם (אין נאמט) אין דער וועלט אזויא וועל איה אייך אויך מאכען פאר איינעם (אין פאלק) אין דער וועלט (דאס הייקט פאר איין עם נבחר, אין אויסגענוואהלט פאלק). אויך איז מען מיט קריאת שמע מקנים דיא מצינה פון והגית ביה יוםם גלילה (דיא זאלסט מ'באכטען לעהרנען) אין איהר (אין דער תורה) טאג אונ נאכט). דער קהרש זאגט, אז צוליעב דער מצינה אליין האט דיא גאנצע וועלט געמאכט געשאפען ווערען. דער טעם איז, וויא מיר האבען געזאגט: אין קריאת שמע געצייגען מיר דיא אהרות (דיא איינציגקייט) פון נאמט אונ אז ער גיבט אקטונג אויף זיין וועלט, וואס דאס איז דער פני-באקענט פון אינגער גאנצער אמונה, אונ כארום דארף מען לייגען ק"ש גלייך זאכין אויפשטעהן פרי ער זאלל זיך גלייך דערקאהנען אן דעם איינציגען בורא, וואס ער גיבט לעפען דיא גאנצע בריאה, אונ ער איז מתינה זיין גשקה זיין גאנצע לעבבאפט, אונ וואס ער האט גאר, איז אללעס פון איהם, דרום דארף איה זיך מיט גרויס אהבה (ליבע), מוסר נפש זיין פאר איהם אונ פאר זיין פבור, אונ אז עס וועט קומען דיא צייט, אבערען איהם דיא גשקה אריינע (אונ-געפלעקטע), אזויא וויא מען האט איהר געקוממען. וואס דערפאר וועט מען געלאהנט ווערען אויך זאכין שערדיגענט, אויף דעם עולם האמת. אין דער צוויי-טער פרשה איז מען מקבל מקנים צוא זיין אללע מצינת אויף זיך אונ דיא קינדער, אונ דיעגען נאמט

לא תהא ק"ש קלה בעיניך כמני שיש בה רמ"ח תיבות כנגד רמ"ח מצות עשה שבתורה וכמנין אברים שבאדם, אמר הקב"ה אם שמרת את שלי לקרות קריאת שמע בתקונה אני אשמור את שלך, לכך דוד מקלם שמרני באישון בת עין. א"ל הקב"ה לישראל שמור מצותי וחיה וכך אמר הקדוש ב"ה לישראל שמרו מצותי ק"ש ערבית ושחרית, ואני משמר אתכם שנאמר ה' ישמרך מכל רע ישמור את נפשך, ובשהיו ישראל יוצאין למלחמה על אויביהן מצוה זו תנינה על ישראל שינצלו מידם, כדאיתא [בסוטה מ"ב ע"א] על הפסוק ואמר להם שמע ישראל דא"ל הקב"ה לישראל אפי' לא קיימתם אלא ק"ש שחרית וערבית אי אתם נמסרין בידם, הא למדת הזכות הגדול שיש לישראל עבור מצות ק"ש שחרית וערבית, ע"כ צריך מאד לזהר שלא לבטלה ח"ו בשום פעם, ועבור זה יהיה ה' אתו ויזילתו מכל צרה וצוקה. וזמן ק"ש של שחרית לכתחלה המצוה חיכה בקומו כיון שהגן

החמה יקרא ק"ש ויתפלל, ועכ"ל לא יאחזה יתד מרביעית היום דאו הוא זמן קימה לכל אדם, עבר אותו הזמן ולא קראה אעפ"כ קורא אותה עם ברכותיה. דאעפ"כ שאין לו שוב שכר ק"ש בזמנה, שכבר עבר זמן ק"ש, אעפ"כ יש לו שכר כקורא בתורה. ויותר פרטי דין זה עיין בש"ע סימן נ"ח :

והנה מנורל השכר המקיים המצוה, אנו למדין העונש מי שאינו רוצה לקבל על עצמו עול מלכות שמים, ואחז"ל [שבת קי"ט] לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביטלו ק"ש שחרית וערבית, שנאמר הוי משכימי בבקר שכר ירדפו מאחרי בנשף יין ידליקם [היינו שבזמן ק"ש שחרית וערבית היו רודפים אחרי שחרית יין ושכר, וכן משמע בפירוש*] וכתיב והיה כבוד וגבל תף וחליל ויין משתיחם ואת פועל ה' לא יביטו [היינו שלא שמו על לב ליחוד שמו על בריותיו, רש"י] וכתיב בתריה לכן גלה עמי מבלי דעת. ואחז"ל על הפסוק מעוות לא יוכל לתקון זה שביטל ק"ש

אמר ר' מגי - ששעשה אין קדרש תנחומא - ר' מני האט גענאנט; גאלל דיא קריאת שמע גיט ארויט גרינג זיין אין דייגע אויגען, רעגן אין איהר געפינגען זיך רמ"ח (צווייהונדערט אקט אונ פערציג) ווארטרער געגען דיא רמ"ח מצוה, עשה (דיא מצוה וואס הייסען מיקאן געווען זאגען), אונ אנאנקעגען דיא רמ"ח גליעדער וואס דער קעגש האט. גאטמ האט גענאנט - זאגט דער מרדכי טויטער - : (ועגן דיא היסטאם דאס טוייניגע: צוא לייגעגען ק"ש וויא קען דארף, ועלל איה היסטען דאס דייניגע (דיא פונד איו: ועגן דער איד היטט אב קריאת שמע וואס זיא איו דער גרונד פון אללע מצוות, דאגן היטט גאטמ איהם אב עיגע רמ"ח אברים, זייגע גלידער, פון אללע צרות) וכו'. אונ אז אינדען פלעגען ארויס אין א מלקמה האט וייא דיא מצוה געשיטצט געגען שונא, וייא רי גקרא זאגט: גאטמ האט גענאנט צו ישׂראל: ועגן איהר ויט מקיים אפילו קוער גיט וייא דיא מצוה קריאת שמע שחרית אונ ערבית, ועט איהר שוין גיט אריינפאללען אין דיא האנד פון אייגעע פינגר פון דעם אללעם געהט קען, (ואס פאר א הויכער זגן דיא קריאת שמע איו, בארום מוז קען זיך הימפען גיט צוא מבפל זיין איהר אפילו איינקאל. דיא צייט פון קריאת שמע איו אמבעקטען גלייך סימ טאג, נור יענדענפאללעם פאר קען איהר גיט

געוואמפען שפאטער פון אפיערקעל צייט פון דעם גאנצען טאג דאגן איו דיא לעצטע צייט. נור ועגן עס מאכט זיך, אז קען האט גיט אוספענעט גיז דער צייט, נאלל קען פון דעקטועגען לייגעגען ק"ש, שקר פאר ק"ש האט קען שוין גיט, אקער עס איו דאך גיט אקענד פאר לייגעגען דיא תורה וואס פאר דעם האט קען אויך שקר :

גאכ'ן שקר גאך פארן מקנים זיין דיא מצוה גאגן קען פערשטעהן וויא גרויס עס איו די שפראך פון גיט מקנים זיין איהר, לא חרבה ירושלים - זאגט דיא גמרא - ירושלים איו חרוב געווארען נוד צוליעב דעם, וואס אינדען האגען גיט געלייגענט ק"ש אין דער פריה אונ אקעידס, וויא עס שטעהט געשריעגען: הוי, משכימי בבקר וכו' - נעה, דיא וואס שטעהען אויף פריה אונ זאגען זיך גאך זיין (מרינגען) זימפען שפאט אקענדס אונ וזיין דערהיזט זייא דאס הייבט: איו דער צייט פון קיש, שחרית אונ ערבית, מרינגען וייא גאר טוייגען) וכו' אונ גאטמעס ארבייט געהען וייא גאר גיט (וייא געמיהען זיך גיט צוא מסוד זיין גאטמעס נאקען צווישען קעגשען), אונ צום סוף (וערקט אויסגעפיהרט אין פסוק: דבן גלה עמי מבלי דעת) דערפאר איו זיין פאלק פערמירעגען געווארען צוליעב זיין אויבויערטיגייט). אונ דיא גמרא זאגט אז דער פסוק מעוות לא יוכל לתקון געהט אויף דעם וואס ער

בעולם כיוצא בהם הרי הן ישנים מן התורה ומן המצות (ר"ל בעת השניה עת הסתלקות השכל) ועומדין משנתן כאריות וחומטין ק"ש [ר"ל מסהרים סמוך לקיפה] וממליכין להקב"ה ונעשין כאריות ומפליגין לר"א למשא ולמהן. אם נתקל אחד מהם בכלום, או אם מחכלין באין ליגע באחד מהן ממליך להקב"ה. לא ישכב עד יאכל טרף, כשהוא אומר ה' אחד נאכלין המחכלין מפניו ומלחשין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ובורחין, והוא נסמך בק"ש משומרי היום לשומרי הלילה. וכשבא לישן מפקיר רוחו להקב"ה שנאמר בדרך אפקיר רוחי. וכשנעור ממליך להקב"ה, והשומרים כלילה מוסרין אותו לשומרי היום שנאמר נפשי לה' משומרים לבקר שומרים לבקר. לכן בלעם אמר אי זו אומה כוונת ע"כ המדרש. וה' ישום חלקנו מן הרצים לעשות רצונו, כמו שכתוב נדעו נדרפה לדעת את ה'. ויוקיים בנו מקרא שכתוב את ה' האמרת היום להיות לך לאלהים וללכת ברכיבו ולשמור הקיו ומצותיו וגו' וה' האמירך היום להיות לו לעם *):

ויע

(*) ואע"פ שכתבנו עד כה סגורל הענין של ק"ש ותפלה מ"מ אל יבטיח היצר את האדם שבוה לבד יוצא ידי חובת איש יהודי אף שלא יזיז את עצמו כלל לקיום התורה, כי לא כן הדבר דהוא רומה לאתר שבא לבקש מאת נדיב שיחננו לבית במחורו

קודש אזויא: קיין אוקה איז ניט גלייך צוא ויאי (צוא אידען). וויא דיא לאנגען גיגען ויאי קארנען: א שפרונג פון געמיטעל איז לייגען דיא ערשטע זאך קריאת שמע, אונ אנגעהאנגען דאמיט גאטטעס העררשאפט (ממליכין להקב"ה). דאנן געהען ויאי ארויס צוא דער ארבייט. אדער וועגן סתבליים וויללען וועמען מהון שלעכטעס - וויא ער זאגט נור "ה' אהר" איז קען שוין זיךער פון ציין אנגליק איז די סתבליים ווערען פערציטערטע אונ אנגלויבען, גאד דעם וויא ויאי זאגען גאד אין דער שטיילל: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד... אז ער דער איד לעגט זיך שלאנגען גיבט ער זיין גייסט איבער אין גאטט'ס האנד אונ ער געהט איבער אין דיא האנד פון דיא זאכט. היטשער (דיא מלכאים) וואס היטשען איהם בייא נאכט, דאנן, אז ער שטעהט אויף געהט ער צוריק איבער, וויא ער לייגעט נור ק"ש, צו דיא סאג-היטשער; דעריבער האט בלעם געזאגט: וואו געפינט מען גאד? אזוי פאקט י. י. *

דאס

(*) נאטיירליך וויא גרויס געם איז דיא מצוה פון קריאת שמע אונ תפלה פון דעסמוועגען איז קען מיט דעם אליין ניט יוצא אונ קען מו דיא איבעריגע מצוות אויך קומים זיין. סיי וועללען דאס פעססער ערקלארען דורך

דורך

ק"ש של שחרית או ערבית. גם יקח מוסר אם היה מבקשו אחר משרי המלך לאיוה שירות, ואפי' אם היה כבר עליו השירות ההוא האם היה מתעצל ח"ו, וכ"ש אם המלך בעצמו היה מבקשו לאיוה שירות. היה בודאי שטח ומוזב לב שזכה לשרת לפניו ולעשות רצונו והיה מתפאר בזה כל ימי חייו שזכה פ"א להיות משרת המלך, ולהפך אם היה מתעצל ואינו מקיים רצון המלך הוא טורד במלך וראוי למוט ע"ז. וא"כ מה נשיב למלך הכבוד הוא אלהי השמים אשר גישמותינו בידו וכל ארחותינו מסורות אליו כשאנו מסרבים לקבל עלינו עול מלכותו ולעשות רצונו, וזהו שאמר הכתוב שחת לו לא וגו' הלה תנמלו ואת עם נבל ולא חכם הלוא הוא אביך קנך וגו'. ואשרי להמקיים ק"ש כתקונה ובזמנה בוריות ולא להתעצל ולאחר זמנה. וכמו שנמצא בכתוב בשבח אומה ישראלית בענין זה, ועי"ז ישלחו לה מן השמים מלאכים השומרים אותה שלא תכלה בין האומות עובדי כוכבים ומולות. וכמו דאיתא בטורדש רבה פרשת בלק על הפסוק הן עם כלביא יקיים ו"ל אין אומה

האט מבטל געווען קריאת שמע פון שחרית אונ ערבית. אויך זאלל ער זיך פארשטעללען לקושל אז עס זאלל איהם פארקוממען צו בעדיגען א פירשט אדער גאד א קאנגי - ויאי גערן וואללט מען זיך צוא דעם גענומען! ווער דערט, וועגן דער פירשט אדער דער קאנגי אליין זאלל געשטען, קען זאלל ויאי אין וואס געם איז געדיענען, דעגן דאנן, וועגן מען פאלגט ויאי ניט איז מען דאך א מוזר במלכות, היינט וויא דאך מען שוין פאלגען גאטט ב"ה, וואס אונזערע נשמות, אונ זער גאנצער לעגען, איז אין זיין האנד, וואס ער קאנג מיט אינו אין געדען אויפגעבליק מאכען וואס ער ווילל! הלה תקללו זאת - שטעהט אין חוקש - געצאהלט איהר דאס אזויא גאטט (פאר דיא סתרים וואס ער קהוט מיט אויך) דוא פערדארבענעס, אונגלונגעס פאלק? ער איז דאך דיין פאטער, דיין הערר, ער האט זיך געשאפטען, געשטעללט אויף דיא פיס. אויף דעם פסוק הן עם פלביא יקום וכי' זאגט דער

ודע דאף דמצוה לבתחלה לקרות ק"ש דוקא עם תפלין כמו שאח"ל הקורא ק"ש בלא תפלין כאלו מעיד עדות שקר [שאומר וקשרתם וגו'] והוא איננו קושר, אפ"ה אם אירע לו איוה אונם שלא היה יכול או להניחם בזמן ק"ש, כגון שלא היה לו, או שהיה בין העו"ג ולא הניחוהו להניח, אפ"ה יקרא ק"ש ויהפלה כדינו בזמנם, ואח"כ כל אימת שיודמן לו שיוכל להניחם יניחם ויברך עליהם ויאמר בהן איוה פסוקים

ויחלצן. רמזות תפלין מדינא זמנו כל היום ואפילו אם הוא כבר בין השמשות ויכל ג"כ להניחן ולברך עליהם, [ש"ע או"ח סי' ל' באחרונים עי"ש]. אך לבתחלה אסור לו לאתר כ"כ אלא יקרימו ביום כל מה דאפשר, ואפילו אם בבית עו"ג לא יכול להניחן בג"ל יניחם בדרך על זמן מועט בג"ל ויצא בזה. ועיין לקמיה בפרק שביעי. ודע עוד דקורם שהניח תפלין אסור לו לאכול, ואפי' התחיל, פוסק, דהוא חיובא

מספרו לשרתו יהיה לו במה לחיות נמשו ויבטיחהו כי רצה ליטע מביטו על איוה ימים כתב לו מרטי עכורתו על אלו הימים כתב ויצוהו כי יקרא זה בכל יום. ויהי כאשר חזר הגריב לביחו קרא אותו וישאלהו בדבר פעולתו של אלו הימים אם קיים רצונו וישיבנהו בן אדוני קראתי פעמים בכל יום את מכתב אדוני, ויחר אפו עליו ויאמר לו הוי פתי הבזה קיימת את רצוני שקראת את דברי, התקריאה השלמת את בלאכתך הלא הקריאה היא רק עצה שעו"ז תזכור הזבה פעולתך להשלימה. בן הדבר בענייניו הלא הענין שנצטוונו לקרוא בכל יום שמע והיה אם שמוע אח"ל (ברכות י"ג) ששמע הוא כדי שיקבל האדם על עצמו עול מלכות המים. והיה אם שמוע הוא כדי שיקבל עליו אח"כ עול חמיות, וכמו שכחוב ושמתם את דברי אלה על לבבכם וגו' ולסיכך כשאנו מסיימים ק"ש תוכף אנו אומרים ודבריו היים וקיימים וכו' על אבותינו ועלינו בו' חק ולא יעבור כדי להורות שאנו מקבלין עלינו ועל דורותינו אחרינו לגזת את דברי הש"י לשמור אותם ולקיימם, וכן בתפלה אנו אומרים בכל יום השיבנו אבינו לתורתך וכו', ומ"כ איך ימלא לב האדם את"כ שלא להשגיח על התורה ומצותיה ולהתפתות מיוצרו.

דאם מוז קען אויף וויספען, האקמש דיא מצוה פון ק"ש איז לבתחלה חזקא אין דיא תפילין, ויז דיא גבירא נאגט: הקורא ק"ש בלא תפלין וכו' דער וואס לייגענט ק"ש אהו תפילין איז גלויך ויזא ער וואלט זאגען א פאלשע עדות (דען אין ק"ש ווערדט דער- קאהנט דיא מצוה פון תפלין איז ער איז איהר גיט מקיים), פון דעסטונגען, אז עס מאכט זיך א סבה, וואס קען קאנן גיט לעגען תפלין אין דער צייט פון ק"ש, דארף קען לייגען ק"ש און דאווען אין דער צייט, און אז קען וועט נאכהער קאנען לעגען תפלין,

זאלל קען לעגען אונ מאקען דיא גבירא איז זאגען עטליכע פסוקים און אויסמאקן, דען דיא צייט פון תפלין-לעגען איז דעם נאגען טאג, אפילו בין השקשות (דאמקערונגסשטונדע. פון זונן-אונטערגאנג ביז פנים-טערנים) איז גאד אויף גיט פערזאמלט. נור לבתחלה קאר קען גיט אבאלעגען, און וואס פריער איז קעט-קער. ווען קען איז אין א שטוב ווא עס איז דארט אונטאנליך צוא לעגען תפלין, מוז קען ויך אויסזאגען זפעט איין זאך אויף א דויף זאך אין וועג, וועה ווייפער פרק ז'. עסקען פאר'ן תפלין-לעגען קאר מען

דורך א משל. א סוחר האט אפאל גענומקען א גיטעס אונטערפארטענעם פריקאשציק. איינמאל האט ער גע- דארפט מאקען א ווייטע ריזע, און ווייל דער פריקאשציק איז גאד גענוען אונטערמאיש אין געשאפט האט ער איהם איבערגעלאזען א פאפיער, אויף וועלען עס איז גענוען געשריענען אלעס וואס איהם, דעם פריקאש- ציק, איז נאכדיג צוא וויספען. אז דער סוחר איז געקומען פון דער ריזע און האט דעם פריקאשציק גע- פראגט, אויב ער האט געקאן זיין פפליקט (הוב), האט ער געזאגט: נא, איך קאב עטליכע קאל א סאג געלייגענט דיא פאפיער. שוטה! אנטווערט דער סוחר, איך קאב דיר געלאזען דיא פאפיער, גדי דוא זאלסט זאבדישען דאס וואס שפעטסט דארטען, אבער וואס טויג סיד, וואס דוא האסט עס געלענען, ווען דוא האסט גיט געקוקט מקיים צו זיין דעם אינהאלט דעם נמשל פערשטעטעט געדער אליין, דאסעלבע געשרייא איז אויף דיא צייט וואס זיינען סתלל שבת צוליעב געלד, ער פארדינגט זיך אין א פאבריקע אין א גע- שאפט צו פהון אום שבת זאךער אין איין אייגענעם געשאפט, וויא שרעקליך דיא עבירה איז, ער פארדייענט דעם שפראך פון פרת, ער האט א נאמען און דין וויא א עובר גלולים וויא ווייטער וועט שפען. און דאס קראם ער גאר צוליעב געלד, און ער לייגענט דאך אלע טאג ק"ש וואהבת וגו' בקל גפשה ויבכל סאנדך נאלקט ליעב האקען נאמט מיטין נאגען לעגען און מיטין נאגען פארפענען, און קרום פאקערעם.

והיר"ד בשל יד. וגם נקראת פאר כמו שנאמר ביהוואקל פארך חבוש עליך, כי היא לאות ותפארת עלינו. ואין לך גדול בכל מצות שבתורה יותר ממנה, שהרי כל התורה כולה הוקשה לתפלין כמו שנאמר למען תהיה תורת ה' בפיך ואמרינן בגמרא שכל הסניחן מאריך ימים שנאמר ה' עליהם יחיו [כלומר אותן שנושאין עליהם שם ה' יחיו. רש"י]. ואיתא בשימושא רבא כל הסניח תפילין ומתעטף בציצית וקורא ק"ש ומתפלל טובמח לו שהוא בן עוה"ב. וגם אמר שם שבזכות תפילין אין גיהנם שולטת בו וכל עונותיו נמחלין לו. ואיתא בתקוני זוהר דכל מאן דאנוח תפילין על ראשו ועל דרועיה קלא סליק בכל יומא לכל חיות ומרכבות ואופנים ושרפים ומלאכים רוממנן על צלותין הבו יקר לדיוקנא דמלכא דאיהו מאן דאנוח תפילין וכו'. וגדול העונש מי שאינו מניחן דהוא בכלל פושעי ישראל בגופן ודינו כבר נפסק במסכת ר"ה (דף י"ז) דאפילו אם הוא איש בינוני דררכו של הקב"ה להטות

חיובא דאורייתא, ואפי' אם חלש לבו, ומעומה בעלמא מוהר כשחלש לבו, ברמוכח בח"א כלל קמ"ח בדין מ"ז ע"ש, אם לא כשהוא משער שלא יהיה לו כל היום להניחן ועל סה ימחין ומותר לו לאכול:

פרק שביעי

בו יבואר גודל מצות תפלין וציצית.

ועתה נדבר קצת מענין מצות תפלין בגודל מעלתה וחיובה ושהיא מגינה על האדם. כמה גדולה היא מצות תפלין שיש בה ד' פרשויות בין בשי' ובין בשל ראש, ועל כל פרשה יש בה צווי בפני עצמו. ולכך אמרינן במנחות דכל מי שאינו מניח תפלין עובר בשמונה עשין. וגם היא לאות שאנחנו עבדי ה' אלהי השמים, כי שם שדי שהוא שמו ית' חקוק בתפלין. כי ש"ן חקוק בשל ראש, והדל"ת בהקשר של ראש,

קען גיט, קען מוז זאגאר אין מיטקען אונקווארקען. ווייל דאס איז א מצוה פון התורה. ווען קען קאמ אפילו א שוואך הארץ פאר קען גיט, ווען אויף נאר צו פערזעקען א ביסקען. סייקען אז קען איז משער, אז קען וועט דעם גאנצען טאג גיט. קאנען תפלין לענען. דאנן דארף קען גיט ווארמען אונ עסקען:

פרק שביעי.

אין דעם פרק ווערנט גערעדט וויא גרויס עס איז דיא מצוה פון תפלין לענען אונ פון ציצית טראגען.

יעמץמ וועללען מיר א ביסקעל ארומקענען דיא מצוה פון תפלין, וויא וויקמינ זיא איז אונ וואס פאר א גרויקער חוב עס איז צוא מקמינ ויין איהר. אין תפלין ויינען קעקאננפליך דא, אין של יד אונ אין של ראש, צו מיער פרשויות אונ אויף יעדער פרשה פערונגדער איז דא א מצוה, קוקט אויס, אז דער וואס לעגט גיט ביון תפלין איז עובר אויף אקט מצות. אויף איז דיא תפלין צום צייקען, אז מיר ויינען דיא קנעקט פון גאטט דענן אויף דיא תפלין געפינט ניה אייגער פון די נאמען פון גאטט ברוד הוא - שדי דער אלפאקאמייגער. אויפ'ן של ראש דער שייך, אויפ'ן קשר" פון של ראש - דער דל"ת אונ אויפ'ן של יד - דער יוד, אויף הייטען דיא תפלין פאר" א ציערונג, וויא עס שפעטהט אין וקנאל: פארף קבוש

עליך (ביין ציערונג נאך ויין ארומגעבונדען ארום ביין קאפ). דיא מצוה איז דיא גראקשע אין דער תורה דען דיא גאנצע תורה איז גענליקען געווארען צו תפלין, וויא עס שפעטהט בייא דיא מצוה פון תפלין: למען תהינה תורת ה' בפיך (פרי עס זאלל ויין די תורה פון גאטט אין ביין מויל). דער וואס לעגט תפלין - זאגט דיא נקרא -- איז פארדיק ימים (לעבט לאנג) וויא עס שפעטהט: ה' עליכם (אז גאטט, דער נאמען פון גאטט, איז אויף וויא) ויחיו (וועללען וויא לעבען). דער וואס לעגט תפלין - שפעטהט אין איין אנדער ארט אונ וואס פראגט ציצית אונ לייגענט ק"ש אונ דאנענט, קאנן ויקער ניין, אז ער וועט האקען עולם הקא. צו לעב תפלין - שפעטהט דארטען וועיקער - איז קען ניצול פון גיהנום, אונ אללע עבירות ווערען פערנע- קען. אין תקוני זוהר שפעטהט: אויף דעם וואס לעגט תפלין אויפ'ן קאפ אונ אויפ'ן ארעם נעהט ארום יעדען טאג איין אויסרוף צו דיא אללע חיות הקודש, מקרבות, אופנים, שרפים אונ מלאכים (אלץ מיני מלאכים), וואס ויינען אויפגענומען אויף תפלה: ניקט אב פבור דעם עפענבילך גאטטעס (אלס אלהים) - דעם קענישען, ער לעגט דאס הייליגע תפלין וכו', (גענוואהנליך איז דאס בייא דיא וואס היטען פראגען בקרובה אונ נעה- קען אריין אין וינען וואס דיא תפלין איז) וויא גרויס עס איז דיא שפראך פארין גיט לענען, זעהט מען פון

להמות הכף כלפי חסד מכיון שנמצא בתוך עונותיו
 עון זה כף חובה מברעת והוא מוכרח לירד לניהגם,
 ואם ח"ו ג"כ עונותיו מרובין מזכותיו נידון בגיהנם
 י"ב חודש ואח"כ גופן כלה ונשמחה נשרפת ורוח מפורת
 לאפרן תחת כפות רגלי הצדיקים, וכל זה כשלא עשה
 תשובה [הוספות שם]. וכתב הב"ח דאפילו אם אין
 המצוה בזויה בעיניו ח"ו רק מונע עצמו מלהניחם
 בשביל ביטול מלאכה או שאר הפסד ממון או מחמת
 עצלות הוא ג"כ בכלל פושעי ישראל, אך דיש חילוק
 בניהן לענין עונש עי"ש. וכתבו האחרונים דאפילו
 אם מונע את עצמו ממצוה זו רק לפרקים, הוא ג"כ
 בכלל פושעי ישראל. ומשמע בגמרא דמי שאינו נוהר
 לקיים מצוה זו בשלמותה כגון שסמיה בין הפלין של
 יד לשל ראש וכ"ש אם לפרקים אינו מניחן לגמרי
 מחמת עצלות מסתלק ממנו השמירה העלויה ועלול
 הוא בעת המלחמה להיות נרדף ח"ו מפני אויביו, וכ"ו
 אפילו ברורות הראשונים בעת שהיה לנו עם ישראל
 מלחמה עם אויבינו, ובוראי שגם עתה הוא כן בעת

שתורמן ח"ו איזה סכנה, ולהיפך אם היה מקיים
 מצוה זו כראוי היה מקיים בנו ושרף זרוע וגו' [הרא"ש
 בהלכות קטנות] ובוראי שגם עתה יעזור הקב"ה אותנו
 בעת צרה בזכות מצוה זו. ויען כי גדול כח המצוה
 הזאת כאשר בארנו ולהיפך נודל העונש ר"ל, וזהר כל
 אדם להיות לו תפלין לעצמו ולקיים מצוה זו על גדר
 השלמות בכל מה שיש בכחו ולא יחסר לו אפילו יום
 אחד בימי חייו אם לא מחמת אונס ח"ו, ואותן אנשים
 שירם משנת לקנות תפלין לעצמן ואינם קונים כי סומכין
 ע"ז שישאלו מאחרים כתב הב"ח דעונשן גדול עבור
 זה, ואם איש עני הוא ואין ידו משנת לתפלין, עכ"פ
 מחוייב לשאול מאחרים כדי שלא לבטל המ"ע, אבל
 מהנכון שיבקש עזר מקרוביו ואוהביו שיקנו לו תפלין
 כי לסמוך תמיד על שאולין מאחרים קשה מאד לצאת
 בזה ידי שמים, כי ע"פ הרוב הקשר של ראש של
 תפלין אחרים כיון שאינו עשוי בשבילו אינו מצומצם
 במדתו כי אם קמן במדתו נמצא שהם רפויין על ראשו
 ואם הם גדולים במדתו נמצא שהם מונחין על מצחו ואין
 יוצא

פון דעם, וואס דיא נקרא זאגט, אז זענן דער קעניש
 אין אפילו א גיגוני" (קומטעלמאסיג). זענן די צאהל
 פון דיא עבירות מיט דיא מצוות אין גלויך) וואס בייא
 אנעלקען בייגט נאמט געוואהנליך דיא וואגזשאל זאגט
 פון דעם זייט וואו דיא מצוות ליענען, קיים געפינט
 זיך בייא איהם גור דיא עבירה פון גיט לענען קיין
 תפלין זאגען שוין דיא עבירות אריבער און ער מוז
 געהן אין גיהנם, און זענן דיא עבירות זייגען חס ושלום
 קעהר פון דיא מצות קריגט קען פאר דער עבירה פון
 גיט לענען תפלין. גיהנום זונאלף חדשים, און דאגן
 זענדט דער גוף פערניקטעט און דיא נשמה פערברענט
 און דער ווינד פערשפרייט דיא אש אונטער דיא פיס
 פון דיא צדיקים, און דאס איז אללעס, אז קען מהיט
 קיין השוה גיט (וויא תוספות זאגט). דער בי"ח זאגט:
 אז אפילו מען איז קבטל דיא מצוה, גור טייל מען
 האט קיין עייט גיט אדער צוליעב פוילקייט, איז מען
 אויך א פושע ישראל, קעהר גיט וואס אנאקענען
 שטרקאף איז א נקבא מינה. דיא אחרונים זאגען: אז
 זענן מען איז קבטל דיא מצוה גור צייטענגניו איז
 מען אויך א פושע ישראל, פון דער גקרא נעקט מען,
 אז דער וואס איז דיא מצוה אפילו מקיים גור גיט וויא
 עס דארף צו זיין, זענן ער שמועקט, למשל, צווישען
 דעם לענען דעם קען של יד און דעם של ראש, בקרט

נאך אז ער לענט צייטענגניו נאר גיט, געהט פון איהם
 זאגט דיא שמיטה עליונה (דיא אויבערשטע) (נאמטליכע)
 הימנוג) און אין א מלקחה צייט קאגן, ער זיין פער-
 פאלקט פון דעם שווא. דאס איז געווען אפילו אמאל,
 בעת מיר האבען געפיהרט מלקמות, בקרט נאך
 היינט אז עס מאכט זיך עפעס א סכנה. פערקעהרט,
 אז קען איז מקיים דיא מצוה וויא עס דארף צו
 צו זיין זענדט מקיים דער פסוק: ושרף זרוע אף
 קרקוד (און ער זעט צעררייסען דעם זאָרעם (פון שווא)
 אויך דעם שארעל). דעריבער דארף זענען געהן
 האבען אייגענע תפלין און מקיים זיין דיא מצוה אויפן
 בעקטען ארש און גיט פערשעהלען אפילו איין קאל
 איז לענען פיידען אין א גאנץ גרויזען נאטה. דיא
 וואס האנגען קויפען תפלין איז קויפען גיט - זאגט
 דער בי"ח, איז דער שטרקאף זענר גרויס, און זענן
 מען איז זייער ארעם און עס איז איהם אונגאמאליך
 צו קויפען תפלין. מוז מען האבש לייגען בייא
 פערקענע. גור גלייבער איז. אז מען פערשאפט זיך
 אייגענע. מען דארף האבש בעטען בעקאנטע און
 פערנאנדקטע זייא זאלען אין דעם געהילפיג זיין,
 דען מיט פערקענע איז שטער יוצא צו זיין דיא מצוה
 אין נאקצען, על פי רוב פאקט גיט דער קשר פון של
 ראש, זאָרע ער איז צו גרויס און זייא קוממט
 מיט

מניחין תפלין כדי שלא יכירו בהם. ואבאר לך חומר האיסורים שעוברין בזה. הנה עצם אמירתו שהוא אינו יהודי הוא איסור המור מאד ומפורש בשו"ע י"ד סימן קנ"ז דאפילו בשעת סכנה גמורה אמור לישראל לומר שהוא עכו"ם, דהוא בכלל מודה לדתם וכופר בעיקר, שמחויב ישראל למסור נפשו ע"ז אם לא שאינו אומר ואת להדיא, ורק העכו"ם בעצמו טועה בו מותר בשעת הסכנה, ועל ביטול מצות תפלין אם היה באמת סכנה בדבר ע"י הנחתו אפשר דאין עליו עון [דאף דו"ל דפושע הוא דלא היה לו להכניס עצמו בהסכנה ולעבור על דברי התורה, כ"מ אפשר דאין עליו עון, כיון דהיה מוכרח מתחלה לעבור שם לבקש טרף לנפשו. ויש לעיין בזה. ועיין ש"ך וב"ח שם]. אמנם אם אין סכנה בדבר ורק שירחקוהו ולא יתנו לו להשתכר כודאי יש בידו עון על ביטול מצות תפלין דאין מעצור לה' להושיע ממקום אחר [ולפחות ישתרל להניח התפלין אח"כ בדרך כשיצא מביד העו"ג, אף שהוא כבר אחר זמן תפלה, כיון שהוא עדיין ווס ומגיל בפרק

יצא בזה ידי מצות התפלין וגם הוא מברך ברכה לבטלה. וכתבו הספרים שאין לאדם לצאת אפילו לדרך קרובה בלי תפלין כי מן ידמן איוה אונס ויהיה מוכרח לישאו בדרך על זמן מה ויתבטל ממצות התפלין, ואם אירע שנאבר לו השל ראש או השל יד בדרך ואין לו ממי לשאל אעפ"כ יניח אותה התפלין שיש בידו, דק"ל דאין מעכבין זה את זה. ויש נפקא מינה בין הש"ר להש"י בענין הברכה דאם יש לו רק הש"י מברך עליה ברכת להניח לבד. ואם הש"ר מברך עליה להניח וגם על מצות, [כן פסק הרמ"א בסיומן כ"ו], וכשזורמן לו אח"כ באותו היום ממי לשאל תפלין מחויב לשאל ולקיים המצוה בשלמותה ויברך עליהן עוד הפעם ותפלין כל זמן שמניחין מברך עליהן אם הסיוח דעתו מהנחה הראשונה. והנה שמעתי שיש אנשים בארצות הרחוקות שמבטלין מצות תפלין מפני שנוטעים בכפרים אצל נכרים להשתכר במקומות שאינם דרים שם יהודים ומכחישין לפניהם כלל שהם יהודים כדי שלא ירחקו אותם מפני שנאתם ליהודים וע"כ אינם

וויסקען, אז נייא זעגען אידען, וואס צוליעב דעם קאנגען זיי האבען שארען אין געשאפט. רי עבירה פון אזא פיהרונג איז זייער גרויס, ערשטענס איז דער פערלייקעגען, אז מען איז א איד, אליין א גרויסע עבירה, אין שולחן, ערוך שטעקט, אז אפילו ביי א ספגה טאר א איד אויך נישט זאגען, אז ער איז א עכו"ם, דעגן דאס איז גלייך, וויא ער וואלט סורה געווען אז ער גלויבט אין די גאמצען אונ פאר דעם איז זיך דאך א איד מחויב צו מאסר נפש זיין, סיידען אז ער זאגט דאס נישט דייטליך, מעהר נישט, וואס דער עכו"ם האט אין איהם א טעות, דאס איז ערלויבט געט א ספגה. בייא תפלין לעגען איז נוען עס שטעקט אין דעם ווירקליך א געפאהר איז אפשר קיין עבירה נישט אז מען לעגט נישט קיין תפלין (נאטידליך נור אין דעם פאלל, אז ער האט לבתלה צוליעב גרויס געמוזט קוממען אין אזא ארט, וואס זיין אידישקייט קאנן איהם פרענגען צו א געפאהר, מיר זאגען "אגשר". ווייל דאס איז נאך א פראגע וואס ער איז גענאגען אין אזא קאנט), אבער אז קיין ספגה איז אין דעם גאר נישט, מעהר נישט וואס מען וועט באדורך פער-ליערען לאוונג, דאנן טאר מען געוויס נישט קובטל זיין אזא גרויסע מצוה, אונ גאטט וועט אנערקען-ווא זישיקען דעקלעב לאוונג וועניגסטענס דארף מען לעגען

אויס צוא ליעגען אויפן שטערן אבער צוא קליין אונ זייא ליעגען אויפן שפיץ קאפ, וואס דאנן איז מען נישט יוצא אונ דיא ברכה איז א ברכה לבטלה. אין ספרים שטעקט, אז מען טאר נישט ארויס אין וועג און תפלין, טאמער טאכט זיך אז מען מוז פערזאמ-מען אונטער וועגענס לאנגער וויא מען האט גערעכענט אונ מען קרייגט נישט קיין תפלין צוא לעגען. אז עס טאכט זיך, אז מען פערלערט אין וועג דעם של ראש אבער דעם של יד, אונ לייקען קרייגט מען נישט, מוז מען לעגען האטש דעם וואס איז געבליעגען. עס איז מעהר נישט דא אנפקא מינה אנטקעגען דיא ברכה: ווען מען האט נור דעם של יד מוז מען נור מאכען די ברכה "להניח" אונ אויב דעם של ראש - דארף מען שוין ביידע ברכות מאכען, "להניח" אונ על מצוה". אונ אז עס טאכט זיך דאנן שפעטער צוא לייגען א פאאר תפלין, מוז מען לייגען, אונ מקניס ויין דיא מצוה וויא מען דארף אונ נאך אקאל מאכען דיא ברכה, דעגן מען מוז מאכען דיא ברכה וועגן מען לעגט נור דיא תפלין, אויב מען האט נור ארויס-געלאגען פון זינגען דעם ערשטען מאל לעגען. מיר האבען געהארט, אז אנדערע עמיגראנטען לעגען נישט קיין תפלין געט וויא קוממט אויס צוא געהן בייא א נקדי אין שטוב, ווייל זייא וויללען נישט דער גריי ואלל

בפרק ששי ע"ש. וחלילה לו לבטל המצוה לגמרי], ובפרט על עצם אמירתו שאינו יהודי הוא דהרי הוא כמו שאומר שכופר בה' ובתורתו שמחויב למסור נפשו אם יכריחוהו לומר זה ובג"ל, וב"ש מבני הפסד מעמ ממון. וגם כמה שחושבין אותו לאינו יהודי הלא יבא מטילא גם למאכלות אסורות נבלות ומרפות וחלב ודם שיש בהן כרת, כי בודאי יבקשהו לאכול עמהם לפי דברו שאינו יהודי הוא. וע"כ השומר נפשו יזהר מזה ויבקש מה' שלא יבא לירי כך, ואף אם יגיע לו מזה הפסד ממון כמה שירעו שהוא יהודי ישים בטחונו בה' שהוא זמין לו פרנסתו הקצובה לו מסקום אחר בהיתר, ובי בשביל שמייגע עצמו לשמור דת ההורה יקופח פרנסתו, והיתכן שהעבד השומר עבודה רבו באמת ובתמים יגרע חוק מזונו, ואדרבה יוכל לבטוח בה' שהוא אדונו שימציא לו פרנסתו עוד ברוח יותר ובלי פגע דכל העמל הרב שמוכרחין בני אדם לעמול על פרנסתם הוא רק בשביל זה שהרעו מעשיהם. וכמו שאח"ל בקדושין [דף פ"ב] הניא רשב"א אומר מימי לא ראיתי צבי קיזין וארי סבל ושוועל חנוני, [היינו דצבי שהוא קל בגליו היה ראוי ליבש תאנים

בשרה להשגיח עליהם, וארי שהוא נכוד היה ראוי לסכול משא על כהפו, ושוועל שהוא ערום היה ראוי להיות בעל עסקים] והם מהפרנסים שלא בצער, אני שנבראתי לשמש את קוני אינו דין שאתפרנס שלא בצער אלא שהרעותי את מעשי וקפחתי את פרנסתי שנאמר עונותיכם הטו אלה והמאתונים סגעו הטוב ככם [ירמ' ה']. ומלבד ב"ו בעיקר הענין שחושש שישנאו אורו וירחיקוהו כשישמור דתו ויכירוהו שהוא יהודי באמת יוכל היות הדבר בהיפך, וכמו שאנו רואים בארצות שבנ"י סתגודרים שם ושומרים תורתם אינו מהועב כ"כ בעיניהם כמו בארצות הרחוקות ההם. ובעת שהיו ישראל שומרים יותר התורה והמצוה היו אהובים ומכוברים בעיניהם שהכירו אותם שהם עבדי השי"ת והיינו דבוכות קיום התורה נתן אותנו הקב"ה לחן בעיניהם, ובעוה"ר כעת אשר ירדנו במצב שמידת התורה נתגברה השנאו והחלו לרחק אותנו ולכנות אותנו, וראינו בחוש שהוא עבור שנתרשלנו יותר מקיום התורה נתגברה השנאה עלינו. וע"כ כל איש המתגודד בין הגוים אף בארצות הרחוקות אם יתחוק בקיום התורה יוכל לבטוח בה' כי יתגהו לחן ויכבודו וינשאורו

לעגו הפלין שפעטער, או קען איז אונטער-וועגענס, דעגן דיא צייט פון הפלין לעגען איז דעם גאנצען טאג וויא מיר האבען דערקאהנט אויבען. נעה דעם פרק ו', ווער דערט, או קען טאר נים פערלייקעגען דיא אָמונה צוליעב דער ביסעל לאוונג, א חוץ וואס קען איז מיט דעם גלייך מיט דעם וואס דיענט עבודה זרה (נאטצענדיגעקומ) קאנו קען באדיקן אויך נזשיל נעקען אין מרפות עסקען. קען דארף זיין זיכער, אז גאטט נעמט צושיקען דיא פרנסה קהיתר איג לייקטער. דעגן דאס וואס דיא פרנסה קוסטט אן שווער איז דאך דאס גור צוליעב דיא עבודות. לענט זיך דאס אויפן שכל, אז נען דער קנעקט געמיהט זיך מיט איין אַמט נאכגעגעבען זיין דערר אין אללעס, נעמט איהם דער דערר נים געבען זיין לעגענקמיטטעל? וויא עס שטעהט אין קדושין: רשב"א נאָמ: איך האב קיינמאל נים געזעהן א דירש זאלל זיך פּעשעפטיגען מיט קריגעגען פייגען (איין ארבייט וואס פאסט פאר דעם לייבאָפּיסטיגען הירש), א לאב וואס זאלל זיין א מַתְאָגער (איין ארבייט וואס פאסט פארן שטארקען לאב) אונ א פּוקס - א קראקער (וואס צוא דעם פאסט דער קיטער פּוקס), פון דעספּונעגען לעבען זייא אַהן

צער, היינט איך (איך קענש) וואס איך בין געשאפט. קען געניאָרען צוא דיעגען מיין געשאפטער האב געוויס געראקט האבען מיין קרויך און צער, קעהר נים וואס איך בין זיך איג צוליעב דעם האב איך איבער-געמיהקט מיין פרנסה, ווי עס שטעהט: עונותיכם הטו אלה וכו' - אייגענע זיך האבען דאס אויף איך גע-קראכט, אונ אייגענע קאאים האט פון איך דאס נוטע פערמיעדען". א חוץ דעם איז קען איבערהויפט אין טעות, אז קען מיין, אז מיט דעם וואס קען נעמט זיך נים ארויסגעגען פאר א אייגען נעמט קען זיין גע-אקטעטער. מיר זעקען אָפּט, אז געראכע אין דיא לאַ-דער וואו זיך זייען פריקער, זייען זייא א סך קעהר געליעקט, וויא אין דיא לאַנדער, וואו זי זייען אויסגעלאסקען. א קאל, (אין קבל, למשל). געת אייגען האבען אָבערהיים דיא הנה, זייען זייא גזכות זך געגען געליעקט אונ געאכט זייא זייערע שבגים, אונ זינט די אָמונה איז זייא אונ שוואכער געטאָרען, איז גראסקער געטאָרען דיא שגאָה צוא אונ, נעהט קען דאך אַלוא בחו"ש אז דיא סגה פון דיא רדיפות געגען אייגען אין פערשיידענע צייטען איז גור אין דיא אָקטער וואס אונטער נאכלאסקטיגייט אין דעם מקנים זיין דיא מצוה

וינשאורו, ואף אם יקרה לו שבאמת ירחיקוהו עבור זה, הוא רק לנסיון שמנסה אותו הקב"ה אם ישמור מצותיו באמת, אבל לבסוף כודאי יתן חנו בעיניהם ויגדלוהו וינשאורו כשיכירו את החקים הישירים והצדיקים שמתנהגים בהם ישראל עפ"י הורתם הנתונה להם מאת ה' ונאמר זה מפורש בתורה בפרשת ואהחנן ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים וגו' ושמרתם ועשיתם אותם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון את כל החקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה כי מי גוי גדול וגו'. ולהיפך כשעוברין על התורה אף מחמת שכחה נאמר שם עוד דאו יחשבו לשוטים כמו שמשלים שם רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח וגו' ופירשי' שם ו"ל כשלא השכחו אותם ותעשו על אמיתתם תחשבו לחכמים ונבונים, ואם תעוהו אותם מחמת שכחה תחשבו לשוטים. וכעין זה איתא במ"ר פ' תבא על פסוק בני אם תשמור אמרי למה"ד למלך שאמר לו בנו סיימני בתוך המדינה שאני בנך [והיינו שע"י היכבד לעיני הכל וישמר מכל צער ופגע מאחר שהוא בן המלך] א"ל אביו מבקש אתה שידעו הכל שאתה

בני לבוש פורפירא שלי ותן עמרה שלי בראשך וידעו הכל שאתה בני, כך אמר הקב"ה לישראל מבקשים אתם שאתה בני מסומנים שאתם בני עמקו בתורה ובמצות והכל רואים שאתם בני, והיינו שישכדו אתכם כיאות לבניו של מס"ה הקב"ה וכינה התורה בשם עמרה שהיא כתר הקב"ה, והמצות בשם לבוש שהם לבוש הנפש כדאיתא בספרים. וביותר נראה דמלבד כלל התורה והמצות כוון המדרש ביחוד על מצות ציצית והפילין שהם שקולים ככל המצות] שבהם מסוימים וניכרים ישראל לעין הכל בעמרה שעמר להם המלך של עולם בראשיתם ובלבוש מלכות שלובשים על גופם והיינו שאמר לבוש פורפירא שלי הם הציצית, ותן עמרה שלי בראשך אלו התפילין שבהם ניכרין שהם בניו של מקום. ובאמת מפרש כן בתורה לענין מצות תפילין דהנשוא אותם מהרומם ומתהירא על הבריות מפני שנושא עליו שם ה' כמו שנאמר בפ' תבוא וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, ופירשו חו"ל דהיינו בתפילין שבראש וע"כ האיש המתנודד בדרך בארצות רחוקות בין הגוים שהוא במקום סכנה ורק ה' הוא השומר ומצילו צורך להתחזק ביותר

קצוות התורה אינו גרוים געווארען. דעריבער דארף געדער עמיגראנט זיךער זיין, אז ווען ער וועט זיין פרום, וועט ער האבען מן בייא דיא אייגנאוואהערע אויף, און ווען עס קומט אמאל אויס צוא ליידיען צוליעב דיא פרוםקייט, דארף מען וויסען, אז דאס איז נור לנסיון צו פראבירען אויב מען איז פרום מיט איין אמת, און סוף כל סוף וועללען זיי דאך איהם אנפאנגען צו שאפען, אז זייא וועללען אייניגען, וויא גלייך און ריכטיג עס זייגען דיא גענעטע צען און דיא סנהגים פון דער אידישער אמונה, וויא עס שטעהט אין חוקש: ... פי היא חכמתכם וכו' - דען זיא ריא תורה איז איינער חכמה און איינער פער-שאנדר אין דיא אויגען פון אללע פאלקער וויא וועט אללע מען געוויינען, וויא גרויס איינער חכמה און איינער פערשטאנד איז נאם, אז זייא וועללען הארען פון דיא אללע גענעטען, וועללען זייא נאמען: «וויא קליג און פערשטאנדיג איז די גרויסע פאלק!» פערקעהרט, אז מען פערנעקט אן דער תורה און מען איז גיט סנהגים איז מען פערנעקט ביי די פאלקער פאר נארנאים. ווי רש"י נאנט אויף דעם פסוק: השמר לך פן תשכח וכו' היטט נ"ך דוא זאלסט גיט פארעסען וכו' דען

איהר וועט פארנארך שט ווערען בייא פאלקער. דער מדרש בריינגט אנטגעגען דעם דעהר א שאנעם משל: א פרינץ האט אמאל געבעטען זיין קאניגליכען פאטער, ער זאל איהם בעצייכען פאר דער וועלט, אז ער איז זיינער א זעהן (פרי מען זאל איהם אבגעטען פבוד גאך זיין שאנדר גאט), האט איהם דער קאניג געאנט-ווערט: מהוא אן דיא קאניגליכע פורפיראלייד מיט דער קאניגליכער קרוין, אט וועללען אללע וויסען, אז דוא פינסט מיין קינד (און וועללען דיה ליעפען און שאפען). און דער קאניגליכעם פורפירקלייד דאס איז דער ארבע פנפות, און דער מלית מיט ציצית, און דער קאניגליכע קרוין - דאס זיינען דיא תפילין, דורך וועלכע מען דערקאנט אונז, אז סיר זיינען גאטטעס קינדער. אויף דעם פסוק: וראו כל עמי הארץ וכו' (און אללע פאלקער אויף דער וועלט וועללען זעהן, אז אויף דיר ווערדט אנגערופען גאטטעס נאמען וועללען זייא פאר דיר מורא האבען) זאנט דיא נטרא, אז דאס מיינט מען: וויא דיא פאלקער וועללען דיר זעהן לעגענדיג תפילין, וואס אויף זייא שטעהט נאם-טעם גאטען, וועללען זייא פאר דיר מורא האבען. דער עמיגראנט, וואס איהם קומט אפער אויס ציא

ביותר במצות תפלין לקיימה כתקונה שע"י ייראו ממנו בשם ה' שעל ראשו, וישמר מכל פגע, וחל לח לו להעביר ממנו את העמדה שעמר לו ממ"ה הקב"ה להודיע לכל שהוא בנו. [וכן יזהר במצות ציצית וברלקמיה]. ואגב אעתיק עוד איזה דינים המצויים לענין תפלין. מקום הנחת תפלין של ראש הוא מתחלת עקרי שער במצחו ולמעלה, וצריך שיהיה כל הבית מונח במקום שער, ואם מניח אפילו מקצתו על המצה במקום שכלו השערות הוא סדרך הקראים. דאע"ג דכתיב בין עיניך, קבלו חו"ל דהיינו למעלה במקום שער נגד העינים, והקשר של ראש יהיה מונח מכוון כנגדו בעורף במקום שער דוקא, ואפילו מקצת ממנו לא יהיה מונח במקום פנוי משער שאין זה נקרא עורף.

מקום הנחת של יד כזרוע שמאל בבשר הגבוה ויטה מעט לצד הגוף שכשיכוף ורועו למטה יהיה כנגד לבו שנאמר על ידכה ומדלא כתיב ירך בלא ה' קבלו

חו"ל דכוונת הכתוב כאלו כתוב יד כזה, ר"ל ביד שהיא כזה ותש כזה והיא שמאלית, ולא יניחנו כלפי בית השחי ולא סמוך לעליבויגין, אלא דוקא בבשר הגבוה. כל עת שנושא התפלין אמור להסיח דעתו והיסח הדעת נקרא כשהוא עומד בשחוק וקלות ראש כי צריך לזכור כי נושא שם ה' אלהים עליו וב"ש שאמור להפית בהן ומחמת זה אמרו חו"ל אפילו לישן בהם שמה יבוא אז להפית בהן. ואף דמצות תפלין להיותן עליו כל היום אבל מפני שצריכין גוף נקי שלא יכוח בהן ושלא יסיח דעתו מהן ואין כל אדם יכול לזוהר בזה נהגו שלא להניחם כל היום ומ"מ צריך כל אדם לזוהר שיהיו עליו בשעת ק"ש ותפלה שהוא קבלת מלכות שמים ובזמן קצר כזה יוכל כל אדם לזוהר מהפחה ומהיסח הרעת. ואם לא נודמן לו אז או שהיה חולה מעים בשעת מעשה [ותולה מעים פמור מתפלין משום דרבי גוף נקי] כל היום ומנו ומחויב להניחן עכ"פ כרי שלא יבמל יום אחר מצות תפלין: גם

אויסקומקען צוא נאחנמ צום פאקנע אָנְדער צום עלעקנבויען, עס מוז דאָקא ליעגען אויף דעם אָרמ וואו דיא לייב איז האַקער וויא דיא נאָנצע האַנד. געט קען פּראָגמ דיא תפלין פאַר פּען גיין קיינמ גיט פּערנעססען, אז קען פּראָגמ אויף זיך נאָממעס נאָמען אונ דאָרום פאַר פּען גיט לאַקען אָנְדער מאַקען ליצנות. פון אַ נפֿיחה דאָרף פּען זיך געוויס הימטשען, אונ צוליעב דעם האַקען דיא חויל פּערקאָמען צוא שְׁלאָפען אין דיא תפלין פאַקער פּוהנט קען אַ נפֿיחה אין שְׁלאָפּאָ, אונ האַקש דיא ספּוּה פון תפלין לעגען איז דעם נאָנצען פּאָג, נור ווייל עס איז שְׁטער אַב-היטשען זיך אין דיא נאָקען אַ נאָנצען פּאָג, איז פּען זיך נוהג גיט צוא פּראָגמען נייא דעם נאָנצען פּאָג. נור געט ק"ש אונ תפֿלה מוז קען זייא וועניגןשענס פּראָגען, אונ אין דער קורצער צייט קאָנן זיך גענער אייגנהיטען פון אַ נפֿיחה אונ פון פּערקאָמקען זיך אין אַנדערע נאָקען, וועגן געראַדע דאָקאָלס, אין דער צייט פון ק"ש, האָט פּען גיט געקאָמט לעגען גיין תפלין אָדער קען האָט דאָקאָלס געראַדע געלימטשען אויפ'ן קאָנען (נאָם דאָנן איז קען פּמור פון תפלין לעגען, דענן צו זייא מוז דער קאָנפּער זיין בייף, אין דעם אָפּן דאָרף קען האַקש פּאַקאָר לעגען, דענן דיא צייט פון תפֿלין איז, וויא מיר האָנען שוין גע-זאָגט, אַ נאָנצען פּאָג :

געקן דירף אַ וויסשען גענעגן אונ זיין אין אַ ספּנה, מוז אַלץ געוויס זיין אָכגעהיט אין דער ספּנה, אונ תפֿילה גיט אַראָפּנעהמען פון זיך דיא תפֿיליגע ספּנה וואס דער נאָמען פון נאָמט איז אויף דעם, וואס ער היט דעם קענשען אין אַלע צייטען אונ דיא תפלין וועללען איהם זיין אַ נומע שפּיטה פון אַלע צרות: מיר וועללען דאָ פּרייגען געליגע דינים וואס זייגען נוגע צוא תפלין לעגען. דער אָרמ פון שְׁל ראש איז פון די ערשטע האַרנוואַרצען וואס אויפ'ן שטעקען אונ ארויף, אָכער דער נאָנצער בית מוז ליעגען אויף האַר, גיט אויפ'ן הוילען שטעקען. וועגן עס קוממט אויס אַפילו אַ שפּיקעל בית צוא ליעגען אויפ'ן הוילען שטעקען איז קען גיט ויצא, ווייל דאָס איז אַ מנהג פון דיא קאראיימעס (קראים). האַקש עס שטעחמ, אז קען דאָרף פּראָגען דיא תפלין צווישען דיא אויגען, נור דיא חויל האַקען געהאט בקבֿלה, אז קען בייגמ גיט וואַרטיק. צווישען דיא אויגען, נור אויף דעם אָרמ, וואָנעם פּאָנגט זיך אָן דיא האַר געגענאָיגער דיא אויגען, אונ דורכאויס אויף דיא האַר. דער אָרמ פון דעם שְׁל נד איז אויפ'ן לינגען אָרעם צווישען פאַר-נע איז עלעקנבויען, אויף דעם אָרמ, וואו דיא לייב איז האַקער אונ וואו עס קוממט אויס ריבטיג אַנטי-געגען האַרצען, ווען קען לאָוט אַראָפּ דיא האַנד. דערפֿער דאָרף קען אויך געקן דער שְׁל נד זאלל גיט

רשעים ממנה, ע"כ יוהר בזה מאד. ומ"מ לענן ברכה נכון ליוהר שלא לברך עליו אם לא שיהיה ארוך עכ"פ נ' רבעי אמה ויהיה פתוח רובו. גם אם ישן בו בלילה אין צריך לברך עליו בבוקר כי יש דעות בין הפוסקים:

פרק שמיני

בו יבואר איזה דינים מלוקמים

השייכים לענין תפלה.

א) אסור לאכול או לשתות משעלה עמוד השחר והעובר ע"ז אמרו חז"ל שעליו אמר הכתוב ואותי השלכת אחרי נוך אמר הקב"ה לאחר שאכל ושתה ונתנאה קבל עליו מלכות שמים, וגם סמכו חבמים דבריהם על פסוק לא תאכלו על הדם ר"ל לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם, ואפילו התחילו לאכול

גם יהיה והיד בקיום מצות ציצית שהיא שקולה כנגד כל המצות כמו שאמרו חז"ל. גם ראית הציצית מביאה לירי וזכירת כל המצות כראיתא במנחה (מג) וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם. ראיה מביאה לירי וזכירה וזכירה מביאה לירי מעשה. גם מייתי בגמרא שם עובדא שמצוה זו הצילה לאדם מן איסור עריות כי בפרשה זו כתוב שני פעמים אני ה' אלהיכם להורות שהוא נאמן להפרע מהעוברים על התורה והשני שהוא נאמן לשלם שכר למקיימי התורה. גם ע"י מצוה זו ניתוסף קדושה על האדם בראיתא בספרי למען תזכרו וגו' והייתם קדשים רבי אומר זו קדושת ציצית סגיד שהציצית מוספת קדושה לישראל ואיתא במנחות ר' שמעון בן יוחאי אומר כל הוהיר במצוה זו זוכה ומקבל פני שכינה כתיב הכא וראיתם אותו וכתוב התם את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד, ואמרו חז"ל גדול עונש המכבד מצות ציצית ועליו נאמר לאחוז בכנפות הארץ ויגערו

שטארק הימטען. נור א ברכה אויף דיא ציצית קאר קען גיט מאכען סיידען דער ארבע פגפות זאלל עין דרייאפיערשעל איילען דיא לאנג וועניגסטענס, אונ דער גראסקערע טהייל זאלל אפפען זיין. ווען קען שלאפט אגאנצע נאכט אין ארבע פגפות דארף קען אין דער פריה אויף זיין ברכה גיט מאכען. דען אין דעם זיינען דא גירשיענדענע העות בייא דיא פוסקים.

פרק שמיני

אין דעם פרק ווערט בעשריעבען איינצע דינים צוזאמענגעקליבען וואס געהערען צום ענין פון תפלה (דעיוונען).

א) קען קאר גיט עסקען אונ מרינגען פאר'ן דאוונען, וויא עס העכט נור אן צוא מאגען, וויא דיא חז"ל זאגען אויף דעם פסוק: ואותי השלכת אחרי נוך אמר מיר - גאטס - והאקט דוא אונעקגענווארפען הינקער דיין קארפער: פריהער עקט ער זיך אב אונ מרינקט אב אונ ווערדט בייא זיך גרויס, אונ דאן, ערשט אין ער אויף זיך מקבל דעם נאך פון מלכות שמים (פון גאטס) וואס דאס וועט דאן זיין זיך און פון דעם פסוק: מיר - גאטס - האקט דוא אונעקגענווארפען הינקער דיין גוף פריהער מהוקט דוא אלעס וואס איז אנגעלאנגט דיין גוף, אונ אן מיר דערמאהנקט דוא זיך ערשט שפאמער. אין דעם פסוק: לא תאכלו על הדם (אידר: זאלט גיט

אויף דארף קען זיין געהר אבגענהיט אין דער קיצנה פון ציצית, וועלכע ווענט געגען אללע מצוות, וויא דיא נקרא גאטס. וועקענדיג דיא ציצית דער- קאהנט קען זיך אויף אן דיא איבערניגע מצות, וויא עס שטעהט: וראיתם אותם וכו' (אונ איהר וועט זיין געהן אונ איהר וועט זיך דערמאהנען אין אללע מצוות פון גאטס) אונ אויף דעם זאגט דיא נקרא: ראיה מביאה לירי וזכירה וזכירה מביאה לידי מעשה: געהן גריינגט צוא דערמאהנונג אונ דערמאהנונג - צוא מריאונג (שחאט). אויך ווערדט דארף קען ערמאהלט אין דער נקרא א געשיקטע, וויא דיא ציצית האבען א קאל אייגעס אבגענהיט פון א גרויסע גבירה. אין דער פרישה פון ציצית שטעהט צוויי קאל גאט ה' אלהיכם (אויף בין גאטס, אינער גאטס), וואס איינגאאל גענוינט, אז גאטס איז א גאטס צוא געלאהנען פאר'ן מקנים זיין דיא תורה אונ אויך צוא געשטראפען פאר'ן עובר זיין אויף דיא מצוות. אויף דעם פסוק: והייתם קדושים (איהר וועט הייליג זיין) זאגט דער ספרי, אז דאס גענוינט, אז דיא ציצית גיבען אידען צוא, מעהר קדושה. דער וואס הימט אב דיא מצוה - זאגט דיא נקרא - איז זוכה צוא מקבל זיין (עמפפאנגען) דיא שכינה (גאטס). דער עניש (שקראף) פאר'ן גיט מקנים זיין דיא מצוה איז, וויא דיא נקרא זאגט אין איין אנדער ארט, גער גרויס. דאריבער דארף קען דיא מצוה געהר

לאכול קודם עלות השחר צריך להפסיק, ודוקא כששוחה בדרך גאון ותאוה אבל כים או מיי וקאווי או אוכלין ומשקין לרמואה וכל מה שהוא רק ליישב דעתו מותר וכתב הח"א ונ"ל דאפשר הצריך לאכול מפני הולשת הלב מותר, ודע דהח"א מירי כמי שקיים כבר מצות ק"ש וחפלין כגון שקרא ק"ש בהפלין ורק שלא התפלל עדיין אבל אם לא קרא ק"ש או שלא הניח תפלין אסור אפילו אם חלש לבו כיון שיש עליו חיובא דארויחא בדמובח בח"א עצמו כלל קמ"ח דין מ"ו ע"ש [אם לא שהוא הולח אין להתחיר בוה] והאחרונים כתבו דאם אינו יכול להעמיד על נפשו עד עת שגומרים הצבור תפלתם בבהכ"ג מוב יותר להתיר לו שיתפלל לעצמו בביתו בבקר ויאכל מעט ואח"כ ילך לבהכ"ג לשמוע קרוש וברכו ושאר רברי קרושה משיאכל קודם התפלה וילך לבהכ"ג להתפלל עם הצבור :

(ג) זמן תפלת השחר מצותה שיתחיל עם הגנן החמה [היא השעת שהחמה מתחלת לזרוח בראשי ההרים] כדכתיב ייראוך עם שמש ואם התפלל משעלה עמוד השחר והאיר פני המורה יצא בריעבר ואפילו שלא בשעת חרחק ובשעת חרחק כגון במשכים לצאת לדרך ובהכ"ג שאר דחק ואונם יכול אפילו לכהחלה להתפלל בזמן זה ומכל מקום לענין ברכת הפלין אין לברך עליהן עד שיגיע הזמן דמשיראה את חבריו הרגיל עמו קצת ברחוק ד"א ויכירו. ונמשך זמן התפלה עד שליש היום בין שהיום ארוך או קצר ובריעבר אם אחר התפלה עד חצות היום יצא דאע"פ שאין לו שכר תפלה בזמנה שכר תפלה מיהא איכא אבל

אם כנסו שיבא יוכל ג"כ להתפלל עם הצבור בזמנו אעפ"כ יותר בזה דהליכה בדרך היו כעוסק בצרבו. אך כל זה שלא בשעת חרחק אבל בשעת חרחק שאין השירא מסתנת לו יכול לילך מקודם לדרך ויתפלל בדרך :

(ב) משדנהיע אור הבקר יש לו לאדם לזוהר שלא לתתעסק בצרכיו ולעשות שום מלאכה

בית הכפרש דאונגען בצבור (מיט א מנין) :
 (א) ויזא עם נוערדמ פאג דארף קען זיך גיט פעד-
 געהקען מיט גיין ארבייט וואו קען דאונגעמ
 פריהער גיט אב , האפש שמונה עשרה . דאס גלייגען
 פאר קען גיט ארו ספארדען פארין דאונגען , וועגן
 גען פארקמ אפילו אין זיין ארמ וואו קען נעמ קאנגען
 דאונגען בצבור אין דער צייט , איז דאך אפער פאג-
 ליד , קען נאלל זיך אין וועג פערואמקען לאנגער וויא
 קען רעקעמט , אחיץ דעם , איז דיא ריזע אלזין אויך
 א געשאפטיונג אונ דאס פאר קען גיט פארין דאונגען ,
 סיידען אין א נאטה , אז דיא קאמפאניע , לקושל , ווארמ
 גיט אויף איהם , אדער אז דער זינג געהט אב , דאנן
 פאג קען מאקען דיא ריזע אונ דאונגען אונקערנענעם ;
 (ב) דיא ריכטיגע צייט פון דאונגען איז געט ונגן-אויס-
 גאנג (נח החסד) . נור אז קען דאונגעמ אפילו
 פריהער , וויא עם העבט נור אן צוא פאגען , איז
 קען אויך יצא דרינגד , אפילו גיט אין א נאטה . אונ
 פאר א נאטה פאג קען לבחילה אויך דאונגען אין
 דער צייט , נור א גרקה אויף דיא תפלין קאנן קען
 פאגען ערשט געט קען קאנן דערקאנגען א געקאנג-
 קען אין א פרדק (א שפערקעקעס) פון פיער זייעלען . גיח
 א דרימטעל צייט פון פאג קאנן קען דאונגען , נור
 דרינגד , לעטר סקעשוא , איז קען יצא נעגן קען פער-

עסקען אויף (מיט דיא גלומ) לעגמ דיא גקרא אריין
 דיא פונקא אויף : איהר זאללמ גיט עסקען איינער
 איהר נעמ מתפלל זיין אויף איינער גלומ , אויף איינער
 קערפער . נועגן קען האט אפילו אנגעהויגען צוא
 עסקען פאר פאג מוז קען אויפרארען אין סימטען , וויא
 עם נוערדמ פאג . דאס איז אלץ געקעדמ , אז קען
 עקס אונ פרינקמ פון הגאח נעגען , אפער וואסקער ,
 פקעע אדער קאנע פאג קען פרינגען , דיעלעקע פאג
 קען עסקען אונ פרינגען פון א רפואה נעגען , אונ
 איבערהויפט פאג קען צוגרייטען , נועגן קען האט א
 שוואך פארק אדער נעגן קען מוז נואם געהקען אין מויל,
 קדי דיא קאם זאלל זיין קלאר . דאס איז אלץ געקעדמ ,
 אז קען האט שוין קמיים געקען דיא מינח פון קיש אונ
 תפלין (אז קען האט געלינגעמ קיש אין דיא תפלין ,
 אפער פאר קיש אונ תפלין פאר קען אין גיין פאלל
 גיט עסקען (סיידען לרמואה) , נעגן דאנן האט קען
 אויף זיך א רוב פון התורה . נועגן עם איז פארמ אונ-
 קאנגליך צוא נוארען מיטן עסקען גיז דער צבור דא-
 נעמט אב , איז גלייכער , וויא דיא שפעטיגע פוקקים
 נאגען , צוא דאונגען אין דערביים אונ געהקען עקנואם
 אין מויל , אונ דאנן געהן אין בית הכפרש קאנען
 קדיש , קרבו אונ קרושה , אזוי איז גלייכער צו פרוש
 וויא עסקען פאר נעם דאונגען אונ נאכדעם געהן אין

כיון שקודם התפלה לא היה צריך לנקביו והוא שלא ישהה על היציאה בדי לנמור כל התפלה מראשה לסופה כזו העת דאל"ה צריך לחזור לראש התפלה : (ו) צריך נמילה להפלה בין של שחרית או מנחה וערבית אם יש לו מים ידירים עסקניות הן ושמא נגעו במקום השינופת ולא יכרך על הנמילה ואם אין לו מים מווסנים אין צריך לחאר ולמיל ואעפ"כ צריך לנקות אהון במידי דמנקי דלמא מודבק בו איזה דבר טמונה או זיעה ע"י שנגע במקומות המכוסין ויתקנה ע"י הנקיון . ודוקא בכתם ידים אבל אם יודע שנגע במקום טמונה וכ"ש כשעשה צרכיו צריך לחזור דוקא אחר מים המווסנים בעיר ואפילו בתפלת המנחה ואם מהירא שיעבור ומו תפלה עד שימצא מים גם שם יש להקל שינקה ידיו היטב בחול או בכל מירי דמנקי ויתחלל : (ז) העומד בתפלה וזכר שנגע במקום טמונה די בנקית עפר או צחרות או סחךך דיו בכותל . ומקום טמונה היינו מקומות המכוסים באדם לפי

אבל אם נמשך עד אחר חצות אסור להתפלל תפלת שחרית, והמתפלל ברכותיו לבטלה לכמה פוסקים אלא יתפלל מרחלה מנחה ואח"כ יתפלל י"ח בשביל שחרית להשלמה והוא שביטול התפלה היה מרחלה באונס ולא במיוד וכדלקמן בסימן ט' ; (ד) היות צריך לנקביו אל יתפלל רכתיב הכון לקראת אלוהך ישראל וכהיב שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים ותחיל אמר הקב"ה שמור נקבך כשעה שאתה עומד בתפלה לפני , וה"מ שאינו יכול לעבור על עצמו שיעור הילוך פרסה שהוא שיעור שעה וחומש אבל אם יכול להעמיד על עצמו שיעור פרסה יצא כריעבד אבל להתחלה בין שהוא מרגיש בעצמו קצת שצריך לנקביו לא יתפלל עד שיברוק עצמו החלה יפה ; (ה) אם באמצע שם"ע נהעורר לו תאוה ועמיד עצמו עד שיגבור ולא יפסיק ואם א"א לו לעמוד עד שיגבור שם"ע טותר לו לצאת ולפנות באמצע רק שלא יפסיק בדבור ואח"כ לא יצטרך לחזור לראש

ואנקט מו קען אנהעבען פון אַפּאנג אן (פון אַפּאנג שמונה עשרה) ; (א) פּאַרץ באונגען פּאַר שחרית , פּאַר מנחה און פּערעב , כּוּן קען וואַשען דיא האַנד פּאַסער ניגש זייא ניט נאך ביין . אַ פּאַר . על נמילה דייס באַרף פּען ניט פּאַרען . אויב קען האַט ניט וואַספּער איז רעכט קען נאלל דיא האַנד גוט אויסריינען , קיט אַ פּאַרעל , לְקַשֵּׁר , פּרִי , עס זאלל אַראַב רער פּשוּטין אַדער רער שווייס , אויב קען האַט זיך פּרייער אַנגעריירט אָן אַ שמוקציגען געגענשאַנד אַדער אָן אַ שווייסיגען אָרט איז גוף . דאס איז אַלץ געבערעט , אַז קען זייס גיט אויף געשטימקט , אויב קען האַט זיך אָן וואס אַנגע-ריירט , ווען קען זייס אַדער פּעשטימקט דאָן מו קען קריגען וואַספּער , אַפּילו צווא כּחקה . דיא אַלע אַז איז קען אַז אַרויסגענאַנגען אויף גקבים , פּיידע אַז דורך רעם ונגען וואַספּער וועט קען פּעישפּאַטיגען רעם באונגען , דאָן איז רעכט קען זאלל קיט האַט עס איז גוט אויסריינען דיא האַנד אונ קען קאָ באונגען ; (ז) אַז קען רערקאָהנט זיך אין קיטשען באונגען , אַז קען האַט זיך אַנגעריירט אָן אַיין אויבנייגעס אָרט איז גענוג אַבצוריינען דיא האַנד אָן אַ האַנד אַדער מיט נאָד . אַיין אויבנייגער אָרט הייסט גענער אָרט וואס איז ביין פּענשען געבערעט זייל דאָרט איז דא

אַפּאַסיקט זיך אַפּילו כּוּן האַרבען קאָג , אַדער נאָד האַרבען קאָג טאַר קען שוין ניט באַזען שחרית , דען ריא כּרבת ויגען שוין באַפּאַלם לְכַפְּלָה (אומניקט) . דאָן מו קען פּרייער באַזען מנחה , אונ נאכדער אַבשפּעדין דיא שמונה עשרה פון שחרית . דאס איז אַלץ געבערעט אַז קען האַט פּרייער קשום אָפּן ניט געקאָנט באונגען וואו ווייטער איז סוף מ' ; (ד) אַז קען דאָרף אַרויסגען אויף דרויסען אויף גקבים זאלל קען זיך ניט אַיילען באונגען , וואו קען איז קיט רעם ניט פּאַרטיי געווארען . דאס איז אַלץ געבערעט אַז קען קאָן זיך ניט אַיינהאַלען אין פּער-לויף פון פינג פּערטעל שעה , אַדער אַז קען קאָן זיך אַיינהאַלען איז קען פּרייער (לצטר הפּעשה) יוצא . אַדער לכתחלה כּוּן קען אַרויס אויף דרויסען וואו קען פּיהלם זיך צו רעם געשעס אַפּעריפּנים ; (ה) ווען עס פּערווילט זיך אַרויסגען אין קיטשען שמונה עשרה באַרף קען זיך אַיינהאַלען פּוּן קען ענדיקט שמונה עשרה , אַדער אַז קען קאָן זיך קשום אָפּן ניט אַיינהאַלען קאָן קען איז קיטשען שמונה עשרה אַרויסגען , נור קען פּאַר ניט פּאַסיק זיין . דאָן וועט קען ניט באַרען אַפּאנגען פון אַפּאנג . דאס איז אַלץ געבערעט ווען רער אַרויסגען דויערעט זיט אַזוי לאַנג וואו רער נאָדער באַזען געווערעט

לפי שיש בהם זעיה וכן אם חוכם הראש :
 (ח) המתפלל צריך שיכוין בלבו פירוש המלות
 שמוציא בשפתיו ויחשוב כאלו שכינה
 בנגדו ויסיר כל המחשבות המורדות אורו עד שתשאר
 מחשבתו וכונתו זכה בהתלתו ויחשוב כי אלו היה
 מדבר לפני מלך בער ודם בוראי היה מסדר דבריו
 ומכוין בהם יפה לבל יכשל ק"ו לפני מט"ה הקב"ה
 שהוא חוקר כל המחשבות . ואם תבא לו מחשבה
 אחרת בתוך התפלה ישתוק עד שתתבטל המחשבה .
 וצריך שיחשוב בדברים המבניעים הלב ומכוונים אותו
 לאביו שבשמים ולא יחשוב בדברים שיש בהם קלות
 ראש . ויחשוב קודם התפלה מרוממות האל יתעלה
 ושמלות האדם ויסיר כל תענוגי האדם מלבו ;
 (ט) יתפלל דרך תחנונים כרש המבקש בפתח ובגתח
 ושלא תראה עליו כמשא ומבקש ליפטר
 ממנה . וישים אל לבו שאין ביד שום גברא מלאך או

מול או כוכב למלאות שאלתו כי אם ברצונו ית' ;
 (י) ודגה מדינא צריך המתפלל לכון לבתחלה בכל
 הברכות ואם אינו יכול לכון כבולם לפחות
 יכוין באבות וע"כ מה נכון מאד להמנינים שילמדו
 פירוש המלות של כל התפלה ועכ"פ של ברכת אבות
 ומודים בוראי יש חיוב עליז לידע באורו ;
 (יא) שתה יין או שאר משקין המסכרין אם יכול
 לדבר עדיין לפני המלך תפלתו תפלה
 ולכתחלה הנכון יותר שיסתין ער שיפוג יינו כיון
 ששחה רביעית יין בבת אחת ואם אינו יכול לרכר
 בפני המלך מחמת שכרותו תפלתו תועבה והוי כעובר
 כו"ס וצריך לחזור ולהתפלל כשיסור יינו מעליו ;
 (יב) לא ינהק (מוציא מגופו לפיו נפיהה מתוך שבוע)
 ולא יפהק (פותח פיו להוציא רוח הפה) בתוך
 התפלה דגנאי הרבר ואם צריך לפהק כותך אונס
 יניח ידו על פיו שלא תראה פתיחתו וה"ה דבגיהוק
 מתוך

דא שניינס . דיאנקלע איז און קען גיבט א קראץ דיא
 קאפ :

(ח) אויך כוז קען דאוונגען מיט פונגה אונ הארען וואס
 קען רעדט . קען כוז ארויסשלאגען פון זיגען
 אללע ווייטיגע געדאנקען און דיא גאנצע קאפ מוז ליגען
 גור אין דעם אינהאלט פון דער תפלה . קען דארף
 זיך פארשטעללען , וויא עס וואללט גענען זענן קען
 וואלט געשמאגען פאר א קאנינג , וויא וואלט קען זיך
 דאס געהיט מיט געדען ווארט , וויא וואלט קען זיך
 געמיהט , דיא ווארטער וואללען ארויס ריימליך , שארף
 אונ מיט געפיהל , פריי עס וואלט מאקען איין איינדרויק
 אויף דעם קאנינג . אונ דא שטעהט קען פאר דעם
 קאנינג פון אללע קאניגע , פאר דעם רבונן של עולם .
 וואס ער ליעגט אפילו אינגערע געדאנקען פון הארצען .
 אז עס קומט געסעס ארויף א ברושקה זיך דארף קען
 שטיללשטייגען ביז זיא געהט אונעס . קען דארף זיך
 לבתחלה געמיהען צוא פראקטען גור טעגען א נעלדע
 מאקען , וואס דערנעקקען אין אונז פרומקע געדאנקען
 גיט ביין לייבטוינגיגע , לקיטל פון דיא גרויסקייט אונ
 שדאפגענהייט גאטטעס אונ קלייניגקייט אונ דיא
 געדערניגקייט פון דעם געגנשען . אויך דארף קען זיך
 ארויסשלאגען אללע געדאנקען וועגען קענשליכע
 עגעניגען :

(ט) דאוונגען דארף קען געלאסקען אונ מיט תחנונים
 וויא דער ארעם מאנן געט א גרבה , אונ

עס דארף גיט אויסקומקען וויא דער דאוונגען איז ציין
 אייגענע וואך , א משא , וואס קען ווילל פון איהר
 וואס פרייער פבור וועקען . קען דארף גיט פערנעסקען
 אז גייגער , ביין מלאך , וויא אייגעהויפט ביין קרית
 קאנן זיין בקשה גיט מפלא זיין א הויז קאטט ;
 (י) על פי דין כוז קען לבתחלה זאגען אללע גרבות
 מיט פונגה אונ אז קען פערשטעהט גיט דעם
 פירוש המלות אויטעמום , כוז קען זעהן וועניגקענס
 פערשטעהן דעם פירוש פון אבות (דיא ערשטע גרבה
 פון שמונה עשרה) . אויף דעם פראקטען קענשען ליעגט
 א חוב צוא לערנען דעם פירוש המלות פון גאנצען
 דאוונגען , לקל הפרות פון אבות אונ כוידים ;

(יא) אז קען האט געטרונגען וויין אדער פראנקען פארין
 דאוונגען דארף קען זעהן . אויב קען איז גענוג
 גיבטער , אז קען וואלט קאנען רעדען מיט א קאנינג
 איז דיא תפלה א תפלה , גור לבתחלה איז געסקער
 צוא ווארשען ביין קען גיבטער זיך אין גאנצען אויס
 זענן קען האט א גאנצע קוואטירל געטרונגען מיט
 אמאל . שפורערהייט דאוונגען איז גלייך וויא קען
 וואלט זיענען דעם גאטן , אונ אז קען גיבטער זיך
 אויס כוז קען נאך אראל דאוונגען ;

(יב) קען קאר גיט נאהגעצען איז גיט בלאזען מיטין
 מויל בעת דאוונגען , סיידען אז קען כוז , נאלל
 קען מיטין האנד פארשטעללען דעם מויל קען וואלט גיט
 זעהן ווי ער אפגעט דעם מויל . אויך קאר קען דיא

ולא ספרים ולא קערה מלאה ולא ככין ומעות וכבר וכן להושיב הינוק לפניו בשעת הפלה מפני שבכל זה דעתו עליהם שלא יפלו וימרד והתבטל כונתו :

זו לא יפסיק בתפלתו ואפילו רמיה עלמא אסור בתוך שמ"ע אם לא להינוק חכוכה מותר לו לרמו בידיו כדי שישתוק ולא ימרדו בתפלתו ואפילו במקום הפסד ממונ ג"כ לא יפסיק בשמ"ע, ואף אם מלך ישראל שואל בשלמו לא שוכנו אבל מלך עובד גלולים או אונס דעלמא ומחזירא שמא יהרגנו אם אפשר לו שיטה מן הדרך קודם שנייע אליו יטה ולא יפסיק ואם א"א לו יפסיק ומותר אפילו לשאול לו בשלמו כשמשער שבלתי זה אפשר שיהיה בסכנה וכ"ש שמוהר להשיב לו :

יח) היה מתפלל בדרך ובאה בהמה או קרון כנגדו יטה מן הדרך אבל לא יפסיק בדבור לומר לאיש אחר שיכה בסקל להכהמה ולגעור בבעל הקרון שלא יבוא כנגדו כיון דאפשר להנצל מסכנתא על

מתוך אונס ליכא איסורא ויזהר שלא יניח ידו על כנשרו [לחי התחתון] בשעת התפלה דהוי דרך גסות הרוח. וחזנים העושים כן בשעת הזמר מותר לפי שאינם מתכוונים לגסות אלא להנעים הקול :

ג) אסור לו לרוק בתוך התפלה ואם א"א לו שלא לרוק כגון שמצטער בזה ויהא מרוד בתפלתו סבליע בכסותו בענין שלא יהא נראה כגון בכגד החתון ואם הוא איסמנים [אדם מעונג שאינו יכול לסבול דבר מאוס] ואינו יכול להכליעו בכסותו כי מאוס עליו וורקו לאחוריו אבל לא נגדו :

יד) אם כנה עוקצתו ומשמש בכגדו להסירה שלא תתבטל כונתו אבל לא יסירנה בידו ואם עבר ונמלה ישפשף ידו בכותל או בד"א וכדלעיל בס"ו: מו) היה עומד בתפלה ויצא ממנו רוח מלמטה שלא היה יכול לעמוד עצמו [דבלא"ה אין לו להוציא רוח בשום פנים בתפלה] מסתין עד שיכלה הרוח וחוזר ומתפלל :

מז) כשהוא מתפלל לא יאחו בידו תפלין

ענןגעען, וויילע קען האט מורא ניא, נאלען ניט ארויס אָדער אַראַבפּאַלען אונ דער וויילע קאָנן קען שוין ניט האָבען קיין פּוֹנֶה :

י"ז) קען טאר ניט מפסיק זיין (אויסערדען) אין דאוונען אונ אין שמונה עשרה קאר קען קיין וואונק אויף ניט געקען סיידען אז אַ קינד וויינט אונ קען גיבט איהם אַ וואונק, ער נאלל שמילל זיין אונ נאלל ניט שפאקען אין דאוונען. קען טאר ניט מפסיק זיין אפילו דא וואו עס שטעקט אַ געלד-שאַדען וועגן אפילו אַ מלך ישראל וואללט איהם געזאגט : "גוט מאַרנען!" דארף קען אויף ניט אָנשטעלען אין מיטשען שמונה עשרה, אָבער וועגן אַ קאניג פון אומות אַנטי איהם וואס, וואס אז ער נאלל ניט אָנשטעלען קאנט פאר איהם זיין אַ סכנה, אָדער וועגן עס קאנט איהם פאססירען איין אַנדער אונגליק מיט דעם שווייגען, אין אונ אויפן מאג קען אפילו בעגריסקען, ווען קען איז משער, אז דאס איז נעהר נאָמיהיג. ווער דערשט אָנשטעלען אויף אַ גרום קעגן קען געוויס :

יח) אַז קען דאוונענט אונשטעלען אונ עס קומט אַן אַ בהמה אָדער אַ וואָגען ענמגעען, נאלל קען אַראַב פון וועג. אָבער מפסיק זיין, וויא זאָגען, למשל, איינעם ער נאלל אַנשלאַגען דיא בהמה אָדער אָנבאָוערן זיך אויפן פוהרמאָנן וואָס ער פּאָרשט איהם

ענטנען

האָנד ניט לעגען אויף דער קארדע געט דאוונען, ווייל דאס איז אַ מיין גאַנץ. גור חזנים איז דאס ערלויבט, ווייל ניא קהען דאס גור פרי דיא שטיממע נאלל ארויס געסער :

יג) קען טאר ניט אַ שפייא קהון אין דאוונען, ווען דער ניט שפייגען איז אָבער אַ שטאַרונג אין דאוונען נאלל קען אַריינשפייגען אין דעם אייגענעם קאק, גור גיינער נאלל ניט זעהן, אונ אויב קען איז עדעל ערצויגען אונ קען קאנט דאס ניט ערטראגען, מוז קען וועניגסטענס אויסשפייגען אויף הינטער ניט אויף פארנט :

יד) אויב עס בייסט אַ פנה נאלל קען איהר אַראַב-געהקען מיטן גינד, פרי קען נאלל ניט זיין געשטאַרט אין דער פּוֹנֶה, אָבער מיטן האַנד טאר קען ניט אַראַבנעהמען. וועגן קען האט איהר יא אַראַב-גענומקען מוז קען דיא האַנד אַברייגען אַן וואַנד אָדער אַן איין אַנדער זאך :

טו) וועגן קען האט זיך ניט געקאנט איינהאלטען אונ געטאון א גפיהה אין מיטשען דאוונען, מוז קען וואַרמען ביי דער שלעכטער ביט געהט אריבער אונ דאנט ערשט ווייטער דאוונען :

טז) אין דאוונען טאר קען קיין נאך ניט האַלטען אין האַנד אויף טאר קען ניט געטעען אַ קינד

על ירי המייה לבר:

(א) ועתה נדבר קצת לענין תפלת מנחה וערבית. מה מאד צריך האדם להיות זהיר בתפלת המנחה שלא להסירנה בשום פעם שזכותה יותר גדול כמו שאחז"ל שאלוהו לא נענה אלא בתפלת המנחה שנאמר ויגש אליהו הנביא ויאמר ענני ה' ענני וי' :
 (ב) תפלת המנחה תקנו נגד תמיד של בין הערבים וזמן שחימתו כשר מאחר חצות היום ומ"מ עיקר זמן הקרבנות היה כמ' ומחצה ולכן זמן תפלת מנחה לכתחלה ממ' שעות ומחצה ולמעלה והרצוה לאכול או לעשות כלאכה ויש לחוש שמה ישכח להתפלל מותר לכתחלה להתפלל מנחה גדולה והוא משש שעות ומחצה וחושבין השעות ומניות בין היום ארוך או קצר מחלקין אותו ל"ב חלקים, וזמן המנחה נמשך כל זמן שהוא יום ודאי ומשהגיע זמן בין השמשות שוב אסור להתפלל ועיין בסמ"ב
 רל"ג במ"ב :

(ג) במקומות שאין מנהג לקרוא לבית הכנסת

בשביל מנחה כגון בכפר וכו' אפילו בעיר רק שדרכו להתפלל בביתו ביהודי זהר שלא להתחיל דבר שצריך שהיה טרובה אפילו סמוך למנחה גדולה [היינו משש שעות על היום] כגון לבגוס לסעודה גדולה דהיינו סעודת החנוכה וברית ופדיון הבן וסעודת יו"ט וכו' וכן בירידים שמרודים בקניית ומכירת סחורה לא יתחילו לעסוק במו"מ עד שיתפללו מנחה משש שעות ומחצה ולמעלה ומ"מ אם התחילו א"צ להפסיק אם יש שהות עוד ביום להתפלל וכן יש לזהר שלא להתחיל אפילו סעודה קמנה סמוך למנחה קמנה שמה ימשך סעודתו ויעבור זמן המנחה ואם מבקש לבני ביתו שיוכירוהו להתפלל מנחה קודם שיעבור זמנה שרי ואמנם מיד שזוכר רזה צריך להפסיק ולהתפלל דאל"כ מאי קנתיה :

(ב) ועתה נבאר קצת לענין ק"ש של ערבית והפלתה. מה מאד יזהר האדם שלא לומר אחר שכלה כל פעולותיו ביום אלך לביתי ואוכל קמעה ואשתה קמעה ואישן קמעה ואחר כן אקרא ק"ש ואתפלל ותומפרו

ענין ענין, האם קאר קען ניש, וויא באלד או קען קאנן גצול ווערען פון דער פסקנה דורך דעם וואס קען קעקערט זיך אָב אָן אַ זייט :

יעמצימ וועללען מיר אַ ביסקעל רענען ווענען תפלת מנחה :

(א) וויא נעהר דארף קען זיין אָפגעהיט אין מנחה-דאוונען, וואס איהר זכות איז נעהר גרויס, וויא דיא גמרא זאגט, או אלוהו הנביא איז פון גאטט געאָנטווערט געווארען גיר דורך מנחה :

(ב) תפלת מנחה קארט קען איינגעפיהרט אנטזענען דעם קרבן קמיד, וואס קען פלעגט אין בית המקדש גענואהגליח בקריב זיין "בין הערבים", אין דיא שעות פון פאר דיא זונג-אונטערגאנג דאס איז ניין לעה מיט א האלבע אויפן טאג, דאנן איז דיא רעכטע צייט פון מנחה, אונ פון דער צייט אן קאר קען זיך גיט נעמען עסקען אָדער געהייען זיך צוא איין אָרבייט, טאטער פערנעכטט קען דאוונען; גור ווייל דעם קרבן קמיד קארט קען געקאנט מקריב זיין פרייער אויף, פון אָד-האלבען טאג אן. דעריבער, ווען עס איז דא אַ ריזיקע קען זאלל אָפאטער פערנעכטען אָדער גיט אוספעיען צוא דאוונען, קאג קען דאוונען פרייער אויף ד. ה. "מנחה גדולה", וואס איהר צייט איז פון ועקס מיט א האלבע לעה אויפן טאג דאס איז פון האלב

איינס אן, אונ ביז פאר דיא זונג-אונטערגאנג קען קען דאוונען לכתחלה אונ נאכהער איז אַ פסק, אונ קריעבד קאנן קען נאך דאוונען איינער עס ווערדט פינקטער : (א) אין דיא אָרבער, וואו קען וויפט גיט אין שול צוא מנחה אָדער אן קען איז גענואהגט צוא דאוונען אין דעהיים, מוז קען זיך היממען גיט אָנהעבען אַ גרויסע אָרבייט אפילו פאר מנחה גדולה, דאס הייסט : פון צוועלף דעם זיינער אן, וויא ליקשל, נעמען זיך עסקען אַ גרויסען מאהל צייט, אויף אַ חתונה, אַ פּרית, אַ יום-טובדינען מיטשאג. דאס גלייכען אויף אַ יריד קאר קען זיך גיט געהייען צום געשאפט וואו קען דאוונען גיט אָב מנחה גדולה. פון דעקטווענען או קען קארט שוין אָנגעפאנגען דארף קען גיט אונטער-בראכען קיים איז נאך דא צייט. פאר מנחה קמנה פאר קען אפילו גיט נעמען זיך עסקען אַ גענואהגליכען עסקען ווייל דיא צייט איז קורץ, פייערען או קען בעט דיא הויזלייט, זייט זאללען דערמאנען דאוונען, אונ וויא זייט דערמאנען דארף קען באמירליך אָדער-ווארפען דעם עסקען אונ אָפגעלען זיך דאוונען ווייל דיא צייט געהט אָנעק :

יעמצימ וועללען מיר אַ ביסקעל רענען ווענען ערביי : (ב) קען דארף זיך נעהר היממען גיט אָנעקנעהן אַ זייט גלייך נאך מנחה קרי צווייטען אונ צו-

יגע מפעולותיו שעמל בהן כל היום ויתבונן בעצמו אלו היה קרוא ע"ז העת לעמוד לפני אחד מהשרים הגדולים בודאי היה מודרו בכל כחותיו שלא יראה שום הנועת השינה על פניו, וכן אם היה מודמן לו איזה עסק שיש בו ריוח גדול ע"ז העת בודאי מרוב השמחה לא היה נותן תנומה לעפעפיו א"כ כמה יש לו לעשות למלך הכבוד הוא אלהי השמים והעושים ח"ו בהיפוך נאמר עליהם בכתוב כי יגעת בי ישראל ואחול כל היום מרי ולא לעי' [פי' שיגע ואינו עמל] צלי ולעי: (כד) זמן ק"ש של ערבית ותפלתה מתחיל מיד בצאת הכוכבים ומצוה לקיים תיכף ועכ"פ אסור לאחרה יותר מחצות הלילה, עבר ואחרה אפילו כמוד לא נפטר ע"ז וקורא ק"ש עם כל ברכותיה ומתפלל עד עלות השחר:

(כה) ואם היה שכור או חולה וכדומה לזה שאר אונם קורא לאחר עמוד השחר קודם הג' החמה ואז לא יאמר רק ק"ש וב' ברכות שלפניה ואמת ואמונה אבל השכיבנו לא יאמר דלאחר עמוד השחר אין זמן שכיבה וכן

יחוטפתו שינה ונמצא ישן כל הלילה ויעבור/זמן ק"ש ותפלה אלא אדם בא מן השדה או מן עסקו לביהכ"נ להתפלל מנחה ואח"כ אם רגיל לקרות קורא ואם רגיל לשנות שונה ואח"כ בבוא זמן ק"ש דהיינו בצאת הכוכבים קורא ק"ש ומתפלל [גמרא פ"ק דברכות]. והנה בק"ש של ערבית וברכותיה יש בה קבלת עול שלכות שמים וקבלת עול המצות כמו בשחרית וגם אמונה לנאולה העתידה בו. ברכת אמת ויציב שאנו אומרים בשחרית הוא על הקסד שעשה עם אבותינו שהוציאם ממצרים ובקט להם הים וברכת אמת ואמונה שאנו אומרים בערבית הוא מדבר בה אף על העתידות שאנו מצפים שיקיים לנו הבטחתו ואמונתו לנאלנו ולשום נפשנו בחיים וכמו שאנו אומרים בה מלכנו הפורדנו וכו' הגואלנו וכו' וע"ז נאמר בכתוב להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות [ברכות י"ב ע"א ע"ש ברש"י]:

(כג) ואח"כ יתפלל שמו"ע של ערבית ג"כ כדון ולא יישן באמצע התפלה ח"ו אף שהוא

דער קריאת שמוע פון מעריב:

(כג) דיא מעריב דינגע שמונה עשרה דארף מען אויף דאוונגען על פי דין, וויא מיר האבען פריהער ארומגעקעמט, אונ מען טאר ניט שלאפען אין דאוונגען, וויא קינד מען זאל זיין. מען דארף זיך פארשטעלען וויא מען שטעהט פאר א קאניג, וואס דאנן וואלט מען זיך מיט אללע פחות ארויסגעשלאגען פון שלאף, אדער אז עם וואלט האלפען בייא גיטע פרנסה דאנן וואלט מען שוין, דאכט זיך, גיט געשלאפען, אז מען שטעהט פאר דעם מלך מלכי המלכים דארף גענויים גיט געדמען קיין שלאף:

(כד) דיא צייט פון מעריב פאנגט זיך אן גלייך וויא עם וויינען זיך דיא שטערען אונ עם איז אמצוה צוא דאוונגען גלייך אין אנפאנג, געדענפאללם טאר מען זיך פארשטעלען ביי האך האלבע נאכט, אדער אז עם האט זיך געמאכט אז עם איז אריבער דיא האלבע נאכט אונ מען האט נאך גיט גע- דאוונגעט מעריב, ווערדט מען דארדורף נאך גיט פטר פון דער מצוה, דאנן איז נאך דיא צייט ביי טאג: (כה) אונ אז מען האט ביי גענינגען נאך אלץ גיט געלייגענט ק"ש אונ געדאוונגעט מעריב, מוז מען נאך אריינכאפען פאר זונן-אויפגאנג, נאר דאנן דארף מען שוין זאגען נאר ק"ש אונ דיא צוויי ברכות וואס

שפארען זיך אויף א וויילע, אונ דעם מעריב אבליענען אויף שפאטער, דענן עם קאנן דאך לייקט טרעפפען אז ער זאל אזוי אבשלאפען דיא גאנצע נאכט, אונ דער וויילע פערשפאטיגען דיא צייט פון קריאת שמוע אונ הפלה (מעריב). וויא דענן? אז מען קוממט פון פעלד אדער פון געשאפט אין בית מדרש אריין דאוונגען מקנה, זאלל מען דאנן געהמען א ספר אין האנד, געדער נאך זיין שטאנד, אונ אז עם קוממט דיא צייט פון ק"ש, געת דיא שטערען וויינען זיך אויפן הימקעל, שטעלט מען זיך דאוונגען מעריב (א נקרא אין ברכות), אין ק"ש פון מעריב איז מען מקבל אויף זיך דעם עול מלכות שמים דעם נאך פון נאטט אונ זיינע מצוות פונקט וויא אין דער ק"ש פון שחרית. דיא קוממט נאך צוא דיא אמונה אין דער צוגינגטונגער גאולה (אויסלאזונג פון גלות), אין קשי"ח, וויא מיר זאגען: הפורדנו... הגואלנו... (וואס לאזט אונן אויס). הערי- בער שטעהט: להגיד בבקר חסדך (צוא זאגען גער- צאהלען) אין דער פריה פון דיין חסד - וואס דיא האקט מיט אונן געטוהן בייא דער גאולה פון מצרים דענן אויף דעם געציהט זיך דיא ברכה האמת ויציב, וואס מיר זאגען נאך ק"ש של שחרית ונאמונתך בלילות - אונ דיין אמונה (דיא אמונה אין דער קומענדיגער גאולה) בייא נאכט (ערצאהלען), דאס הייקט: אין

וכן ברכת יראו עינינו לא יאמר וכן שמע של ערבית לא תפלה דלאחר עמוד השחר הוא יום :

(כו) ועתה נבאר במקצת דין תשלומי התפלות אם לא התפלל בזמנו אם היה אנוס או שמעה שהיה סבור שיש לו עור זמן להתפלל או שהיה שבור ואפילו התחיל לשנות אחר שכבר הגיע זמן תפלה שהיה סבור שיהיה לו שעות אח"כ אעפ"כ מקרי אונס ומשלים אותה תפלה בתפלה הסמוכה לה כגון אם לא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתים לא התפלל שחרית מתפלל מנחה שתים לא התפלל מנחה מתפלל ערבית שתים וכ"ו דוקא בשהיה אנוס אבל ביטל בידים לא מהני תשלומין :

(כז) בשמתפלל שתים צריך שיכוין בהתפלה הראשונה לשם הוב שהוא זמנו ובשניה לשם תשלומין מה ששכח ובדיעבד שמעה והתפלל ראשונה לשם תשלומין יצא דהא אין כאן חיוב איוו היא לתשלומין :

(כח) יזהר מאד שתיכף לאחר שסיים תפלת החוב בעוד שעוסק בהפלתו יתפלל התשלומין ולא ימסיק ביניהן רק באמירת אשרי דהיינו בשמתפלל שחרית או מנחה שתים יאמר בין תפלה לתפלה אשרי וגם תחגון ולא ישהה יותר ויתפלל תיכף תפלת התשלומין ואם מתפלל ערבית שתים לא ישהה בין תפלה לתפלה רק כדו הלך ד' אמות ופשיטא דאסור במלאכה בינתים כי י"א דאפ"ל בדיעבד אם לא התפלל תיכף אינו יכול עוד להתפלל. אך בדיעבד שלא התפלל תיכף או שלא נזכר עד אחר שהתפלל שעה או שתים יסמוך על הפוסקים דס"ל דיכול להתפלל אע"פ שאינו עוסק עכשיו בהפלה. וכתב הח"א דאסור להתפלל תפלת תשלומין רק עד חצות היום שמשם ואילך אינו זמן תפלה שחרית וכן במנחה דוקא כ"ו שמתר להתפלל מנחה. ובס' דה"ח כתב דרק עד ד' שעות בשחרית מותר להשלים המעריב ולא יותר ע"ש :

מעה

דיא ביינך שמונה עשרה'ם דארף מען גאר זאגע "אשרי" און "מתנבן" נאין שחרית אונ מנחה אונ מעהר טאר מען קיין קינומ אויך גיט פערזאמקען. אזוי איז מיט מעריב. ארבייטען איז מיטמען טאר מען געוויס גיט. גס איז א סקרא, אז נעגן גיט גלייך נאך דער ערשטער שמונה עשרה, קאנן מען שוין אפילו בדיעבד אויך גיט אבדאונגען פאר דעם קאל וואס מען האט פערפעחלט. פון דעסמועגען, בדיעבד, אז מען האט דיא ביינע שמונה עשרה'ם גיט געקאנט, צוילעב וואס פאר א סקא גס איז, אכשפעחן גלייך אייגע נאך דער אנדערער, אדער מען האט עם פערגעסען, בדיעבד - זאגען מיר - קאנן מען זיך פערלאזען אויך דיא פוסקים, וואס זאגען אז מען קען נאך אבדאונגען פאר דיא פערפעחלע קאמש מען האלט שוין גיט בייז באונגען, דאס איז נאך געוויס אז מען קאנן נור אבדאונגען איז דער צייט פון דיא גאהנע תפלה מעריב אין דער צייט פון שחרית, שחרית אין דער צייט פון מנחה אונ גיט שפעטער נור אנדערע זאגען אז ביי האלבען טאג קאנן מען נאך באונגען דיא שמונה עשרה פאר מעריב דעןן בדיעבד רופט זיך נאך ביי האלבען טאג דער זמן פון שחרית אונ אנדערע זאגען אז מעהר גיט וויא ביי פיער געהע אויפ'ן טאג, דעןן דער עיקר זמן שחרית לפתחה איז מעהר גיט וויא ביי פיער געהע :

וואס פריקער אונ אקמת נאמונה, אקער "השכיבנו" דארף מען שוין נאמוליק גיט זאגען, אונ אזוי דארף מען גיט זאגען, וירא עינינו" אונ מען דארף גיט שפעחן שמונה עשרה פון מעריב : יעמצמז נעלען מיר קענען נעגען דיא דינים אפי- דאונגען שאפטער נעגן מען האט אין דער צייט גיט געדאונגען :

(כו) דער דין איז, אז מען האט גיט געדאונגען שחרית קל זמן גס איז נאך געווען צייט, מוז מען צוא מנחה שפעחן צווייא שמונה עשרה'ם. דאסנעלע, אז מען האט מנחה גיט געדאונגען מוז מען צוא מעריב אבדאונגען מנחה אונ אזוי איז מיט מעריב. אקער דאס איז אללעס גערעכט, אז מען איז געזי- וואונגען געווען גיט צוא דאונגען אין דער צייט, נעגן מען איז אקער קאמל דיא תפלה בקיין העלפט גיט בייז אבדאונגען :

(כז) בייז אבדאונגען מוז מען האבען אין זיגען, אז דיא ערשטע שמונה עשרה איז פאר דעם יעמצמיגען קאל, אונ דיא צווייטע - פאר דעם פריקערדיגען חוב, וואס מען האט פערפעחלט, אונ בדיעבד, אז מען האט על פי מעות געדאונגען דיא ערשטע פאר דעם אלמען חוב איז מען יוצא :

(כח) אבדאונגען מוז מען גלייך וויא מען אגדיקט דיא ערשטע שמונה עשרה. צווישען

חיינו דוקא מאחריו או מן הצדדין אבל לפניו צריך הרחקה כמלא עיניו :
 (לכ) כלי המיוחד לצואה או למי רגלים אם הוא של חרס או של עץ צריך להרחיק מהם כמו מצואה ואפילו אם הם רחוצים יפה מבפנים ומבחוץ והם נקיים שאין מגיע מהם ריח רע נ"כ אסור ואם הבלי הוא של מתכת אם הוא רחויץ יפה מבפנים ומבחוץ וגם שאין מגיע ממנה ריח רע מותר ואם הוא של חרס המצופה אבר עיין בשו"ע ובאחרונים שם :

פרק תשיעי

דין נמילת ידיים (מלוקט משו"ע וח"א הלכות ז"י) ובהמ"ז .
 (א) כל האוכל פת אסור לאכול עד שיטול ידיו ברביעית, ושלמה המלך ע"ה וב"ד תקנו נמילת ידיים. אחו"ל כל המולול בנ"י ברצונו נעקר מן העולם והוא אחד מהדברים שמביא את האדם לידי עניות ואיתא בתנחומא פרשת בלק מעשה בשעת הגזרה בחנוני ישראל שהיה מבשל בשר חזיר ובשר מזהר

(ב) מעה ולא התפלל ערבית ולא נזכר למחר בבוקר להתפלל לתשלומין וכן מעה ולא התפלל ערבית ועבר זמן מנחה ולא התפלל התשלומין לא יכול עוד להשלים בהפלה האחרת דאין תשלומין אלא בתפלה הסמוכה כגון מערבית לשחרית ומשחרית למנחה וממנחה לערבית אבל אם מעה ולא התפלל שחרית אע"פ שכבר התפלל קוסף יכול להשלים במנחה דזה מקרי תפלה הסמוכה :

(ג) כשמתפלל תפלה התשלומין אינו מתפלל רק תפלת י"ח אבל ק"ש וזכרותיה אין להם תשלומין. ויתר דיני ק"ש ותפלה יעיין הקורא בשו"ע וימצא הכל ולא לקמתי פה רק איוה דינים המצויינים ביותר :

(ד) אסור לקרות ק"ש ולהתפלל או להזכיר שום דבר קדושה במקום שאינו נקי אא"כ הרחיק א"ע ד' אמות ממקום שכלה הריח דכתיב והיה מחניך קדוש וקבלו חו"ל שמחנה של אדם הוא ד"א ואם יגיע לו ריח רע מהצואה בתוך ד' אמותיו הלא אין כל מקום חנייתו בקדושה ומה דמהני ד"א

(כ) פון א נאכט-קאפף סאיי א האלצערנעם סאיי א לעה-קענעם, מוז סען זיך דערנויקערן אין באוונען, ווען ער איז אפילו לעדיג אונ גוט אויסגעוואשען, אפילו אז עס הארט זיך פון איהם קיין בית גים. ווען דער נאכט-קאפף איז א סעטאלענער אונ איז פון אינווענדיג וויא פון דרויסען גוט אריסגעוואשען, קענ סען באוונען; מיר האבען דא געבראכט דיא וויכטיגקייטע דינים. דיא איבעריגע אללע דינים געמינט קען אין שילקן, ערוה אויפן ארט :

פרק תשיעי

דיא דינים פון וואשען זיך צום עספען אונ בענטשען .
 (א) אז קען עקט ברויךט מוז סען זי וואשען צום עספען מיט א קוואטירל וואססער. דאס האט איינגע-פיהרט (סתמן געווען) שלמה המלך מיט זיין בית-דין. דער דאס איז זיך סיקל אין נמילת ידים - זאגט דיא נקרא - נערקט אויסגעריספען פון דער וועלט. אויך איז דאס אייגע פון דיא זאבען, וואס פארין גים אבהיטען זייא נערקט קען ארעם. אין סדרש פתיוקא נערקט אזא קעשה ערצאהלט; אקאל אין א צייט וואס איז ארויס אגורה אויף אידען (וואס צוליעב דעם האבען פיעל אידען מוכא געהאט ארויסצווייזען זיך

(ב) אז קען האט פערנעספען באוונען פערט אונ קען האט זיך אויף קארנען צוא שחרית אויך גיט דערקאהנט אבשטעהן דיא שמונה עשרה פון פערט, איז צוא מנחה, געת דיא צייט פון תפלת שחרית איז אויך אריבער, קאנו קען שוין דעם חוב פון פערט גיט אבעגעבען. דעלעבע איז מיט שחרית אונ פערט אויך. אבדאוונען קאנו קען גור פון פערט צוא שחרית, אונ פון שחרית צוא מנחה אונ פון מנחה צוא פערט. אבער ווען קען האט שקת אקער יום טוב אדער ראש הודש פערנעספען צוא באוונען שחרית קאנו קען אבשטעהן דיא שמונה עשרה צוא מנחה, האפש קען האט אין מיטפען געהאט דיא תפלת מוסף ;
 (ג) אבגעבען קאנו קען גור שמונה עשרה אבער גיט קריאת שמע מיט אויבע ברכות ;

(ד) קען פאר גיט ליענען-ק"ש אדער באוונען אדער דערקאהנען א הייליגען ווארט אין איין אונ-ביינעם ארט, סיידען קען זאלל זיך אברקען פיער איילען פון דעם ארט וואו עס עגרינט זיך דער שלעכטער בית. דאס איז אלץ געערקט ווען דיא אונרייגע זאך ליענט פון הינטען אדער פון דיא וויטען אבער פון פארענט מוז קען אפברעקען אוי ווייט דיא אייגען זאללען דעם אונרייגעם געענשטאנד גיט געהן ;

טהור ומוכר כדי שלא ירגישו בו שהוא יהודי וכך היה מנהגו כל מי שהיה נכנס בחנות שלו ולא נטל ידיו יודע בו שהוא נכרי ונותן לפניו בשר חזיר וכל מי שהוא נוטל ידיו ומברך יודע בו שהוא יהודי והאכילו בשר מהור. פ"א נכנס יהודי אחד לשם ולא נטל ידיו היה סבור בו שהוא נכרי ונתן לפניו בשר חזיר אבל ולא בירך בא לעשות חשבון עמו על הפת ועל הבשר ובשר חזיר הוא ביוקר א"ל יש לי עליך כך וכך מבשר שהחתיכה אלי עשרה מנה א"ל אהמול אכלתיה בשמונה והיום אתה רוצה בעשרה א"ל של חזיר היא שאכלת כיון שאמר לו כך עמדו שערותיו ונבהל א"ל בצנעא יהודי אני ונתת ליבשר חזיר א"ל תיפח רוחך כשראיתי שאכלת בלא נט"ו ובלא ברכה הייתי סבור שאחה נכרי מכאן אמרו חכמים מים ראשונים האכילוהו בשר חזיר. ומצוה זו של נטילת ידים מסייע שמוי שזהו בת המיד כראוי ואין שאר

מעשיו מעכבים היא מסוגלת לעשירות דאמר רב חסרא אגא משאי מלא הפנאי מיה ויהבו לי מלא הפנאי מיבותא :

- (ב) חמשה כללים נאמרו בדין נטילת ידים לסעודה. א' איזה דבר חייב בנטילה. ב' שיהיה הבלי בשר לנטילה. ג' שיבואו המים מבח גברא. ד' שיהיו המים ראויים לנטילה. ה' כיצד דין נטילה ונבאר פרטיהם. דבר שהיוב בנטילה כיצד. לא הצריכו נטילה אלא לפת שמברכין עליו המוציא שהוא חיי נפש שא"א לחיות בלעדו אבל לפת שאין מברכין עליו המוציא כגון אלו שמברכין עליו בורא מ"מ אם אינו קובע סעודתו עליו א"צ נט"ו אבל כשקובע סעודתו עליו וא"כ הוא רומה לפת וצריך לברך המוציא צריך נ"כ נטילת ידים :
- (ג) האוכל פת פחות מכביצה יכול ידיו ולא יברך. ופחות מבית יש אומרים דאין צריך נטילה

פאר אינען פֿלעגט אַ אידישער קראַסער (וואָס האָט געהאַלטען אַ מין גאַרקויז) קאָכען חזיר-פֿלייש פֿאַר נַקְרִים אויף קִשְׂרֵע פֿלייש פֿאַר אינען, אונג אָז ער פֿלעגט נעהן וויאָ דער קעניש זעקצט זיך עססען אָהן געוואַשען פֿלעגט, עס בייאַ איהם זיין אַ סוף, אָז ער איז אַ נַקְרִי אונג פֿלעגט איהם געקען חזיר. אָז ער פֿלעגט זיך אָקער זאָ וואַשען צום עססען, האָט דער קרעקער פֿערשטאַנען, אָז ער איז אַ איד אונג ער פֿלעגט איהם שוין געקען גִשְׂרִיה פֿלייש. אַיינמאַל איז אַ איד אַריין עססען אונג האָט זיך גיט געוואַשען, האָט דער בעל הבית איהם געהאַלטען פֿאַר אַ נַקְרִי, דאַרום האָט ער איהם געקעקען חזיר פֿלייש, קיין בַּרְכָּה האָט ער אויף גיט געמאַכט. אָז עס איז געקומען צום פֿעי-צאַהלען מאַכט איהם זענער אַרעבענונג פֿאַר'ן מיטמאַג אויף צעהן קנה (אַ פינפֿערטל, אַ גענויקע ספֿאַג פֿאַר-צייטען). שפּייטש - רופֿט זיך דער פֿרעקדער אָב - גאַקטען האָב איהך דיר אַכט קנה געצאַהלט פֿאַר אונג מיטמאַג ? היינט האָב איהך דיר געקעקען חזיר (אונג חזיר קאַסט פֿהינענער) אַנטווערט דער קראַסער. וויאָ דער גאַסט האָט עס דערקאַנט איז ער געוואַרען אַ קערצימטערשער. - איהך בין אַ איד - זאָגט ער איהם אויפֿן אויער - וויאָ אזוי גיבסט דואָ דאָס מיר חזיר ? זענער איז דיר שולדיג ? אַנטווערט דער בעל הבית - אָז איהך האָב דיר געעוואָן עפענדיג אָהן געוואַשען אונג אָהן אַ בַּרְכָּה האָב איהך געטייגט, אָז דואָ ביסט אַ נַקְרִי.

צוליעב גיט וואַשען זיך האָט דער איד אַלס געמוגט אַססען חזיר. דיאָ מַצוָה פֿון נטילת ידים זענען געווען איז אין איהר גוט אַבגעהויב, אונג זענען דיאָ אַבגעריגע קעשים זיינען גיט מעקב (האַלטען גיט אָב) דאַנן איז קען דורך איהר אַכט צואַ בייקייט, וויאָ רבֿ הקדאָ האָט געזאָגט : איהך האָב געצאַהלען פֿוללע הויפֿענס וואַסער (צום וואַשען זיך) דערפֿאַר האָט קען מיר געקעקען פֿוללע הויפֿענס גוטעס :

(ג) וואַשען דאַרף קען זיך נור אויף ברוידיש, וואָס קען פֿאַכט אויף דעם המוציא אונג וואָס דאָס איז דער וויקטיגסטער נאָהרונגסטיממעל, אָהן זעלבֿען עס איז שווער אויסצוקומען, אָקער אויף אַנעלֿקע שפּיינען, וואָס קען מאַכט אַקער וויאָ גיט המוציא, זענען קען עקט וויאָ גיט אַלס קאָהלצייט, דאַרף קען זיך גיט וואַשען. זענען קען עקט וויאָ אָקער אַלס קאָהלצייט, איז עס דאָך שוין גלייך וויאָ ברוידיש אונג קען בַּרְכָּה אויף וויאָ שוין סאַקען המוציא, אונג גענמשען פינער גרבות, מוז קען זיך שוין וואַשען אויף :

(ג) אָז קען עקט אַ קליין שטיקל ברוידיש (זענענדיג פֿון דיאָ גרויס פֿון איין אייט מוז קען זיך וואַשען אונג דיאָ בַּרְכָּה על נטילת ידים גיט סאַקען. זענען קען עקט אָקער זענענדיג פֿון אַ געזינדיג גרי גרויס פֿון אַ געזינדיג, איין אַלענען-ברובֿ, וואָס איז פֿיעל קלענער פֿון איין אייט איז אין דעם אַ פֿוללעקט פֿופֿטקייט : אַנדערע זאָגען. אָז קען כַּרְף זיך גיט וואַשען אונג

המשקין דרך הנקב שהוא גדול קצת אם נשאר מהנקב ולמטה מחזיק רביעית סמכין על הפוסקים דמהנקב ולמטה לא נחבטל מתורת בלי ומ"ם מה שלמעלה מהנקב ודאי אינו כלי ולכן ימול דרך הנקב :
 (ו) שבר כלי שמחזיק רביעית אין עליו דין כלי א"כ יחדו לתשמיש ומקבל רביעית שלא במסומך דהיינו שאין צריכין לסמוך אותו כדי שלא ישפכו המשקין ואם אין לו כלי אחר מותר. ונ"ל דאם יש בו נקב קטן אפילו רק כמוציא משקה כיון דבלא"ה הוא שבר כלי אין נוסטלין בו אפילו אין לו כלי אחר :

(ז) כלי שיש לו ברזא למטה שקורין (האנדפאס) או מן הצד (הענטיל) כיון שתחלת תיקונו כד מיקרי כלי רק שצריך להחזיר הברזא או השרויף בכל שפיכה כדלקמן :

(ח) כלי שיוצא ממנו דד שקורין (ניסקאן) דהיינו שצד אחד

נפילת ידים ויש אומרים דיינו כפחות מבביצה :
 (ד) אין נוסטלין לידים אלא בכלי וכל הכלים כשרים ובלבד שיהיו עשויין לקבל משקה אבל כובעים של לבדין שקוראין (קאפעלושין או יארמעלקע) אפילו מעור והם קשים שיכולים לקבל משקה כיון דאין אלו כלים נמורין להשתמש בהן וגם שאין עשויין לקבל משקין יאסור לימול בהם הידים. וכן כיסוי כלים כיון שאין תחלת עשייתן לקבל. ואם הוא בדרך ואין לו כלי אחרת נ"ל דימול ידיו ולא יברך ומ"ם יאכל ע"י מפה דהיינו שיכרוך ידיו במפה כדי שלא יגע באוכלין :

(ה) הכלי צריך להחזיק רביעית לפחות וישתדל שלא יהיה בו שום נקב ומ"ם אם אין לו כלי אחר אם הנקב רק כמוציא משקה ונשאר מהנקב ולמטה רביעית מותר לימול בה ואם הוא ככונם משקה דהיינו שאם ישימו אותו על משקין וכנסו בו

אלץ געקערט, אז דיא לאה איז אנעלכע, וואס קאנן דורך איהר נור ארויס א פשקה, אָבער נענן ניא איז שוין אזוי פיעל גראסער, אז עס קאנן דורך איהר צריין א משקה פון דרויסען, דאנן איז נענן עס איז דא ארביעית אונטערין לאה נעקרט דאס אָנגערופען א פלי, אָבער נור יענער טהייל, וואס איז אונטערין לאה, גיט וואס איבערין לאה, דעריבער מוז קען ניה וואשען דורך דער לאה :

(ו) א צובראָבענע שטיקל פלי, האָטש ויא האלט א קוואטירל, הייבט ערשט א פלי, נענן קען נימצט איהר צוא וואס עס איז אונ נענן ויא האלט א קוואטירל שטעהענדיג גלייך אויף איין אָרט, גיט אָנגעשפארטער הייט, ערשט דאנן, אונ אז עס איז גיין אָבער פלי גיטא, קאנ קען ניה קיט איהר וואשען, אָבער אז עס איז אין איהר דא האָטש א גאנץ גליינע לאַקעלע קאר קען ניה שוין קיט איהר גיט וואשען, נענן עס איז אפילו גיין אָבערע גיטא ניייל ניא איז דאָ דערצו נאָה א צובראָבענע שטיקל פלי :

(ז) א פלי וואס האט א קראן, וויא א האנד-פאם אָדער א סאבאנואר הייבט א פלי אונ קען קאנ ניה קיט איהר וואשען, נור דעם קראן מוז קען יענען קאל אָפּדעקען אונ פארדעקען, וויא קיר וועללען נייטער ערקלאהרען :

(ח) קיט א גיסקאן (וואס איין גייט איז האָבער פון דער נאנצער

אָבערע נאָנען, אז וואשען דארף קען ניה, נור דיא ברקה עד נפילת ידים ואלל קען גיט מאָנען בייא נועניגער פון איין איי נעה ווייטער, קעיף כ"ו אין דעם פרק) :

(ד) וואשען מוז קען ניה קיט-א פלי, פון וואס פאר א שטאף ניא ואלל ניה ויין, אָבער דוקא קיט אזא פלי, וואס קען האלט אין איהר פליסיג-ביישען (נוולים), אָבער קיט א היטמל, א יארמקעלע אָדער א הוט, האָטש ויין וייען געמאכט פון פלל אונ קאנען אין ניה האלטען דיא וואסער, פון דעקט-נוענען קאר קען ניה קיט ויין גיט וואשען, ווייל ויין נועקעו דאָ גיט אָנגערופען פליס אויף וייען ויין דאָ גיט געשטימקט צום האלטען משקאות אָדער וואסער. דינעלכע איז א דעקעלע פון א פלי, וואס איז אויף גיט געשטימקט אויף צוא האלטען וואסער אָדער איין אָדער פליסיגקייט. נענן קען האט גיט גיין אָדער פלי, אונטערנוענענס, למשל, דארף קען ניה וואשען אונ גיט מאָנען דיא ברקה. אָבער דאנן מוז קען בייין עסקען אייננויקלען דיא האנד אין א טיכעל, גדי קען ואלל ניה גיט אַנריהרען אָן דיא ברודט :

(ה) דיא פלי מוז האלטען גיט נועניגער פון א קוואטירל, אונ עס קאר אין איהר גיט ויין גיין לאָה. אָבער אז קען האט גיט גיין אָבערע אונ אז עס איז דא א רביעית (קוואטירל) וואסער אונטער דער לאָה קאנ קען ניה קיט אזא פלי אויף וואשען. דאס איז

(יב) ועתה נבאר קצת דין כח גברא . כשם שהמים צריכין שיבואו מחוץ כלי כך צריכין שיבואו מכה גברא דהיינו שיבואו ע"י שפיכת אדם אבל חבית מים שנפל הברזא ממנו אין נומלין ממנו לידים שאין כאן כח גותן , ואם אדם הסיר הברזא ממנו מותר לימול ידיו ממנו רק שצריך להכניס הברזא חמיר בכל שפיכה ושפיכה שהרי לא עשה שום מעשה בגוף החבית רק שהסיר ממנה המונע המים לצאת וא"כ לא מקרי כח גברא רק שפיכה ראשונה :

(יג) אבל אם הפה חבית פתוחה על צדה מותר לימול ממנה כ"ז שמקלחת שהרי עשה מעשה בגוף הוובית שע"י המיטתו מקלח המים וכן אם הפה חבית על ברכיו וע"י שמגענע בברכיו יצאו המים מותר לימול ממנו :

(יד) הכנים ידיו בכלי של מים אפילו יש בו מ' סאה

אחד יותר גבוה משאר הכלי אמור לימול ממנו דרך הדר דאין זה כלי אבל כלי שיש לו (שנויין) הוא כלי גמור :

(ט) כלי שנסרק מצד אחד אע"פ שאינו אלא כמוציא משקה אין לימול בו אלא בשעת הרחק :

(ו) אמור לימול ידיו (מפלומפ) דאין כאן כלי . לא יהן מים לחבירו בחפניו וה"ה אם נמל ידו אחת לא יקה בה מים וישפוך על היד האחרת שאין נומלין אלא מן הכלי :

(יא) אם אין לו כלי מותר למבול ידיו בנהר או במקוה וכן בשעת הרחק שאין לו מים מותר למבול ידיו בשלג המונח על הארץ אם יש בהם ארבעים סאה כשהוא מחובר ושוכב על הארץ ואע"פ שהוא גמור ומברך עמ"י וא"צ לברך על מבילת ידים אבל אמור ליתן שלג בכלי ולמבול בו ידיו ואם ריסקן דינן כמים :

גאנצער פליי קאר קען זיך גיט וואשען , ווייל דאס איז גיט קיין פלי אָפּער אַ גלי מיט אַ שְׁנויין הייבט אַ פּלי :

א אַ פּלי וואס איז פון איין זייט צושפאלטען , קאמיש עס ריגט גיט , קאנן קען זיך מיט איהר וואשען גור פאר אַ נאָטה :

י פון אַ פּליקאפ קאר קען זיך גיט וואשען , ווייל דא איז דאך קיין פלי גיטא . אויך קאר קען גיט ארויפניסקען וואסער פון איין האַנד אויף דער צווייטער ווייל קען מוז האַקען דאָס אַ פלי צום וואשען זיך :

יא אַז קען האט גיין פלי גיט קאנן קען אַבמונגקען דא קאנן אין אַ טייך אָדער אַ מקוה , אונג איז אַ נאָטה אַז קען האט גיין וואסער גיט , קאנן קען דא קאנן אריינגקען אין שטענע וואס ליעגט אויף דער ערד , וועגן עס איז דא שטענע דא פיערציג סאָה (אזא מאַס) , וויא עס ליעגט אויף דער ערד , קאמיש עס איז נאָך ניעדערדיג גלייבט קענן דאס צוא אַ מקוה , אונג קען דאָרף מאַקען דא גריבט , על גבילת ידים גיט , על גבילת ידים . אָפּער אריינלעגען שטענע אין אַ פלי אונג אַבמונגקען דא קאנן - דאס קאר קען גיט . אַז קען לאָזן דעם שטענע צוגעפן , דאנן איז עס גלייך וויא וואסער :

יב דאס וואסער גיין וואשען זיך מוז דאָס אַבמונגקען נעקען מיטן קענשענעם קראפט , גיט פון זיך אַלליין , וויא קאָשיל פון איין אָפּפענעם קראנן אָדער

פון אַ רינגע . בייא נעקען נאָס מוז קען אָפּדעקען דעם קראנן אונג ווייעדער פארדעקען , דאנן הייבט עס , אַז דאס וואסער געהט דורך זיין קראפט , דענן וועגן דער קראנן פלייבט אָפּפען איז דאך דער צווייטער נאָס שוין גיט דורך זיין קראפט געקומקען גור פון זיך אַלליין :

יג אַז קען האט אָפּער איין אָפּפענע פאס אָבנע . קערהרט בייא אַ זייט אַזוי , אַז עס געהט פון איהר וואסער , דאנן קאנן קען שוין אונטערשטעללען דא קאנן אונג וואשען זיך . פאר וואס : ווייל דא האט קען דאך שוין אריינגעגעבען קראפט אין דער פאס גופא גיט וויא פרייער מיטן קראנן , וואס דא פאס איז געבליבען אויפן אָרט אונג דא פועלה וואס קען האט געמדין איז קעשטאנען גור אין דעם מאַקען דאס וואסער נאלל גיט האַקען קיין שטאַרונג צוא געהן , איז דאך גור דער ערשטער נאָס גענאנגען צוליב דער פועלה אונג ווייעדער איז עס גענאנגען פון זיך אַלליין , אונג צום וואשען זיך מוז קען דאָס האַקען אַב גבירא . דעם קענשענעם קראפט . דיעלעכע אַז קען שפאָרט דא פאס אַז די קניע אונג דורך דעם וואס קען געווענט דא קניע געהט דאס וואסער , דאנן קענן קען זיך אויך וואשען :

יד קען קאר גיט אַבמונגקען דא קאנן אין אַ פלי מיט וואסער , אונג אַז קען האט אַ אָבנעמונגקען מוז קען זיך נאָך אַמאל וואשען , נאָכדעם אַז קען וויא

אם יש לו מים אחרים יננב ידו ויטול ואם אין לו אפילו אין בו ארבעים סאה כשר ומכל מקום לא יברך על נטילה זו ונראה לי דיאכל במפה. ודוקא כשאינו מחובר לקרקע שעכ"פ היה הנטילה בכלי אבל אם הכלי מחובר לקרקע אין כאן נטילה כלל וגם לא מקרי טבילה דטבילה לא שייך בכלי דהוי שאובין :

(טו) **טבל** ידיו במעין אפילו הוא קטן הרבה רק שמכסה המים לשתי ידיו די בזה דמעין מטהר בכל שהוא אבל אם אינו מעין רק בור שירדו בו מי גשמים בשעת הדחק מותר לטבול בו ידיו אע"פ שאין בו ארבעים סאה :

(טז) ועתה נבאר קצת דין גמים הראויים לנט"י לסעודה. המים שנוטלין בהם הידים צריך שלא יהיה נשתנה מראיהן הן מחמת המקום או מחמת דבר שנפל לתוכן אבל אם נשתנו מחמת עצמן כגון מים העומדים בכלים כאויר זמן ארוך ונעשו ירוק כשרים ואם חזרו לברייתן אפילו נשתנו

מחמת דבר אחר כשרין :

(יז) עשה בהם מלאכה כגון שהדריח בהן כלים המלוכלכים כגון ששרה בהן ירקות או הדריח ירקות או שהעמיד בהוכן כלי עם משקה אם בשביל שיצטנן או כלים שנתבקעו כדי שיתחברו או שמרד בהן מדות או ששרה בהם פת אפילו נתכוין לשרות בכלי אחר ונפל לכלי זה כיון הניחא ליה עכ"פ הרי המים נעשו כשופכין ופסולין אבל אם לא רצה כלל לשרות או להדריח ונפל לכלי של מים כשרין. ומ"מ אם יש לו מים אחרים יטול בלי ברכה. ונ"ל דגם בנתכוין לשרות בכלי אחר ונפל לזה אע"ג דחייב ליטול ידיו שנית מ"מ לא יברך :

(יח) הדריח בהם כלים מודחים ונקיים או שהעמיד לתוכן משקה צונן שלא יחמו או שמבל בהן ידיו ולקח מהן בחפניו כדי לטוח פני הלחם והגלוסקאות כיון שהמים לא נעשו בהן מלאכה כשרים וכן אם הניח בהוכן ירקות נקיים לנטרי רק כדי שישארו לחים כשרים דיעבר : שחתה

ויושט אב דיא האנד. פאר א נאמה אָבער. אז עם איז גיין אָבער בלי ניטא, קאג מען דיא האנד אָבטונקען. נור אָברכה על נטילת ידים דארף מען ניט מאַכען אונ עסקען מוז מען דיא האנד איינגעוויקעלט אין א מיכעל. וועגן דיא בלי איז אָבער געפעסקטיגט צוא דער ערד אָדער צוא דער פאָרלאַנגע איז מען מיט'ן אָבטונקען אין איהר דיא האנד ניט יוצא :

(טז) **אין** א קנואל קאג מען אָבטונקען דיא האנד אָנ-שטאמט וואשען זיך, נור דיא וואסקער זאלל געדעקען דיא האנד, וועגן דער קנואל איז אפילו א קליינער, אָבער אין א גרוב פון רענענדיג וואסקער אונ עם איז ניט פארטאגלען פיערציג סאה קאג מען נור פאר א נאמה :

(טז) **דיא** וואסקער, מיט וועלכע מען וואשט זיך מוז האַכען דעם געוואהנליכען אויסטעהן פון וואסקער. וועגן עם קריגט אָבער אין אָבער פארב, אז עם פאללט, למשל, וואס אריין אין דעם וואס-כער, טאר מען זיך מיט דעם ניט וואשען. סיידען אז דיא אָנדערע פארב איז געווארען פון זיך אליין, וועגן עם איז פון שטעהן לאנג געווארען גרין. וועגן דיא וואסקער האט אָבער צוריק געקומען איהר פריהער-דיגען, געוואהנליכען אויסטעהן, איז עם געדענפאלט קשר צום וואשען זיך :

(יז) **אויב** מען האט מיט דעם וואסקער וואס געשטונאנקט אָדער וואס געוויקט אין זייא אָדער מען האט אין זייא אריינגעשטעלט א הייסע פלי צום אָבקהלען אָדער מען האט מיט זייא וואס גע-קאסטען אָדער עם איז אריינגעפאלען אין זייא א שטיקל ברויט אונ מען האט עם גערין געלאזט דארטען ליעגען פרי עם זאלל ווייכער ווערען - אין דיא אלע אופנים טאר מען זיך מיט דעם וואסקער ניט וואשען. וועגן עם האט זיך אָבער אין דעם וואס-כער וואס געוויקט אָדער עם איז מיט זייא וואס געשטונאנקט געווארען געגען זיין וויללען, דאנן קאג מען וואשען זיך דאמיט, וועגן עם איז גיין געסקערע ניטא. אז מען קריגט נאכהער אָבערע וואסקער, זאלל מען זיך נאך איינמאל וואשען, אָבער ניט מאַכען גיין ברכה :

(יח) וועגן מען האט אָבער אָבגעשטונאנקט מיט'ן וואסקער ביינע פרים אָדער מען האט אין זייא אריינגעשטעלט א קאלטע פלי וויבאלד אז מיט דיא וואסקער נופא איז דא גיין אָרפייט ניט געמדהן געווארען, איז עם גרלויבט צוא וואשען זיך דאמיט. אז מען האט דארין אריינגעלייגט נאגץ ביינע גרינגען פרי זייא זאללען נור בלייבען פייקט איז בדייער אויך מוסר צוא וואשען זיך דאמיט :

מען

(יט) שתתה מהם בהמה או חיה או עוף כשרים אבל כלב וחזיר פסולים דמאים אם לא בשעת הרחק:

(כ) אסור ליטול ידיו במים שנמל בהם שכבר געשו שופכין אבל אם תחב ידיו במים כשרים לגמילה:

(כא) אין לו מים מותר ליטול ידיו בשכר ושאר משקין ואין בזה משום ביוון אוכלין ביוון שצריך לזה ואינו בדרך איבוד וגם אין בהם משום שינוי בראה:

(כב) חמי האור אם הם חמין מאד שהיה מולדת בהן לכתחילה אין ליטול בהם. ואם אין לו מים אחרים מותר ליטול בהם:

(כג) מים מלווים וסרוחים ומרים אם אין הכלב יכול לשתות מהם במלו מתורת מים אבל מותר לו למבול בו ידיו, ודוקא כשהם בקרקע דאין מבילה בכלים. ואם הם עכורים נחמת מים

אם הכלב יכול לשתות כשר גם לנמי' ואם לאו פסול אפילו למבול בו ידיו ומי הים כשרים אחר שירתוחן התחלה אין ראויין אפילו לכלב:

(כד) אם גתערבו מים פסולים במים כשרים אוליגן אחר רוב:

(כה) אין המלאכה פוסל במקוה ובמעין. וה"ה בשתה מהן כלב או חזיר וכן אין שגרי מראה פוסל במטבול במקוה שיש בה מ' סאה:

(כו) כל ספק בנמי' לקולא כגון שהוא מסופק אם נעשה מלאכה במים או לא ספק אם נמל

ידיו בשיעור או לא ספק אם היה על ידיו קודם הנמילה דבר חוצץ או לא ספק אם הכלי שלם או לא ואפילו אם יש בהן כל הנדך ספקות וכן כל מחלוקת הפוסקים בנמי' אוליגן לקולא וכן כל כיוצא בו כיון שנמי' הוא מדרבנן וה"ה אם נמתקם אם נטמאו ידיו לאחר הנמילה:

(כז) שעור המים לנמי' לא פחות מרביעית לכל יד דבזה

וואסקער קיקט קען אויף דעם רוב (וועלכע עם און גענען קעהר, אויב ריינע קעהר אין קשר, אונגריינע - אין פסול):

(ה) דיא וואסקער פון א קוואל אָדער אַ מקוה אין קשר, ווען עם אין אפילו מיט דעם געטהון געווארען אַ מלאכה. דוועלכע אין אז עם האט פון דעם קוואל אָדער פון דער מקוה געטרונקען א הונד אָדער אַ חזיר. דוועלכע אין אז דיא וואסקער פון דער מקוה - אין וועלכע עם אין נור דא פיערציג סאה - האט גע- קוממען איין אַנדער פארך. אין דיא אללע אופנים אין דיא וואסקער קשר צום וואשען זיך:

(ו) דיא מקוה פון גמילת ידים אין מדרבנן (פון דיא מקמים, גים פון דער תורה). דעריבער אז קען אין אין וואס עם אין אין אספק, לקיטל אויב מיט דיא וואסקער אין געטהון געווארען אַ מלאכה, אויב קען האט זיך געוואשען וויא קען בארף, אויב עם אין געלעגען וואס אויפן האנד געט וואשען זיך - וואס דאן אין קען גים יוצא, - אויב דיא בלי אין געווען נאך אונ דער גלויקען, ווען עם אין אפילו דא דיא אללע ספקות צוואסקען געהט קען לקולא, דאס הייבט: קען טהוים וויא עם אין גרינגער. דוועלכע בארף קען זיך מיגל זיין אין אללע אָרשער פון דיני גמילת ידים, וואס עם אין דא אַמחלוקת הפוסקים:

(ז) וואסקער צום וואשען זיך מוז קען האָבען - ווען מעגליך

ווען עם האט פון דעם וואסקער געטרונקען אַ ברהקה, א תיה אָדער אַ פויגעל אין עם קשר, ווען זער א הונד אָדער אַ חזיר, ווערדט עם שוין אונטן אין עם אין פסול, סידען פאר א נאמה:

(ב) מיט אַלכע וואסקער, וואס קען האט שוין אייני- קאד זיך מיט וויא געוואשען, מאד קען זיך גים וואשען, וואס קען האט בארין נור איינגעטונקט דיא האנד - מעג קען:

(ג) פאר א נאמה מאג קען זיך וואשען מיט ביער אָדער גים אַנדערע משקאות:

(ד) מיט הייסקע וואסקער בארף קען זיך לבקחלה גים וואשען, אז עם אין גיטא גיין אַנדערע - קאג קען:

(ה) געוואלענע, פערעפוישע אָדער בימסקע וואס- קער, וואס א הונד וואלט וויא אויך גים גענוממען אין מויל, זיינען פסול צום וואשען זיך, אָדער אַבמונגען אין וויא דיא האנד קאג קען, אָדער נור אין דעם פאלל, אז זייא געפינען זיך אין א גרוב גים אין א בלי. ווען וויא זיינען אָדער טריעב פון לעהם, אין אויב דער הונד קאגן וויא טרינגען, קאג קען זיך מיט וויא וואשען, ווען גים מאד קען גים אפילו אַבמונגען דיא האנד. מיט גס-וואסקער קאג קען זיך וואשען ערשט אז זיא אין געקאכט:

(ו) אז עם טישט זיך אויס ריינע מיט אונגריינע

ל) אפילו דבר שמכסה כל היד אם דרכו בכך אינו חוצץ כגון מי שהוא צובע וידיו צבועות או שהוא כותב תמיד ואצבעותיו מלוכלכות בדיו. ואם אין אומנתו בכך חוצץ. וצריך להסיר המכעות ואם היה רפוי בדיעבד עלתה לו נטילה:

לא) יברך ענמי קודם הנינוב. לא בדרך קודם הנינוב ספק אם יברך לאחר הנינוב קודם המוציא ולאחר שיברך המוציא אין מברך לכו"ע: לב) מותר לשבור הקרח בשבת כדי ליטול מים ליטול את ידיו:

לג) אם הוא בדרך ואין מים מצויים לו לפניו ברחוק יותר מן ר' מילין ולאחריו מיל מותר לו לכורך ידיו במפה ואוכל בלא נמי ואם הוא מסופק אם ימצא בד' מילין והוא רעב הרבה יכול ג"כ לאכול ע"י מפה. וההולך במקום סכנה שירא לחפש אחר מים מותר לאכול ג"כ במפה והיושב בביתו מסיק בח"א דרינו כלאחריו:

לד) יש עוד תקנה כשעת הרחק במקום שאין מצויין לו מים בעת האכילה ואין יכול לילך לחפש אחר מים אוי בשחרית בשעה שנוטל ידיו להפלת או

רבוה לא יצטרך תו ליוהר בהרבה דברים שצריך ליוהר ואין כל אדם בקי ובוה יוצא כל הספקות והנוטל בשפע יהברך. ומ"ם יש לנהוג דאם יש לו מים אפילו נמל כל היד מרביעית ישפוך עליהם מים שניים. נוטלין לנמי בין על גבי כלי ובין על גבי קרקע:

כה) ישפוך רביעית מים על היד בבת אחת עד הקנה של זרוע והיינו האצבעות והיד ולפחות עד סוף קשרי אצבעותיו במקום שמחוברים ליד. ולכן אין ליטול ידיו מכלי שפוי צר שאין המים יורדין בכ"א (קס"ב מ"א סק"ה) והמ"ו כתב כ"ו שאין פוסק מלזוב מקרי שפיכה אחת אע"פ שאינו בא בבת אחת:

כט) צריך ליוהר מחציצה שלא יהיה מיט או עפר תחת הצפורן מה שיוצא חוץ לבשר אבל מה שחוא תחת הצפורן נגד הבשר אינו חוצץ כיון שהוא דבר מועט אין דרך בני אדם להקפיד ע"ז אבל שלא כנגד הבשר הכל מקפידין ואף שהוא אינו מקפיד במלה דעתו אצל כל אדם. ובשאר היד הכל חוצץ אם הוא דבר הנדבק:

שואל אויף האנר איז מען בדיעבד יוצא מיט'ן תאשען ניד:

לא) דיא ברבא על נטילת ידים מו מען מאקען פאר'ן אָבווישען דיא האנר. אויב ער האט גיט געמאכט דיא ברבא פאר'ן אָבווישען איז אַ ספק אויב מען דארף מאַקען דיא ברבא פאר המוציא צוא גיט, נאך המוציא - דארף מען גענוים גיט:

לב) אום שבת סאג מען איינגראָקען דעם אייז פרי צוא געקוממען וואססער צום תאשען ניד:

לג) אַז מען איז אונטערנעגענס אונ וואססער קאנן מען קריגען ערקשט מיט מעהר פון פיער וואַרקט ווייטער אָדער מיט איין וואַרקט צוריק סאג מען איינוויקלען דיא האנר אין אַ טיפלע אונ עססען אָהן געוואשען. נעען מען איז ססופק אויב מען נעמט קריגען וואססער אין אַ שטעקע פון פיער וואַרקט אונ מען איז הונגעריג, סאג מען אויף עססען אָהן גע וואשען, איינוויקלענדיג דיא האנר אין אַ טיפלע. אז מען געהט אין אַ געגענד, וואו עס איז אַ סכנה צוא וקצען וואססער, סאג מען אויף אזוי מהון:

לד) עס איז דא נאך איין מיטטעל, נעען מען איז אין אַ געגענד, וואו עס איז שווער צוא קריגען וואססער

קאָנליך - גיט נעניגער פון אַ קוואַטירל אויף יעדער האַנד. וואס מעהר איז געססער. וואשען סאג מען ניד סאיי אויף דער ערד סאיי אין אַ פלי:

כה) דיא קוואַטירל וואססער מו מען מיט אייני-סאל אַ גאס געבען אויפ'ן גאנצען האַנד אָדער וועניקסטענס גיז דעם אָרט וואו דיא פינגער וויגען גערבונדען מיט'ן האַנד. דערקערט פאר מען ניד גיט וואשען פון צוא פלי, וואס קאנן פון איהר גיט ארויס דאס וואססער מיט איינמאל:

כט) מען מו ניד היטמען פון "חציצה" דאס הייסט: עס זאלל קיין שמוץ אָדער נאָקט וואס גיט ויין געקעפט אָן האַנד אָדער אונטער דיא נאָגעל, פרי דיא וואססער זאלל קאננען אומעטום צוקוממען: ל) ווענן דיא האַנד איז אָדער געקעמט מיט צוא וואך, וואס עס קומט פון דער אַרבייט, למשל, בייא אַ פארקער - מיט פארב, שרייבער - מיט טינט, הייסט עס גיט קיין חציצה. נעען דיא אייגענע אַרבייט איז גיט אנעלכע, וואס מען זאלל צוליעב איהר גיט קאננען האלטען דיא האַנד ריין. הייסט עס שוין אַ חציצה אונ מען איז גיט יוצא. אַ רינג מו מען פייז תאשען ניד אַראַבנעהקען, נעען ער ליענט אָדער

או אפילו באמצע היום מתי שמורמן לו מים נומל ידיו כדון ואין מברך ענמי ומחנה שיהיה נמילה זו עולה לו כל היום ואו מותר לאכול כשירצה רק בתנאי שישמור ידיו שלא יגע במקום ממונה אלא ישים ידיו בבתי ידים שקורין (האגדה) (אע"ג רבעינג תיכף לגמי סעודה זה דוקא כשנומל ידיו לאכילה ואוכל תיכף אבל כשאינו נומל ידיו לאכילה לא בעינג תיכף) וכשנומל ידיו לאכילה ואכל והתנה שתעלה לו נמילה זו אף לאחר שעה כששמר ידיו ולא הסת דעתו י"א דמהני והכל לפי שעת הרחק רק שצריך בכל זה והירות וריוות שלא יסח דעתו משמירת ידיו ולכן אין לסמוך ע"ז אם לא ברוח גדול וגם במקום שמועיל תנאי אעפ"כ אם יודמן לו אח"כ מים ישול ידיו ולא יברך. ומה גראה לי שיצא המעות להמון העם שנומלין ידיהם פעם אחר ועי"ז אוכלין כל היום ושתיים רעות עושין אחר שמיסוין דעהם משמירת הידים ואחר שאינם מברכין בהמ"ו ולזה לא מהני תנאי. יתר דיני נמי ודיני ברכת המוציא ודיני ברהמ"ו יעיין בשו"ע וימצא שם הכל ואכתוב

כאן רק איזה דינים מדיני בהמ"ו מה שצריך לעניינות לה) כשאוכל לחם שמברכין עליו המוציא חייב לברך אחריו בהמ"ו והוא מ"ע דאורייתא ברכתיב ואכלת ושבעת וברכת את ה' וגו' וכיון דהוא מ"ע דאורייתא החמירו בו שהאוכל פת אסור לצאת ברצונו ממקומו עד שיברך בהמ"ו. וצריך לברך מיושב דוקא ולא מהלך ולא מעומד ואם אכל בדרך כשהוא מהלך מותר לברך ג"כ במהלך שאין דעתו מיושבת עליו אבל אם אכל בדרך במיושב צריך לברך גם כן במיושב אם לא כשהוא אנוס: (לו) היה לו איזה מניעה שלא יוכל לברך במקום שאכל מותר לילך לזוית אחרת באותו חדר ואפילו הוא בית גדול ואפילו במקום שאינו רואה מקומו הראשון כגון אחורי הנוד וכה"ג ואפילו במניעה קטנה מותר לברך בד' אמות שאכל דכל ר' אמות שאכל חשוב מקום אחר:

לו היה דעתו מתחלה בשעת ברכת המוציא שיברך בהמ"ו בחדר אחר מותר לברך שם אפילו לא יאכל שם כלום ולכתחלה לא יעשה כן אם לא שיש

אויף גיט:

יעקבא וועלען מיר דא גרינגען עטליכע דינים פון גענקשען:

לה) אז קען עקם גרוינד, וואס קען האט דארט געמאכט המוציא, מוז קען נאכין עסקען גענקשען. ואם איז א מצוה בן התורה, וויא גס שטערט: ואלקס ושבט וברכה וכו' אז דא וועקס אבעסקען איז נאמט ויין נאלקסט דא גענקשען. דע ריבער קאר קען גיט אונעק פון טיש, וואו קען גענקשט גיט אב. גענקשען מוז קען דנקא ויפגעני דיג, גיט געהענדיג אדער שטעהענדיג, און אז קען עקט געהענדיג, אין וועג, למשל, קאנן קען גענקשען אויף געהענדיג:

לו) וועגן קען האט עקס א שטארונג צו גענקשען אויפ'ן ארץ, וואו קען האט געגעסקען, קאנן קען, אין דעם זעלביגען צימער דנקא, געהן אין איין אנדער ארץ גענקשען. אין דיעלכע פיער איילען וואו קען האט געגעסקען קאנן קען גענקשען אפילו ביין א גלייכע שטארונג, דעגן אין דיא פיער איילען (ר) אמות הייקט גס אלץ דערזעלבער ארץ:

לו) וועגן לכתיחלה, געת המוציא האט קען א פונת צו גענקשען אין טיין אנדער צימער,

וואסקער געת דעם עסקען. וועגן עס מאכט ויה גור וואסקער צו קאנקענס פארין דאונגען, אז קען דארף ויה וואשען צום דאונגען, צו א בייא טאג, זאלל קען ויה וואשען וויא דער דין פון גמילת ידים - אהן א ברכה - איז האפען אין זינגען צו יוצא ויין קיטין וואשען ויה אויפ'ן גאנצען טאג, דאנן טאג קען שוין עסקען וועגן קען ווילל, גור קען דארף ויה הייסקען גיט אנריהקען ויה אין איין אוינגייגעס ארץ, וואס דער צו איז צו א ראסקען צו א קראנגען דעם גאנצען טאג האגדשוה דער עסקען מוז ויין גלייך נאכין וואשען ויה גור אין דעם אוסן, אז קען וואשט ויה אויף דער בעה צו עסקען גלייך). און ווייל קען דארף וייער פאר- וקטיג ויין צו האלשען ביין דיא קאנר, דארום קאנן קען קהון דעם מיטטעל גור קאין ברירה. אז עס מאכט ויד, פון דעסקימעגען, שפאטער וואסקער דארף קען ויה וואשען אהן איין ברכה. דיא וואס וואשען ויה איינמאל אין דער פריה און עסקען אויף דעם קמף דעם גאנצען טאג אהן געוואשען - וויא אנדערע פון המון עם קהונען - זינגען עובר צווייא עבירות צוגלייך - וועגן קען איז דערצו גיט געוואונגען - ערשטענס עסקט קען אהן געוואשען דעגן וויא שלאגען ויה דאס יאר ארום פון זינגען, צווייטענס גענקשען וויא דאך

שיש לו מניעה שלא יוכל לברך בחדר זה :

לח) אם רוצה לילך לבית אחר לנמרי והיה דעתו לזה בשעת ברכת המוציא מותר ובתנאי שיאכל שם מעט פת וא"צ לברך על מה שיאכל וישתה שם. ואם לא היה דעתו מתחלה לכך אסור לצאת ברצונו אפילו כשירצה לאכול שם וצריך לברך בהמ"ו קודם שיצא :

לט) עבר ויצא אם יש לו שם פת אפילו פחות מכוית יאכל שם וא"צ לברך המוציא ולא על כל מה שיאכל וישתה שם ויברך שם בהמ"ו, ואם אין לו שם פת כלל אם יצא במזיר צריך לחזור למקומו הראשון לברך שם בהמ"ו ואם יצא בשוגג בשעת הדחק א"צ לחזור למקומו הראשון ויברך שם במקום השני :

מ) עבר ובירך במקום השני אפילו יצא במזיד יצא. ואם הוא רחוק ממקומו הראשון שיש לחוש

שעור שיחזור ישהה שיעור עיכול ויפסיד בהמ"ו אף לכתחלה יברך במקום שנוכר :

מא) יברך באימה וכ"ש דאסור לעסוק במלאכת ברצונו אפילו בהשמיש קל ואסור להפסיק, ואם שח כמזיד צ"ע אם יחזור לראש :

מב) עד אימתי יכול לברך בהמ"ו עד שיהעבל המזון שבמעיו ושיעורו אחר האכילה ב"ז שאינו רעב ואם אכל מעט ואין אנו בקיאים לידע אם הוא רעב כ"כ כמו מקודם ראוי שיאכל עוד כוית פתויברך בהמ"ו שאו נפטר גם האכילה הראשונה ואם הסיח דעתו יברך המוציא תחלה :

מג) שיעור אכילה שיהיה חייב לברך עליה בהמ"ו הוא ככוית :

מד) היה ספק לו אם בירך בהמ"ו חוזר ומברך וה"מ שאכל כדי שביעה אבל אם לא אכל כדי שביעה אינו חוזר ומברך מספק : ועתה

צונקע־הֶרֶן זיך וועט דער עסקען פֿערדייעט ווערען וואס דאנן איז שוין צוא שפֿעט צוא גענעמטשען - אין דעם פאלל מאג קען לכתחלה אויף גענעמטשען אויף דעם אָרט וואו מען האט זיך דערקאהנט אז קען האט נאך גיט געגענעמטשט :

מא) גענעמטשען מוז מען מיט פֿונד, מען דארף נא- מיךלדיך גיין אַרפֿייט גיט פֿהון פֿיין גענעמטשען, אפילו דיא גלענקסע וואך. מען פֿאר גיט מֿפֿסיק זיין. האט מען מֿפֿסיק געווען מיט א פֿון איז א פֿראגע, אויב מען מוז אַנפֿאנגען פון דאס גיט :

מב) צום גענעמטשען האט מען צייט פֿל זמן דער עסקען איז נאך גיט פֿערדייעט. דאס קאנן מען וויסען, ווען מען איז נאך גיט הונגעריג, האט מען אָבער- איבערהויפט וועניג גענעסען, אזוי אז נאטט איז מען פֿריהער אויף גיט געווען מוז מען עסקען נאך א פֿונד פֿרויקט אונ גענעמטשען, אונ אויב מען האט דעם עסקען ארויסגעשלאגען פון וינגען (מֿסיח דעת געווען) מוז מען מאַגען "המוציא" נאך איינמאל :

מג) אז מען עסקט א פֿונד איז מען שוין מחויב צוא גענעמטשען :

מד) איז מען אין ספק אויב מען האט געגענעמטשט, דארף מען נאך א מאל גענעמטשען. דאס איז אלץ גערעדט אז מען עסט צוא נאטט, אָבער אז גיט צוא נאטט דארף מען פון ספק, נאך איינמאל גיט גענעמטשען. ס׳יר האַבען דא געבראכט נור דיא נאָהיקסע ד׳ג׳ים יעמטט

מאג מען דארט גענעמטשען, ווענן מען עסט דארט אפילו נאר גישט. לכתחלה קאר מען דאס גיט פֿהון סיידען אז מען איז געצוואונגען גיט צוא גענעמטשען אין דעם צייכער :

לח) דינעלבע איז אז מען ווילל געהן גענעמטשען נאר אין איין אַנדער שטוב, (מען מוז אויף טראכטען וועגען דעם געהן המוציא), נור דא מוז מען שוין געהען א פֿאאר ביסקענס אויפֿן גיטעם אָרט, אָבער גיין המוציא דארף מען גיט מאַגען נאך איינ- מאל. ווען מען האט אויף דעם פֿריהער גיין פֿונד גיט, קאר מען גיט ארויס פון שטוב וואו מען גענעמטשט גיט אָב, ווענן אפילו מען רעגענט עסקען אויפֿן גיטעם אָרט אויף :

לט) איז מען פֿאָרט ארויס פון דער שטוב אין איין אַנדערע אונ מען קריגט דארט גיין שטיקל פֿרויקט אויף גיט צו עסקען - אָהן המוציא - דאנן ווענטשט זיך אזוי : איז מען ארויס פֿונד, מיט א פֿון, מוז מען זיך צוריקגעהרען אויפֿן פֿריהערדיגען אָרט אונ גענעמטשען, ווענן אָבער - בשוגג, אונגען, קאנן מען גענעמטשען אויפֿן אָרט :

ס) פֿדיעקד, אז מען האט שוין אָפֿגעגענעמטשט אין דער אַנדערער שטוב, ווענן מען איז אָהין אפילו ארויס מיט א פֿון, איז מען פֿאָרט יוצא, ווענן מען איז ווייט פון דעם אָרט וואו מען האט געגעסען, אז עס קאנן זיין, אז גיך מען וועט אויספֿעיען צוריק

פרק עשירי

בו יבואר כי התרשלות למוד התורה

גורמת להריסת כל הדת

ועתה נדבר אודות הסיבה הרביעית שהזכרנו בפ"א שהיא גורמת להסיר מעל האדם קדושת ה' וממילא נהרשל עי"ו קיום הדת בכללו, והוא מה שנהרשל בעו"ה בארצות ההם ענין לימוד התורה בכלל, כידוע בכמה מקומות בחו"ל בגמרא ובזוה"ק בפרשת ויקרא ועוד בכמה מקומות שעיקר הקדושה החופפת על ישראל היא ע"י לימוד התורה וע"י ביטול לימודה יסולק מעליו קדושת ה' וממילא אין בכחו להתגבר נגד היצה"ר וכמו שאחז"ל בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין ובלא זה בודאי אין שום עצה כלל

לעמוד נגד היצה"ר הבווער בקרבו ועומד ומצפה בכל מיני ערמוניות על האדם להחמיאו ולהביאו לדרב מות וכמו שאחז"ל יצרו של אדם מהגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו שנאמר צופה רשע לצדיק וגו' כי מי יודע יותר את כחו של היצה"ר מהכורא יחב' שהוא יצרו ובראו והוא אמר לנו שאין לנו תרופה אחרת להנצל ממנו בלתי בלימוד התורה וכנ"ל, והיא עיקר חיי הנפש כמו דאיתא בספרי פ' עקב היה ר"ש אומר רק השמר לך ושמור נפשך מאד, משל למלך שצד צפור ונתנו ביד עבדו א"ל היו זהיר בצפור זה לבני אם אתה אבדתו לא תהיה סבור צפור כאימר אבדת אלא כאלו אבדת את נפשך וכן הוא אומר כי לא דבר רק הוא מכס כי הוא חייבם, ובעין זה מוכח ממה שאחז"ל [ברכות ס"א ע"ב ובכמה מקומות] שאיש הישראלי שנפרש מן התורה הוא כמו דג שנפרש מן המים אף שיש לו קצת חיות עדיין מ"מ ברור

פרק עשירי

עמקצם ונעללעו מיד רעדען וועגען דיא פיערשע סבה וואס צוליעב איהר געהט פון קענעןשען אראב דיא הייליגקייט גאטשעס, אונג מביילא ווערן קען שוין נאכאלאסטיג אין דעם קאמם ניין דיא קינות. דיא סבה איז: דעגן אין דיא ווייטע לאנדער איז געזונותיגו הרבים זעהר געפאלען דיא צייטען דער לערנען תורה, אונג וויא עס איז דרע פון פיעל מאטרי חזיל אונג פון וזהר תקדוש, אז דיא גאנצע הייליגקייט וואס לעגט אויף אידען איז גור צוליעב דעם לערנען דיא תורה, אונג אז קען לערנען גיט געהט אראב דיא הייליגקייט אונג מביילא קאנג זען ויך שוין גיט שפארקען גענען דעם יצר הרע, וויא דיא גמרא זאגט: בקראתי יצר הרע וכו' איהר האב געשאפטען דעם יצר הרע אונג האב געזען איהם געשאפטען דיא תורה אלס קייטשעל. איהר דער תורה איז גיין עצה נישט צוא גע- צווינגען דעם יצר הרע וועלכער ברענגט אין קענעןשען וויא א פייער אונג געמיינט ניה מיט אלע קראפטען אונג מיט אלע ערלייא קייטשען צוא מאכען איהם וינדיג אונג אונגליקליך. וויא דיא גמרא זאגט: דער יצר הרע שטארקט ויך אין קענעןשען יעדען מאג אונג ער ויילל איהם שוידמען, וויא עס זשטעהט: צופה רשע וכו', דער רשע - דער יצר הרע - לייערט אויפן צדיק אונג ויילל איהם שוידמען. אויף דעם פסוק!

השקר לך ושומר נפשך מאד. היש ויך אונג היש נעהר דיין נפש זאגט דער ספרי אזא משל: א קאנג האט אקאל געמאנגען א פויגעל האט ער דיא פויגעל איבערנעגעבען ויין קנעקט אונג איהם געזאגט: זאללסט אקארקט היטטען דיא פויגעל פאר מיין זידן אונג זאללסט גיט פייגען אז וועגן דיא פערליערקט איהר איז גלייך וויא דיא פערליערקט אטוערדע פון א קלייגע מיטצע, גיין, עס זאלל פייא דיר גלייך ויין וויא דיא פער- ליערקט דיין לעבען (דיין נפש). דאס מיינט מען מיט דיא תאקער: היש ויך (גיט עובר צוא ויין אויף דער תורה) אונג היש דיין נפש (דיין לעבען) מיט דעם וואס דיא וועקט היטטען דיא תורה וועט דיין לעבען זיין געהיט) וויא עס זשטעהט: כי לא דבר רק הוא מקום - רעגן דאס (דיא תורה) איז גיט גיין פוסקע זאך פאר אייך רעגן ויא איז אייער לעבען. דיא פונגה איז, דיא תורה תקדושה איז דער לעבען - קראפט - פון דער נשמה אויף דער וועלט אונג יענער וועלט, דורך איהר הייליגקייט ווערן דער קענט פארעפט אין גאטט ביה וואס דאס גיט איהם צווינגען לעבען, (וויא דיא גמרא זאגט אויפן פסוק: וואס הרבקים וכו' היים פלקם, אונג זאך דיא גראדען פון ויין אויפונגן צוא דער תורה תקדושה אזוי איז ויין שטארקייט אונג ניין לעבען - קראפט - פון ויין נשמה, קראפט אדער קלענער. דעמוועלען געדאנגען זעהט מען פון דעם וואס דיא גמרא פערגלייכט דעם אידען וואס דער- ווייטערט

לכך נאמר את כל מצותי ולא את כל המצוות] להפרכם את בריתי [כופר בעיקר הרי שבע עבירות הראשונה נודרת השניה וכן עד השביעית ואלו הן כו' כ"ו פירש"י שם והוא מהתו"כ]. ובוזה פירשתי מה שאנו אומרים בכל יום בפרשה ב' של ק"ש והיה אם שמוע נו' דלכאורה הלא הדרך הוא כשאדם מצוה לבנו שיתנהג בדרך הישר מצוה לו לפי ענינו אם הוא הולך בדרך תמים מצוה שיוסיף אומץ ולא יסור מזה הדרך ואם הוא הולך שובב בדרך לבו ורוצה לנסוע מאתו מצוה שעכ"פ לא יסור מדרך השם לנמרי ח"ו ואם יחליף הענינים שיצוה לבנו ההולך בדרך הישר שלא יסור מדרך ה' להמיר דתו ח"ו לא לכבוד יהיה לו ונס לבנו בצווי הזה והכא הלא ראש פרשת ויהי מדבר באנשים יראי ה' ואוהבי שמו בכל לב ונפש כמה דכתיב לאהבה ונו' ומה שייך בזה הסמיכות פן יפתה ועבדתם ונו' ותו תיבת וסרתם לכאורה יתר הוא. אבל האמת הוא כפשוטו דמתחלה כתיב בפרשה ולעבדו בכל לבבכם ואחול איזוהי עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה ולזה אמר הכתוב השמרו

ברור הדבר שודאי ימות לבסוף ואי אפשר להרג לחיות כ"א איזה שעה כ"ו שלחלוחיה המים יש נו' אבל כשנתיבש תיכף מת כי נפסק לנמרי המצות. כן עצם קדושת ה' החופפת על עמו ישראל שע"י יזכו לע"ל להיות קיימים נצחיים כמו שכתוב ואתם הרבקים בה' אלהיכם חיים ונו' וכמו שאחול על הפסוק הזה הוא רק ע"י אמצעות התורה וכשבני אדם פורשין עצמן מן התורה כ"ו שלחלוחיה התורה יש עדיין עליהן הם עסוקים עדיין קצת במצותיה אשר הורגלו בה מכבר אבל בהמשך הזמן משמתחיל הלחלוחיה להתיבש מתחילין להפסיק גם ממצות הנילוין ער שלבסוף יבטל ח"ו כל התורה וכל המצות ומי יודע למה נבוא עי"ז. ובאמת נקרא מלא הוא בפרשת בחקותי אם לא תשמעו לי [פירוש להיות עמלים בתורה כפירש"י שם] ולא תעשו את כל המצות האלה [משלא תלמדו לא תעשו] ואם בחקותי תמאסו [מואס באחרים העושים] ואם את משפטי הנעל נפשכם [שונא החכמים] לבלתי עשות [מונע אהרים מעשות] את כל מצותי [כופר שלא ציותים

וייטערט זיך פון דער תורה צוא א פיש וואס איז ארויס פון וואסער, וואס ער וועט געשיימקט שטארקען וויא עס וועט נור אויסגעפריקענט ווערען דיא ביסעל פייכטיגקייט וואס ער האט אין זיך, אזוי איז מיט דעם אידען וואס ווארפט אונעק דיא תורה: כל זמן עס איז נאך געבליבען א ביסעל פייכטיגקייט פון תורה אין קענטשען איז מען נאך בקיים א ביסעל מצוות צוא וועלכע קען איז צוגענוואהנט פון אקאל אן, אבער וויא דיא פייכטיגקייט ווערנט אויסגעפריקענט הויכט מען שוין אן ביסליכטויים אונגעצווארפען דיא ביסעל מצוות פון וועלכע מען האט נאך געהאלטען אונ קען פערשפיעלט דעם גאנצען לעגען אין דעם עולם האמת. אייגענשליך איז עס א ספתישער פסוק אין בקורות: ואם לא תשמעו לי - וועטן איהר וועט מיר גיט פאלגען (צוא לערנען דיא תורה) אונ אז איהר וועט גיט לערנען וועט איהר שוין קמילא גיט בקיים זיין דיא מצוות אונ דערנאך וועט איהר פערארקען (איהר וועט מאקען אנדערע זאלען פערבאפען) מייגע גענעמפען, אונ דערנאך וועט איינער געלעק פער- קיאווסן מייגע דינים, גיט צוא מהון אלע מייגע געבאפען אונ צוא צעששטארען (מבטל זיין) מיין בונד איהר וועט אבליקענען אין גאנצען, אז איך האב

איך נאר גיט געהייסען צוא קיינים זיין דיא תורה. אין דער צווייטער פרשה פון ק"ש זאגען מיר: ודנה אם שמוע תשמעו וכו' - אונ אז איהר וועט צוהארען (פאלגען) מייגע געבאפען, וואס איך פערזאג איך היינט: צוא לעפען גאט, איינער גאט, אונ צוא דיענען איהם מיט איינער גאנצען הארצען אונ איינער גאנצע געלעק, באנן אונ זא ווייטער (וכו) דיעטע זיך אבער איינער הארץ זאלל זיך לאגען איינגעדען אונ איהר וועט זיך אפגעהרען פון גאט אונ וועט דיענען אנדערע גאטטער א. ז. ו. אייגענשליך זייגען דיא פסוקים דאך אונפערשטאנדליך, איין ארבענטליכע קינד וועט אפאטער מעורר זיין, ער זאלל זיך נאך שאנער אויפפיהרען, אבער אנזאגען איהם, ער זאלל זיך: גיט שמדן, למשל, וועט ער גיט, ווייל מיט דעם וועט ער דאס קינד שטארק געליידיגען. היינט וויא קומט עס, וואס גאט זאגט דא אן אידען, זיין זאלען גיט דיענען קיין אנדערע גאטטער ווערדענד זאלען אנפאנג פרשה וייזט אויס, אז ער דערט דאס צוא פרוימקע אידען (צוא לעפען אונזער גאט אונ צוא דיענען איהם מיט'ן גאנצען הארצען)? נור דיא קנשה איז אזוי: אויף דיא ווארער צוא דיענען איהם מיט'ן גאנצען הארצען לעבדו קבל לבבכם זאגט דיא נקרא

השמרו לכם מן יפתה לבבכם היינו שהוציר יפתה לבבכם לומר למה לי תו ללמוד תורה מאחר שיש לי אהבת ה' וב"ה אני מתפלל בכל יום ודי בכך ומה בכך אפילו אם אמור עתה לגמרי מן התורה או שאסיר את בני מן התורה הלא הוא מהפלל בכל יום ולזה בא הכתוב והודיע לנו שסוף דבר יהיה ע"י הסרה מהתורה ועבודתם אלהים אחרים וכמו שכתבנו בחתלה שדבר זה רופא לרג שנלקח מן המים שנעקר עצם חייתו בזמן קצר כן הוא איש הישראלי המר מהתורה לגמרי ומטא את עצמו מדרך המוסר לדרך אחר לא רחוק הוא מעבודת אלהים אחרים [וב"ה שכן נמצא בספרי על זה הפסוק מן יפתה לבבכם וסרתם ועבודתם כיון שהאדם פורש מן התורה מיד נדבק בע"ז] ולזה אמר הכתוב אח"כ ושמתם את דברי אלה על לבבכם היינו שיכנסו דברי בעומק לבכם מה שאמרתם לכם שבמור הארם מן התורה יבוא ח"ו לבסוף לע"ז וע"כ ולמדתם אותם את בניכם לדבר בהם ולא תספיקו עצמכם בקיום מצות הפלה לבד וע"ז מסיים הכתוב לבסוף למען ירבו ימיכם וימי בניכם על הארמה וגו' כמאמרם ו"ל בחלק אין הגלויות

מתכנסין אלא בזכות התורה שנאמר וגו'. ואנו חוזין בחוש בעו"ה שהאנשים שמרו לגמרי מן התורה [היינו שאינם לומדים בעצמם כלל ומרחיקים עצמם לשמוע ד"ת בימי חייהם] בהמשך הזמן נעשה אצלם הפקר כמה איסורי תורה וגם איסור שבת החמורה ע"כ אבוא לבאר בפרקים הבאים לפני הכל את גודל חיוב לימוד התורה וקצת מגודל קדושתה ועי"ז יזכה להתגבר על יצרו הרע וישמור מצות ה' כראוי ויזכה לכל טוב בעוה"ז ובעוה"ב :

פרק יא

בו יבואר גודל החיוב ללמוד תורה וגודל שכרה .

מצות עשה מן התורה ללמוד תורה שנאמר ושננתם לבניך וכתוב ולמדתם אותם וכתוב והיה עקב השמעון וכיוצא בו פסוקים הרבה ולכן כל איש ישראל בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין בין בחור בין זקן גדול אפילו עני המחזיר על הפתחים אפילו

איהר נאללם נייא (דיא מצוות התורה) לערנען מיט איינע קינדער א. ו. ו. (אונג איהר נאללם גיט מיינען . אז עס איז גענוג דער קנאים זיין דיא מצוות אלליין אהן הורקה לערנען) למען ירבו ימיכם וכי איהר נאללם אזוי קהון - קדי עס נאללען זיה קערנען איינע קעג אונג אזוי ונייער , זיזא דיא נקרא נאנט : אין הגלויות סתפנסין וכו' , אינען נעללען זיה אויסקלויבנען פון גלות גור בזכות התורה . איג מיר נעקען דאס קחוש : דיא קענשען ונאם נוארפען אין גאנצען אונעק דעם לערנען אונג קוממען אפילו גיינמאל גיט הערנען א שטיקיל תורה , נעקען גיזא זיזא מיט דער צייט סתפנס אללע מצוות אפילו דיא גרויסע מצוה פון הישען שבת . אין דיא קוממענדיגע סתפנס נעללען מיר א ביסעל ארומערנען (נייא גרויס עס איז דער חיוב צוא לערנען תורה אונג נויא הייליג זיא איז , אונג דערפאר נעמט קען האפען דיא נעללם אונג יענע נעללם :

פרק יא

עס איז א מצוה מן התורה צוא לערנען תורה , זיזא עס שפעחט : וןשנסתם לקניא , דיא נאללם דיא סצוות זייגקורין זייגע קינדער , אויך פיעל אנדערע פסוקים

אז דאס מיינט קען הפלה נראונען ונאם דאס איז קערבונען מיטן הארצען . אט דאס נאגט דער פסוק : היפעט זיה אייער הארץ נאלל ויה גיט לאנען איינערנען (פון דעם גער קרע) : וויבאלד אז אויך בין פרוםס אונג ליעב גאטמס אונג דאנען אללע קאג - נואצו נאלל איך לערנען דיא תורה ? נואצו נאלל איך מיין קינד לאנען לערנען תורה נואהרענד ער איז פרוםס אונג דאנענמט אללע קאג ? דאס איז אבער א גרויסער קעוה , אז קען נעמט גיט לערנען תורה - נאגט אונג דער פסוק - נעמט דאס אונג גריינען צוא דיענען פערקנע נאטפער נעברקס אלהים אחרים) נויא מיר האבען ערשט ער-קלאהרמ , אזוי זיזא דיא פיש אז זיא גלייבמ אהן נואספער געהט נויא ביסקליכוויי אים , אזוי איז אז מיר לערנען גיט מייין תורה , נעקען מירביסקליכוויי אראב פון דער ריכטיגער נעג אונג מיר זיינען גיט נויט פון נאטענדיענקס . אט דאס פיהרט אים דער פסוק : וןשנסתם את דברי וזכה על לבבכם - אונג איהר נאללם דיא נוארפער מיינע נואם איך נאג אייך , אז נענן קען לערענמ גיט , קוממט קען נאדורק ביסקליכוויי צוא נאפענדיענקס) דיא נוארפער נאללם איהר זיה נומ מיינענדיקען אין זיינען , ולמדתם אותם וכו' אונג

עשרים ואחד אלפים רבבות פרסאות כמנין שם אדיה ואחו"ל (והוא בילקוט תהלים) אמר ר' אלעזר לא נתנו פרושיות התורה על הסדר שאלמלי נתנו על הסדר כל מי שהיה קורא בהן היה יכול להחיות מתים ולעשות מופתים לכך נתעלם מהן סדרן של התורה והוא גלוי לפני הקב"ה שנאמר וסי כמוני יקרא. ובאמת מי יוכל למלל את גודל קדושת תורתנו הקדושה אשר היא שורש הבריאה וראשית כל המציאות כמו שאמר הכתוב ה' קנני ראשית דרכי קדם מפעליו מאו* ואיתא בספרי פ' עקב יפוצו מעינותיך חוצה נמשלו דברי תורה למים מה מים חיים לעולם אף ד"ת חיים

אפילו בעל אשה ובנים שאין לו פנאי ללמוד תורה בתמידות מחויב לקבוע לו זמן לה"ת ביום ובלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה (יו"ד סי' רמ"ו); ושכר ת"ת גדול מכל המצות כמו שאחו"ל אלו דברים שאדם אוכל וכו' ות"ת כנגד כולם ואיתא בירושלמי דפאה שכל המצות אינן שוות לדבר אחד מן התורה. והיא חמדה נגווה שהקב"ה משתעשע בה תמיד כמה דכתיב ואהיה שעשועים יום יום. ואין קץ לקדושת התורה כמ"ש חז"ל שיש ששים רבוא פרושים לבל פסוק ופסוק שבתורה ואיתא במדרש אותיות דר"ע דאור שמותיו הקדושים של הקב"ה למעלה הוא

(* וראה אחי עוד דבר פלא כענין גדולת התורה כמה גדול ענינה וכמה עצום שכר מקיימה. דהנה ידוע דלכל ענין שהאדם עושה יש פעולה ותכלית והתכלית ע"כ הוא גדול מהפעולה. למשל הוא מחויב הנות להשחכר כה וטעמיא הוצאות ע"ז ר"כ בכל שבוע הוא הפעולה וע"כ השכר שהוא מוקה שישחכר מזה הוא גדול מזה והוא התכלית וכן אם הוא מחויב (קנטא) גדול שהוצאותיו עולה עשרה ר"כ בכל יום ע"כ השכר שהוא מוקה שירויח ע"ז שהוא התכלית גדול מזה, וכן אם אנו רואים היכל בניו בשביל כבוד המלך וכתוב עליו שהוציא המלך עליו הוצאות מאה מיליון והלא זהו רק הפעולה ע"כ התכלית

דיא נקרא זאנא, אז עס זייגען דא זעקס הוינדערט מויוענד פרושים אויף יעקען פסוק פון דער תורה. אין קדרש אותיות דרבי עקיבא ששעה; דיא ליבמיני קיים, וואס נעחם ארויס פון גאטשעס נאמען וואס שפעקען אין דער תורה) לייבט אויף מיליאנען מיליאנען דערפער זייגען דיא פרושיות התורה געגעבען געווארען גיט פסדר דענן ווען עס וואלט געגעבען געווארען מיט א פסדר וואלט געזען געזען וואס וואלט געגעבן דיא תורה געגעבט באקען מיט זיין דיא גראדשע מופתים, נאגאר קטנה קתים זיין (מאקען דיא מוידשע לעבענדיג). דיא תורה איז דער קודר (דיא קוועללע) פון דער גאנצער שאפפונג (בריאה) און דער אנפאנג פון אללעס וואס געפינט זיך אויף דער וועלט, וויא עס שפעעהט ה' קנני וכו', גאטמ ב"ה האט מיך (דיא תורה) געקויפט (ערווארבען) אין אנפאנג פון זיין אללע געשאפעניש (*). דער ספרי זאנא (אויף א געוויסען פסוק), אז דיא תורה איז געליבען געווארען דיא וואסער

פסוקים, געזען איר אָנעם און רייה, גרויס און קליין, געוונדע און קראנקע, גענויבטע און אונגערהיירא- מעשע, צוא קען האט צייט צוא גיט, געזען און מחויב צוא געשטיממען בייא קאן און בייא נאכט, א צייט צוא לערנען תורה וויא עס שפעעהט געשריעבן; והגית בו יומם וגילה - דיא נאלקסט אין איהם - (דעם ספר התורה) באראקשען (לערנען) קאן און נאכט יורה געה סיפון רמ"ו). דער שָכר פון לערנען תורה (תלמוד התורה) וואס גראדשער פאר אללע מצוות, וויא מיר זאנען אין דיאונען; ותלמוד תורה פנגד פלם לערנען תורה געשטעהט אונגעגען דיא אללע מצוות וואס ווערען דארט אויסגעערעכענט). אללע מצוות - זאנא דער ירושלמי - קומען גיט צוא איין ווארט פון דער תורה. ויא איז א טהייערער ארטיקל, מיט וועלכען גאטמ ב"ה אלליין געשאפט'נט זיך שטאנדיג וויא עס שפעעהט וכו'. וויא ווייט דיא קדושה פון דער תורה הקדושה איז, זעהט קען פון דעם, וואס

(* וויא גרויס עס איז דער ענין התורה און דער שָכר פארן פקנים זיין איהר זעהט קען אויף פון דעם. מיר זעקען אין לעגען, אז וואס האקער עס איז דער זענעק פון דער זאך באקומען דיא מיטמלען צום צערייכען דעם זענעק אלץ קעהר קעלד אָדער מיה. א געשאפט וואס קראנט אין גאנצען פונפציג רובל א קאנאט, לָשָׁל. האט קליינע אויסנאמען קאך ניין עקד קאך, א באנקיערשער באקאנאר, וואס זיינע אייני-קינפֿשע צערייכען מויוענדער א קאנאט, זיינען דיא באקאנען אויף אוינגעהייער גראדשער. אז מיר זעקען א באנקיערשען פאללאקט וואס האט דעם קאניג געקאפט מיליאנען, פערשפעקען מיר, אז דיא אייגענדיגקעט שאפעט טאזרוחט געקערעמען צעהנדליגע אָדער הונדערטער מיליאנען, דיא איז אויף דער זענעק פון דעם פאללאקט

חיים לעולם שנאמר כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא ומה מים מעלים את הפטמא ממומאתו כך ד"ת מעלים את האדם ממומאה לשהרה שנאמר יראת ה' מחורה (ובמילא כשם שהמים מטהר את האדם אף שהמומאה מתפשטת בכל אבריו כן התורה מטהרת את האדם ממומאת עונותיו אפילו אם נתפשט עליו מבף

רגלו ועד ראשו) ומה מים משיבים נפשו של אדם כך ד"ת משיבים נפשו של אדם מדרך רעה לדרך טובה שנאמר תורת ה' חמימה משיבת נפש ומה מים חנם לעולם אף ד"ת חנם לעולם שנאמר הוי כל צמא לכו למים אי מה מים אין להם דמים אף ד"ת אין להם דמים ת"ל יקרה היא מפנינים וכל חפציד לא ישוה בה . ולא

התכלית גדול מזה והוא ששם עומד הכסא של המלך וכתרו א"כ מזה אנו יודעין שכל שהוא במעלה גבוה מחבירו ע"כ פעולתו היא ג"כ גדולה מחבירו וכל שפעולתו גדולה ע"כ התכלית הוא עוד יותר גדול א"כ כפי"ו אלף אלפים כשאנו רואין שהקב"ה בעצמו עשה איות מעולה כמה גדלה פעולתו ופעולתו היא בריאת שמים וארץ וכל אשר בה וא"כ כשאנו שומעין מרוסמות כבודו יתברך שגם הוא אמר שעשה הברואה בשביל איות תכלית ואם לא התכלית לא היה רוצה בלל בעשיית הפעולה יבין האדם מעצמו כמה גורא הוא התכלית החוה עד אין חקר ועד אין תכלית וכבר הכתוב צווח ואמר שתכלית הברואה היא התורה ובשבילה נבראו השמים וארץ ותקוותיו ונקרא מלא הוא בירמיה כח אמר ה' אם לא בריתי יוסם ולילה חקית שמים וארץ לא שמתי . ומקרא זה הוא תשובה לאותן המתחמתין ביערן לדרות מעל עצמן ובניתן למור חתוה"ק בחשבן בנמשן סח תכלית יגיע להן מלמוד התורה . איי להן שמהכין בזה דברי אלהים חיים כי הכתוב צווח ואמר כי השמים והארץ וכל עניניהם אינם רק הפעולה , והתכלית מכל זה הוא רק התורה שהוא הטוב האמיתי והקיום הנצחי שבו האדם זוכה לתהערן ולישב למעלה לנצח אצל מלך הכבוד והם רוצים בהיטך שתתורה תהיה סבה פעולה לאיות תכלית ההכל וזתו שהכתוב צווח ואמר מה מצאו אבותיכם בי עול ר"ל שהיו זוכין לחיות לפני קייסין נצחיים כי רחקו מעלי מעלי ריוקא :

וואסקער , פונקט וויא וואסקער איז דאך עפיג לעבעדיג (פריש) אזוי איז ריא הורה עפיג לעבעדיג , וויא עם שטעקט פי חיים הם וכו' רענן וויא (דיא דברי התורה) וייגען לעבען . אונ אזוי וויא וואסקער מאכט דעם אונברייגעם פענשען ריין אזוי סאכט דיא תורה אויף דעם אונברייגעם (וינדיגען) ריין וויא עם שטעהט וכו' . אונ אזוי וויא וואסקער ערקלויקען דעם פענשען אזוי ערקלויקען דיא דברי תורה אויף אונ פיהרען דעם

פענשען ארויף אויף דעם רעכטען נעג , וויא עם שטעהט וכו' , אונ אזוי וויא וואסקער קריגט מען שטענדיג אומניקט אזוי דיא תורה קריגט מען אויף אומניקט . מען קאנן אפשר פייגען , אז ריא תורה איז איין גאדע וואפען געגליקען צוא וואסקער : אזוי וויא וואסקער האט גיין ווערקט גיט אזוי האט דיא תורה אויף גיין ווערקט גיט , אויף דעם שטעהט אין פסוק : יקרה היא מפנינים וכו' ניא (דיא תורה) איז פיהרער פון

פאללאכט : צוא האלפען אין איהם דיא קאנגליקע שאמפע , דיא קאנגליקע קרוין . היינט וויא איז שוין אז סיר ווייסען אז מיט דעם וואס האט געשאפען אזא גרויסע וועלט , האט ער געהאט א געוויסען צוועק - א גרויסען , וויא וויקטיג דארף שוין זיין דער צוועק , וואס צוליעב איהם איז געווארען דיא גאנצע בריאה ו ויילט איהר וויסען וואס דער צוועק איז ? אויף דעם גיבט אויף ירקויהו הנביא איין אנטווארט : פה אמר ה' אם לא בריתי יומם וליילה וכו' אזוי האט גאטמ געזאגט : וועגן גיט מיין בוגד (דיא תורה) פאנ אונ נאכט וואלט איה דיא גענעשצע פון דעם היממעל אונ דיא ערד גיט געשאפען . פון דעם נעהט קען וויא נאריש עם איז פון דיא וואס זוכען צוועקען פון לערנען תורה פאר זיך אדער פאר א קינד אונ קוים ועהען וויא גיין צוועק גיט פון דעם , ווארפען וויא אינעק דעם לערנען אין גאנצען אונ רייסען אפ דעם קינד פון לערנען . סיר האפען דאך ערשט ערקלעהרען אז דיא תורה איז דער צוועק פון דיא גאנצע בריאה . אונ ניא אלליין איז דער אפטיקער טוב (גוטסטעס) פון דער גאנצער וועלט (אין טוב אלא תורה) דורך איהר איז דער פעניש זוכה צום אשר נצחתי (עוועגען גליק) צוא וויסען איז זן ערן אונ גוועגען זיך מיט דיא הייליגע ליבמייניקייט וואס פארשיינט פון סוף הקבור (צדיקים יושבים ועמרתיהם בראשיהם ונהנים בויו בהשגיחה) , אונ וויא וייללען נאר פארקעהרען , סאפען דיא תורה גור פאר א מיטפעל צוא עררייען א גאררישען צוועק אויף דעם עולם השקר . דאס זאגט דער פסוק : מה מצאו אבותיכם וכו' וואס פאר איין אונרעכט האפען איינער עלפעקען אין סיר געמוגען וואס וויא האפען זיך (דרך וייגען גיט לערנען דיא תורה) פון סיר דערווייטערעם , דאס פייגט מען פון סיר אלליין דען און דער תורה קאפען וויא דאך גיט זיין גארהט צוא סיר , ווינום איים אז וויא פארלאנגען דאס גיט !

עליה נדפדה כו' ולא עוד אלא שהוא מקיים עלמא וקוב"ה חדי עמיה כאלו ההוא יומא נמע שמיא וארעא וכו'. גדולה תורה יותר מכל הקרבנות שכן דרשו"ל אם יחכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה בזבח ובמנחה הוא דאינו מתכפר אבל מתכפר הוא בד"ה וכן הכתוב אומר ואת התורה לעולה למנחה ולהטאת וגו' ואמרו במנחות ק"י כל העוסק בתורה כאלו הקריב עולה כאלו הקריב מנחה כאלו הקריב חטאת כאלו הקריב אשם כאלו הקריב שלמים. וזוכה בה לעוה"ב כמו שאו"ל בב"מ (דף פ"ה) מאי דכתוב קמן וגדול שם הוא ועבר חפשי מאדוניו כל המסקינן עצמו על ד"ת בעוה"ז נעשה גדול לעוה"ב וכל המשיים עצמו כעבד על ד"ת בעוה"ז נעשה חפשי לעוה"ב. ובפרק חלק כל המשחיר פניו בעוה"ז בד"ה הקב"ה מביחוק וזיו לעוה"ב שנאמר מראהו כלבנון כחור כארויס. וכעין זה איתא ג"כ במדרש רבה ר"י פתר קריא בת"ח כתוב אחד אומר שחורות כעורב וכחוב אחד אומר מראהו כלבנון ככרקים ירוצצו אלא אלו בני תורה שהם נראין כעורין ושחורין בעוה"ז אבל לעתיד

ולא נברא האדם אלא לתורה שכן דרשו חו"ל בפ' חלק אדם לעמל נברא שנאמר אדם לעמל יולד ואינו יודע אם לעמל פה אם לעמל מלאכה כשהוא אומר בי אכף עליו פיהו הוי אומר לעמל פה ועדיין אינו יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה כשהוא אומר לא ימוש ספר התורה הזה מפ"ך הוי אומר לעמל תורה נברא. ואין העולם מתקיים אלא בשביל התורה שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי. וז"ל הוה"ק פרשת בראשית כל מאן דאשתדל באורייתא בכל יומא יוכה למהוי ליה חולקא בעלמא דאתי ויתחשב ליה כאלו בני עלמין דהא באורייתא אתבני עלמא ואשתכלל דהא הוא דכתוב ה' בהכמה יסד ארץ וגו' וכל דאשתדל בה שכלל עלמין וקיים ליה ותא חוי ברוחא עביר קוב"ה עלמא וברוחא מתקיימא דא רוחא דאינון דלעאן באורייתא וכו' עכ"ל. וז"ל בפרשת צו פתח ר"א ואמר ואשים דברי בפ"ך ובצל ידי כסיתך וגו' תנינן כל בר נש דאשתדל במילי דאורייתא ושפתיה מרחשן באורייתא קוב"ה חפי עליה ושכינהא פרשא

פון פערל און אלע שאמץע קוממען גיט צוא איהר אין זייער ווערדע. דער מענש איז אייגענמליך גע- שאפען געווארען נור צוליעב דער תורה וויא דיא גמרא זאגט אין פירק חלק. ווענון גיט דיא תורה וואלט דיא וועלט קיין קיום גיט געהאט, וויא עס שטעהט וכו'. קל מאן דאשפדל באורייתא - שטעהט אין וזהר הקדוש - יעדער וואס געשאפטיגט זיך מיט דער תורה געדען טאג וועט ער וזכה זיין צוא האבען א מלק לעולם תבא און עס ווערדט איהם געקענעט וויא ער וואלט געגרינדעט דיא וועלטען דענון מיט דער תורה איז נאך דיא וועלט געשאפען געווארען, וויא עס שטעהט: ה' בהקב"ה יסד ארץ - גאטט ב"ה האט מיט דער חכמה דער תורה געגרינדעט דיא וועלט ונר (און אז ווייטער) און דער וואס געשאפטיגט זיך מיט איהר, מאכט ער מיט דעם דיא וועלטען פאללאקאממען וויא וואלען קאנען האבען א קיום ונר. אויפ'ן פסוק: נאשים דברי בפיה וכו' זאגט דער וזהר מיט דעם לשון: קל בר נש, יעדער מענש, וואס געשאפטיגט זיך מיט דעם למוד התורה און זיינע ליפפען שאקלען זיך פון דברי תורה געשימטצט איהם גאטט און דיא שכינה שפרייט אויף איהם אויס איהרע פליגלען וכו'. נאך מעדע: ער האלט אויף דיא וועלט און גאטט יענער

פרייעט זיך מיט איהם, גלייך וויא ער וואלט אין גענעם טאג האבען געשאפען דיא היממעל און דיא ערד. תורה איז נאך וויקטיגער פון קרבנות וויא דיא גמרא זאגט אויף דעם פסוק: אם יחכפר עון בית עלי וכו', מיט קרבנות וועט גיט פארגעבען ווערען זייער זינד אבער מיט תורה נא. אויף דעם פסוק: ואת התורה לעולה למנחה ולחטאת זאגט דיא גמרא, אז דער וואס לערנט תורה איז גלייך וויא ער וואלט מקריב געווען זיין עולה א מנחה וכו'. דורך דער תורה איז מען וזכה צוא האבען עולם הבא, וויא דיא גמרא זאגט אויף דעם פסוק: קמן וגדול שם הוא געקריב חפשי מאדוניו, אז דער וואס מאכט זיך קליין צוליעב דער תורה גער קומט גיט אויף קיין זאך און בייא איהם איז אלץ רעכט צוליעב איהר) ווערדט גרויס אויף יענער וועלט, און דער וואס מאכט זיך אויף דער וועלט וויא א קנעכט צוליעב דער תורה ווערדט פרייא אויף יענער וועלט. דער וואס פער- שווארצט זיין פנים אויף דער וועלט צוליעב דער תורה - שטעהט אין איין אנדער ארט, - וועט זיין גע- זיכט שיינען אויף יענער וועלט. דיא תלמידי חכמים - שטעהט אין א סדרש - זיינען אויף דער וועלט פער- חשק'ט און מיאוס, דערפאר וועלען זייא שיינען אויף יענער

לעתיד מראיהן כלפידים. אמר ר' הנחום בר הנילאי כל המרעוב עצמו על ד"ת בעוה"ו הקב"ה משביעו לעוה"ב שנאמר ריוון מרשן ביתך וגו' ואיתא במדרש תהלים למנצח לבני קרח מזמור שמעו זאת כל העמים זה שאמר הכתוב ומתוק האור וטוב לעינים מה מתוק הוא אורו של עוה"ב אשרי אדם שיש לו מעשים טובים כדי שיראה אותו האור שנאמר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו. ר' אבא אמר מה מתוקים הם דברים הגמשלים לאור שנאמר כי נר מצוה וגו' אשרי אדם שרואה את התורה מלובנת בשלג (ר"ל שיוודע ומשיג דבריה על בורין) שאין סוף למתן שכרה כשיבוא הקב"ה לפרוע לישראל מתן שכרן של עמלי תורה וישפיע להן בוכותה מן האור הציפן אותה שעה הן אומרים לאו"ה לכל זה וכינו על שעמקנו בהורה ואתם הייתם אומרים לנו לריק אתם יגיעים ראו מתן שכרה שנאמר שמעו זאת כל העמים ואין זאת אלא תורה שנאמר זאת התורה עיי"ש עוד. ובזוה"ק פרשת

וישב ר"י פתח ואמר הורת ה' תמימה משיבת נפש כמה אית לון לבני נשא לאשתדלא באורייתא דכל מאן דאשתדל באורייתא ליהויה ליה חיים בעלמא דרין ובעלמא דאתי וזכי בתרין עלמין ואפילו מאן דאשתדל באורייתא ולא אשתדל בה לשמה כדקא יאות זכי לאגר טב בהאי עלמא ולא דייגינן ליה בההוא עלמא כד נשמתא אולא לאשתלקא למיתב לאתרא איהי אולא קמא דההיא נשמתא וכמה תרעין אתברו מקמא דאורייתא עד דעאלת לדוכתא וקיימא עליה דבר נש עד דיתער בומנא דיקומון מתין דעלמא ואיהי סגורא עליה. ובפ' וישלח כמה תביבא אורייתא קמי קוב"ה דכל מאן דאשתדל באורייתא רחום הוא לעילא רחום הוא להתא קב"ה מציינת ליה למלוויה לא שביק ליה בהאי עלמא ולא שביק ליה בעלמא דאתי. ובפ' אמור זכאין אינון ישראל דקב"ה אהרעי בהון מכל עממין ומגו רחמיותא דלהון יחיב להון אורייתא דקשומ למידע אורחא דמלכא קדישא וכו' מאן דאשתדל באורייתא באלו

יענער וועלט. דער וואס היינגערט צוילעב דער תורה אויף דער וועלט - זאגט ר' מנחום בר הנילאי - מאכט איהם גאטט זאמט אויף זינע וועלט, וויא עס שטעהט זכו. אויפ'ן פסוק: וכתוק האור (אויג דיא ליבטיגקייט איז ניסם) זאגט דער קורש או דאס מיינט מען דיא ליבטיגקייט פון דעם עולם הקבא. אז וואהל איז דעם מענשען - פיהרט דער קורש אויס - וואס האט מעשים טובים, אעלעקער נועם ועדה דיא ליבטיגקייט, וויא עס שטעהט: ואוהביו כצאת השמש בגבורתו - אויג זיינע (גאטטעס) פריינד וועללען שיינען וויא דיא וויגן געת זיא געהט אויף אין איהר גאנצער קראפט וקערדליבטיגט. וויא ניסם זיינען דיא זאכען - זאגט ר' זאבא - וואס זיינען גענליכען צו ליבטיגקייט (דיא כחות אויג דיא תורה), וויא עס שטעהט: גר מזנה ותורה אור, דיא מצוה איז א ליבט אויג דיא תורה - ליבטיגקייט (פייער) וכו' אויג דער שכר פארין לערנען איז ניער גרויס וכו'. דאנן געת דיא אידען וועללען געקומען שכר פאר דער תורה - אז גאטט וועט געשיינען אויף אידען מיט דיא גרויסע ליבטיגקייט, וועללען זייא זאגען צו דיא אומות: מיר האבען דאס אלעס פערדיענט דערפאר וואס מיר האבען גע- לערנט תורה, אויג איהר פלעגט דאך זאגען אז אונזער מיר איז אומזיסט - מען ציט געהט דעם שכר וואס מיר האבען פאר איהר וכו'. דער וואס איז זיך ערפק

בתורה - שטעהט אין ווהר - נועם לעבען אויף דער וועלט אויג אויף יענער וועלט, אפילו דער וואס לערנט דיא תורה גיט לשקח נקאר אהן פניוית נועם אויף האפען א גושען שכר אויף דער וועלט אויג מען נועם איהם גיט פערטשעפטן אויף יענער וועלט, אויג אז ויין גשקה נועם זיך אומקערטען צו איהר ארץ (אז ער נועם שטארבען) נועם דיא תורה געהן פאר איהר אויג פיעל פרויעקען (אויפ'ן היממעל) נועם זיך אפגעגען פאר דער תורה ביי ויא נועם קומען אויף איהר ארץ, אויג זיא (דיא תורה) נועם דעם מענשען ביישטעהן ביי ער נועם אויפשטעהן קחת סבתים אויג זיא נועם איהם אויף זיין א מליץ טוב פאר גאטט. וויא ליעב איז דיא תורה בייא גאטט! - שטעהט אין זיין אנדער ארץ אין ווהר - גערט וואס איז זיך עוסק מיט איהר איז ער געליעבט אויגען אויג געליעבט אונטען (אויפ'ן היממעל אויג אויף דער ערד), גאטט פאלגט איהם אויג ערפיללט זיינע ווינשען, אויג ער פערלאזט איהם גיט אויף דער אויף יענער וועלט. אז וואהל איז דיא אידען - שטעהט אין גאך אין ארץ אין ווהר - וואס גאטט האט זייא אויסגעקלעבען פון אלע פאלקער אויג פון גרויס ליעבט האט ער זייא געגעבען דיא תורה זאכט, צו וויסען (פון איהר) דיא פיהרונג פון דעם מלכא קדישא דעם טייליגען מלך) וכו'. דער וואס פארדעהקט זיך מיט דער תורה

עכ"פ לקבוע לו עתים לתורה שכן אח"ל בשעה שמכניסין אדם לדין שואלין לו נשאת ונתת באמונה קבעת עתים לתורה ואפילו אם היה עני ביותר וסרוד בסוונותיו ג"כ מחויב לקבוע עתים לתורה כדאמרין (ביומא ל"ה) ת"ר עני ועשיר ורשע באין לדין לעני אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה אומר עני הייתי אומרים לו כלום היית עני יותר מהלל הוקן אמרו עליו על הלל הוקן שבכל יום ויום היה עושה ומשתכר במרפעים (חצי דינר) חציו נתן לשומר בית המדרש (שהיה בה"מ שלהם בשרה והיה צריך שמירה) וחציו לפרנסתו ופרנסת אנשי ביתו פעם א' לא מצא להשתכר ולא הניחו שומר ביהמ"ד ליכנס עלה ונתלה וישב עפ"י ארובה כדי לשמוע דברי אלהים חיים מפי שמעיה ואבטליון אמרו אותו היום ערב שבת היה ותקופת שבת היה יורד עליו שלג מן השמים וכסחו כיון שעלה עמוד השחר א"ל שמעיה לאבטליון אבטליון אחי בכל יום הבית מאיר והיום אפל שם א"ל יום

כאלו אשתדל בשמי'. דאורייתא כולא שמייה דקוב"ה וסאן דעסיק באורייתא כאלו עסיק בשמיה ומאן דרחיק מאורייתא רחיק הוא מקוב"ה. ובפרשת פנחס כל סאן דאשתדל באורייתא וכי דאתפתחין ליה כמה תרעין כהאי עלמא וכמה נהורין בשעתא דנפיק מהאי עלמא איהו אקרימת קסוהי ואולת לכל נטורי תרעין וככרות ואומרת פתחו שערים ויבוא נוי צדיק אתקיננו כורסא לפלניא עבדא דמלכא קדישא דלית חרות דקוב"ה אלא במאן דאשתדל באורייתא ומכ"ש מאן דיתער בליליא לאשתדל באורייתא דהא כל צדיקיא דגינתא דערן צייתין לקליה וקוב"ה אשתכח ביה *

פרק יב

בו יבואר גודל החיוב לקבוע עתים לתורה.

וכי שאין לו פנאי ללמוד תורה בתמידות מחויב

אין גלייה וויא ער וואלט יוד פערנומקען מיט גאטשעס הייליגען גאטען, רענן דיא גאנצע תורה געשטעקט פון גאטשעס גאטען אונ דער וואס איז ווייט פון דער תורה, איז ווייט פון גאטשעס גאטען. דער וואס איז ויך עוסק בתורה - שטעהט אין וזהר אין גאד איין ארש - אפגענען יוד פאר איהם אויף יענער וועלט פיעל. מהויערען אונ פיעל סאקען ליכטיגקייט - רענן געת עד שטארקט געהט ויא פאראויס פאר דער גשמה - אונ געהט צוא אללע היטער פון דיא מהויערען אונ רופט אויס: אפגענט אויף דיא מהויערען עם זאלל אריינגאמען דער צדיק (פתחו שערים ויבא נוי צדיק), גרייט אן א שטיהל פאר דעם מעגשען דער דיענער פון הייליגען גאנגי (הקב"ה), רענן גאטט ביה האט גיין גראסערען פרייד גיט וויא מיט דעם וואס לערנט תורה פון גאטט, גפרט גאד דער וואס איז אויף דיא נאנצע גאטט אונ לערנט. תורה, אללע צדיקים וואס וויקען איז גו. ערן פאלגען איהם אונ גאטט ביה ריהקט ויך מיט איהם:

פרק יב

דער וואס האט גיין צייט גיט צוא לערנען שטענדיג, כוון ויך וועניקסטענס געשטימקען געוויססע צייט צום לערנען תורה, וויא דיא גקרא זאגט: געת קען פריינט דעם קענשען אגענען דין אונ

ים מעונן הוא הקיצו עיניהם וראו דמות אדם בארובה עלו ומצאו עליו רוס'ג' אמות שלג פרקוהו והרחיזוהו וסכוהו והושיבוהו כנגד הכרדורה אמרו ראוי זה לחלל עליו השבת. לעשור אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה וכו'. לרשע אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה אם אמר נאה היה וטרוד ביצרו היה אומרים לו בלום היית טרוד ביצר יותר מיוסף הצדיק אמרו עליו על יוסף הצדיק בכל יום הייתה אשת פומיפר משדלתו בדברים בנדים שלבשה לו שחרית לא לבשה לו ערבית ערבית לא לבשה לו שחרית אמרה לו השמע לי א"ל לא אמרה לו הריני חובשך בבית

האמרוין א"ל ה' מחיר אמורים א"ל הריני כופף קומהך אמר לה ה' זוקף כפופים הריני מסמא עיניך ה' פוקח עורים נתנה לו אלף ככר כסף לשכב אצלה ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה לשכב אצלה בעוה"ז להיות עמה לעוה"ב נמצא הלל מחייב את העניים יוסף הצדיק מחייב את הרשעים וכו' עי"ש וכן נפסק (ביו"ד בסימן רמ"ו) דאפילו בעל יסורים וזקן גדול ועני המחזיר על הפתחים חייב לקבוע עתים לת"ת וכו"ל בתחלת פרק י"א. וענין הקביעות הוא שיקבע לו זמן ידוע להורה שלא לשנות אותו הזמן אפילו הוא סבר להרויח הרבה כמו שכתב המור אורח חיים בסי'

היינט איז עפעס אין בית ה'דרכש פינקטער - איז עס היינט גיט קיין יום המענין וקאלקענדיגער טאג? דאנן האבען זייא דערעזערן אויפ'ן פענקטער עפעס וויא א מעקשליקע געשטאלט, זייא זיינען ארויפגעגאנגען און האבען אראבגעווארפען פון דעם פענקטער דעם שניטע ועלקער איז אונגעפאלען אויף דרייא איילען דיא הויך, דאנן האבען זייא איהם (ה'לל'ן) אראבגענומען, ארוימגעוואשען און אויסגעשפירט (מיט בוימאייל) און גען האט איהם געזעצט אנטגעגען פלאמם אונזיג ווארעפען זיך. דער איז וערטה - האבען זייא געזאגט - קען זאלל צוליעב איהם פחלל שקת ניין :

דעם כייבן - גערצאהלט ווייטער דיא גקרא - דעם כייבן זאגט קען : פאר וואס האקט דיא גיט געלערנט תורה : אנטווערט ער טייל איה גיין רייה געווען שטענדיג פארנומען מיט געשאפטען. זאגט קען איהם : גינדט דיא דען כייבער געווען פון ר' אלעזר גן תרכום? ר' אלעזר גן תרכום האט איהם זיין פאטער געלאזען טוינענד שטאדט אויף דער יבשה און געגען זייא טוינענד שיפטען אויפ'ן ים, און ער האט זייא אין נאנצען לעבען אפילו איין קאל גיט געזעהן, גור געזען? טאג און נאכט און געלערנט תורה. א געווייזן אז גיט דיא כייבמורם לאנט גיט לערנען תורה, גור דיא נאבלאסינקייט, דיא גארדיש-קייט, עס רוקט זיך אז קען לעבט עביג מיט דיא בייבמורם און קען פערעקסט אז דיא וועלט וועט איבער-לויפען און אלעל פערענעניגען וועט זיך גענדיגען, און צוא דיא עוויגע וועלט וועט קען זייא גאר גישט גלייבען. דער ארעם-באנן קאנן דארטען גראדע זיין א גייד, און דער גייד א ארעם-באנן עקלויקים למקפה אמתונים למעלה :

דעם קשע זאגט קען : פאר וואס האקט דיא גיט גע- לערנט תורה? אז ער אנטווערט, אז דער יבצר הרע האט איהם גיט געלאזען, זאגט קען איהם : איז זיין יבצר הרע דעןן שטארקער געווען וויא זייא יוסף הצדיק? אויף יוסף'ן ווערדט גערצאהלט, אז פומיפר'ס ווייב פלעגט זיך געמיקען צוא ערראבערן זיין הארץ מיט וואס פאר א בוימסליען זיא האט גאר גע- קאנט, סאיי מיט ווארעטער, סאיי מיט פויטצען זיך. זיא פלעגט יעדען פרייהארקען און יעדען אבענד אומ- בייטען איהרע קליידער גידי ארויפציהען זיינע אויגען אויף איהר. און אז זיא האט געזעהן, אז דאס אלעס העלפט איהר גיט, האט זיא איהם געקסאכאשעט, אז זיא וועט איהם אריינגעזען אין אקסרא, האט ער דארף געאנטווערט: גאטט איז א מחיר אכטורים (גינדט אב דיא געבונדענע, געפרייט דיא ארעקסטויגע) וכו' און נאך פיעל שרעק האט זיא איהם אונגעזאגט און ער האט גאר גיט געקארט. זיא האט איהם פראבירט געגען טוינענד פפר (אזא וואג) וילבער און ער האט איהר אלעס גיט געפאלגט :

פון דער גקרא זעהט קען ארויס אז עס איז גיט דיא איין מענש וואס איז פטור פון תורה. אז אפילו דער גנאקטער ארעם-באנן האט אויף גיין טרודן גיט וואס ער לערנט גיט תורה וועגען דעם מענשען וואס איז אין גאנצען איבערגעגעבען דעם יבצר הרע און צוליעב איהם לערנט ער גיט, וועגען אזעלכע האבען מיר גיט וואס צוא רעדען און אזוי שטעהט דער זיין אין יתרה געה, אז אפילו דער פעליסמורים, דער אלטער באנן, דער וואס געהט אפילו איבער דיא היינער מוז זיך געשטיממען יעדען טאג א געוויסע צייט אויף לערנען תורה. דיא צייט וואס קען

הביתה לעשות מלאכתו שביום שהיה שוכת ממלאכתו היה יושב ושונה מה שאביו למדו ולכך אמר הפסוק לעשות מלאכתו שזו היא המלאכה המיוחדת לו לעצמו משא"כ שאר קניני העוה"ז הוא קנין אשר לא לו יהיה לבסוף ונכתב זה בתורה לכמה ענינים אחד להורות לנו שזו היא שהצילתו מן החטא וכמו שאחז"ל דתורה מגני מן היסורין ומצלי מן החטא וגם להורות לדרות הבאים הנהגתו של יוסף והנהגת ה' אתו עבור זה שלכך היה ה' את יוסף וכל אשר עשה הצליח ה' בידו ונהן חנו בעיני הכל שאפי' בעורו בבור נתן ה' חנו בעיני שר בית הסהר כי התורה היא מעלת חן על ליסוריה כדכתיב אילת אהבים ויעלת חן ומעשה אבות סימן לבנים שאף אנו אם ננהוג כן יתגנו ה' לחן בעיני הכל וכן נסיונו של יוסף בעת ההיא ונאולתו ורוממותו הוא נ"כ סימן לדרות הבאים שיעשו כן וינאלם הקב"ה וכמו שאחז"ל אין הגליות מתכנסין אלא בזכות התורה שנאמר גם כי יתנו

בסי' קנ"ה אם לא שהוא אנוס. ולא לחנם נמשלה התורה ללחם דכתיב לבי לחמו בלחמי לומר לך כשם שלחם הוא סועד הלב כמ"ש ולחם לבב אנוש יסעד ואם לא יאכל לחם יוסאו יומים נחלש לבו וכ"ש אם לא יאכל לחם שבוע שלם נחלש לבו מאד וקשה לו להשיג אח"כ הכחות שאבר עי"ז כן ממש ליסוד התורה הוא סועד את נפש הקרושה שיש באיש הישראלי ואם לא ליסוד איזה ימים וכ"ש שבוע שלם נחלשת עד מאד ע"כ צריך להזהר האדם מאד שלא לבטל הקביעות יום אחד אם לא שהוא אנוס ; ודגה מכל מה שהערכנו עד כה בגודל שכר ליסוד התורה וגודל חיובה שהוא בכל אופן נוכל ממילא להבין שאף איש המתגודד מחייב ללמוד התורה בכל זמן שיש לו פנאי שהוא שוכת מעסקיו, וגדולה מזו מצינו אצל יוסף שאפי' בעת שהיה נמכר לעבר ומשוועבד תחת ידי אחרים נ"כ היה לומד תורה וזכרתיא בילקוט בשם המדרש על הפסוק ויבא

קעשמימקט איינקאל צוא דעם הייליגען צוועק מוז זען זעהן נימ פערנעהקען מיט קיין אנדער נאך, זענען עס זאלל ויך אפילו מאקען דער בעסקער גע- שאפט געראדע אין דער צייט, סיידען אז קען איז דערצוא געצוואונגען. דיא תורה איז געגליקען גע- ווארען צוא ברודיך, וויא עס שטעהט לכו לחמו בלחמי - (קומסט - זאגט דיא תורה - עסקט פון סיין ברודיך) אונ אווי וויא ברודיך אז קען עסקט נימ עטליקע טאג נאכאנאנדער ווערדט דיא הארץ דאך זעהר שוואך, אווי אז קען לערנט נימ עטליקע טאג - דאס הייסט: אז קען נימ דער נשמה איהר גאפ- היגע שפיו - ווערדט דיא נשמה אויך וייער אפגע- שוואקט, דאס הייסט: זיא פאללט אראב פון איהר בדרגה אונ וואס קעהר קען לערנט נימ פאללט זיא אללעס גיערעריגער. דערדער מוז קען זעהן נימ מכתל זיין אפילו איין טאג סיידען אין א נאפה ; פון דעם וואס מיר האקען ביו אהער געזאגט קאן קען קפילא פערשטעהן אז אפילו דער עמיגראנט מוז לערנען תורה, ווען ער האט נור א וויילע צייט. אונ אוי געפינען מיר בייא יוספין אויך, אז געת ער איז אפילו גענוען אקנקעט בייא פוסיפרין פלענט ער אויך לערנען, וויא דער ברדש זאגט אויפן פסוק, ונבוא ספיקה לעשות בלאכתו (אונ ער איז געקומען אהיים צוא קרוין זיין ארבייט) אז מיט דעם מינגט קען, אז

קעת ער האט געהאט צייט פלענט ער קרוין זיינע אייגענע ארבייט (נימ דיא ארבייט פארן בעל הבית) אונ דיא אייגענע ארבייט קען נור זיין וואס ער פלענט איבער-הערן דאס וואס זיין פאטער זעקט האט מיט איהם געלערנט, דען אלע איבעריגע ארבייט זיינען דאך גענוען פארן בעל הבית. דיא תורה ערצוואהלט דאס אויב צוליעב צווייא זאקען: ערשטענס צוא גע- ווייזען אויב, אז דער לערנען תורה פעררהיט דעם קענשען פון איין זעכידה, וויא דיא גמרא זאגט: דיא תורה איז דעם קענשען מציל פון יסורים אונ פון זינדליגען. צווייטענס צעווייזט דאס אויב: אז דורך דיא תורה קריינט קען בייא אללעקען חן אונ עס גליקט אין אללעס, צוא וואס קען געהבט ויך, וויא מיר זעהען בייא יוספין אז אפילו געת ער איז גענוען אין געפאנגניס האט ער געקריגען חן אין דיא אויגען פון דעם אויפזעהער איבער דער מוקדע, אונ אווי שטעהט אין פסיק: אילת אהבים, ויעלת חן זא ליעקע אונ איין אנמוטהיגע (מיט חן) דאס סינגט קען דיא תורה. דיא געשיקטע מיט יוספין איז אלוא א מיסן אויך דיא קומטענדיגע דרות, אז דורך דעם לערנען תורה וועט קען בייא אללעקען האקען חן. זיין לערנען תורה אונ זיין ביישטעהן ביין גרויסען נסיון וואס צו- ליעב דעם איז ער אויסגעלאזט געווארען פון קענקט- שאפט איז אויך א געוויי, אז ווען מיר זאללען ויך אזוי

זכידוע שהתורה מגני ומצלי. (ד) שעי"ו יתקדש ש"ש לעיני הכל כי ממנו ילמדו שאר חבריו להתנהג ג"כ בדרך ה', ואף שיוכל להיות שבתחלה יקשה לו הדבר הזה מאד מפני העי"ג וגם יהודים חבריו הרעים שילענו עליו אבל כבר ידוע מה שכתב הרמ"א שאל יתבייש מפני בני"א המלעינים עליו בעבודתו ית"ש ובפרט אנשים כאלו אם יבואו לחוש ללעג ח"ו יתבטלו מכל התורה כי בודאי ימצאו במדינות החם אנשים שילענו עליו ג"כ ממה שמתפלל וממה שמניח תפלין וממה שאינו אוכל עמהם אכילה איסור וממה שגומל יריו לאכילה ומברכת המזון וממה שיושב במוכה ותיקע בדר"ה וכן משאר כל ההורה הר"ג מצוה שזונו הכורא ית' וכי בשביל זה יפרוק מעל עצמו עול סלכות שמים ויבטל כל התורה ויהיה רשע גמור לפני המקום אלא כלל מסרו לנו חכמינו ז"ל מוטב לו לאדם להקרא שומה כל ימיו ואל יהיה רשע שעה אחת לפני המקום

יהנו בנזים עתה אקבצם ובאורו הוא כפשומו כי יחנו בנזים ר"ל בעוד שנפזרים ומתנודדים בתוך תנזים ולכך סיים הפסוק כי עתה להורות לנו שלימוד בעת דחוק כזה הוא מקרב הנאולה עד מאד. ובאמת כאשר איש המתנודד יראה ללמוד תורה בעת שהוא פנוי מעמלו יצא מזה תועלת רבה לכמה ענינים. (א) שהוא מקיים מצות לימוד התורה שהיא נזוגת בכל זמן ובכל ענין ולפום צערא אגרא ולהיפך הוא נעשה בעון ביטול הורה שעונו חמור מאד. (ב) שעי"ו ידע איך להתנהג בכל עניניו כי אפילו לאדם דעלמא ידוע שהלימוד מביא לידי מעשה ובלתי הלימוד הוא כעוד המגשש באפלה וכ"ש לאיש המתנודד שרגיל לבוא במקום שאין מצוי כלל ממי לישאל וע"כ יהיה עיקר לימודו בדברים הננועים למעשה וכאשר נבאר לקמן. (ג) שעי"ו ממילא יהיה ניצול מהאיסורים שרגילים לבוא אצל המתנודדים ע"י ההתברות אנשים רעים

פיהרען, וועללען מיר אויף אויסגעלאזן ווערען פון גלות, וויא דיא גקרא נאנט; דיא אינדען וועללען ארויס פון גלות גור בזכות התורה וויא, עם ששעשהם וכו' :

ווען דער עטיגראנט דער וואס פארקט אנועק אין א פרעמקע לאנד, וועט זעהן א גיסקעל לערנען געהט ער האט צייט, וועט ער פון דעם האקען גומצען אין פיעל זאקען: א. ערשטענס איז ער מקנים דיא מקצה פון לערנען תורה, וועלכע לענט אויפן אינדען זאא נעדר צייט אונ דער שטר איז גענוואהנליך נאך דעם צער, דיא מיה וואס קען האט דארויך וואס נקאסער דער צער, אללעס קעהר דער שטר אונ פער-קעהרט אז ער לערנט גיט אין דיא שפראך זעהר א גרויסע: ב. צווייטענס וועט ער דורך דעם וויססען א דין. דער לערנען תורה גריינגט - וויא עס איז וועג - לבלל מעשה, צוא מדהון דיא מצות, צוא פיהרען ויך נאך דיא געזעמטען וואס קען לערנט. אונ ווען דאס איז בייא גענען אינדען איז עס נאך בייא דעם עטיגראנטען, וואס האט גיט שטענדיג בייא טעקען צוא פרענען א דין. בייא אעלכען איז עס נאך געי-וויס אוי. דעריבער מוז דער עטיגראנט לערנען איבערהויפט אעלכע פרטים, פון וועלכע ער וועט האקען א פראקטישען גומצען. פון וועלכע ער וועט וויססען א דין, וויא מיר וועללען שפעטער ארוסעקען:

נאמט

ג. דורך דעם וועט ער אבגענהיט ווערען פון דיא איסורים, אויף וועלכע קען איז עובר אין דער פקעמך דורך דיא שלעכטע געזעלשאפטען, דענן דיא תורה געשימט אונ פעהרים פון ויגרינען וויא מיר האקען שוין געזאגט: ד. דורכ'ן לערנען וועט ער מקנש שם שמים זיין (הייליגען נאמטעס גאקען) פאר אללעקען אין דיא אויגען, דענן אויף איהם קענען דיא וועללען זיינע אידישע חברים אויף לערנען, אונ קאמט קען וועט פון איהם לאקען, דיא עי"ג ארער זאגאר זיינע אידישע חברים, אקער אין דער עבודת הבוכא פאר קען זיך גיט שאקען אונ גיט קוקען אויף קיין זאך, בקרט אז קען וועט געהקען קוקען אללעס וואס יענער וועט זאגען. דארף קען זיך אין גאנצען אויסקעהן פון אידישקייט, דענן לאקען גאנצען זייא פון אללעס, פון דאווען, אונ פון וואשען זיך צום עסקען אונ פון גיט עסקען קיין פרפות אונ פון אללע פרטיג מצות - דארף קען צוליעב דעם אויף דעם אויפן, אראבוארפען פון זיך דעם גאנצען עול סלכות שמים אונ מבטל זיין דיא גאנצע תורה אונ ווערען א רשע גמור וז אויף דעם האקען אונ דיא דבמי בהלמוד איבערגעגעבען א וויבטיגען בלל: עס איז פיעל גלייכער פאר'ן פענשען ער זאלל זיין גאנצען לעבען געהאלטען ווערען פאר א שופה איינער ער זאלל זיין רב (אויגענקליק) זיין איין קשע פאר

נאמט

המקום *). וזה טיב הוא אדם לע"הב אם קבל בימי חייו עלבון עבור מצות הש"י ונחשב לעתיד מאוהבי הש"י ובפרט אם היה שמח בזה יזכה עבור זה להיות כצאת

*) ואתא בתנא דכי אליהו כשהיו ישראל כמצרים נתקצו כולם וישבו יחד משום שהיו כולם באגודה אחת וכתרו כרית יחד שיעשו גמ"ח זה עם זה וישמרו כלבכם כרת אברהם יצחק ויעקב ולעבוד את אביהם שבשמים לבדו ושלא יניחו לשון בית יעקב אביהו ושלא ילמדו לשון מצרים מפני דרכי ע"א כיצד כשהיו ישראל עובדין אביהם שבשמים לבדו כמצרים ולא היו משנים לשונם, היו המצרים אומרים להם למה לא תעבדו את אלהי מצרים ויקל עבודתו מכם, משיבין ישראל ואומרין להם ובי שמא עובד אבותינו אברהם יצחק ויעקב את אלהינו שבשמים שיעובד בנייהם אחריהם אותו, וא"ל המצרים לאו וכו', ומלין את בנייהם כמצרים וא"ל המצרים אם לא תשמרו ולא תמלוו שמה תקל עבודת הקשה מכם, היו ישראל משיבין ואומרין שמה שכתו אבותינו את כרית אלהינו שבשמים שישכחו בנייהם אחריהם וא"ל לאו וא"ל ישראל כשם שלא שכתו אבותינו כך לא נשכח אבותנו לעולם. ד"א כשהיו ישראל מלין בנייהם כמצרים היו המצרים אומרים למה אתם מלין את בניכם והלא לאחר שעה יהיו משליכין אותם בגרה, ואמרים להם ישראל אנהנו נמול אותן ואח"כ עשו להן כרצונכם. וכשהיו ישראל עושין ו' ימי המשתה היו המצרים חוזרים להן למה אתם עושין ו' ימי המשתה והלא: לאחר שעה מוציאין אותנו לעיניו (עבודת פדך), א"ל ישראל אנהנו נעשה ו' ימי המשתה ואח"כ עשו לנו כרצונכם הסת ימות והנהיג יחרג והבא כחיים יהיה בכל אלו הירברים היו המצרים כחרפין את ישראל ומכין אותם ומונעין בהם ומוערין להם ואין לישראל מנום מפניהם שנאמר תשימנו הרפה לשכנינו לעג וקלם למכיבותינו וגו' כ"ז באתנו ולא שכחנו ולא שקרנו כבריתך ע"כ. א"כ אף אנו נשית לבנו להמטלה ההיא ונשכור את כרית אברהם יצחק ויעקב לעבור את אלהינו שבשמים לבדו ולא נסה לבנו לדרך אחרת כמו שלא המנו ישראל אוגם למענת המצרים אף שכחו היו המצרים רוצים להקל עולם מעליהם.

נאמט *). און וויא גומ איז דעם קענשען אויף יענע וועלט, אויב ער האט אויף דער וועלט געהאט גיין צו- לעבן דעם וואס ער האט געהייסן דא מצינות פון נאמט, דען ער וועררט דאן (אויף יענער וועלט) גערעכענט

י) אין דעם ספר פנא רבי אליהו שפעטה: געת דא אינדען וייגען געווען אין מצרים פלעגען וייא אלע ויין צוואמקען דענן וייא האבען צווישען זיך אפגעמאכט צוא מהון סךר איינער מיטן צווייטען אונ צוא הייטען דעם בונד פון אברהם יצחק ויעקב (וואס וייא האבען געמאכט מיט נאמט צוא דיעגען איהם) אונ וייא זאלען גיין אנדער נאמט דיעגען אחוץ זייער פאמער אין הימקעל אונ נייא זאלען גיט אונקע- ווארפען דעם לשון פון יעקב אבינו אונ גיט לערנען דעם לשון פון דא מצרים. אונ אז דא מצרים פלעגען געהן וייא אינדען דיעגען נור זייער נאמט אונ אנדערען גיט אים זייער שפראכע, פלעגען וייא זאגען צוא וייא: פאר וואס דיענט איהר גיט דעם נאמט פון דא מצרים וועט אייער ארבייט געלייבטערט ווערען? פלעגען דא אינדען אנטווערען: האבען אינגערע עלטערן דענן פערלאזען זייער נאמט אז זייערע קינדער זאלען איהם פערלאזען? דיעלבע אנטווארשען פלעגען וייא געבען, אז מען פלעגט וייא מאקען פארזייערע פאר זאס וייא זיינען סל זייערע קינדער. אז מען פלעגט וייא זאגען: וואצו זיינט איהר סל דא קינדער, ווען סיד וועלען וייא גלייך אריינזארגען אין טייף? פלעגען וייא אנטווערען: סיד וועלען וייא סל זיין אונ איהר מהוט זיך וייא איהר פערשפעטה. דיעלבע פלעגען וייא אנטווערען, אז דא מצרים פלעגען וייא זאגען אונ אנטווען וייא אלעזעלייא צרות אונ דא אינדען האבען געקאנט זאגען מיט דעם משורר אין תהילים: השכימו הרפה לשכנינו וכו' - דוא (נאמט) האקט אונ געמאכט צוא שאנדע צווישען אונזערע שכנים, צום שפאמט אונ פעראקטונג צווישען דא וואס ארום אונ וכו', דאס אלעס איז געקוממען אויף אונ אונ סיד האבען דיר גיט פערנעקען, אונ זיינען געגען דיר גיט געווען פאלש. דאס איז אמאל געווען אין מצרים - היינט וייא דארף מען שוין גיט קינען אויף דעם שפאמט נעמט, אז מעהר וייא צוא שפאמט קאן עס גיט קוממען? גיין דרייפוט האט מען פאר דעם גיט:

כצאת השמש בנבורתו. ואפילו בעוה"ז לא ילעינו עליו רק בתחלה אבל לבסוף בשווינולו בזה לא ילענו ממנו כלל והעיקר שלא ישוב להם בדברים קשים רק בדברים רכים וטובים ובוה יתן ה' שימצא חן בעיני הכל. גם הלעג ההוא אשר ישנו בתחלה איוה וכן מועט לא ימצא רק אצל ההמונים אבל בין הנכבדים אפילו מן האומות בודאי יהיה חשוב בעיניהם איש הישראלי השומר דת תורתו כי נבחן ביניהם שמו שהוא שומר דת תורתו אינו לא נגב ולא רמאי ולא בעל מחלוקת. [וגם נכון להגיד אף לנכרים את ענין תורתנו שהיא מלמדת דעת את האדם ומישרת מדותיו שלא יעשה עול לשום אדם בממון ע"י נגבה וגולה וכיוצא בהם ואפילו בלב שלא לחמוד ממון אחרים רק יהיה שמח בחלקו במה שהומין לו הש"י בכל עניניו וגם היא מצוה אותנו לאהוב איש את רעהו אהבה עזה ושלא לנמור שגאה עליו ושלא לבייש אותו ברבים ואפילו אם יודע שלא מוב עשה

פרק יג

בו יבואר עויד שתורה מצלת לאדם מן היסורים ומכל פגעים רעים בעוה"ז ובעוה"ב ולהיפק גדול עונשו ח"ו. בא וראה עוד כמה גדול כח התורה שכן אמרו בכרכות

כאר אפילו, על פי דין תורה, גישט גלוסקטען אין הארץ גענעקיס, נור מען דארף זיין א שטום בקלקי וואס גער אויבערשטער האט איהם פומין געווען אין זייע גע. שאפטען. אויך הייבט אונז דיא תורה אז איינער זאלל דעם צווייטען ליעב האבען שטארק, און גישט נאכ. פראגען אויף איהם. קיין שגאנה, און גישט מבניש זיין דעם צווייטען קבבים, און אפילו אז איינער ווייפט אז דער צווייטער האט געהאן עפעס גישט קיין ארץ. פליקע נאך זאלל ער איהם פרייער נאגען אונטער פיער אויגען אין קאל און צווייא קאל, פילייקט נעמט ער איהם הארען אדער זאלל דאס נאך אקאל גיט מהון, אויך אז דיא תורה נאנט אונז און קיר זאללען זיך היממען זעהר פון בקלקות, אויך שאנדט דיא תורה זעהר שפרות און אנדערע שלעכטע מדות, און לויבט מדות טובות. וקאמט איי געטואהגליך אז דער סעקש נעלבער פירט זיך אין דרך התורה האט ער חו בייא געדען, מיט נאמטעם הילף, אזוי גויא עם שפעקט אין דער גטרא: כל העוסק בתורה בגלילה וכו', נעכער וואס איז עוסק אין דער תורה בייא נאכט ניקט איהם השי"ת אז ער זאלל האבען סקר און סן בייא געדען בייא סאג:

פרק יג

וויא וזיט עס אין גרויס דער נכות פון לערנען תורה ועשה

עולבין וכו' דיא וואס נעמען געשאנדעט און שאנדען גישט צוריק וכו' מהגען פון אהבה און פרייען זיך מיט דיא יסורים אויף זייא נאנט דער פסוק ווארקיין פצאת השקש בגבירתו, און דיא וואס ליעבען איהם נעללען זיין וויא דיא וזן נעמן זיא געמט ארויס אין איהר שטארקייט, און אויך אויף דער וועלט נעמט מען פון איהם שפאמען נור פון אנפאנג, אבער נאכ דעם אז זייא (דיא שפאמען) נעללען זיך איינגע. וואהען מיט איהם נעללען זייא שוין גישט לאגען, נור דער עיקר איז אז ער זאלל זייא גישט אנטוועקען זיין דברים קשים, נור מיט זייע און גוטע כייד זאלל ער זייא אויפנויען אז ער מהוט לשם מצוה, נעמט ער מיט דעם, מיט נאמטעם הילף, געפיגען מן בייא געדען. אויך דאס פון אנפאנג איז דא שפאמען איז דאס נור בייא דעם המון דער פראמער באראד, אבער בייא אידענגליבע סענשען (אפילו פון דיא אומוה) נעמט ער זיין געוויס חשוב דערפאר וואס ער היט זיין תורה מיט איהרע געווענע, דען זייא זייען שוין ע"פ גסיון אז דער עהרליכער איד איז גישט קיין גנב גישט קיין רמאי און גישט קיין בעל מחלוקת. עם איז אויך גלייך צוא זאגען אפילו דיא נברים דעם אגין פון אונזער תורה, אז זיא לערנט דעם מענשען נור גוטע מדות, גישט צוא מהון קיינעם קיין אונזעכט אין געלך זאגען דורך גנבה וזגלה א. ד. ג. אז מען

וביאור הדברים נשמע ממה דאיתא בבוה"ק בשכבך בקבר השכור עליך אורייתא תצור עליך מדינא דהאי עלמא והקיצות היא תשיחך לעוה"ב כד יתער לאחר מיתה כדון היא תשיחך תהוי סגנוריא על גופך בגין דיקומון אינון בקדמיתא לחיי עלמא כמו שכתוב אלה לחיי עולם בגין דעסקין בחיי עלמא דא אורייתא וכל אינון מלין דאפיק מדאורייתא דאשתדל בהאי עלמא קיימי קמיה דקוב"ה ואמרין קליהון ולא משהכחין. גם התורה מגינה על האדם להנצל מעונשו של גיהנם כדאיתא באגדת משלי אין לך צדקה שמצלת מדינת של גיהנם אלא תורה בלבד אבות העולם משיבין הואיל ונתפסתם במצודת יום הדין אין לכם אלא לישב ולעסוק בד"ת שהיא מכפרת עון. גם מיום הדין הגדול שנאמר עליו הנה היום בא בוער כתנור וזכה להנצל מי שעסק בתורה כדאיתא במדרש ההלים לעתיד לבא הקב"ה מוציא חסה מנרתקה ירן בה את הרשעים שנאמר כי הנה היום בא בוער כתנור ומרפא בה את הצדיקים שנאמר וזרחת לכם יראי

בברכות (ה' א') כל העוסק בהורה וכו' מוחלין לו על כל עונותיו שנאמר בחד ואמת יכופר עון אמת זו תורה שנאמר אמת קנה ואל המכור, ואמרו עוד כל העוסק בתורה יסורין בדילין ממנו שנאמר ובני רשף יגביהו עוף ואין עוף אלא תורה שנאמר התעיף עיניך בו ואיננו ואין רשף אלא יסורין שנאמר מוי רעב ולחומי רשף וקטב מרירי. ואיהא בתנר"ב"א אסראית שיסורין ממשמששין ובאין עליך רוץ לחדרי תורה ומיד היסורין בורחין ממך שנאמר לך עמי בא בחדריך וגו'. ולפעמים מצלת אותו גם אם נתחייב מיתה לשמים כדאיתא במדרש רבה פ' קדשים אסנכשל אדם בעבירה וכו' מה יעשה ויחיה אם היה למוד לקרות דף אחר יקרא שנים וכו'. גם ההורה מצלת מכל פגעים רעים בעוה"ז ובעוה"ב כדאיתא בתר"א זוטא (פ' י"ו) תורה מגינה על האדם כל אותן השנים שהוא מוטל בעפר שנא' בהתהלכך תנחה אותך בעוה"ז בשכבך תשמור עליך זו שעת מיתה בקבר והקיצות היא תשיחך זה העוה"ב.

מיט מיינט מען אויף יענער וועלט. אונ אזוי ווערדט דער וועלכער געבאקען די ייטליכער אונ פארדאקער ערקלעהרט אין ווהר הקדוש: בשבבך וכו', אז דא וועקט ליענען אין קבר וועט ניא (דיא הורה) דין היממען פון דיא יסורים וואס אויף דער וועלט (פון חבוט הקבר) אונ אז דא וועקט זיך אויפסאפען נאכץ פארט (אויפשיפען) תחת הכתים) וועט ניא זיך פאר דיר אנגעהען אויף יענער וועלט (זיין דיר א מליץ טוב) כפי דוא נאלקט: וזכה זיין צוא דעם עוויגען לעבען וכו'. דיא אלע וואקער וואס געהען ארויס פון דער הורה וואס מען האט געלערנט אויף דער וועלט. שפעלען זיך פאר נאטט מיט דיא הייליגע שטימקע אונ זיינען ממליץ טוב פאר דעם וואס ער האט געלערנט. אויך אז דיא הורה מציל פון גיהנום וייא עם שפעחט אין אגדת משלי: מיין צדקה איז ניש אזוי מציל פון גיהנום וייא: דיא אבות העולם נאגען: ויבאלך אז איהר וועט מונען אפגעבען פאר נאטט דין וזשבון דארפט איהר נור זימען אונ לערנען דען דיא הורה איז כפכר דיא עבירות. לעתיד לבוא, שפעחט אין סדרש תהלים, וועט נאטט ארויס- געהקען דיא זונן פון איהר שידר אונ וועט מיט איהר משפט דיא רשעים נה. ה. דיא רשעים וועלען פערברענט וועקען אין דער הימל פון דער זינג וייא עם שמעחה

וועט מען פון דער נקרא ברכות וואס נאנט, אז דער וואס איז זיך עוסק בהורה איז מען איהם מוחל אלע זיינע עבירות וייא עם שפעחט בקבר ונאמת יכופר עון. דער וואס לערנט הורה - שפעחט ויידער אין דער נקרא - ויידען פון איהם אב אלעקלייא יסורים וייא עם שפעחט וכו'. אין פנא דבי אליהו שפעחט: ועהקט דוא אז עם קוממען אויף דיר אן צרות - לויף אין בית הקברש לערנען, אונ דיא צרות וועלען גלייך אנמלופען פון דיר. דער למוד התורה איז אונ אפט מציל, נאנאר ווען מיר האפען פערדיענט, מיט איין עבירה, מיתה (געטארט ווערען). אז אפעגש האט זיך גענאררישט מיט איין עבירה, נאנט דער פדרש, וואס זאל ער טהון, ער זאל בלייבען לעבען? איז ער געוואהנט געווען צוא ליענען איין פלאט (אין דער הורה) זאל ער ליענען צווייא, איין פקס משניות זאל ער לערנען צווייא וכו'. דיא הורה געשימפט דעם מענשען, שפעחט אין פנא דבי אליהו, סאיי אויף דער וועלט סאיי אויף יענער וועלט, וייא עם שפעחט: כרתהלקך פנקה אותך וכו', ויא (דיא הורה) וועט דין פיהרען וואו דא וועקט געהן, דאס הייסט: אויף דער וועלט; ויא וועט דיר היממען געת דא (וועקט שלאפען) דאס מיינט מען איז קבר; אונ געת דא וועקט זיך אויפסאפען וועט זיא דיר זיין א מליץ טוב. דער-

יראי שמי שמש צדקה ומרפא וכו' אמר ר' יהושע צדקה עשה הקב"ה עם כל באי עולם כשלא נתנו ברקיע ראשון שאלמלי נתנו בו לא היה ציל לכל בריה תחתיו שנאמר ואין נסתר מחמתו אבל לע"ל מי נסתר מחמתו מי שעוסק בתורה הוא שכתוב אחריו תורת ה' תמימה וכן כתיב כי הגה היום בא בוער כתנור וכתיב אחריו זכרו תורת משה עבדי . וגם בעוה"ו מאלה הקב"ה לאדם הפציו עבור עסק התורה כמו שאח"ל כל העוסק בתורה הקב"ה עושה לו חפציו שנאמר וגו'. וכל זה שכתבנו בגדול שכרו הוא אפילו בעוסק בתורה בתוך ביתו ובפרט לאלו אנשים המתנודדים בדרך שכרם יהיה חמשה פעמים ככה כדאיתא במדרש על הפסוק האלף לך שלמה ומאתים לנומרים את פריו האלף ללומדים שלא בביתם ומאתים ללומדים בביתם : והנה מכל מה שכתבנו בגדול שכר העוסק בתורה בעוה"ו ובעוה"ב נובל ממילא להבין את גדול עונש הפרוש עצמו מן התורה ואיתא במפרי כשם

ששכר ת"ת גדול מכל המצות כך עונש ביטולה גדול מכל העונות . ואיתא באבות אריב"ל בכל יום ויום בת קול יוצאה מהר חורב ומכרות ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה וכו' ואיתא בוודר חדש שיום הדין שיהיה לעתיד כמו שכתוב הנה היום בא בוער כתנור וכו' זה היום שעתידי משה רבינו ע"ה לתבוע עלבונה של התורה וכדאיתא במשנה אוי להם לבריות מעלבונה וכו' כי באמת עלבון גדול הוא לתורה אשר שורש קדושתה הוא למעלה מהעולמות כולם כירוע כשבני אדם קרוצי חומר אשר בעפר יסודם פורשים ממנה . וכתב בספר מעלות התורה שישים האדם אל לבו אלו היה מוכין לאיש שפל אנשים לעבור עבודת מלך גדול ונורא אותה העבודה עצמה שכל גדולי המלכות עושין אותה כדראי היה אותו האיש שמת שמחה עצומה עד אין תכלית אע"פ שאין מקבל שום שכר על עבודתו וכ"ש שלא היה מונע את עצמו מלשרת לפני המלך חלילה על אחת כמה וכמה איך צריך האדם לשמוח שזוכה

שטעמה : פי הגה היום בא וכו' דען . עם קוממט דער טאג . ער ברענגט וויא איין אויווען . דיא צדיקים ווייערער וועט עד מיט איהר (מיט דער וויגן היילען , וויא עם שטעמה : ונרקה לכה וכו' און אייך גאטמעס . פורכטיגע וועט שייגען א וויגן פון גערעכטיגקייט און היילונג וכו' . ווער וועט געשיממעט ויין לעתיד לבא , פון דער שטעקליכער וויגען-הויפט ? - פרענגט ר' יהושע - דער וואס האט געלערנט תורה , וויא עם שטעמה הגה היום בא וכו' - דער טאג וועט קוממען וואס וועט ברענגען וויא א פייער און דערביי שטעמה וכו' געדענקט דיא תורה וואס אייך האב געגעבען דורך טיין קנעכט משה , צוא טייגען אז גאר מיט דעם וועט מען גיצול ווערען פון פייער וכו' . און דאס איז אלץ גערעכט וועגען דיא וואס לערנען ווייגענדיג אין דער-היים . אָגער דיא וואס וויגען אין דער פרעמד דיא גמיינאנטמען ווען זייא לערנען איז וייער שובר פינג קאל אזוי דיא גרויס , וויא דער מדרש וואנט אויף דעם פסוק אין שיר השירים האלף לה שלמה וכו' דיא שלמה האקט מווינענד און דיא וואס היממען ויין פרוקט האקען צווייא הגנדרט , אז דיא גרשפע האלפט פון פסוק געהט אויף דיא וואס לערנען תורה איז דער פרעמד , דיא אנדערע האלפט - אויף דיא וואס לערנען אין דער-היים . פון דעם אלעמען , וואס

מיר האקען געשריעגען וועגען דעם שבר פון וואס לערנען דיא תורה , קאנן מען שוין פערשטעהן וויא גרויס עם איז , פערקעהרט , דיא שפראך פארן גיט לערנען . דער ספרי וואנט : אזוי וויא דער שבר פון לערנען איז גראסער וויא פון אלע מצוות , אזוי איז דער שפראך פארן גיט לערנען גראסער וויא פאר אלע גמיע . וואנט : געבען טאג געהט ארויס א שטיממע נא בת-קול) פון דעם בארג חורב און וואנט : וועה דיא מענשען , וואס געליידיגען דיא תורה (מיט וייער גיט לערנען און גיט פאלגען איהר) דענן עם איז דאך אין דער אקטיון א גרויסער בניין פאר דער תורה , - וואס זיא שטעמה אין א פיעל האקעכע מרכבה פון קדושה וויא דיא עולמות העליונות (אויבערשפע וועלעמען) - אז מיר קלייגע שוואכע מענשען וואלען זיך דער-ווייפערן פון איהר . דער ספר מעלות התורה בריינגט אנטגעגען דעם אזא קשול : וועגן מען וואלט איין איינפאקען מענטש געגעבען מיט דער גרויסער גהקע צוא געדענען געהר א גרויסען און שפארקען קאניג מיט דעמעלעגען דיענקט וואס עם מהנען גע-וואהנליך דעם קאניגס אריינפאקען און קאממע-הערקען - מיט וואס פאר אפקייד וואלט ער זיך גע-נוטמען צוא דער אפרייט , ווען ער וואלט כאפיר אפילו

שזוכה ללמוד התורה"ק שכל מלאכי מעלה משתעשעין בה תמיד וגם כל הצדיקים שבג"ע עוסקין בה ואף כי לא למנוע עצמו ממנה. ואחז"ל כשאדם עוסק בתורה מקיפין אותו מלאכים הנבראין מהבל פיו כמלא עין והוא בתוכן ממילא מובן עונש האדם העווב התורה עליו נאמר ועוובי ה' יכלו אוי לאותה בושא אוי לאוהה כלמה מה יעשה האדם ליום פקודה היש קץ לעונשו כפי גודל השכר כן גודל העונש להפורש עצמו ממנה. עוד אמרו חז"ל כל המרפה עצמו מד"ת אין בו כח לעמוד ביום צרה שנאמר התרפית ביום צרה צר כחך ואיתא בווה"ק על פסוק זה וז"ל בשעתא דב"נ איחרפי באורייתא ואויל באורחין דלא כשרין כמה בעלי דבבו וזמינין לקבליה למהוי עליה קטגוריא אפילו נשמתא דבר נש דאיהו חילא דיליה איהו מריה דבבו לקבליה דכתיב צר כחך. התרפית מאן דמרפי ידיה

מקוב"ה דלא לאיתתקפא בקוב"ה והאיך יכול בר נש לאיתתקפא ביה בקוב"ה מאן דאתקיף באורייתא אתקיף באילנא דחיי ויהיב תוקפא לשכינתא וכמה סנגורין קיימין עליה לאדכרא ליה לטב וכו', גם עי"ז נתגבר עול העובדי כוכבים על ישראל כדאיתא במדרש על הפסוק באכול קש לשון אש קש זה עשו ואש זה יעקב הקש אוכל את האש ואימתי כי מאסו תורת ה' שרשם כמק יהיה שלא תועיל להם זכות אבות. עוד איתא במדרש הקול קול יעקב כ"ו שקול יעקב מצפצף בבתי כנסיות ובבתי מדרשות אין ידו עשו שולמות בו אין הקול קול יעקב וכו' וכה"ג כתיב בקריא אצל רחבעם בן שלמה דכתיב וכחוקתו עוב את תורת ה' עליו עלה שישק מלך מצרים וגו' ואמר לו הנביא בשם ה' וידעתם את עבודתי ואת עבודת ממלכות הארצות ואיתא במדרש איכה אימתי המלכות של עובדי כוכבים גזורת גזירה על ישראל ומצלחת בזמן שמשליכין

התבטות גיוס צרה צר פתח (הקאט ויך אבגלעלאען רינגט אבגהאנדיג געווען) אין א קאט פון אונגליק וועט דיין קראפט ענג (קליין) ווערען. אויפ'ן זעלען פסוק זאגט דער וזרר מיט דיא נואקטער: געת דער קעניש ווערדט נאכלאססיג אין דער תורה אינ געהט אין א שילעקטען וועג, וויפיעל פינד (מלאכים רעים) ווערען פאר איהם אגעברייט אויף זענער וועלט, ציא מקטרג זיין אויף איהם, זיין אייגענע נשמה איז מקטרג אויף איהם. אגעער דער וואס שטארקט זיך אין דער תורה, שטארקט ער זיך דורך דעם אין בוים פון לעבען און גיבט קראפט דער שכינה, און א סך קליצים טובים שטעלען זיך פאר גאטט ציא דער-קאהנען איהם ציא גוטטען. דורך דעם ניט לערנען תורה שטארקט זיך איבער אינז דער יאך פון דיא גאצענדיגעער, וויא דער מדרש זאגט אויף דעם פסוק: באכול קש לשון אש וויא דיא שטראה ווערדט גע-געסען (פערברענט) - פון דער צייג פון פייער) קשי שטראה, זאגט דער מדרש, מיינט מען עשו, אש (פייער) - יעקב, דיא שטראה - אלאו עשו - עקט אויף, פערברענט דעם פייער - יעקב - און ווען איז דאס אזוי? די מאסו תורת ה', געת זינא פער-אכטען דיא תורה פון גאטט וכו'. אויף דעם פסוק, הקול קול יעקב ותיבם ידי עשו, זאגט דער מדרש: קל זסן דער קול פון יעקב קארט זיך אין דיא גבתי מדרשים. האפען דיא האנד פון עשו איבער איהם

אפילו קיין לאהו ניט געקוממען ווער דערמ, ענגזאנען זיך פון דער ארבעיט וואלט ער געוויס ניט. היינט מיט וואס פאר א גרויסע פרייד דארף מען שוין לערנען תורה, דעלעגע תורה, וואס דיא מלאכים פרייען זיך און קווענען זיך מיט איהר און וואס דיא צדיקים אין גן עדן פערנעהמען זיך מיט איהר, בפרט אז מען דארף זיך פון דעם, פון לערנען דיא תורה. ניט ענגזאנען. אז א מענש לערנט תורה, זאגט דיא גמרא, רינגלען איהם ארום דיא אללע מלאכים. וואס ווערען געשאפטען דורך דיא הימץ (רוח) פון זיין מויל און ער איז צווישען זיין. עס איז זעלעקט-פערשטאנדליך וויא גרויס עס איז דיא שטראף פארן ניט לערנען. אויף דיא געהט דער פסוק: ועובי ה' יכלו - און דיא וואס פערלאען גאטט וועללען פער-ניכטעט ווערען דעגן אונעקלאען דיא תורה איז גלייך וויא מען לאזט אונעק גאטט ביה. און וואס וועט מען אנטווערען, אז עס וועט קוממען דער יום הדין? איז דען דא א סוף ציא דיא שטראף וואס מען וועט האפען פארן ניט לערנען תורה? און וויא גרויס וועט ניין דיא שאנדע? וויא גרויס דיא תרפה וואס מען וועט האפען אויף זענער וועלט, אז מען וועט ער-פארבען פאר וואס ער ווערדט דאס אזוי הארט גע-שטראפט! דער וואס לאזט זיך אב אין לערנען תורה - זאגט דיא גמרא - האט ער ניט קיין פח בייצושטעהן ביא זיין אונגליק וויא עס שטעהט געשריעבען:

שמשלוכין ר"ח לארץ שנאמר וצבא הנתן על התמיד בפשע ותשלך אמת ארצה זו התורה דכתיב אמת קנה ואל תמכור וכתיב ונח ישראל טוב אויב ירדפו ואין טוב אלא תורה וכתיב ויסעו וכו' ויחנו ברפידים וכתיב אח"כ יובא עמלק ודרשו חז"ל בשביל שרפו ידיהם מן התורה. גם נידון בגיהנם עבור זה החטא כמו שאמרו חז"ל כל הפורש עצמו מדברי תורה נופל בגיהנם שנאמר אדם תועה מדרך השכל בקהל רפאים ינוח ואין רפאים אלא גיהנם וכו' גם הוא נוף לפני המקום כדאיתא באבות שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נוף. וכתיב רבינו יונה באגרת התשובה כשבני אדם פוסקים ממלאכתם ומעסקיהם והולכים לבהיהם או יושבים בקרנות כשהם בטלים ומשוחים בדברים בטלים רעהם רבה והמאתם כבדה מאד לפי שהם מבזים את התורה שאלו היו מאמינים שאין הבלית למתן שכרה למה לא ישיבו רגליהם ללמוד הלא האדם זריו ואין ברגליו למלאכתו ולעסקו

יודע כי הכל הבל ואיך ישבח חיי עוה"ב ולא יתן חלק ביום מן הימים או שעה מן השעות ללמוד, ואל יאמר בלבו עוד עת לעשות לה' לקרוא בתורה ולעשות צדקה ומעש"ט אשם הוא אשם אשם לה' ואחז"ל דמה שאמר הכתוב כי דבר ה' בזה וגו' זה קאי על מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק שהוא בזה דבר ה'. ע"כ חייב כל אדם לתקן מקום בביתו ללמוד שם הלכות או מקרא כל אחד לפי ערכו וכאשר ימנה מעסקיו ומדי עברו ממלאכתו יסור שמה לשנות או לקרות ובתקנה הזאת יפליא עצה לנפשו לחשוך אותה מני שחת ויחשוב על קצו ויבין לאחריתו כמו שאחז"ל הסתכל בג' דברים וכו' עכ"ל ר"ה הג"ל: והנה בזה יהיה לימודו פשוט הוא דלאנשים מרודים שאין להם הרבה שהות ללמוד רק איזה זמן צריך ללמוד בהלכות הנוגעים לו למעשה המבוארים בשו"ע או בחיי אדם וחכמת אדם ולהתבונן בהם על הענינים שמורמנים לו איך להתנהג וביותר צריך להיות

בין שליטה נים. אין מדרש איך שפעה: ווען גליקט עם דער נענדערונג פון דיא נאמזענדיגעער מיט איינע גיורה, וואס ויא גיט ארויס אויף איינע ז געת דיא איינע ווארפען אונזעק דיא תורה, וויא עם שפעהט וכו'. וואס עמלק איז אין דער קרבר אנגע- פאללען אויף דיא איינע, נאנט דיא נקרא, איז דאס אויך געווען ווייל זייא האבען פערנאכלאסטיגט דיא תורה, דער וואס דערנויטערט זיך פון דברי תורה - נאנט וועדער דיא נקרא - פאללע אריין אין גיהנם, וויא עם שפעהט געשיידענע וכו'. דער וואס לערנט נים קיין תורה - שפעהט אין פקדי אבות - הייסט א נויף (א פערנארפענער, אויסגעשלאסענער). רבינו יונה איז זיין אנגרת הקשוקה נאנט בזה הלשון: לייט געקען אביים דער גלויבען זיך אויף אין א גאסס געת זייא ווערען געפרייט פון ויער ארבייט, אונ פערבוינגען דיא צייט אין פוקטע שמויעסען - דיא לייט פערדענען מיט דעם זעהר א גרויסע עבירה, ווייל זיי ווייגען קבנה (פערראכטען) דיא תורה, דענן ווען זייא וואלמען געגלויבט, אז זייא וועללען פארן לערנען תורה געלאהנט ווערען - וואלמען זייא דענן דיא צייט געסעסער נים פערבראכט אויף לערנען? אין געשאפט זייגען זייא דאך ועדער געשיקט אונ פלייסיג, האפט זייא ווייסען, אז דאס איז אללעס נארנישט מיט נארנישט - היינט וויא אזוי קאנן מען

פערנעסען דעם צונקונפטיגען לעפען (זוי העולם הקא) אונ נים געשמימטען א געוויסע צייט אין טאג צום לערנען תורה? אונ מען נאלל זיך נים מראכמען: איך וועל נאך גענוי צייט האבען צוא לערנען תורה, אונ געגען צדקה אונ סדון קעשים מויגס - דיא זינד איז געהר געהר גרויס, ווער ווייס וואס קארנען וועט זיין. אויף דעם פסוק: פי דבר ה' בזה דענן ער האט פערראכטעט נאמטעס (נארט), נאנט דיא נקרא, אז דאס געהט אויף דעם וואס קען לערנען אונ לערנט נים, אונעלכער פערראכטעט מיט דעם נאמטעס ווארמ. דעריבער איז געדער איד מחויב צוא געשמימטען זיין ארמ בייא זיך אין שטוב צוא לערנען דאךט הלכות (דינים) אדער פסוק (תנ"ך) געדעקער נאך זיין ערף נאך. אונ ווען ער וועט גאר צייט האבען ואלל ער דארפען אריינגעהן לערנען אונ דורך דעם וועט ער גצול ווערען פון גיהנם אונ וועט פראכטען ווענען דעם וואס עם וועט שפאטער זיין, וויא דיא נקרא נאנט: הסתכל בשלשה דברים וכו' דערקאהן זיך פון וואגען רוא קוקסט ארויס, אונ וואהרן רוא געהסט, אונ פיהל פאר וועקען רוא דארפסט דין וחסרון געבענו: אין וואס דער לערנען ואלל געשפעהן, דאס איז פשוט, דיא וואס זייגען פערנוקען אונ האבען וועגי צייט צום לערנען, דיא דארפען לערנען דיא דינים פון שולחן ערוך, תקמת אדם אונ בני אדם, ועלכע וינע

להיות בקי בהלכות שבת כי הוא יהו שהכל תלוי בו ולהתבונן בעצמו בעת הלימוד איך יתן עצה לעצמו אם יודמן לו זה הענין למעשה. ואם הוא איש שאינו יכול ללמוד שו"ע או ח"א לעצמו יראה לשכור רב לעצמו לזה. ובזמן שגם זה אין ביכולתו ולמוד עכ"פ מקרא או שיאמר תהלים ולא לישב במל בי בטלה מביאה לירי כמה מדות מגונות והמרגיל עצמו שלא לישב במל בעתות הפנויות אשרי לו.

פרק יד

בו יבואר שמצוה יותר ללמוד בחבורה.

והנה עצם הלמוד אף שכשהוא לומד ביחודי הוא ג"כ מקיים מ"ע של ת"ת מ"ט לכתחלה מצוה להרר כל מה שיכול ללמוד בחבורה שעי"ז מתקדש שם שמים יותר כשנאמרים רבים מבני ישראל לעבורה

הש"י יזכמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה בסיומן קס"ח ע"ש וכן אמרו חז"ל בכמה מקומות ברב עם הדרת מלך וכבר אחז"ל (ברכות ו) שיש נ"ט בין מי שלומד ביחודי דאף שהקב"ה קובע לו שכ" עי"ז מ"ט לא מכתבן מיליה במספר הזכרונות משא"כ בשלומד שלא ביחודי נאמר עליהם בכתוב או נדברו יראי ה' איש אל רעהו וגו' וכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו וב"ש כשלומדים בעשרה יחד דאז מרבה שכינה ואתיא כדכתיב אלהים נצב בעדת אל. ויום אחז"ל אין התורה נקנית אלא בחבורה והוא אחד מ"ח דברים שהתורה נקנית בהם כראיהא באבות פ"ו ובדיוק חברים. ומפני שראיתי אנשים שרדכן להשתמש מללמוד בחבורה כביהמ"ד הרף גירא או פרק משניות ולומדין לעצמן והדרך ההוא ישר רייויהו וע"כראיתי להרחיב קצת הדבור בזה ולהראות דיש רייה מעלות להלומד בחבורה. א) רבחבורה מתקיים יותר חקביעות עתים שלו שאין כח כל כך

ואמקען צוא דיענען קאמט (וערדט נקב"ש שם שמים נעהייליגט דער נאקען קאמטעס) וויא רבנו יונה זאגט אין זיין שערי תשובה, אין סיון קס"ח, אונ וויא דיא גקרא זאגט אין פיעל אקטער. אויף דעם געהט אויף דער פסוק: קרב עם הדרת מלך - וואס גראסקער עם איז דאס פאלק - וואס דיענט דעם קאניג - איז אלדעס גראסקער דיא עהרע, וואס דער קאניג האט דארף. דער וואס לערנט אליין הורח - זאגט דיא גקרא - קאמט גאטט געשימטט איהם פאר דעם שקר, פון דעסקטענען וויינע ווארשער ווערען גיט אריינגעשריבען אין דעם ספר הזכרונות, אבער אז מען לערנט מיט גאך קענשען ווערען דיא ווארשער אריינגעשריבען אין דעם ספר הזכרון אויפן היכטעל וויא עם שטעהט: אז נקברו יראי ה' איש אל בעהו ויכתב בספר זכרון. אונ אז מען לערנט מיט א סיון, קוממט דיא שכינה אונ שטעהט דערבייא וויא עם שטעהט וכו'. אויף זאנען דיא חז"ל, אז דיא תורה ווערדט ערווארבען נור דורך דעם וואס מען לערנט זאלדע-עטליכע אונ אזוי שטעהט אין פק. אונ וייל מיר האבען גענעהן אזעלכע, וואס סאבען זיך ארויס פון ציא לערנען דעם פלאט גקרא אדער דעם פק משניות אין בית הקדוש, מיט אנדערע הקרה לייט, אונ לערנען פאר זיך, דעריבער מען מיר דיא זאך ארוכרענען אביסעל באריכות, אימצינויטען אז אין פיעל

זיינען זייא נוגע אין פראקטישען לעבען. דערפיי מענען זייא גוט געמאקטען דיא זאקען וואס קומען זייא פאר, פרי זייא זאלען וויסקען וויא צוא נוהג זיין זיך (צוא פיהרען זיך), איבערהויפט דארף מען זעהן קלאר זיין אין דיא רינים פון שבת, וועלכע זיינען וויכטיגער פון אללע, אונ צוא געמאקטען גוט געט דעם לערנען, וויא ער וואלט געטהון ווען עם וואלט איהם אויסגעקומען אזא זאך אין פראקטישען לעבען (הקרה למעשה). ווען מען קען אליין גיט לערנען, זאלל מען זיך זעהן הינגען א רבין, אונ ווען דאס איז אויף אונמאגליך זאלל מען האמש לערנען פסוק אדער זאגען תהלים, נור גיט זימפען לעדיג אין דער פרייגער צייט, דענן לעדיג-געהן גריינגט דעם קענשען ציא פערשידענע שילעכטע מדות (לעדיג-געהן איז דיא מוסטער פון אללע עבירות) אונ אז וואהל איז דעם קענשען, וואס געוואהנט זיך איין גיט זימפען קיין קינות לעדיג:

פרק יד

אבוואהל ווען מען לערנט תורה אליין איז מען אויך קקים דיא סיונה פון פלמוד התורה, פון דעסקטענען איז דיא סיונה א סך גראסקער, אז מען גאני לערנען מיט א נאנצען עולם צוזאממען, דענן דורך דעם, וואס א סך אדען קלויבען זיך אויף צי

כך להוציא לבטל קבועותו מפני שהבירוי יוכיחוהו שילך ללמוד ויתבייש לפרוש מהצבור וגם הכשהוא לומר בעצמו אין מנכר כ"ב כשמוחסר איהו יום משא"כ כשיש לו שיעור בביהמ"ד זוכר את החסרון תמיד כשרואה חביריו שסיימו כמה פרקים והוא חסר מהן ורואה להשלימן. וכמו שאחז"ל קנאת סופרים תרבה חכמה. (ב) דמצוי שמקיים ע"ז גם המ"ע של לימוד תורה לאחרים דלפעמים שחבירו אינו מבין היטב הרבר והוא מסבירו וכדומוכ (בב"ט ל"ג) דע"ז הוא בכלל רבו ע"ש. (ג) דע"ז חבורה מתרחבת הידיעה יותר משא"כ כשלומד יחידו וכמו שאחז"ל (ברכות ס"ג) חרב אל הברים וגואלו חרב על שונאיהן של ח"ח שעוסקין בתורה בד בד ולא עוד אלא שמתפשין שנאמר ונאלו. וגם אמרו (תענית ז) למה נמשלו ד"ת כאש שנאמר הלא כה דברי כאש נאם ה' לומר לך מה אש אינו דולק יחידו [עץ אחד אינו דולק אלא ב' או ג' ביחד] אף דברי תורה אין מתקיימין ביחידו. ואיתא במדרש שה"ש

רבה שני חברים שהיו עוסקין ברבר הלכה ונכבשין [היינו נוחין] זה לזה בהלכה עליהם הכתוב אומר או נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ואין דיבור אלא לשון נחת שנאמר ידבר עמים תחתינו ולא עוד אלא שאם מצו הקב"ה מחויר להן מעותן כמ"ש ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו וישמע להם ויכתב שהוא כותב על לבם כמדר"א ועל לבם אכתבנה, ספר זכרון לפניו שהוא מזכירה להם. וגם מחמת זה שהידיעה מתרחבת יותר רצון הש"י שהארם ילמוד בחבורה כדררשו חז"ל (ברכות ס"ג) על הפסוק הסכת ושמע ישראל וגו' עשו כחות כחות ועסקו בתורה ע"ש כגמרא. (ד) דעל ידי זה מתקדש שם שמים יותר וכנ"ל וגם הלא ידוע מה שאמר הכתוב אם תבקשנה ככסף וגו' או תבין יראת ה' וידוע בבקשת הכסף דאם יורמן לאדם שני עסקים באחד יכול להרויח מזה וזו ובשני מאתים וזו בודאי יבחר בהעסק של מאתים וגם בבאן הלא ידוע מה שאחז"ל והובא

נאגם דיא נקרא אויף דעם פסוק: הלא כה דקרי פאש, פאר נואם איז דיא תורה, עפעס גלייך וויא פייער ו אזוי וויא פייער, ווען שטארקט זיך דער פייער נאר ווען עס איז צוויי האלצער, אזוי האט דיא תורה אויף גוט קיין קיים ווען מען לערנט איהר איינציג-ניין. או צוויי חברים לערנען ציוואמקען א הלכה - נאגם דער פירש - געהט אויף וויא דער פסוק: אז גדרו יראי ה' וכו', דיא גאטעס-פירקשיגע האפען גערעדט איינער מיטן צווייטען, אונ גאטט האט פער-נומקען אונ איינגעקארט זיך. נאך מעהר: אז וויא האפען א פעות ווייזט וויא גאטט אויף דעם פעות וויא עס שטעהט וכו'. אויף דעם פסוק תפסת ושבע ישראל, נאגם דיא נקרא אז מען מיינט דאמיט מען זאלל זיך מאכען כחות צום לערנען. (ד) דורך דעם ווערדט אויך מעהר נקבדש שם שמים, וויא מיר האפען פרייער געאגט. אויך איז ידוע דער פסוק: אם תבקשנה בכסף וכו' ווען דוא וועסט איהר, דיא חכמה (דיא תורה), ווען וויא געלד זאגן וועסטו איהר וויסען, אונ אזוי וויא בייא געלד וועבן, אז עס מאכט זיך צוויי געשאפטען, נואם פון אייגעס גאנן מען פערדייענען נאך אמאל אזוי פיעל וויא פון אנדערן גערקט מען זיך דאך צוא דעם געשאפט אין וועלכען מען גאנן מעהר פערדייענען, אזוי איז דא אויך: עס

פיעל זאפען איז דער לערנען מיט א חברה געסקער וויא אלליין. (א) גאנן מען מיט א חברה געסקער אב-הומקען דיא צייט, נואם מען האט געשטימקט אויפן לערנען, אקאל שאפט מען זיך פאר דיא איבעריגע חברה-לייט, אקאל דערקאהנען וויא פאקי צוא געדן לערנען, אונ אז מען לערנט אלליין איז גוט קאנטיג, ווען מען פערפעקלט אמאל דעם גלאט נקרא, אבער אז מען האט א שיעור אין בית המדרש געהט מען אז דיא חברים האלמען ווייטער, דערקאהנט מען זיך שוין אויך אונ מען געהט אנזאגען וויא. אונ אזוי נאגם דיא נקרא: קנאת סופרים תרבה חכמה, דיא קנאה פון דיא סופרים (דיא געלערנקטע), נואם וויא ווייגען זיך איינער אין צווייטען מתנגא, פערמעהרט חכמה, דען גערקער געהט זאגען דעם צווייטען אין לערנען. (ב) דורך דעם איז מען אפט קמנים דיא מיינה לערנען תורה דעם צווייטען, עס מאכט זיך אנזענער פערשטעהט גיט א זאך אונ מען גיבט איהם צוא ער-געלענען. (ג) פערשטעהט מען אזיין אויך געסקער נואם מען לערנט אין האמפאגע, וויא דיא נקרא נאגם אויף דעם פסוק: חרב על הברים ונאלו, א שנוערדט נעט קומען איבער דיא שונאים פון דיא חלמידי חכמים, נואם לערנען דיא תורה איינציג-ניין אונ דארוך טענען וויא אויך גארריש. אין איין ארם

ליענען

[והובא ברש"י פרשת כחקתי] דאינו דומה מרובים העושים את המצוה למועמים העושים את המצוה וא"כ בודאי יותר טוב ונכון שיעשה המצוה בקיבוץ דעי"ז כח וזכות המצוה גדול הרבה יותר. בא וראה כמה חביבה מצוה זו בעיני הקב"ה שעי"ז נושא פנים לישראל וכדאיהא בתנא דבי אליהו (פכ"ג) תשובת הקב"ה למרת הדין ששואלת לפניו למה הוא נושא פנים לישראל והלא כתיב האל הגדול הגבור והנורא אשר לא ישא פנים והשיב הקב"ה האיך לא ישא פנים לישראל וכו' ולא עוד אלא שהם מלמדין את התורה ויושבין אגודות אגודות ועוסקין בתורה וכו' [ור"ל דלפי שעוסקין באגודה שוה יותר מן החיוב של מ"ע גופא וכדי להרבות כבוד שמים גם אני לא אלך עמהם במדת הדין] ומשמע עוד בתד"א וזמא (פי"ד) דאחר כל המצוקות והתלאות שישראל יסבלו בסוף גולה לא יוכו להנאל אלא בזכות שלומדין

תורה בחבורה וז"ל שם שאין ישראל נגאלין לא מתוך הצער ולא מתוך השעבוד ולא מתוך המלמול ולא מתוך המידוף ולא מתוך הדחוק ולא מתוך שאין להם מוזנות אלא מתוך עשרה ב"א שהן יושבין וה אצל זה ויהיה כל אחד מהם קורא ושונה עם חבירו וקולם נשמע שנא' וכו' עי"ש ואחר כל הדברים הנשגבים האלה שנמצאו במעלת לימוד בחבורה ראוי לכל אדם להתאמץ בוהולורו לאחרים ג"כ שלא יפרשו מן החבורה ויהיה שם שמים מתאהב על ידו ואו אשרי לו כזה וכבא: והנה כ"ז כמי שאפשר לו ללמוד ביחידות דאפ"ה מצוה רבה להשתדל ולעשות כמות כמות ללמוד בחבורה וכ"ש באלו שא"א ללמוד בעצמן ולשכור רב כל אחד בפני עצמן ג"כ אין ביכלתם כמה החוב גדול עליהם*) להתחבר יחד ולעשות להם חבורה לשכור להם רב שיורה להם דרך ה' אשר ילכו בה והמעשה אשר יעשו ומקיימין מה שאמר

והנמצים לזכות את הרבים ומקבצים אנשים בחורים או גדולים שחמר

(* והנה נמצאו מכבר בהרבה עיירות אנשים יראים

ל'ענען דא פאר'ן קענשען צנייערלייא אופנים, וויא ציא מקנים ויין ריא מצוה פון ת"ת, אונ איין אופן, לערנען ואלבעגעמליקע, שטערט פיעל קאכער פון דעם אנקערן אופן לערנען ביחידות, גאמירליך בארף קען בעסקער מקנים ויין ריא מצוה אויף דעם אופן פאר וועלכען מען וועט האבען מעהר ש"כר, אונ זעהן לערנען הנקא מיט א קבוץ. ריא מדת הדין - שטעהט אין הנ"א דבי אליהו - פ'רענט דעם רכונג של עולם: פאר וואס ב'ינסט דוא נושא פנים (בינסט גאכויכטיג גענען) ריא אידען? עס שטעהט דאך: האל הגדול הגבור והנורא אשר לא ישא פנים, דער גרויסער שטארקער אונ פורקטערליקער גאטט, וואס איז קיינעם גיט נושא פנים? וויא אזוי נאלל איד ריא אידען גיט נושא פנים ויין - אנשטערט גאטט - וכו' גאך מעהר - זייא לערנען ריא תורה מיט אנקערע אונ וימצען קאמ-פאניענטייו אונ ויינען זיך עופק בתורה. ריא ב'ונה איז: דערפאר וואס זייא ויינען מקנים ריא מצוה פון הליבור תורה מיט מעהר הרור פ'די מעהר צוא מקדש ויין דעם שם שמים, דערפאר בענעה איד זיך מיט זייא אויף לפנים משורת הדין, איד בעהאנדעל זייא גיט שטרענג נאכ'ן דין נור מיט רחמנות, מיט גאכויכט. איין דעם תר"א וזמא שטעהט ב'ון הלשון: אידען וועללען

אויסגעלאזט ווערען פון גלות גיט צוליעב דעם צער (וואס זייא האבען געהאט) גיט צוליעב דעם שעבוד (דיא קנעכטשאפט) גיט פון זייער וואלקער'ן זיך גע ונד וכו' נור צוליעב דעם זכות פון ריא צעהן קענשען וואס וימצען צוואממען אונ לערנען וכו'. גאך ריא אלע דעהאבענע כ'אקרים וואס רעדען בשבח פון דעם לערנען מיט א קבוץ (מיט א קאמפאניע) מוז זיך גע-דערער געמייטען אלליין, אונ צופרייען אנדערע גיט צוא לערנען תורה אלליין נור צוואממען מיט אנדערע, אונ דאנן וועט דורך איהם נ'תקבל ווערען דער נאמען גאטטעס אונ אז וואהל וועט איהם ויין אויף יענער אונ אויף דער וועלט:

דאס איז אלץ געקערט ווענען ריא וואס קאנען אלליין אויף לערנען, איז ריא מצוה פון לערנען מיט אנדערע צוואממען א סך גראסער, אכער ריא וואס קאנען אלליין איבערהויפט גיט לערנען, אונ דינגען א רבין פאר זיך אלליין פארטאנען זייא גיט, אועלכע, מ'נען געוויס צונויפקלויבען זיך אונ דינגען צוואממען א רבין, וואס נאלל זייא אנוויינען ריא וועג פון גאטט, איין וועלכע זייא נאללען געהן אונ זייא נאללען מקנים זיין ריא תורה אונ ריא מצוה) אויף דעם האט שוין דער הנ"א געזאגט אין אבות, עשה לך רב וכו' מאך

ז' אין פיעל שטארק געבענען זיך שוין פרוםקע זיין פאר זייער פאלק אונ קלויבען אויף יונגע

שאמר התנא באבות עשה לך רב וקנה לך חבר, אחד בלא מקרא ובישנה והלכות ומה ושיב כשישאלו וגודל ענין זה אין צריך להאריך שבלא זה ישאר כל לו בתחלת הדין שלו על כל אלה וכבר כתוב בתורה ע"ז

שחמר להם ידועות התורה ומלכותם אותם מקרא משנה הלכות ואגרות ואשרי הלכם שאף שאין זה מגיע לענין עשיית ישיבות ות"ת שהיא עיקר הקיום לתורה שלא תשתבח בישראל שאם אין גרמים אין תושים, וכמואר לקמן בפרק י"ח ע"ש, אבל גם זה הוא ענין קדוש מאד ומרכיב בכבוד הש"ת בזה. ויען שאין הכל מתבוננים בגודל הענין אבאר קצת מגודל קדושת הדבר הזה ממה שנמצא בחז"ל למען יתחזקו רבים בזה ובפרט בזמננו זה שמצב ישראל גתרופה וכבוד ה' נתמעט בארץ. ראשית כל לבד המ"ע של ת"ת דרבים ידוע שקוגים בזה נמשות ממש שלוקחין עצמות יבשות ונוסחין בקרבן גשמות חיים שע"י למור התורה משיגין יראת ה' ותנהגות ישרות בדרכי המדות ושמירת המצוות עד שיהפכו ממש לאנשים אחרים וכמו שאחז"ל (ברכות ט"ו) למה נסמכו אהלים לנהלים (כרכתיב מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל בנחלים נטיו וגו') לומר לך מה הנחלים מעלים את האדם מסוממת למתרח אף אהלים מעלים האדם מכף חובתו לכף זכותו

ובין אמר התנא ר"מ באבות נכלה המדות הקדושות כמו ענות ויראה והתבונן המקום והברייתו הכל נקנה לאדם ע"י למור התורה וגם מוכין אותו לחיי נצח רבא רק ע"י לימוד התורה וכמו שאמר הכתוב כי לא דבר רק הוא מכבד כי הוא חייכם ומבואר אצלינו במקום אחר מפסקי התורה ומאמרי חכמינו ז"ל כי רק זאת היא חיי הגמול וגם מוכין אותם לתחיית הסתים שאינם חיים אלא מי שיש בו אור תורה כסו שאחז"ל (כתובות ק"א) מהמסקו כי של אורות מלך דכל מי שיש בו אור תורה אור תורה מחייהו. וכמה חביבים האנשים האלו בעיני הש"י עבוד זה גופא שמלמדו תורה לישראל שנקראים בניו ומביאין אותן לחיי עולם הבא. וכמו דאיתא בתנ"א (פ"ד) לענין עצם התורה לאחד ששאלו למה חביבה היא בעיני הקב"ה יותר מכל באי עולם והשיב לו בני מפני שדברי תורה מכריעין את בני אדם לכף זכות ומחביבין אותן למצות ומביאין אותן לחיי עוה"ב. משל למלך ב"י שיש לו בנים ועבדים הרבה בתוך ביתו ויש למלך עבד זקן ביניהם שמלמד את בניו ודרכים נאים ומע"ט ובכל יום ויום כשנכנסין בניו ועבדיו לפניו מניח הפלך את כולם ואותב את העבד הזקן שיש לו בתוך ביתו ואמרו לו עבדו למה

דיר, בעקום דיר א רבין אונ גרוערעב (קריג) דיר א חקר. וויא וויקטיג דאם איז - וועגען דעם דארף גען גיט באריה זיין, ווייל יעדער פערשטעהט עם אליין נאגן גוט. גיט לערנענדיג גלייבט מען דאך גיט דיר, בעקום דיר א רבין אונ גרוערעב (קריג) דיר אונ וואס וועט מען אָנְנֶנְדֶען, ווען מען וועט פֿרעגן איז דעם יום דרין: עסקת בתורה? האקט דוא געלערנט תורה? אונ עם שטעהט אין פסוק אז דיר תורה

וינגע אונ אלמע לייט פון פראקטען נאראד אונ לערנען מיט נייא תנ"ך, משניות, הלכות אונ אגרות. גא- סירליך איז דאס אנאגן גרויסע מצוה, האמש דאס קוממט גיט צוא דער מצוה פון מוסד זיין ישיבות אונ הלמוד הורח"ס וואס דאס איז דער גרונד, דען נור דורך דעם קאנן דיא תורה האפען א קיום אונ גיט פער- געספען ווערען בייא איקען, אָפער דאס איז אויך איין גרויסע זאך, אונ ווייל גיט אלעג ווייסען, וואס פאר א גרויסע מצוה דאס איז וועללען מיר דיא זאך ארוםברענען א ביסקעל באריכות. ערשטענס איז דיא מצוה פון לערנען תורה, אנדערע, אזעלכע וואס קאנען אליין גיט לערנען, זעהר גרויס, דען זייא מאגען אז דיא איקען ואללען זיין פעליעכט בייא נאמט אונ עד זאלל פרייד האפען פון זייא אונ פארשפארען שפראפען זייא. היינט וויא גרויס איז זייער זכות, וויא מיר האפען שוין א ביסקעל געוועזען אין דעם פרק. זייא געהקען איינפאך אויסגעפריקענטע בייגער אונ בלאזען אין זייא אביגע גלשה, דען דורכ'ן לערנען ווערען דיא פראקטע אונטריסקענע מענשען נאר אנדערע, זייא קריגען יראת שמים אונ מדות טובות אונ הימפען אב דיא מצוות התורה - ואפען וואס און דעם איז דער איד קיין איד גיט, וויא דיא גמרא זאגט אויף דיא פסוקים: מה טובו אהליך יעקב (וויא גוט זיינען דייע געזעלשען יעקב, דייע רוקע-ארשער ישראל) אונ גלייך דאך דעם שטעהט דער פסוק: פנתלים נטיו וכו' (וויא דיא מייגען זיינען זייא אויסגעשפרייט וכו') דערפער - זאגט דיא גמרא - שטעהט דער ווארט נהלים (מיינען) געפען דעם ווארט אהלים (געזעלשען) צוא געווינען מיט דעם אז פונקט וויא דיא מייגען מאגען דעם מענשען פון אומריין זיין, אזוי דיא גע- זעלשען (דיא אהלי התורה) מאגען דעם מענשען פון שולדיג (זינדיג) אונשולדיג, אונ אזוי שטעהט אין פרק, אז אללע הייליגע מדות, זייא ענה (געשיידענדייט) יראת שמים (נאטפעספורכט) גאמטמלעיעב אונ מענשע- ליעב - דיא אללע פוהיערע מדות קאנן דער מענש קריגען נור דורכ'ן לערנען תורה. דער לערנען איז דעם מענש אויך קנף מיט דיא סנים הנפחיים (דעם ענינען לעבען). דיא מעלה פון דעם איז אין זיינען:

ערשמענס

ע"ו כי הוא חייד וארך ימיו דע"י התורה נברא כח החיים לנפש לעוה"ב לנצח. ועיקר הלימוד יהיה אצל אנשים כאלו בהלכות כדי שידעו לקיים מצות ה' שבלא הלימוד בודאי נכשלין בכמה גופי תורה וע"ו אמרו חז"ל גדול תלמוד שסביא לידי מעשה.

ומ"ם צריכים לקבוע עת ללמוד גם בספרים המיוסדים על עניני המוסר והמדות כדי להרגילם ליראת ה' וללכת בדרכי הצדק והיושר בין איש לרעהו כדי שלא יתחלל השם ח"ו דהנה האנשים המתקרבם עצמם יותר לתורה אם ימצא אצלם מדות מגונות [כגון מחלוקת

למח אהבת את העבד הזקן יותר מן חכל ואמר לחם חמץ אלמלא עבד זקן זה שהוא מלמד את בני דרכים נאים ונעוטים ומעש"ט מה יהיה עליהם כך ד"ת הואיל ומכריעין את ישראל לכף זכות ומתחבין אותן במצות ומביאין אותן לחיי עולם תבא למיכר חביבין ד"ת על הקב"ה יותר מכל באי עולם ומכל מעשה ידיו שברא. וממש ה"ה למי שמשתרל ללמד תורה לבניו של מקום הוא חביב ג"כ בעיני הקב"ה מכל באי עולם שחתורה הלא מונחת בקרן זוית ואם לא ימצא מי שישתרל ללמד אותה לבניו של מקום ישארו ריק סמנה ומכל המצות וא"כ הוא המכריע את בניו של הקב"ה לכף זכות ומתחבין במצות ומביאין לחיי עוה"ב ע"י התורה שלומד עסקן. והנה כתיב יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו ואימתי יש לו להקב"ה שמחה במעשיו כשיודעים תורתו והולכים בסרות ושרות ושמו הגדול סתאהב ומתקדש על ידם וכמו שאח"ל (יומא פ"ו), אבל אם ח"ו יהיו בורים וילכו בארחת עקלקלות מה שמחה טביע לו להש"י מהם ורק עצבון (וכפרת כשמוכרת להענישם עבור עונותם, וכמו שאח"ל (סנהדרין ס"ז) כשהארז מצטער שכינה מה אומרת קלני מראשי קלני מזרועי) וא"כ זה שמלמד לבניו של מקום שהיו יודעי תורתו ועשו הטוב והישר לפניו וע"ו מקבל הקב"ה שמחה בבניו ככה הוא חביב ע"ו לפניו וכמה ישכח היא ויהענג עבור זה לנצח. ואלו האנשים מוכי הרכים זוכים עבור זה לבנים גדולי התורה שמוכני ישראל בתורה ומצות, וכמו דאיחא בתנ"א (פ"ח) גבי אלקנה שהשתרל לזכות את ישראל עלות לרגל לירושלים וא"ל הקב"ה אתה הכרעת את ישראל לכף זכות והנכת אותם במצות וזכו רבים על ידך, חייד שאני מוציא מסך בן שיכרע את כל ישראל לכף זכות ויהנך אותם במצות ויזכו רבים על ידו. ואל יקטן ענין הזה בעיני גדולי התורה לומר כי למודים הנצרכים לאנשים כאלו ימצאו אנשים אחרים שילמדו אותם ולא אבטל הארתי עבור זה רלא בן הדבר האף דבאמת במקום שאין אנשים כל מי שירא וחרד לדבר ה' ירוץ לרבר טבינה הרבה הוו ויעזרתו מן השמים, אבל אם יחוקק בזה הגדול בתורה יתקיים ותגדל הדבר הרבה יותר דיתחברו רבים לשמוע לקחו ויודה להם הדרך ולכן בה והמעשה אשר יעשו, ועל ביטול תורתו אל יראג כלל דאיחא בתנ"א (פ"י"ג) דבשכר שמלמד תורה לרבים הקב"ה מפקח אוחו ומוסיף לו חכמה ובוניה וכדאיחא שם כל ת"ח המלמד תורה ברבים לישראל לש"ש ואינו נושא פנים לעשיר ולעני אלא מקרא הוא מקרא את כולם באחד ומשנה הוא שונה את כלם כאחד סתוך כך הקב"ה מרחם עליו ונותן בו חכמה ורעה בינה והשכל ונותן לו חלק עם הצריקים אברהם יצחק ויעקב ועליו הכתוב אומר מעטל נפשו יראה ישבע בדעתו יצדיק צדיק עבדי לרבים וגו' עכ"ל. והנה באופן הלימוד נאות מאד לחנהניג שכל בני החבורה יתורו בעצמם זה עם זה את כל משנה ומשנה או משה או הלכה שלומד עמהם הרב שלהם ואחר חזרתם יתחיל עמהם משנה אחרת וכיו"ב. וכמה טעלות יש בזה ראשון. לכל שמתוך כך זוכרים למודם כדאיחא בעיוביון פרק ביצר מערבין וחובא בוי"ד הלכות ת"ח שכל המוציא בפיו לא במהרה הוא שונה וכן איחא שם עוד דאל שמואל לרב יהודה פתח פוסך וקרי פתח פוסך ותני שנאמר כי חיים הם למוצאייהם למוצאייהם כפז ומקיימם כולם המ"ע של ולמדתם אותם את בניכם בדבר כם (דקאי על ס"ע של לימוד תורה בדאיחא בקדושין ל"ד) דעיקר

התורה איז ביינ לעפען, דאס הייבט דורך דיא תורה קרינט דער מענש ערשט דעם פת החיים, דיא לעפענעם-קראפט ציא דעם ענויען לעפען אויף יענער וועלט. אנעלעקע טענישען דארפען איבערהויפט, פערשטעהט מען, וויא דיא גיימיגקייט איז, לערנען הלכות, פרי ניא זאללען וויססען א דין, דענן גיט לערנענדיג וועכען ניא געוויס נכשל אין פיעל עקרים. גדול תלמוד - זאנט דיא נקרא, - שמיביא ליבי מעשה (דער לערנען

איז זעהר וויכטיג ווייל ער פריינגט צום פהון נור מען דארף אויך פערשטיממען א צייט ציא לערנען מוסר-ספרים וועלכע ווארגלען איין אין מענשען יראת שמים אויג אנדערע מדות טובות אויג הייפען איהם געהן אין דעם רעכטען וועג, סאיי בין אדם למקום (דער מענש אין זיינע פעציעהונגען ציא גאט) אויג סאיי בין אדם לחבירו - אין זיינע פעציעהונגען צום צווייטען מענשען פרי ער זאל מיט זיין שלעכטער אויפפיהרונג

ערשטענס אז מען תורט אליין איבער דאס געלערנטע גערענגט זיך פערסער, וויא אז מען הארט נור מיט דיא אויערען, וויא עס ווערדט געבראכט אין יורה דעה אויג וויא עס ווערדט ערצאהלט אין דער נקרא, שמואל האט געזאגט ציא רב יהודה: אפפען אויף דיין מויל אויג ליינען (תנ"ך), אפפען אויף דיין מויל אויג לערן (משנה אויג נקרא) וויא עס שטעהט געשריבען וכו'. בייא דער מצוה פון לערנען תורה שטעהט אויך: ולמדתם וכו' לנבר קם (איחר זאלט וי, דיא מצוות, לערנען איינערע קינדער ציא רעדען אין זייא אלזא אז

מחלוקת או שארי מדות רעות ופריצות ח"ו] יש חילול השם גדול אבל אם ירגילו עצמם ללכת בדרך היצחק והיושר יתקדש שם שמים על ידם שהכל יאמרו שתורת ה' גרמה להם כל המדות טובות וכל זה ביימא (דף פ"ו) על הפסוק ואהבת את ה' אלהיך שיהא שם שמים מתאהב על ידך שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ויהא משאו ומתנו בגחתי עם הבריות מה הבריות אומרות עליו אוי לו לרבו שלמדו תורה פלוני שלמד תורה ראו כמה מקולקליו מעשיו וכמה מבווערין דרכיו כו'. וידוע שעון חילול השם גדול מאד מאד כראייתא שם שאין מתכפר עון חילול השם לא בתשובה ויוה"כ ולא בימורין אלא כולן תולין ומיתה ממרקת וע"כ צריך האדם לזהר בזה וזירות יתירה ובוראי יהיה האדם מבובר עבור זה מהש"י

דעיקרה על דיבור כפח וגם יש כבוד שמים גדול בזה ע"י מה שלומדים כל החבורה יחד וכבר הבאתי למעלה כמה גדול וחביב בעיני הקב"ה ענין של לימוד התורה בחבורה שבכבוד זה נושא פנים לישראל וכן הנאולה לא יבוא אלא בזכות לימוד תורה בחבורת שקורין זה עם זה ושונים זה עם זה (ומשמע שם נטי דהעיקר שישימיעו קולם בעת למודם), ובסוגי הלימודים לאנשים כאלו בכלל כבר הבאתי למעלה דהעיקר הוא בהלכות להשמיע להם חוקי האלהים ותורותיו וגם לקבוע עת ללמודים המישימים נפש האדם להדריכו בדרך הישר אשר ילך בה בסוגי המדות ובזירות המדות.

אויפפיהרונג נימ מחלל ויין שם שמים. אז קען נועט זיך געוואהנען געהן אין דער קעקטער נועג נועט דורך דעם נתקשרט נוערען דער נאקען פון נאמט, זייל אלעל נועללען זאגען, אז קאם קאמ דיא תורה דערצוא געבראקט. אויפ'ן פסוק: ואתבת את ה' אלהיך, זאגט דיא גמרא, אז גען מינגט דערמיט, אז נעקערער מוז געהן מאקען גאמפעס נאקען גע- ליעקט בייא אלעלעקען, מיט וואס? מיט דעם וואס מען לערנט פסוק אונ גמרא אונ מען רייבט זיך ארום תלמידי חכמים אונ זיגליך געגענהט מען זיך געלעל אונ פיין מיט ליישען, וואס זאגען לייט אויף איהם? אז וואהל איז זיין פאטער וואס קאמ איהם געלערנט תורה! אז וואהל איז זיין רבין, וואס קאמ איהם גע- לערנט תורה, אז אף אונ נועה איז דיא וואס האקען ניט געלערנט תורה! געגער קאמ געלערנט תורה - נעהט גור, וויא שאן ער פיהרמ זיך אויף, וויא אויס- ימורים

געקעקערט עם וויגען וויגען מעשים! אויף איהם געהט דער פסוק: ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר כך נאמט, קאמ מיר געזאגט: דיא גינקט מיין קעקט. זשקאל, וואס מיט דיר ריהם איך זיך, אקער דער וואס קאמ געלערנט פסוק אונ גמרא אונ קאמ זיך געריגען ארום תלמידי חכמים, אקער זיין געגענה מיט ליישען איז ניט געדעל אונ פיין, אונ קערט ניט פבייגליך מיט א מעגנשען - וואס זאגען לייט אויף איהם? נועה איז יענקעס וואס קאמ געלערנט תורה, נועה איז זיין פאטער וואס קאמ איהם געלענט לערנען אונ נועה איז זיין רבין, וואס קאמ מיט איהם גע- לערנט! דער אונ דער קאמ געלערנט תורה - נעהט גור וויא מיאוס ער פיהרמ זיך אויף, וויא שלעכט זיגען מעשים זייגען! (ויבא דף פ"ו). אונ דער חמא פון חילול השם איז אזוי גרויס אז ער נוערנט ניט פער- זעגען ניט דורך תשובה אונ יום כפור אונ ניט דורך ימורים

איז דיא מצוה דקא אין דעזען, זאגען דיא וואקסער מימן מויל. צווישענעם איז אין דעם וואס מען קורט איקער אלעל צוואמקען דאס געלערנטע איז דא א גרויסער קדוש השם, וויא מיר האקען שוין פרייהער ארום- געקערט, וויא געליעקט עם איז בייא נאמט דער לערנען תורה אין א גבויץ, וואס צוליעב דעם איז ער נושא פנים דיא אינדען אונ דער סוף פון גלות נועט אויך קוממען גור גיכות זיך וואס מען זאלל לערנען זאקאמפא- גיע, אלעל צוואמקען. וועגען דעם האקען מיר שוין פרייהער געבערט, אז דער עיקר מוז זיין הלכות ריגים) אקער קען מוז אויך געשטימקען א צייט אויף מיסר-ספרים וואס וויזען דעם מעגנשען דיא ריקטיגע נועג אונ פלאנצען אין איהם אין גושע מדות למוב לו כל הנמים צוא ויין גליקק אויף עוויג!

איז דיא מצוה דקא אין דעזען, זאגען דיא וואקסער מימן מויל. צווישענעם איז אין דעם וואס מען קורט איקער אלעל צוואמקען דאס געלערנטע איז דא א גרויסער קדוש השם, וויא מיר האקען שוין פרייהער ארום- געקערט, וויא געליעקט עם איז בייא נאמט דער לערנען תורה אין א גבויץ, וואס צוליעב דעם איז ער נושא פנים דיא אינדען אונ דער סוף פון גלות נועט אויך קוממען גור גיכות זיך וואס מען זאלל לערנען זאקאמפא- גיע, אלעל צוואמקען. וועגען דעם האקען מיר שוין פרייהער געבערט, אז דער עיקר מוז זיין הלכות ריגים) אקער קען מוז אויך געשטימקען א צייט אויף מיסר-ספרים וואס וויזען דעם מעגנשען דיא ריקטיגע נועג אונ פלאנצען אין איהם אין גושע מדות למוב לו כל הנמים צוא ויין גליקק אויף עוויג!

חשוב כסומא המנשש באפלה שעומד ליפול בלי דעת בחפירות ומכשולים רבים ע"י שיטה מן הדרך הישר וכמו שאמר הכתוב נר לרגלי דבריך ואור לנתיבותי וכן נאמר מצות ה' ברה מאירת עינים והיינו דמשום דבלא אור התורה יכשל בע"כ באיסורים ומכשולים גדולים על ידי יצרו הגדול דהרי הוא כסומא שאין לו אור עינים להזהר בעצמו, והנה הסומא לפעמים ילך גם הוא שלם בדרכו דהיינו כשהולך בדרך שהורגל בה וידוע לו שהיא דרך ישרה בלי מכשולים וילך בה לאט לאט לשלום אבל אם יוליכוהו למקומות חדשים שלא ידע הדרכים מעולם וכ"ש אם הדרכים באמת עקלקלים ובהרבה מכשולים בודאי סכנתו עצומה לילך שם ביחודי וכן הוא בענייננו דמלפנים כשהיו ישראל יושבין על מקומן האישי שלא היה בו אור תורה נ"ב היה הולך ע"פ הדרך

מהש"י וכרכתיב בי מכבדי אכבר. ובעצם קיבוץ רחבורות האלה ובפרט ביום השבת כבר הזהיר הקב"ה למשה כדאיתא במדרש ויקהל בתחנומה על פסוק ויקהל משה א"ל הקב"ה למשה לך רד ועשה קהלות בשבת כדי שילמדו כל הדורות הבאים אחריו להקהיל קהלות להכנס לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ללמוד בהם תורה לרבים, ואף דעצם החיוב ללמוד תורה הוא בכל יום, על השבת החיוב יותר כי נתקדש לוח כדאיתא בירושלמי [והובא בב"י כימן הפ"ח בא"ח] לא נתנו שבתות ויו"ט לישראל אלא כדי שיעסקו בהן בתורה וגם העם פנוים או ממלאכתם ויש בזה זכות גדול שמונע אותם ממכה תקלות המצויות לבוא מפני הבטלה, והנה אף כי ענין הזה גדול מאד אף ברורות הראשונים, בזמנים אלו גדול הרבה יותר דידוע דהארם בלי תורה הוא

אונ מויענדער אידען פערלאזען ויער היים אונ קוממען אין פנעקדע לאנדער, מיט פנעקדע ויטמען צווישען אנעלעקע חברים וואס פון גרויס אונזוויפענהייט אדער שארלאטאנסקטואן, האבען זייא פון זיך צראבגענוממען דעם עול התורה והמצוות, היינטיגע צייטען - זאגען מיר - שפעעהט דיא מצוה פון התורה לערנען ניש דער עקה האכער, אהן דעם אור התורה ווענדט דער איד געקעקענט וויא א בלינדער וואס טאפט אין פינקטער-גיש, וואס ער איז עלול אריינצופאללען אין דיא גריבער וואס עס איז דא אין וועג, ווענדער וועט נור אבטרעמען א בייסעל פון גלייבען וועג, וויא דער פסוק זאגט נר לרגלי דברך ואור לנתיבותי, ביינע רייד (נאטמעס רייד) זיינען צוא מיינע פים א ליקט, אונ א בעלייבטונג צוא מייין וועג, אויף מצות ה' דברה מאירת עינים, נאטמעס געבאטט איז קלאהר עס ער-לייבטעט דיא אויגען, אונ אהן דעם אור התורה קאנן מען גכשל ווערען אין גרויסע איסורים דורך דעם זיך דרע וואס ער ווילל אראפפיהרען פון גלייבען וועג. אין א גלאטע אויסגעפארטענע אונ געבאטע וועג וועט, פון דעקטווענען, דער גליינדער אויף געהן זיכער, אבער זאלל ער נאר קוממען אין א נייעס אונגעבאנענען געגענד, וועלבער איז נאך דערצוא פונל מיט מכשולים (שטרייבלונגען) דארט איז דאך פאר איהם דיא ספנה גענויס גרויס אונ ער קאנן געדרנגט ווערען אויף יעדען פרייטט אונ שטרייט. זאט אזוי איז מיט דעם זייקטיג-קלינגען אויך. אפאל אז אידען זיינען געועסטען

יסורים פיידען דורכין מויקט. דעריבער כארף קען זיך אין דעם זעהר היקען אונ גענויס וועט קען באפיר פון נאטט זעהר געעדרט זיין, וויא עס שפעעהט: פי מבבדי אכבר (דיא וואס עהרען מיה וועל איה עהרען): האומנם! אייגענטליך האט נאטט שוין משה'ן אנגע-זאגט מבח דעם מאקען קבוצים צוא לערנען התורה. בפרט נאך שבת, וויא עס שפעעהט אין מדרש אויפ'ן פסוק ויקהל משה: נאטט האט געזאגט משה'ן, געה אונ זאממעל אויף קהלות אס שבת צוא לערנען התורה, פרי דיא שפאטיגע דורות זאללען דיר נאכטהון אונ זאללען זיך אויף אויפקלייבען אין דיא פתי מדרשים שבת צוא לערנען התורה, אבנאהל דער חוב צוא לערנען התורה איז יעדען טאג, אבער שבת איז דער חיוב נאך גראסער, ווייל דער שבת איז דערצו געשטימקט, וויא עס שפעעהט אין ירושלמי: דיא שבתים אונ דיא ימים טובים זיינען אידען געגע-בען געווארען נור פרי וויא זאללען זיך אין וויא עסק זיין בתורה. א חוץ דעם ווייל דאס פאלק איז שבת פרייא פון דער ארבייט. ווערען וויא דורכין לערנען התורה מיט א אבנעהאלטען פון פיעל עבירות צוא וועלבע עס וואלט וויא געבראכט דער לעדיג געהן, אונ דער זכות פון דעם מענשען וואס גריינגט דער-צוא מען זאלל אויפקלייבען זיך התורה לערנען - איז זעהר גרויס. אונ ווען דער ענין איז שפעעדיג געווען הייך, איז ער היינטיגע צייטען פיעל האבער, דעען זיינען זיינען צווייעט אונ צושפרייט אין גאנץ וועלט

הדחק בשלום בימי חייו כי הלך בדרך אבותיו ובררך שהנהיגו חכמי ישראל עיני העדה אבל בומנים אלו שישראל מפוזרים ומטומללים בקצוי תבל ובאים למקומות ודרכים חרשים וגם דרכים עקלקלים בהרבה מכשולים לא יוכל לקוות שלא יגנף רגליו כ"א האיש שאור תורה מאירת עיניו ולכן אשרי להמתאמן בזה :

מתחיל ללמד לבנו משיתחיל לדבר מתחיל ללמד פסוק תורה צוה לנו משה וגו' ופסוק ראשון מפרשת ק"ש ואחר כך מלמדו מעט מעט עד שיהיה כבן שש או כבן שבע ואז אם אין לו פנאי ללמדו לעצמו חייב לחשכויר לו מלמד ללמדו תורה [רמב"ם וי"ר] ואתן האנשים שאינם נותנין לבניהן רק ללמדו חומש ולא יותר אין יוצאין ידי חובתן וכבר נפסק ביר"ד בימן רמ"ה ס"ו דמי שאפשר לו חייב לחשכויר לו מלמד ללמד אותו גם משנה גמרא הלכה ואגדה וידעתי כי ישיבו ע"ז כי הוא משום דדחיקי לחי שעתא ללמדו יותר אבל באמת באשר יתבוננו היטב כנפשם ידעו כי רק היצר מתעה אותם כי הלא על שאר דברים שהוא רק תועלת גופני להבין כל אחר עוזר לבנו בכל כחותיו יותר מכפי יכולתו וגם כמה פעמים מוסר את נפשו למכנת האברון עבורו דהיינו שהוא עושה דברים שהוא שלא כדון בין אדם לחכורו

פרק טו

בו יבואר גודל החיוב על האדם ללמד לבנו תורה.

כצורת עשה מן התורה על האב שילמד לבנו תורה כמו שנאמר ולמדהם אורם את בניכם וכשם שמצוה ללמד את בנו כך מצוה ללמד את בן בנו שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך. ומאיתתי

נענעסקען אויפ'ן אָרַם תַּעֲרַכְעָר וְיָהּ גַעְקֵאָנְט וְיִכְעָר גַּעְחֵן מִיַּם דַּעַם כַּעֲבָשְׁעֵן וְעֵגֵן , וְעֵגֵן עַר קֵאָמ אָפִילוּ גַיִם נַעְחֵאָם כַּעַם אֹרֵר הַתְּהַרְהָ , דַּעֲנֵן עַר אִיז גַּעְוֵאָהֲנָם גַּעְנַעֵן צֹא פִיהֲרַעֵן וְיָהּ פֹּהן קִינְרֵהִיִּים אָן אֹוִי קֵאָמ עַר פִּלְעֵנָה וְעֵתָן דִּיא פִּיהַרְוִיגֵן פֹּהן דִּיא לִמְרִים , אֹוִי קֵאָמ עַר וְיָהּ אִיזָה גַּעְפִּיִּהֲרַמִּי . הִיִּיגֵמ אָבְעֵר וְוֵאָם דַּעַר אִיד וְעַרְדֵּם אָפֵם פַּעַרְוֵאָרְפֵּעֵן אִיז אִיזֵן עַקְמֵוֹעֵלְט צִוִּישְׁעֵן אֹמְחֹת , אָכַדַּע צִוִּישְׁעֵן אִיזֵעֵן וְוֵאָם פִּיהֲרַעֵן וְיָהּ אִיזָה גַיִם אִירִישְׁלִיָּהּ , הִיִּיגֵמ אִיזֵן קִינְרֵעֵר גַיִם וְיִכְעָר אֹו עַר וְעַם גַיִם גִּבְשֵׁל וְעַרְכֵּעֵן אָפִילוּ אִיזֵן כַּעַם גִּרְאָסִים . אָעֵן אִיסֹר וְעֵעֵן עַר וְעַם גַיִם הַאֲלֵשְׁעֵן אִיזֵן הַאָּנְדֵר דִּיא לִיבֵם פֹּהן דַּעַר הַתְּרָה . וְעַלְלַכֵּעַ וְעַם אִיהֵם גַּעְלִיבְקֵעֵן וְיִיזֵן פִּינְקֵטְעֵרְעֵן גַיִם־גִּלְיִיבְקֵעֵן וְעֵגֵן וְוֵאָם עַר וְעַרְדֵּם דַּאָרְטֵעֵן פַּאֲרֹוֵאָרְפֵּעֵן , כַּעֲרִיבְעֵר - אֹו וְוֵאָהֵל אִיזֵן כַּעַם כַּעֲנִשְׁעֵן וְוֵאָם כַּמְאָרְעֵם וְיָהּ אִיזֵן כַּעַם אֲלִיִּין אִיזֵן וְוֵאָם קִרִּינְגֵּמ אָנְדַּעַכֵּעַ צֹא דַּעַר גִּרִּוּיָּעַע מַעְזָה פֹּהן לְמוֹד הַתְּהַרְהָ :

פרק טז

עם איז אמצות עשה מן התורה דער פאשער זאלל זיין קינד לערנען תורה, ויא עם ששעהם : ולמדתם אותם את בניכם ואז איהר זאללם זיין - דיא דברי התורה - לערנען אייגעע קינדער . ויעלכע מענה איז אויפ'ן זינדען צוא לערנען מיט זיין ענגקעל תורה , ויא עם ששעהם : והודעתם לבניך ולבני בניך (דוא

ליה יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב. גם ע"ז
 זוכה לאריכת ימים הוא ובניו כמו דתיב ולמדתם
 אותם את בניכם וכו' וסמך ליה למען ירבו ימיכם
 וימי בניכם וכו'. גם ע"י לימוד תורתו של הבן זוכה
 להנצל מניהם כדאיתא בתנ"א וטא (פ"ב) ע"ה
 שהקרו והשנו את בניהן תורה בניהן מצילין את
 אביהן מאותה בושח וחרפה ומאותה כלמה וטרינה
 של גיהנם. שנאמר וכו'. ולפעמים זוכה ג"כ להמנות
 עבור זה בין הצדיקים כמ"ש במדרש הנעלם של
 רות פרק שני ר' זמירא נפק לחקל אנו חמא באינון
 בקעי קרדוניתא (פ"י) בין הבקעים של הרי אררט)
 קומטרי שלהובי דסלקן (פ"י) משאות שלהבת עולים
 משם) ארכין אודניה (פ"י) המה אונו) ושבע קלין א"ל
 ההוא ערכאה זיל בהדי ואראה לך פלאן טמירין מבני
 נשא אול עמיה אחורי מנרא (סלע) וחמי בקיעין
 אחרנין ושהובין סלקין לעילא שמעו קלין אחרנין
 א"ל

לחבירו ובין אדם למקום והוא מתברך בלבבו לאמר
 שלום יהיה לי כי אני עושה בזה צדקה ככל עת
 לפרנס בני ביתי וכשהוא צריך לחזק את בנו לתורה
 שידע איך לעבוד את ה' והוא מביא בזה להבין וגם
 לעצמו לחיי עוה"ב כמו שנעתיק לקמן ממדרשי חז"ל
 הוא אומר דרחיקא ליה שעתא והרי זה כמו שאמר
 הכתוב ולא אותי קראת יעקב כי ינעת בני ישראל
 כי דייקא ואיתא במדרש ע"ז הכתוב כל יומא טרי
 (הוא נושא ונתן) ולא לעי עלי ולעי. ובאמת הוצאת
 בניו לת"ת הוא חוץ ממונות הקצובין לו מר"ה כמו
 שאמרו חז"ל כל מוונותיו של אדם קצובין לו מר"ה
 עד יוה"כ חוץ מהוצאות שבתות וכו' והוצאת בניו
 לת"ת שאם פחת פוחדתן לו ואם מוסיף מוסיפין לו.
 לך נא ראה מה שאחז"ל (בקדושין ד"ל) כל המלמד
 את בן בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו קבלה
 מהר סיני שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך ומסוך

או קען פערנאקסערט דיא אויסנאקען אויף דעם און
 קען פון היסקעל אויף מוסף. דער וואס לערנט ניין
 זיהן און ניין ענגקעל תורה און ער בייא גאט
 פעררעקענט, וויא דיא גקרא זאגט, גלייך וויא ער
 וואלט אליין געשטאנען ביין בארג סיני און מקבל
 געווען דיא תורה, וויא עס שטעהט געשריבען וכו'.
 דורך דעם און קען אויף זוכה אליין און דיא קינדער
 צוא פארדין ימים ניין, וויא עס שטעהט גלייך גאט
 דעם פסוק: ולמדתם אותם - למען ירבו ימיכם וימי
 בניכם (פ"י) איהר און אייגערע קינדער ואללט לעגען
 לאנג. דעם וזהו לערנען תורה און אויף מציל דעם
 פאטער פון גיהנום, וויא עס שטעהט אין תרכ"א
 ויטא. אפט און קען דארויך זאגאר זוכה צוא גערע.
 קענט ווערען צווישען דיא צדיקים, וויא עס ווערנט
 גרצאהלט אין פירוש הגעלם: כפי וסידרא און גע.
 גאנגען אין וועג, האט ער מיט א סאל דערזעהן וויא
 פון דיא שלובקען (שפאלטען) פון געוויסע בארג,
 שפארען זיך ארויס פון דער ערד פלאכמען פייער,
 און ער האט צוגעלענט דעם אויער, האט ער דער-
 הארט קענשליכע שטיממען, דא האט איהם און
 אראבער געזאגט: קומס מיט מיר, וועל איך דיר
 צייגען איין ארט, וואו עס ליגען געהאלטען קענשען
 (א בית עלמין). און ער מיט איהם געגאנגען כיו היג-
 קער אפעלען, דארט האט ער געזעהן אנדערע
 שלובקען (שפאלטען) אין דער ערד פון וועלכע עס
 זיינען

דאס איז איין געבירע געגען גאט אדער געגען דעם
 צווייטען, מיינענדיג און דאס איז גאר קיין געבירע גיט,
 ווייל קען טהוט עס צוליעב נויב און קינדער. פאר
 וואס, פרגענען מיר, קוקט קען דאן גיט אויף קיין
 זאך און קען שאפט דיא גאטהיגע מיטמעלען, וויא
 שווער דאס זאלל גיט אנוקומען? און אז עס האלט
 בייא מאכען א קינד פאר א אידען, צוא מנפה זיין
 זיך און דאס קינד מיט עולם הקא, דאן געפינען
 מיר תירוצים: עס איז שווער, דיא צייט איז שלעכט
 און דערגלייכען! אויף דעם זאגט דער פסוק: פי
 ינעת בני ישראל (דוא ישאל בינגט מיעד געווארען
 בייא מיר, קעט עס האלט צוא טהון וואס פאר
 מיר, דאן ווערנט דוא מיעד) און וויא דיא גקרא זאגט
 אויפן געלבען פסוק: דעם גאנגען סאג האנדעלש
 ער און איז גיט מיעד, וויא ער שטעלט זיך נור
 דאוונען, דא ווערט ער שוין מיעד. אין דער אמתן
 זיינען דיא הוצאות, וואס געהען אונזע אויף לערנען
 קינדער תורה, גיט אריינגערעקענט אין השבון פון דיא
 ראקאכאנען, וואס ווערען דעם קענשען נאנאמשעט
 ראש השנה, וויא דיא גקרא זאגט: פון ראש השנה
 ביז יום כפור ווערען דעם קענשען נאנאמשעט ויינע
 לעבעקסמיטמעל א חוץ דיא הוצאות פון שבת וכו'
 און דיא הוצאות פון לערנען תורה פאר דיא קינדער,
 וואס אין דעם און קען פערקלענערט דיא אויסנאכען
 ניגמ קען פון היסקעל אויף וועניגער, און פערקערט

זיינען

גברא רשע ולחר ינוקא קא שאל א"ל רבי חיימי כך וכך לההוא גברא דלא שבק בישין וחמאין בעלמא דלא עבד כך וכך תהא לההוא גברא רשע ולההוא ינוקא דיניקו ליה א"ל ברא שבק בעלמא א"ל הן חר ברא שבק והוא רשע כאבונה והאי ינוקא דאזיל בבי מטבחאי תפש אבתריה ונמיל ליה ולעי ליה באורייתא עד דאזליף ליה מקרא וצלותא וק"ש לבתר אזליף ליה משנה ותלמוד והלכות ואגדות עד דאתחכם יתיר והיינו רבי נחום הפקולי אמאי קרי ליה הפקולי כמד"א (ישעיה ב"ח) פקו פליליה דינפיק ליה לאבונה מן דינא דההוא עלמא וכמה חכימי דרא דנפקי מניה ואקרין פקולי ההוא גברא אתי ליה בחלמא וא"ל רבי כמה דאנת נחמתי לי בן ינחם הקב"ה אוהך דהא מן יומא דידע בני פסוק חד פקו לי מן דינאי כיון דקרא ק"ש מלקין דינאי בין ביממא בין בליליא וימנא חד כיון דקרי בי רב אעבר דינאי מכל וכל וימא דאתחכם וקרו ליה רבי אהקינא כורסי בין צדיקיא בנינהא דעדן ובכל יומא ויומא דאתחראש אורייהא בשמיה מעטרין

ל

א"ל ארכין אודנך הכא וכו' ארכין אודניה ושמעין קלין דאמרין וי וי ודאי הא אהר דא חד מאינון דוכתי דגיהנם הכא ועבר ההוא ערבאה ואשתאר הוא אדהכי גחין גו דוכתא אחרא וחמא חד ברנש דהוה רמי קלין הוה נשלין ליה ואעלין ליה לעומקא דמדורא אחרניא ואכסאי ולא חמי יתיר אדמוך חמא בחלמא ההוא גברא א"ל מאן את א"ל דיודאי חייבא אמא דלא שבקנא בישין חמאין בעלמא דלא עברנא א"ל בנו חלמא מה שמך א"ל לא ידענא דהייבי גיהנם לא דכרון שמייהו שמא דדוכתך מהו א"ל בגלילא עלאה קצבא הוינא ומנו בישין מניאין דעבדנא התם דיינין לההוא בר נש תלהא זמנין ביממא ותלהא זמנין בליליא קם מתמן ואזיל ליה לגלילא עלאה שמע קל ינוקא דהוה אמרין אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה או תבין יראת ה' (משלי ב') אזיל לבי מדרשא אחרא שמע קל ינוקא אחרא דהוה אמר בקשו צדק בקשו ענה אולי תכתרו וגו' (צפניה ב') אזיל תפש אבתריה דההוא

ויינען אויף ארויס פלאמקען פייער, אונ עם האקען זיך אויף געהארט בענשליכע קולות. דער אראבער האט איהם געזאגט: לייג דא צוא דעם אויער. האט ער צוגעלייגט דעם אויער אונ האט געהארט גע- שרייען: וועה, וועה! געוויס איז דא דער גיהנום, האט ער זיך געבראכט. אז דער אראבער איז אנוועק אונ ער איז אליין געבליעבען, איז ער אנוועק געקראכען אויף איין אנדער ארט, האט ער נאָרט געזעהן אַ סענשען וואס האט יאמטערליך געשריען. דאן האט ער געזעהן, האט קען איהם גענוממען אונ אריינגע- נוארען אין דעם לעצטען שימערהויפען (מדורת אש) אונ קעהר האט ער איהם ניט געזעהן. נאכהער האט ר' ומיקראָה דעמעלביגען סענשען געזעהן אין הלום, זענר בינקט דוא? האט ער איהם געפֿרענט. איך בין אַ גרויסער קשע - האט יענער געאָנטווערט - איך האב אויף דער וועלט ניט דורכגעלאזען ניט איין צפֿירה וואס איך האב ניט געפֿהן. וויא רופט קען דיע? דיא קשעים אין גיהנום פארנעסען אין וייער נאקען. פון וואַנענט בינקט דוא? פון גליל העליון. איך בין דאָרטען געווען אַקצב אונ פאר טייגע גרויסע צפֿירות, וואס איך האב דאָרטען געפֿהן, איז קען סיר דן (קען משפֿט סיר), דרייא קאל בייא מאַג, אונ דרייא קאל בייא נאָכט. אז ר' ומיקראָה האט זיך

חאם

פרק מז

עוד מענין זה .

עוד מצינו שעי' החוקת בניי לתורה הקב"ה נושא פנים לישראל כמו דאיתא בתנר"א פרק כ"ג תשובת הקב"ה למרת הרין ששואלת לפניו למה נושא פנים לישראל והלא כתיב האל הגדול וגו' אשר לא ישא פנים והשיב הקב"ה האיך אתה אומר למה אני נושא פנים לישראל והלא כבר נשאו לי פנים וכו' ועוד שהם מלמדין את התורה ועומדין אגודות אגודות ועוסקין בתורה ונותנין שבר למלמדים שילמדו לבניהם תורה ולהיפך גודל העונש למי שמעביר בנו מת"ת מבואר בזה"ק פ' פקודי וז"ל הרין סמכין דלסמך מערב כו' אלן אתמנן לאברוא ככל רקיעין לכל אינון דמעברין בנייהו מאורייתא וסלקין לון דלא ילעון בה כדון נפקא כל הני ממנן ומכרוי ואמרי וי לפלגיא דקא

לי בעמרא עלאה דצדיקיא מתעמדין בנינך וכינא בכל האי יקר זכאה איהו חולקיה מאן דשבק ברא דלעי בתורה כהאי עלמא עכ"ל וכוה איתא ג"כ בתנא דבא"ז פ"ז וז"ל אריב"ז פ"א היתוי מהלך בדרך ומצאתי אדם אחד שהוא היה מלקט עצים ודברתי עמו ולא החזיר לי דבר ואח"כ היה בא אליו וא"ל רבי מת אני ולא חי אל אם מת אתה עצים הללו למה לך וא"ל רבי האוין לי מה שאומר לך ר"א כשהייתי חי אני וחבירי היינו עוסקים בעבירה בפלטרין שלי ובשבאנו לכאן נזרו עלינו גז"ד של שריפה כשאני מלקט עצים שורפין את חבירי וכשהוא מלקט עצים או שורפין אותי וא"ל דינכם עד מתי וא"ל כשבאתי לכאן הנחתי את אשתי מעוברת ויודע אני שזוכר היא מעוברת לכן בבקשה ממך הוי זהיר בו משעה שיהיה נולד עד שיהיה בן חמש שנים תוליד אותו לבית רבו למקרא כי בשעה שהוא יאמר ברכו את ה' המבורך או יהיו מעלין אותי מדינה של גיהנם :

איך געלאָנען מיין פֿרוי מעוֹבֶרֶת אונ איך נױם, אַז זיא װעט האַבען אַ אײַנגעל, געט איך דײַ אַלוא, דוא װאָלסט האַבען אויף אײַהם השִׁנְיָה אונ אַז ער װעט אַלט װערען פֿינף יאָהר װאָלסט דוא אײַהם פֿיהרען אין חֲבֵר לערנען פֿסוק דענן וויא ער װעט זאָגען : „בָּרְכוּ אֶת ה' הַמְּבֹרָךְ" װעט מען מײַך אַרױסגעֶהֱפֶען פֿון גײַהנום :

פרק מז

מיר געפיגען אויך אַז פֿאר'ן זכות פֿון שְׁמִיטֶען קינדער זײַא זאלען קאָנען לערנען תּוֹרָה אײַז נאָמט נושא פֿנים דיא איךען וויא מיר זעקען פֿון דעם תּרביא אַז נאָמט האָט געאַנטװערט דער סבת דרין, אויף איהר פֿראַגע, פֿאר וואָס ער אײַז נושא פֿנים דיא איךען, האָט עס שְׁטעהט אָשׁר לא ישא פֿנים, װעלכער אײַז קײנעם נײַם נושא פֿנים (אײַז נײַם נאָבוֹקִיט), אויף דער שאַלָה האָט נאָמט געאַנטװערט: דוא פֿרעגסט מײַך וכו' נאָך מער: זײַא לערנען מיט אַנדערע תּוֹרָה אונ קלויבֶען זײַך אויף קומפֿאַניעסװײַז עװס צוא זײַן זײַך בתּוֹרָה אונ צאָהלען שִׁכָר לְמוֹד פֿאר דיא קינדער. וויא גרויס עס אײַז דער עװש פֿאר'ן צונעהקען דיא קינדער פֿון דער גִּמְרָא זעהט מען פֿון זײַהר פ' פֿקודי, וואָס עס שְׁטעהט, אַז עס װערט אױסגעֶרופֿען אַין זאלע תּוֹמָלֶען, װעה דעם אונ דעם גענשען וואָס

וואָס עס װערט נתחדש אין דער תּוֹרָה אײַן נאָמען פֿון מיין ווהן קרוינט מען מיר מיט דער ערהאַבענע קרוין מיט װעלכע דיא צדיקים װערען געקרוינט. אונ צי-ליעב װעמען האָב איך דערצוא זוכה זענען ז נור צי-ליעב דיר. אַז וואָהל אײַז דעם מענשען וואָס לאָזט אויף דער װעלט אַ ווהן וואָס אײַז זײַך עװס בתּוֹרָה. אַזא מיין געשיקטע װערט אויך ערצאָהלט אין תּנא דבי אַלְהוּ וזא: אײַן קאל - ערצאָהלט דאָרמען רבי יוהן בן סבאי - בײַן אײַך גענאָגען אײַן װעג, האָב איך געמאָרען אַ מענשען קלײַגענדיג האַלץ. אַז איך האָב מיט אײַהם אָנגעפֿאַנגען צוא קענען האָט ער מיר בײַן וואָרט נײַם געאַנטװערט. נאָכדער אײַז ער צוא מיר געקומען אונ האָט מיר געזאָגט: רבי, איך בין אַ כת. אויב דוא בײַנסט אַ כת - האָב איך אײַהם גע-אַנטװערט - וואָצוא באַרפֿסט דוא האַבען דאָס האַלץ ז געת איך האָב געלעבט - האָט ער געאַנטװערט - האָב איך מיט מײַנעם אַ חֲבֵר געקוּן צונאָממען אײַן צבירה. אונ אַז מיר זײַגען געקומען אַהער האָט מען אויף אײַן גוּר גענוען צוא פֿערברענען אונ. געת מען באַרף פֿערברענען מיין חֲבֵר קלײב איך האַלץ, געת עס קומט מיין צײַט צוא פֿערברענט װערען, דאן קלײבט מיין חֲבֵר האַלץ. בײַן וויא לאַנג װעט מען האָב אײַך צױי שפֿט? פֿקעג איך אײַהם. געת איך בײַן געקומען אַהער (אַז איך בין געשפֿאַרען) האָב

מוכרח אנכי להאריך קצת אולי יועיל בעזרה"ת לאיח
 אנשים מהם שיתבוננו בדרכיהם הרעים האלו ויהנו
 לב להיטיב דרכם בחינוך בניהם. הגה ירוע מצות
 חינוך שחיוב גדול על האב לחנך בנו מימי ילדותו
 לתורה ולעבודת ה' כפי כח הילד כדי שלא יסור
 מהם עד זקנה ושיבה ובחינוך החרש הזה שמהנכים
 לבניהם נשארו הנערים נעורים לנצח מן התורה ומן
 המצות וממדות ישרות וגם הרבה מהם כשהם מימי
 ילדותן ברשות עצמם הולכים שולל בדרכי לבן
 ומהגדלים במדות נשחתות והוללות כבני בלי תרבות
 וכל תשוקתם רק להרהיב גבולם בכסף הזה ושכיות
 החמדה ולפאר ולקשט את עצמן וכנהגה בשארי עניני
 הוללות שקונים להם בחברת מרעיהם החפשים כמותם
 ושמירת דת ישראל התורה והמצות שמהויב כל איש
 אשר בשם ישראל יכונה לשמור ולקיים בכל נפשו
 ומארו כמו זר נחשב להם ורק כמנהגים בעלמא
 יחשב בעיניהם ולפעמים ימצאו עוז בנפשם להעיו
 פניהם לשחוק ולהתל מאנשים החמימים השומרים
 דת

דקא אעבר בריה מאורייתא וי ליה דקא אתאביד
 מעלמא דין ומעלמא דאחי מחולקא דעלמא דאתי כו'
 עכ"ל. ובמסדים קי"ג אמר שם נמי שבעה כמגורין
 לשמים ואחד מהן מי שיש לו בנים ואינו מגדלן
 לת"ת. והנה בערות אלה בארצות הרחוקות ההחילו
 בולם בעו"ה להתנהג חרשות בחינוך ולימוד בניהם
 שלא ללמדם כלל משנה גמרא [ושלא כדיון חורתנו
 שמהויב האב ללמד לבנו את כל אלה כמבואר
 בגמרא ובשו"ע יו"ד כנ"ל בפרק הקודם] ומי שנותן
 בנו לבית הספר אינו מלמדו רק להחפלה ולפעמים
 מעט חומש ודי ויש שגם חומש לא ילמדו עמם ורק
 סיפורי התורה בקיצור ונחשב בעיני הנער רק כסיפורי
 רברי הימים בעלמא וכל זמני היום עוסקים בשפות
 והשכלות ולמודי חול וכשיגדלו מעט מסלקים אותן
 מרשותן ומחנכין אותן תיכף להשתכר לעצמן אוי
 ואבוי שכך עלתה בימינו דרכים חדשים שלא שערו
 אבותינו. ומפני שהענין הזה מהרס יסודות קיום
 כל האומה הישראלית שאם אין גדיים אין הישים

פון דער אידישער גאציאן. סתען מיר אין דעם אפיסעל
 בארדן זיין פילליקט וועללען אונזערע בייד ווירקען
 אויף טעמען דאס איז אונז וועללען אונזערארקען
 אונזערע פיהרונג אין דער ערציהונג פון זייערע
 קינדער. דורך אזא מין ערציהונג פלייען דאך דיא
 קינדער אפטיקע בורים אונז ווייסען גיט פון דער הורה.
 גיט פון גוטע מרות. אונז אונזערע לייט וואס האפען
 ביזן זאך גיט געלערנט אז זיי ווערען אין דיא יונגע
 יאהרען זעלבסט-שטאנדיג ווערען אפס האפסט פער-
 דארפען אונז צולאזען אונז זיינען זיך מתחבר מיט
 לייכטזיניגע חברים פון זעלבע זייא לערנען זיך אב
 אללע בארישטייען, אפס זאגאר דיא גרעסטע פער-
 פראפען, אז אפילו דיא געסטעכע פון דעם קארט
 אינגלאך ווייסען אויך קעהר גיט וויא זעהן אויפ-
 קלויבען וואס קעהר געלך אונז געהן וואס שאנער
 געקלייעט. דאס איז זייער נאנצער פערלאנג אונז
 דערצו שטרעבען זייא מיט אללע קראפטן. זייא
 אזא ערציהונג איז דאך שוין ביזן תרוש גיט, וואס
 דיא נאנצע הורה האט זייא זייא זייא ווערטה גיט,
 אונז דיא מןות קומפען זייא זייא אויס וויא גע-
 וואהנליכע מנהגים וואס איז דעם יא מקיים זיין
 זייא אונז עס איז דעם גיט אויך. אונזערע פון זייא
 האפען זאגאר גיט א הענען אפזולאבען מין דיא ארבע-
 מליכע

האט צוגענומען זיין וויהן פון דער הורה, וועה איהם
 וואס ער האט פערלארען דיא וועלט אונז יענע וועלט.
 אין דער גמרא שטעהט: זיענען קענשען זיינען וויא
 פערבאנט (אין תרם אריינגענומען) גענען נאמט, אונז
 זיינער פון זייא, אין דער וואס האט קינדער אונז
 ערציהט זייא גיט לתורה. התיימגע צייטען איז
 געונומיני הבנים איינגעפירט געווארען זייא פיעל
 אידען, איבערהויפט אין דיא ווייטע לאנדער. אונזערע-
 זענען דיא קינדער יונגערע זייא א שולע, וואו זייא
 לערנען שפראכען אונז אונזערע ודיעות אונז פון דיא
 אידישע למורים לערנען זייא אין דער שולע גופא
 אדער אין דערהיים נור דאונגען אונז א ביסעל חנמש
 אדער ביזן חוקש אויך גיט, קעהר גיט וויא דיא
 ספרים פון דער הורה בקצור, וואס דער אינגעל
 לערנט זייא וויא א געוואהנליכע היסטאריע, אונז פון
 משניות אונז גמרא איז גאר ביזן זך גיט, אונז וויא
 דיא קינדער וואקסען אונזערע פערוארנט קען שוין
 פאר זייא א מפלית, אונז קען פאכט זייא זעלבסט-
 שטאנדיג. אז אף אונז נעה אונז וואס מיר האפען
 דערלעבט זא זעהן מיט אונזערע אויען אונזערע
 גייע פארניאדקעס, וואס אונזערע פאמעס האפען זיך גאר
 גיט פארנעשטעלט. אונז ווייל אונזערע פארניאדקעס
 קאנען קליקה צושטענען דעם גאנצען פונקטקענס

דת ישראל כמצוה עליהם וידוע שההיתול הזה הוא עין חמור מאד שהוא בכלל דבר ה' בזה שנכרת מעוה"ב כמו שנאמר הכרת הכרת הנפש היא. וכ"ז בא להם מפני שלא נשרשו בקרבן מימי נעוה"ב שרשי התורה שבכתב ושבע"פ מצותיה ואזהרותיה ושכרם ועונשם המבוארים בתורה ובדברי הנביאים ובדברי חז"ל קדושי עליון בעלי המשנה והגמרא שביארו ופירשו לנו דברי התורה והמצוה כללותיה ופרטיה כפי המקובל בידם דור אחר דור עד משה רבינו ע"ה שקיבל מסיני וכן ביארו לנו דברי הנביאים המקרבים לבן של ישראל לאביהם שבשמים שעל ידי הלימוד בכל אלה ישתרש בלב הבן יסודות התורה ופרטי המצות שרשים חזקים שבהורמן לו לעבור על אהה ממצות התורה הוא מוכן למסור נפשו ומאדו עבור קיומם וכ"ש שלא להקל בהם ולהתל בשוטריהם

ח"ו [ובנאמר זה בפ' בחקותי ובמספרי שם דהלומד תורה מכבד את החכמים הלומדים והעושים והפורש מלעמול בהורה ומלעשות לסוף מואם באחרים העושים] וכן התנהגו אבותינו מעולם בכל דור ודור ללמד לבניהם תורה שבכתב ובע"פ משנה נמרא הלכות ואגרות שבוה אף הבן שלבסוף לא זכה להיות תורתו אומנתו ולמד איזה אומנות או עסק מ"מ היה נשרש בקרבו מימי נעוה"ב אהבת הש"י ושמירת מצותיו אשריעשה אותם האדם וחי בהם וכמו שהזהירה התורה ע"ז כמה פעמים ולמדתם אותם את בניכם וגו' ושנתתם לבניך וגו' והודעתם לבניך ולבני בניך וגו' ועי"ז נתקיים כלל ישראל בתורתו ואמונתו בכל הגלות הארוך הזה וכל התלאות והמצוקות אשר עברו עליהם בכל זמן הגלות לא הפריעום ולא השביתום משמירת התורה והמצוה ונשארנו כולנו חיים וקיימים עבדים נאמנים לאלהים

מליכע אידיען וואס הימטען ריא תורה ואזן דער לאקען איז ראה זעהר א גרויסע עבירה. עס קוממט פאר דעם פרת וויא עס שטעמט, פי דבר ה' דנה דען גר האט פערצאקטעט נאמטעס ווארט, דערפאר וועט זענער נפש אויסגעשלאסען ווערען פון איהר פאלק. דאס קוממט אלעס ווייל עס איז בייא וויא אין הארצען ניט איינגעפלאנגט געווארען פון דער קינד- הייט אן דיא זדעיה פון דער תורה שפכתב (נע- שריעבענע תורה, דער חופש) און דיא תורה שפעל פה (מינדליכע לעהרע, דער תלמוד) מיט ויערע מצות און אזהרות, ויער שבר פארן אבהיטען דיא מצוות, און ויער עונש (שטראף) פארן עובר זיין אויף וויא, אלעס, וויא עס איז קבואר אין פמה פסקים פון דער תורה און אין דיא נביאים און בייא אונזערע הייליגע חקמים, ריא בעלי המשנה והגמרא, ויעלכע האפען אונז דיא מצות התורה ערקלאהרט און גע- לירטערט, וועלליג וויא וויא האפען געהאט גקבלה א דור פון א דור פסדר ביו משה רבינו וועלכער האט דיא תורה קמבל געווען אויפן פארג סיני, אוי וויא האפען וויא, דיא בעלי התלמוד ערקלאהרט דיא כיר פון דיא נביאים וועלכע דערועקען אין אידישע הארצער ליעבע צוא נאמט, ויער פאטער פון היממעל, דורך דעם וואס מען לערנט דיא אלע זאפען א זינגע קינד ווערען וויא מיעף איינגעווארצעלט בייא וויא אין הארצען דיא תורה מיט דיא מצות און מיט דעם וואס דער פערשטאנדיער קינד דערקאנט דיא גרויסע

גאטמליכע חקמה וואס געפינט זיך אין גמרא וואס האט גאר קיין שאפן ניט וועררט דיא ליעבע צוא וויא אזוי גרויס אז ווען עס קוממט פאר עובר צוא זיין אויף א מצוה, איז מען גרייט צוא מוסר נפש זיין זיך פאר איהר, גפרט גאד אבליאקען פון דיא וואס זייען פרום - דאס וועט ער געוויס ניט טהון. דער וואס לערנט תורה - זאנט דער ספרי - גיבט אויך אב פבוד ריא חקמים וואס לערנען תורה, דער וואס דער- ווייטערט זיך אפער פון איהר וועט ער צום סוף פערצאקטען אויך אנדערע וואס לערנען. און דיא תורה האט דאס אונז אנגעזאגט פיעל מאל ווענען דעם מיר זאלען איהר לערנען אלליין און ריא קינדער שטענדיג אלע צייט און אזוי האפען זיך געפיהרט אונזערע זייערעם צוא דערער צייט און האפען געלאזען ויערע קינדער אין דער ויענער לערנען תורה שפכתב און שפעל פה, הלכות און אגדות, וואס מיט דעם איז אפילו דער זיהן וואס האט ניט זוכה געווען צוא בלייען ביין לערנען און האט געמוזט לערנען עפעס א טאלאנט ארער געהמען זיך צוא געשאפט, אפילו בייא אזעלכען איז אויך געבליענען איינגעווארצעלט פון דער קינד הייט דיא ליעבע צוא נאמט און דיא מצוות התורה, וועלכע גריינגען דעם פענשען וואס טהוט וויא, נוד לעפען און גליק. דורך אזא ריכטיגען ערציהונג האפען מיר און דיא גאנצע אידישקייט גע- קאנט האפען א קיום אין דעם לאנגען און פינקטעקען גלות, געת מיר וזייען פון אלע זייטען פערפאלגט

לאלהים ולתורתו ולא נשתבח ממנו בכל עת הגלות הארוך אף מצוה קלה של דברי סופרים וכ"ש התרי"ג מצות דאורייתא חלאין והעשין. ועתה בדור החדש הזה שנפורנו באיים הרחוקים ונבר עלינו יצרנו הרע ללמוד מתוקותיהם ולמאום בדרך אבותינו הנכוחה והישרה שהלכו בה דור אחר דור מימות עולם ולהנהיג את בנינו ברבים חרשים שלא ללמד להם תורה רק מעט מן המעט ולנתק אותם מתורתם בילדותם שילמדו ספרי החיצונים או שיתחילו לאסוף מטון בעוד שלא נשרש ולא נקבע בלכם כלל. דת ישראל ורק הריחו מעט מן המעט מאור התורה שבכתב [ויש שלא ידעו רק סיפורי התורה ובג"ל] ובביאורי התורה ומצותיה בכלליהן ופרטיהן לא נגעו כלל. מה יהיה אחריתם במה יאור כחם להתיצב עבור

דתם ואמונתם למלמ אותה מרוח טועה וסער הסוער עלינו בימי גלותנו בכמה מדינות ובמה ימצא אומץ בנפשם לישא ולסבול את כל התלאות הרבות והחרפות שיסבלו ישראל ברומניא כאשר הם ישראל כיון שלא נשתרש אצלם מילדותן רוממות הגוי הוח מעולם ואחריתם לעתיד שאחר כל המצוקות והחרפות שיבואו עליהם לבסוף יתרוממו הם על כל מציקיהם וכמשה"כ אכן מאמו הבונים היתה לראש פנה ואשר נאמר בענין זה הרבה פרשיות בתורה וכל דברי הנביאים מלאים מזה וכן בכל הש"ס בבלי וירושלמי ומדרשים אשר מכל אלה יתחוק לב איש הישראלי לישא ולסבול כל העובר עליו במנוחת נפש ולא יזיוו אותו כל הרוחות שבעולם מאמונתו ותורתו אבל הבנים האלה מדור החדש הוזה תלד רוח קל העובר עליהם

אין געקאנט געווען וואס גאר דיא גרויסע ליעקע צו דיא הייליגע תורה וואס אין געווען איינגעווארצעלט אין ווייערע הארצער האט זיין געגעבען פה אלעס אריבערצוגראגען און אינדען גלייבען. פון דינדערקער פאלקער ארום אונז אין גיין נגר געבליעבען פון זיין מיט ווייערע אמונות און מיר ווייען ביה געבליעבען גאנץ מיט דיא הייליגע אקס'ע אמונה מיט דיא הייליגע תורה גיין היינטיגען טאג, און עם פעהלמ אונז גיט גיין איינציגע מצוה פון דיא גראסעטע גיין דיא קלענסטע. גור געמאט בייא דיעם דור ווייען מיר קלייער גע. ווארען, מיר אליין, אהן גיין געצווינגונג מאכען אונזעכע קינדער נאלען פארנעסען אין ווייער הייליגען ווארצעל פון וואס זיין וואקסען, און פקעמדי ויין פון דיא גרויסע נאטמליגע תורה, וואס אונזעכע זיינעם האבען איהר פאר אונז אבגעהאלטען אזוי פיעל יאהרען דורך אזוי פיעל צרות און מיר צושטערען איהר מיט אייגענע האנד, מיר געהען אליין און פיהרען אונזעכע אייגענע קינדער גאר אין איין אנדער וועג! מיר רייסען זיין אב נאך אין דער קינדהייט פון דער תורה אדער לאזען זיין לבתחלה גיט לערנען תורה און ווייער נאכע צייט לאזען מיר זיין פערבריינגען אדער אויף בילעך אדער אויף צוא פערדייענע געלד. ווען אונזעכע קינדער גלייבען אזוי אונטויספענד אין דיא הייליגע תורה ומצות, אזוי פקעמדי צוא דער גאנצער אירישקייט, ווען אין ווייערע הארצער אין זיין גיין איינציגער פונק, אמונה און נאטמעסליעגע און וויא דעיק זיין הייליג אין אונזער תורה וויא גרויס

אין איהר תקפה, און ווען זיין ווייסען גיט וואס מיר זיינען אפאל געווען אין וואס פאר א הויכע צוקינקאט געהירט עם שטענדיג אונז פאר - וויא אזוי קאנגען זיין שוין האבען מומה אריבערצוגראגען דיא אלע צרות וואס מיר מווען ליינען פאר אינגער אמונה אין אונזעכע לאנדער וויא רומעניען לקשיל? וואו נאלען זיין געהען קראפט צוא שטיצען אינגער הייליגע אמונה גענען דיא אנגריפע קדימות פון פיעל ווייסען? א איד אז ער גוייס וואס דאס אין אירישקייט, ער גוייס וואס תורה אין, ער האט א געגריף אין דיא גרויסע הייליגקייט וואס ליעגט אין יעדער מצוה פון דער תורה, דיא נאטמליגע תקפה וואס געפינט זיך אין איהר, וואס גוייס פון דיא אלע גסים, וואס נאטמ האט אונז געווענען פון אנטאג אן גיין היינט, וואס גוייס פאר וואס אונזעכע זיינעם האבען געלישען און פאר וואס אונזעכע פון אונזעכע קינדער ליינען נאך עד היום, דער וואס גוייס אז עם טוט קומען דיא צייט אויף וועלכע עם געציעהען זיך פיעל פסוקים פון דער תורה פיעל באפישלאך פון דיא גביאים און מאקרים פון פלמוד, אין וועלכער מיר טעלען אויס-געלאזט ווערען פון גלות, און אקטו מאמו הבונים היתה לראש פנה דער שטיין וואס דיא צייטערלייט דיא מוליאכעס, טשעסליעכעס האבען פעראכטעט און גיט גענוספען צוא דער געביידע - וועט ווערען גאר א ווינקעלשטיין דער גלאנגער און וויכטיגסטער שטיין דער איד וואס אין ייין הארצען אין איינגעווארצעלט דיא אלע וואקען קאמן, ער האבען מומה אין קראפט אריבערצוגראבען

מעולם וצרכים לעתיד להעניש על הכל וכ"ו בא להם ע"י אביהם שלא חס עליהם בימי נעוריהן ללמד אותן יסודי התורה ופרטי המצות המבוארים בהורה שבכתב ושבע"פ שצונו הקב"ה לשכור אותם למוכר לנו כל הימים [וראו נא אחי בחינת הרבנים האמיתים האלה מה שנראה כהיום לעינים עד כמה גרם לנו הריסות הרת מהנהגות החרשות שהתחילו להדריך אותנו החכמים בעיניהם בדור החדש הזה שזה קרוב לאלפים שנה אשר ממולטלים אנחנו בארבע בנפות הארץ ונזירות ושמדות אין מספר עברו על נפשנו ככל זה לא נמצאו עד העת הואר פרצות בדת

עליהם יעקור השרש הרק אשר בלבבם ויהפכו על פניהם ח"ו ומה יהיה אחריתנו ותוחלחנו. וכיזוהר סוזה עלול מאד שיתבטל אצלם קיום התורה גם ברצון גמור ובשאת נפש שכמה וכמה עבירות חמורות יעברו סחמת תאות לבבם הנשחתה ויכשלו גם בחיובי בריתות שיכרת נפשם מעולם הנצח ח"ו כגון בחילול שבת וחמץ בפסח ואכילת חלב ודם ונדה ושאר עריות שבתורה שכל זה עלול מאד שיעברו בוודוין לבם מפני שלא הושרש בלבבם מימי ילדותן חומר האיסורים ועונשם הגדול והנורא וגם כמה מאות לאוין ועשין יעברו מפני חסרון ידיעה שלא למדו אותן

דיא פונראקענשען פון דער תורה) און דיא מצוות מיט אלע יגיעע פארדאבנאקשען וועלכע זיינען ער-קלאהרט אין דער תורה שפכתב און שפגעל פה און אין דיא שפאטערדיגע ספרים. דער פאטער! דער פאטער איז אלליין דער רוצח, דער קארקער פון זיין קינד, דורך איהם ווערדט ער אונגליקליך אויף עפיני, דורך איהם וועט ער ליידען דיא שרעקליכע יסורים אין גיהנום און נאך מערדער אויסגעשלאסען ווערען פון קלל ישראל חס וקלילה מיט דעם איסור קבת פון עסקען יום כפור אדער חמץ בפסח, חלב, דם, אדער חלול שבת, ונות, און דאס לייגע. אלץ לעגע בריקער! האט דחמנות אויף אייגעע בריקער און איבער זיך וועלכסט, און גרציהט זיי אין דיא אלטע וועג וועלכע אונגעגע פאטערס האבען אונז גרצויען מיט אלע מיגליכקייט! שטארקט זיך וואו מען איז צוא לערען זייא דיא הייליגע תורה; חוכש, גביאים, פתובים, משניות, און דעם הייליגען פלמוד דיא גאטמליכע חקמה וואס האט פארשיינעט דיא גאנצע וועלט מויענדער יאהר, דאס איז זייער לעגען און גליק עפיני, מיט דעם וועלען זייא אימסער איבען בלייגען, מרינע דיענער צום איינציגען פאשאפער גאטט ביה. זעהט נאר בריקער וויא שוואן עס איז זייא דעם ינגען דור געווארען דיא גאנצע אטמונה דאנק דיא גייע פארדאקעס וואס האבען זייא אונז איינגעפירט דיא וואס האלשען זיך פאר חקמים, וויא שוואך דיא אטמונה איז געווארען זעהט זען דאך מיט דיא אויגען, וואס אמאל אין דיא אקאסע צייטען וואס מיר האבען געהאט, האט מען גיט געזעהן א איד ואלל פורץ גדר זיין פטרקסא (אפענשליד), און אז עס האט זי געפאקען זייא אייגעס פון צעהן

אויפערצוקראגען אלע צרות וואס ער מוז ליידען אלס איד רוחני און געדורליני, אועלכען וועט קיין צרה, קיין פערפאלונג נישט שוואך סאגען אין זיין אטמונה, קיין אפיקורס קיין רשע וועט איהם גיט קאלט מאכען אין קיין מצוה און אטמונה פון דער תורה וועט איהם גיט פעחלען, אבער דער היינטיגער יונגער דור וואס ווייסען פון אידישקייט גיט פיעל מעהר וויא א גוי פמעט, וואס ווייס אויך פיעל ווייניג פון אידישע היסקארטע, אועלכע לייט איז גענוג דיא קלעקסטע סבה, צוא מאכען וויא פערגעסען אין זייער פאלק צוא וועלכען זייא זייגען ציעגעבונגען מיט גאנץ שוואכע באנדען. וואס פאר א קיים וואללט אונזער אטמונה געקאמנט האבען זייא אועלכע אידען? מיט איין קלייגע דריקונג, אדער מיט איין קלייגע לצנות וואס זייא וועלען הארען פון א אידישען אפיקורס, מינדליך אדער פון זייערע פארניפטעטע ווערק, וועט רעכט ווערען אועקלאנען דיא גאנצע אידישקייט, דיא גאנצע תורה ומצות, אועלכע לייט וויגען אויך עלול (פאהיט) צוא עובר זיין אויף דיא מצות התורה מיט א פיין, זייער האנה קאנן זייא בריינגען צוא עובר זיין דיא גראסע עבירות, זאנאר אועלכע, וואס פאר זייא קוממט קרת, וויא חלול שבת, חמץ עסקען אום פסח, עסקען חלב, בלוט, אדער עובר זיין אויף איסור עריות און פיעל אועלכע, און דאס איז אלעס אדער טייל זייא ווייסען גיט וויא גרויס דיא איסורים זייגען אדער טייל דיא גאנצע אטמונה איז זייא וויא זעהר שוואך און עס פעחלט זייא יראת שמים. וויא דיא זאך איז, דיא גראסע טהייל פון דער שולד פראגט דער פאטער, וואס ער האט זיגען קינדער גיט געלאזט לערען אין דער יונגער דיא יבדי בתורה

מיוענד

ובני יקשה לי להחריכם בדרך התורה והמצוה במדינות אלה אבל הוא רק פתוי היצר דבאמת לא כן הדבר דמי שאינו מתחזק להשריש בלב בניו אחריו אמונת ה' ותורתו ומצוותיו לא יצא ידי חובת יהודי שכל פנת יסוד אוסה הישראלית מיום היותם לגוי הוא רק בתנאי זה שקבלו על עצמם שלא יכרת עבודת השם מבניהם ובני בניהם עד עולם וכנאמר בכריהות חברית שכרת אתנו הקב"ה בערבות מואב על קבלת התורה באלה ובשבעה שאם ימצא אחר שיתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך לא יאבה ה' סלוח לו וחרה אפי וגו' ומסוים שם הנסמרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת והיינו שעל הנסמרות לעוברים על התורה בסתר לא הכניסנו בערבות עליהם והקב"ה

גדת ישראל בפרהסיא ח"י ואם הויד אחד מאלף לעבור על התורה בפרהסיא היה מפורסם לכל זרפתו ובשתו ונבדל מעדת ישראל. ועתה הלא חבל יודעין כמה נמצאו בעו"ה מחללי שבת בפרהסיא ואוכלי גבילות ומרפות ושאריו איסורים ואינם מתביישין כלל וגם אינם נבדלים משאריו אנשים הכשרים כאלו היה הדברים היתר נסור או ואבוי שכך עלתה בימינו מפני הנהגת מרדיכינו החדשים:

והנה יש אנשים כשרים שלעצמן נוהגים בדת ישראל בדיו וכדת ואע"כ מתרשלים בחינוך בניהם לתורה ומצות והוא מפני שאינם מתבוננים בגודל החיוב שמחויב איש ישראל לחנך בניו לתורה ועבודת השם והיצר מתעה אותם לומר די לו שאני בעצמי יהודי קורא ק"ש ומתפלל ושומר מצות ה'

מיועקד, איז אַעלְקער דאָךּ בייא אַלְקען געוואָרען שערֶאָקטעט אונ און נאָמאר אויסגעשלאָסען געוואָרען פון דער אַידישער געמיינדע. אונ געמישט זיינען מיר אַזוי נויט געקומען, אַז נישט גור, וואָס עס געפינען זיך בייא אונז ועהר פיעל קענשען, וואָס טהענען אַב קפּרֶהָטאָ ריא גראָסע עבירות: נייא זיינען פּחלל שָׁבֵת אונ געסען מרפּות - גאַלען ריא קאַרד אונ טהענען אַב נאָך גרויסע עבירות אונ פּובלישטע (אָפּענעקליד) נאָר אַהן בושה, נאָך קעהר: דזעלְקע קענשען זיינען נאָמאר נישט אָבערזונקערט פון ריא איבעריגע פרוממע איינען, גלייך וויא ריא אַלְלע זאָקען וואָלט קען קאַנען מירון. אַז אַךּ אונ זעה אונז, וואָס מיר דאָקען דערלעבט אַעלְקע פיהרונגען, פאר זעלְקע מיר דאָקען צוא דאָקען אונגעקע גייט מןֶהיגים אונ פּדריקים ו אָבער גענוג שוין, גענוג שוין פּריקער, נאָכצו- שלעפּען זיך וויא בלינדע, נאָך ריא היינטיגע קלוגע סקביים לְהרע) וואָס זייא דאָקען חרוב געמאכט ריא הורה מיט ריא נאָכע הייליגקייט פון איינען, וואָס איז שרעקליך צוא זעהן. נאָמיר זיך ציריקקערטען מיט אונגעקע קינדער צוא אונזער אַלְשער זעגן זעלְקע ריא זיינעם זיינען גענאָנגען אונ נאָמט ביה קאט נייא אויך געשפּייט אונ עד זעט אונז אויך נישט פּארלאַנען, דעגן נאָמט ביה איז זערזעלְקער אַלְלע צייטען וויא עס שפּעהט אַזי' לא שְׁנִיתִי אִיךּ נאָמט בין גיט אַנדערש געוואָרען, בין אימער דערזעלְקער: עס געפינען זיך אַעלְקע סאָמערס וואָס אַליין זיינען זייא נאָנץ פּרום אונ פיהרען זיך אַידיש, פון

דעסן טענען זעהען וויא נישט ציא ערציקען זיינעקע קינדער אויך וויא קען באַרף ערציקען אַידישע קינדער, ניייל זייא פּראָקטען זיך: גענוג וואָס אַיך בין אַליין אַ אַיך, פּאר קינדער קאַן קען אין דעם געגענד נישט פּערדאָרין זייא זאַלְלען בלייבען פּרוםקע איינען. אין דער אָפּטן שמועסט עס גור אַזוי איין דער גיך דער. דער אַיך, וואָס געמיינט זיך נישט איינצופּלאַנען אין ריא קינדער ריא ידעט התורה והמצוה אונ וויא זיינעקע צוא וויא, איז נישט יוצא פּאר נאָמט ו דער גאַנצער פּונדראָקטעט פון אונזער אָמונה געשטעהט אין דעם וואָס זענער אַז זאַלל זיך געמיינען איבעריגע זענען ריא עקרי האָמונה ריא קינדער אונ ריא עניקלעך, וויא עס שפּעהט בייא דעם בוגרשליסען וואָס נאָמט קאט מיט אונז געשלאָסען אין ערבות מואב בייא דער קבלת התורה: אויב איינער זעט זיך פּערזינען אונ פּראָקטען: מיר זעט גאַרנישט נישט שאַרען זען אַיך זעלל טהון וואָס מיין האַרץ געלויבט - נאָמט זעט איהם אָבער נישט וואָללען פּערזעפּען, אונ מיין צאָקען זעט פּראָנגען אויף זייא וכו' הנספּרות וואָס פּערפּאָרעטען, פיהרע דאָרשען דער פּסוק אַיז, דאָס איז נאָמטעס נאָך דאָס הייט: ריא וואָס זיינען עבר ריא תורה פּערפּאָרען, פּאר ריא האָקען מיר נישט ערב געזען אין ערבות מואב, אונ נאָמט אַליין זעט זיך מיט וויא אָבערזענען אָבער הנגלות, לגוי ולקנינו, דאָס אָפּפּענע, ריא אָפּפּענע מצוה - אויף דעם קאט אונז נאָמט ביה געט דעם געפּען ריא תורה, פּערפּאָרעטעט מיט אַ שְׁבַעַת, אונ נישט אויף אונז

ועמים על מצות ת"ת שמחויב האב ללמד לבניו שיהיו יסוד כל המצוות וכן הוזהרה לנו כמה פעמים לספר לבנינו את הנסים והנפלאות שעשה הקב"ה לפרעה ולמצרים לעינינו למען לשרש בקרב לבבם אמונת ה' והשגחתו וביותר בארה התורה בפ' בא שזרבה ה' אותהיו במצרים כדי שיהיה לנו מה לכסוף לבנינו שידעו וכידו השגחת ה' וכמו שנאמר שם כי אני הכבדתי את לבו וגו' למען שתי אתהי אלה בקרבך ולמען תספר באוני בנך וכן בנך וגו' וידעתם נוי אני ה' [ובד' פרשיות שבתפלין שאנו נושאים על ראשינו לאות שאנחנו עבדי אלהי עולם נכתב ככולם אזהרה ללמד תורה לבנינו ולהודיעם נפלאותיו של הקב"ה להורות כי רק בזה אנו עבדיו והוא יסוד קבלת מלכות שמים] וכן הוזהרה התורה להודיע לבנינו ולבני בנינו את ענין קבלת התורה את המעמד הגדול והנוגיא אשר נגלה הקב"ה על הר סיני ללמד לישראל הוזהרו ופנים בפנים דבר עמנו ודבריו שמענו סהוך האש וגו' וכנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני

והקב"ה בעצמו יפרע מהם אכל על הנגלות הכניסנו בברית על שמירת כל התורה ולא אנו בלבד אלא גם על בנינו אחרינו עד עולם וזה היה תחלת יסוד ושרוש אומה הישראלית שחיבב הקב"ה את האבות ובהר כמה מכל העולם להוציא מהם האומה הנבחרת מגולה מכל העמים כפני שהם בדרכיהם הישרה אחוז במדה זו שלא להסתפק כמה שהם בעצמם עבדו אתה' באמת ותמים אלא להשריש אמונת ה' והשגחתו ושמירת חוקיו ומצותיו בלבב בנייהם אחריהם וצו אותם לכל הדורות שלא יכרת עבודת ה' מהם עד עולם [כדאיתא ברמב"ם הלכות ע"ג] וע"כ באמת בחר הקב"ה אח"ו בורעם אחריהם מכל העמים והוציאם מסצרים ונתן להם תורתו ויחד שמו עליהם ולקח אותם לו לנחלה עד עולם ונאמר זה בפירוש בתורה וה' אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עושה ואברהם היו יהיה לנו גדול ועצום וגו' כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמו דרך ה'. ועל יסוד זה הוזהרה התורה כמה

נאטם האם אונו בעוונתן אין מצרים, פרי איניצוא- פלאנצען אין נייא ריא אמונה אין נאטם און זיין השקנה. איך האב הארט געטאקט זיין (פרעה) הארץ, שפעעהט אין ציין ארם אין חוש, פני איך נאלל קאנצען בעוונתן נייא סייע צייקענס (ריא נסים) און פני רוא נאלקט, ערצאהלען זיין וזהו און זיין געניקעל וכו' און איהר נעמ וויספען אז איך זיין נאטם. אין דיא פיער פרשיות, וואס אין דיא תפילין, שפעעהט איך דייעלפע אנהרה, סיר זאלען לערנען תורה אינגערע קינדער און געקאנט סאקען נייא דיא נסים ונפלאות וואס נאטם האם אונו בעוונתן. אזוי האם אונו דיא תורה אונגעזאגט, סיר זאלען ערצאהלען אינגערע קינדער און געניקלעך דיא גאנצע געשיכטע פון קבלת התורה, וויא נאטם ביה האם זיך אונו בעוונתן מיט זיין גרויסקייט און ערהאבענהייט, אויפן פארן סיני, פרי צוא געבען אונו זיין תורה, וויא ער האם מיט אונו גערערט פנים בפנים און סיד האבען זיינע נוארמער געהאקט פון דעם פיער, וויא גס שפעעהט: והורעתם לבניה ולבני בניה יום אשר עברת לפני ה' אלהיך בחורב, רוא נאלקט נייא (ריא דברי התורה), געקאנט סאקען זיינע קינדער און דייעל געניקלעך, דעם פאן וואס דא בינגס געוואנען פאר זיין נאטם אויפן פארן חורב וסיני. ווארמ

אלין, אפילו אויף אינגערע קינדער און געניקלאך אויף עוין, און דערום האם נאטם אויסגעוואהלט אינגערע אבות פון נייא זאלען ארום ריא וויכטיגסטע פאלק אין דער וועלט, וזייל נייא האפען זיך גיט גע- גנוגענס מיט דעם, וואס נייא זיינען אללע גענאנגען קנדה השלך און האפען סייא געריינט דעם איינציגען נאטם - זיינערע קינדער האפען נייא אויך געלערנט אויפפיהרען זיך אזוי וויא נייא און האפען נייא און געזאגט נייא זאלען פעקט זיין אין זיינער אמונה, נייא און זיינערע קינדער עד סוף קל הדורות (וויא דער רמב"ם זאגט), אט דעריבער האם נאטם ביה אויס- געוואהלט זיינערע קינדער, האם נייא ארויסגענוממען פון מצרים און געגעבען נייא ריא תורה נאכהער דאס לאנד, וואס ער האם זיינערע אבות פערשפראכען. דאס שפעעהט ספורש אין דער תורה וה' אמר וכו' און נאטם האם געזאגט: גאנן איך דענן פערדעקען פון אברהם וואס איך פהוא (מיט סדום) פון אברהם נעמ דאך ארום א גרויסע און שפארקע פאלק וכו' דען איך ליעב איהם, פרי ער זאלל געפאהלען זיינע קינדער און זיין הויז עיין פאמיליע) נאך איהם נייא זאלען היפען דעם נעמ נאטעם, אויף דעם גרוינד האם אונו ריא תורה פיעל קאל אונגעזאגט סיר זאלען געזאהלען אינגערע קינדער ריא אללע נסים וואס

לפני ה' אלהיך בחורב. וגם צותה לנו התורה בפרשת
 ואהחנן להעריך לבנינו את ערך החוקים שצוונו ה'
 לעשות אותם כי הוא לטובתנו וכמו שנאמר ואמרת
 לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' משם
 ביד חזקה וגו' ויצוונו ה' לעשות את כל החקים האלה
 וגו' לטוב לנו כל הימים לחיותנו כחיים הזה ונאמר
 בהנאי הגאולה בפרשת נצבים אחר בריתות הברית
 שהבטיח לנו הקב"ה שאף אם נהיה נרחים בקצה
 השמים משם יקבצנו ויקחנו לארצתנו וזה יהיה אם
 נשוב לה' בכל לבבנו ונפשנו אנחנו ובנינו כמו שנאמר
 שם ושבתי עד ה' אלהיך וגו' אתה ובניך בכל לבבך
 ובכל נפשך. וגם אנו מקבלים זה עלינו תמיד בכל
 יום בברכת אמת ויציב שאחר ק"ש שכל דברי ה'
 נאמרים ונחמרים עלינו ועל בנינו וזרזותנו ומה מאד
 יבסה בושח וכלימה את פנינו שאנו מקבלין בכל יום

מצותיו באהבה ובחבה עלינו ועל בנינו וזרזותנו ואח"כ
 אין אנו חוששין כלל בבנינו כשסרים מדרך ה' ואדרבא
 אנו בעצמנו גורמים אותם לזה בנפשנו כשהם ילדים
 והרי אנו כדוברי שקרים לפני הקב"ה בכל יום וכן
 בבה"ת אנו מבקשים שנהיה אנחנו וצאצאינו כלנו
 יודעי שם ה' ולומדי תורתו ולבסוף אנו בעצמנו
 מסלקים אותם מתורתו ומיריעת השם. לכן אדוי
 התאושו ושימו לבבכם אל כל הדברים האמתים
 האלה אשר ימס נפש איש הישראלי בהתבוננו על
 מצב התורה והדת בימינו ואשר בהמשך הימים אם
 לא ישימו האבות אשר נגע יראת אלהים בלבבם
 ליעץ ולפקח בחינוך בניהם להדריכם בדרך התורה
 והמצוה בדרך אבותינו וכמצוה עלינו בהוזהרות כפולו'
 וטבולות וכג"ל עלול ח"ו שיופקר התורה לגמרי
 ואנה גולף חרפתנו לפני אבותינו שהם סבלו בדרות
 הקודמים

הונג נואם מיר גיגען ניא. קעלפען זייא גאך פער-
 געסקען אן נאמט. אין דער קרבת התורה קעטען מיר
 אויך גאמט אז מיר און אויגעזעע קינדער זאלען
 קאנגען און לערנען דיא תורה און אין דערזעלבער
 צייט קומעקעט און גיט אויב אויגעזעע קינדער
 זעלען קאבען אפילו עטוואס אידעה אין דער
 תורה אדער גיט. זייא קאנגען מיר גאך קאבען אזא
 הענה געגען גאמט ב"ה צוא פעטען אויף אזא נאך
 נואם מיר פהגען קינים פונקט פארקעהרט...
 דיא אלע פאקרים און פאקרים נואם מיר קאבען
 בוי געפאט געבראכט, זיינען גענוג צוא געווינען.
 זייא גרויס עס איז דיא עבירה פון דעם פאמער, נואם
 געהט גיט לערנען זיינע קינדער תורה, קל זמן ער
 איז גאך יונג און עס איז גאך דא צייט. דיא הארץ
 פון יעדען אידען זעקדט צוזאנגען קעגנדיג אין נואם
 פאר א צושטאנד עס געפינט זיך געפאט אויגער
 נאנצע אידעשקיים, און נואם נעמט גאך זייקער זיין ז
 זען מיר זעלען ח"ו גיט געהן איינפלאנצען זייא
 אויגעזעע קינדער אפטרע ליעגע און טרייהיים צוא
 אויגער גלויבען בקלל און. צוא אלע קצוות התורה
 גפרט קאנגען מיר, זעער זייים וואו, פערקריגען.
 און נואם זעלען מיר אנטווערען גאמט ב"ה געת
 מיר זעלען דאפען אנטעבען דין וקשבון פאר דעם ז
 זייא זעלען מיר זיינען דיא אויגען פאר אויגעזעע
 זיינעם, זעלען קאבען פאר דער תורה אעלבע
 זעקעליגע צרות זיך אויסגעלישען, פון נעמטווענען
 זיינען

לבנה, שפעטת אין איין אנדער ארץ, דוא נאלקט
 זאנגען דיין וזהו: קעקט זייגען מיר געזען זייא פראעזין
 אין פארים, און גאמט האט און פון דאך ארזים-
 געטעטען מיט א שפארקע האנד וכו' און ער האט
 און געטייען פהין דיא אלע געזעטען... קבי
 און זאלל שפענדיג נומ זיין און גרי און צוא לאזען
 לעפען זייא היינטיגען קאג. זען זיינע פערשטויפענע
 (פערקריגענע) זעלען אפילו זיין אין עק זעלען,
 שפעטת אין פ' געכים, נעמט ער דיר פון דארט אויך
 געהקען און קייניגען אין דיין לאנד. גור זען נעמט
 דאם אלעם זיין? זען מיר זעלען זיך צוריקקעהרען
 צוא גאמט בקשובה שליחה, מיר און און גע רע
 קינדער ר', זייא עס שפעטת וכו' און אזוי אין גאך
 פיעל ארבעט אלעם געפאפעלט דעם פונדאטענט'
 אז עס ליענט אויפן פאפער מאפען זייסקען דיא
 קינדער דיא תורה און מאפען זייא פאר אידען און
 אזוי איז אנטפערקעט דער דין אין יורה דעה. אין
 דער דרבה. אפטר וציב" נואם גאך ק"ש זאנגען מיר
 אויך אלע סאג, אז דיא גאנצע תורה איז געליעקט
 זייא און און אויגעזעע קינדער און אלע אויגעזעע
 שפעטיגענע דורות. זיינט זייא דאפען מיר זיך
 שאפען זען מיר זיינען יעדען סאג מקבל דיא סצות
 התורה מיט גרויס ליעגע אויף און מיט אויגעזעע
 גינדער בוי דיא לעקסע דורות און צום סוף לאזען
 מיר אויגעזעע קינדער אראנגעהן פון דעם דרבה הישר.
 גאך פעהר: מיר זעלין, מיט דער זעלעבער ערציי-

ועיניהם נשואות רק לאבותיהם שירדיכום בדרך המוב
 והישר לאשרם ושובתם כל הימים. ע"כ ותחוקו
 להתייעץ בנפשכם ומאודכם להרדיכם בדרך המורה
 והמצוה ותזכו אותם לחיים בעוה"ז וכל טוב בעוה"ב
 וכמשה"כ הנ"ל ויצונו ה' וגו' לטוב לנו כל הימים
 לחיותנו כהיום הזה:

ויש

קלויגער שונא אונגליקליך מאכען איהם, ענין מיט
 זיינע פוקסע גליקקען וואס, ער שפעלט פאר אונ פער-
 הופטע איערע קינדער פון, עוויגען געפאהר אונ
 היפט זיך פון דער גרויסער שטראף וואס איהר
 נועם האבען אויף, זענער וועלט פאר דעם, וואס איהר
 קאט זיין גוט געפיהרט אויף דער דעקער נועם אונ
 זיין זיינען דורך זיך גכשל געווארען אין דיא
 גראפטע יסורים. זעהט איערע קינדער זאלען זיין
 אידען אונ זיין זאלען לערנען דיא הייליגע תורה
 שפכתב ופעל פה דאס איז דער הייליגער פלמוד
 מיט פסוקים, אונ שטארקט זיך, איינצופלאנען אין
 זיין יראת שמים זיין זאלען פמום זיין דיא מצוות
 התורה, ובזכות זה נועם איהר זוכה זיין צו האבען
 דיא וועלט איז זענע וועלט אויז ווי, עס שפעחמ ויצונו
 ה' לעשות וגו' לטוב לנו וגו' :

אנדערע

י) גאד דארף א מענש געטראכטען איין רעקענינג, צום גוישפול וויא וואלט געווען אז זיין קינד
 וואלט למשל פון א קראנקהייט נעמען "שמים" אנטווערען דעם פח הדבור, וויא וואלט ער זיך קסטארען צו
 אויסהיילען איהם אונ נען, ער וואלט הארען אז עס געפינט זיך איין דאקטאר וואס האט אמאטיוועל ער
 זאל קאנצען צוריק רעדען דוקט זיך אז ער וואלט לויפטן מיט אללע קראפטען אונ גיט ושאלענען זיין
 קאפטען באפענען זיין ליעבע קינד וואס זיין צער איז דאך אומבאטירליך, איין עביגער אונגליקליכער. ווא, א
 ליעבע קינדער! אללע זייסען אז דיא וועלט איז גיט זיין עביגע, דיא עביגקייט פון מענשען איז דאך איען
 אין עולם העליון, וואס פיהט דער נפש דארטען? וואס טהונען אללע מיליאנען הייליגע נשמות פון פארניגע
 דורות וואס זיינען דארטען טויזענדער יאהר, דארטען איז גיטא קיין היזיגע געשעפטען גאר גיט, נור וואס?
 זייסען ביר פון גמרות אונ פדרשים, אז אללע פערנעהמען זיך דארטען נור מיט דיא הייליגע תורה, עס
 נוערדט ענטדעקט טאג טאגליך דיא חכמות התורה וואס האט גאר קיין גרונד אונ קיין סוף גיט, וויא נוד
 הבלה נאנס, לכל הבלה ראיתי. קיך רחבה מצותה קאר, צו אללעס איז דא אסוף גאר צו דער תורה גיט,
 טייל זיא איז גאטמליך, אללא קאנן זיא זיין גענוג אויף עביג צו פערנעהמען זיך מיט איהר. דאס דארף
 מען אויף זייסען אז קיין זייע תורה קאנן דארטען דער מענש גיט קרנען וויא עס שפעחט לא בשמים
 היא, דיא תורה איז אויף דער, ערד גענעבען געווארען. נור פון דיעלבע וואס דער מענש האט געלערנט אין
 עולם הזה נוערדט דארטען איהם ענטדעקט וואס מעהרער אונ וואס גראסקער דיא וואונדערבארע חכמות. מיט
 סורות וואס געפינען זיך אין געדער פרשה אין געדער מסכת, אדער משנה וואס, ער האט געלערנט. למשל
 אז איינער האט אללעס געלערנט אויסער איין חכמה אבער איין סדר משניות, נועם איהם דיא חכמה איער
 דיא משניות פעהלען עביג, דענן קיין גיגע קאנן דארטען גיט צוקומען, נור דיעלבע זייגע. אונ אויז זעהמ
 מען זיימליך אין אפדרש פ' תבא, שמוכח שם פי אם נחבר לאדם ודנעת פרשיות התורה קנגלה עשוהו

הקדמים כמה נורות ושמדות עבור קיום התורה ומ"מ
 לא התרשלו מלהחזיק בניהם לתורת ה' ועבודתו כל
 הימים וגם כמה נצמדק לפני כסא כבודו ית' כשישאלו
 לנו ע"ז. עורו נא אבות רחמנים וחוסו על בניכם ואל
 תססרו אותן בנפשכם לסכנת אברון ח"ו ואשר הם
 בעצמן בילדותן לא יוכלו לבחור להם דרך הטוב

זיינען זיין גיט גאבלאססיג געווארען אין קיין מצוה
 היללה, אונ האפען געעהן מיט קראפטען מדריד זיין
 זיערע קינדער אויך אין העמעלעכען וועג, אין וועלכען
 זיין זיינען גענאנגען? דעקט גאר ליעבע גלפערן,
 אינעקע קינדערלאך אין דער יוגענד זיינען דאך גאר
 וויא דיא קלייגע שעפעלאך וואס זייסען גאר פאר
 זיך קיין טעג גיט, זיערע אויגען קנען גאר אויף
 זיערע גראמסקעצייגע גלפערן זיין זאלען זיין
 פיהקען אין דיא ריכטיגע נועם צווייטער גליק, היינט
 האט איהר קיין חכמות גיט אראבצופיהרען זיין פון
 דיא גראדע אידישע נועם, אונ צו א פיהרען זיין אין
 דיא גרויסע ווקפען וואס זיין ווערען אין לעבענסגע-
 פארר? האט אללא רחמנות אויף זיך אונ אויף איינער
 גינדער גארמעהעצייגע גלפערן אונ לאנט זיך גיט
 איינרעדען פון יצר הרע וואס איז דעם מענשענס

לא

פרק יז

בו יבואר ענין הסתת היצר בזה, ובימולו.

יש אנשים שהיצר מטעה אותם מצד אחר להסיר הבגים מתורה מפני שצריך להרגילו אומנות

כדי שיהיה לו ממה להחפרנס ולחיות. והנה בעצם ענין לסוד אומנות לבגים פליגי בזה הנאי בגמרא דיש סובייין דצריך האב ללמד לבנו תורה וגם ללמדו אומנות [וה"ה אם מלמדו שידע לסחור כ"כ בשלמי הנגורים] והנא ר' גהוראי אמר מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד לבני אלא תורה בלבד שכל אומנות שבעולם עמדות לו לאדם בעת ילדותו ולעת וקנתו

פרק יז

אנךערע לאוען זיך איינרעדען פון יצד קרע מיט אנעלכע כייז: קען מן דאס קינד לערנען קענס א טאלאנט, קדי ער זאלל האבען פון וואנענט צוא לעבען. היינט וויא אזוי קאנן קען איהם גאד פארעהקען מיט לערנען א דין אדער א פסק משניות זי

אין קעם לאוען א קינד לערנען א טאלאנט איז אייגענ- מליך דא א סתלקות אין דער גמרא: אנעלכע זאגען, אז קען דארף א קינד לערנען תורה צוגלייך מיט א טאלאנט (אדער געשאפט), ר' גהוראי וויינער זאגט איד קוק ניט אויף קיין אומנות אין דער וועלט אז לאו בעסקער מיין קינד לערנען תורה. דען אלע טאלאנטען זיינען קעם קענשען אשטימען נור אין דא

לא יבין את הסודות הנפלאות אשר יגלה הקב"ה לעתיד הנקצאות בפרשיות התורה ולמבלית זו נתינה התורה בעוה"ז כפי שזרעו אח"כ סודותיה לעתיד ע"ש. היינט נאסיר פארשטען, דער קענש וואס איז לעהר, איז- נויסקענד אין גאנצען פון תורה, ער ווייס קיין גמרא, קיין משניות, גמרא בגדאי ניט, פון וואנען נעמט ער קריגען דארטען תורה? נען אפילו ער נעמט שאן זיין איין ארבעטליכער קענש, הימפען דא מנזרות התורה אונד ער נעמט שאן וימפען אין גן עדן - וואס דאס איז אויך גאנץ שווערליך. אונטערשטייט דאס גאנץ קיין עהרליכער איד ניט זיין - אדער ער נעמט דאך וימפען וויא א שמומסקער, א ווארט ניט קאנען אויסרעדען, אלעלע וועללין זיך ספילפל זיין אונד קווינען זיך מיט דא גאמטליכע דבקה אונד ער נעמט מנזען שטייגען נסיר געפינען דאס אין גמרא דייטליך, בייא יהודין, אז פאר א זינד פון חכם איז איהם פארגעסען גענווארען זיין תורה אונד ער האט ניט פארשטאנען וואס דיא בני ישיבה של מעלה ביינען, גיז משה רבינו האט סתפלל געווען פון זיינעמטענען עם זאל זיך אומקעהרען צוא איהם זיין תורה, גוא, קאנן קען דען פארשעלען זיין גימטעקע לאגע, זיין שרעקליכען פערדרום וימפען וויא א שמומסקער ניט זיין מאג אונד ניט צווייא, גאר יאדער יאהרליך גביג שטייגען וויא א שמומסקער דען קיין אנדערע שמועסען איז דאך ניט דא דארטען, וויפיעל וועט דער פארגען צארעגען דאן אויף זיך וואס ער האט קיין תורה ניט געלערנט, וואס האט פון איהם צוגענוממען אזא מדינערע אויף זיין פאקער וואס האט איהם קיין תורה ניט געלערנט, וואס האט פון איהם צוגענוממען אזא מדינערע לעבדאפט, גאמטליכע גביגע פערענעניגען גחת רוח, אונד אריינגעבראכט איהם אין אזא שרעקליכע לאגע גביגע שאנגע, גביגע יסורים אונד צוליעב וואס? צוליעב פוסקע גאר רישע פערענעניגען וואס ער האט איהם געוואלט פערשאפען. פון דעם געדאנק אלליין דארף דוקט זיך דעם גענשענס גארץ צוריסען ווערען אויף אדער דער פאקער וואס האט גאר אומגעשליכען זינגען דארף אויף קיין גאר רישע גליקלען ניט קענען, עס ער דארטען זיין בייך נעמט ער זיין, גאר דאס איינגיגע פריקער פאר אלעס געהן זיין זינד זאל ניט לייגען אונטערסענד פון תורה, איהם נענגיקטען קלאהר מאכען אין דוקט אונד משניות דא דינים זאמליגע אויב גמרא אויך איז געווען גוט, אונד דאסאנעלכע דער מיטשלער קענש ער איז אונטערסענד פון תורה דארף ער פאר זיך אויך נאכען אונד געהן אין זייגע יאהרען קריגען מיט אלע מיטלען אונד מיגליכקייטען זעצט התורה, לערנען חומש, סני אדם, משניות, גמרא, דינים, דינגען ארגיז, אדער געהן צוא א סכרת ער זאלל ניט האבען קיין גביגע שאנגע אין דער גביגע וועלט, אונד דאן וועט דאך זיין פארפאלען, ער נעמט זיך ניט קאנען בעסקער מאכען. מי שסכת בעבך שבת יאכל בשבת, ווער עם האט אגעגרייט פון עבך שבת, דאס היינט קען אויף דער וועלט נעמט ער עסקען שבת אין זענע וועלט. אבער דער וואס קאט

זיג

בלמדו המלאכה בלא תורה בודאי גוררת עונות הרבה וגם פרצות הדת בכללו ח"ו. והוא אפילו אם מוסרו לאומנות או להשתכר כשהוא בן י"ג וי"ד וב"ש אם מוסרו לזה בעודו נער קמן שאיננו יודע מדת התורה עדיין כלל בודאי עון גדול הוא שנעשה מורגל מנערותו לילך שובב בדרכי לבו ואחר מראות עיניו ונעשה לו כהיתר כל האיסורים שבתורה ואפילו לחלל את השבת בפרהסיא ועוד כמה איסורי תורה ואפילו אם יוכיחנו אביו אח"כ לא ישמע לו כלל כי ישיבו לא ארוני אתה כעת כי אני משתכר לעצמי, ולא יחשוב האדם מה פשעי ומה חטאתי כשלא ישמע לי אח"כ, כי כבר כתב הגר"א באגרתו הקדושה עלים

וקנתו מה מוטל ברעב אבל תורה עוסדת לו לאדם בילדותו ובעת זקנתו כשהוא חלש שנאמר וכו' ומ"מ גם זה שמלמד לבנו אומנות צריך לכו"ע ללמדו סתחלה וגם בעת שהוא פנוי ממלאכתו תורה ויראת שמים דא"ל"ה ימצא במלאכתו גופא כמה ענינים סאיסור גול וגם עוד תקלות רבות ופרצת הדת לגמרי ח"ו ובפרט בימינו שידוע שאם לא יהיה קבוע בנפשו מנעוריו ידיעת התורה ושמירת המצות מצוי מאד שיחלל אח"כ שבת במלאכות גמורות שיש עליהן חיוב סקילה, ואפילו בלימוד התורה שידוע שהוא מנגי מן היסודין ומצלי מן החטא אמרו כל תורה שאין עמה מלאכה סופה במלה וגוררת עון כ"ש

התורה אונ האש גיט גיין סאלאנט, נועט זיין הורה אויף גיט האקען גיין קיום אונ ניא נועט איהם גריינגען צוא גבורות" (נוייל ער נועט סתען פערלאנגען פקעמקע, גיט האקענריג גיין אייגענטע, נוענן בייא דער הורה זאגט אזוי ריא גקרא, האקש דיא הורה געשימקט דעם קענשען פון יסורים אונ פערדיט איהם פון א חטא, וויא געס איז רוצע, היינט וויא דארף שוין זיין בייא דעם קענשען, וואס קאנן נור א סאלאנט אונ הורה גאר גיט, אנעלקען דארף דאך געוויס זיין אונזיסקענהייט גריינגען צוא דיא גראקטע גבורות אונ זאגאר צוא אויסגהוון ויה פון דער גאנצען אמונה חס ושלום, כאנן נועט שוין גיט העלקען אפילו דעם פאקערס מוסר'ן, דענן ער נועט איהם אקטוערען: "רוא האקט מיר געקצט גיט צוא זאגען גיין דעה, איה פערדיען אליין מיין גרויזם אונ בין געלבסט. שפאנריג אונ פערשטעה אליין וואס צוא מהו"ן, אויף דעם נועללען אנדערע פאקערס אקטוערען: וואס

דיא יונגע זאהרען אונ אויף דער אלקטער (בעת ער קאנן גיט ארבייטען) שפאקט ער פון הונגער, אקער דיא הורה גלייבט דעם קענשען אויף דער אלקטער אויף א שטימקע, וויא געס שטעהט וכו'. נור אז קען לערנט א קינד אפילו א סאלאנט מוז קען איהם לערנען הורה פריהער, אויף געת ער איז פרייא פון דער ארבייט, זאקט קאנן ער אפילו בייא דער ארבייט עובר זיין גרויסע גבורות, וויא למשל אויף דעם "לא תגזול" (רוא זאלקט גיט גערויגען דעם צווייטען) אונ דערגלייכען. בפרט נאך היינטיגע צייטען, נוענן דער בעל סלאבה האט גיט גיין שטיקעל ריעה אין ריא יסודות האמונה (דיא גרונדלעהרען, דיא פונדאקענטען פון דער אמונה) אונ גיין דראת שמים, קאנן ער לייקט גכשל נערען אין ריא גראקטע איסורים, וויא חילול שבת, אונ נועט מהון אנעלקע ארבייטען אום שבת, פאר נועלקע עם קומקט סקילה. נוענן דיא גקרא זאגט, אז געדער קענשען, וואס לערנט נור

בין

גיט אנגעגרייט וואס נועט ער געסקען? שבת קרינט קען גאר גיט וואס צוא קויפען. דאס אללעס אזוי גיט גיין געראנגען, נור אללעס ריכטיגע אונ געוויסקע נוארטער וואס נועט געוויס סקענען געבען. אונ אין אקט זאגען מיר דאס אללע מאן אין אהבה רבה והאר עניני בתורה וכו' דוא זאלקט אונ גרלייכקען דיא אויגען אין דיין הורה אונ באהעפטען אונזער הארץ אין דייע קמזות אונ פאראייניגען אונזערע קערצער צוא דיענען אונ פירקט האבען דיין הייליגען נאקטן פרי מיר נאללען גיט פערשאקט נערען אויף גביני, דאס הייסקונ דורה גיט וויסקען דיא הורה אדער דורה נאכלאסטיגקייט פון דיא מצוות אונ אויף דורה נוייניג ליעפע אונ פירקט פאר גאטם ב"ה, נועט קען האקען גביני שאנקע וויא מיר האקען פריהער געקערט, אונ ריא ביידע נועקרט ויה אין דיא גרשטע, דורה לערנען קומקט קען צוא מיום המצוות, וויא עם שטעהט וזכרתם געשיתם, זכירה מביאה לידי גשילה, אויף אהבה (ליעפע) צוא הקב"ה איז נור דורה הורה, וויא אין ספרי שטעהט ביצר ארם אהבה הקב"ה וכו'. אונ פארקערט אז מיר נועללען ויה שפאקען מיט אונזערע קינדער אין דיא כרייא זינקע נועללען מיר האקען גבינע פערנעניגען נחת רוח קבוד וגדולה אויף גביני:

עלים לתרופה שאף אם ידריך האב תמיד את בניו במוסר ולא יקבלום או לאותה בושח והצער והבויון בעוה"ב וכ"ש בזה שהאב עצמו נרם בהנהגתו הרעה [שהסירו מן התורה בימי ילדותו והרגילו לילך שובב בדרך לבו ולהתחבר עם פועלי און] להמזותו סדרך החיים לדרך המות כמה מהעונש והבויון והכלמה יגיע לו לבסוף מזה וכל עון ועון שיעשה הבן יהיה גם לו למזכרת עון [ורמו לזה מה שכתוב בחאוינו וירא ה' וינאץ מכם בניו ובנותיו] וכמו נבי ארוסה שזינתה שנסקלת על פתח בית אביה לומר ארור שזה ילד ארור שזה גדל כמו שאחז"ל. ולפי שידוע ענין היצר שהוא מעורר תמיד להאדם לחשוב ולדאוג שיתרושש אם יחזיק את בניו על שולחנו בימי נערוהן כדי ללמדו תורה לבן הקדים לנו התנא צרי לזה ואמר הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה

כנגד הפסדה היינו שיעריך ההפסד שיטל לו בעוה"י מהמצוה כנגד עוצם השכר הרוחני הנצחי שיחיה לו בעולם העליון ואם היצ"ר מומין לו לעשות איזה עבירה בשביל שום הנאה יעריך קמנות שכר שיהיה לו מהעברה בעוה"י על זמן מועט נגד העונש הגדול והצער הנצחי שיהיה לו אח"כ ובפרט שנאמת בודאי לא יהיה לו הפסד עי"ז כי הקב"ה שהוא זן ומפרנס לכל בודאי לא יגרע מזונו בשביל שהוא מחזיק את בניו לתורה ואדרבה יצליחו הקב"ה עבור זה כמו שאמרו חז"ל כל העוסק בתורה נכסיו מצליחין שנאמר וכו'. והנה כדי שיתחזק האדם להתגבר על יצרו המסית אותו להמזות בנו מדרך התורה והיחאה ואך להשחבר מעות יעריך לנגד עיניו השכר הגדול הנצחי שיוגיע לאדם ע"י בניו כשהולכים בדרך ה' ולהיפך גדול הביון והכלמה כשסרים מדרך ה' ואז ירף ממנו

בין איך שולדיני, וואס גר נעמט מיר שפאטער גיט פאלקען? וואס איז אפער גיין תירוץ גיט, דער ווילקאיד גאון שרייבט אין זיין „עלים לתרופה“: „נענען דער פאטער איז אפילו מדריד זיין וזהו אין דעם גרף הנשאר, און גר געהט פארט אראב פון נעג, האט דער פאטער פון דעם געהר פיעל צער און הרפה אויף יענער נעלמט“. בפשט אז גר אליין איז שולדיני אין דעם וזהוים שלעקטע אויפפהרונג, מיט דעם וואס גר האט איהם פון קינדטיים אן גיט געגעבען לערנען תורה און געלאזט איהם סתמער זיין זיך מיט צולאנגע קינדער - וויא גרויס נעמט זיין זיין שפראך, זיין הרפה אויף יענער נעלמט! יעדע עבירה, וואס דער וזהו נעמט דא מרון, נעמט דעם פאטער אויף זיין א מופת עון גערינגערונג אן זיינע זינדען, פונקט וויא ביא זיין אשתי איש וואס איז קונג, איז דער דין אז ווא מוז פערשטייניגט נענען פאר'ן פאטערס שמוב צוא זאגען דערמיט! פערפליקט איז דער וואס ער האט געבארען און קינד, פערפליקט איז דער דער וואס האט און ער צויגען, וויא דיא גקרא זאגט. און ווייל עס איז פיע קאנט, וויא דער יגד דלע בעמיחם זיך איינצושמועקען דעם פענשען אז ער קאנט זיין קינד גיט געבען עסקען אין דער יוגנד. דער דערט גאך דיגען פאר איהם א קיין, דערפער זאגט אונז דער פגא אין פרקי אבות: דוא זאלקסט פערדליגען דעם שאדען, וואס רוא האקסט, מהגעדיני דיא סאנה, אפגעגען איהר שכר וואו יענער נעלמט, און דעם שכר (דעם נוספען).

וואס דיא עבירה גריינגט דיר - אפגעגען איהר שאדען (דיא שפראך, וואס דיא נעקסט פאר איהר האפען אויף יענער נעלמט). און וואס זאמפעט דער שפינקעל פארפערליכער (מאטערעללער) שאדען, וואס מיר האפען צוילעב דער סאנה אויף דער נעלמט, אפגעגען דעם גייסטיגען און עביגען לאהן, וואס מיר וועללען דערפאר האפען אויף יענער נעלמט. וואס זאמפעט דיא שפינקעל סאנה, וואס מיר האפען פון דער עבירה, אפגעגען דיא שפראך געביגע יסורים, וואס מיר וועללען פאר איהר האפען אויף יענער נעלמט! בפשט גאך, אז מען נעמט פון דעם וואס מען לאזט דיא קינדער לערנען תורה אין דער יוגנד, גיט האפען זיין גראקיל שאדען. גאמט, וואס ער גיבט יעדע גריה אויף דער נעלמט איהר לעגענס-מיטטעל, נעמט גענוים גיט פערנעקטען אן דעם פענשען, וואס האלט אויס וייגע קינדער, כדי זיא זאללען קאנגען לערנען; אדרבה - ער נעמט יאך קעהר דיאלקט האפען אין זיין געשאפט, וויא דיא גקרא זאגט: דער וואס איז זיך עוסק בהורה דוועללעך נענען ער לאזט זיינע קינדער לערנען אין איהם מצוליס זיינע עסקים. מען דארף זיך פארשפיעלען וואס פאר א גרויסען שכר דער פענש נעמט האפען, נענען דיא קינדער געהען בגדה ונשאר און פערקעהרט, וואס פאר א גרויסע שפראך, וואס פאר א נרפה מען נעמט האפען. נענען דיא קינדער געהען אראב פון דער גלייכער נעג. אז מען נעמט זיך דעם געכאקען

רר"ע שלמד תורה עם בן רשע והצילו מן הגיהנם ועוד שהביאו לג"ע ועוד יסר ונז' כי אפילו צדיק אם יש לו בן רשע אוי גומלין אותו מג"ע לניהנם למען יראה יסורי בנו וזהו יסר בנך ויניחך במקומך וגם הוא יתן ונז' עכ"ל וזהו מדה במדה רחמת שהוא הניח לו לילך בדרך הרעים כדי שישתכר בזה חסודי העולם להתענג בו וזה גרם לו שהולך שובב בדרך לבו ונפל בחטאים עצומים לכן נגזר עליו שכאשר בנו יקבל העונשין עבורם יעמוד ויראה אותם בעיניו. ומי יוכל לשער גדול הצער והראגה שיגיע לו לאדם עי"ז כי אפילו אם כואב לבנו וזוהו אבר קטן ומתאנח מגדול הכאב ג"כ מדרך מבע האב לתצטער מזה ובפרט כשיראה אדם שמיסרין את בנו ביסורים קשים ומרים זה תולש ידו מעל גופו וזה תולש רגלו [וכידוע שכל אחר מהמשחתים נבראו מהעבירה גופא באותו אבר שחטא בה כגון אם עבר איזה עבירה בידיו נברא כח המשחת להשחית את ידו וכן ברגלו ובכל האברים] ולבסוף מפילין אותו לאש והוא צועק ונוהם בקול מר אוי ואוביו כמה יהמרר אביו או יוככה מנהמת לבו ולא יהיה לאל ידו להושיעו

סמנו היצר, ד"ל הוה"ק פרשת בחקותי פתח ואמר בן יכבד אב ועבד אדוניו בן יכבד אב כמה ראמר כבר את אביך ואת אמך ואוקמותו במיכלא ומשתא זככולא האי בחייו דאתחייב ביה בחר דמית אי תימא פמור מניה הוא לאו הכי ראע"ג דמית איתחייב ביקר"ה יתיר דכתיב כבר את אביך דאי ההוא ברא אויל באורח הקלה וראי מבוה לאביו הוא וראי עביד ליה קלנא ואי רהוא ברא אויל באורח מישור ותיקן עובדיו וראי אוקיר לאביו אוקיר ליה בהאי עלמא גבי בני נשא אוקיר ליה בההוא עלמא גבי קב"ה וקב"ה חיים עליה ואתיב ליה בכורסייא דיקריה כרם וכאין אינון צדיקאי דוכאן לכנין קרישין לגועין קרישין עלייהו איתקרי כל רואיהם יכירו כי הם זרע ברך ה' עכ"ל. ולהיפך אם יסור הבן מדרך ה' וימות אח"כ אפילו אם כבר זכה אביו במעשיו לישב בגן עדן ג"כ יגיע לו ממנו צער גדול כי ימלוהו מג"ע ויוליכוהו לגיהנם למען יראה ביסוריו בנו כמו שאחז"ל והביא הגר"א דבר זה במשלי (קפ"טל כ"ט) על הפסוק יסר בנך ויניחך ויתן מעדנים לגפשך וז"ל כאשר הבן וכו' ועוד יניחך מן הגיהנם ויתן מעדנים לגפשך בג"ע כמו מעשה

גיהנום: און נועם דיר פערשאפטען פערנייגען ואין גן עדן. א צונויטער פירוש איז: שפראך דיין וזהו נועם ער דיר "לאוען" אויפן ארץ אין גן עדן אונ קען נועם דיר ניט פיהרען אין גיהנום צוא צייגען דיר וויא קען פערשאפטען דארטען דיין וזהו וכו'. אונ דאס נועם ניין פערצאהלט מדה פגגד מדה (ריבטיג וויא קען האט פערריינט): ער האט דעם וזהו געלאזט געהן אין דער שלעכטער נועם אונ לעבען א גוטען טאג, וואס באדורף איז ער נישל געווארען אין דיא גראקסע צבירות, דערפאר נועם ער סתען זעהן וויא ער נועם פערשאפטען נועמען פאר דינעלעכע צבירות, אונ וויפיעל צער נועם דער פאטער פון דעם האקען ו און פאטער זעהט א קינד לייזט אפילו אויף אפינגער האט ער שוין פון דעם עגמת נפש, פפרט, אז ער נועם דעם וזהו זעהן לייזען דיא גראקסע יסורים, דער רייסט איהם דיא האגר ארייס אונ דער דיא פוטערענן מיט יעדער עבירה וואס קען פהויט פערשאפטען קען זיך א מלאך חבלה, נועלעכער רעבענט ויך אין גיהנום אב מיטן פערשען אן דעמעלעכען אקר, מיט וועלעכען ער נאמ געטהון דיא עבירה) אונ צום סוף ווארפט קען איהם צריין אין פייער אונ ער שרייט אונ יאמי מערמו

פארשטעללען, נועם דער ניצר הרע אבטקעטען פון קענשען. נוען דער וזהו געהט אין אשלעכטע נועם, שפעטת אין וזהו, פהוט ער דעם פאטער אן דיא גראקסע שאנדע, אונ פערקעהרט, נוען ער געהט אין דער רעכטער נועם, פערשאפט ער דעם פאטער פיעל פכוד געגען דיא קענשען אויף דער נועלט אונ געגען נאמט ב"ה אויף יענער נועלט, אונ נאמט ער-בארעקט זיך איבער איהם אונ זעמט איהם אויף א טהייערען שטוהל. וויא גליקליך נייען דיא צדיקים, וואס נייען זוכה צוא האקען הייליגע קינדער, אויף ניא געהט דער פסוק: כל רואיהם יכירו וכו' נענדער וואס זעהט וויא, דערקאנט, אז וויא זייגען קינדער וואס נאמט האט ניא געבעממשט. פערקעהרט, אז דיא קינדער זייגען זינדיג, איז נוען דער פאטער האט אפילו זוכה געגען, דורך זיגע פערשים טובים. צוא זייגען אין גן עדן. נועם קען איהם אויך געהקען פון גן עדן אונ אנוען פיהרען אין גיהנום, פבי ער זאלל נעהן מיט זיגע אייגענע אויגען דיא יסורים וואס זיין וזהו האט, וויא דיא גקרא נאמט אונ וויא דער גאון קביינגט אין משלי אויף דעם פסוק: יסר בנך וכו'. שפראך (ספר) דיין וזהו, נועם ער דיר געפרייען פון

להחזיק בניו לתורת ה' שהיא החיים האמיתיים כמו שכתוב עץ חיים היא למחויקים בה והאוכל מפירותיו חי לעולם וכמו שתקנו לנו הו"ל בנוסח הגרבה וחי עולם נמע בתוכנו ואו יוכה לחיות חי ונצח הוא וזרעו כמו שכתוב ויתן מעדנים לנפשך וכמו ששפורש בתורה ובחרת בהיים למען תחיה אתה וזרעך והוא כלול עוה"ו ועוה"ב כי גם בעוה"ו ע"י שמואל בניו לתורה יוכה לאריכות ימים הוא ובניו וכדאיתא בספרי הג' :

פרק י

בו יבואר מצות החיסודות בתי תי

והתמנות מוצ לישראל .

והנה עד כאן דברנו בענין מצות לימוני התורה שמוזייב

להושעו מזה מאומה , וגם בעוה"ו גרם זה החמא שמסלק את בניו מתורה לקצר ימיו וימי בניו וכדאיתא בספרי על הפסוק ולמדתם אותם את בניכם לרבר בם מכאן אמרו בשחתינוק מתחיל לרבר אביו מרבר עמו לשח"ק ומלמדו תורה ואם אינו מרבר עמו לשח"ק ואינו מלמדו תורה ראוי לו כאלו קיברו שנאמר ולמדתם אותם את בניכם לרבר בם וגו' למען ירבו ימיכם וימי בניכם אם למדתם אותם את בניכם ירבו ימיכם וימי בניכם וא"ל וקצרו ימיכם וימי בניכם שכן ד"ת נדרשים מכלל לאו אתה שומע הן ומכלל הן לאו (ואין כונת הספרי דוקא על קמנים גמורים אלא כ"ו שהוא תחת רשות אביו מוטל עליו ללמדו תורה דאמו קמנים כתיב בקרא) . והנה כשיתבונן האדם בכל אלה בודאי לא ישגיח האב על הגחגת איזה אנשי המדינה (שאנים משגיחים כלל על בניהם להדריכם בדרך ה') ויבחר לעצמו את דרך החיים

קשרם קים שרעקליקע קולות . או עם געהקט פייין סארקען . וויא שרעקליקע נעמ דאס דער צער פון פאקער זיין , צינעוהענדיג דאס זאלענס מיט דיא איי-געגע אויגען אונ-דיס קאנענדיג העלפען ! אונ דער הויפט סיבה פון קינד'ס אראב פון ברך ה' אשר איז דאך פון ווייניג לערנען התורה דענן דיא התורה פיהקט דעם פגעשען אין דיא גלייכע וועג . דיא עבירה פון גיט לאגען דיא קינדער לערנען התורה גבויינגם דער-צי , או ער אונ דיא קינדער זאלען אויף דער וועלט אויף פגעשטראפט ווערען מיט קצור ימים (פעדקור-צונג פון דיא יאהרקען) . וויא עם שקטעהם אין ספרי אויפ'ן פסקו ; ולמדתם אותם את בניכם לרבר בם , בעת דאס קינד פאנגט אן קענען סו דער פאטער מיט איהם קענען לשון קודש אויג לערנען איהם התורה . או גיט - איז גלייך וויא ער וואללט איהם בענגראפען , וויא עם שקטעהם ; ולמדתם אותם את בניכם וכו' , נענן איהר נעם וייא דיא דברי מהרש"ת לערנען מיט אייערע קינדער צוא קענען אין וייא וכו' , זאנן וועלען זיך מערנען אייערע אונ אייערע קינדערס זאהרען למען ירבו ימיכם וכו' , וויא עם ווערדט ווייטער אויסגעפירט . פון דעם פערשטעהם קען-או ווענן מען וועט גיט לערנען מיט דיא קינדער זיין התורה וועלען דיא אייגענע אונ דיא קינדערשע יארנען פערקויצט ווערען . זאמירליך מיינט מען גיט זקא זאנן קליינע קינדער , אין פסקו שקטעהם אויף קפס :

קינדער , אונ דער חוב צוא לערנען התורה וייא קינדער איז גענען זאמספעדע קינדער אויף , כל זמן וייא זייגען זאך אונטער'ן פאטער'ס רשות . או דער פאטער וועט דיא אלע זאקען גוט פעגראקפען , וועט ער געוויס גיט קוקען אויף דיא פיהרונג פון דיא נאררישע אינדען , וואס לאנגען זייגערע קינדער זאך גיט לערנען התורה , אונ וועט זיינע קינדער פיררע זיין אין דער בעקשער וועג , דיא וועג פון לעפען , וויא עם שקטעהם ; עץ חיים היא למחויקים כה (ויא התורה) איז א בויב פון לעפען פאר דיא , וואס האלפען זיך אן איהר אונ דיא וואס שטייפען איהר וואס זעהען זיא זאלל האפען א קיום זיינען גליקליך) , אונ וויא מיר זאנען אין דער ברכת התורה ; ודני עולם נמע בתוכנו ער - זאמס - האט אין אונן איינגעפלאנגט מיט דער התורה , זיין עוויגען לעפען) . אונ גיט צוא דיא חיים הנצחיים (עוויגען לעפען) אליין איז קען זיך דורך דער קעזע פון לערנען דיא קינדער התורה , מען איז אויף דער וועלט אויף זיך דורך איהר צוא פאררע זימס זיין אין נחת אונ גליק , וויא מיר זאפען פרייער אויסגעווערען פון מעל פסקים אונ פאקרי חו"ל :

פרק י

יעמצט זעלען מיר קענען ווענען דער גרויסער פפליקט (חיוב) וואס עם ליעגט אויף יעדע אידישע געמיינדע (קהלה) צוא זעהן עם זאלל זיין וייא

בורים וע"ה גמורים והרבה מהם יוצאים לתרבות רעה ג"כ אוי לעינים שכך רואות שנמצאו במדינות הרחוקות קהלות גדולות של ישראל שלא נמצא אצלם אף ת"ת אחד ללמד תורת ה' לילדי ישראל [נאף המקומות שקובעין ללמד להם מעט ר"ת הוא רק למגזל בעלמא עד שנבלע מעט לימוד ההוא בותר הלימודים החיצונים שלומדים אותם וישארו כל הילדים אף בלא ידיעת המקרא וכ"ש משנה וגמרא] ואין איש שם על לב למצוא סווד ותרגף לזה שלא הפג הורה ח"ו ומה נדבר ומה נצמדק לפני כסא כבודו יתברך כשיתבע ממנו לעתיר עלבונה של תורה והעיקר הלוי בהאנשים החשובים אשר בעיר אשר בירם לחוק ולתקן הדבר כמו שאחז"ל על הפסוק חמאת הקהל הוא וסמך ליה אשר נשיא יחשא להורות לנו שמה שהקהל חוטאין החמא הוא על החשוב כי הוא נתפס בעונם כמה שלא ראה לתקן את הדבר אך ס"מ עתידין הכל ליתן את הדין דחמאת הקהל הוא וכל איש שנגע יראת ה' בלבו יראה להשתדל בענין זה של

שמחייב כל אב להשתדל ללמד תורה לבניו ועתה נדבר עוד קצת בענין גודל החיוב על כל קהלה ישראל להושיב מלמדי תינוקות ללמד תורה לילדי ישראל וכדאיתא ביו"ד סימן רמ"ה ס"ז מושיבין מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר וכל עיר שאין בה מלמד תינוקות מהרימין אנשי העיר עד שיושיבו מלמדי תינוקות וכו' שאין העולם מתקיים אלא בשביל הבל פיהם של תינוקות של בית רבן שאין בהם חמא וגרסינן בשבת קי"ט לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביטלו בה תינוקות של בית רבן שנאמר שפוך על עולל בתוך מה מעם שפוך משום דעולל בתוך והמעם בכל זה שזה גורם שתשתכח תורה ישראל שאם אין גדיים אין תישים ומה נלמוד רכ"ש בוסמינו ובפרט במדינות הרחוקות שקרן התורה בעו"ה ירדה עד לעפר ועמודי הדת נתרופפו כמה צריך להחזיק שלא התמוטט לגמרי ח"ו ובעו"ה אנו רואין בעינינו שכמה ילדים שהיו יכולים להיות יודעי התורה ועובדי השם וספני שלא נמצאו להם בילדותן בית ת"ת נשארים

ווייל אין פיעל אויסלאנדישע אידישע געמיינדען ונאנאר אין נאנגן גרויסע, געפינגען זיך גיט גיין פלסוד תורה'ס, וואו אידישע קינדער וואללשען קאנגען לערנען תורה, אונ אין דיא שולען, וואו פוען לערנט זא תורה, איז דער למוד אויף נור א ספאל אונ דער עיקר לערנען איז שפראכען אונ אנדערע קאנגעניסע, אונ אזוי קלייבען דיא קינדער אונטוויקענד אפילו אין מקרא (תנ"ך), ווער דערשט משנה נקרא - זיינען זייא נאר פקענד, אונ קיינער ווקט נאר גיט גיין מיטשעל צוא אז צושפאנד. וואס וועללען מיר אונטווערען גאטט ב"ה אז עס וועט קומען דיא צייט אבצו-געבען פאר איהם דין וקשבון? דיא גאנצע שולד לעגט דא אויף דיא פני העדה, דיא חשובים אין דער געמיינדע, וואס קאנגען עפעס אויפטוהן, זייא דיא נקרא נאגס, אז כעריבער שטעהט: חמאת הקהל הוא נקרא איז דיא זינד פון דעם גאנצען קהל אונ דערבייא שטעהט: אשר נשיא יחשא ונאין דער פירשט, דער גרויסער קעניש, זינדיגט, פרי צוא גענוינען, אז אין דיא זינד פון דעם קהל איז דער הויפט-שולדיגער - דער נשיא, דער קייבער קעניש, וואס ער האט גיט געזעהן פערריכטען דיא זאך גע- צייטענס עס זאלל גיט קומען צוא דער געבירה. פון דעקטווענען וועללען אלעל מיטגלידער פון דער געמיינדע

זייא זיין קלמדים צוא לערנען מיט אידישע קינדער. אין יודא בעה שטעהט, אז דיא געמיינדע, וואס האט גיט גיין קלמד בארף קען איהר אריינגעהקען אין נקם פון זיא זעמקט בייא זיך א קלמד, דענן דיא גאנצע וועלט האט א קיום נור דורך דעם זכות פון דיא קליינע קינדערס לערנען, וואס זייער מויל איז נאך בייין פון זינד, ירושלים איז הויב געווארען, שטעהט אין דער נקרא, נור זייל זייא האבען צושטערט דיא נדרים פון קליינע קינדער. דיא סבה, וואס דער ענין שטעהט אזוי הויך, איז, ווייל דורך דעם, וואס דיא קינדער לערנען גיט, קאנגן דיא גאנצע תורה חלילה פערקעסען וועקען בייא איבען, דענן אז זייא וועללען גיט לערנען קליינערטייט, וועללען זייא גרויסערטייט גענוים גיט לערנען, אונ אזוי וואקסט אויס א דור, וואס ווייס גיט פון אידישקייט דאס קינדעקטע. כפרט היינטיגע צייטען, אונ נאך אין דיא נויפט מדינות, וואו דער מצב התורה שטעהט גאנגן נייערעריג בארף קען נאך גענוים זעהן זיא זאלל גיט אונטער-זעהן אין גאנצען. מיר זעהען, גענוהתינו דברים, וויא קינדער, וואס וואללשען פאהיג גענוען צום לערנען אונ וואס וואללשען קאנגען זיין גשרע איבען קלייבען אסקע עפי הארצים, אונ פיעל פון זייא זעהען נאר אראב פון וועג, אונ דאס קומסט אלעס,

הצאן וגו' וז"ל במ' בלק אם לא תדעי לך לאתקפא
 נרמך בגלותא ולאתקפא חילא לאננא על בנד צא
 לך לאתקפא בעקבי הצאן אינון חינוקות דבית רבנן
 דאולפי תורה וכו' :

ועתה נדבר אודות עוד ענין נחוץ מאד שחייבין
 כל עיר ועיר שיש שם קיבוץ מישראל לשבור
 להם רב שזורה להם מצות התורה ומשפטיה איך
 להתנהג ולא יהיו כעורים המגששים באפלה , ועיין
 בתשובת חתם סופר (חלק או"ח סי' כ"ו) דכל אנשי
 העיר מחוייבים ליתן לזה ואין אחר יכול לומר איני
 צריך לרב ומ"צ דמ"ם צריך לישא בעול עם הצבור
 דומיא דכל אנשי העיר מחוייבים ליתן על המקוה
 עי"ש . וכדי שידע האדם גדול החשוב שיש בענין זה
 אעתיק לך מה דאיתא בשו"ע או"ח סימן נ"ג והדין
 הזה נודע מתשובת הרא"ש וז"ל השו"ע צונר שצריכין
 לשבור רב ושליח צבור ואין בידם כדי שבר שניהם
 אם הוא רב מובהק [שהוא ירא אלהים] וגדול בתורה
 ובקי בהוראה הוא קודם והמעם דאע"ג דיתמר להם
 עי"ן

של התיסרות ת"ח לילדי ישראל (והלימוד יהיה העיקר
 מקרא משנה גמרא כפי יכולת הנערים והרב יהיה
 ירא אלהים וכמו שנהגו אבותינו ויוכלו להתייעץ שלא
 יהיה נגר חוקי המדינה וכבר נעשה בתי ת"ח כאלו
 גם בהוי"ק למדינה) למען כבוד ה' ותורתו הקדושה
 שנתחלל עתה בעונותינו ואז אין קץ יהיה לשכרו
 שהוא גרם שלא תשחכת תורה מישראל וכדמצינו
 בגמרא שאמר רבי על ר' חייא כמה גדולים מעשי
 הייא עבור עשהתדל בתחבולות בימיו שלא תשרבח
 התורה מישראל , וזכותם גדול מאד לעתיד ועליהם
 אמר הכתוב והמשבילים יזהירו כוהר הרקיע ומצדיקי
 הרבים ככוכבים לעולם ועד , וכל המוכה את הרבים
 אין חטא בא על ידו , וזכות המצוה הזאת גדול מאד
 שעו"י יש לישראל קיום בין האומות כמו שאחול
 על הפסוק הקול קול יעקב וגו' שבזמן שקולו של
 יעקב מצפצף בבתי כנסיות ובתי מדרשות אין הידים
 שולטות בהם וכו' וכעין זה איתא ג"כ בזה"ק על
 הפסוק אם לא תדעי לך היפה בגשים צא לך בעקבי

גיש . גזכות פון דער מַצְנָה האַפְען אַיִדען אַ קיום
 צווישען דיא אומות העולם , וויא דיא גַמְרָא זאגט
 אויפ'ן פֿסוק : תקול קול יעקב וכו' - בל ופן יעקב'ם
 קול התאמר ויה אין דיא שולען אונ דיא פֿתי סְדֵרִישִׁים
 גאנגען . עשׂוים האַנד' גיש האַפְען אַיִדען איהם גיין
 שליפּה . הערנעליגער געבאנגען שפּעטה אידען אין
 זחר קיט אַנדערע וואַפּער , אז איינען אין גלחת
 באַרפּען ויה שפּאַרפּען , נור אין דעם אַגו לערנען
 הורא מיט דיא גינגער . געהקט גרינדער דיא בייד
 אין זיגען אונ שָהוּם אין דעם , אז וואהל וועט ניין
 אייגער חלק . געפֿצט וועללען מיר העדען נאָה וועגען
 איין אַנדער זעהר וויכטיגען אַגו : יעדע שפּאַרמ וואו
 עס איז דא אַ קבוץ פון אַידען , מוז זיך געהימען אַ
 רב , פֿני דיא מיטגליעדער פון דער געמיינדע זאללען
 האַפּען בייא וועפען צוא פֿקאָגען אַ דיין . דער חתם
 סופּר זאגט , אז נענדער איד איז מחויב צוא געגען
 צושפּייער אויף צוא געהימען אַרב , פּונקט וויא יעדער
 איד איז פּערפּליכטעט צוא געגען צושפּייער אויף
 אַ פּקנה . עם שפּעטה אין שולחן ערוך , אז וועגן אַ
 געמיינדע (א קהלה) באַרף האַפּען אַ רב אונ אַ טון
 אונ ביידע צוואמקען , קאנגען וייא גיש אויסהאלמען ,
 איז אויב עם מאכט זיך וייא אַרב אַ למען אונ אַ ירא
 פּטים איז ער געוויס גילקער עייל פון וואו רב טעללען
 וייא

געמיינדע אויך באַרפּען אַמונעטשאַמען (פּאראַנטווערען
 זיך) פֿאר אַזא עבירה , וויא גיש האַפּען בייא זיך
 אין שפּאַרמ גיין פּלמור תּוּכָה , אונ נענדער איד , וואס
 האט גאטט אין האַרפּען , איז מחויב צוא פּאַרען זיך
 פֿון זאלל מאַקען אַ פּלמור תּוּכָה אין שפּאַרמ . נער
 עגור לערנען מוז באַרפּען זיין תּוּכָה , מלגינות אונ
 גַמְרָא , אויך באַרף קען זעהן , דער רבי זאלל זיין אַ
 גיבא שפּיטע טאָלעקע פּלמור תּוּכָה'ס זינגען שוין געגן-
 רינדעט געווארען אין פּיעל אויסלאַנדישע שפּאַרמ .
 דער קעגש וואס פּאַרעט זיך אין דעם אונ איז מְבִילָא
 גונם דיא תּוּכָה זאלל גיש פּערנעספען ווערען בייא
 אַידען , וועט פֿאר דעם האַפּען זעהר פּיעל שָבֵר , וויא
 מיר געפּינען אין דער גַמְרָא , אז רבי האט געזאגט
 אויף רבי חייא : וויא גרויס ניגען חייא'ם מעשים
 מיט דעם וואס ער האט זיך זיין גאנגען לעפען גע-
 מיהט , דיא הורא זאלל בייא אַידען גיש פּערנעספען
 ווערען . דיא מעשים פון ר' חייא ווערנט באַרפּען
 גרצאחלט וואס עס איז גינען נור אין דעם צוועק
 מאַקען מיטטלען פֿאר קליינע גינגער זאללען לערנען
 הורא . דער קעגש איז פון דיא מצדיקי הרבים , וואס
 אויף וייא נאנט דער פּסוק , אז וייא וועללען שייגען
 וייא דיא שפּעקען . דער וואס איז מְבִילָא הרבים ,
 שפּעטה אין דער גַמְרָא , קוכקאס דרקה איהם גיין ויגר

ע"ז מצות הפלה שלא יהיה להם מי שיוציאם ידי חובתם זה שיהיה רב ומ"ץ שיוודע להם תורת ה' ומשפטיה עדיף מן התפלה כן איתא בתשובה שם [אם לא שהרב הוא שרוצין לשכור אינו בקי בדוראה או הש"ץ קורם טמעם כיון דבלא"ה לא יוכל להורות לעם איך שיתנהגו ע"פ חוקי התורה ש"ץ קודם שיוציאם עכ"פ ידי חובתם בתפלה] ומוזה יתבונן האדם גודל החיוב על כל עיר לשכור להם רב ומו"צ כדי שזורה להם מצות התורה ומשפטיה ואפילו אם ע"ז ידחה אצלם עניני תפלה שלא יהיו יכולים לשכור ש"ץ שיוציאם ידי חובתם בקדיש וקדושה וברכו החיוב הזה הוא קודם . וזהו הוכחת מגולה להעזירות הנמצאות בארצות רחוקות שאין להם רב ומ"ץ בעירם ועון גדול הוא שאף שלוקחין להם שו"ב עכ"ז הלא צריכין לאיש מו"צ שזורה להם דיני שבת ויו"ט והלכות פסח החמורה ודיני מבילת מקוה וכל פרטי הלכות נדה ושאר דיני תורתנו הקדושה אשר יעשה אותם האדם וחי בהם [אם לא שהשו"ב שלהם הוא למדן גדול וירא אלהים ובקי בחדרי התורה ויש לו סמיכה על הוראות מהגדולים המפורסמים במדינה]

וכ"ש שיש ששוכרין להם ש"ץ מפורסם למגן גדול בעד הון רב לשנה שיגן להם בקול נעים ובלהקת משוררים ובשיעור הון כזה היו יכולין ליקח להם רב מופלג וגם ש"ץ שיהיה יוכל לעבור לפני זמריבה בשבת ויו"ט ור"ה ויוזכ"פ כאשר במדינותינו ובודאי היה מתקבל עבור זה הפלתם למרום משא"כ עתה שהתמנות הש"ץ הוא שלא לשם שמים ע"ז נאמר נתנה עלי בקולה ע"כ שנאתיה וסוף דבר הוא שע"ז הולכת העיר מדחי לדחי שאין להם מורה ומנהיג בדרכי ה' ובאים ע"ז לירי חילול שבת ויו"ט ואכילת חשש חמץ ח"ו ושאר מאכלות אסורות ומי יודע עוד כמה איסורים מחייבי כריתות ר"ל . ואם העיוי היא גדולה אין להסתפק במו"צ אחד לכל העיר דע"ז באו כמה מכשולים כי אין אחד יכול לפקח על כל עניני הדה שבעיר גדולה וגם מחמת מרחק המקום מתעצלי' משרתי הבית לילך לישראל איזה שא"ה של אר"ח אלא מן הרין צריכין לקחת כמה מו"צ לפי ערך העיר . והנה בסוג האיש מו"צ שיקחו מובן והדבר שכיון שהרב הוא המדריך את העם ומודה להם דרכי ה' צריך שיהיה הוא בעצמו איש ירא אלהים וגם

אין אר"ב א מופלג אין א נוסעין בעל תפלה . אדער א גענואהנליקען תון נואם זיין תפלה וואלעט אויך אן גענוימקען געווען אין היסקעל און אפאר נאך געהער פון דער תפלה פון דעם געריהקטען תון . אויך דער קהלה , נואם געהט זיך א תון נור גרי צוא האקען פערנגיגען פון זיין שאנע שטימקע געהט דער פוסק ; נתנה עלי בקולה על בן שגאתיה ויחא האט אויך מיר אויפגעהויבען איהר קול , דעריבער האב איך איהר פיינד . א געמיינדע , נואם האט גיט גיין רב , אין גלול (פאדיג) גכשל צוא ווערען אין דיא גראמקע איסורים , וויא חילול שבת , קשש חמץ בפסח , גטקען סרפות און דערגלייכען . אז דיא געמיינדע איז א גרויסע , איז זיין מו"ץ וועניג , ווייל זיינער קאנן גיט אקטונג געקען אויף אלעס , נואם עס פארקומט דעם רבי'ס השגחה , אויך פולט זיך אכאל דער קהלה אדער דיא דיענקסט-קאנצל געהן פקענען א שא"ה , ווענן דער רב וואהנט ווייט . יעדע געמיינדע מוז האקען איהרע מורה הוראה'ס ווערליג נאך איהר גרויסקייט נאך . עס איז ועלעקסט פערשטאנדליך , אז פאר א מורה דקה (א וועגווייזער) און א סנהיד פון דער געמיינדע , וויא דער רב איז בייא אויך אדערן .

זיין קאנען וויסען א דין , און דאס איז וויקטיגער פון דער מנהל פון תפלה (דאוונען) , נואם זיין וועלען גיט קאנען מקיים זיין אהן א תון . געהט מען , אז נען אפילו צוילעב'ן רב וועט מען אויסקוממען אהן א תון און קמילא וועט מען גיט קאנען דארען גיין "גריב" , גיין "קדושה" און "קדיש" , פון דעקטווענען איז דער רב גילקער , ווענן דער קאנן פסקען א דין און לערנען זיין געמיינדע דיא וועג פון דער תורה . פון דעם געהט מען וויא גרויס עס איז דיא גבירה פון דיא קליינע קהלות אין דיא ווייטע לאנדער נואם געהען גיט גיין רב . מיט א שומט אליין זיינען זיין גיט יוצא . בייא וועמען וועלען זיין פראגען א שא"ה אין אעלבע גרויסע איסורים וויא חילול שבת , חמץ בפסח , דיא דינים פון א נדה און אגנדרע סעוות התורה ? מיעדען אז דער שומט איז צוגלייך א גרויסער למדן און א מוסקף להוראה פון געוואוסקע רבנים . אגנדרע קענענען זיך אין דער הימיקט נאך ארגער ; א תון געהען זיין זיך א געריהקטען , א נוסען מגן מיט א גרויסען קאהר גרי צוא האבען פערנגיגען פון זיגען , וואהרענד פאר דוועלבע געלד , נואם עס קאפט אב א תון , האבען זיין געקאנט דאקאווען

וגם בקו בכל דיני איסור והיתר כדו שינהג את קהלתו ע"פ ררכי התורה והמצוה. והנה כל אלה הרברים שכתבנו בפרק זה הן מעניני התיסדות ת"ת וישיבות והן בעניני הקמת מו"צ לעדת ה' הן מעיקרי עמודי הדת ואשרי להאנשים המשתרלים בזה בזמנינו בכל קהלות ישראל ובפרט במדינו הרחוקות שנתרשלו בזה סאר וכבר ירד בעו"ה מצב הדת עי"ו ועי"ו וכי"ב אמר החתיב (תהלים קיט) עת לעשות לה' וגם בקו בכל דיני איסור והיתר כדו שינהג את קהלתו ע"פ ררכי התורה והמצוה. והנה כל אלה הרברים שכתבנו בפרק זה הן מעניני התיסדות ת"ת וישיבות והן בעניני הקמת מו"צ לעדת ה' הן מעיקרי עמודי הדת ואשרי להאנשים המשתרלים בזה בזמנינו בכל קהלות ישראל ובפרט במדינו הרחוקות שנתרשלו בזה סאר וכבר ירד בעו"ה מצב הדת עי"ו ועי"ו וכי"ב אמר החתיב (תהלים קיט) עת לעשות לה'

פרק יט

בו יבואר דין אם מוכרח לעבור על איזה

דבר מן התורה ויו"ד סימן קנ"ו וחכ"א :

(א) באהבת ה' אותנו והפץ לזכותנו בחורה ומע"פ ^{לעולם} (ב) וביאור החתיב אחו"ל במסכת ברכות בסומו דבשחפרו חורתך הוא עת לעשות לה' והכוונת דבוסין שנסאוו הרבה ספירי החורה או צרכיו להתחוק אנשים הררים לדבר ה' לעשות עצות ותחבולות שלא יתחלל עוד כבוד ה' בארץ ובעת ההיא נמצא לפני כל אחד ואחד למעול ענינים קדושים יקרים ממו וברסיון חבערה גדולה זנופלה באיור המלך שכל איש ואיש המב להציל מוצא כסף וזהב ומנינים ואבני חסץ אשר בעת אחרת אינו מצוי כלל למצונו דברים כאלה. כך הוא בעת הוואת בעו"ה שנסאוו חורבנות רבות בחורה הקרושה שתיא אוצר מלך מלכי המלכות הקב"ה ע"י מניעות ת"ת וישיבות ומורים לעדת ה'. וכל איש החכם יורו בעת הוואת להציל כל מה שכתחו וימצא כל אחר לפני ענינים קדושים יקרים ממו ויזכה לכמה וכמה גמשות מישראל לעולם הנצח ואשרי חלקו.

סחנן אין דעם אין אלעע אידישע געמיינדען בפרט גאד אין דיא נייפע לאנדער, וואו מען איז געוועזען קרבים, נעהר נאבלאססיג אין דיא ענגליש, ניער זכות אין נעהר גרויס אויף דער נועלם און אויף יענער נועלם, און אויף דעם שפעעהט אין פסוק. עת לעשות לה' הפרו תורתך (י) תהלים קי"ב.

מזו מען געהען גור אעלעקען, וואס איז מיט און אקתן פרומס און וואס איז קלאוקר אין אלעע דינים פון איסור וקוסר, כדי גר זאל קאנגען פיהקען זיין געמיינדע דערקע התורה והמצוה. און - נעמען רבו האם נים געלערנט - פון וואגענט קאנן הי"א עיין פלמיד) וויסען יי. דאס אלעס וואס מיר האבען דא געשריעען, סאיי מפת דעם אפגעען ושיבות און פלמוד תורה'ס און סאיי מפת דעם געהען רבנים אין דיא אידישע קהלות - דאס אלעס איז פון דיא עקרי הדת און אז וואהל איז דיא מעגשען, וואס

פרק יט

נוייל נאטמ ליעקב אינו נעהר און חילי אונז מופה זיין, דורך הורה און מעשים טובים ציא נענער וועלם

(י) דיא גמרא פארמייטשט דיא פוגה פון פסוק: עת לעשות לה' הפרו תורתך, אין דער צייט ווען הפרו תורתך וואס דיא תורה נעקט פארשפעקט ביא פיעל געשען דאנו אין "עת לעשות לה'" דאס הייסט דאנו איז דיא דעקסע צייט אויפגהן פון נאטמ'ס ביה קבוד וועגען, דאנו ליענט מעהקער דער טוב אויף געהליקע אידען ציא שפארקען זיך און שטארקען דעם צווייטען צוא דעם אויפערשפענגס דיענקט און דאנו איז סאקי פאראן צוא מהן פאר יעדען, נענערער קאנו געפגען גרויפע ענגנים, וואס אויפצוהרן. דאס איז געקליקען וויא אין א צייט פון א שריפה, א פייער-שאדען, וועגן עם פרענט דיא גרויפע מאנאייגען פון נאלד און דימאנטען דאנו איז דער גלעקסער מענטש קאנו מיט זיין פיסקעל וואספער און מיהע ראפעווען א פאר מעגען פון מיליאנען. אזוי דיא צייט, קאנו מען זאגען, אז עם פרענט געוועזען הרבים דער קאניגליכער פארמעגען, דיא תורה בקרושה וואס זיא איז דער אוצר פון מלכה מלכי המלכים הקב"ה וויא עם שפעעהט: וקרה היא מפנינים וכל תפיצה לא ישוו בה) און אויך פרענען נפשות פון ליעפע אידען קאם ויזען אויך דיא עט סגולה דער אוצר פון הקב"ה וויא עם שפעעהט וכו'. איז דיא צייט פאראן פאר יעדען וואס צוא מהן, אין אידען ראפעווען איז אויך גלייך וויא א גאנצע נועלם, וויא דיא גמרא זאגט "כל המקנים נפש אמת מישראל קאלו קנים עולם כלא" בפרט מיט דיא גלאונגע זאבען פאבען חכרות פון תורה, פלמוד תורה'ס פאר גלייגע קינדער, מיט בחורים, און אויפגעהען פרויע רבנים מנהיגים וואס דאס איז א חיווק צום גאנצען דת צוא טווענדער מעגשען, אז וואהל איז זייער חלק פון דיא וואס שפארקען זיך אין דעם, אויף זיא געהט ענינים דער פסוק מואדיבו קרבים כבובכים לעולם ועד" דיא וואס פריינדען ארבים צוא זוכות אין אידישי- קיים וועלען שייגען עביג וויא דיא שפעקען פון הימקעל:

נרות לפניו שעל כל אלו יש ל"ת בתורה כראיתא ברמב"ם ע"כ היכא שנודמן שאיש ישראל זריו בבית הע"ג בימי חניהם ישמר בזה. גם צריך לדעת שלומר לפני עו"ג שנם הוא עובר גלולים במוחם גם זה הוא בכלל ע"ג שבוה מראה שהוא מורה לדתם וכופר בעיקר שמחוייב ישראל למסור נפשו ע"י במבואר ביו"ד סי' קנ"ח ועיין במה שכתבנו לעיל אודות זה. וכמה יתבויש האדם מעצמו כשנשמתו תעלה למעלה ויראה את כבוד הדר אלהינו כורא שמים וארץ שיש לו כמה אלפי רבבות כתות של מלאכי השרת שעומדים המיד לפני כבודו יתברך כמאמר הכתוב אלף אלפים ישמשוניה ורבו רבבן קדמוהי יקומון וכולם חלום וועים מפניו ועושים באימה ובריאה רצון קונם איך פעל בעצמו לכפור בכבודו ולהיות מודה לע"ג. ודע עוד דהעלו הפוסקים דאפילו אם אונסין אותו לעבור על אחת מכל העבירות שבתורה אם אומרים לו עשה להראות

לעולם הבא הוזחרנו על בריאותנו להיות מקוימים לפניו חנוף חוק ובדיא לעבדו בעולם הזה שנאמר ושמרתם את חקותי וחי בהם וקבלו חז"ל שנתנו המצות לחיות בהם ולא שימות בהם ולכן כל האיסורים שבתורה נדחים מפני סכנת נפשות בנווני דנבאר לקמן חוץ מע"ז וג"ע וש"ד דעל אלו אם רוצים לאנפו שיעבור על אחד מהן מחוייב למסור עצמו למיתה ולא לעבור וע"ז נאמר בתורה ונקדשתי בתוך בני ישראל וח"ו העובר ולא מסר נפשו בימל עשה זו וגם עבר על ל"ת ולא תחללו את שם קדשי עונשו גדול מאד. וג' מיני מסירות נפש הוא. א) ע"ז. ג"ע. ש"ד. אפילו בצינעא ואפילו אם המציק לו בזה מכיון להנאת עצמו ולא להעבירו על דת מחוייב למסור עצמו למיתה. ודע לפי מה שידוע דעל אבירויהו דג' עבירות ג"כ מחוייב למסור נפשו והיינו בנזן לכבר ולרביץ לפני העבורת גלולים או להדליק

(איהר ואללם ניט ענטהייליגען מיין הייליגען קאמפן, אונ זיין ענגש איז זעהר גרויס. עם קאנן געקאלט זיין דרייערליי ארשען מסיבת נפש. א) אויף עבדה נדה, גלוי עריות אונ שפיכת דמים, אפילו וועגן מען נאמה דערצוא שטיילערהייט ניט בפרהסיא, אפילו דער וואס נאמט דערצוא מיינט נור זיין אייגענעם נוצצען, מוז מען זיך מוסר נפש זיין. אפילו אויף אנעלבע נאקען, וואס זייגען פערבונגען מיט דיא דרייא עבירות, וויא, לקשיל, זיך קניגען פארן קאמפן, און צינדען פאר איהם אליכט, אונ דער גליקען, וואס אויף דעם אללעם איז דא א לא תעשה, וויא דער רמב"ם זאגט. דערפער אז עם קוממט אויס צוא נאכטיגען בייא א נאמענדיגענער מוז מען זיך זעהר הימטען פון דעם, אפילו זאגען מיטן מויל אז ער איז אויף א נאמענדיגענער וויא זייא איז אויף גלייך וויא מען דיעקט נאמען, ווייל מיט דעם איז גלייך וויא מען וואללט מודה זענען אין זיער נאמט. אונ פאר דעם מוז מען זיך מוסר נפש זיין זעה וואס מיר האבען זענען דעם פריהער געשריבען. אונ וויא זעט זיך דער קעגש שאמען פאר זיך אליין, אז ער זעט זעהן זאכין מוידט, וויא מויענדערע מלאכים שפעקען פאר גאמט פערציטמערפע אונ ערפיללען זענען וואונש זייגעס מיט עהרפורט, אונ ער האט געפועלט בייא זיך צוא לייקענען אין גאמטעס גרויס. קייט אונ מוכה זיין אין דעם גאמענדיגענס. זענן מען

זעלט האט ער אויך אנגעזאגט, מיר ואללען הימטען אונזער געזונד, פרי מיר ואללען איהם קאנען דיעגען וויא עם נארף צוא זיין, וויא עם שפעקט: ושמרתם לבפשותיכם, איהר ואללם הימטען איינע נפשות (איינער לעבען), ושמרתם את חקותי וחי בהם, איהר ואללם הימטען פיינע געזעמען אונ איהר ואללם לעבען דורך (אדער מיט) זייא, וואס אויף דעם זאגט דיא גמרא, אז דיא מצוות זייגען אויך געגעבען פרי מיר ואללען לעבען אונ ניט שמתארבען דורך זייא. דעריבער וואו עם האלט בייא ספנת נפשות ולעבענס-געפאהר) זענען אללע איסורים נדה (זייא פערליע-זען זיער געדייטונג) אונ מען קאג עובר זיין אויף זייא, אויף דעם ארש וויא מיר זעללען ווייטער ער-קלארען, חוץ דיא דרייא עבירות: עבדה זרה (נאמ-צענדיענסט), גלוי עריות (קונגה זיין מיט איין אשת איש אונ דיא איבעריגע פרויען וואס מען מאר מיט זייא ניט לעבען וויא עם זענען אויסגעגעבען אין דער תורה) אונ שפיכת דמים (בלוז פערדיגען, דרינגען א קעגעשען. צוליעב דיא דרייא עבירות מוז מען זיך האפש מוסר נפש זיין (זאען זיך דרינגען) וועגן מען נאמה צוא עובר זיין זייא, אפי ניט נאכ-געבען. דער וואס איז חיו יא עובר, האט ער קבטל געמאקט דיא מצות עשה: ונקדשתי בתוך בני ישראל איהר ואלל געהייליגט זענען זענען זענען זענען) אויך דיא מצות לא תעשה! זלא תמללו את שם קדשי

נכסיו וכעו"ה יש אנשים שחומר ממון מעבירים על לאוין דאורייתא כגון מה שאוכלין עם העו"ג את מאכלי האיסור כדי שימצאו עבור זה חן בעיניהם ויקנו מהם מחירתם וכמה גרועים הם והאנשים האלו ופושעים בנפשותם דהלא אפילו אם היה הנכרי כופח אותו ומיסרו בימורים קשים [כ"ו שאינו נוגע לשקוח נפש ממש] וגם היה לוקח כל אשר לו אם לא יתרצה אליו לאכיל מאכלי איסור שלו ואפילו אם היה בידו כמה אלפים רז"כ מדוייב לקבל על עצמו הימורים וגם ליתן לו כל אשר לו ולהשאר ענו ואכיון ולא לעבור על רצונו של הקב"ה וזה הלא לא כפה אותו כלל ורק בשביל איזה נגרנו כסף שיתוקף לו בכיסו ע"י

להראות שאין תורת משה אמת או שהצוויו היה רק לזמן מה וכבר נתבטלה שחייב למסור נפשו ע"י בכל גווני דהתי הוא כעו"ג [פ"ת יו"ד וגליין הש"א בשם ר"מב"א וירב"ו]. (ב) על שאר מצות שבתורה אם הוא בצנעא א"צ ליהרג ומותר לו לעבור אבל אם הוא בפרהסיא שידעין בו עשרה ישראלים וגם הכונה להעביר על דהו ולא להנאתו חייב ג"כ ליהרג ולא לעבור. ומ"מ אפילו בצניעא ואפילו אם המציק מכוין להנאת עצמו מחייב האדם ליתן כל אשר לו ולא לעבור על לאו דאורייתא וזהו מה שכתבנו לנו התורה ואהבת את ה' אלהיך וגו' ובכל מאדך בכל ממונך אבל לקיים מ"ע אינו מחייב לפור דק חומש

קען נאפה אפילו צוא קדוה עפעס איין עבירה מיט דיא נאךמער; מהוא דאם אונ דאם, קבי צוא בע-וויען מיט דעם, אז דיא תורה איז ניט אמת אנדער אז דער צווי איז געווען נור אויף אקורצע צייט און איז שוין קאל געטארען - אויף דעם מוז מען זיך אויך מוסר נפש ויין, ווייל דאס איז גלייך וויא מען דיענט דעם גאנצן, וויא עס שפעטט אין יורה דעה (י); (ב) אויף דיא איבעריגע מנינות התורה דארף מען זיך ניט מוסר נפש ויין או עס איז געגעא, אין דער שוילד; אפער בפרהסיא, אז צעהן אידען ווייסען פון דעם און דיא פונה איז ניט צוליעב גפעס אנומען, נור איינמאך; פרייגען איהם צוא איין עבירה - האגן מוז מען זיך מוסר נפש ויין. אפער וואו עס האלט בייא פערליעקען סעהר ניט וויא דעם פערטאגען, א שפעללע אנדער וואס פאר א פעשאפטיגונג עס איז, דאגן מוז מען געדענפאלט אלעס אונעקגעבען וואס ער האט צוליעב וואס פאר א לאו עס איז, און אויף דעם שפעטט אין דער תורה; ואסקת את ה' אלקיך בקל לבקר וקבל נפשך וקבל סודך ורא ואללמט

(י) דער מענטש מיט פערשפאנד ווערדט גאר ניט אראבעפאללען און ניט פרוועריג וועגן אויזם קומסט פאר א סענה פון "קידוש השם", ווייל ער ווייס אז זיין לעבען איז אין פעשאפערס האנד שפענדיג, און אז ער גיבט אונען זיין לעבען פאר דעם הייליגען נאמען פון גאטמ ב"ה, וועט ער געוויס געפינען זיין שבר בייא איהם עביג. דער (עלשליכער לעבען איז דאך זא וויא זא ניט קיין עפינער, און וואס ער וועט דארפן געפינען בייא גאטמ ב"ה איז דאך גאר ניט אויסגעגעבען און ניט קשער צוא זיין. פארקערדט, דיא גרויסע פארשענעוויגע מענטשן וועגן עס איז וויא דאס פארגעקומען, האפען וויא דיא סענה מניס געווען מיט גרויס פרייר און מיט גרויס לעבע צוא גאטמ ב"ה, אז וויא האפען דאס זוכה געווען צוא אזא גרויסע ואה אונעקגעבען דעם לעבען צוליעב דעם קבור פון בורא עולם, דעם געשאפער פון היממעל און ערד. דאס אללין איז בייא וויא שטייער געווען וויא דער גראסער שבר;

ליעבען גאטמ; מיט דיין גאנצער זעלע, מיט גאר דיין געלד, וויא דיא נקרא ערקלארמט דעם געקל מאנדריי. דאס איז אלעס געטרעדט, וואו מען קאמט צוא סהון צואה וואס מען פאר ניט על פי דין עובר זיין אויף א לאו, אפער צוליעב מניס ויין א סענה (צוליעב איין "עשה") דארף מען סעהר וויא אפגעפעל פון דעם פערטאגען ניט אויסגעגען. עס וועגן דא פיעל אידען, געווענליך דרבים, וואס צוליעב דער מאפע וועגן וויא עובר פיעל לאוין מן התורה, וויא עס מען, למשל, בהמות מיט דעם עבויס, קרו וויא ואלען בייא איהם האפען מוז און ער ואלל וויא געבען צוא לאוען. דיא לייט קערקען גאר ניט, דאס פאר א גרויסע עבירה וויא סהען; וועגן דער עבויס וואלמט וויא אפילו דערצוא געוואונגען דורך דיא גראסע יסורים (סידען עס איז אין דעם דא איין אמתע סגנת גפשות), וועגן ער וואלמט אפילו צונענטמען זיין גאנצעם פערטאגען, וועגן ער וועט ניט עס מען קרמות - דאגן איז מען אויך מחויב אריבערצופארטן אלעס און ניט עובר זיין אזא גרויסע עבירה, און דער

ע"י חפדיון הפקיד את התורה והמצוה הנתונה לנו
 מאת הקב"ה וחוטא נורא הוא בזה. והנה כ"ו הוא
 שייך אפילו אם היה עובר רק איסור אחר ובפרט
 שע"פ אמת באכילת סעודה אחת שאוכל עם העו"ג
 מצוי שיעבור כמה וכמה איסורים חמורים כמו
 טרפות וחלב ודם שיש בהן כרת שנכרת נפשו
 מארץ החיים וגם על כל כזית וכזית עובר בלאו
 בפני עצמו אשר כמה עונשים ויסורי גיהנם יסבול
 על כל לאו ולא וינהום באחריתו ככלות בשרו ושאר
 על כל העבירות שעשה בעוה"ז אבל אין מי שיועיל
 לו או וכמו שנאמר ונהמת באחריתך ככלות בשרך
 ושארך וגו'. והנה אלו האנשים נופא לו ראו קרוביהם
 ומכיריהם מהעיריות שנמסו משם שאוכלים יחד
 במסיבה עם העו"ג טרפות או בשר חזיר כודאי היו
 מתביישים תיכף ופורשים מזה אך שחושבים בנפשם
 מי רואנו ומי יורענו בבית העו"ג, אבל לא יתבוננו
 כי עיני ה' משוטטות בכל הארץ והוא עתיד לגלות
 נבולתם וחרפתם לעיני הכל בעוה"ז ובפרט בעוה"ב
 ובכמו שאמר הכתוב אם יסתר איש במסתרים ואני לא
 אראנו נאם ה' הלא את השמים ואת הארץ אני

מלא נאם ה' ואחז"ל אל תקרי אראנו אלא אראנו
 וכבר צווח ע"ז הנביא ואמר הוי המעסיקים מה'
 לסתיר עצה והיה במחשך מעשיהם ואמרו מי רואנו
 ומי יורענו וגו' וכתוב בקהלת סוף דבר הכול נשמע
 את האלהים ירא ואת מצותיו שמור וגו' ואיתא שם
 בתרגום על זה סוף פתגם דאתעבד בעלמא בנינעא
 כולא עתיד לאיתפרסמא ולאישתמעא לכל גני אנשא
 בנין כך ית מיטרא דה' הוי רחיל וית פיקור הוי
 נמיר דלא למיחב בסיתרא ואין תחוב הוי זהיר למיחב
 [והיינו לעשות השובה] ארום כדין חזי למהיני אורח
 כל אנש עכ"ד. ג) וכ"ו שלא בשעת השמד אבל
 בשעה שגזרוין עובדי כוכבים נזירת שמד חייב כל
 אחד מישראל למסור נפשו להריגה אפילו בנינעא
 ואפילו אם אותו הדבר אינו לאו ולא עשה רק מנהג
 שנהגו בו ישראל ונגד שלשה מסירות נפש אלו אנו
 אומרים בכל יום בפרשה ראשונה דק"ש ואהבת את
 ה' אלהיך וגו' ובכל נפשך ובפרשה שניה שני פעמים
 נפשכם הרי שלשה פעמים לרבו על ג' ומיני מסירות
 נפש אלו שחייב כל אחד מישראל לקדוש שמו של
 הקב"ה למסור נפשו כשיודמן לו :

מה

שטאנען „ארָאנו“ (איה וועלל איהם וויינען), דאס
 הייבט: איה וועלל וויינען אללעמען ניין זינד, וואס
 ער האט געטהון. הוי, הפעמיקים פה' וכו', וועה,
 שרייט דער גביא, דיא וואס געמייהען זיך צוא פער-
 בארגען פון גאטט זינער כאמה אונ פרוגען אללעס
 אין דער פינגסטער אונ פראבאטען; ווער זעהט אונ,
 ווער קאנן אונ וכו'. אווי שפעטהט אויף אין סוף
 קהלת: סוף דקר הפל גשפע וכו', מיט איין ווארט,
 אללעס הארט קען: פאר גאטט האב מורא, אונ
 זייגע געבאטען היטט | וואס דער פרגונט זאגט אויף
 דעם אוי: דיא נאך וואס ווערדט געטונט אויף דער
 וועלט אין דער שטילל וועט געקאנט ווערען צווישען
 אללע קענשען, דעריבער דארפסט דוא זיך שטארקען
 צוא פורבט האבען פאר גאטט ב"ה אונ זייגע מצוות
 היטפען דוא זאללסט מיט ניין צוא שאנדע וכו'. ג דאס
 איז אללעס געקעמט אין א געוואהנליכע צייט, אבער
 געת דיא גאטצענדיענער גיבען ארום אויף אינדען
 גורות צוא איבערשטרין זייא, דאנן איז זענער איד
 קחוב סופר גקש ניין זיך זאילו אויף א אירישען
 סנהג. אגנעגען דיא דרייערליי ארבעטן פון סתירת
 נפש שפעטהט אין קריאת שמע דכיי קאל דערקאחטם

דער איז ספקיר דיא גאנצע תורה צוליעב דעם
 שטיקעל פרוין, וואס ער וועט האבען! איז דאס מיט
 א שרעקליכע עולה? אונ גפרט מיטן געסען טרפות
 איז קען מיט איין איסור עובר, דיא קומסט פאר דער
 איסור פרישה, איסור חלב, דם (בלוט), וואס פאר
 דיא ביינע געבירות קומסט פריה, אונ פאר זענען
 קנית איז א געוונדער געבירה. וויפיעל שרעקליכע
 יסורים וועט קען זיך אלן, פאר איין קאל געסען
 אפילו, סונען אוימליידען אין גיהנום! קען וועט שוין
 דאנן פרישה האבען, אבער עם וועט זיין צוא שפאט.
 דיא לייכטזיניגע קענשען וואללסטען זיך אין דערהיים
 געוויס געשאמט געסען פריה, נור אין דער פריעם
 פראבאטען זיא זיך: ווער קאנן אונ דיא, אונ ווער
 זייס אונ? אבער דאס פערנעסטען זייא א פנים,
 אז גאטט זעהט אומעטום. אם יסתר איש במסתרים,
 לא אראנו נאם ה' אז א מענש וועט זיך פערבארקען
 אין א פערבארקענעם ארט, וועלל איה איהם קענן
 מיט זעהן? זאגט גאטט, איד בין דאך פולל אין
 היממעל אונ אויף דער ערד. אויף דעם ווארט „ארָאנו“
 טיף וועלל איהם זעהן זאגט דיא גקרא, אז קען
 דאך איהם פערשפעטען גלייך וייא עם זאללט גע-

יד

פרק ב

בו יבואר גודל ננות העריות וגודל עונשו .

ואל יתמה הקורא על המחבר הזה על כזה הוא מאריך כ"כ בעון החמור הזה אשר הוא מפורסם לכל ישראל בקטן כגדול כי מאריכותו נראה ח"ו שהוא חושד לכלל ישראל בזה , אף אנו נאמרי לו כי לא כן הדבר ובעין זה נמצא כתוב בתורתנו הקדושה בפ' נצבים בעה שברח משה רבינו בשם ז' ברית עם ישראל ואמר אתם נצבים היום כלכם וגו' ובה להוהירם מאד על עון ע"ז החמור נזחר מזה ג"כ שלא יעלה בלבם איך הוא חושד ח"ו לכלל אומה הישראלית אוהבי ה' אלהי השמים והארץ וכמו שאמר בעצמו בסוף פרשת חבוא ולא נתן ה' לכם לב ולדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע עד היום הזה ופירש"י שם שביום הזה ראה והבין מהם שרצונם מאד מעתה להרבה בהקב"ה ובתורתו ועל אותו היום אמר היום הזה נהיית לעם לה' אלהיך וגו' וא"כ איך עלה בלבו ח"ו

כן מה שכתבנו דמחוייב למסור נפשו על העריות לאו דוקא על הבעילה לבד אלא אפילו על חיבוק ונישוק של כל העריות או נכריות או נדה אפ"ה חרין דיהרג ואל יעבור דכל דבר שהוא אסור משום ע"ז וג"ע וש"ד אפילו אין בו מיתה אלא לאי בעלמא מחוייב למסור עצמו למיתה ובכל זה הוא עובר בלאו דלא תקרבו לגלות ערוה שדברים אלו מביא לידו גילוי ערוה . וטוה ימלאו רתת ופחר הפושעים בגמשותם ומזנים עם נדות ועריות ונכריות ועוברים ברצון נפשם על עבירה חמורה כזה שהרין דלירך ליהרג ולא לעבור אפילו אם רוצים לאנשו . וגם חייב כרת על איסור זה אפילו אם הוזהר היא פנויה כמו שמבואר ביו"ד בסימן קס"ג דאין חילוק בין פנויה לגשואה לענין איסור נדה כי כל הבא על הגדה חייב כרת ומבואר שם רכל הפנויות שלנו הם בחוקת נדות . ודעתנו להאריך קצת בגודל עון איסור זה ולהראות לפני הכל את גודל עונשו כדי שלא יתפתה האדם ח"ו ליצרו המסיתו בענין זה בהיותו שוהה כמה שנים בלי אשה וביותר במקומות הפרוצים בעריות אולי יראה בעיניו ולבבו יבין ורפא לו :

נדות אויה. הייגם וייה לאומ קען ויה אווי איינגרענען פון יצר הרע צוא אריינגרענגען ויה אין אומ שקעקליכע שפראפ פון קברת ? אונ וייל עם געפינען ויה קענשען וייה לאנען ויה איינגרענען פון דעם יצר הרע אז וייה קומקט אוים צוא ויין עקליכע יאהר נויים פון דער פרוי , וועללען פיר דעם איסור א בייסעל קעהר ארוימגרענען פיללייכט וועלען אויגעקע בייד גים ויין אוימיקט אונ וועללען אפהאלטען טעפען פון דער עבירה .

פרק ב.

דער לענער דארף זיך גים וואנגרען אויף דעם מחבר פון דעם ספר , קאם ער דערט אווי פיעל וועגען דער גרויסער עבירה , וועלכע איז פוע- קאנגט זענען אינדען פון קליין קיין גרויס , פון דער אריכות קאנן קען פיינען , אז ער איז חושד דעם כלל ישראל חס ושלום , אז ער קערדט גבשאל אין דער עבירה . אויף דעם קאנגען פיר אגאנטערען אויף דעם זעלבען ארם , וייה משה רבינו קאמ גענאנט צוא אינדען , געת ער קאמ וייה מוקיר גענוען אויף דער עבירה פון עבירה גרה . ער קאמ וייה אויף חס ושלו

דער נאקט גפשי , צוא גענויטען , אז דער איד איז מחוייב צוא קמבש השם ויין אונ מוקר גפש ויין זיך ווען עם קומקט איהם סאר , אין דיא אללע דרייא ארבעטן . מיט דער עבירה פון עריות , קאם קען נארף ויה דאפיר מוקר גפש ויין , פייגט קען גים דוקא לעפען קים איין אשט איש , א נדה אונ דערגלייכען - אפילו האלען אונ קישען אעלכע דארף קען ויה אויף מוקר גפש ויין אונ אין דעם איז קען אויף עובר אויפן לאו לא תקרבו לגלות ערוה , וייל קאם קאנן גביינגען צוא גלוי ערוה קלעפען קים אעלכע וייה קים א תויב . הייגט וייה דארפען וייה גים פארציטערט ווענען דיא זינדיגע קענשען וקאם פקענגען ויה צוא ונות קים נדות אדער ערוה וקאם אפילו קען קאטה דארף א איד לאנען ויה דערגען אונ גים סהון דאם , גפרט וייה קהנען דאם קים גושען וויללען . ועה איז צוא וייה , ועה איז צוא זיענען יאהרען . אויף דעם איסור איז קען דאך מחוייב פרת זאמאר ווען דיא זינדיג איז אויפערדייאטעט , וייה עם שפועה אין יורה דעה , אז דער וקאם לעקט מיט א נדה איז מחוייב פרת , ווען זיא איז אפילו אויפערדייאטעט , אונ אויגעקע אויפערדייאטעט פריעגציטער זיענען גענואהליך

לאמר שלום יהיה לי כי גש יורד לבי אלך לך
 אנו צריכין להעריך את גודל העון וגודל העונש שיש
 עבור זה בזה ובבא ואח"כ נעריך לפני הקורא את
 גודל השכר של איש הישראלי השומר עצמו מזה
 בעוה"ב וגם בעוה"ז :

ואע"ן ואומר . כמה גדול חוסר העון שנפלו מישראל
 ב"ד אלף בשמים והסיבה היה ע"י עון זנות .
 ואין לך שבט מישראל שלא העמיד מלך או שבט
 חוץ משבט שמעון שלא העמיד מלך ולא שופט
 בשביל החטא שעשה זמרי בשמים עב המדינית
 ללמדך כמה קשה הונת כיצד עתניאל משבט יהודה
 אהוד משבט בנימין דבורה וברק מהר אפרים ומקדש
 נפתלי גדעון משבט מנשה ואביסלך בנו אחייו תולע
 בן פואה משבט יששכר יאיר משבט מנשה וכן יפתח
 מיושבי גלעד אבצן מבית לחם יהודה אלון משבט
 זבולון עבדון בן הלל משבט אפרים שמעון משבט
 דן עלי ושמואל משבט לוי סבניסין יצאז מלכים
 וסיתודה ומאפרים ומנשה ירבעם והוא בן נמשי אבל
 שמעון לא העמיד מלך ולא שופט בשביל הונת של
 זמרי וכן הסדה הזאת נוהגת בכל איש ואיש שמסרע
 בזה לכל דורותיו הבאים אחריו כדלקמן . ולא עוד
 אלא כל מי שהוא להוט אחר בולמוס של עריות סוף
 שהוא מאבד את נפשו ומורדה מחיי עולם הבא
 שנאמר

ח"ו באותו מאמר תו לחשדם עוד שיחפצו לסור מאחרי
 המקום ולעבוד אלהים אחרים אשר הוא הבל וריק
 הלא זו הפרשה אתם נצבים מחובר לענין של מעלך
 כדמוכח בקרא שקאי על מה שכתוב בתחלה ויקרא
 משה אל כל ישראל ויאמר אליהם וגו' . לכך הקדים
 שתי תשובות לזה ואמר אחד כי אתם ידעתם את
 אשר ישבנו בארץ מצרים ואת אשר עברנו בקרב
 הגוים וגו' ותראו את שקוציהם וגו' פן יש בככם איש
 או אשה וגו' והכוונה כי כל דבר הכל אף אם יהמה
 בפעם הראשון על המתפתה אחריו וברעיוניו נחשב
 המתפתה לטובה נמור עבור זה אם האדם מורגל בו
 לראותו זמן רב וכפרט אם עושהו הוא רב ומושל
 עליו לא יהיה זה שוב בעיניו לפלא ולתמהון כ"כ
 כמו בפעם הראשון פשראה דבר זה לכך אמר כי
 מצד שישבנו במצרים זה זמן רב וגם עברנו בקרב
 הגוים והורגלתם לראות הרבה דבר ההבל הזה .
 שנית שאינני חושד לכל האומה הישראלית רק פן
 יש בככם איש או אשה וגו' . ואף אנו נאמר בענייננו
 כי איש הישראלי בזמן שהוא בעירו אצל שאר חביריו
 ישראל אין צריך להרבות מוסר בזה אבל פשהוא
 דולך זמן רב בין הרבה כחות אנשים ויש מהם שמופי
 זמה וכפרט כשהוא רווק בימי בחרותו פן יש מי אשר
 יפתח לבו ח"ו לילך אחר חברת הרשעים ויתיר לנפשו

דעם בארקען מיר קיין סוקר גים ואע"ן אין דעם
 ארם , אָבֶר גַּעַת קָען אִיו אִין דַּער פֿרֶעמד , אִין
 אַ ווייטען גַּענענד , וואו עס גַּעפֿינען זיך פֿער שיערענע
 סארקען קענשען , גַּפֿרט נאָך דער אונפֿערדייאַקטעער ,
 אַזעלְקער קאָנן דאָך אַמאל נָכְשֶׁל נעקען אִין דַּער
 גַּבֿירָה , דַּערפֿער וועללען מיר פֿריהער אַרויכֿרעקען
 וויא גַּרויס עס אִיו דיא שְׁמֶרָאף פֿאר דַּער גַּבֿירָה
 אונ נאכֿער - וואס פֿאר אַ גַּרויֿקען שְׁכֶר עס נעמט
 האָען דַּער קענש , וואס אִיו אִין דַּעם וּנְכַעֿהיט .
 אִין דַּער סִדְרָה , אִין דַּעם אַרם "שִׁסִּים" , זיינען פֿון
 אַידען גַּעפֿאללען , וויא עס שְׁעָהמ אִין חוֹקוֹשׁ , פֿיער
 אונצוואַנגיג מוּזענד קאָנן פֿאר דַּער גַּבֿירָה פֿון זַגַּת
 עויל זיין האָען קוֹנָה גַּענען פֿיט דיא גַּנוֹת מוּזָבֶה
 אַללע שְׁכֶמִים האָען אַרויסגַּעעקען פֿון זיך אַקאַנג
 אַדער אַ שופֿט בייא אַידען , דַּער שְׁכֶם "שְׁמַעֿר"
 אַלִּין - גיט , צוילעבן חֶמָא וואס זמרי האָם גַּעפֿוֹרן
 מיט דַּער סִדְרָה , פֿכי צוא גַּעווינען מיט דַּעם זיין
 גַּרויס עס אִיו דיא גַּבֿירָה פֿון זַגַּת . אַזוי אִיו אַיִךְ

ושלום גיט חושד גענען . זי ויין וועללען דיענען
 עבודה זרה , גַּפֿרט נאָך דאָמאַלס גַּעַת ער האָם ויין
 גַּעמאַקט צום פֿאַלק , פֿון דַּעסמוּענען האָם ער זיין
 ווענען דַּעם מוֹחִיר גַּענען (אָנגעוואַגט) : גַּרְשִׁקענס -
 בי אַקס יִדְעָם וכו' אִיהר ווייִקט דאָך - האָם ער
 זיין גַּעוואַגט - וואס מיר זיינען גַּענען אִין מצרים
 אונ וואס מיר זיינען דוּרְכֿגעוואַנגען דוּרְךֿ דיא פֿאַלְקער
 זכר אונ אִיהר האָם גַּענעהן זייַעכע אונזוּרְדִיגִיקייטען
 קאַמפֿענדִיענִקס , דאָם הייִקט : וויפֿאַלר אַז אִיהר
 זיידט שוין אַ בִּיִסעל צוגעוואַהנט צוא נעהן אַזעלְקע
 נאָען , נעמט דאָם בייא אַיִךְ שוין גיט אויסקויטען
 אַזוי שְׁרַעקליך , אונ צווייַקענס - פֿון יש גַּכֶם איש
 או אִשָּׁה וכו' - פֿיעללייִקט גַּעפֿינט זיך צווישען אַיִךְ
 אַ מאַנגלֿפֿערואַן אַדער אַ פֿרוּגענצימקער - דאָם הייִקט :
 אַיִךְ בין אַללעקען גיט חוֹשֶׁד , אָבֶר אִיין אויסנאָהקע
 קאָנן זיך האָך גַּעפֿינען צווישען אַיִךְ . אַזוי זאָען
 מיר אַיִךְ : דַּעם אַידען , וואס זיִקֶץ אִין דַּערהיים ,
 צווישען זייַנע אַיִנענע , גַּעקאַנגטע אונ פֿערטאַנדטע ,

שנאמר גואף אשה חסר לב משחית גפשו הוא יעשנה. קשה עונשן של ערות שכך אח"ל כ"ו שיש פרוצין בעריח השכינה מסתלקת מביניהן שנאמר ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך. ולא די שהוא מאבד בעון זה לעצמו אלא שע"ו נלקים גם המובים כמו שאח"ל כל מקום שאתה מוצא זנות אנדרלמוסאי באה לעולם והורגת מובים ורעים. דבר קשה היא הזנות ושנאוי מאד בעיני המקום ומגרע בזה לכל דורותיו הבאין אחריו כענין שנאמר בגדה יהודה ותועבה נעשתה בישראל ובירושלים כי חלל יהודה את קדש ה' אשר אהב וגו' ואח"ל (מנהדרין דף פ"ב) בגדה יהודה זו ע"א וכן הוא אומר כלכם בגרתם בי בית ישראל וגו' ותועבה נעשתה בישראל ובירושלי' וזו משכב זכור וכן הוא אומר ואת זכר לא תשכב משכבי אשה תועבה היא כי חלל יהודה את קדש ה' זו זונה וכן הוא אומר לא יהיה קדש וגו' ובעל בת אל גבר זו הגברית וכתוב בתריה יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה באהלי יעקב ומניש מנחה לה' צבאות אם ת"ח הוא לא יהיה לו ער בתלמודים ואם כ"ג הוא לא יהיה לו בן מניש מנחה לה'. ובעין זה

אמרו ג"כ (ביומא פ"ו) אוי להם לרועים לא דיין שמחייבין עצמן אלא שמחייבין גם לבניהם ולבני בניהם וכו' ע"ש :

עוד אמרו ח"ל על הכל הקב"ה מותר (ר"ל שכובש אפו שלא להביא כליה לעולם) חוץ מן הוסה ממת דכתיב ויראו בני האלהים את בנות האוהים כי מבת הגה ויקחו להם גשים מכל אשר בחרו וכתיב וינחם ה' כי עשה את הארם בארץ ויאמר ה' אמחה את האדם. שנו חכמים באגדה הנואף והגואפת עוברין על עשרת הדברות על אנכי כיצד שכל מי שהוא בא על הערוה כאילו כופר בהקב"ה שנאמר כחשו בה' ויאמרו לא הוא ולא תבא עלינו רעה. לא יהיה לך אלהים אחרים על פני כי אנכי ה' אלהיך אל קנא שני פעמים שהוא מקנא להקב"ה ולבעולה וכן הוא אומר כי מנחת קנאות שהן שתי קנאות. לא תשא נואף עם האשה ונשבע לשקר. כבר את אביך שהולך הגולד מן הערוה מכבד מ. שאינו אביו ומכה ומקלל למי שהוא אביו כסבור שאינו אביו. לא תרצח שהנואף נכנס על מנת שאם יהפס לחרוג או ליהרג. לא תנאף שהרי הוא נואף. לא תגנוב

דיא שפראפ פון גענען איינציגען מענשען, וואס ער איז גיט וזכה ציא האפען גוטע מינדער אויג עניקליך ויזא ווייטער שפעעהט. דער מענש, וואס איז אייבער געגעבען ציא דער גבירה, פיהרט ער צום סוף אייבער זיין גפש אויג דערנווייטערט איהר פון עולם הקא, וויי אים שפעעהט אין כושלי; נואף אשה חסר לב ומשחית גפשו הוא יעשנה ער ער וואס איז קנאה מיט א פרויא איז א מענש אהן פערשטאנד - אהן א הארץ - אויג דער וואס פיהרט עם פערדארקט זיין אייגענעם גפש. קל ומן עם וייגען דא (בייא אינדען) מענשען וואס זייגען אייבערעגען ציא זנות - נאנט דיא גקרא - ווייקט פון זייא דיא שכניה, ויזא עם שפעעהט וכו' - נאה פערד: דיא פרוימע ליידען אויך צוליעב דעם, ויזא דיא גקרא נאנט, אויג קען האט צוליעב דער גבירה שלעכטע מינדער, שפעעהט אין דער גקרא אין א פאאר ארבעט. אויף דעם פוסק: בגדה יהודה וכו', נאנט דיא גקרא, אז מיט דיא הארבעט בגדה יהודה - יהודה איז געווארען מריילאן, ויזא האט געפאלשט - מיניט מען; יהודה האט געדיענט עבירה גרה. ותועבה געשעה גישראל - בייא ישראל איז געשהן געווארען אויגוויידיגעס, שארדי

ליקעם - מיט דעם מיניט מען מששב וכו'. בי חלל יהודה את קדש ה' - יהודה האט ענטהייליגט דיא הייליגקייט פון נאטם - מיט דעם מיניט מען; יהודה האט קנאה געווען, ובעל בת אל גבר - ער האט געלעבט מיט דער מאכטער פון אפגעקען נאטם - דאמיט מיניט מען; א עובדת זלילים, אויף דיא אלע פערדארקען טערדט אויבערפיהרט: דער מענש, וואס נעמט דאס פיהן נעמט ער גיט זוכה זיין ציא האפען, אויב ער איז א פלמיד חכם - א זוהן א פלמיד חכם, ויזא דיא גקרא ערקלאהרט, אויב ער איז א פיהן גדול - א זוהן, וואס נאלל פקריב זיין א גרדן מנקה ציא נאטם. נעה דיא רשעים - נאנט דיא גקרא אין איין אנטער ארט - וואס גיט גענוג, וואס זייא מאכען זיך שולדיג, מאכען זייא זייטערע מינדער אויג עניקליך אויך שולדיג. פיעל נאכען לאומ נאטם דאס זייגיגע אריבער, שפעעהט אין דער גקרא, דאס די סט; ער האלט זיך איין גיט ציא פערדארקען דיא נעלשן חוץ זנות ויזא עם שפעעהט וכו'. דער נואף אויג דיא נואפת דיא זונה, נאנט א גאדה, קאנגען אפאל עובר זיין אויף אלע עשירת הדברות עניקליך. אויג ער זיינט דארטען

תגנוב כמו מים ננובים ימתקו וגו'. לא הענה ברעך עד שקר שהוא נואף עם אשת חבירו והיא אומרת לבעלה ממך אני מעוברת. לא תחמוד אשת רעך וגו' שכל מי שהוא חומד אשת חבירו ונואפה חומד כל ממון של חבירו כיצד שהוא נואף עמה והולך והיא יולדה ממנו וסבר בעלה שהוא בנו בא להפטר מן העולם עושה דיהיקי ומורישו בכל אשר לו ואינו יודע שאינו ממנו ונמצא חומד כל אשר לחבירו. וזכור את יום השבת כיצד שהרבה פעמים כהן יש לו כהנת ישראל נכנס עליה והיא יולדת מישראל וסבור שהוא בנו של כהן ועומד אותו התינוק וגדל ומשמש בכהמ"ק בשבת ואינו אלא ישראל ונמצא חילל השבת. ומעשה ברשע אחד שהמד אשת שכנו שהיא היתה יפה הואר ושובת שכל ודבר עמה פעמים רבות והיתת ממאנת לו לפי שא"א היתה פ"א הלך בעלה למקום אחד ועש"ק היה עמד אוהו רשע והתר את הבית בליל שבת ואנסה ושכב עמה ואח"כ הרגה כדי שלא תזעק ותגיד אה קלוננו וגנב כל מה שבבית והלך לו. הרי עבר על זכור את יום השבת ועל לא תנאף ולא תרצח ולא תגנוב ולא תחמוד למחר באו

השכנים וראו את המחותרת נכנסו לביתו ומצאו את האשה שהיא נהרגת אמרו מי עשה זאת לא עשה אלא פלוני שכנו קראוהו ואמרו לו למה עשית זאת אמר להן אני נשבע לכם שלא עשיתי נכנס לבהב"ג ונשבע להן ועבר על לא תשא מה עשה שכר את העדים של שקר ויעירו על אחד משכניה הרעים שהוא עשה ועבר על לא הענה וגו' פשפשו את הדבר ויודע שהוא עשה כל המעשה ונתירא שלא יהרגוהו וברח לו ועבר על כבוד את אביך ואת אמך הרי שעבר על עשרת הדברות מי גרם לו על שחמד את העריות ללמדך שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה, וכן כל העריות עונשן חמור עד מאד שכן אחר כולן כתיב ונברחו הנפשות העושות מקרב עמם והזהיר גם ע"י נביאיו כמו דכתיב כי חלל יהודה את קדש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר וכתיב בתויה יכרת ה' לאיש אשר יעשנה וגו'. ודע שיש עוד סיבה גדולה המביא לאדם שיהיה לו הפקר איסור עריות והוא ע"י נבול פה כי ידוע שע"י סדת הבושה יש על האדם יראת השם שירא מלחטאו וזו המדה נקבע באומה הישראלית במעמד הר סיני שירד ה' או בענין כבודו

ואנטערוזכט געווארען אונ עם איז דערואנגען גע-
ווארען אויף געשטימט, אז דאס האט ער געמחון
אונ ניט קיין אנדערער, אָפּער דער פּעריפּראָכער
האט נאָך אוּפּגעניעט צו ענטלויפּען. דאָ האָט יא
עבירה פון זנות געבראכט אַ מענשען צוואַ עובר זיין
אויף אללע עשרת הדברות (עצה געבאשען): ער
האט קחלל שבת געווען, פּוּגה געווען - וואָס מיט
דעם האָט ער שוין עובר געווען אויפ'ן גרשען
געבאָט: אָנכי ה' אֱלֹהֵיךָ וְיִי אֲמִיר הָאֲפֵן אויפ'ן
געוואָנט. - דאָן האָט ער געהרג'ט אַ מענשען.
גענג'ט, געלוקט דאָס וואָס געהאָרט צו אַפּדעקען.
דאָן האָט ער געשוואָרען פּאַלש, געשטעללט
פּאַלשע עדות, אַם עננע, אַז ער איז געבלאָפען,
האָט ער געלאָען זיין פּאַטער אונ מומטער אָהן
שטימען. פאַר דעם איסור עריות קומט קרת, וויא
עס שטעהט: וּנְקַרְתּוּ הַנְּקֻשׁוֹת וְכוּ' אונ וויא עס
שטעהט אין דעם פּסוק פון דיא נביאים, וואָס מיר
האָפען גרשט געבראָכט. עס איז נאָך אַ סָבָה דאָ,
צוליעב וועלכער דער איסור עריות ווערדט דפּקט
בייאַ אנדערע, דאָס איז נבול פּה (קענען מיאוסע
רעדן). ווער פּיעל האָלט געצאהלף דיא בויגה

דאָרשען פּאַראָכע וויא עס קומט פאַר אללע עשרת
הדברות. עס האָט אַמאָל געמאַרפּען אַזא געשיכטע,
ערצאהלט דייגעלעך אַנדה: איינער אַרשע האָט
געוואָרען איין אויב אויף דער שאַנער אונ קלונער
פרויה פון זיין שכן. אָפּער נאָר זיין מיה, איפּער-
צורענען איהר, האָט איהם ניט געהאלפּען: דיא
פרויה איז געבליעבן אַרענגליך אונ פּריי צו איהר
פּאָנ. איינמאל - דאָס איז געווען פּרייטאָנצונאָכט-
אז קער פּאָנן פון דער שאַנער פּרויה איז געווען
פּערריוון, האָט זיך דער שכן אַריינגענג'ט אין
שטוב דורך אַ לאַך, וואָס ער האָט געמאַכט אונטער'ן
וואַנד, האָט דיא פּרוי פּערגעוואַלטיגט, אונ גאב-
הער האָט ער איהר געהרג'ט, ווייל ער האָט מורא
געהאָט. זיא זאלל איהם ניט אַרויסגעבן, אונ
האָט דיא שטוב גענג'ט אונ איז אַוועק. אויף
קאָנגען זיינען אויפגעלאָפען דיא שכנים אונ עס איז
בייאַ אללעמען געבליעבן, אַז דאָס איז דעם שכן'ס
אַרפּייט. גענער האָט אָפּער געשוואָרען, אַז ער ווייס
ניט פון וואָס ציא נאָמען. ער האָט נאָגאר געדרינגען
עדות, וואָס האָפען עדות געוואָנט אויף איין אַנדער
שכן. אז ער איז דער עושה הנקלה, דיא נאָך איז

כבודו ונגלה אליהם פנים בפנים וכמה דברים ובעבור
 היתה יראתו על פניכם לבלתי לחטאו ואח"ל זו
 הבושה שכל המתבייש לא במהרה הוא חוטא וע"כ
 כשהוציאו רוצה להחמיאו סרגילו מתחלה באיסור
 גיבול פה כדי שיוסלק מעליו מדת הבושה וגם ממילא
 עי"ו גופא מורה יצה"ר בנפשיה ונקל לו להחמיאו
 אח"כ. והנה העון הזה גופא אפי' אם לא היה בא עי"ו
 לאיסור עריות ג"כ עון פלילי הוא שממטא ומהעב
 עי"ו אה נשמתו ואמרינן בגמ' [שבת ל"ב] כל המנבל
 פיו אפילו נחתם עליו גזר דין של שבעים שנה למוצה
 הופכין עליו לרעה ה"ו ובעון זה בחזרו ישראל מתים
 וצרות רבות וגזירות קשות מתחדשות עי"ש. וגם ידוע
 מה דאיתא בספרים שע"י עון זה שממטא ומהעב
 את כח הדיבור שלו כל דיבוריו שטרבר אח"כ בדברי
 קדושה כגון ק"ש ותפלה ואיזה ברכה הכל הוא הולך
 למזמין שאין מהקבלין למעלה באוצר מלכו של עולם
 כלל אם לא שעשה תשובה רוח רומה לאחד שהביא
 דרוון למלך בבלי מאום שבודאי משליכין לו הכל על
 שנתורה

בְּרָבוּ, וְאִם עַד זָמַנְךָ, סִידְעָן אִו עַד מְהוּמָה מְשׁוּבָה,
 וְיִיָּל עִם קוּמְמָה אוֹיִם וְיִיא אִיגְעַר בְּרִיּוּנְךָ דְעַם
 קְאִינִי אַ פְּרַעְוָאנְךָ אִין אַ שְׁמוּצִיגְעַ גְּלִי, אַנְעִלְכֶען
 גִּיבִיט קַען דְּאִךְ גְּעוּיִם, אַלְעֵם אַ עִקְרָךְ אִין גְּעוּיִקְט
 אוֹג עַד, קְרִינְךָ גְּאִךְ אַ שְׁמִירָא. דִּיא מְצוּת וְיִינְען
 אוֹיךְ מְקוּנִת צוּר גְּאִמְט אוֹג דִּיא שְׁאִנְקִשְׁעַ גְּלִי, אִין
 וְעִלְכֶע דְּעַר מְעִנְשׁ בְּרִיּוּנְךָ אִיהִם אַ מְהִיָּל פֿון דִּיא
 מְקוּנִת, אִין דְּעַר מוּיָל, אוֹג דְּא קוּמְמָה דְּעַר מְעִנְשׁ
 אוֹג גְּעִשְׁמוּצִיגְט אוֹג מְהִיָּגְרַע גְּלִי, אוֹג בְּרִיּוּנְךָ
 גְּאִךְ רִאנְן גְּאִמְט אַ מְקוּנִת. דְּעַר חֲטָא פֿון גְּבוּל פֿה
 אִין אִיבְּעִרְהוּיִטְט פֿער־בְּרִיּוּטְט צוּוִישְׁען דִּיא פֿאַבְרִיק־
 אַרְבִּייטְעֶר אוֹג אַרְבִּייטְעֶרִינְען, דִּארױם דִּיאַרְפֿען דִּיא
 גְּלִיטְעֶרן דִּיא פֿאַרשְׁטאַנְדִּיקְע וְעִלְכֶע וְיִינְען גִּישְׁע
 פֿרִינְדִּיק דִּיא קִינְדֶּער מִיט אִיין אַקְט מִיט אַלְע
 קְרַאפְטְען וְעַהן גִּיט לֹאנְען דִּיא קִינְדֶּער אַרְבִּייטְען
 אִין דִּיא פֿאַבְרִיקֶען, דְּען גְּעִדֶּע גְּבִינְדֶּה אִין נױר
 שׁוועֶר דְּעַם גְּעִישְׁטְען דְּעַם צוּוִישְׁטְען מֵאל, דִּיאנְן
 גְּעַהם זִיא שׁוִין שְׁטַעלֵל, אוֹג דִּיאם גְּלִיבְּען נױר בִּיא
 צוּר מְלַאכָה וְאִם קִאָפֿאַנִירְען וְיך צוּרִאמְקֶען בְּחוּרִים
 וּבְתוּלוֹת וְאִרְךָ אַטְמֶע וְיין קִינְדֶּ גִיט אַבְּנֶעקְען.
 אִין דְּעַם סְפֵר מְעַלֵּת מְדוּת שְׁמַעְהָ מִבּוֹ הַלְשׁוֹן:
 הַיִּטְמֶעט וְיך קִינְדֶּער פֿון עֲרִיזוֹת קְנוּט, וְיִיָּל דְּעַר
 מְעִנְשׁ לֹאנְט וְיך אִין דְּעַם לִיבְּט אִינְקֶענְען פֿון יַעַד
 דִּרְע

אִךְ דְּעַם קְעִנְשְׁען פֿון אִיין גְּבִינְדֶּה. דִּיא מְכָה אִין
 בִּיא אִינְען אִינְגְּעִלְאִנְצְט גְּעוּוִאָרְען גְּעַת קְבֵלֵת
 הַתּוֹרָה, וְיִיא דִּיא גְּקִרָא זָאגְט אוֹיף דְּעַם פֿסוּק:
 וּבְעִבּוֹר תּוֹרָה יִרְאָתוֹ עַל פְּגִיבִים, אוֹ דְּעִרְטִיט מִיִּינְט
 קַען דִּיא בּוּשָׁה, דְּעַנן דְּעַר וְאִם קִאָמ בּוּשָׁה וְיִנְדִּיקְט
 גִּיט אִוִי לִיבְּט. וְאִם מְהוּמָה דְּעַר יַעַד דְּרַע וְעַר
 גְּעִמִּיהֶם וְיך, דִּיא גְּרַשְׁטְע וְאִךְ אַרְבִּאצוּנְעֶרְטֶען פֿון
 קְעִנְשְׁען דִּיא מְדוּת הַבּוּשָׁה אוֹג צוּר דְּעַם צוּוִיעַ
 גְּעוּוִאָהִיט עַר אִיהֶם אִיין. רְעַקְען גְּבוּל פֿה, אוֹג רִאנְן
 אִין אִיהֶם שׁוִין לִיבְּט צוּר בְּרִיּוּנְען אִיהֶם צוּ אַרְעֶסְעַר
 גְּבִינְדֶּה. דִּיא גְּבִינְדֶּה פֿון גְּבוּל פֿה אַלִּיין אִין
 אִינְגְּעִלְאִיק אוֹיךְ גְּעַהר גְּרוּיִם, וְעַען עִם קוּמְמָה
 דִּארִינְךָ אַפִּילוּ גִיט צוּם אִיסוּר עֲרִיזוֹת, וְיִיָּל עַר אִין
 מְטָא מִיט דְּעַם וְיין גְּשְׁמָה. פֿל הַמְגַבֵּל אַחַ פּוּ.
 דְּעַר וְאִם רְעַקְט גְּבוּל פֿה, זָאגְט דִּיא גְּקִרָא, אִין
 אַפִּילוּ וְעַען עִם אִין אִיגְעַר אִיהֶם גְּעִשְׁטִימְט גְּעוּוִאָרְען
 אַ גִּישְׁעֶר גּוֹר דִּין, אַנְדֶּערֶט מִעַן אִיהֶם אוֹם אוֹיף
 שְׁלֶעקְט. פֿאַר דְּעַר וְינְדֶּ שְׁמִירָקְען דִּיא אִירִישְׁע
 וְינְע לִיבְּט אוֹג עִם קוּמְטְען אוֹיף אִינְדֶּען פֿיעֵל צוּרִת
 אוֹג שְׁנַעְקֶע גְּעוּרִת. אוֹיךְ אִין יִדְנֶע פֿון דִּיא מְפִרִים,
 אוֹ דִּירְךָ דְּעַם וְאִם דְּעַר מְעִנְשׁ פֿער־אִינְרִינְיִינְט זִיין
 מוּיָל מִיט מִיאָקֶע רִייד וְעַקְען גִיט אַנְגְּעוּבְּמֶען אוּיפֿן
 הַיִּטְמֶעל אַלְע מִיָּלִיקְע וְאִרְפֿעֶר, וְיִיא קְרוּשָׁה, קִישׁ

לירי נאוף וכל הצופה בנשים סופו שהוא בא ליה עבירה. בני בואו וראו כמה האשה זונה קטנה שהיא מרה מן המות כענין שנאמר ומוצא אני מר ממות את האשה אשר היא מצודים וחרמים לבה אחרים ידיה מצודים בעוה"ו וחרמים לעוה"ב. צאו וראו מה שכתוב באשה המנאפת שהופסת את האדם בהלקת לשונה ורכות שפתייה כענין שנאמר כי נפת המופנה שפתי ורה וחלק משמן חבה אלו שפתי זונה שהן מתקוין כנופת להמעות את הבריות מה כתיב בתריה ואחריתה מרה כלענה חדה כחרב פיות שכפי עריבותה של עבירה תהיה אח"כ מרירותה ולא עוד אלא שמביאתו לירי מיתה שנאמר כי רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה ואח"כ באגדה מאי דכתיב ואחריתה וגו' חדה כחרב פיות מה החרב הזוהי אוכלת משני צדדיה כך הזונה מאבדת חייו של האדם מן העוה"ו ומן העוה"ב וכן הוא אומר רגליה יורדות מות היינו בעוה"ו שאול צעדיה יתמכו לעולם הבא, אבל כל מי שבא דבר עבירה לירי ופירש ממנה מאהבת השם לא מפני יראת אנשים וזכה ועולה לגדולה תדע שכן הוא שלא עלה יוסף לגדולה אלא בשביל שפירש מן אשת פוטיפר ונדבר בוה לקמן מגדול שכרו. כמה

שבתורה תדע שכן הוא שהתורה ריבתה על העריות שמירה לפנייהן ושכירה לאחריהן לומר שיהא אדם נזהר ונשמר מהן ביותר, שמירה לפנייהן דכתיב ושמרתם את חקותי ואת משפטי, שמירה לאחריהן דכתיב ושמרתם אתם את חקותי ואת משפטי ולא תעשו מכל התועבות האלה האורח והגר הנגר בתוככם, שתי שמירות הללו שמירה לאיש ושמירה לאשה שמירה מאשתו (ר"ל כשהוא נדה) ושמירה מאשה אחרת. שמירה בעינים ושמירה בלב. שמירה בשפתיים ושמירה במעשה. שמתוך שאדם נותן לבו להסתכל באשה הרי לבו מתאווה לה והוא כרוך אחריה ומתוך שהאדם מרבה שיחה עמה ושחוק וקלות ראש סוף שהוא בא לירי הרגל עבירה לפיכך ריבתה עליה ההורה שמירות הרבה ומהו ושמרתם את חקותי עשו משמרת למשמרתי כגון שניות לעריות שהן מדברי סופרים ואח"כ שלא תאמר כל מי שנאוף בגופו בלבד נקרא נואף שאפילו הנואף בעיניו שנאמר ועין נואף שמרה נשף וגו' וכן הוא אומר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם הרי כבר למדנו שכל מי שתר העבירה בלבו ובעיניו נקרא זונה ואח"כ אל תרבה שיחה עם האשה שסופך בא

גלאמטער וויא בויקעל. ואחריתה, און איהר סוף - ווערדט אויסגעפיהרמ ווייקער - צום סוף ווערדט זיא ביטער וויא ווערמוקח און שארף וויא א שווערדט דאס הייבט: וויא גרויס עס איז זיא זיסקייט אין אַנפאנג, אזוי גרויס איז זיא ביטערקייט צום סוף אז מען האט זיא עבירה שוין אַבערמאן. זיא עבירה גריינגט דעם מענשען אויף צום מורדט. וויא עס שטעהט פי כבים חללים הפל, דען זיא האט פיעל מענשען געווארפען (געפאדט) און איהרע גרוגים זייגען געהר פיעל. אויפן פסוק חרה פתח בית (זיא איז שארף וויא דער צווייטטייקער שווערדט) זאגט זיא גכרא: אזוי וויא דער שווערדט קאדט פון צווייא זייטען אזוי קאדט זיא זונה דעם מענשען אויף פון צווייא זייטען: אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט. אזוי שטעהט אויף: רגליה יורדות פות (איהרע פיסס געהען צום מורדט) דאס הייסט: אויף דער וועלט, און שאול צעדיה יתמכו (איהרע קריסט לעהגען זיך אן אן דעם גיהנום) - אויף יענער וועלט. אָפּער דער וואס איהם איז פאר- געקומען אזא עבירה און ער האט זיך פון איהר

אבנעהים

דער, און צום סוף פערליעקט מען דורך דעם דעם חלק לעולם הבא וכו'. און היטמען מוז מען זיך מיט דיא אויגען וויא מיטן הארצען, מיט דיא ליפפען וויא גפנעשע. אז מען קוקט אויף א פרוגעני- צייקער קריינט מען צוא איהר חשק און פון רעדען מיט איהר און לאקען און שפאם מאקען קוממט מען צום סוף צוא איין עבירה בפועל. מען דארף גיט מייגען אז א נואף הייקט נור דער וואס איז מונה מיט מיטן קארפער, גיין, אפילו דער וואס איז מונה מיט דיא אויגען הייקט אויף א נואף. עס איז א מפורשער פסוק: ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם. דוא נאלקט גיט רעדען פיעל מיט א פרוגעניצייקער, זאגט זיא גכרא, ווייל דאס נעמט דיר אס ענדער גריינגען צו נאוף און דער וואס קוקט פיעל אויף ווייקער נעמט אס ענדער קוממען צו איין עבירה. ומוצא אני את האשה וכו', און אויף געפינט זיא פרוי, שטעהט אין קהלת, ארגער פון מורדט וכו'. זי נפת המופנה שפתי ורה וכו', דען פון דיא ליפפען פון דער פּרעמקע (פרוי) קרישפט זיסקייט, און איהר נוסמען (איהר מויל) איז

פרק כא

עוד מענין זה .

אותו באכזריות ממה שנאמר ושנתחך לאכזרי, וינחם
 באחריתו ככלות שארו ובשרו על כל העבירות
 שעשה בעוה"ו אבל אין מי יועיל לו או וכמו שנאמר
 ונהמת באחריהך ככלות בשרך ושארך וגו' ואמרת
 איך שנאוי מוסר ובעצמו יתודה לבסוף על כל העונות
 שעשה בעוה"ו. כמו שאחז"ל על הפסוק עוברי בעמק
 הבבא מעין ישיהוהו גם ברכות יעמה מורה מלמד
 שהרשע מתודה כשם שהמצורע מתודה ואומר אני
 פלוני בן פלוני עברתי עבירה פלונית במקום פלוני
 ביום פלוני בפני פלוני במעמד פלוני ופלוני . וגם
 מצדיקים עליהם או את דינם ואימרים לפניו רבש"ע
 יפה דגת יפה זכית יפה חייבת יפה תקנת גיהנםם
 לרשעים וג"ע לצדיקים (והכוונה שאו רואה האדם
 בעצמו גדול הקלוקל והחורבן שפעל למעלה בעולמות
 הקדושים ע"י מעשיו הרעים והגביר בזה מאד את כח
 הקליפות והחיצונים ע"כ הוא מצדיק הדין על עצמו).
 כמה גדול עונש הגיהנםם שאחז"ל שבמה מיני אש יש
 בגיהנםם יש בה גחלים כהרים ויש בה גחלים כגבעות
 ויש

כמה יש לו לאדם להיות זהיר מזה החטא החמור
 כי אמרו חז"ל (בירושלמי פ"א דפאה) שהוא
 אחד מר' דברים שנפרעין מן האדם ע"ז בעוה"ו
 והקרן קיימת לו לעוה"ב כי הוא גדון ע"ז בעניות
 ודלות ושאר מיני יסורים כמו שאחז"ל כל מי שהוא
 להוט אחר הונות לסוף שהוא מבקש כבר לחם בביתו
 ואינו מוצא שנאמר כי בעד אשה זונה עד ככר לחם
 ואחז"ל כל הממרק עצמו לדבר עבירה פצעים וחבורות
 יוצאות בו שנאמר חבורות פצע תמרוק ברע ולא עוד
 אלא שלוקה בהריוקן שנא' ומכות חררי בטן . ובפרט
 אחר מיתתו כמה יקשה עונש העבירה זו כמו שאחז"ל
 שכל מי שהוא להוט אחר העבירה גורם לעצמו שהגמל
 ממנו הוד שכינה ומלאכי חבלה מושלין עליו ודין

אבקעיהם, איז ער דערפאר עולה לגדולה. איז פאר
 דעם זכות איז יוסף אויף גהגבל געווארען אין מצרים,
 וויא סיר וועללען שפאטער ארומקענען;

פרק כא

וויא ווייט קען דארף זיך הימקען פון דער געבידה
 געהט קען פון דעם וואס דיא גקרא נאגט, אז
 זיא איז איינע פון דיא פיער געבירות, פאר וועלכע
 קען רעקענט זיך אב פיסין קענשען אויף דער וועלכע,
 אונ דער קרן, דער גיקר שפראך, גלייבט נאך אויף
 גענער וועלט. דער וואס איז איבערגעגעבען צוא דער
 געבידה, נאגט דיא גקרא, נעמט צום סוף גיט האגען
 קיין גרויזט אין שמוב, וויא עם שפעעהט וכו'. דער
 נואף, נאגט דיא גקרא אין איין אנדער ארט, ווערדט
 אויך געשפראכט מיט פערשיענע וואונדען אונ
 קראגהייטען, וויא עם שפעעהט וכו'. דער וואס
 איז איבערגעגעבען צוא דיא געבידה, נאגט וויעדער
 דיא גקרא, געהט פון איהם אראב דיא פראכט פון
 דער שכינה אונ עם קעררשען איבער איהם נאכ'ן
 מירטם פלאכי חבלה, וועלכע משפמן איהם, ועוד
 קארדעריש. ונהמם באחריהך וכו', שפעעהט אין
 משלי, אונ דיא וועקט גלאגען קרמה האבען אין
 דיין ענדע, אז דיין לייב נעמט פערדראקען נעקען

וכו' אונ דיא וועקט צוא זיך נאגען; וויא אזוי האב
 איך דאס געקאנט פיינד האגען מוכר וכו'. קען וועט
 זיך אויף גענער וועלט אליין קתנה ויין אויף דיא
 גבירות, וואס קען האט געטהון, וויא דיא גקרא
 נאגט, אז דער רשע איז זיך קתנה אונ נאגט; איך.
 דער אונ דער, האב געטהון דיא אונ דיא געבידה
 אויף דעם אונ דעם ארט אין דעם אונ דעם מאג,
 פאר דעם אונ דעם אין דיא אייגען. אויך איז דער
 קענש. דיאן אויף זיך מצדיק דיין וועקט פערמיט
 דעם משפט אונ ער נאגט; רבש"ע, גוט האקט
 דיא געמשפט, גוט האקט דיא געטהון מיט דעם,
 וואס דיא האקט גענעם פרייגעשפראכען אונ דעם
 האקט דיא פערארטהיילט, גוט האקט דיא געטהון
 מיט דעם וואס דיא האקט איינגעפיהרט דעם גיהנום
 פאר דיא רשעים אונ דעם גן עדן פאר דיא צדיקים.
 דיא פנה פון דעם פאקאר איז; דער קענש אז ער
 וועט נאך דעם אליין איינזעהן וויא גרויס עם איז
 גענוען דער חירבן, וואס ער האט מיט ויין וינגיען
 אנגעמאכט אין דיא עולמות העלוינים, נעמט ער פאר
 שפעעהן ויין גרויסען פארברעכונג אונ דארום נעמט
 ער אויף זיך מצדיק דיין ויין. איז דעם גיהנום, נאגט
 דיא גקרא. איז דארשען דיא פיעל פארשען פיער;
 אנדערע קאהלען ווייגען גרויס וויא דיא בארן, אנדערע
 וויא

לא יראה יה ולא יבין אלהי יעקב ואומר (יחוקאל י"ה) הראית בן אדם אשר וקני בית ישראל עושים בחשך וגו' כי אומרים אין ה' רואה אותנו עוב ה' את הארץ . כרוך המקום ברוך הוא שאין לפניו משוא פנים כשם שחם עוברים עבירות כחדרי חדרים ובמסתרים ובמקום חשך וממון כך הקב"ה יחפש עונותיהם מתוך אורות ונרות שנהא' (צפניה א') בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות ופקדתי על כל האנשים הקופאים על שמריהם האומרים בלבכם לא ייטיב ה' ולא ירע לכך נאמר הדרה ר"ל שהנפש החוטאת עושה העבירה כמקום סתר כדי שתשאר לעיני הבריות הדרה עליה במקדס אבל הקב"ה שהוא גדול העצה ורב העלילות מסכב שיתפרסם חמאה לבסוף לעיני הכל כמו דבר המתחפש באישון לילה ע"י נרות ועי"ז ירד הדרה מעליה וזהו שכתוב וירד הדרה וכעין זה אחו"ל על הפסוק אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום ה' הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה' אל תקרא אראנו אלא אראנו כיצד וכו' נאף אדם אשה בסתר הקב"ה מצייר צורת הולד בצורת הנואף כדי שידעו הכל את הנואף וכן כה"ג כמה סיבובים עו' שיתפרסם לבסוף

יש בה נחלים בים המלח ויש בה כאבנים גדולות יש בה נהרות של זפת ושל גפרית כושכין ורותחין וכשנזור דין ח"ו על הרשע לירד לגיהנם הוא מוריד דמעות כמעין של שיתין . ואיתא בהנא דבי אליהו הרשעים הגמורים הרי הם כרוך גיהנם כציר ומוריים בתוך הקדרה מה הקדרה זו כיון שנותנין בתוכה ציר או מוריים מיד היא נחה אף הגיהנם כיון שנותנין בה פושעי ישראל מיד היא נחה כיצד כשהיא מתרגשת אומר לה הקב"ה למה ועל מה את מחרגשת אומרת לפניו רבש"ע הן לי אלו המכירין בה (ר"ל אלו רשעי ישראל שמכירין את התורה) ועוברין עליה והקב"ה משיא לגיהנם בדברים ואומר לה שמא אין לך מקום לפושעי ישראל באותה שעה אמרה גיהנם לפניו רבש"ע והלא נשבעת לי להרחיב אותי שנאמר לכן הרחיבה שאלו נפשה ופערה פיה לבלתי חק וגו' ואין לכן אלא שנועה שנאמר לכן נשבעתי לבית עלי ומה ת"ל (ישעיה ה') וירד הררה והמונה אלו שעוברין עבירה בחורי חדרים במקום הטמון ואומרים מי רואנו ומי יודענו שנא' (ישעיה כ"ט) והיה במחשך מעשיהם ואמרו מי רואנו ומי יודענו ואומר (תהלים צ"ד) ויאמרו

דיא וואס געמייקען זיך ציא פערשאנגערן . זייערע קעשים פאר דער וועלט , וואהקענד זייא זינדגען אין דער שטילל . אונ אזוי שטעהט אין גאנץ פסוקים וקהה כמחשך מעשיהם זייא מרגען דיא עבירות אין דער פינקטער (פארבראנגענער הייט) אונ זייא זאגען ווער זעהט אינז ווער ווייס אינז , אגער וואס מיהט גאמט ביה ער ענטדעקט זייערע זינד פאר דער וועלט אלע זאלען זעהן . דאס איז אויף דיא פונג פון דעם פסוק : געת נהיא אחפש את ירושלים בגרות (אין זענער צייט וועלל איך דירכוכען ירושלים מיט ליכט) איך וועלל ארויסווייזען פאר דער גאנצער וועלט זייערע זינד , וואס זייא מהגען אין דער שטילל , מייגענדיג אז קיינער זעהט ניש . אזויא זאגט אויף דיא נקרא אויפן פסוק : אם יסתר איש במסתרים וזני לא אראנו , וועגן א מעגל איז אין פערבראנגענעם קונג מיט א פרוי מאכט זאמט דאס קינד זאלל געראטען זיין אין פאטער אונ אזוי ווייסען זאלע ווער דער נואף איז , אדעו זאגט מיט אנדערע מיטמלען זאלל געוואקט ווענען . דער ווארט אראנו (איך זעה איהם) איז גלייך וויא עס וואלט שקעהן אן אנו איך מאך דיא וועלט זאלל ווען

וויא דיא הינלען (קליינע פארגלייך) . אנדערע וויא דער ים הקלח , אנדערע וויא גרויסע שטיינער . זייערער זייען דארקען דא מייקען פעה אונ שוועבעל אונ אז עס ווערדט אויפן רשע נגור צוא געהן אין גיהנם פערניקעט ער מייקען מרעהרען . דער פגא דבי אליהו זאגט : דיא רשעים גמורים זייען אין גיהנם וויא עססיג אין דעם קאקענדיגען מאפ : וויא מען לענט זייא אין גיהנם אריין ווערדט ער גלייך גערוהיגט . וואס קאכט דא אזוי ? פקענט גאמט דעם גיהנם . דער גיהנם זאגט צוא גאמט : גיב מיר דיא קענשען וואס קאנען דיא תורה אונ זייען אויף איהר עובר . דאנן פראבירט זיך גאמט אבשלאגען דעם גיהנם אונ ער זאגט איהם : פיעללייכט האפט דא גראדע זעמט קיין ארט גיט פאר דיא פושעי ישראל , אויף דעם אנטווערנט דער גיהנם : רבונו של עולם : דא האפט דאך מיר פערשפראקען צוא פערבראנסערן , וויא עס שטעהט וכו' . מיטן פסוק וירד הדרה ומונה ומונה מייגט מען דיא וואס מהגען דיא עבירה פחדני חדרים אונ פראקטען : ווער וועט אונן דא זעהן ? דאס הייקט : תרד הדרה - אונ עס וועט אראב (אין גיהנם) איהר שאנגקייט -

לבסוף עונו לעין הכל וכפרם בעוה"ב שם בודאי
 מחפרכם רעו לעין הכל כידוע שכן העבירה שעשה
 בעוה"ו נבראת כח המומאה בהמונה זו כמש וקשורה
 בו ואינה גפררת ממנו בכל מקום שהגפש הולכת שם
 בעוה"ב עד עת יקבל עונשו כמו שאח"ל שכל העובר
 עבירה בעוה"ו מלפנתו והולכת לפניו וכו' ר"א אומר
 אף קשורה בו ככלב שנאמר ולא שמע אליה וגו'
 לשבב אצלה בעוה"ו להיות עמה לעוה"ב וכמה תגדל
 כלבתו עי"ו אין לשער ואין להעריך השם ישמרנו .
 ר"א הדירה אל חקרי הדרה אלא חורה שתורין על
 העבירות ועושין אותן כמה פעמים לכך נאמר הדרה .
 מאי המונה אלו שהולכין המונים המונים חמשה חמשה
 ועשרה עשרה ונוגבים ונוזלים וסוגים זה בפני זה
 ואין להם בושה לא סממליא של מעלה ולא סממליא
 של ספה וכו' לכך נאמר המונה (ר"ל הדרה קאי
 על אלו שעושין העבירה ביחודי בסתר כסבורין שע"ו
 לא ירד הדרן מעליהן ובא הכתוב והודיע שלבסוף
 ירד הדרן , והמונה קאי על אלו שעושין העבירה זה
 בפני זה בהטון ואין להם בושה כלל כל אלו ירדו
 לשאול עבור זה) . ועונשן לבסוף הוא ג"כ כעין זה

שנשרפין כ"א בפני חבריו וע"י סיועה חבריו כמו
 העבירה שסממא עשה כ"א ע"י הסתה חבריו שהחזיק
 את ידו לזה וכדאיתא בהגדה"א זומא פ"ו א"ר יוחנן
 בן זכאי פ"א היתה מהך ברוך ומצאתי אדם אחד
 שהוא היה מלקט עצים ודברתי עמו ולא החזיר לי
 דבר ואח"כ היה בא אלי וא"ל רבי ומה אני ולא חי
 ואמרתי לו אם מת אתה עצים הללו למה לך אמר
 לי רבי האוין מה שאומר לך דבר אחד בשהייתי חי
 אני וחבירי היינו עוסקין בעבירה גפלטין שלי
 וכשבאנו לכאן גזרו עלינו גזר דין של שריפה כשאני
 מלקט עצים שורפין את חברי ובשהוא מלקט עצים
 או שורפין אותי וכו' [והעתקתי כל המאמר לעיל
 בסוף פמ"ו] . ואח"ל הסממא לאדם קשה מן ההורגו
 שההורגו הורגו בעוה"ו והמחטיאו והורגו בעיה"ו
 ובעוה"ב לכך מצרים אע"פ שהשליכו זכריהם ליאור
 נאמר עליהם לא ההעב מצרי כי נר וכו' אבל עסון
 ומאבב על ששכרו עלינו את בלעם בן בעור והוא
 סיבב ע"י עצותיו הרעות לזנות ולכמה עונות לכך
 נזרנו עליהן לא תדרוש שלום ומנוחתם כל ימך
 לעולם . וצא ולמד מנחש הקרמוני שהחטיא את תוה
 ונתקלל

נעהן . אויף דער נעלם וועררט דא עבירה גענוים
 איבעראל געקאנט , ווייל דער פם הטוקאף , דער
 סלאף רע , וואס וועררט געשאפען דורך דער
 עבירה , האט דיעלעכע געשפאלט וויא דא נואף ,
 אונ גר פקעט גיט אב פון דער גשקה ביו יא וועררט
 געשפראכט . וויא דא גקרא נאנט , יא איז אנגעבונדען
 אן איהם וויא א הונד . פון קאנו יד פארשגעלען
 וויפיעל שאנדע פון נעט פון דעם האפען . מיין
 נוארט געטונד' מינגט פון דא וואס פהנען דא
 עבירה קאספאנעס-וויין (הכון הייקם : א פאספע ,
 א קאספאנעס אונ האפען נאר קיין בושא גיט פאר
 נאכט גיט פאר לייפען . זיער שפראך איז גראסקער
 סים דעם וואס פון פקענט וויא איינער פארן
 צווייפען אין דא אויפען אונ דורכ'ן צווייפענס הילף ,
 ווייל פהגענדיג דא עבירה האפען זייא זין גענוים
 איינער דעם צווייפען גרמיסקערט אונ געהאלפען ,
 וויא גס שפעחט אין תרביא ווסא : ר' יוחנן בן זכאי
 נאנט , איינקאל ביו איד גענאגען אין נעג . האב
 איד געבראפען איינעם קלויגענדיג האלץ . איה
 האב סים איהם אנגעפאנען צוא גערען . האט גר
 פיר גיט געאנטווערט . נאכער איז גר געקומפען

צוא פיר אונ האט פיר גענאנט : רבי איף גין
 א פה . אויב דא ב'נגט א גת , האב איף איהם
 געבראנט , וואס דארפסט דא דא זאלץ ? געת
 איף האב געלעבט , האט גר פיר געאנטווערט ,
 האב איף מיט מיין חקר געמהון איין עבירה בייא
 פיר אין שטוב , אונ אז פיר וייען געקומפען אהער
 האט פון איבער אונ גור גענען . פיר זאלען
 פערברענט ווערען ; פארן חקר כון אויף קלויפען
 האלץ צום פערברענען , אונ פאר פיר קלויפט גר
 דעם פאמר האפען פיר שוין אויפען אין קאפיטעל
 פיו געבראכט . דער פקענט וואס גביינגט דעם
 צווייפען צוא איין עבירה , נאנט דא גקרא , איז
 ארבער נאך וויא גר וואלט איהם געברענגט , דען
 הרגענען הרג'ם פון גור אויף דער נעלם , אונ סים
 איין עבירה פערשפיעלעט פון ביינע נעלפען .
 דעריבער שפעחט אויף דא כ'נדים , וואס זייא
 האפען אידישע קינדער געווארפען אין סויה צריין :
 לא התעב סצרי רוא זאלקסט דעם סצרי גיט פער-
 אקפען . אבער אויף עמון אונ מואב וואס זיי האפען
 געדונגען קלעמן גר זאלל אראבפירדען די אירען
 פון נעג , גריינגען זייא צוא גת , אויף זיי שפעחט

ונתקלל עמה. ע"כ השומר נפשו ישמור א"ע לעולם
שלא לסבב לחבירו שום חמא ועון וארובה יורוהו
להשמר מכל חמא ויהיה טוב לו בזה ובבא :

פרק כב

בו יבואר כמה צריך האדם להתנבר
תמיד על יצרו שלא ליתן לו שום פתח
ולברוח מחברת אנשי רשע. גם יבואר
בו שבודאי הקב"ה יסייעהו להאדם ולא
יטיי'אש האדם את עצמו :

אברו חו"ל (ברכות ה') אמר ר' לוי לעולם רגינו
ארם יצ"ט על יצה"ר שנאמר רגזוואל החטאו.
והכונה שבאמת יש באדם מלחמה פנימית והם שני
כחות המתהפכים אחד מושכו לטוב והוא היצ"ט
יאתר לרע והוא היצה"ר והמלחמה הזאת היא תמידית

בכל יום מימי חייו שבכל יום היצה"ר מתנבר על
האדם בתחבולות שונות ומבקש להחמיאו בעונות
החמורין כדי שיהיה יכול אח"כ לקטרגו ולימול
נשמתו ואפילו למי שהוא בחזקת כשר וצדיק כמו
שאחו"ל ארשב"ל יצרו של אדם מהגבר עליו בכל
יום ומבקש להמיהו ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול
לו שנא' ה' לא יעזבנו בידו ואם הוא מתבונן שהאדם
לא יצויה לו בשום אופן לחטוא במזיד הוא מפיל על
האדם עצלות מלהתבונן על דרכיו ועי"ז נלכד בשונג
בכמה עונות ועי"ז יש לו אח"כ פתח להחמיאו במזיד
נ"כ כמו שאחו"ל (הנחומא פ' ויקרא) כל העושה
עבירה בשונג נפתח לו פתח שיחטא אפילו במזיד
וכו' לפיכך אם חמא בשונג אין סימן יפז לו עי"ש
זה שאמר הכתוב צופה רשע לצדיק כמו הצופה
העומד בגובה העיר הוא צופה ומביט בכל הגע כן
היצה"ר אין מעלים עין מן האדם ככל היום פן יהיה
יוכל להחמיאו באיזה אופן אם בשונג ואכו במזיד אם
בקים

לא תדרוש שלומם ויבוקתם כל ימיה לעולם (דוא
ואלקטם ביינקאל גים וזקען וייגר פריעדען אונ ויער
בוכה). דער נחש הקדמוני, דערפאר וואס ער האט
היהן געבראקט צוא איין עבירה, איז אליין אויף
פערשאלקען געווארען צוגלייף מיט איהר נעל גחוקה
הלה - אויפן בויף ואלקטם הוא קריעקען אונ זא
ווייטער) דערריבער סוז זיך זעקער קענש היטשען
גים צוא גריינגען דעם צווייטען צוא א חטא.
אדריכה, קען סוז דעם צווייטען גאך סבוב ויין, ער
זאלל זיך אפהיטען פון איין עבירה, אונ דערפאר
נועם. קען האבען אזכות פאר גאטט ביה עבינ :

פרק כב.

ר' לוי האט געזאגט, שפעטה אין דער נקרא, דער
קענש בארף שטאנדיג דעם גער דרע איבער-
פעקען, מאקען ציטשערן דורכין גער טוב, וויא
עם שפעטה: רגזו ואל חטאו (ציטשערט אונ
וינדיקט גיט). דיא בנה איז: אין פענשען ויינען דא
צווייא פערשיעדענע כחות, איינער גרייבט איהם
שטאנדיג צוא מהן גומעס - דאס איז דער גער
טוב; דער אנדערער, פערקערט, צוא מהן
שלעפעס, דאס איז דער גער דרע. דיא מלחמה
איז געהר א פייגריגע: דער גער דרע נענדעט אן
אלערליי סיטלען צוא פערפירען דעם פענשען

אונ צוגעהקען אם ענדע זיין נשמה, וויא רשב"ל
זאגט: דער גער דרע שטארקט זיך איבערין פענשען
נענען קאנ, אונ ויאלל איהם טוירשען, אונ נענען
גאטט וואללט דעם פענשען גיט געהאלקען וואללט
ער איהם אליין גיט קאנען בייקומפען, וויא עם
שפעטה וכו'. אונ אז ער זעהט, אז דער קענש
פאלנט איהם גיט אונ וינדיקט גיט גסויד, מיט
א ביוון - וואס מהוט ער דאן? ער ווארפט אויף
דעם פענשען ארויף א פוילקייט אונ נאכלאסטויקייט,
וואס דארויף סקראפט, אז ער נועררט נקשל אין
פיעל עבירות גשונג, אונגערן, אונ דאן דאט ער
שוין איין אויסויקט צוא גריינגען איהם צוא איין
עבירה גסויד, וויא עם שפעטה אין א סדרש: דער
וואס מהוט איין עבירה אונגערן, אפפענט זיך פאר
איהם א מהיר (ער שפעטה אויף א דרף) צו וינדיקען
אויף מיט א ביוון וכו'. דאס זאגט דער פסוק: צופה
רשע לצדיק וכו', דער רשע - דער גער דרע - איז
צום צדיק וויא דער פאלראט, וואס שפעטה אויף
קאראאול, וואס געהקט גיין אויב גיט אראב פון זיין
אונגעבונג (וואס ארום איהם), אזוי געהקט זיער גער
דרע אויף גיט אראב. גיין אויב פון פענשען אונ
געסיהט זיך מיט אלע סיטלען צוא גריינגען איהם
צוא איין עבירה, צוא ער זאלל איהר מהן גשונג
צוא גסויד, צוא דורכין מהן איין עבירה צו דורכין

בקים ועשה עבירה או להעלים עין מקיום מצות החורה ומלמורה ע"כ צריך האדם לעשות בהפכו להרגיו בתמידות היצ"מ עליו וזהו שאמר ר' לוי לעולם ירגיו אדם יצ"מ וכו' שנאמר רגזו ואל תחמאו ר"ל שבוה שבתמידות ירגיו עליו ממילא יהיה נשמר אפילו מעבירה בשונג שנקרא חמא וכו"ש שלא בא למזיד וכשהיה האדם רק משים עין עליו ממילא לא יוכל היצ"ה להחמיאו. ולא יפחוד האדם מריבוי כחות היצ"ה אפילו עם עצמו חילולו כי מעט מן האור דוחה הרבה מן החשך כי באמת כאשר יהבונן האדם רק מעט בגודל שבר המצוה שאין לה ערך והכלית כמו שאח"ל יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חי העוה"ז ולהיפך גודל היסורין והכלמי' שיבול וזמ"ר בעולם העליון עבור הנאת העבירה של שעה קלה בעוה"ז וכבר כתב הרמב"ן ששעה

אחת בגיהנם קשה מיסורי איוב כל ימיו כשהבונן רק מעט באלו הענינים ממילא יברח מן העבירה כבורח מן האש וגם כבר אח"ל הבא למהר מסייעין אותו וכמו שאמר הכתוב צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ה' לא יעונו בידו וכבר אמר לנו הכתוב ראה נתהי לפניך היום את החיים ואנו המוב ואת המות ואת הרע ובחרת בחיים מזה נמשע שרשות נחונה ביד כל אחד להיטיב מעלליו ולישר פעולותיו ולבחר דרך החיים והטוב. ואיתא בספרו מ' האוינו אל אמונה ואין עול שלא ברא בני אדם להיות רשעים אלא צדיקים (פ"א אפילו אם תראה אדם שהוטבע בו כחות רעות הרע שהוטבע בו ג"כ בנפשו כח טוב כנגדו שיהיה יוכל להתגבר על יצרו דאל"ה יש ח"ו עול בחוקו יתברך על העונש שמענישים אח"כ) וכן הוא אומר אשר עשה האלהינו את האדם ישר

גים מהיו גיין מצוה, גים לעקנען הורח. אט דארום כוז דער מענש ויך שפעלען אנגעקענען איהם מיט זיין גיך טוב אונ דארף אויך גיט אראבעהקען גיין אויג פון זיינע אלע פיהרונגען דער גיך דער זאלל איהם גיט אָבנארקען, אונ ממילא נעמט ער זיין אָבנעהוט פון א שונג אויך, צוא א מויד נעמט ער נעוים גיט קוסקען. דאס איז דיא פֿגה פון דעם באַמער וואס מיר האַבען געבראכט אין אַנפאנג פון דעם קאפיטעל קען זאל באַקען ציטטערן דעם גיך דער דורכין גיך טוב דאס הייסט קען זאל גיט גאנלאַססיג זיין גור גוט אַבמאנג געקען אונ אַנ- שריגען אויף דעם גיך דער דאגן נעמט קען צוא זיך גיט קוקען אפילו אין איין קליינע עבירה אונ צוא א גרויסע קנראי גיט. מוכא האַבען פאר דיא שפאָרטיים פון דעם גיך דער איז גיטא וואס, דענן אַטוואס ליבטיגקייט אַקעררייבט א סך פיקטערניס. אונ אין דער אַפֿטן: נען דער מענש זאלל גאר אַקערבאָקען, וויא גרויס עם איז דער אָבד פון דער מצוה, איין אויגענבליק עולם הבא, זאָגט דיא דָררא, איז אַעססער פון דעם גאנצען לעקען אונ אלע פערגעניגען וואס באַגן באַד זיין אויף דער נועלם, נען ער זאלל גור אַקערבאָקען וויא גרויס עם נעמט זיין דיא אַקראַף פון דער עבירה, איין אויגענבליק איז גיהנום, זאָגט דער רמב"ן, איז אַקער פון איוב'ס יסורים צוזאמקען - נענן דער מענש זאלל דאס גור אַקערבאָקען נעמט ער אַקלויסען פון דער

עבירה וויא פאר פייער. הבא למהר -- זאָגט דיא דָררא - דער וואס ווילל בייניגען ניד (פֿרוקס ניין) העלפט קען איהם (פון היממעל), אונ (וויא אַט שפֿעהט: צופה רשע לצדיק וכו' ר' לא יעונו בידו דער יצהיר ווילל אַקערקען דעם קענשען אַקער גאטט פֿערלאַנט איהם - דעם קענשען - גיט). רצה נסתי לפֿניה היום, געה איך האב דיר היינט געקענען, שפֿעהט אין דער תורה, דעם לעקען נריא נענן, וואס פיהרט צום לעקען אונ דאס גוטקעס, דעם מוידט אונ דאס שלעקטעס, אונ רוא קאנאקט וואָדער זאלקסט) אויסקלויגען דעם לעקען. קען נעהט, אז נענן דער מענש ווילל, באַגן ער געהן דַקדוק הישר. גיט קוקענדיג אויפ'ן גיך דער. אין ספרו מ' האַוינו שפֿעהט אויפ'ן פֿסוק: אל אַבונה זאָגן ענל - גאטט האט דעם מענשען גיט אַעשאַפֿען, ער זאלל זיין אַרשע גור אַ צדיק, דאס הייסט: ער האט אין איהם אַריינגעזעצט. אַנגעקענען דעם פֿח, וואס דערם איהם צוא צום זינדיגען, אויך אַ פֿח, וואס האַלט איהם אָב פון איין עבירה, דענן זאָגט וואַללם דאך גאטט ביה געהון אונקעקט דעם קענשען, צוא פֿערלאַנגען פון איהם ער זאלל גוט איז פֿרוקס זיין, וואָדער ער האט איהם אַעשאַפֿען מיט זאָג פֿח, וואס צווינגט איהם צום זינדיגען. גאטט איז אַקרא, וויא דער פֿסוק זאָגט, איין אל אַבונה זאָגן ענל, א גאטט פון פֿרייע אונ אַהן אונקעקט, אַשר אַשה תַּעֲלֹזִים אַתְּ הַאָדָם יִשָּׂר וכו' גאטט האט דעם

מענש

ועושה אותם שלוחים לירות בחצים גם בנפשות
 חבריהם והחצים הם נבלות הפה וליצינות שהם
 מדברים כי בזה מיפים כל איסור ומגרינו יצה"ר
 בנפשם ובנפש חבריהם ומסבבים כל רע וכמו שאח"ל
 הרבה חברים רעים עושים ואפי' אם ייעצוך ויפתוך
 שרק תלך בדרך אתם ולא תעשה כמעשירים אפי'
 ח"ו לא תשמע להם כי זהו הסתת היצה"ר נופא
 וכאשר נעתיק לקמן מאמר חו"ל בזה ובמו שאמר
 הכתוב אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים
 וכבר צווח שלמה ואמר בני אם יפתוך חנאנים אל
 תבא אם יאמרו לכה אתנו ונו' בא וראה אומנות
 של יצה"ר בזה האיך הוא מסית לאדם שבו אחו"ל
 שהוא עומד כאמצע פלמאי ובשעה שהוא ריאה אדם
 שהוא ממשמש בעיניו ומתקן בשערו ומסהלם בעקיבו
 הוא אומר הדין ירדו וכו' או מאחוריו כהלך זה העובר
 ממקום למקום ומספר שמועות וחידושים ואומר יש
 במקום פלוני קורת רוח בשחוק וליצינות והפלות אוי
 לו לבן אדם שספורמה ואינו מוצא קורת רוח בחייו
 ואמרו חו"ל שם ע"ז דמי שהקב"ה חפץ בו אומם
 את

ישר תמנה בקשו חשבונות רבים (ר"ל הקב"ה שנקרא
 צדיק וישר ברא את האדם בצלמו להיות ג"כ ישר
 מאד אך המה בקשו חשבונות רבים שנשהעברו
 ליצה"ר שבלבם ויצאו מדרך הישר ואם ירצה האדם
 להתגבר על יצרו בודאי יש ביכולתו כי הקב"ה נתן
 כח להאדם שיהיה הוא המושל על יצה"ר והיצה"ר
 יהיה לו בבחינת עבר אף לסייע לו באיזה ענינים
 לצורך התכלית ככתוב ואתה תמשל בו וכתוב מפנק
 מנוער עבדו והדברים ארוכים). היוצא מדברינו
 שצריך האדם להתחזק המיד בכל יום מימי חייו שלא
 לחטוא אפילו בחטא קל מכ"ש שיזרה מאד שלא
 יבוא ח"ו לעונות החמורין כמו עריות וכרומה כי נפשו
 הוא משחית בזה כמו שאמר הכתוב נואף אשה חסר
 לב משחית נפשו הוא יעשנה ובודאי אם יתן עיניו
 ולבו על השמירה בודאי הקב"ה יעורנו כמו שכתוב
 צופה וגו' ה' לא יעזבנו בירו :
 ועיקר הכל בענינים אלו שבא ברוב ע"י חברים רעים
 לברוח ממסכתם כבורח מן האש כי אנשים
 כאלו כבר קבע היצר את דירתו אצלם בשלמות

פענשען פעשאפען העכטערטיג, נור וייא, דיא
 פענשען, האבען אָגעפאָנגען צוא ווען פיעל
 קשבונוט, זייא האבען זיך איבערגעגעבען צום גער
 הרע. ווען דער פענש לילל, קאנן ער אלוא ביי-
 קוממען דעם גער הרע, וועלכער איז אייגענליך
 פעשטימקט געווארען צו זיין דעם פענשען אַ העכט,
 גיט פאר איין הערר. נאך קערר: דער פענש קאנן,
 ווען ער ווילל, דעמעלבען גער הרע אין אנדערע
 נאכען פענוטצען צוא א נוסע פעולה (נור וועגען דעם
 איז דא פיעל צוא רעדען). היוצא מדברינו, אז דער
 פענש מוז זיך היטמען אפילו פון אַ קליינע עבירה
 ווער רעדט פון א גרויסע עבירה, און אז מען וועט
 וואלען מיט איין אָסרין איינהיטמען זיך, וועט נאטט
 העלפען. דער עיקר איז צוא היטמען זיך פון
 שלעכטע געוועלשאפט וויא ווייט פעגליך, און
 אנמלויען פון וייא וויא פון פייער דענן דיא פענשען
 וואס דער גער גער ערער פֿון המוקאָה האט שוין
 ביי וייא זיין וואהנונג געמאכט און איינגעווארצעלט
 שוין טיעף אין זייער הארצען דיא פאָות מיט אללע
 פענדארפענע ויטצען, מאכט ער זייא פאר שלוחים
 צוא ציהען נאך פענשען אין זייער קאמפאניע מיט
 לענות און נבל פֿה, וואס דאס איז דיא געוויסע פון

פיילען וואס געבען אריין טיעף אין דיא הארצען
 פון דיא וואס געהאנדלען זיך מיט וייא, צוא ערנעק-
 קען אין וייא דעם גער הרע און בריינגען וייא צוא
 דיא גראכטע עבירות צוא מאכטען וייא אין פייער
 וועלכען, וויא דיא גמרא נאָמט: פיעל סאָגען אָן
 שלעכטע קויריגע) חברים. אשרי האיש - וואָמט דער
 משורר - אז וואהל איז דעם פענשען, וואס געהט
 גיט אין דיא וועג פון דיא זינדליגע, וואס היטמען
 זיך גיט אָנהעבען געהן אין זייער וועג. גני! וואָמט
 שלמה המלך, מיין ווהן, אז עם וועלען זיך אייני-
 געבען זינדליגע פענשען, וואלכט דוא וייא גיט
 וואללען (פאלגען), וועגן וייא וועלען דיר אָגען:
 קיבם מיט אויב וכו'. וואס פאר א גרויסע גרינה דער
 גער הרע איז אין זיין וואך, געהט מען פון דער אָנהו-
 דער גער גער הרע שטעללט זיך אין גאס און אז ער
 דערנעהט א פענשען פּוּטצענדיג זיך, פערקלאממענדיג
 דיא האאר און דערקלייבען, פראכט ער זיך: דער
 איז פייער! ער געהט איהם נאך פון הינטען און
 פערשטעללט זיך גענען איהם פאר אַ כּוּינגענען,
 וואס האט אָנגעעהן אַ וועלט, און הויבט איהם אָן
 ערצאהלען מעשיות: דא און דא קאנן קען אַ לעב
 קוהן, דא און דא, קאנן קען האבען פערגעניגען פון

את אונז ועוצם את עיניו ממנו ואינו משגיח עליו אלא מניח והולך לו אף הוא (ר"ל היצה"ר) כיון שרואה שאין האדם משגיח בו מניחו והולך לו אבל מי שאין הקב"ה חפץ בו כשהוא שומע את דבריו (ר"ל של יצה"ר המסיתו) מחזיר ראשו לאחוריו ואומר לו אחי מה אתה אומר אף הוא כיון שהוא רואה שהאדם משגיח לדבריו מתקרב אצלו ונושא ונותן עמו כאורח זה הרגיל עמו למעמים ואומר לו אחי שמא עברת במקום פלוני ראית שם שחוק וליצינות צורות נאות ובריות מפוארות שהאדם משתדל בהן חיי ההבל הזה אשרי מי שעובר לשם ורואה אר מעשיהו וממלמל נפשו מהן כמה הוא זוכה לנפשו וכו' הוא הולך ומשתדל עמו בדברים הללו עד שהוא מסיתו לילך לשם ואף הוא הולך עמו ואינו מניח (ר"ל לילך לבדו) כיון שהולכיו לשם מחליק אליו בעיניו למצוא עינו לשנוא והרי הוא נעשה כבעה"ב הנעשה סרסור בין ב' חגרים הוא מתחיל למתק לפניו את העבירות ואומר לו ראה המסון הזה כמה הוא חביב וונה זו כמה היא נאה העין הזה כמה הוא מתוק ממי אתה ירא אין מי רואה אותך ואין מי יודיעך לבריות שמא תאמר אבינו שבשמים רואה אותך עוב ה' את הארץ וכי אפשר שלא ירחם על כמה בריות שברא בעולמו מה שרי לאלו יהיה די גם לך והולך ומסיתו בדברים הללו עד שהוא נכשל

בעבירה ומאבד חייו מן העולם ולאחר שהכשילו ולכדו במצודהו יושב ומתהולל עליו ומן הוא אומר כי הלל רשע על האות נפשו זה יצה"ר שהוא יושב ומתהולל על הבריות ומתהלל בעצמו על שעלה בידו להמעות את הבריות עב"ל. ובדברי המדרש הזה נחא לי מאד מה שאנו רואין בחוש שאחר שנעשה אדם איזה עבירה מצוי מאד שמתחרט ע"ו והסיבה לזה כי היצה"ר המטעה את הבריות מתנהג בזה כמו אחד מאנשי לצון ומרמה שרצה להמעות לאחד ולהושיבו עד הצואר בלילה במקום מיט ורפש מה עשה נדמה לו כאחד ממכיריו ואוהביו ונתן לו כטה מיני מעדנים עד שפיהו שילכו ביחד למייל בהון להעיר וגם שם שם שפיהו שילכו ביחד למייל בהון הרבה בהמייל עד שבין כך ובין כך חזק השמש ולבסוף אמר לו ירדני אני מתבונן כך שאיש אמונים אתה ולא חגלה הדבר לאחריים אם תקבל על עצמך שלא לגלות דבר סתר שבדעתי לספר לך לטובתך וקבל עליו ויען ויאמר לו תדע אחי שבזו הבקעה הגראה למרוחק אף שבתחלתה היא מיט ורפש שכל אנשי העיר משליכין שם אשפותיהן אבל בסוף הבקעה אני מקובל מוקני ששם יש אוצר מומן שמומנו אויבינו בעת שברחו מן העיר בעת המלחמה וע"ב ירדני לא נתעצל ונבוא יחד דרך המיט והרפש עד מקום האוצר הגדול שע"ו נהיה מוצלחים עד נצח ובאמצע היו. ס

ס

דער וועלט, דיא וועלט איז אויף א וועלט. קעת קען לעבט דארף קען לעבט, אונ גאך אעלעקע פויקטע בייך. דער פרומקער קעגש קערמאקט דיא איגענע אונ דיא אויגען אונ אנטקערט גאריגישט ביז דער גאך דער קעגש קעגש זיך פון איהם אב. דער גיט-פרומקער אקער זיחט מיט איהם אן א נאנצען געשפראך אונ פקענט זיך אויף אלעם גאך. קעהר וויא דאס דארף דער גאך דער גיט, ער נעקרט מיט איהם שוין א גאנצער קוהון אונ געהקט זיך צוא איהם פעקטער, ביז ער שמעקט איהם איין, ער נאלל מיט איהם מיטגעהן אין א גוטען אָרם. דא הויבט ער איהם אן צוגעבען גאך קעהר פייגער. געה, נאנט ער איהם, נאם פאר א שאגע סתגע קען קאנן דא אונ דא האפען, וויא שאן דיא אונ דיא ונה איז, וויא ניסם דיא געבירע איז פאר טעקען האקט דא קענן מורא? קיינער געהט דאך גיט. אונ אזוי קעט ער איהם איין ביז ער לאנט זיך איבערקענען

אונ פאללט אריין אין איין עבירה אונ פערשפיעלט דערמיט זיין לעבען. דאנן וויקט זיך דער גאך דער אונ סאקט פון איהם הונק אונ קלויבט פון זיך גחתי, וואס איהם איז אגעגאנגען אבצוגארקען דיא וועלט. מיט דעם מדרש קאנן קען זיך אויף ערקאיהען דיא וואונדערבארע זאך, וואס מיר געהען גאנץ אָפּט, אן וויא דער קעגש קעהט אב דיא געבירע האמו ער דרקה פאר וואס ער האט איהר געפיהן. דער גאך דער קעגעהט זיך דא מיט'ן קעגשען פונקט וויא יענער לץ, וואס עס האט זיך איהם איינקאל פערוואללט מאקען א שפאס. וואס האט ער געקעהן? ער האט אויסגעווקט גיט קיין נאנט קלוגען קעגשען אונ איז מיט איהם אונק שפאציערען טייט פון שפאצירט, אייני-שמעקענדיג איהם, אן ערגעץ דאךט אין א בלאקע געפינט זיך א מוהיערער שאמען. קיי צוגעבען איהם קעהר חשק, האט ער איהם דערווילען געגעבען געשטאקע פירות אונ געקאקט. אן וויא ויגען

געקומען

לילה ואפלה שלא יוכל לצאת ממנה והוא בעומקא תהומא רבא ששם הוא מקום תהו חושך מקום שבו נאסף הוהמא מכל העונות מקום ציוה וצלמות מקום המזיקין רחמנא ליצלן ע"כ הוא מכותק לפניו את העכירות מעט מעט בכמה מיני פיתוים כמו שמצייר המדרש הנ"ל עד שלבסוף הולך עכו היצה"ר יחד ומפתהו בדרך שאינו רוצה שיעשה העבירה אדרבה ע"י ימצא אוצר נחמד שם דהיינו שיתחוק על יצרו שם ויהיה שכרו גדול עבור זה והולך אחרי כשור למבח ולבסוף כשבא לשם מתגבר עליו היצה"ר בכל כחותיו עד שהארם מתיר לנפשו לעשוה העבירה ונכנס ברפש ומיט עד צוארו ותיכף אחר עשיית העבירה מסתלק היצה"ר ממנו כי הוא עולוה למעלה לקטרן עליו ונשאר הארם לבדו והוא מרפלא על נפשו איך נחפתה אחר יצרו לרבר שמות כזה שיהיה מוכרה אח"כ לילך עבור זה במקום ציה וצלמות מקום המזיקין והקליפות ומי יוכל לשער את גודל אכזריות שעושים עם הנפש השם ישמרנו מהם :

והנה מדברי המדרש הנ"ל למדנו שעיקר הסתת היצה"ר להארם הוא דק שילך בדרך את חברות הרשעים שלו ולבסוף ממילא נלכד ובמצודתו ע"כ השוכר נפשו יתן אל לבו שלא ליתן לו ח"ו שום פתח בזה ויברח כמסיבת רשעים אלו בבורח ממדורת אש. והאלהים ימלק יצה"ר מקרבנו ויטהרנו מכל מומאותינו ויחדש בנו לב מהור ורוח חדשה ברחמינו

לא נכון לחפש אחר אוצר פן יראה מי ויבין אבל ענה העת מוכשר לזה וזה השומה נתפתה לדבריו ויכל יחד וזה האיש מרמה ידע ששם יש מקום אחר עמוק מאד ונשמר שלא לבוא בעומק המיט זה ב"א מבל קצת רגליו במיט ורפש באיזה מקומות וחבירו השומה ברוב החשק להאוצר רץ בבהלה ונכנס עד צוארו באותו עמק המיט וכראות האיש לצון את זה תיכף נשתמם מהבקעה והשאירו לבדו והוא רץ ממנו ויצעק רעהו המבוע במיט אליו מרחוק ויתחנן לו במר נפשו הושיעה לי ידידי והוציאני שלא אמכע במיט כי נכנסתי בו כבר עד צוארי ולא פנה האיש לצון אליו כלל ויאמר לו אי שומה כמה יגיעות היה לי עליך וכמה מיני מעדנים נתתי לך עד שפתיתך להושיבך במקום הנחמד הזה ועתה תאמר לי שאוציאתך ולא כן אעשה לך כשאבוא להעיר אספר לפני כל יודעך ומכירך שידעו הכל את גודל חכמתך שחשבת שבמקו' הסאום המלא מיט ורפש והוא המקום הבווי מכל המקומות שם ימצא אוצר נחמד. והנה כשהלך האיש מרמה מעיניו והוא נשאר לבדו בלילה בבקעה שקוע עד צוארו במקום מיט ורפש והוא צועק ווי ווי ואין מושיע לו כמה מהתרמה והרמהוהן היה לו על עצמו איך נתפתה מהחלה לילך אחריו במקום ציה ושומה באישון לילה ואפלה עבור דמיונות של שוא והבל שפתהו ונדמה לו כידידו. כן הרבר אהי בענין היצר שרוצה להכניסו לארץ מקום מיט ורפש באישון

געבומקען צוא ניער ציעל האט דער לץ זיין געגליעטער געלאזט געהן פאראויס, ביז יענער איז פערקראקען אין גלאטע איבערן האלז, אז ער האט גיט געקאנגט ארויסקריעקען, וואהרענר ער אליין איז, דורך ערנעץ א פירוז, געגליעבען אין א פרוי-קעגעס ארט און האט זיך לופטיג געמאכט איבער זיין גאררישען און לייכטגלויביגען חכר, וואס האט זיך געלאזט אריינגארקען. פונקט אזוי איז מיט'ן יצר דער: ער שמעקט אויף איין דעם מעקשען מיט ניגע ויסקע ביינעלעך און מיט דיא גלאקען און פערנע-גיגען, וואס ער שקעלעלט איהם אין אויסניקט טענן ער נעמט איהם פאלגען, ביז ער לאזט זיך איינ-קענען און ער פערפיהרט איהם אזוי טיעף אין גלאטע אז ער קאנן שוין פון דארט גיט ארויס-קרעבען, דאנן טאכט ער זיך לופטיג איבער זיין גאררישקייט און לייכטמויגן און געהט ארויף אויפ'ן

היסקעל נאך מקפריג זיין אויף דעם אוינגליקליען פאר גאמט. קען קאנן זיך פארשטעלען וויפיעל פארנווייפער דער מעגיש נעמט זיך דאנן מאקען, ווי-פיעל פערדרום ער נעמט האקען, וואס ער האט זיך געלאזט איינגעדען און פערפיהרען, גיט קערשקע-הענדיג, אז קען האט מיט איהם נור געפרייעקען באשאונעס, וואס צוליעב דעם מוז ער זיך (אויף יענער נעלמ) אזוי פיעל אויפליידען. פון דעם מדרש, וואס מיר האבען אויבען געבראכט, געהט קען, אז דער יצר דער פערפיהרט דעם מעקשען איבערהויפט מיט דעם, וואס ער מאכט זיך פאר זינעס א גוטען פריינד און וואס ער כעדט איהם, ער זאלל געוין אין דיא גרשע אקסער, וואו מען קאנן האבען פערנעגיגען. דער וואס דער לעבען (אויף יענער נעלמ) איז איהם קהייער דארף אלץ ווייגען פון איין אויסקעלאסקענע געזעלשאפט וויא פון פייער. און גאמט וועמ דער-

חיימערן

צריך האיש הישראלי להתקדש במעשיו ונמנעולחיו אהרי שאנחנו נקראים על שמו של הקב"ה שהוא קדוש בכל מיני קדושות ובדאיותא בהנחומא על המסוק קדושים חהיו וז"ל לפי שהדבקתי אתכם למחני שנאמר כי כאשר ידבק האזור על מחני איש גז' לפיכך קדושים ההיו כי קדוש אני אמר הקב"ה לישראל הואיל ונתקדשתם לשמי עד שלא בראתי העולם היו קדושים כמו שאני קדוש וכו' ע"ש. ובפרט מי שבא ח"ו דבר עבירה לידו ונצול ממנה כמה זכחה גדול כדאמרין בקידושין (ל"מ) ר' הנינא בר פמי הבעו ההיא מטרונותא לונות וכשיראה שאין לו מקום להנצל במנה ערק ונטמן כל הלילה בההוא מרחץ שהיה מצוי בו מויקין הרבה וכי דוו עיילין ביה אפילו בשנים וביום היו נוזקין ולמחר אמרו ליה רבנן מאן נטרך א"ל שני נושאי קיסר ושמרני כל הלילה (פי' מלאכי השרת נדמו לו כנושאי קיסר ועל שם הכתוב כי מלאכיו יצוה לך לשמרך וגו' ומה שנדמו לו כנושאי קיסר להורות שבמצוה זו נעשה מרכבה כביכול להקדושה העליונה) אמרו ליה שמא דבר ערוה בא לידך ונצלת הימנה דהנינא כל זבא דבר

ברדמו הרבים אמן. ואם אירע שנבשל ח"ו פעם אחת בענין העריות יראה לעשות תשובה ע"ז ועיין לסמן בפרק ל"ד שדברנו שם מענין התשובה :

פרק כג

בפרק זה יבואר גודל שכר האדם ששומר עצמו מזה העון בכמה וכמה ענינים בזה ובבא .

ועתה נתחיל בעוה"י לבאר את גודל שכר האדם ששומר עצמו בחייו מזה העון. כל מי שהוא גדור מן העריות ופרוש מהן נקרא קדוש לה' כמו שכתוב דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים ההיו ופירש רש"י (והוא מהתורת כהנים) הוה פרושין מן העריות מן העבירות שכל מקום שאתה מוצא בו גדר ערוה אתה מוצא בו קדושה. והוא ממשיך על עצמו ע"ז הקדושה מלמעלה כדאמרין (ביומא ל"ח) ח"ר והתקדשתם והייתם קדושים אדם מקדש עצמו מלמטה מקדשין אוהו מלמעלה מעט מקדשין אותו הרבה בעוה"ז מקדשין אותו לעוה"ב. ובאמת כמה

שואפסען, מוטם איהר אויה אווי הייליג זיין וויא איה. אונ וויא גרויס עם איז דער זכות פון דעם קעגנשען, וואס איהם איז פארעקוממען צוא עובר זיין דיא עבירה אונ האט דאך ניט זאכגעגעבען דעם גזר דערע, זעהט מען פון דער געשיקטע וואס ווערדט דערצאהלט אין דער נקרא: ר' הנינא בר פסין האט א פארעקומען דאקע אויפגעפארען צוא מונגה זיין מיט איהר. אז ער האט געזעהן, אז ער האט זיך פון איהר ניט ארויסמאכען, איז ער אנטלאפען אונ האט זיך גענהאלטען דיא גאנצע נאכט אין א קרחין, אין וועלכען עם זיינען געווען א סך פויקין, אז אפילו וועגן מען פלעגט דארטען אריין בייא טאג אונ זאלקענאנד, איז מען אויה געווען אין געפאהר. אויף קארען האבען דיא פלמיני הקמים געפראגט זייער סקר: ווער עס האט איהם איינגעהיט פון דיא פויקין? צווייא קיינערליכע געדיענקטע ופלאצבים אין דער געשאלט פון קיינערליכע געדיענקטע האבען סיר געהיט דיא גאנצע נאכט, גראם ער וויא גע- אנטווערם. האבען וויא איהם געזאגט: פיעללייקט איז דיר פארעקוממען זיין זעבירה פון זנות אונ דוא האסט זיך אפגעוויסן זענן סיר האבען געלערנט.

זייקערן דעם גזר דערע פון אונ אונ וועט אונן ביין מאכען פון אונזער אנגרינגליכקייט (מוקאדה) אונ געבען אונן א ריין הארץ אונ א ריין געמיטה, אמן. (אז עם פארעפסט זיך, אז מען ווערדט נאכאל אין דער עבירה פון זנות, מוז מען זעהן מהוה תשובה. וועגען תשובה זעה ווייזער פרק לד):

פרק כג

יעצט וועלען סיר א ביקעל ארוםרעדען וואס פאר א גרויסער שכר עם ערנוארטעט דעם קעגנשען אויף דיא ביינע וועלען פאר'ן זיין אפגעוויס פון זנות. ערשטענס הייקט זענער א הייליגער גאטמעס, וויא מיר זעהען פון רש"י אויפ'ן פסוק "קדושים תהיו" אונ וויא דיא נקרא זאגט אין יקא: וועגן דער קעגנש מאכט זיך הייליג אונקען, ווערדט ער הייליג אויבען, מאכט מען זיך אויף דער וועלט הייליג, ווערדט מען אונ זענער וועלט אויך א הייליגער. אין כדרכי תנחומא שפעטת אויפ'ן פסוק "קדושים תהיו" איהר מוזט זיך הייליג, ווייל איהר בין הייליג, גאטת האט געזאגט: ווייל איהר זינדט געהייליגט געווארען צוא פון נאמען נאך געפאר איהר האט דיא וועלט גע-

במקום אחר רחוק ד' מאות פרסה, רש"י וי"ו ע"ש. מכל זה יש לו לאדם ללמוד כמה צריך האדם להתגבר על יצרו ואפילו להסתכן בעצמו ליפול מאינרא לארעא או להכנס בתנור של אש ולא לעשות עבירה וו ח"ו כי באמת האש של מעלה הוא חוק הרבה והרבה יותר מהאש שלנו כי אפילו במדור והראשון של גיהנם כבר גדול כמו עד ששים פעמים משלנו וכל מדור ומדור נתגדל האש יותר ויותר עד ששים פעמים כידוע. ולבר זה הרבה מיני בויונות וכלמות קודם שבא להגיהנם שהולכין אחריו המונינו המונים של מלאכי חבלה ומכריון ואומרין דא פלניא דמריר במאריה ולא חם על יקרא דמאריה ווי ליה לעילא ווי ליה לתתא (וכעין זה אמרין בקידושין מ' כל שלא חם על כבוד קונו ראוי לו שלא בא לעולם מאי היא אמר ר"י זה העובר עבירה במתא) אבל אם הוא מתגבר על יצרו לכבוד קונו וניצול מן העבירה זכותו קיימת לנצח עבור זה אף לכל דורותיו הבאים אחריו וכדאיתא

דבר ערוה לידו וניצול היטנה עושין לו גם. נבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו כגון ר' צדוק וחבריו ר' צדוק תבעתיה ההיא מטרוניהא (ואשה חשובה היחה שאין יכול ליפטר ממנה ומסור בידה להרגו, רש"י שם) אמר לה חלש לי ליבאי ולא מצינא איכא מירי למיכל אמרה ליה איכא דבר ממא אמר מאי נפקא מינה דעביד הא אכיל הא (ופירש"י מאי נ"ם דהא מילתא דלא נודמן לי אלא מאכל ממא יש לי ללמוד מכאן דעביד הא הבעל ארמית ראוי למאכל ממא) הסיקה התנור לצלות שם המאכל ממא וסליק ר' צדוק ויהיב בגויה אמרה ליה מאי האי אמר לה דעביד הא נפל בהא (ר"ל באור של גיהנם) אמרה ליה אי ידעי כולי האי לא צערתיך. רב כהנא הוה קמובין דיקולי (סלים שנשים נותנות שם פלכיהן) תבעתיה ההיא מטרוניתא אמר לה איזיל איקשומ נפשאי סליק וקא נפל מאינרא לארעא אתא אליהו קבליה א"ל אמרתחן ארבע טאות פרסה (שהייתי

ע"ד. אי געקומטען אַליהו הַבַּיִת אונ האַט אַיהם קַבֵּל גַּעוֹנֵן (אין דער לופטען). דוא האַקט מיר קספֿרים גַּעוֹנֵן, האַט אַיהם אַליהו גַּעוֹנֵט, פֿיער הונדערט מייל גַּער איז גַּעוֹנֵן אין דער צייט פֿיער הונדערט מייל טייט פֿון דאָרט). פֿון דעם אללעם גַּעהט קען, אז קען מו זיך אַפֿילו אַיינשטעלען דעם גַּעבֵּען אין סַפֿנה (וויא ר' צדוק איז אַרײַן אין אַ פֿיערדיגען אוינען אונ רב פֿהַנא איז אַראַבנֵי-שַׁפֿרונֵגן פֿון אַ דאָך) אַבי נור גיט נאָכגעקען דעם נַצֵר קֶרַע חס וְשָׁלוֹם אין דער גַּעבֵּידה. גַּם איז יִדְנֵע, אז דער פֿיגער אין גיהנום איז אין דער גַּערשַׁשֵׁער אַבְטֵהיילונג (קדור) גַּעבֵּיג קאַל אַזוי שַׁטְאָרַק וויא אונזער פֿיגער אונ אין דעם גַּעווייטען קדור - גַּעבֵּיג קאַל אַזוי פֿיעל וויא אין גַּערשַׁשֵׁען אונ אַזוי ווייטער. היינט דיא חַרְפָּה וואס קען האַט אַיִדער קען קומט אין גיהנום. וויא גַּם שַׁעֲהַט אין זוּהר: מוֹיִנְדֵּרְטֵער סַלְאָכי קַבֵּל גַּעהען נאָך דעם קענשען אונ שַׁבֵּיגֵן: דאס איז דער אונ דער, וואס האַט מוֹרֵד גַּעוֹנֵן אַן גַּאטט אונ האַט גיט גַּעקומט אויף גַּאטטעס גַּערע. (נעה איז איהם אויגען, נעה איז איהם (געווען) אונ-שען. דער וואס קוקט גיט אויף גַּאטטעס גַּערע, שַׁעֲהַט אין אַ גַּבְרָא, דאס הייסקט דער וואס גַּהוּם איין גַּעבֵּידה אין דער שַׁטִּיל, איז גיט ווערטה וואס דיא גַּער גַּראַגט איהם. דער וואס קומט אַבֵּער בייא

אז דער וואס קומט איהם פאר איין געבירה אונ גר מאכט זיך פון איהר ארויס, מאכט קען איהם א גם. ר' צדוק האט אויף אמאל א פאנגעהקע דאמט אויפגעפאקערט צוא קונה ויין מיט איהר. גס איז מיר שטאך דאס הארץ - האט גר געזאגט, געהענדיג אז גר קאנן זיך פון איהר גיט ארויס-מאכען - קרינט קען אפשר וואס גו געסקען? גס איז דא א גער שרפה, האט זיא געאָנגעווערט. וואס איז שוין דיא נפקא מינה? האט גר געזאגט, דער וואס קהוט דאס (וואס איז קונה) קאנג שוין דאס (שרפות געסקען) אויף קהון. זיא האט איינגעהייצט דעם אוינען, אַבְצוּבְרַאָשֵׁען דיא שרפה פלייש, כאנן איז ר' צדוק אריין אין אוינען אונ האט זיך אַניגערע-געזעצט. וואס גענייטעט דאס? האט זיך דיא דאמט געוואונדערט. דער וואס קהוט דאס (דיא געבירה פון גהוט) פאללט אריין אין דעם (אין פיגער פון גיהנום). ווען אף וואלט אזוי פיעל געוואוקט, האט דיא דאמט געזאגט, וואלט אף דיר גיט פערשאפפט אזוי פיעל פערדרום. רב פהנא, ווערדט ווייטער גרצאחלט, פלעגט פערקויפען קארב. איינמאל האט איהם א דאמט אויפגעפאדערט צוא ויין מיט איהר. אף וועל זיך געהן פריהער ארוםפריצען, האט גר געזאגט. כאנן איז גר ארויף אויפן באך וונ איז פון אויפען אַראַבנֵי שַׁפֿרונֵגֵן אויף דער

וכדאיחא בספרא ויקרא ר' יוסי אומר אם אהה רוצה לידע מתן שכרן של צדיקים צא ולמד מאדם הקרמוני שעבר על מצוה אחת ראה כמה מיתות נקטמו לו ולדורותיו ולדוריו ורורותיו עד סוף כל הדורות וסדה מובה מרובה שעל ידי מצוה אחת מוכה לו ולדורותיו ולדוריו ורורותיו עד סוף כל הדורות. והקבלה בעצמו מעיר עליו מלמעלה כי אפילו על סתם רווק הדר בעיר ואינו חוטא איתא בגמרא שהקבלה מעיר עליו מלמעלה כ"ש בזה שבא דבר עבירה לידו. בא וראה כמה זכה יוסף לאותה גדולה בשביל שכבש יצרו ובסר נפשו כדי לעשות רצון קונו כי היא פתחה אותו בכל יום ויום בכמה מיני פתחים ואיומים וכדאיחא במדרש שאמרה לו אם לא תשמע לי הריני חובשך בבית האסורים וענה ע"ו ה' מתיר אסורים הריני מעור עיניך וענה ה' פוקח עורים הריני כופף קומתך וענה ה' זוקף כפופים ואפילו בשעה שהיה כבר חבוש בבית האסורין שהיה רואה עצמו שבו היא היתה נכנסת

בכל יום ויום לבית האסורין ותפתחו ואעמ"כ לא שם יוסף לבו לזה והיה משים במחוגו בהש"י שבודאי יעזור לו לבסוף. וכה"ג מצינו בבעז שאחז"ל שלפי שחיה יצרו מפתחו ואמר לו אתה פנוי והיא פנויה נתגבר על יצרו ונשבע חי ה' שכבי ער הבוקר מה היה לבסוף וכה שיצאו ממנו מלכי בית דיון. ונמצא בספרים על הגאון בעל הלבוש שלכך זכה מן השמים לעשות החבורים הנחמדים שלו והם ספרי הלבושים שפעם אחת בימי בחרותו היה לו נסיון גדול שבא אצל דוכסית אחת לסחור סחורה ופתחה אותו לעבירה ולא היה לו שום מקום להטלט ממנה שוהיה חצרה סגור אם לא תחת מקום בית הנסא ובוה את עצמו וגם נמלט דרך אותו המקום הבווי הנ"ל והיה לבוש או בכמה מיני בגדים וימאס וילכלך את כולן ולכך זכה אח"כ מן השמים לחיבור הלבושים. עוד נמצא בספרים הקדושים שמי שמחנב על יצרו בדבר ערוה וזכה ומאיר אור על ראשו מן השמים ובודרות הראשונים

איהם, אָפְּרַד יוֹסֵף הָאֵם אִיהֶר נִיט גְּעוֹנָרְקֵט אֹנֵה הָאֵם זִיךְ פֶּרְזֶלְאָנֵעֵן אוֹיף גָּאָט, אַז עַר וְעַט אִיהֶם אוֹיסֶהֶלְפֶען. דָּאָם זְעֶלְפֶע וְעֶרֶט פֶּרְצָהֶלֶט אוֹיף בּוֹנֵעֵן, אַז קֶרפֶּאר וְאָם עַר הָאֵם זִיךְ גְּעִשְׁטֶרְקֵט, אִיבֶערֶץ יֶצֶר הָרַע אֹנֵה הָאֵם רּוֹחֵן נִיט גְּעִשְׁטֶעט, קֶרפֶּאר הָאֵם עַר וּזְכָה גְּעוֹנֵעֵן, עֵם זְאָלֶען פֿון אִיהֶם שְׂפֶאטֶער אַרוֹיס דִּיא מַלְכֵי בֵּית דֹּר. אוֹיף דַּעַם מְחַבֵּר פֿון דַּעַם "לְבוּשׁ", אַ גְּרוֹיטֶער גָּאָן, פֶּרְצָהֶלֶט מֵעַן, אַז אִיהֶם אִיז אַמָּל אִין דַּער יִבְנֶער אוֹיסֶגְעוֹמֶטֶען צוּא גְּעוֹקֶען אַ גָּרָאפֿין, גְּעִשְׁטֶט־הַאָלֶב, הָאֵם זִיא אִיהֶם אִינגֶעקֶעֶט צוּא פֿוֹן מִיט אִיהֶר אִיין עֲבִירָה. אַנְגְּלִיפֶען אִיז גְּעוֹנֵעֵן סְאָלִיֶה גֵר דִּיקֶה דַּער לֶאָך, וְאָם אִיז גְּעוֹנֵעֵן אָפֶּטֶען אוֹיטֶערן בֵּית הַכֶּסֶם - קֶער פֿוֹהֶער פֿון הוֹיף אִיז גְּעוֹנֵעֵן פֶּרְשְׁלֶאסֶען - גֵר, עַר הָאֵם נִיט גְּעוֹקֶט אוֹיף קִיין וְאֶה אֹנֵה אִיז אַרְוֶטֶער אִין דַּעַם שְׂמוֹצִיגֶען אָרֶט, גְּעִשְׁמוֹצֶעֶנְדִּיג גַּאטְרִליֶה אַלֶע זִיגֶע קְלִיֶּדֶה, אֹנֵה אִיז אַזוי גַּצוּל גְּעוֹנֶאָרֶען פֿון דַּער עֲבִירָה. פֿאַר דַּעַם זְכוֹת הָאֵם עַר וּזְכָה גְּעוֹנֵעֵן צוּא פֶּרוֹפֶאסֶען דִּיא זַעֵהן גְּעוֹנֶאָטֶע סְפָרִים מִיטִין גָּאָמֶען "לְבוּשׁ" נְכָאָם אִיז דַּער שְׂיִיטֶש קְלִיֶּדֶר, פֿון תּוֹרַת. וְהוֹיטֶער שְׂעֶהט אִין סְפָרִים, אַז פֿאַרִן שְׂמֶאָרְקֶען זִיךְ אִיבֶערֶץ יֶצֶר הָרַע אִין דַּער עֲבִירָה פֿון זְנוֹת, אִיז מֵעַן וּזְכָה, עֵם זְאָלֶל אוֹיטִין קֶאָפּ לִיבֶקֶען אַ גָּאָטְלִיכֶע לִבְיִטִי-קִיין

כִּי דַעַם יֶצֶר הָרַע אֹנֵה מֵעַן זִיבְרִיגֶט נִיט, גְּלִיבֶט דַּער זְכוֹת אוֹיף עֵבִיב אִפִּילוֹ אוֹיף דִּיא שְׂפֶאטֶטֶעֶר רּוֹת, וְוִיא עֵם שְׂעֶהט אִין סְפָרָא: וְיִלְקֶט דִּיא וְיִסְטֶען דַּעַם שְׂכָר פֿון דִּיא צִדִּיקִים, גָּאָנְקֶט דִּיא דָּאָם זַעֵהן פֿון אָדָם הָרֶאשׁוֹן: פֿאַר דִּיא אִיבְרִיגֶע עֲבִירָה וְאָם עַר הָאֵם גְּעֶהֵן זִיגֶען זִיגֶע קְלִיֶּדֶר גְּעִשְׂטֶרְאָפֶט גְּעוֹנֶאָרֶען עַר סוֹף קֶל הַרּוֹת וְצוּא שְׂמֶאָרְקֶען. דָּאָם זְעֶלְפֶע, אֹנֵה גָּאָךְ גְּעִשְׂטִימֶטֶער, אִיז פֶּרְקֶהֶרֶט מִיט אַ מוֹצֵה: דַּעַם זְכוֹת גְּעוֹיסֶען דִּיא קְלִיֶּדֶר אֹנֵה דִּיא עֲבִירָה אוֹיף עַר סוֹף קֶל הַרּוֹת. אוֹיף אִיין אִיבְרִיגֶעֶטֶען זִיגֶען מִאָן וְאָם זִיבְרִיגֶט נִיט (אִין דִּיא עֲבִירָה פֿון זְנוֹת) זִאָגֶט דִּיא גָּרָא, אַז גָּאָט אַלִיין זִאָגֶט אוֹיף אִיהֶם גְּדוֹת (אַז עַר אִיז נִיט זִיבְרִיג), בְּפֶרֶט גָּאָךְ, אוֹיף דַּעַם קֶענְשֶׁען, וְאָם אִיהֶם אִיז פֶּרְקֶהֶרֶט צוּא עוֹבֵר וְיִין דִּיא עֲבִירָה אֹנֵה עַר הָאֵם נִיט עוֹבֵר גְּעוֹנֵעֵן. פֿאַר דַּעַם זְכוֹת הָאֵם יוֹסֵף אוֹיף וּזְכָה גְּעוֹנֵעֵן לְגִדּוּלָה, וְוִיא דַּער כִּדְרֶש פֶּרְצָהֶלֶט: זִיא (וְיִין הַעֲרִיץ, פּוֹמִיפֶרִים פֿרוֹי) הָאֵם אִיהֶם גְּעוֹנֶאָט: וְעַנֵּן דִּיא פֶּאָלְקֶט מִיר נִיט לֶאָ אוֹיף דִּיךְ אַרְקֶעסִיכֶען. גָּאָטֶט גְּעֶפֶיט דִּיא אַרְקֶעסִיכֶע (ה' מִתִּיר אִסוּרִים) הָאֵם עַר גְּעָאָטֶעֶט עֶרֶט, אִיז וְעַל דִּיךְ בְּלִיגֶד מֶאָקֶען וְכוּ'. זִאָגֶר גְּעַת עַר אִיז שׁוֹיִן גְּעוֹעֶטֶען אִין מוֹקֶע פֶּלֶטֶט זִיא צוּא אִיהֶם זַעֵהן פֿוֹן אַרְיִיגֶעֶהן אֹנֵה אִיבְרִיגֶעֶרֶט

סאר פה כתיב בתריה נבור בארץ יהיה זרעו דוד
 ישרים יבורך וגו' וכה"ג איהא במדרש רבה פ' תוליע
 לענין יהויכין מלך יהודה שנשבע עליו הקב"ה שיכירתי
 זרעו כמו שנאמר (ירמיה כ"ב) אם יהיה כניוהו בן
 יהויקים וגו' ואחרי כן כשתפסו נבוכדנצר והשיבו
 במאסר לכדו ובהמשך הזמן ממילא היה נכוד זרע
 דוד כי שאר זרע דוד כרת סבכר ובקשו הנהגה דרין
 לרעותה של אשת נבוכדנצר שתבקש אותה שתבקש
 מנבוכדנצר שיתנו ליהויכין אשתו עמו ג"כ בחדרו שם
 וכן היה שהרשה לשלשל לו אשתו דרך נג בית
 האסורין שלו כי נבוכדנצר לא פתח אסוריו ביהה
 ובשבא להודקק לה אמרה לו טיפה קמנה של דם
 ראיתי ותיכף פירש ממנה עד שתספור ימיה והתבול
 ואמר הקב"ה בארצי לא שמרתי תורתו ועכשו חזרתם
 מדרככם הרע ונתמלא הקב"ה רחמים עליו ונשאל
 הקב"ה על שבעתו לפני פמליא של מעלה ונולד
 אח"כ ליהויכין בן אשר האיר לכל ישראל אשר על
 ידו נבנה בית שני והוא זרובבל בן שאלתיאל והוא
 הוא

תראשונים היו רואין זה כעניניה וכראתא במנהגה דרין
 (ל"א ע"ב) בהא דשלחו ליה לכר עוקבא לרזיו ליה
 כבר בתיה שלום ופירש רש"י שם שמצא בספר אנדה
 שנהן עיניו באשה אחת ואשת איש היתה והעלה לבו
 מינא ונפל בתולי לימים נצרכה ללוות ומתוך דוחקה
 נתרציה לו ונתגבר על יצרו ופטרה לשלום ונעשה לו
 נם ונתרפא מחליו ובשהיה יוצא לשוק היו רואין
 שאור דלוק על ראשו מן השמים. ועל כיוצא בדברים
 אלו אחו"ל בכמה מקומות יש קונה עולמו בשעה אחת
 על כמה מעשיות שאירעו בדורותיהם. ע"ב צריך לידע
 כל איש ואיש בדורותינו אם נורמן לו איזה ענין של
 איסור ונתגבר על יצרו לכבוד הש"י בודאי יובהו
 הקב"ה למדרגה רמה בעוה"ב שיהיה לאות ולהפארת
 בתוך ישראל ונם בעוה"ו לו ולכל דורותיו הבאים
 אחריו שיהיו מגבורי ישראל (היינו הגבורים האמהים
 כנגד יצרו וכמאמר הננא איזהו גבור הכובש את
 יצרו) ויזכו לעשות תמיד הטוב והישר בעיני ה' וכמו
 שאמר הכתוב אשרי איש ירא את ה' במצותיו חפץ

קונדער אונ צוגלייך מיט איהם וואללט נא: תלך
 געקומען איין געזע צום גאנצען בית דוד, וייל
 ער איז געווען דער לעטצטער און איינציגער שפראך-
 לינג פון דוד'ס באמיליע. געת נבוכדנצר האט
 יהויכין אריינגעגעצט אין תפיסה, האט אויסגעווענען
 אז נאמעס שבעה וועט שוין באך סקנים וועקען,
 וייל ער איז געוועסען אליין. דא האבען דיא
 סתהרין געעפען א פריידן פון נבוכדנצר'ס פרוי
 ניא זאלל געפען איהר קאניגליכע פריידן, געגע
 זאלל געפען איהר סאנן, נבוכדנצר'ן, ער זאלל
 ערלויבען אריינצולאזען צוא דעם געפאנגענעם
 אידישען קאניג ויין פרוי. נבוכדנצר האט באצוא
 געגעבען דיא ערלויבנים. אז יהויכין האט געזאלט
 ויין מיט איהר, האט זיא איהם געזאגט: איה האב
 געזעהן אזוי וויא א פראפען בלוט (אונ זיין אלזא
 א נדה). באנן האט ער זיה פון איהר אפגעוונדערט
 אונ האט געווארט זיין זיא וועט צאהלען דיא סאנ
 אונ זיה מוכל ויין. האט נאמט געזאגט: ויין אייער
 לאנד האט איהר דיא תורה גיט געקום אונ איינצט
 האט איהר זיה געראכט הימלען דיא תורה! פאר
 דעם זכות האט זיה נאמט ערבאנעקט אייער
 יהויכין אונ האט איהם געגעבען אזוהן, וואס ורף
 איהם איז געווען געווארען דער גיט זיין קורבן

קיים, וועלכע קען פלעגט אפאל זעהן מיט דיא
 אויגען. אז מעשה וועררט ערצאהלט אויף סר עוקבאין.
 גר האט זיה אין יוגע זארהען פערליעבט אין איין
 אשת איש אזוי שטארק, אז ער איז קראנק געווארען
 פון דער אונגעפרייעדיגע לעבע. איינמאל איז דיא
 פרויענצייטער געקומען צוא סר עוקבאין לייקען
 בייא איהם א גמילות חסד, באנן האט זיא זיה פון
 גרויס נויטה סאנלאקעט, אבער ער האט זיה גע-
 שטארקט איבערין זיך דער אונ האט זיה צוא איהר
 גיט צוגעריהרט. דערפאר האט איהם געפראפען
 א נם אונ ער איז געוונד געווארען אונ איז געווארען
 א גרויסער סאנן אונ אז ער פלעגט ארויס אין גאס,
 פלעגט קען זעהן א ליכטיגקייט אויף ויין גאס. אויף
 דער גלייבען זאגט דיא גמרא, אז אפם פערדיענט
 איינער ויין עולם האט אין איין אויגענבליק. איינע
 גבור וכו', שפעטט אין פאק, ווער הייקט א גבור ז
 דער וואס געצווינגט ויין זיך דערע. דער וואס היפעט
 זיה אלזא אפ איז דער עבירה, ווערדט ער אנגערוי-
 פען איינער פון דיא גבורי ישראל. דערפאר וועט
 ער אויך ווקה ויין צוא האבען נוסע קונדער, וויא
 סיר זעקען דייטליך פון דעם, וואס דער סדקש ער-
 צאהלט איבער יהויכין מלך יהודה: נאמט האט גע-
 שווארען, אז פון איהם וועלען גיט גלייבען קיין

באתי להעתיק בענין זה כמה דינים מספרי הפוסקים דברים שרבים מבני אדם נכשלין בו. והנה הרבה בני אדם שהם עמי הארץ חושבים שכל הקרוב קרוב יותר מותר לחבקה ולנשקה כאלו היא אשתו וחי' ומצוה לפרסם דאדרבה כל הקרוב קרוב יותר מצוה להתרחק שהרי הבא על אמו וכלתו בטקילה ועל אשת איש בחנק ולכן צריך האדם ליותר מאד ומכש"כ מאלו שלבו גם בהן, ואלו הן העריות מן התורה. אמו, ואשת אביו אפילו לאחר מיתת אביו, אשת אחי אביו מן האב, אחותו בין מן האב או מן האם אפילו נולדה ע"י זנות, בתו, ובת בתו, ובת זנו, בת אשתו טבעל אחר, ובת בתו, ובת כנה, אם אשתו, ואם אם אשתו, ואם חמיו, אחות אביו ואחות אמו בין שהאחות מן האב או מן האם, אשת זנו, אשת אחיו בין מן האב או מן האם אפילו נולדה בזנות, אחות אשתו בין שהיא אחות מן האב או מן האם כל זמן שאשתו קיימת אפילו גירשה אבל לאחר מיתתה מותר, ואשת איש, ונדה אפילו כשהיא פנויה וכן באשתו שפרסה נדה ולא טבלה הרי הם ככל העריות מן התורה. כל אלו העריות זכאי עליהן אפילו

הוא נחמיה בן חכליה כמו שאמרנו חו"ל. ותחת שאמר עליו הקב"ה בתחלה כי אם יהיה כניחו כן יחזיקים הוחם על יד ימיני משם אתקנך נאמר עליו לבסוף ושפתיד כחותם (חני ב' כ"ג). הנך רואה מה את בירור דברינו שתחת שהאדם מתגבר על יצרו לכבוד הע"י בזכות זה יצאו ממנו אנשים המאירים להעולם בהורתם ובנדקתם (והיא מדה במדה דע"י עריות נולדו רשעים נמימים ועליהם נאמר וברותי סכס המורדים והפושעים כי כדאירא נדרים ב' ובזכות זה ששומר עצמו מלהרבות פושעים ומורדים נגד הש"י יתן לו הש"י בנים צדיקים וחסידים) ומה מאד ישמח לב האב ע"י כזה וכבא כמו שאמר הכהוב בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני :

פרק כד

בו יבואר דיני איסור עריות ואיסור יחוד כמה שמצוי להבשל בו בעו"ה.

הנה כאשר שהארכנו עד כה בגודל איסור עריות

פריענציטער, וויא א שוועסטער, א שוואגערין און דערקליינען, גאנ קען האלען און קושען. דאס איז אקער א גרויסער טעות; וואס דיא פרויא איז גאהנגער דארף קען זיך אללעס קעהר דערווייטערן פון איהר אין דער הינזיכט. דער וואס קעמט מיט א שוור, קומסט איהם, וויא עס איז רינג, קמלה (פערשטייניגונג), מיט איין אשט איש - הנק (גר- שטיקונג), דעריבער מוז קען זיך בייא אנעלבע פרויען זעהר היטטען אפילו פון א קוש, קענאנדערס בייא אנעלבע פרויען פון דיא נאנץ גאהנסע, מיט וועלכע קען איז זעהר אויפגעקראגען און קען דאס פאר נייא קיין בוישה ניט. דאס זיינען דיא עריות מן התורה; א מוטטער, דעם פאטערס א פרוי (א שטייטמוטטער) אפילו נאכן פאטערס טויקט, דיא פרוי פון א פטטער (דעם פאטערס א ברודער, וואס איז מיט איהם פון איין פאטער), א שוועסטער, וסאי פון איין פאטער סאי פון איין מוטטער, ווען זיא איז אפילו געפאנען געווארען דורך זונת, א פאטטער, איין גניקעל (סאי פון אונזן סאי פון א פאטער), א שטייטפאטטער, דער שטייטפאטטערס א פאטטער אדער דעם שטייטוואונגס א פאטטער, א שוועסטער

פון שאלמיאל, און אנשטאט, וואס נאמט האט אויף איהם פרייער געזאגט: ווען פניחו בן יהויקים יהויכין, וויא קען האט איהם גערופען שפעטער אלס קאניג) וועט זיין א ויעגעל אויף טיין דעקטער האנד, וועלל איד פון דאקטען אויך אראבבייקען - האט גר נאכדער אויף איהם געזאגט: און איד וועלל ליד מאקען וויא א ויעגעל. סיד זעהען, אז דערפאר וואס קען היקעט זיך אב פון זנות ניכט נאמט נישט קינדער, וואס בעלייכטען דיא וועלל מיט ויער הורה און פרוכטקייט (און דאס איז מדה קננד מדה: דען דורך זנות ווערען געבוירען רשעים קינדער, וויא דיא נקרא זאגט, און דערפאר וואס קען היקעט זיך ניט צוא פערטעהרען רשעים אויף דער וועלט איז קען ווקה צוא האפען קינדער צדיקים;

פרק כד

א) ליר וועלען דא בריונגען אפליקע דינים, וועלכע זיינען גאטהיג צוא וויסען דעם קענשען, וואס פערשטעהט וויא גרויס עס איז דער איסור פון זינת און וועלל זיך אין דעם אבדיטטען. דער פראקטער קענש ביניט, אז א גאנץ גאהנסע

שוועסטער

לקמח. ואסור לקרוץ בידיו או ברגליו ולרמוז בעיניו לאחת מן העריות ואסור לשחוק עמה להקל ראשו כנגדה להתכוון להביט בפייה ואסור להריח בגשמים שעליה ואסור להסתכל בנשים בשעה שעוונות על הכביסה והמסתכל אפילו באצבע קמנה עול אשה ונתכוון ליהנות ממנה כאילו סתכל במקום החורפה. ואסור לשמוע קול ערוה כשהיא משוררת ואפילו כשהיא פנויה דמהם כל הבתולות הם בחוקת נדות והרי הם ככל העריות וכנ"ל. ומותר להסתכל בפנויה לבדקה אם היא יפה שישאנה בין שהיא בתולה או בעולה ולא עור אלא שראוי לעשות כן שאסור לקדש אשה עד שיראנה:

מותרת

אפילו היא אייגענע פרויא או זיא איז א נדה, אפילו הנאה האבען פון דעם זימפען הארט געבען איהר - פאר דעם קוממט פלקות אונ אנעלענער איז אויף א חשוד על העריות, וזיא עס שפעדט וכי. א פאטער א מאכטער אונ איין עניקעל אפילו גרויסע, דינעלע א מוטטער א זון - מאגען קושען, א ברודער מאג קושען א קליין שוועסטערל (פון זרייא זאהר). דאס איז אלעס געקערט וועגען קושען פון פריינדשאפט, אבער וועגן קען האט פון דעם קושען א נאנה - דאן איז קיין אונשערשייד גיט צוא א מאכטער צוא א פערקערע, צוא א גרויסע צוא א קליינע. קען פאר גיט א מאה קהון מיטן האנד אבער מיטן פוס אבער א וואונק קהון מיטן אויג צוא איינע פון דיא עריות, דינעלע קאר קען גיט א שטיעף קהון מיט איהר, מאכען א שפאס געגען איהר, איינקגען זיה אין איהר שאנהייט, שמעקען דיא גשמים, וואס אויף איהר אויף פאר קען זיה גיט איינקגען אין פרויען צימטער געת זייא וואשען וואש, אונ דער וואס קוקט זיה איין אפילו איין א נויבערשען פינגער, וועגן ער מיינט נור הנאה האבען פון דעם, איז דאס שוין איין עבירה. קען פאר אויף גיט האבען דעם געזאגט פון איין ערוה, וועגן זיא איז אפילו א פאנה, דעגן אלעלע פאדליה וייגען געוואהליה גרות אונ וייגען אלזא גלייה וזיא אלעלע עריות. איינקגען זיה אין איין אונפערטהיבאפעשע, מיט טעלעקער קען דערט איהם א שרוה - דאס מאג קיין, גאך קעהר, קען פאר אפרוי גיט קנש זיין ווא קען ועדט

אפילו שלא כדרכה יש מהן במקילה ויש מהן בשריפה ויש מהן בחנק ויש מהן בכרת, ועוד יש הרבה עריות מרבנן וכולן מבווארין באה"ע סימן מ"ו ע"ש ואשת חמו אע"ג דיש מהירין כל האחרונים הסכימו לאיסור:

ב) המחבק ומנשק לאשה האסורה לו או שנהנה ממנה בקירוב בשר ה"ז לוקה וחשוד על העריות ודתיב לא תקרבו לגלות ערוה, ואב לבתו ולבת בתו אפילו הם גדולות וכן האם לבנה מותר לנשק וכן מותר לנשק אח לאחותו הקמנה בת ג' שנים שאין זה אלא לשם קרובה בעלמא ואם מנשק בשביל ליהנות אין חילוק בין בתו לאחרת ובין גדולה

שוועטער, דער שוועטערס מוטטער, דעם שוועהרס מוטטער, א מודהע (סאי דעם פאטערס-יא שוועטער סאי דער מוטטערס א שוועטער, סאי זיא איז מיטן פאטער נאדער מיט דער מוטטער) פון איין פאטער אבער פון איין מוטטער) א שגורה א שוואגערין (דיא פרוי פון א ברודער, סאי פון איין פאטער סאי פון איין מוטטער, וועגן ער, דער ברודער, איז אפילו גיט קיין גשע קינד). דער נויג'ס א שוועטער (סאי זיא איז איהרע א שוועטער פון איין פאטער סאי פון איין מוטטער) פל זמן דיא נוייב לעבט, אבער נאך איהר טויט קען קען געהקען איהר שוועטער, איין אשת איש, א נדה, אפילו איין אונפערטהיבאפע- קע, דינעלע או דיא פרוי איז א נדה אונ איז נאך גיט געווען אין מקנה. פון דיא אלעלע עריות. וועגן קען איז מיט זייא אפילו גיט פנדה הארץ, קוממט פאר אנדערע "מקילה", פאר אנדערע "שריפה" (פערברענגען), פאר אנדערע "הנק" (דער- שטיקען) אונ פאר אנדערע פרת. עס וייגען אויף דיא עריות מברבן וואס דיא בעלי הסלמוד האבען זייא אנגענוממען פאר עריות, וואדערנד מן התורה איז אויף זייא גיט קיין איסור) אונ זייא וייגען אויפגעבענט איז און הער מיטן מ"ו. דעם שוועהרס פרויא גיט דיא שוועטער, דער פרויא'ס מוטטער, וועלעך איז איין ערוה מן התורה, וזיא מיר האבען ערשט רערקאהנט) נאגען אנדערע, אז זיא איז מוסר, אבער דיא אחרונים וייגען אלעלע ספקים, אז זיא איז אויף פערקאטען. ב קושען אונ פרויען צימטער וואס זיא איז אסור צוא איהם

אסור להתחרש ששתיהן נזרות להחממות ואין בושה זו מזו אבל שני אנשים עם ב' גשימי יש רעות בין הפוסקים יש אומרון גם בזה אע"פ ששני אנשים אינם חשודים לדבר אסור דאין אנו בחוקת כשרות כ"כ אבל יש פוסקים סוברין ראפילו אשה אחת מתחרת עם שני אנשים שאינם חשודים ברב אסור דמסתמא הם כשרים וכיון שהם שנים אין זה יחוד אבל בחשודים אפילו עם עשרה אסור וכ"ז ביום אבל בלילה אפילו היו שני אנשים כשרים לא מהני דחיישינן שמא יצטרך א' לנקבו וילך ממנה או שמא יושן אחד מהם וישאר השני עמה וע"כ בעינן בלילה דוקא שלשה דאו מותר. וכן בדרך אפילו ביום בעינן דוקא שלשה רבשנים חיישינן שמא יצטרך א' לנקבו ותשאר היא לבדה עם אחד ויש מקילין בזה וסוברין בדרך כשילך אחד לנקבו ילך גם השני ממנה ולא יבוא לידי יחוד :

ז) אשה שבעלה בעיר אין חוששין להתחרש עמה מפני שאימת בעלה עליה ואם היה זה גם בה

ג) בותרת האם לישן בקירוב בשר עם בנה הקטן וכן האב עם בתו כל זמן שאין הבת בושה לעמוד ערומה לפני אביה והאם אינה בושה לעמוד בפני בנה ערומה אבל אם הגיעו לכלל הזה אין ישנים עמהן אלא בכסותן ואם הגיעו לבת בת י"א שנה ולבן בן י"ב שנה אפילו אינה בושה אסור. ואם הם מלוובשים מותר לשכב עם בתו אפילו הן גדולות וכן מותר בבתי ובת בנו לעיין ברישיה. ושאר כל הנשים בין נשואות ובין פנויות אסור לעיין ברישיה וה"ה לישן עמהם אפילו שניהם בכסותם :

ד) ועתה נבאר קצת דיני איסור יחוד. אסור להתחרש בחדר אחד או בדרך עם ערוה מהערוה בין ישראלית בין נכרית בין פנויה בין נשואה ועון גדול הוא שרבר זה גורם לגלות ערוה. הוץ מהאב עם בתו והאם עם בנה שזה מותר אפילו לרוד בקביעות ואח עם אחותו מותר ביחוד עראי אבל בשאר ערוות אסור להתחרש אפילו במקרה :

ה) איש אחד אפילו עם שתי נשים, לכולי עלמא

קען. א קרודער מיט א שוועסטער איז ערלויבט נור א קורצע צייט זיין צוזאמקען, גיט שטראנדן. מיט ריא איבערניגע, ערוות טאר קען אפילו בקמקח (צו-פאלליג) אויך גיט זיין צוזאמקען. (ה) א מאננסקער-און טאר גיט זיין צוזאמקען מיט צוויי פרויען, אבער צוויי מאננסלייט מיט צוויי פרויען - אין דעם איז דא א מחלוקת פוסקים. אנדערע זאגען, אז דאס טאר קען אויך גיט, אבער אייניגע פוסקים זאגען, אז דאס קען קען. סידען זענען דא מאננס-לייט זייגען קשורים, דאן טאר קען גיט, זענען דא מאננסלייט זייגען אפילו זאלגע-ערוות. דאס איז אלץ געקערט ביא טאג, אבער ביא נאכט טאר קען גיט זענען דא מאננסלייט זייגען אפילו אקענט-ליקע קענשען, טאקער געהט איינער ארום אדער איינער שלאפט אין. ביא נאכט זענען דא מאננס-לייט דוקא זיין זאלגע-רויפט. דינעלגע איז דער דין אין זעג. אנדערע פוסקים זאגען, אז אין זעג מאכט גיט אויס, און אויב איינער זעט זענען ארום אויפ'ן צורה - זאגען זייא - זעט דער צווייטער אויך אונעק, און ער זעט גיט גלייכען מיט דער פרוי צוזאמקען. ח א פרויענצייטער, וואס דער טאגן זאגט אין דערנעלביגע שטאדט, טאג זען מיט איהר זיין אויף פיער אויגען, זייל ניא קאמ טראפ פארן

זעהט איהר גיט פרויער. ג) אמוסטער טאג שלאפען אין איין געסטעל מיט איהר, קלייגעס זיין, די-זעלבע דער פאקטער מיט זיין טאקטער כל זמן דאס טאקטער שאקט זיך גיט שטעהן א נאקטע פארן פאקטער און כל זמן דאס טאקטער שאקט זיך גיט צוזא שטעהן א נאקטע פאר איהר זיין. אבער אז זייא זייגען שוין געקוממען אין דאס זאקען ניא טאקטער - צוזא שאפען זיך שטעהן א נאקטע פארן פאקטער, און דער זיין - דאס טאקטער זאלל זיך פאר איהם שאפען שטעהן נאקטע - טאר קען מיט זייא גיט שלאפען, סידען אונגעקערטערהייט. און אז דאס טאקטער איז שוין אגט עלף יאהר און דער זיין - צוואלף, טאר קען מיט זייא זענען פאללס גיט שלאפען. אנדערע פרויען, צוזא פערטייכאפען צוזא אונגעקערטערהייטען, טאר קען גיט שלאפען מיט זייא אפילו ביידע אונגעקערטערהייט. (ה) זיין אין איין צייטער אויף פיער אויגען, אדער געהן צוזאמקען אין זעג מיט אייגע פון דאס ערוות, צוזא זיין איבער צוזא גיט קיין איבער, א פערטייכאפע-טע צוזא זיין אונגעקערטערהייטען - דאס טאר קען גיט, זייל גם קאן פרייגען צוזא זיין עכירה. אחוץ א פאקטער מיט א טאקטער און א מוטער מיט א-זיין - זייא קאפען אפילו שטראנדן נאחגען צוזא-

היא ביאה ואינה מוסרת עצמה לביאה מחמת קטנותה מותר להתיחד עמה שאינה מונה לפנייה לפי שהיא מגלה סודה וכן תינוק בן מ' שנה :

(ו) מי שאין לו אשה לא ישכור משרתו אלמנה אפילו יש לה בן אצלה דלא בכל שעה יהיה הבן שם והיינו אם הוא רר לברו בנחית :

(יא) לא נחשדו ישראל על משכב זכור ועל הזנהם לפיכך אין איסור להתיחד עמו וז"ל במדינה שרבו הפריצים יש להתרחק מלהתיחד עם הזכר ודוקא יחוד בעלמא אבל לשכב יחד צריך להתרחק בכל מקום וז"ל שני רווקין אסורין לשכב יחד דיצוץ מהגבר עליהן ואף אם לא יבואו לידי עבירה כמש"ל ז"ל חבלו לבוא לידי טומאה על ידי ההרהור ויש למחות ביד העושין כן :

כל הדינים הללו העתקתי מן הפוסקים ורע עלי המעשה ששמעתי שיש כמה אנשים צעירים שהופקר אצלם

בה כנון שגולה עמו או שהיא קרובתו לא יתיחד עמה אע"פ שבעלה בעיר . וב"ז דוקא בביתה אין בה משום יחוד רחוששת שמא יבוא בעלה אבל כשתלך היא לבית אחר א"ב אין אימת בעלה עליה שהרי בעלה אינה יודע היכן היא ואם הלכה ברשות בעלה וכ"ש כשבעלה נתן לה רשות לדבר עם איש אחד דבר סתר ולסגור הדלת פשיטא דאסור [חכ"א] :

(ו) בית שפתחו פתוח לר"ה אין בו משום יחוד ודוקא ביום ובתחלת הלילה כ"ז שלא בלה רגל מן השוק אבל בב' או ג' שעות בלילה שכ"א יושב בביתו לא מהני פ"פ לר"ה :

(ח) מותר להתיחד עם שתי יבמות או אשה וחמותה או אשה ובת בעלה או אשה ובת חמותה כפני שאלו הנשים שונאות זו את זו ואינן מדופות זו על זו :

(ט) אשה שיש עמה תינוקת קמנה שיודעת מה

פארן מאנן , אונ עם נועט גיט קומסקען צוא איין עבירה . נוענן קען איז אָבער מיט איהר נעהר אויפ-געפראנגען . אז קען האט זיך מיט איהר צוואמסקען ערצויגען אָבער זיא איז א נאהנטע קרובה , דאנן טאר קען מיט איהר גיט זיין אויף פיער אויגען , נוענן דער מאנן איז אפילו אין דערזעלביגע שטאדט . דאס איז אלץ געקערט בייא איהר אין דערקייט . נוייל זיא האט מורא מאַקער קוממט אָן דער מאנן , אונ אָבער זיא זאלל נעהן אין איין אַנדער שטוב , אונ דער מאנן ווייס גיט וואוהין זיא איז געגאנגען , אָבער נוענן דער מאנן האט איהר געגעבען עקלויב-גים צוא נעהן אָבער צוא פּערשליעסקען זיך מיט אייגעס אין א צימקער צוא דעצען מיט איהם א סוד - דאנן טאר קען גיט פּערבלייגען מיט דער קרויא אויף פיער אויגען . (ז) אין א שטוב וואס האט איין אָפּגעקעט קהיר פארן גאס , קאג א מאננסקערוואהן מיט א פרויא (איין ערוה) זיין צוואמסקען אין איין צימקער . דאס איז אָבער נוד בייא טאג אונ אין אַנפאנג נאכט קעת קען געהט גאך ארום אויפן גאס , אָבער א צווייא דרייא אָעה אין דער נאכט טאר קען גיט . (ח) מיט צווייא שוואַגערין , מיט א שגור אונ איהר שוועקער , א שטיפּפּוסטמער אונ איהר שטיפּפּאקמער , מיט א פרויא אונ איהר שוואַגערין (איהר שוועקערס טאקטער) , מיט דיא אללע פּרונען מא- קען זיין צוואמסקען , ווייל זייא האקסען זיך

אייגער דער צווייטער אונ זייא וועללען זיך דארום הימסקען פאר איין עבירה , טאקער נועט זיא צווייטע אויסאנגען . (ט) א פרויעג צימקער וואס האט בייא זיך א קליין מיידל , וואס ווייס שוין וואס דאס הייבט זיין מיט א מאנן , אָבער זיא איז גאך אלץ צוא קליין , זיא זאלל זיך לאנגען אייגעקען צוא איין עבירה , מיט אונ פרויעג צימקער קאג קען זיין צו-ואמסקען , ווייל דיא מיידעל נועט גענויס אויסאנגען , אז זיא נועט וואס קרוין . ריזעלבע איז נוענן עם איז דא א אינגעל פון גיין יאהר . (י) דער וואס האט גיט קיין ווייב אונ וואהנט פאר זיך אין א וואהנונג , טאר גיט געהקען אין שטוב פאר א דיענקט איין אלמנה , אפילו אז זיא האט בייא זיך א ווון , ווייל דער ווון איז גיט שטאנדיג אין דערקייט . (יא) איבען זינגען גיט חשודים אויף משכב זכור אונ משכב בהמה , דעריבער קאג קען מיט זייא זיין צוואמסקען , אויף פיער אויגען , אָבער אין א לאַגד , וואו עם זינגען דא פיעל שאַרלאטאָעס דאָרף קען זיך פון דעם הימסקען . דאס איז אלץ געקערט נוענן זיין צוואמסקען , אָבער שלאפען בייצואמסקען טאר קען ערנען גיט בפרט גאך צווייא בחורים , נוענן עם נועט אפילו גיט קומסקען צוא איין עבירה , פון דעסט-נוענן קאנגען זייא קומסקען צוא אונגרייגליקקייט דורך הרהור (טראקסען נוענן דער עבירה) . דיא אללע דיגים האפען מיר געבראכט פון דיא פוסקים .

אצלם איסור יחוד לנמרי שבחור ובתולה העומקין במלאכה יחד בבתי חרושת המעשה שוכרין להם משכן מיוחד בפני עצמם בעד שניהם ושיכנים שם יחד בקביעות ובכר בהבנו לעיל דאיסור יחוד הוא אפילו אם היה רק באקראי וכ"ש בזה שמתוחד עמה תמיד רעון חמור מאד שעוברין עליו מדי יום ביומו ונעשה מומר לאותו דבר מפני שהופקר אצלם איסור תורה לנמרי בשאמ נפש ומלכר זה כמה מכוער הדבר מאד שבחור ובתולה יתגוררו תמיד במשכן אחד ובאופן זה קרוב הדבר מאד וכמעט ברור שיתגבר יצרם עליהם ויבואו לידי עבירה של איסור כרת כמו שכתבו הפוסקים שמהם בתולות שלנו בחוקת נדות הם וכבר מבואר לעיל בפרקים שעברו חומר איסור עריות שנפרעין מן האדם ע"ז בעוה"ז בעניות ודלות ושאר מיני יסורי הגוף והקרן קיימת לו לעולם הבא שנכרת שם נפשו מארץ החיים. [וגם מצוי מאד שמתעברה ויולדת ומפני הבושה בא הדבר לידי רציחה שהורגת אותה כצנעא או שמוסרת אותה לידי עוברי גלולים ונעשה גם הוא עובר גלולים ומוליד

גם הוא עוברי גלולים, ועל זה וכיוצא בזה אמרו מעוות לא יוכל לתקון זה הבא על העושה והוליד ממנו ממור והוא יצטרך ליהן דין וחשבון לעתיד ולהעניש על כל הענינים הרעים שנתגלגל על ידו והוא בעצמו יתמרמר ויבכה וינהום באוזניו ויאמר לנפשו מי ילד לי את כל אלה וכ"ו באו הסיבה ע"י איסור יחוד שהופקר אצלן] ואפילו אנו יתגבר על יצרו תמיד ולא יבוא לידי עבירה בפועל מתרחור ומומאה בלילה בודאי לא ינצל כמה ונמה פעמים וגם זה הוא מעונות החמורות. אמרו חז"ל מאי דכתיב ונשמרת מכל דבר רע אזהרה שלא יתרחק אדם ביום ויבוא לידי מומאה בלילה [דענין הוצאת ז"ל נקרא רע כמו שנאמר בתורה אצל ער ואונן ויהוה ער בכבוד יהודה רע בעיני ה' וגו'] ואחז"ל שכל הזמביא עצמו לידי הרהור אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה שנאמר כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע וכל מי שמגרה יצה"ר בעצמו נקרא רע ושכך אימננו של יצה"ר חיים אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו לך ועבוד אלהים אחרים או לגילוי

מיר האבן געהארט. אז צווישען דיא פארקריק- ארבייטער און ארבייטערניצען אין דיא נויטע לאנדער געפיגען זיך אנעלעך יונגע לייט, וואס דינגען קווארטירען מיט מיידלעך צוואמקען, א פחור מיט א פינדעל אין איין צימער, דאס איז אפער געהר א גרויסע עבירה. מיר האבן שוין אויפגעשרייען קען, אז קען פאר אפילו צופאלליג אויף גיט זיין צוואמקען מיט א פינדעל, אפריט נאך אויף שטאנדיג. וויא קיאוט דאס איז! אונ' עם איז אויך האבסט וואהרשיינליך, אז שלאפענדיג אליין אין איין צימער, נועללען זיין זיך גיט קאנגען איינהאלטען און נועללען קוממען צו איין עבירה, וואס קוממט פאר דעם פרת - וויא מיר האבן שוין געזאגט, אז א פינדעל איז געוואהנליך א גנה - און פאר דער עבירה פון עכו"ת געשטראקט קען - וויא מיר האבן אין דיא פארניגע פקחים שוין אויפגעוויינען - אויף דער נועלט מיט ארעמקייט צוויי דיא שטראף אויף יענער נועלט. עם פערעפט אויף, אז א פינדעל נוערדט מעקערט און פון גרויס בושה אדער זיא פארדט דאס קינד אין דער שטילל אדער זיא גיבט איהם אנטעק צו עוברי גלולים אין דיא האנד און ער הערנט א עובר גלולים און האט קינדער עוברי

גלולים. צווא דיא אללע עבירות, נועלעך קען קאנן שוין נאכדער גיט פעררייכטען, גריינגוט דער זיין צוואמקען מיט א פינדעל אין א געווינדער צימער. וועגן קען איז אפילו איינגעהאלטען און עם קוממט גיט צווא איין עבירה - פון הרהורים זיין נאכט וועט קען זיך גענויס גיט איינהאלטען, און דאס איז אויך פון דיא גרויסע עבירות. אויפן פסוק: ונשמרת מכל דבר רע (דיא זאלקסט זיך הימטען פון געדער שלעכטע נאך) זאגט דיא גמרא, אז דאס מינגט קען, אז קען פאר גיט פראקטען נוענען איין עבירה (האבן הרהורים) זיין קאנן, פרי קען זאלל גיט קוממען צווא אויגלייבקיט זיין נאכט. דער מוציא דע לבטלה הייבט ארע - א שלעכטער, א ניגרינער - וויא עם שטעהט זיין ער זאגן: נהי ער וכו'. דער וואס גריינגוט זיך אליין צווא א הרהור האט ער גיט קיין זכיה צוא שטעהן גאהגט צווא גאמט, וויא עם שטעהט וכו'. קען פאר איבערהויפט גיט דעוועקען דעם גער דעם, ווייל היינט זאגט ער איהם: מהוא דאס! אויף קארנען וועט ער איהם זאגען: מהוא גענעס! ביז ער וועט איהם זאגען: געה דייען עבירה זכה אדער געה זיין מיט איין עקנה, און דער פונקט פאלגט וויא

פרק כה

בפרק זה יבואר חיוב הנשואין בחופה וקידושין לאיש הישראלי.

א) יתברך שמו של הקב"ה שברצונו להטיב עם בריותיו ברא כל העולמות ולא לתרו בראה אלא לשבת יצרה למלאות פני תבל למען יכירו כח מלכותו ולכן צוה יוצרנו ובוראנו לפרות ולרבות וכל מי שאינו עוסק בפר"ח כאלו שופך דמים וכאלו ממעט הדמות [היינו מה שנא' בדבור אלהים עשה אותנו] גורם לשכינה שתסתלק מישראל ועונו גדול מאד. וזמן הנשואין הוא משנעשה בן י"ח שנה וכדאיתא באבות בן שמונה עשרה לחופה ועב"פ לא יאחר יותר משנעשה בן עשרים בדאיתא באבן העזר סימן ב' עי"ש וכל יום ויום שמאחר לישא אשה שלא מחמת אינם עובר בעשה מן התורה ואיתה נגמרא דמשנעשה בן עשרים ואינו רוצה לישא אשה הקב"ה כועס עליו מאד עי"ש. וגם פעמים רבות בא ע"י עיביב

נגילוי ערוה והולך ועובר ואח"כ כל המקשה עצמו לדעת יתא בנידוי ולפיכך אמרו חכמים אפילו להסתכל בכחמה חיה ועוף בשעה שנוקקין זה לזה וכ"כ למה כדי שלא לנרות יצה"ר בעצמן וכ"ו בהרהור שמביא לדי מוסאת קרי בלילה והמוציא זרע במהכוין עונשו חמור מאד יותר חשיב כאלו הרג הנפש וע"ז אמר הכתוב ידיכם דמים מלאו וחיוב נידוי ואם לא נידוהו מנדין אותו מן השמים ובגמרא ובאה"ע הפליגו בעונשו מאד. אוי להם לרשעים שמתפנקים אחר יצרם ואחר האות לבם ומראה עיניהם שמורדין עצמן מחיי העוה"ו וסופן יורשין ניהנם. אשריהם לאלו שמכניעין את לבם ומשברים את רוחם לפני בוראם וזוכרין את יצרם ומתגברים על יצרם ומשתדלין להתרצות במעשיהן הנאים לפני מי שאמר והיה העולם ועוצמים עיניהם כדי שלא ליהנות מרבר עבירה בעוה"ו ומתוך כך זוכין בעצמן להקביל פני השכינה כמו שלמדו חו"ל מקרא דכתיב עוצם עיניו מראות ברע וכתיב בתריה הוא מרומים ישכון ונ"ו מלך ביפיו תחוינה עיניך:

זין גאנצער פראקט ישע"י קאפיטל לג :

פרק כה

א) געלויבט אונ געדאנקט איז דער רבנו של עולם, וואס ער האט געשאפען דיא גאנצע וועלט, און פרי זיין הערשאפט זאלל געקאנט ווערען איבעראלל, איז זיין הייליגער ווילען, דיא וועלט זאלל זיין פולל מיט גרואים. דארום האט ער אונ געהייסען, סיר זאללען זיך פערקען וויא דיא פיש פון ים, דער וואס איז זיך אלזא גיט עוסק אין פריה ורביה איז גלייך וויא ער וואללט פערקניסען גלוט, וויא ער וואללט קלענער מאכען גאטטעס געשטאלט עויל דער טענש איז געשאפען, וויא עס שטעהט, גצלם אלהים, אין דער געשטאלט גאטטעס, און איז נרם דיא שקינה זאלל אונקע פון אינדען. קען געהט, אז דאס איז א גרויסע עבירה. וויא צייט פון חתונה האבען איז אקצעעהן יאהר, אפער געדען פאלס גיט שאפטער פון צוואנציג. געדען קאג, וואס געהט אונקע איבערן צוואנציגסטען יאהר, איז קען מיטן גיט חתונה האבען עובר אויף איין סעות גשה (פרו ורכו וכו'). דיא נקרא זאגט, אז אויף דעם וואס האט גיט חתונה אין דער צייט, איז

איהם. דער וואס איז מוציא זרע לכטלה - דער וואס מהיט מעשה אונן (אונגנוס) - איז א מוחרם פון גאטט, וויא דיא נקרא זאגט. דיא שקראף פון אונלעבן איז געהר גרויס, ווייל עס איז גלייך וויא ער וואללט געהעריג אפגעשען אונ אויף דעם געהט דער פסוק זיבם דמים קלאו (איינער האנד זיינען פולל גלוט). דיא חכמים האבען פערקאפען אפילו געה וויא א פסקה, א חנה אדער א פויגעל איז זיך סנדונג מיט איהר נקר, קרי גיט צוא דערנעקען דעם גער דרע. אז אף אונ געה איז דיא רשעים, וואס גיבען גאד דעם גער דרע אונ פערליעקען מיט דעם דיא וועלט אונ גענע וועלט, און אז וואהל איז דיא, וואס געהערשען זיך אונ בעצווינגען דעם גער דרע אונ געהען טשא מן זיין בייא גאטט אונ מאכען צוא זיינערע אוינען גיט הגאה צוא האבען פון איין עבירה וואד, דערפאר וועללען זיין זוכה זיין צוא קקבל זיין דיא שקינה, וויא דיא חל לערנען אב פון דעם פסוק: עוצם עיניו סראות ברע דער וואס מאכט צוא זיינע אוינען, גיט צוא געהן שלעכטעס, זינדאפטעס, אונ צום סוף ווערדט אויסקעפיהרט: קלה בפינו חתונה עיניו זיינע אוינען וועללען געהן דעם קאניג - גאטט - אין

עיוכו בנישואין למהלות גדולות הוא עובר על ושמרתם את נפשוהיכם. גם ידוע שדבר זה מביא לאדם לידי הרהור ופעמים בא ע"ז ממילא לעון החמור ג' כוכמאמרם (כהרבות מ"ן) על הפסוק ושמרתם מכל דבר רע אוהרת שלא יהרהר אדם ביום ויבוא לידי מומאה בלילה ומי וזמר הוא העון הזה שהביא סבול לעולם וגם ע"ז כתיב ויהי ער ככור יהודה רע בעיני ה' וימיתוהו ה' שסיבת מיתתו היה ג"כ עבור שהשחית את דרכו על הארץ וכמו שאחז"ל ונחשב כשופך דמים עבור זה כדאיתא בנה"י ע"ש בגמרא שהאריכו סאד בגודל העון של הוצאת רע לבמלה ולפעמים גורם עון זה לידי מיתת בנים קטנים שיוולדו לו אח"כ כמו שכתבו במפרים. והנה כסה פעמים סיבת איחור הנישואין הוא מפני שרואנין שלא יהיה לו במה להתפרנס עם אשתו אבל באמת אינו רק עצת היצר כי האדם יש לו לבמות בה' המפרנס לברואיו שלא יגרע מווננו בעבור שרוצה לקיים מצותיו. ומצוה על האב לראוה שלא יתאחרו נשואי בניו

ובנותיו כדי שלא יבואו לידי חמא וכבר אחז"ל המשיא בניו ובנותיו סמוך לפרקן עליו הכתוב אומר וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוד ולא תחמא :
 ב) קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא לישא אותה ומגניסה לתוך ביתו ובוועלה בינו לבין עצמו ותחי לו לאשה ואו נקראת אשת איש ואם בא עליה חבירו חייב עליה מיתה וכיון שנתנה הורה קדשנו במצותיו וצוה לנו שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה בפני עדים דהיינו שיקרשנה ואח"כ תהיה לו לאשה שנא' כי יקח איש אשה וקחה הוא דבר הניקח וליקחין אלו הם מצות עשה מן התורה ואם קידש שלא בעדים לא הוי קידושין אפילו שניהם מורים :
 ג) קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא נותן לה שכרה ובוועל אותה על אם הדרך והולך לו וזו נקראת גתורה קרשה ומשנתנה תורה נאסרה הקרשה שנא' לא תהיה קרשה מבנות ישראל לפיכך כל הבוועל אשה לשם זנות בלא

אמטם ועהר אין פעם. אפם ועורקם קען דורף דעם גיש תהנה האקען לשארק קראנק, אין קען אויה עובר אויפן; ושפוקם לגפשיהיקם (איהר זאללם הימטען איינער גפשות. איינער לעבען. אויה בריינגט עם דעם קענשען צוא הרורים און קמילא קומקם ער צוא דער גרויסער עבירה פון הוצאת רע לבמלה, וויא מיר האקען פריהער געבראכט. דיא עבירה האט אויה געבראכט דעם מבול אויף דער וועלט. צוליעב דער עבירה אין אויה געשאקאקען יהודהים א זורן, און אפם שפארקען צוליעב דעם, דיא קליינע קינדער בייא דעם וואס מרוב דאם. ועהר אפם אין דיא סכה וואס קען האט גיש תהנה אין דער צייט, ווייל קען האט מרוב, אז קען וועט גיש קאנען געקען א טויב גרויט - דאם אין אקער ועהר א פאלשער רעקנינג. קען דארף האקען בקרון אין גאט, וואס גיבט אלע גרואים ויער לעבענסמיטל, אז ער וועט אויסהעלפען, גפרט אז קען אין מקום וייגע א מצוה. דער פאקער מאו נעהן, עם זאלל זיך גיש פערשפאמטען דאם הייראקען פון וייגע ויהו און טאקער פרי וויא זאללען גיש קומקען צוא אין עבירה. דער וואס מאכט וייגע קינדער תהנה אין דער צייט, - זאגט דיא גפרא - אויף איהם נעהט דער פסוק: ונדעה פי שלום

אהלך ופקדת את נפשך ולא תחמא ואז דוא וועקס וויספען, אז אין ביין געצעקט אין פריעקען און דוא וועקס קענזקען ביין וואהנונג און וועקס גיש זינדיקען). ב) אפאל, איינער דיא תורה אין געגעקען געווארען, אז איינער פלעגט נעהן אין גאם און געענעקען א פרויא וואס ויא אין איהם געוען געפאלען און ער, איהר, פלעגט ער מיט איהר ויין און ויא פלעגט ערין ווערען איין אשת איש. אקער וויא דיא תורה אין אונז געגעקען געווארען און גאט האט אונז געהייליגט מיט וייגע מצוות, פון דאקאלס אן מוז קען א פרוי פרייהער פקבלש זיין פאר ערות וויא עם שפעקט אין דער תורה: פי יקח וכו'. דיא קרושין און ערות, וועגן פיידע ויינען אפילו מודה אין דעם, האט גיין קראפט גיש. ג) פאר פמן תורה אז איינער פלעגט אין גאטם פקעפעקען א פרוי, אין, אז ויא פלעגט זאללען. פלעגט ער איהר בעצאהלען און זיין מיט איהם אויפן מיטמען וועג און זיך אונעקעקען. אנעלקע רוקם דיא תורה אן קבשה וונגה, אקער דיא תורה האט עם פערקאמען, וויא עם שפעקט: לא תהיה קרשה מבנות ישראל עם זאלל גיש ויין גיין וונגה פון אירישע טאקער, דעריבער אז איינער אין מיט א פרויא לשם זנות, און קרושין, אפילו דיא אין א

בת אל נכר עם ז' אותיותיהם גימטריא חשי כי
 תשכח מסנו כל המצות כמשה"כ ונות ונו' יקח לב,
 והסר אש מן קדש נשאר עגל כי הבן הוא עגל
 וזהו כי חלל, ר"ל החליף) ועיין כ"ז בפוסקים
 שהאריכו בדינים אלו:

ו) ולפיכך לאחר שנתנה התורה אינו יכול לקיים
 מצות פריה ורביה עד שישא אשה בחופה
 וקידושין בפני עדים ומצות גדולה היא סאר שאין
 מוכרין ס"ת אלא ללמוד תורה או לישא אשה. כ"ז
 כתוב בחכמה אדם מה שהעתיק מן הפוסקים. ובעו"ת
 כהיום

בלא קידושין אפילו היא ישראלית וקטנה שלא ראתה
 נדה טימיה או שטבלה לאחר נדתה לוקה מן התורה
 לפי שבעל קרשה (רמב"ם שם) ואצ"ל שאם היא נדה
 שחייב כרת ואצ"ל כוהנית שקנאין פוגעין בו אם הוא
 בפרהסיא ואפילו בצנעא ענשו מפורש יכרת ה' לאיש
 אשר יעשנה ונו' ועון זה יש בו הפסד שאין ככל
 העריות שבנו הכא מן הנכרות אינו בנו ונמצא הוליד
 בן לעבודה כוכבים ומחלל את קרושהו כמ"ש"כ כי
 חלל יהודה קדש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר
 (אל נכר גימטריא אש כי הוא אש עד אכדון תאכל

אירישע, אפילו א נאנץ יונגע, וואס זיא קאנן נאך
 גיט זיין קיין נדה אדער זיא איז געווען אין מבילה
 קוממט איהם סלקות על פי דין, וייל ער איז
 געווען מיט א זונה. ווען זיא איז א נדה קוממט
 פאר דעם גרת. ווען זיא איז א עובדת גלולים
 איז גקנאין פוגעין בו" ווען דאס קוממט פאר
 בפריה ורביה, נור ווען אפילו אין דער
 שטילל איז ער אויף תיב גרת, וויא עס שטעהט
 וכו'. אין דער עבירה - זיין מיט א עובדת גלולים -
 איז דא נאך א פעהלער: דאס קינד וואס וועררט
 מאר

ג) דיא מצוה פון פריה ורביה, התונה האבען, איז חל אויף מענשען צוא אבטעוהן יאהר ביו צוואנציג
 דאנן איז דיא צייט, אונ אז עס געהט אונעק צוואנציג יאהר אונ, ער געהט קיין פרויא גיט איז דער
 אויבערשטער זעהר אין פעס אונ ער שלט איהם דערפאר (אזוי שטעהט אין דגרא קידושין ב"ה ל). אין
 דעם גיט געהטען קיין פרויא אין דער צייט וויא דער דין איז, איז גיט נור וואס ער איז גיט מתנים דיא
 סענה, ער קומט דורך דעם צוא פיעל עבירות: נבול פה, דרהורים, הוצאת זרע לכבילה חלילה, וואס
 דאס איז שטעקליכע עבירות וואס אז דער מענש וועט געבען א קוק דיא פאקרים פון חויל אין נטרא
 אונ אין זוה"ק וואס וועררט געבערט ווען דעם וועט ער פארציטטערט ווערען פון גרויס פוקט, אונ
 עס איז נאר קיין ערה אונ קיין שיעור גיט צוא דיא עבירות וואס קלויבען זיך אויף בייא יונגע לייט מאנסי.
 פערוואהנען אדער סאדליך וועלכע פארוואסען לאנג אונפעהרריראטעט, פיעל נבול פה, פיעל דרהורים, פריעות
 אונ נאך אזויגע עבירות וואס וועררט אויפגעטהון מאג סאגליך וואס דיא הויפט סכה פון דעם איז נור דער
 לאנג טארשען מיט דעם התונה האבען וויא דער דין איז. אויך קומט דורך דעם צוא קראנקהייטען אונ
 נאך אנדערע צרות. זיער אנטווארט איז געוואוקט זייא סווען ווען פריהער א צונעק צום לעבענסמיטשעל-
 דאס איז אבער נאר פון דעם אונפערויבערונג אן גאטט ב"ה וואס ער שפייט דיא נאנצע וועלט, דען
 וויא האבען געלעבט אינגעקע עלטערן וואס וואבען התונה געהאט נאר יונג, האבען זייא דען גיט רוינהער
 אונ בעסער געלעבט זייער לעבען וויא מיר זיינען? מיר האבען אין דעם שלעכטען פיהרונג פערדער
 ארויסקענערט אין איין אנדער ארט וקנפטרם דבר בעתו לספר מתנה ישראל. אז וואהל איז דיא מענטשען
 וואס פארויבערען זיך אן גאטט ב"ה אונ פיהרען זיך אין אללע ענינים וויא דער רצון פון גאטט ב"ה
 אין זיין הייליגע תורה, וואס זייא סאכען זיך מיט דעם גלוקליך אין בייידע וועלמען, אונ אז וואהל איז
 דיא עלטערן וואס שטארקען זיך אין דעם התונה סאכען דיא קינדער צוא דיא צייט ססיה לפוקט. דיא
 נטרא וואס אז אויף זייא געהט דער פסוק ונעמך פי שלום אהלך עיני דעו וועט זיין פריער און עבירות וכו'.

אירישע, אפילו א נאנץ יונגע, וואס זיא קאנן נאך
 גיט זיין קיין נדה אדער זיא איז געווען אין מבילה
 קוממט איהם סלקות על פי דין, וייל ער איז
 געווען מיט א זונה. ווען זיא איז א נדה קוממט
 פאר דעם גרת. ווען זיא איז א עובדת גלולים
 איז גקנאין פוגעין בו" ווען דאס קוממט פאר
 בפריה ורביה, נור ווען אפילו אין דער
 שטילל איז ער אויף תיב גרת, וויא עס שטעהט
 וכו'. אין דער עבירה - זיין מיט א עובדת גלולים -
 איז דא נאך א פעהלער: דאס קינד וואס וועררט
 מאר

מלא מעונות ופשעים מכל שעה שהוא חי על פני האדמה ועל הכל יצטרך לתת דין וחשבון לפני מלך הכבוד אלא אפי' אם לקח אשה ישראלית באופן המנוגח והמבוזר הזה ג"כ מסתעף כמה עונות ופשעים גדולים עי"ז כי מלבד שהוא מבמל עשה בידים שזוני הש"י מקבלת התורה והלאה לישא אשה ע"י חופה וקידושין כרת משה וישראל והוא פורש מררכי הצבור וביור דרך רשע לעצמו לילך בנימוסי העו"ג לכד כל זה אשה מרשעת כזו כודאי אינה טובלת לגרותה וחיוב כרת על כל ביאה וביאה (ולא יחשוב ברכת שלום לנפשו לומר כבר חוייבתי כרת מביאה ראשונה שכאתי עליה ואין נ"מ כשאעבור עוד הפעם ע"ז לא כן אחי כי מכל פעם ופעם נברא משחית אזור להשחית את נפשו ואיתא במדרש שהקב"ה נורח נחו לרשעים לקבל יסוריהם על כל עבירה ועבירה) ומי יוכל לשער גדול היסורין והבויונות שיסבול בעולם הגמול על כל פעם ופעם שהוא עובר על עבירה חמורה כזו שהדין בזה ליהרג ולא לעבור אפילו אם היו כופין אותו לזה הלא נדה מכלל עריות הוא והכא הוא עובר בשאט נפש למלאות האותו ועיין לקמן בסוף הלכות נדה מה שכתבנו שם בגדל הבא על אשתו

כדיום התחילו בארצות רחוקות איוה רשעי ישראל לפרוץ פרצות בישראל הפרו חוק התורה ואין נושאין גשים כלל כרת משה וישראל אלא הולך לבית הוונות או שפונע אשה בשוק כפי הנאות לו בעיני הוונים נכרית או ישראלית ונכנס עמה בערכאות של עו"ג ועושין ביניהם קאנטראקט על איוה שנים אוי לעינים שבך רואות אוי לאונים שבך שומעות שבך עלחה בימינו. והנה לא מיבעיא אם היתה עו"ג כבר ידוע מעשה דפינחס הכתוב בתורה ויותר גרוע ממנה הרבה שהתם לא היתה בקביעות והכא הוא סמס חיתון של אישות בקביעות על כמה שנים וגם סוליד בן לע"ג וכנ"ל. וכבר מלא גדול עון זה בחג"ך בכמה מקומות וביורה בעורא [קאפמל שי"ת] שהתמרמר מאד על עין של חיתון עם העו"ג וכתוב שם שעל עון זה אנף ה' בנו עד לכלה לאין שארית ופלטת עי"ש בקרא וגם מה יהיה לבסוף מהבנים הנולדים לו מן הנכרית עוברת כוכבים אוי ואכוו יהיה לנפשי ולכל הנולדים ממנו באופן זה וגם ממילא מוכן כיון שאשתו היא עוברת כוכבים ממילא כל מאכליו הוא מגבלות ופריפות ובשר חויר ויון האסור וכל הדברים המהרועבים וגם מה יהיה מכל השבתות ויו"ט שלו הכלל הוא

שארק אויף דעם פתחמן זיין ניד מיט גאסענדיענער, וואס פאר דער עבירה איז גאטט אויף איין געווארען אין פעם צו פערטיקטען אונז. אונ וואס נועם זיין פון דיא קינדער? זיין וועללען דאך געוויס זיין עובדי גלולים. חוץ דעם, אז דיא פרויא איז א עובדת גלולים פמיליא איז דאך דיא קינד שוין אויך א פקסא, אויך זייס קען שוין גיט פון שבת אונ יום טוב, אונ אזוי פערדיענט מען געדען אויפגעגליק זיין זייע עבירה. נור גיט דוקא א עובדת גלולים - א אידישע פרויא אז מען געהקט אויף אונ ארם קוממט פון דעם אויך ארויס פיעל גרויסע עבירות, דעגן חוץ, וואס מען איז קנדים מבמל דיא סקוה צווא געהקען א זייב דרת משה וישראל, חוץ דעם געהט אזא פרויא געוויס גיט אין סקוה אונ מען איז זייב דרת פאר געדען קאל זיין מיט אידר. סיינז זיין גרויס נועם זיין דיא שאנדע, דיא יסורים, וואס מען נועם האקען אויף גענער נעלמט פאר דעם, וואס מען האט אזוי אפט עובר געווען אזא גרויסע עבירה, וואס מען דארף זיך פאר אידר סוקר נפש זיין נעגן מען טאללם דערצו געוואונען געווען.

פאר גיט פערקויפען קיין פער הורה פוינען צום צוועק צווא לערנען תורה אדער חתונה צווא האפען. אין אויסלאנד געפינען זיך געצט, געוונותינו הרבים, אנעלבע רשעים וואס האפען פאר גיט חתונה נאכן אידישען חת אונ - אדער זיין געבען צייטגענויין אין דיא פתי וונות אדער - זיין לעבען מיט פרויען - מיט אידישע אדער אנדערע, דאס איז שוין פייא זיין גיט זיין גרויסע נאקא מינה - מיט אנקאנטראקט, דאס הייסט: זיין שרייבען זיך אב מיט דיא פרויען, אז זיין פערזאייניגען זיך אויף א געוויכסע צייט - אויף עטליכע יאהר געוואונען - אונ נאך דעם פער - לויף פון דער צייט איז אויס שווקפות. נענה אונז, וואס מיר מנען נערון מיט אויגעבע אויגען אנעלבע שרעקליכע עבירות. נעגן דיא פרויא איז א עובדת גלולים איז דאך דיא עבירה געוויס אנגעהייער גרויס, וויא מיר געקען פון דער בעשעה פון זכרי פן סלא אין דער מדבר. אונ דא איז נאך פיעל אנדער, טייל דא איז אויף שפאנדריג, נענען דער עבירה נערקט אויך געקערט אין פיעל ארבעט פון תורה, געוואנדעט אין ארם, נעלבער ארבעט זיך גער

דיא

כל ימי חייו ומה שפגם וקלקל היקן ושב בתשובה בעודו בחייו אוי כשנפטר ובא לעוה"ב באים לקראתו כמה כתות נשמות צדיקים וכמה מחנות מלאכי השרת ובפרט אותם שהוא בראם במעשה ידיו ע"י התורה והמצות ובאים לקראתו בקול מצהלינו בקול ששון וקול שמחה בשירים ותשבחות ומרקדים לפניו ומליכים אותו לג"ע בקולי קולות של הלול ושמחה ומכריזים לפניו פנו מקום לצדיק פלוני בן פלוני שבא עתה כך וכך מעשיו אשר עשה כך וכך תורתו והפלתו שסיגל בעודו בחיים ועושינו לו כבוד גדול שאין לבאר ע"כ אמר אצל צדיק לשון מקדמתו כי הם אינם צריכים לאחוז בידיו ולהוליכו בחוקה כי בטוחים הם שלא יברח מהם כי מי לא ירצה לרוץ למקום עונג כזה עין לא ראתה ע"כ הם מקדימים והולכים לפניו רק להראותו הדרך שילך בה אחריהם אבל אנו האדם אינו זכאי ועשה עבירות כל ימיו אוי כשנפטר באים כמה מלאכי החלה ובפרט אותם שבראם גנוגותיו המרים שדים וליליו והם לבושים שחורים ומתעמטפים שחורים ובאים עליו בקול יללה ובכי וצעקה ומכריזים עליו אוי פלוני בן פלוני שיצא מן העולם ריקם מזכות ריקם ממעש"ט ומפרסמים מעשיו וזרעים בעולמות העליונים וחשך משחור תארו וכו' ומוליכין אותו לגיהנםם בחרפות ובזיונות וא"כ לא יחמוד כלל למקום

אשרו נדה וכ"ש בו שיהא נדה ונס מופקרת. והנה בגמרא איתא א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל העושה מצוה אחת בעוה"ז מקדמתו והולכת לפניו לעוה"ב שנאמר והלך לפניך צדקך וכל העובר עבירה בעוה"ז מלפנתו והולכת לפניו וכו' ר' אלעזר אומר קשורה בו ככלב וכו' וכתב שם רבינו המהרש"א ענין נפלא ויקר והוכן דבריו דיש לדקדק מה שאמרו אצל מצוה מקדמתו וכו' ואצל עבירה מלפנתו אמנם הנה נודע כי מכל מעשה מצוה נברא מלאך רוחני קדוש והמלאכי' הללו הם תמיד מליצי יושר עבורו והם ככנים אצל אביהם כי הוא בראם בפועל כפיו או ע"י פיו בתורה ובהפלה וכן רחמנא ליצלן בעבירה נולדו מלאכים מקטרגים מחבלים והם נוקמים מסנו לעתיד בכל מיני צער ויוגון ע"ד מהרסין ומחריבין סמך יצאו וכו'. והנה נראה דרך העולם כשמוליכין את איש אחד לחתונה או לסעודה אין צריך המוליכו לאחוז בידו בחוקה ולתפשו דבטוח הוא דבודאי ילך אחריו ולא ישמט כלל ממנו כי מי פתי לא ירצה לילך למקום סעודה לאכול ולשתות ולשמוח אבל אם מוליכין את אחד לגרום להרגו שם צריך המוליכו לאחוז אותו בידו בחוקה וללפנתו שלא ישמט מלידך אחריו כי ירא פן יברח ממנו. כן הוא במעשה המצות כשהאדם הוא זכאי והולך בדרך הישר לפני ה' יתברך

האלטען, ער זאלל גיט ענטלויפן. דער קעניש, וואס איז אויף דער וועלט גענאנגען קנדה הישר, און וועגן, ער האט ניש אין וואס עס איז גענאנדישט, האט ער תשובה געמעהן, אעלען, אז ער שטארבט. געקען ארויס טויענדיגער מלאכים ענטענען, איבער-הויפט דיא וואס זייגען געשאפען געווארען דורך זיינע מצוות, און זייא פיהרען איהם מיט גרויכ פארראד אין גן עדן. דאס מיינט דיא גמרא מיט דעם, וואס זיא זאגט, אז דיא מצוה געהט דעם קענישען פאראויס, דאס הייסט: דיא מלאכים, וואס ווערען געשאפען פון דיא מצוות, געקען איהם פאראויס און פיהרען איהם מיט פארראד אין גן עדן פונקט וויא קען פיהרם דעם חתן צוא דער חופה. פון דיא עבירות וועדער ווערען געשאפען מלאכי חבלה, און זייא דאלטען שוין דעם קענישען פעקט צוא און געקען איהם נאך, געת זייא פיהרען איהם אין גיהנם, כדי ער זאלל גיט ענטלויפן, פונקט וויא דיא מלאכים הייסען גוט דעם פארדער, ער זאלל זיך גיט ארויסרייסען מן

דיא גמרא זאגט: קל העושה מצוה אחת וכו' דער וואס מיהט איין מצוה אויף דער וועלט געהט זיא איהם ארויס ענטענען אויף גענער וועלט און געהט איהם פאראויס, וויא עס שטעהט וכו', דער וואס מיהט וועדער איין עבירה, געהט זיא איהם אן און געהט הינטער איהם וכו'. ר' אליעזר זאגט, אז זיא איז אן איהם געבונדען וויא אהונד וכו'. דער מהרש"א ערקלארט דיא גמרא אזוי: אייגענטליך איז דער מאמר הנקרא אונפערשטאנדליך: וואס הייסט דיא מצוה געהט דעם קענישען פאראויס, וואהרענדיג דיא עבירה געהט איהם פון הינטען. דיא מעשה איז אקער נאך איינפאך: אז קען פיהרם א חתן צוא דער חופה - זעהען מיר - דארף מען איהם גיט צו-האלטען פעקט, ווייל קאן קאנן זיך זיין, אז ער קעט אלץ געהן געהן גערן, קען דארף איהם אלא גיט צוהאלטען און קען קאנן געהן פאראויס; פערקעהרט, אז קען פיהרם א פארדער צוא דער חלה, מוז קען איהם שוין בינדען און פעקט צו

איערע

למקום בזה כי יודע בכירור שלא יאכל שם בשר ורנים וא"כ אולי יברח מהם ולזה אמר מלפנתו צאוחים אותו בחזקה ומוליכים אותו לגיהנם. והנה כאשר האדם יתבונן במאמר הזה יאחזנו רעד מלעבור עוד על איסור זה כי הלא לעתיד תהיה התמונה של המופקרת קשורה בו ככלב בכל מקום שילך ואו יכוסה כלמה פניו לעין הכל כי הכל ידעו את גודל רשעתו רחמנא ליצלן מהאי בושחא ויוכנו לישב בג"ע העליון בין הצדיקים :

פרק כו

בו יבואר דין מלבושי שעמנו [מלוכה מיור הלכות שעמנו ומח"א] ונס יבואר בו דיני הקפת פאת הראש והזקן [מ"מב"ם וי"ד סימן קפ"א ותחתונים] :
ועתה נדבר קצת מענין איסורי שעמנו. (א) כתיב בתורה לא תלבש שעמנו צמר ופשתים יחדו וקבלו חז"ל דלא נקרא צמר אלא צמר רחלים ושל איל

שהם הכבשים אבל צמר נמלים שקורין (קעמעל האר) או של ארנבת שקורין (האיון האר) וכן של שאר בהמה והיה לא נקרא צמר ולכן כל מינו צמר חוץ משל כבשים מותר עם הצמר ועם הפשתן אבל של כבשים אסור עם הפשתן וכן קנבוס (שקורין קאָנבוס-לעם) וכן צמר גפן (שקורין באַוויל) מותר אפילו בצמר רחלים, (ב) אין לכלאים שיעור שאפילו חוט כל שהוא של צמר בבגד גדול של פשוט או איפכא אסור ללבושו אפילו מצדו השני אע"פ שהצד שבו הכלאים נגדר ע"ג הקרקע ואפילו נאבד החוט ולא ידענו מקומו לא שייך בו ביטול ואסור. (ג) המחבר יחד נגד צמר עם בגד פשתן אפילו כשתפרם בחוט של משי וכן התופר נגד צמר בחוט של פשתן או איפכא או שקשרין יחד בקשר של קיימא כל זה אסור משום שעמנו מדאורייתא. (ד) כל רגע שמשהה האדם על עצמו כלאים עובר בלאו ע"כ חונף כשגורע לו שהוא לבוש כלאים חייב לפושטו. גם אסור להלביש את חבירו או לכסוהו בכלאים משום ולפני עור

פלאקס, קאנאפּלעס און באַוויל פּעגן פּען אויף פּראַנגען אפילו מיט שאַפּעטן וואַלל. (ב) דער איסור איז וועגן אין פלאקסענעם פּגד איז אין נאַנגען אין פּאַרזיטיל וואַלל אַרער פּערקעהרט און אין וואַללענעם אין פּאַדים פּלאַקס וועגן דער פּאַרזיטיל איז אפילו פון דעם אַנדערן גיט, וועגן זענער אַרט, וואו דיא שפּעגן איז, שפּעקט זיך אפילו און דער אַנדער, וועגן דער פּאַרזיטיל איז אפילו פּערקלערט אין באַנגען פּגד, אזוי און פּען ווייס גיט, וואו אַר געפּיגט זיך דאַרפּען - אין דיא אַללע אופנים פּלייבט דער איסור פון פּראַנגען שפּעגן. (ג) פּען פּאַר אפילו גיט צווישן אַקטען א פּלאַקסקלייד מיט א וואַללענעם קלייד, וועגן אפילו דער פּאַדים, מיט וועלכען פּען נאָהט זיי צונויף, איז א ווינדענער. דזעלבע פּאַר פּען גיט נאָהט א וואַללענעם פּגד מיט א פּלאַקספּאַדים און פּערקעהרט, אפילו פּעקט פּערפּינגען א וואַללענעם מיט א פּלאַקס-קלייד און פּראַנגען אזוי פּאַר פּען אויך גיט. אויף דיא אַללע זאָגען איז דא אין איסור פון בתורה. (ד) יעדען אויגענפליק, וואס פּען פּראַנגען אויף זיך שפּעגן, איז פּען עובר א לאו, דערפּער מוז פּען אויסהאן דעם פּגד גלייך וויא פּען דערנעמט, או אין איהם איז דא שפּעגן. אויף פּאַר פּען גיט אַן-קליידען אַדער צוידעקען דעם זענען פּען מיט שפּעגן.

זיענע קאנר. או פּען וואַלל גיט פּעטראַקשען דיא פּראַ, דאַרף פּען זענען א פּעקציטעטער, וועגן אַם קוממט אפילו גור ארויף א געבאָנגען ווענען אין געבירח. אַם איז שפּעקליך דער געבאָנגען, או דיא געשטאַלט פון דער ווקה וועט צוא מיר צוגעבונדען זיין וויא א הונד ווי ר' אַלְעָר זאָגט אין דער גמרא וואס מיר האָבען געבאָנגען און אַללע וועללען וויסען פּען פּאַר א גרויסער בעל געבירח איז פּען גענוען. דער געבאָנגען אַליין דאַרף אונז אָפּהאַלשען פון דער גרויסער געבירח. אויך איז דיא זאך אין פּלל פון פּורש סדרבי צבור דאס הייבט ער ווינדערט זיך אָב פון אירישע ווענען וואס אויף זייא זאָגט דיא גמרא או אַם איז נאָר קיין פּרעג גיט צוא זיענע יסורים אויף זענער וועלט.

פרק כז

זעמציט וועללען מיר א ביסעל דעקען ווענען דעם איסור פון שפּעגן. אין דער תורה שפּעטהם : דיא וואַללעט גיט פּראַנגען שפּעגן : וואַלל און פּלאַקס צוואַספּען, און דיא חז"ל האָבען פּאַבליה, או וואַללי מייסט גור : שאַפּעטן וואַלל, אָפּער אַנדעקע קאַרפּען וואַלל וויא קאַמפּעל-און האַנגען וואַלל אַדער פון אַנדעקע סיוות פּאַר פּען פּראַנגען צוואַספּען מיט

חז"ל

הראש והזקן . אמר להעביר שער הזקן ולא אמרה התורה אלא בתער שנאמר ולא תשחית את פאת זקנך דבר שהוא משחית וזהו תער . והמעבירו בהער עובר בחמשה לאוין שיש בו ה' פאות אבל במספרים מותר אפילו בעין תער דהיינו סמוך לבשרו ומ"ט נוהרין כשמתפרין במספרים שיעשה הגילוח בהחלק העליון מן המספרים ולא בתחתון שאם יעשה בתחתון לבד הוי בתער . וכ"ו מצד הדין אבל באמת נכון לומר אפילו במספרים כי כתבו המקובלים שבוה עוקר צינורות הקדושה מלמעלה :

ב) פאות הזקן הם חמשה ורבו בו הדעות לפיכך ירא שמים יצא את כולם ולא יעובד תער על זקנו כלל ואפי' על שפה העליונה או תחת הגרון ; ג) ועל פאות הראש יש ג"כ לאו בתורה והוא מה שכהוב לא תקיפו פאת ראשכם וי"א דפאות הראש אמר מן התורה אפילו במספרים בעין תער דהיינו סמוך לבשרו . ושיעור הפאה מכונני שער שעל פדחתו ועד למטה מן האוזן סקונו שהלחי התחתון

עור לא תחן מכשול . ה) מדכתיב לא חלבש שעמנו ובגד בלאים שעמנו לא יעלה עליך קבלו חו"ל דאינו אמר מן התורה אלא לכישה או העלאה וכמו אע"פ שאינו לובש אך הגוף נהנה ממנו אבל להציע תחתיו מותר מן התורה אבל מדרבנן אמר להציע תחתיו ואפי' עשר מצעות זה ע"ג זה וכלאים תחתיה אמר . ו) הלוקח בלי צמר מעכו"ם צריך לברוק יפה יפה שמא הם תפורין בפשתן וצריך להגיד כל ההפירות ואפילו העכו"ם אמר שתפרן בקנבוס או משי אינו נאמן ואסור לומר לעכו"ם להפוד לו בגדים אא"כ נותן לו חומי קנבוס או משי ויוהרנו שיברוק אח"כ אם לא החליף ואז יענש ע"פ נמוסייהם ויהירא מזה (כ"כ בת"א) וי"א דיכול לברוק כי של פשתן ככה מהר ושל קנבוס הולך ושוורף ושל משי נכרך וי"א סימן אחר שכאשר ימשוך החוט כמין שערות ארוכות הוא קנבוס ויש אומרים דאז מועיל שום בדיקה :

ועתה נתחיל בעזרת הש"י לבאר דיני הקפת פאת

קאנו דערקאנגען מיט וואס פאר א פאדים עם איז געגאהט געווארען, אונ זייא גיבען איבער זאנאר סימנים אויף דעם, אבער נאך אנדערע מיינונגען, איז אונטאנגליך צוא דערקאנגען.

יעמצימ ועללען מיר א ביסעל רעדען וועגען דיא דינים פון גאלען א בארד. דיא עבירה איז דוקא אויפ'ן גאלען, אבער אראשערקען דיא בארד אין גאנגען עם זאל זיין אזוי וויא געגאלט קעגן קען, נור קען דארף זיך היממען, קען זאלל שערקען מיט דעם אויבערשטען מטייל פון דער שערך דעןן מיט דער אונטערשטער איז עם גלייך וויא גאלען. דאס איז אללעס על פי דין, אבער על פי תקבלה קאר קען אפילו שערקען דיא קאאר פון בארד אויך ניט. ב) אין פסוק ששעהם: לא תשחית את פאת זקנה (דוא זאלסט ניט פערבראקען דעם ברעג (פאה) פון דיין בארד) אונ פאות פון בארד זיבט עם פיניף. וועלכע דיא תורה מיינט - אין דעם זייגען קא פערשיעדענע דעות, דארום קאר קען מיינען גיב'ן גאלען, אפילו אונטערן האלו, אפילו דיא וואנקעס. ג) אויף דיא פאות פון קאפ איז אויך דא א לאו מן התורה, אז קען קאר זייא ניט אראב-געהען אין גאנגען. פאה פון קאפ הייסט ביז אונטערן אויער, דעם ארט וואו עם הייבט זיך אן דער

ווייל מען בריינגט בארדך, יענעם צוא איין עבירה. ה) ווייל עם שטעהט אין דער תורה: דוא זאלסט ניט אנטהון קיין שעמנו, אויך: א קלייד פון שעמנו זאלל אויף דיר ניט ארויף, קאבען דיא חויל בקבלה, אז דוקא אנטהון אויף זיך, אדער צודעקען זיך מיט שעמנו קאר קען ניט מן התורה אבער אונטער'ן ניט קאן מען אונטערקעמען א קנד שעמנו. אבער מדבבן ווערליג וויא דיא רבנן, דיא חכמי המלמד האבען איינגעפיהרט) קאר קען אפילו ניט אונטערקעמען קיין שעמנו, וועגן עם ליעגען אפילו איבער דעם קנד פון שעמנו - אנדערע קנדים. ה) אז קען קויפט א וואללעגעם קנד ביא א עובר גזולים מוז קען נוס אונטערזוכען, אויב ער איז ניט געגאהט געווארן מיט פלאקס, דאן מוז קען אקטענגען אללע גאהט. וועגן דער עובר גזולים זאגט, אז עם איז געגאהט מיט זייד, איז ער ניט געגלויבט. גע-שטעללען ביא. א עובר גזולים איין ארבייט - צוא גאקען א קנד - קאר קען ניט, מיינען אז קען גיבט איהם זיידענע פאדים צום גאנגען, אונ דאן מוז קען איהם אויך אגואגען, אז אויב ער וועט ניט גאקען מיט דיא פאדים וואס קען גיבט איהם, וועט קען איהם קלאגען אין סוד. דאן וועט ער מר"א קאמען. עם זייגען דא דעות, וואס זאגען אז קען

התחזקו יוצא ומתפרד שם וכל רוחב מקום זה לא תגע בו יד מצד שהוא בכלל פאות הראש ומשם ולמטה מתחלת פאת הזקן, ובעו"ח מצוי שמעבירין את הפאות עד סמוך לבשרן ממש ואין משיריין כלל ויש בזה חשש דאורייתא והיה להם לשייר עכ"ל קצת מן הקצת ובוותר מזה יש מהבחורים שבעת שחספר מספר ראשו הוא מגלח לו השער שאצל אונזו לצד הפנים והוא מחמת שמוטעין שחושבין שפאת הראש נקרא רק מה שאנו קורין פאה ולא כן הוא כאשר כתבנו והוא לאו גמור דאורייתא לד"ה וגם זה הלאו הוא אמילו על הניקף ובג"ל וע"כ אמ"י אם המספר הוא עו"ג יש לישראל להזהירו שלא יגע בו כלל במקום ההוא. וגם במרחץ מותר להפסיק את המספר שלא יגלח במקום ההוא אם יהיו רבריו נשמעין לו וכמבואר בא"ח סימן פ"ד דכדי לאפרושי מאיסורא מותר אמילו במרחץ ע"ש :

ו) אחד המקיף פאת הראש ואחד הניקף ואחד המשחית פאת הזקן או הנשחת חייבין אלא שהניקף כיון שאין עושה מעשה אינו לוקה אא"כ ממה ראשו או זקנו אליו להקיפו אבל איסורא איכא

אע"פ שאינו מסייע כלל לפיכך אמור להיות ניקף ונשחת אמילו ע"י עו"ג ואמילו אינו מסייע כלל כגון שאינו ממה את עצמו אליו כלל. ומותר ישראל לחקיף את פאת ראש העו"ג ולהשחית פאת זקנו כיון שאינו מותר העו"ג בזה כלל :

ה) והנה לפי מה שביארנו שיש כמה איסורי תורה בהשחתת פאת הראש והזקן מה מאד צריך האיש הישראלי לזהר בזה ואמילו אם נודמן במקום שהופקר איסור זה אצל פתאים וקלי דרעת והם מלעיגים עליו עבור זה אין לו לחוש לזה כלל וכבר אחז"ל מוטב לו לאדם להקרא שומע כל ימיו ואל יהי רשע שעה אחת לפני המקום וכ"ש בזה העון החמור שהוא עובר תמיד כשמתגלח על חמשה לאוין ואמילו אם אינו יהודי מגלחו ואם הוא מגלח את עצמו עובר עוד בחמשה לאוין שהלאו דלא תשחית קאי על המשחית ועל הנשחת [בדאיחא ברמב"ם ובתוספתא] כמה יש לו להיות זהיר בזה. ובעו"ה יש כמה אנשים המתגודדים בארצות הרחוקות שהופקר אצלם איסור זה ואינם מתבוננים כי בגפושם הוא כי במשך איזה שבועות יתרבו עליו כמה מאות עבירות ומכל

נער אונטערשטער באק. היינטיגע צייטען אין בענוניתינו קרבים, איינגעפיהרט גענווארען בייא פיעל אינדען, אראבגענועהקען דיא פאות אין גאנצען, ניט איבערלאזענדיג אפילו עטנוואס, אונ דאס מאר קען זיט. אנדערע בחורים לאנען זיך אָנגאַלען דיא קאאר וואס ביין אונער ציט געניקט צוא, ווייל זייא מיינען, אז פאך הייטט גור דאס וואס מיר רופען פאך, דאס איז אָפער אַ מעות, וויא מיר האָקען גרקלאהרט, אונ דאס איז איין אָפּקיער לאו מן התורה וועלכער ליעגט אי אויף דעם אָפּקיער אי אויף דעם געשערקטען, אונ אז דער אָפּקיער איז אַ עיג, מוז קען איהם אָנוואנען, ער זאלל דעם אָרמ גיט אָנרייכען. אין מרחץ מאג קען אויך אָבּהאלטען דעם אָפּקיער, ער זאלל דא גיט קשעפען אָנקוואהל קען קעטט דברי תורה אין מרחץ וועגן ער וועט גור פאָלגען גאטקליק. (ד) דיא עבירה פון אָנגאַלען דיא גאָרד אונ פון דעם אָראבגעהקען דיא פאות ליעגט מאי אויף דעם וואס מוויט עס מאי אויף דעם וואס לאזט עס זיך מוהן, אָפּער מלקות קוממט גור דעם, וואס מוויט דיא עבירה גורדים, אונדער וואס לאזט זיך בייא זייא אויף אָפּקיער הונדערט עבירות

קוממט מלקות גור אז ער דאט צוא דעם אָנעק אויכגעשטעלט דיא קאפ אָדער דיא גאָרד. גור איין איסור איז דא אין אלע אופנים, וועגן קען העלפט אָפּילו גאָר ניט דערצוא אונ, וועגן דער באונדער אָדער דער אָפּקיער איז אָפּילו אַ עו"ג. אַ איד מאג אָנגאַלען אַ עו"ג דעם גאָרד אונ אָראבגעהקען דיא פאות. (ה) וויא קען נערט, איז אין דעם אָנגאַלען דיא גאָרד אונ אָראבגעהקען דיא פאות פאכאן אַסך איסורים, אונ וויא דאָרף קען זיך שוין היטמען אין דעם אונ גיט קוקען אויף דיא לייכטוינגיע וואס לאָקען פון דעם אָב. עס איז פיעל געטקער דעם גענשען - נאָט דיא גאָרא - צוא הייכען אַ שומה זיין גאָנץ לעבען, איידער זיין איין אויגענבליק אַ נשע אין דיא אויגען פון גאט. גפרמ בייא דער עבירה, וואס מיט גענען קאל איז פּען עובר אויף פינף לאוין וועגן עס כאונדט איהם אָפּילו גיט קיין איר. ווען קען באונדט זיך אליין איז קען עובר אויף צעהן לאוין אָפּקיער וויא איז דיא עבירה פערשפרייט צווישען דיא עמיגראנטען, וועלכע פער-געסקען דערבייא, אז איז אַ משה פון אָפּקיער וואָקען קלויבט זיך בייא זייא אויף אָפּקיער הונדערט עבירות

זהר שאחר המשיחה לא יסיר את השער בסבין כ"א בקיסם של עץ וכדומה :

פרק ב

בן יבואר ענין מאכלות אסורות .

(א) הנה איסורי מאכלות אסורות בין איסור רם בין איסור חלב בין איסור גיר הנשה בין איסור נבלות וטרפות בין איסור בשר בחלב וכ"ש איסור חזיר ושאר מינים ממאים ידועים בדרך כלל לכל איש ישראל כקטן כגדול . ומאד צריך לזוהר בזה ולא יועיל בזה כל האיצימדקאות שהיצר סתעה בזה כי כשהארם עובר על זה הוא רשע מן התירה ופסול לעדות ולשבועה כי על כל בוית וכזית של איסור יש לאו בפני עצמו והאלהים יביא את האדם במשפט על הכל וגם בעוה"ז לא ינקה האדם לבסוף עי"ז וכאשר נכאר כסמוך . ומה שכתבנו שיעור כזית הוא רק לענין חיוב סלקות דהיה חייב ל"ט סלקות בכ"ר על כל בוית וכהיום שאין לנו רשות לזה אעפ"כ בוראי

ומכל עבירה נעשה מקטרג אחד ובכזא יום הרין יעמדו כולם עליו לעודר דין במחלות וכיסורי הגוף או שאר מיני צרות ר"ל לכד עונשו השמור לעתיד בגיהנם עבוד כל לאו שעבר בעוה"ז . ועון זה גרע משארי עונות שמראה בפרהסיא לעיני הכל שאינו ירא מפני ה' ואינו חושש על רצונו ובוראי מי שמורד במלך ונושא אות לעיני הכל על המרידה גרע הרבה יותר ממי שמורד בצינעא כן סמם הדבר הזה הלא הוא מרידה בפרהסיא נגד ה' ותורתו :

(ו) ודע דאפילו אם ע"י עיכוב הגילוח יגיע לו הפסד גדול במסונו ג"כ דינא הכי כמו שנפסק ביו"ד בסומן קנ"ז דעל לאו שבתורה צריך ליהן כל אשר לו ולא לעבור עליו . ואם אינו יכול לכופ את יצרו בשלימות או במקום הדחק שנודמן בין ריקים ופוחים שעושיין לו כמה נגישות עובר זה עכ"פ טוב לו להקטינו במספרים שכזה אין עובר בלאו ולא לגלחו בהער אפילו ע"י עו"ג ובנ"ל . ואם עצה זו אינו יכול לעשות יראה להשיג את הואלב הירוע שמטבעו לשרוף את השער באותו מקום (ומחוייב להשהדל בכל זה כדי שלא יבוא לעבור על הלאו דגילוח) אך

דאם איז אויף אונטמאנליך דארף קען קרינען דעם געוואוסקען זאלב , וואס געהקט אראב ריא האאר אין גאנצען , נור נאכ'ן ארוםשטיעקען דעם בארד מיט'ן זאלב זאלל קען ריא האאר גיט אראבגעהקען מיט א סעסקער . ווייל דאנן וועט עס אויף הייסקען זאלען .

פרק ב

(א) ריא איסורים פון סאָבלים אַסורים - דער איסור פון עסקען בלוט, חלב, גיר הנשה, טרפות, מילכיגס מיט פליישגיס, בפרט גאָד דער איסור פון עסקען חזיר און אַנדערע פּעקראַטענע חיות - ריא איסורים זיינען יעדען אידען געקאָנט . קען דאָרף אין דעם געהר פאַרנוכטיג זיין און עס העלפט דא גיט קיין ענטשולדיגונג . דער וואס עקט סאָבלים אַסורים איז ער איין אַקטייער רשע מן התורה און איז פסול לערות ולשבועה . דער לאו איז אויף יעדען "בנות" געוונדער און דא שפראך פאר דעם איז געהר גרויס אויף דער וועלט און אויף יעדע וועלט . דער שעהר "בנות" וואס ביר האַקען דערקאהנט איז דאס נור ענטגענען סלקות - אַפאל פלעגט

פון וועלכע עס ווערען געשאפען הונדערטער מלאכי חבלה , וועלכע וועלען איהם פייניגען און אַנטהון דיא גראסקע יסורים געת , עס וועט קומקען דער יום הרין . דער מענש וואס איז א סורר קמלכות בפרהסיא , אפגענאליך , איז זיין פערבראקען גענוים גראסקער , פון דעם וואס איז א סורר אין דער שטילל , און אזוי איז ריא עבירה פון אַבגאלען דעם באַרד אַסך גראסקער פון פיעל אַנדערע עבירות , ווייל ויא איז בפרהסיא : יעדער געהט , או דער מענש האט קיין מוכא גיט פאר נאטט . צוליעב א לאו פון דער התרה - איז דער דין - מוז קען האַמש דעם גאנצען פערקאָנטען אונטעקענען נור גיט עובר זיין אויף איהם . דארום דארף קען גיט קוקען , ווען קען וועט דאדורף , דורכ'ן גיט ראווען דעם באַרד , אַפילו האַקען א שאַדען אין געלד . ווען קען קאנן דעם גיר הרע פארט גיט בייקומטען אין גאנצען , אָדער קען איז צווישען שאַרלאַמאַנעס , וואס טהוען אן גל בייגי נגישות צוליעב דעם גיט ראווען דעם באַרד , דאָרף קען וועניגסטענס אַראַבי געהקען מיט אַשערר , וואס איז קלענער דער עין אָפער גיט מיט אַראוירקעסקער . אויב

ש הוא מתענה היום [או שהוא הולך במעט והרופאים אמרו לו שקשה לו אכילת בשר] וכה"ג איזה תירוצים ולא יהיה להם שגאה עליו ואכילתו שהוא צריך לאכול לחם וכדומה טוב יותר שיאכל גדרך שלא בפניהם ותמיד כשבא אצל א"י יהיה כבר שבע כדי שלא יהיה להם פלא עליו על שאינו משתתף עמם באכילתם. ואפילו אם רואה שחורצו אינו מתקבל לפניהם ואין נותנים לו פרוין עבור זה ג"כ לא יפול לבו עליו וידע כי כ"ז נסיון לו מן השמים שמנסים אותו כדי שיורע כחותיו הפנימיות אם הוא מהרהר אחר הנהגתו ית' ואם יעמוד בנסיון יהיה לע"ל לנצח וחפארת וכענין שנאמר במן ויונך וירעבך ויאבילך את המן אשר לא ידעת וגו' למען ענותך למסותך לדעת את אשר בלבבך וגו' ופירש בוודאי הקרוש רחמי לנכותך הוא להגביה אותך על הכל כמו גם וגם בעוה"ז בודאי הש"י הנותן לחם לכל בשר בודאי יומין לו פרנסתו ממקום אחר : גם

בודאי יקבל לבסוף הכאות גדולות יותר מזה בב"ד של מעלה אבל לענין איסור אין צריך שיעור כלל ראפילו מעימת משהו מן האיסור הוא ג"כ אמור מן התורה ואפילו רק למעום מן המרק של האיסור ג"כ הוא איסור תורה וכדאיתא בגמרא ושו"ע :
 (ג) וידעתני את טענת היצר שהעו"ג לא יקרבותו ליתן לו פרוין כשהוא מתגודד בכפרים אם יראוהו שהוא מובדל מהם ולא יאכל עמם. וזהו טענת הבל דהלא נפסק ביו"ד סימן קנ"ז ראפילו היכא שבושין אותו שיעבור על לאו מחוייב לחון כל אשר לו ולהשאר עני ואביון ולא לעבור על לאו דאוריית' ואף שעי"ז יהיו כל אנשי ביהו"ג עמופים ברעב ועאכ"ו בזה שאין אדם כופהו רק שלא יקרבוהו א"כ חמרת הממון מעבירו על דת התורה בודאי בכלל רשע הוא והוא נקרא בפי חו"ל בשם מומר אוכל נבילות לחיאבון. וגם זהו טעות בעצם דהלא יכול להשתמט ולומר להם שכעת אינו רוצה לאכול או

עו"ג א תירוץ : או קען איז נאמט אָדער קען האט היינט אַ פּעניג אָדער קען איז גיט געײנר אויפן מאַנען און דארום האט קען מײַרא צואַעסקען פּלייש . קען מאַנן אַפּעסקען , נאָם קען האט בייא ויך , אינפּערױנענענס אָדער אָן אַ נײַט , פּרײַ דעם עױג זאַלל עס גיט וואונדערן , נאָם קען עקט מיט איהם גיט , און ױעגן קען האט דארדך - דױכײַן גיט , עסקען מיטױ עױג - וויקקליך שאַדען , דארף קען ויך דער מאַהנען , אַז דאָס איז גור אַ נסיון פון אַמט צואַ נעהן אויב , ער איז מיט אײַן אַפּקױן פּרויקס און גלויבט אין דער תּשׁנחה פּקטיית און איז שפּאַרק אין בּטחון או השׁיׁת נועם איהם זײַן געקראַפּטיש געקען בּקײַטר , און ױעגן ער נועם בײַשנעהן בייא דעם גסיון , נועם ער נעהר געריקט ױעקען אויף גענער ױעלט און גאמט בײַה נועם איהם צושאָקען זײַן פּרױסה פון אײַן אַנדער אָרם . וויא דער ױער נאָנט אויפן פּסוק : גענך גרעךך וכו' . איז ער - גאמט - האט דײַך געפּױגיגט און געלאָזט הױגערן וכו' פּרײַ צואַ פּױגיגען דיר און צואַ פּרױגערן דיר (לגסותך) צואַ ױיסקען נאָם בייא דיר זײַן האַרצען קרום זײַך , אויף דעם ױאַרט 'לגסותך' נאָנט דער ױער , אַז דאָס פּױגנט קען : צואַ דערקעקען דײַך אײַדער אַנדערע מיט דעם נאָם ער איז פּױגעשפּאַנען בייא דעם גסיון 'לגסותך' נועם אַלאַז זײַן פון דעם

פּלעגט קען קרײַענען זײַן און דרייסיג מלכות (שמיטין) דורך דעם בײַה דײַן , פאר געקען גױט - היינטיגע צײַטען , נאָם מיר האַבען . קײַן רעכט צואַ שפּאַנען מלכות , נועם קען אויף גענער ױעלט געױיס אַבגעקען מיט פּראַצענט , אָדער געױגענען דעם איסור איז גענוג אַפּילו צואַ פּערױכען עמוןאם פון דײַא פּער - גאָטענע שפּױנען , האט קען שױן אײַן גבירה , אַפּילו פון דײַא זופּפ , אין ױעלכער עס ױערדט געקאכט מרפות , קאר קען אויך גיט פּערױכען . (ב) מיר האַבען שױן אויבען בײַיא גאַלען דעם באַרד) געפּראַכט דעם דײַן , אַז קען דארף גיט קאָקען אויף זײַן שאַדען אין געלד , נאָם קען קאָנן האַבען צולײב דעם אַבדישען זײַך אין אײַן גבירה מן התורה . בײַיא מרפות עסקען איז אַלאַז אויף קײַן תירוץ גיט , נאָם קען נועם , לְמַשׁל , גיט לאָזען פון דעם עױג , אַז קען נועם מיט איהם גיט , עסקען צואַממען . אַנעלכער נאָם עקט מרפות צולײב דער מױפּע , איז געױיס אַ רשע גמור און דײַא גפּראַ רופּט איהם אָן : מוסר , נאָם עקט מרפות פון גרויס פּאַנך , דעגן עפּײַ דײַן קען זאל בייא אים אַפּילו זײַן גאַנצען פּאַרפּענען צו געהקען , און ער זאלל דארפּען מיט זײַגע קױדער קעמלען אַ שמיטקעל ברויט צואַ גרענאָרען זײַך קאר ער גיט עובר זײַן אויף אײַן איסור תּורה אַפּילו אײַן קאַל . ױײַך דעם קאָנן קען דאָך קרײַנען פּאַרן

לשון

חיים זמן רב ולא תאמר לפי שהיושב בבית האמורים יושב על מקומו משא"כ בזה שהוא עמל ויגע זה אינו כידוע שהאדם העמל ויגע באיזה ענין העמל הועיל יותר לבריאות הגוף ממנוחה וכמו שהראה זה בעניים הנושאים משאות בעירות גופא שבטבען בריאין הרבה יותר מאנשים עשירים אשר מאכלן הרבה יותר כמוב מ שלהן והכל הוא מחמת זה גופא שהוא עמל הרבה בעבודה וכמו שאמר קהלת מתוקה שנת העובד וגו' ולכד זה ג"כ לא מיקרי זה מן התורה בשם פיקוח נפש כיון שאין מגיע זה למיתה ממש רק שכחותיו נחלשו ע"י המשאות [וכדאיתא בעין זה כמו"ז או"ח סימן שר"מ סק"א ע"ש]. הכלל אומר לך באלו הענינים שלא יועיל שום מצדקי בעולם שיהיה מותר לו לאכול מאכלות אמורות ורק שהיצה"ר ממעה את האדם פעם ראשונה ושניה בזה דובר שהוא אנום ומרשה לו למעום המרק של התבשיל האסור וכיון שהוא מרגילו בזה הוא מורידו עוד מדרגה שאולה ומרשה לו למעום קצת מן הבשר במענה של שמות שאומר לו בין כך ובין כך נממאת אכול למלא את

אין צוא מהו דא גיערדיגסטע ארבייטען, וויא עסקען קרפופת און ווערען דערמיט א רשע נמור געגען גאטט. דרייטשענס, וואו שפעעהט עס, אז אהן פלייש קאנן מען גיט לעבען? פערקערט, קיר זעהען פראקטע מעגלשען, וואס ארבייטען געדור פיעל, און דאך קוממט איד זייער מויל גיט אריין קיין ביסקען פלייש דא נאנצע וואך, פון דעספונענען זעהען זייא אויס געסקער און זייא וויגען פיעל געווינדטער פון דא רייכע, וואס עסקען פלייש זענען פאג. ארבעט-טאנגען עסקען זארתעגלאנג קיין פלייש גיט, און זייגען געוונד. היינט פקום נפש נור אין דעם אופן, אז ווען מען קהוט אדער מען קהוט גיט דא און דא וואך קוממט גלייך אן דער מוידט, דאן דארף מען מהוין דא געבירה און גלייגען לעבען, אדער דא וועררט דער מענטש האקסטענס שונאך אין געוונד, און פון שטארקען דארדורף איז קאך גאנץ נויט. אין דער אקט'ן איז דא גאר קיין פירונץ ניקא, דאס איז גאר בעשעה נצר דרע: דער קוממט און דערקט זיין דעם מעגלשען, אז אין א נאמה פאג ער פערוועקען האפט א ביסקעל טרפהגע זופ. אז ער האט שוין פערווקט דא זופ, זאגט ער איהם: אז דא עקט שוין יא חזיר, דא האב וועניגסטענס א

הנאת

ג) גם אל יתפחה האדם כיצרו שזה נוגע לו לסכנת נפשות בשהוא נושא משא עליו והולך בין הכפרים כמה ימים ולא יאכל בשר שזוהו מעות מצדי צדדים אחד כי אפילו אם היה נוגע לו לסכנת נפשות היה צריך לו לשקול במאוני שכלו ולעיין הרבה את כל כוית וכוית שהוא אוכל אם הוא מוכרח לזה כמו שאנו מעיינים לענין אכילת תולה ביוה"כ דמה לי איסור כרת מה לי איסור לאו ואם די לו להמלט מסכנת נפשות ע"י כוית אחד והוא אוכל עוד הוא רשע מן התורה ופסול לעדות ולשבועה [ועוד הלא אין אדם כופה אותו שישא משאות כדי שיבוא לידי סכנה ויוכרח לאכול בשר כ"א רצון העצמי שרוצה להשהכר ולא להיות עני וזהו אין בכלל סכנת נפשות וכומכ לו לאדם להיות עני שבעניים וגורף ביבין ובזוי שבאנשים ולא לאכול מאכלות אמורות ולהיות לנצח רשע לפני המקום] ועוד שזוהו מעות מעיקרו שאינו נוגע כלל לפיקוח נפש דהלא אנו רואין בעינינו שיש הרבה עניים ומרי נפש והיושבין בבית האמורין שאין להם רק לחם ומים וגם זה ע"פ הדחק ואעפ"כ

לשון ג"ם - אפאהו, אפלאנגע און זיין לעבענפ- מיטפעל וועט ער אויך געוויס קריגען דהיינו. אונדערע שמועסען זיך זיין, אז עס ליענט אין דעם א סכנת נפשות, ווען מען געהט ארום מאגלאנג ארום דא דארפער מיט א גרויסען פאק אויף דא פלייצעס און דערבייא עסט מען גיט קיין פלייש. און צוליבע א סכנה פאג מען דאך עובר זיין אויף גראסקערע מקווח אויך, דאס איז אדער א גאנץ פאלשער דעבענונג. גרשפענס, ווען דאס איז אפילו א פקום נפשות מו מען דאך גיט געענקען זיך בייא זענען ביסקען. אויב מען מו איהם עסקען אדער מען קאנן אויס-קוממען אהן איהם, פונקט וויא בייזן עסקען יום גפור, וואס עס איז ערלויבט בייא א חולה סכנת נפשות דארף מען דאך פלשער זיין וויפיעל ער מו עסקען וויא עס שפעעהט אין דא פוקים, און ווען מען עסט זיין איבעריגען ביסקען איז מען שוין א רשע מן התורה און מען איז פסול לעדות ולשבועה. צווייטענס הייסט עס דאך גיט פקום נפשות, וויבאלד, אז קיינער נאמה איהם גיט ארויסצוגעהן מיטן פאק אויף דא פלייצעס און ער קהוט עס דאך פרייוויליג ווייל ער ווילל וואס קעהר פערדיענען - איז עס דאך מווענד קאלל געסקער צוא זיין זיין אקעם-מאן

את נמשך [ובאמת הוא מעות רכזי משום שאכל שום יחזור ויאכל שום ויהא ריחו נודף יותר והלא כתיב אל תרשע הרבה פן תמות בלא עתך וגם האיסור דעא חמור עוד הרבה יותר] עד שהוא מרגילו בזה פעם ראשונה ושניה ונעשה לו הדבר כהיתר וכמו שאחז"ל עבר אדם עבירה ושנה בה נעשה לו כהיתר: (ו) ובעבור שאני יודע שנעשה זה האיסור כהפקר בארצות הרחוקות בעיני איזה אנשים ההמונים המתבודדים בעו"ה לכן מוכרח אנכי להרחיב קצת הענין ולהעתיק לפני הקורא את גודל האיסור שיש במאכלות האסורות ואח"כ נעתיק את גודל העונש שיש עבור זה להגפוש ולהגוף ואח"כ גודל השכר שיהיה למי שגוהר מזה. כי חנה יודע דבהמה הנשחטת בסכין שאינו ברזן התורה היא נבלה גמורה ויש על כל כזית וכזית לאו בפני עצמו משום נבלה ואם היא נטרפת קודם מיתתה כמנהגם שמכין אותה במוח יש עליה לאו משום איסור מרפה שהיא נקובת המוח אפילו אם היו שוחטין אותה אח"כ וב"ש אם מתה מעצמה אח"כ אפשר שחל ע"ז עור איסור נבלה ג"כ [וצ"ע בהפוסקים אם יש ע"ז עתה שני

לאוין או לא] וגם מצוי ג"כ דהמפקיד את נמשך לאכול נבלות ומרפות אוכל מן הכא בידו ואפילו אם יודמן בתוך זה איסור חלב ג"כ לא יקפיד ע"ז ועל איסור חלב יש לאו זכרת כמו שמפורש בתורה ועל ענין כרת ידו כל הדווים שנכרת נפשו ממקור החיים העליונים ואם החלב הוא מבהמת נבלה ומרפה חייב ע"ז משום נבלה ומרפה ומשום חלב כמפורש ברמב"ם [פ"ז ממאכלות אסורות] שהוא לוקה משום שני האיסורין ועיין ביו"ד סימן ס"ד שיש הרבה דינים באיסורי חלב ומי שרגיל לאכול עם העו"ג במאכליו בודאי בהמשך הזמן בא לידו אחר מן המינים שחייב עליהן כרת. וגם אפילו יהיה בקי בדיני איסור חלב ויודע שהיה בכל כחו נוהר מהן עכ"פ אוכל החוטאים שצריך לגקרן משום חלב וגם מצוי שאוכל האחוריים שיש בהן גיד הנשה וכל זה מלבד איסור דם ראה כמה איסורים חמורים יכול לעבור כשהוא אוכל עם העו"ג בסעודה אחת וכ"ש ח"ו מי שהורגל בזה בודאי יש לו כמה מאות לאוין של נבלות ומרפיות ושל חלב ושל גיד הנשה וכן לפעמים ג"כ של חזיר וגופו מתפמם מאיסור ובהמשך זמן אוכל ג"כ מיני דגים ממאים

בנאה או עקס צוא ואמם - נואם דאם איז אייגעני-
 מליה זעהר פאלש; ביר האפען שוין געואקט, אז
 מיט געדען מראפען זופ, מיט געדען ביסקען פלייש,
 פערדיגעט פען א גייע עבירה, אונ וואס מעהר פען
 עקט אלא, איז אלעס מעהר עבירות אונ דיי עבירה
 פון פלייש אליין איז גראסקער פון דיי זופ, אונ
 אזוי רעקט ער איהם איין איין קאל אונ א צווייטען
 קאל, ביי דאם זוערנט שוין גרינג אין זיינע אויגען
 אונ ער הארט שוין גאר אויף צווייטען, אז דאם
 איז איין עבירה; (ד) וייל ביר ווייסען, אז נעהר פיעל
 פון אונזערע אידען, איבערהויפט פון פראקטען
 גארטאר, אז ניין זיינען אין דיי ווייטע לאנדער,
 עסקען זיי מרפות גאר און געוויסענדיקעס, גלייך
 וויי דא וואלקט גאר קיין עבירה גיט גענוען - זארום
 מונען ביר דיי וואך א ביסקעל גרויסער ארומרעדען.
 א בקהה, וואס זוערנט געשחפען מיט א מעסקער
 דאם איז גיט גרוק (אונטערעווקט, אויב ער איז שארף
 אונ און א פגיחה), איז זיי איין אפטייע גבלה,
 אונ פאר זענען גיט דאם קען א געוונדער לאו.
 זענן זיי איז פארן מירך געווארען א מרפה (א
 צערייקענע, דאם הייקט: אז ניי האט געקראגען

דיקה א סיף אדער א קענשען א געפאהרליכע ראטיע,
 וויא עס איז איינגעפיהרט בייא עויג, לקיטל, אז קען
 הרגיש דיי בקהה דיקה געפטייבונג - פלאפען דעם
 מוח -), דאנו איז דא איין איסור מרפה, זענען קען
 האט איהר אפילו גאקטער, גאך דער געפטייבונג,
 אויך געקאמפען. זענען זיי איז פון זיי אליין געי
 שטארקען, קאנו זיין, אז דא איז דא דער איסור
 גבלה אויך. אויך קאנו זעהר געמאלט זיין אז
 עסקענדיג מרפות קוממט אויס צוויי עסקען אויך חלב,
 אונ פאר דעם קוממט פרת, דאם הייקט: דיי גשקה
 זוערנט אויסקעשלאספען פון דעם לעפען אויפ'ן
 הימקעל אונ אויב דיי חלב איז פון א גבלה אדער
 א מרפה, האט מען אויף זיי אויך דיי עבירה פון
 עסקען גבלה אונ מרפה. איבערהויפט זיינען דא
 פיעל אופנים פון חלב עסקען, וואס עס קוממט פאר
 זייא פרת, זענען מען איז אפילו געניט אין דייניס
 פון דעם איסור חלב, קאנו מען עסקען דיי פארניס,
 וואס עס געפינט זיי אין זייא חלב, אויך מרעפפס
 אז מען עקט דעם הינטערשטייל (אדריק) וואו עס
 געפינט זיי דער גיד הנשה, היץ דעם איסור פון
 גלומ עסקען, וואס מען איז אויף איהם גענויס

ממאיה וכל מיני שקצים ורמשים אוי לו ואוי לנפשו שכל אלו הדברים מטמאין להנפש כמפורש בתורה אל המטאוי בכל אלה [ויקרא י"ח כ"ד] וכאשר נבאר לקמן ואפילו אם אוכל רק התבשיל שנהבשל בקדרה עם אחד מאלו הדברים ג"כ אסור מן התורה משום מעם כעיקר פידוע ואפילו אם לא בי"דו בת עתה בשר כלל הלא ידוע שממילין בה עכ"פ שמנונית של חויר או חלב ושמנונית של נבלה וטרפה ושאר מינים האסורים. ואפי' אם אירע במקרה שלא המילו עתה בהתבשיל שמנונית כלל עכ"פ אסור התבשיל משום הקדרה גופא אם בישל בזה המע"ל. גופא דבר אסור בהקדרה ע"ב השומר נפשו ישמור עצמו ממאכלות האסורות ויהיה טוב לו בזה ובבא וכאשר נבאר לקמן בפרק שלשים (אך אם הוא שוכב בבית החולים [באליניצע] של עו"ג ואמרו לו הרופאים שהוא מוכרח לאכול בכל יום קצת בשר או עכ"פ תבשיל של בשר ואם לאו הוא בסכנה ואין לו מי שיבשל לו בלתי זה התבשיל המצוי שם עכ"פ יראה להקטין את האיסור דהיינו שלא יאכל את האיסור גופא רק המרק או התבשיל בלבד]. ודע עוד דכשם שאסור לאכול בעצמו דבר איסור כך אסור לו להושיט לחבירו ישראל שום דבר איסור או לסייעו לשום דבר שאסור לו

פרק כח

בו יבואר גודל העונש של מאכלות האסורות.

כתיב בהאוינו כי מגנן סדום גפנם ומשרמות עמורה ענכמו ענבי רוש אשכולות מרורות למו חמת חנינים יינם וראש פתנים אכור הלא הוא כמוס עמדי חתום כאוצרותי לי נקם ושלם לעת המוט רגלם וגו'. וביאור הכתוב נראה ע"פ מה שהביאו הספרים בביאור דברי הנביא מי אל כמוך נושא עון וגו' היינו דכשהארם חוטא תיכף נברא משחית לחבל אותו ואם הקב"ה היה מניחו היה תיכף יורד למטה ומעניש להארם שהיה הובע מכנו. מוזן כיון שנברא על ידו אבל הקב"ה ברוב חסדו כביכול נושא עון ומימנו וזוהתמו באוצרותיו ומפרנסו שם כי הכל צריכים להשפעה ומסתין לאדם עד יום מותו פן יחזור בו בתשובה

עובר. דאנו עקם קען מיט דער צייט אויף חניר, אונגרייגע (פעקראמטעגע) פישען און אללערליי שקצים און רמשים, אט אזוי קאנגען ויה אויפקלויבען הונדער-פער, זאגאר טויזענדפער לאוין, מיט וועלכע קען פערארנייניגט דיא נשקה. דיא זופ פון א מאַקל אסור איז אויף אסור, וועגן עם איז אפילו געקאכט גיט מיט דיא פלייש גופא נור מיט דיא שמאלץ, וועגן דעם קאל איז אין דיא זופ קיין שמאלץ גיט גענוען, איז וועגן עם איז אין דעם בעת לעת געקאכט געווארען אין דעם טאפ קרפוט, פאר קען שוין דיא זופ גיט עכסען. דער נואם ווילל הימטען זיין נשקה זאלל גיט פארפלעקט ווערען אויף עוויג, סוף ויה זעהן הימטען פון מאַקלים אסורים מיט אללע קעגליקייט און דערפאר וועט קען האקען דיא וועלט און זענע וועלט. וועגן קען איז קראנק און קען ליעגט אין א קריסמליבע באליניצע (שפיטאל) וואו קען קאנן קיין גשרה עססעגס גיט קריגען, און עססען פלייש סוף קען צוליעבן געווען, סוף קען נעהן האקש עססען דיא זופ זליין, און גיט

דיא פלייש. דאס כוה קען אויף וויססען: אזוי וויא קען פאר אליין גיט עססען קיינע פעקראמטעגע שפיין, אזוי פאר קען זענעם אויף גיט געקען אדער גריינגען דערצו, אפילו א קינד פאר קען אויף גיט. אויף דעם איז דא א געוונדער איסור מן התורה:

פרק כח

עם איז ידוע, אז מיט געקער עבירה, וואס דער קעגש מהיט ווערנט געשאפען א מלאך חקלה, וואס געשפראכט איהם פאר דער עבירה וויא עם שפעהט אין פרק: עשה עבירה אחת קונה לו קפיוור אחר. נור געת דער קעגש לעבט לאזט גיט נאמט ב"ה דעם מלאך חקלה אפגעקענען ויה מיטן קענשען, קאמער מהיט ער משובה, נאר ערשט נאכץ מורדט געפרייט ער איהם, צוא מהון דאס ווייניגע. וועגן עם קלויבט ויה אקער ביין קענשען אויף א סוף עבירות צוואמקען, קאנן געמאלט זיין, אז ער שפארבט פאר דער צייט, פרי דיא מלאכי חקלה זאלען ויה מיט איהם אפגעקענען. דאס אללעס

אמעחה

בהשובה [וזה שאה"כ מי אל כמוך נושא עון שלא כמדת ב"ד שלא די שאין מעניש להמורד אלא גם מפרנס להגושה בו כדי שלא יוקהן] אבל סוף כל סוף אם אין עושה תשובה והאדם מוכרח למות מיד פורת הקב"ה אוצרותיו כי לא לעולם יזין אותם ותיכף יוצאים המשחיתים שנבראו מהעבירות וכל אחד מענישו באותו אבר שחמא בו ואמרת ישכל וח רמוז בתורה בפסוק הג"ל כי מגפן סדום גפנם וגו' והוא מליצה יפה דהיינו כשם שהאדם בשעושה מצוה נומע עבורו בג"ע איהו נמיעה יפה בעין החיים [והוא משל להענוגים הרחוקים] כדי שיתענג אח"כ בבואו שמה כן ממש בשעושה עבירה נימע עבורו בניהם אילן מר שיזין פירותיו הם ארמיים כארם הנגינים וחמת פתגים ובבואו שמה הוא מוכרח לשתות ולמצות שמריהם והוא הכל משל לעונש המר והנמהר אשר הוא מקבל ע"י משחיתיו. ועתה נבאר הכתוב כי מגפן סדום גפנם ומשדמות עמורה וכו' היינו כשהאדם עולה בדעתו ומהרהר לעשות העברה תיכף נימע גפן עבורו בסדום דהיינו מקום הנפירות והמלח [והוא סדמו על הגיהנם] ור"ל שהוחלל להבראות עבורו מקום מוכן לפורעניות ואח"כ כשמתחיל לעשות העבירה גופא נגמר האשכולות המרים מן הגפן וכשגומר העבירה נכחמו האשכולות ונעשה היין המר שהוא כולו ארם כחמת הנגינים וזהו שאמר אשכולות מרורות כמו *] חמת הנגינים יינם וראש פתנים אכור. וכ"ו רמו לבריאת המשחיתים שנגמרו בשלימות לאחר גמר העברה והם מוכנים ומזומנים תיכף להבלו ולהשחיתו בכל לחותם ושמא יאמר האדם א"כ איהו הם הלא אנו רואין עושי עבירות מדי יום ויום ואין שמן ואין פנע רע, לזה משיב הכתוב הלא הוא כמוס עמדי חתום באוצרותי שאני מומנם וחתמם באוצרותי ואיני מניחם לצאת לחבל פן יחזור האדם בתשובה [ומה שכפל הכתוב כמוס עמדי חתום באוצרותי הוא כי יש שני מיני משחיתים שאחד נרוע מחבירו שאחד מועיל לו הממנה מה שנממן באיזה מקום שלא יראה

את האדם ויזיקו והשני אכזריות שלו גדולה כ"כ שצריך דוקא לחתמו ולסגרו באיזה אוצר המוכן לזה. וזה מדוקדק בלשון הכתוב חמת הנגינים יינם וראש פתנים אכור כנגד שני מיני משחיתים אלו ולכן מסיים הלא הוא כמוס עמדי חתום באוצרותי כל אחד לפי ענינו ושמא תאמר עוד א"כ טוב הדבר שאנו נמלא כל האוה לבנו והמשחיתים לא יפגעו בנו לזה אמר הכתוב לי גקם ושלם לעת תמוט רגלם דהיינו בעת שימוטו רגלי האדם והוא בעת פירות הנפש תיכף נפתח סגור האוצרות והם מוכנים לקבל גקם מאתו ושמא יאמר האדם מתי יהיה דבר זה רק אחר מאה שנה לזה אמר הכתוב כי קרוב יום אידם וחש עתידות למו כי באמת לא ירע האדם את עתו כי פעמים רבות יסובב ע"י עונות העצומים גקרב עת מיתהו וכמו שאמר הכתוב אל תרשע הרבה פן תמות בלא עתך ולזה אמר וחש עתידות דהיינו דבר הרע העתיד להיות בסוף כמה שנים הוא מחיש לבוא לפני זמנו ע"י מעשים רעים. היוצא מדברינו שמכל עברה ועברה גברא כח המשחית שיענשוהו אח"כ וכמו שכתוב תיסרך רעתך ומשובותיך תוכיחוך וגו' והיינו שהרעה גופא היא המיסרת אותו וכעין זה אחו"ל כל העובר עברה אחת בעוה"ו מלפסחו ומוליכהו ליום הדין ומח שרדקו בלשון אחת להורות לנו דאפילו יש לורק עבירה אחת שעשה בעוורו בחייו ולא עשה תשובה מ"מ היא גרבקת בו ואינה נפרדת ממנו עד שמוליכהו למקום הרין וכ"ש אם יש לו כמה וכמה עונות בודאי כולם הם המקיפין אותו ומוליכין אותו לבית המשפט. ועתה נבוא לעניינו האיש שהרגיל נפשו למאכלות האסורות כמה מאות לאוין דאורייתא עבר עי"ו ומכל עבירה גברא משחית אחד שממתין רק עד שימוט רגלו ואח"כ יקבל העונש על ידו וא"כ כמה מאות מלאכי חבלת לבושין שחורים ומתעמטפים שחורים יהיו רצין אחריו ומלפפין אותו להוליכו לגיהנם מקום החשך והמר ושם ישפמו אותו ומי ויכל לשער גדרל היסורין והצרות שיסבול אפילו על לאו

אחד * ומח שאמר בלשון כמו וכן בסוף הפסוק וחש עתידות למו להורות לנו דמלאכים רעים הנעשים מהעבירות גשלו אח"כ לענש רק את החוטא שנבראו על ידו ולא לחוטא אחר וע"ו סדמו ג"כ הנגימ כמה שאמר תיסרך רעתך.

דקענהם אין דיא פסוקים פון פרשת האינו. גוא אז פון נערער גכירה [ועררש געשאפטען א מלאך רע, היינט וויפיעל מלאכים רעים געשאפט זיך שוין זער קענש ריךך ניין, עסקען פקפופ, וואס סימ

עברה מטממת לבו של אדם שנאמר ולא תטמאו בהם ונטמאתם כס אל תקרי ונטמאתם אלא ונטמטם . וגם ע"י שהוא מתחיל להמשיך על עצמו רוח הטומאה ע"י מאכלות האסורות מטמאין אותו מלמעלה ג"כ כדאית' בגמ' (שם) ת"ר ולא תטמאו בהם ונטמאתם כס אדם מטמא עצמו מעט מטמאין אותו הרבה מלמטה מטמאין אותו מלמעלה בעוה"ז מטמאין אותו לעוה"ב . וז"ל הוזה"ק פרשת שמיני תא הוי כל מאן דאכיל מאכלי דאסירי אתרבך כסמרא אחרא וגעיל נפשיה וגרמיה ורוח מסאב שריא עליה ואחוי גרמיה דלית ליה חולקא כאלאה עלאה ולא אתי מסטריו ולא אתרבך ביה ואיפוק הכי מהאי עלמא אחידן ביה כל אינון דאחידן בסקר דמסאבא ומסאבין ליה ודיינין ליה כבר נש דאיהו געלא דמריה געלא בהאי עלמא וגעלא בעלמא דאתי ועל דא כתיב ונטמאתם כס בלא א' דלא אשתבח אסותא לגיעוליה ולא נפיק מסאבותי' לעלמין ווי לון ווי לנפשיהו דלא יתרבקן בצורא דחיי לעלמין דהא איסתאבו ווי לגרמיהו עליהו כתיב כי תולעתם לא תמות וגו' והוי דראון לכל בשר מאי דראון סרחונא מאן גרם ליה ההוא סטר דאתרבך ביה וכו' ר' יוסי פתח ואמר כל עמל האדם לפיהו וגו' האי קרא בשעתא דדיינין ליה לבר נש בההוא עלמא כתיב כל ההוא דינא וכל מאי דסביל בההוא עלמא ונקמין מניה נקמתא דעלמא לפיהו בגין פיהו דלא נטר

יחיד ועאכו' על כמה מאות לאון וחייבי כריתות שעבר בימי חייו ע"י המאכלות האסורות ואז ינהום באחריתו ויתמה על נפשו איה היה שנלי אך שנאתי תמיד המוסר שהיו מיסרין אותי בני עמי [ונכמו שכתוב במשלי ונהמת באחריתך ככלות בשרך ושארך ואמרת איך שנאתי מוסר] לומר וכוז את כוראך הלא תצטרך לכזא אליו לכוף ימיר ואיך תשא פניך אליו ולא עוד אלא שהעותי כמה פעמים נגד פניהם וחרפתים וגרפתים וחשבתי שהם שומים ואני הוא החכם והמשכיל עתה ראה חכמתך והשכלתך שחפרת בור עמוק לנפשך, ויתודה בעצמו או על עונותיו כמו שאחז"ל [בעירובין כ"ב] וגם איתא שם שמצדיק הדין עליו בראותו את גודל הקלקולי' שפעל למעל' בעולמו' הקדושים וגם ריבוי הקליפות וההיצונים שנתרבו ונתגברו על ידו אבל מי יועיל לו אז כי אין תשובה אלא מחיים כידוע כמה צריך ליהוד ממאכלות האסורות שמלבד שהוא עברה גדולה עוד הוא משקץ את נפשו בזה וכדכתיב בקרא [קדשים כ' כ"ד] והבדלהם בין הבהמה המהורה למטאה ובין העוף הטמא לטהור וגו' וכדפירש"י שם [והוא בתו"כ] שכונת התורה על בהמה שלא נשחטה וכן עוף שלא נשחט כהלכה וע"ז מסיים קרא ולא תשקצו את נפשותיכם וגו' והיהם לי קדשים כי קדוש אני ה'. והעכירה מטממת לבו של אדם כדאי' בגמ' (יומ' ל"א) תנא דבי ר' ישמעאל

דיא בייגע בקחט (דיא וואס איז געשקטען גענווארען קב"ת משה, וויא רש"י געקלאהרט) איז דיא אנגרייגע וכו' איז אויף דעם פיקרש דער פסוק אויס; ולא תשקצו את נפשותיכם, איז איהר זאלט אײנער געלען ניש פעראנגרייניגען וכו' איז נאן נועט איהר זיין הייליג דעןן אײך גאטט בין הייליג. דיא גמרא זאגט, אז דיא עבירה מאכט דעם קענשען פערנגראבט זיין הארץ. דורך דעם פעראנגרייניגען זיך קיט סאקלים אסורים, ווערדט ער פון דיימקעל אויף פעראנגרייניגט, וויא דיא גמרא זאגט אין איין אנדער ארט. אין ווהר שטעהט אוי; דער וואס עסט סאקלים אסורים ווערדט ער געקעפט אן דיא סמרא אחרא (דיא מופארה) און ער פערשמוטצט זיין זעלע קיט זיין קאנפער און עס רוהט אויף איהם זיין אנגרייגע נייקט וכו' וכו'. אויפ'ן פסוק כל עמל האדם לפיהו זאגט דער וזכר אוויה; דער פסוק געהט אויף דער צייט, וואס קען קשפט דעם קענשען אויף זענער וועלט

אויז צרות און לאנגען איהם קיין מינוט ניש ריה. וויא נועט קען זיך דאן רייסקען דיא קאאר פון קאפ, וואס קען האט זאמאל, אויף דעם עולם השקר, אויזא פיעל נאקגעגעבען דעם יצר הרע, און לא די וואס קען האט אליין אויז פיעל גענידניגט, האט קען גאד אפגעלאכט פון דיא פרוכטע אידען און גערופען זייא "שומים", האלבענדיג זיך אליין פאר קלוג און פערשטאנדיג. וואס האב איה אויפגעפיהרט קיט מיין חכמה און השקלה? וועט קען זיך פראגען. אויסגעגראבען זיך אליין א גרוב! זא, קען נועט דאן שוין סרטה האבען. קען נועט אויף זיך מצדיק הדין זיין, אבער עס נועט שוין זיין צוא שפאט! תשובה קאן נור זיין געת קען לעכט, וויא עס איז ידוע. סיר האבען שוין געזאגט, אז חוץ דער עבירה פעראנגרייניגט קען קיט דיא סאקלים אסורים דעם נפש אויך, וויא עס שטעהט אין דער עבירה הקבלתם וכו'. און איהר זאלט אונקערשיידען צווישען

גמר ליה וסאיב ליה לנפשיה ולא אתרבק בסמרא דחיי בסמרא דימינא . וגם הנפש לא המלא לא תשתלם דינהא לעלב ולעלמי עלמין . ד"א לא המלא לא תשתלם למלק' לאהרהא לעלמין בגין דהא אכתאבת ואהרבקת בסמרא אחרא . ר' יצחק אמר כל מאן דאיסתאב בהו כאלופלא לעבודת אלילים דאיהו הועבת ה' וכתוב לא האכל כל תועבה מאן דפלא לע"ג נפיק בסמרא דחיי נפיק מרשותא קדישא ועייל ברשותא אחרא ולא עוד אלא דאיסתאב בהאי עלמא ובעלמא דאתי וכו' . ואיהא במדרש שוחר טוב כל זמחיליט עצמו לעבירה אין לו מחילה עולמית [ר"ל אף בעת שיהגברו רחמי ה' על העולם מ"מ לא ימחלו לו ממעם שהפקיר את רצונו של הקב"ה לגמרי ונעשה חלוט לעבירה ו] גם גופו מתפסם מאיסור ובהמשך הזמן נעשה גופו מלא משקצים ורמשים ונבילה ומריפה ומה יכול להיות לבסוף כגוף מתא כזה כי אפילו אם יהיו לו זכותים גדולים משארי מצות ומע"ט והם ימליצו טוב בערו שיקום לעת ההחיה עם שאר כוהי ישראל [אחר כל היסורים והעונשים שתקבל הגנפש בגיהנם] אין לשער ולערך גודל צרת הגנפש שיהיה לו לאדם לבסוף עי"ז דהלא ידוע דכשנתקלקל לו לאדם בפנימיותו כגון שנתהפך באיזה מקום בגידיו הדם לליחות מוכרח הרופא לעשות [אפעראציאן] לחתוך במקום זה ולשאוב הליחה משם ואח"כ יוכל לחזור

ולחפא דאל"ה עלול להתקלקל הדם יותר ויותר עד שימות וכן אם נהווה לו כזה בשני מקומות או בשלשה מוכרח לכבול עוד יסורים שיחתכו בשנים ושלשה המקומות לשאוב הליחה משם אבל אם ח"ו יתפשט הליחה בגידיו וברגליו ובגופו בכמה מקומות מוכרח לכוח דבי וחתכו כל גופו וכאשר יחתכוהו האם יוכל לכבול כ"כ יסורין . ועתה נתבונן בענינו הלא ידוע מסה"ק דלפיכך אמר הקב"ה לאדם כי ביום אכלך ממנו מוח המות משום דע"י האכילה של עץ הדעת טוב ורע נחערב בו כח הרע שלא יוכל להאיר עליו אור ה' שיהיה אותו לנצח ומוכרח למות שע"י יסורי הקבר יתעכל כח הרע הטמון בתוכו ויתפרש ממנו ויורכך החומר כדי שאח"כ בשיקום בעת ההחיה יוכל להאיר עליו אור ה' ויחיהו לנצח והוא דוגמא ממש כמו שמוכרח לפרוש הלידיה מאת האדם החי כדי שישאר בחייתו . ועתה נתבונן בענינו האיש אשר מילא גופו בחייו מנבלות ומטרפות והוא ימות לבסוף אפילו אם נאמר שזוכה לתחיה [אחר שיקבל את גבול עונותיו בגיהנם] הלא עכ"פ יצטרך עוד היקון איום [אפעראציאן גוראה] שיצטרך להתעכל חלק עפר הרע הטמון בכל אבר ואבר שבגופו ובכל קרום דק שנמצאו בו . [כי הלא כשאדם אוכל נהפשמ כח המאכל בכל אבר ואבר מכף רגלו ועד ראשו ואפי' על קרומי העין וכדומה] כדי שיודככו וישארו רק החלק

וועלם . אללעם וואס דער קעגנש לידם" אויף יענער וועלט איז גור "צוליעב'ן מויל", צוליעב ריא עבירות , וואס ער האט געטהן מיט'ן מויל (וואס ער האט געגעסקען גערפות) וכו' . דער וואס פערטאונגרייניגט זיך מיט גערפות - זאגט דער זוכר ווייטער - איז גלייך וויא ער וואלט געדענקט עבודת זכה , וויא עס שפעטת וכו' . דער וואס גיבט זיך איבער צו איין עבירה - שפעטת אין א קדרש - איז קען איהם קיינמאל ניט מוחל . הויז דיא אללע נאכען , דער קעגנש וואס עקט גערפות , וועררט ניין גאנצער גוף אונגעשטאמט מיט דיא אללע פאקטורסטויבעס , אונ בייא זאא אונגרייניגעס גוף וועללען ניט העלפען דיא גראספע זביות געת קתנת גבורים , שוין ניט דענענדיג פון דיא יסורים וואס קען וועט האבען אין גיהנם , אונ וועגן דיא מצוות וועללען איבערעטאגען דיא עבירות אונ קען וועט זוכה זיין אויפצושטעהן פון דער ציגלייד מיט אללע ארען - קאנן קען זיך פארשטעללען , וואס פאר א

החלק העפר הנעשה מכשרות ויכול לקום בעת התחיה ולזכות עם עם ישראל יחד וכמה יסורין יסבול מזה עד שיתעכל כל חלקי הרע הטמון בכל חלקי הגוף מכף רגלו ועד ראשו וינהם כאחריותו על כל זה. גם ע"י מאכלות האסורות מסחלק הצלם אלהים מן האדם כדאיתא בזה"ק פרשת משפטים בסופו ועלול לבוא כמה מאורעות על האדם כמו שאחז"ל על הפסוק ואבריל אתכם מן העמים להיות לי אם אתם מובדלים מן העמים עו"ג הרי אתם שלי וא"ל הרי אתם של גבוכרנצר וחבריו דאף שכעת שהוא מתרצה להתערב עם העובדי בוכבים בכל עניניהם נראין כאוהבין אותו אבל כל זה הוא רק בהחללה אבל בהמשך הוסיף נסבב לו על ידם גופא רעות רבות וצרות עליו כי הקב"ה מסלק את שמירתו ממנו עבור זה וכבר צווח הכתוב ואמר אם ה' לא ישמר עיר שוא שקד שומר אבל האיש השומר עצמו ממאכלות

האסורות אף בעת דחקו נושא על עצמו הצלם אלהים וניצול ממטרעות רעות ויה שהועיל לדניאל חנניה מישראל ועזריה [שגוהרו מפת בנ המלך ומיין משהיו] להנצל מיד גבוכרנצר * וכדאיתא בזה"ק פרשת משפטים תנא במאי וכו' דניאל חנניה מישראל ועזריה דאישתויבו מאינון נסוינו אלא בנין דלא איסתאבו במיכליהון וכו' כד רמו יתיה לנובא דאריהא אישתלים בצולמא דמאריה ולא שני צולמא לצולמא אחרא ועל דא רחלו אריהא מניה ולא חבלוהו וכו' הא הוי מה כתיב ולמקצת ימים עשרה נראה מראיהן טוב מכל הילדים האוכלים את פת בנ המלך נראה ומראיהן טוב בצולמא דמאריהון לא אעדיאו מנהון ומאחרני אעדיאת מאן גרם האי בנין דלא איתגעלו בניעולי מיכליהון וכאח חולקיהון דישאל דכתיב בם ואנשי קדש תהיון לי :

גם

(* ודע דמה דכתיב בקרא וישם דניאל על לבו אשר התירה כגון סתם ייבא ושטנם של עובדי בוכבים וכן פת כג היינו פת או ליפתן כדמכח שם בע"ז (ל"ז ע"א) כנכרא (לפי סה שכתבו תומ') דבין נמך גמור או שאר איסורים אין שום רבותא בדניאל רכולי עלמא נמי כוזהרין ע"ז ובג"ל .

בין אונ פארהיג אויפצושטעהן קעת תחתיה תחתיה. פאר רעם זכות איז רענן דא אשעיר אונ איין ערף צוא ריא יסורים. וואס קען נועט צוליעב רעם האקען? צוליעב עסקען מרפוא געהט אויף אראב פון קענישען רער צלם אלהים, וויא רער ונדר נאנט, אויף ווערדט ער עלול, עס זאלען אויף איהם קומען ריא גראסקע צרות, וויא ריא גמרא נאנט אויף רעם פסוק: ונאבדיל אהקם וכו': נירט איהר אקגעוונדערט פון ריא פאלקער, דאנן נירט איהר סינגע (אונ איך היט אויף אב פון אללע צרות), ווען גיט - נירט איהר גבוכרנצערס אונ נייגע לייט, דאס היקט דינעלעך עו"ג וואס ניינען ויך, דוקט ויך, צוא אייך פריינדליך, אונ נאם איהר נירט ויך מתחבר מיט זיין, דינעלעך וועלען אויף נאקער אנגהון ריא גראסקע צרות, דען נאמט ב"ה נועט פון אויף אראבגעקען ויין שושן, אונ אז נאמט היט גיט איין ריא שאאדט איז אויפיקט ריא מיה פון רעם שומר" (א פסוק אין תהלים) אקער רער קעניש וואס היט ויך אב פון מרפוא אפילו אין א גאמה, מראנט ער אויף ויך רעם צלם אלהים :

דרכין

פרק כט

כי יבואר גודל העבר של השומר עצמו
ממאכלות האמורות .

גם ע"י השמירה ממאכלות האמורות ממשך על עצמו
קרושה מלמעלה כמו דכתיב (ויקרא כ' כ"ד) ולא
השקצו את נפשותיכם וגו' והייתם לי קדשים כי
קדוש אני ה' וגם נאמר בפרשת ראה לא תאכלו כל
גבלה וגו' כי עם קדוש אתה לה' אלהיך וכך כחר
ה' וגו' ואחול' (יומא ל"ט) ה"ר והתקדשהם והייתם
קדשים אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה
מלמטה מקדשין אותו מלמעלה בעוה"ו מקדשין אותו
לעוה"ב , וגם עבור כל עת שגודמן לידו דבר איכור
ומנוע את עצמו מלעשות האיסור הושבון לו כן השמים
כאלו עשה מצות עשה דאורייתא בפועל מסש וכמו
שאהו"ל ישב אדם ולא עבר עבירה גותנין לו שכר
כאלו עשה מצוה גם עבור התגברותו על יצרו בעת
שהוא רואה להאיסור והוא רעב ומהאיה לו והוא
מתאפק מחמת רצון הש' נקרא בשם גבור כי זו
היא הגבורה האמיתית כמו דאיתא באבות איהו גבור
הכובש את יצרו , ועתה להיות אור הקב"ה עבור
זה עשרה בראשו לעתיד לבא כי עבור אחד מחמשה
דברים נעשית העמרה ומתגבר על יצרו הוא אחד
מהן כמו שאהו"ל (מגילה מ"ו) עתיד הקב"ה להיות

עשרה בראש כל צדיק וצדיק שנאמר ביום ההוא
יהיה ה' צבאות לעמרת צדי וגו' לשאר עמו למי
שמשים עצמו כשיריים וליושב על המשפט זה הדין
דין אמת ולגבורה זה המתגבר על יצרו כשיבי מלחמה
שנושאין וגוהנין במלחמתה של תורה שערה אלו
הלמידו הכמים שמשבימין ומעריבין בבתי כנסיות
ובבתי מדרשות . גם זוכה עבור זה להראית בין
חבורה של צדיקים לעתיד לבוא כישעשה להם הקב"ה
הסעודה גדולה בג"ע כראיתא במדרש ויקרא פ"י
אריסטון (פ' סעודה גדולה) עתיד הקב"ה לעשות
לעבדיו הצדיקים לע"ל וכל מי שלא אבל גבילות
בעוה"ו זוכה לראותו וכו' . גם זוכה עבור השמירה
ממאכלות האמורות לחיי הנצח בעולם הנצח וכמו
שהאר"ך בזה בזה הק' פרשת שמיני . הנך רואה
מכל זה את גודל העבר שיש לאדם עבור זה ע"כ
מה טאר צריך הישראלי להתחוק תמיד שלא להתנאל
במאכלות האמורות לו ועבור זה יהיה ה' אתו וירומם
קרנו למעלה בזה ובבא :

והנה לפי מה שביארנו את גודל האיסור של מאכלות
המטואלים יהבין כל איש כמה צריך ליתן לבו
המיד לזה ולא יבשל ח"ו . ואפילו אם גודמן בין
הרבה חברים רעים שמוגלנין באיסור זה והם מחרפין
ומגדפין אותו ומחזיקים אותו בעיני הכל לשומה ופתי
עבור זה אעפ"כ אל ישים לבו לזה וידע כי עבור
זה שכלל ביונות עבור מצותיו של הקב"ה יגדל שכרו
בשכר

פרק כט

דורכין אהיהשען ויה פון קרפות עסקען ציהט קען
אויף ויה ארויף א הייליגקייט פון היטקעל .
וויא קען זעהט פון פועל פכוקים אינ וויא ריא נקרא
זאגט . נענדען קאל , וואס עס קומט פאר צוא מהן
אין עבירה , אינ קען מהוט איהר גיט , אינ גלייך
וויא נענן קען וואללט פערדיעגס א מצנה . אויף
נערקט קען דערפאר , וואס קען האלט נדך איין גיט
צוא מהן ריא עבירה - אונגערעפען גבור , וויא עס
שטעהט אין פרק : א גבור הויסט דער וואס פערזויקנט
זיין גער הרע וואס האלט נדך איין פון דער עבירה .
אונ דערפאר נועט ריא ליקטניקייט נאמקעס ביה
שיקען אויף זיין קאפ אונ נועס איהם זיין וויא א קרוין ,
וויא ריא נקרא זאגט אין מגילה . אויף נועט קען
נדך זיין , צוא נענן ריא גרויסע קענדך , וואס נאמט

נועט באקען פאר ריא צדיקים אין גן עדן . וויא דער
קדרש זאגט . אויף איז קען דערפאר זוכה צוא לעפען
דעם ענוינען לעפען אין דער אקתער וועלט . קען
זעהט וויא גרויס עס איז דער שבר פארן זיין אקגע-
היט פון קרפות , דערפער דארף נדך נענדער שטארקען
אין דער זאך אונ גיט מצימא זיין (פערזאנלייניגען) ויה
קוט באקלים אסורים . קען דארף נדך אין דעם קתמוק
זיין נענן קען קאט אפילו ליקטניקייט אונ אויסגע-
לאפענע חברים , וואס מאקען פון איהם חזק אונ
הארקען איהם פאר א נארר דערפאר וו . ע גקט גיט
קיון קרפות . עס איז דאך בעוואוסט וואס ריא נמרא
זאגט אז א מענשען אינגלייכער קען זאלט איהם האלפען
דעם גאנצען לעפען פאר איין שושה איידער זיין א
לשע איין גנע פאר נאמט ביה . קען דארף וויספען .
אז וואס קענה חרפה קען קאט דערפאר וואס קען
קאט מקנים נענוען ריא מצנה , איז אללינס נאמקער

דברים המעכבים בשחיטה] ה"ו נבלה נמורה מן התורה [וכן טרפה האמור בתורה הוא לאו דוקא אם נטרפה בשדה ע"י זאב וכדומה אלא כל שיש לה איזה סחלה שע"י לא תחיה בסוף ה"ו בכלל טרפה ואפילו אם נשחטה כראוי ה"ו אסורה מן התורה ועל ידי איזה סחלה שהיתה חוורת ובריאה או שהסות לבסוף הבל נתבאר בנסרא שהיא התורה שבע"פ שקבל משה מסיני] וע"כ מבה שאינו יודע הלכות שחיטה אסור לאכול משחיטתו כסבואר ביו"ד סימן כ"ג ס"א וכן אפילו אם יודע הלכות שחיטה ושחט בסכין ברוק בדין אך שהאיש הזה הוא אוכל בעצמו נבלות ואינו חושש על השחיטה או שהוא סומר סחלל שבת בפרהסיא כל אלו שחיטתו אסורה מן התורה. וכן אם הוא קל שסוללל בסצות ומלענין בדברי חכמים אין לאכול משחיטתו ואם הוסינו אותו לאכול אצל אדם אחר והוא יודע שאותו האדם קונה בשר משוחט שאינו הגון כזה וכנ"ל צריך להתרחק מלאכול בשר שם ועל ענין זה וכיוצא בזה נאמר ושחט סכין בלועך אם בעל נפש אהה. והנה בעו"ה לפי הנשמע מצוי בעה הוה בסדינות הרחוקות שוחטים שאינם יודעים הלכות שהיטה או שארי פסולים שמן הרין אסור לאכול

בשביל זה יותר ויותר לבסוף וכה"נ איתא בירושלמי דפאה פרק בתראי לענין. נבאי צדקה וו"ל ד' אלעזר הוי פרנס חד וזמן נחית לביחיה א"ל מאי עכריתון א"ל אתא חד סיעה ואכלין ושחין וצלין עלך א"ל ליכא אנר סב נחית וזמן תניין א"ל מאי עכריתון א"ל אתא חד סיעה חורי (אחרת) ואכלין ושחין ואקלוונך (ביוו אוהך) א"ל כדון איכא אנר סב. וכן כה"נ בענינינו ובכל מצוה וסצוה יהיה השלום נסולה לפי ערך הצער שהשינו ע"י קיומה. וכה"נ מצינו בהורה לענין קרבן שכתוב ונפש כי תקריב קרבן מנחה ונ' שאחז"ל שאסר הקב"ה מי רכבו להתנדב מנחת סלת עני סעלה אני עליו כאלו הקריב נפשו. והכל הוא מטעם כי הקב"ה מביט על קיום המצוה באיזה אופן קיימה אם מתוך הריחוק או מתוך דחק ועוני או שאר סיני בויון וכל שיתגדל הצער בעת קיומה יתגדל הריחוק בעת השלום וכמאמר הכתוב הוורעים בדמעה ברנה וקצורו. והנה כל מה שהארכנו בענין הרחקה מנבלה וטרפה צריך לדעת דאימור נבלה האמור בתורה הוא לאו דוקא אם מהה סאליה ה"ה אם נשחטה אך שהיה בסכין פגום או שאר דברים המעכבים בשחיטה [כסבואר ביו"ד סי' כ"ג החמשה

דער שבר פאר איהר. דער ירושלמי ערצאהלט אקעשה פון ר' אלעזר' וויא א קאקפאניע קענשען, וואס האקען בייא איהם אקגענומסקען אונ אקגעטרוקען, האקען איהם באקהער קערעט אונ בעלייניגט, אונ ער האט עס אקגענומסקען פאר גוט מיט דיא ווארשער; דער- פאר וועלל איה האקען קעהר שבר. אזוי געפינען סיר אויך ענטגענען א קרבן. דיא קליינע מנחה נעשענק, א מין קרבן, וואס דער ארעם-טאגן בריינגט, איז בייא גאטט אין דיא אוינען אזוי אקגענומסקען גלייך וויא דער קריינגער וואללט ויין איינענעם לעבען בקריב געווען פאר גאטט, וויא דיא גברא ואנט אויפ'ן פסוק: ונפש כי תקריב קרבן מנחה. פאר וואס? ווייל גאטט קוקט אלעס אין וואס פאר איין אופן קען איז מקנים דיא מנחה, וויא זיא קוסמט אן, לייכט אדער שווער, מיט פכוד אדער מיט פנינות, אונ נאך דעם גיבט ער דעם שבר אויף דיא עביגע וועלט. דער איסור נבלה - דארף קען וויססען - איז גיט דוקא אז דיא קהקה איז געפגרט, נור אפילו וועגן זיא איז געקוילעט געווארען מיט א קעססער וואס האט געהאט א פניקה וו שפערג) אדער וועגן עס איז גיט אקגעהיט געווארע

דיא איבעריגע ויאקען, וואס דיא שחיטה פארדערט, וויא עס איז אויסגעבענעט אין יורה דעה. דער איסור קרפה איז אויך גיט דוקא, וועגן דיא קהקה איז געעריקט (צערריסקען) געווארען דורך א תיה, נור נענע קהקה וואס האט עפעס א קראנקהייט. דורך וועלכע זיא וועט מונען פגרו'ן פרייהער אדער שפאקער, הייקט א קרפה, וועגן זיא איז אפילו געשחטען געווארען על פי דין, דעריבער קאר קען גיט עססען פון דער שחיטה פון אזא שוחט. וואס ווייס גיט גוט דיא דיגים פון שחיטה, דאס גלייכע טאר קען גיט עססען פון דער שחיטה פון אזא קענשען, וואס עסקט אליין קרפות, האמיש ער ווייס גוט דיא דיגי שחיטה אונ קוילעט ער פי דין. דער קענש וואס איז א סחלל שבת בפריקטיא, אדער וואס איז מולול אין אנדערע מצוות אונ לאבט פון דיא בעלי המלכוד - פון אועלכענעם שחיטה פאר קען אויך גיט עססען. היינטיגע צייטען געפינען זיך אין דיא ווייטע מקומות, געוונתיג דרבים, אועלכע שוחטים, וואס ווייטען גיט דיא דיגי שחיטה וויא עס דארף צוא זיין, אדער וואס האקען אנדערע פסולין, וואס קען פאר צולעב וויא גיט עססען פון ניש

לאכול משוחמחן וע"כ כל ערה שיש בהם אנשים
 וההרדים לרבר ה' עליהם להשיגו ע"ו הרבה שלא
 יקבלו לשהותים כ"א אנשים יראים ובשרים ושיש
 בידם עדות מרבנים טובהקים . וגם מצוה למי שיכולת
 בידו לבנות משגיחים בבית המטבחים שמוכרים שם
 הבשר שיהיה הכל מתנהג באופן ההבשר כי רבה
 המכשלה בזה מאד בעו"ה ומי שהוא בעל נפש
 מצוה שילמוד ביו"ד או בחכמת אדם הלכות שחיטה
 וירע איך להתנהג בענינים כאלו :

עתה נבוא לבאר בעו"ה דינים אחרים מעניני איסור
 והיתור כדי שידע האדם איך להתנהג עפ"ד :

פרק ל

הלכות מאכלות האכורות .

כו יבואר איזה ענינים מאיסורי חלב
 ודם וגיד הנשה .

בתיב בתורה כל חלב שור וכשב ועז לא האכלו
 כי כל אוכל חלב וגבתהו ובל שאר בהמות

מהורות בכללן תחת סוג ג' מינים אלו והאוכל חלב
 נבילה ושריפה חייב משום חלב ומשום נבילה ושריפה
 דאיסור נבילה חל על איסור חלב ע"י כולל שכולל
 האיסור נבילה גם את הבשר ולכן חל האיסור זה גם
 על החלב אבל שאר מינים כגון החיות אין בהם
 משום איסור חלב . וכיו חלבו אמור מספק דשמא
 הוא בהמה . ואיסור גיד הנשה נהג בין בבהמה ובין
 בחיה ונהג בין בירך ימין ובין בירך שמאל ואיסור
 דם נהג בין בבהמה וחיה ובין בעוף בכולן חייב
 עליו כרת במזיד ובשונוג חייב חטאת . והנה לבאר
 פה פרמי הדינים אלו אי אפשר כי מלבד החלב גופא
 שחייב עליו כרת והם החלב שעל הקרב ושעל
 המסלים ושעל הכליות ובכלל זה חלב שעל המסם
 ובית הכוסות שהוא בכלל חלב שעל הקרב וכן קרום
 שעל המחול במקום עבוי עוד יש כמה חלבים שהם
 אסורים מן התורה והוא חלב שעל הקיבה ושעל
 הדקין [מקום שמהחליין לצאת מן הקיבה עד לערך
 אמה שם צריך לגרור חלבו שעליו וי"א שהוא המעי
 שיוצא בו הרעי שהוא סוף המעיים שם צריך גרירה
 כדרך אמה ויש להחמיר בשניהם] וכן יש עוד כמה
 קרוטים וחומים שהם אסורין משום חלב וכן יש כמה
 קרוטים

ואללם איהר נים עסקען . דענן דער וואס עקט חלב
 קוסקט איהם דערפאר קרת . אין דיא דרייא מינים
 (אבם , שאבם און ציעט) ווערען איינגעשלאסען (גבלל)
 אללע בהמות וואס קען קאג , עסקען זייער גלייש .
 אָדער בייא חיות אָדער פּאָגליד איז גיטא קיין איסור
 חלב . או קען עקט דיא חלב פון א גבלה אָדער קרפה
 קאט קען א דאפּעלעקע , עבירה : דיא עבירה פון חלב
 און דיא עבירה פון גבלה אָדער קרפה , וואס דיא
 עבירה איז חל אויף דיא חלב אויף . דער איסור גיד הנשה
 איז נהג סאי בייא א בהמה סאי בייא א תיה סאי ביי דעם
 נעקטען זייט סאי בייא דעם לינקען . דער איסור פון
 בלוט איז אויף נהג סאי בייא א בהמה און א תיה
 און סאי בייא איין עוף . און פאר דעם איסור פון
 בלוט אָדער חלב קוסקט קרת . וועטן קען עקט במזיד
 נמים פּונתו , און או קען עקט בשונוג (אונגעטון) און
 קען חייב א חטאת . דיא חלב געפינט זיך אין דער
 בהמה אין פיעל אָדער , אין דיא איינגענוייד , אויף
 דיא פּלאַנקען און אויף דיא גיבען , און אויפן נקסם
 ובית המוסם דאם איז דיא אַעפּעקע , אויפן קילץ
 געפינט זיך אויף חלב , אויף אויפן קאנען און דיא

שחיטה , און דארויף ווערען נאָגע געמינגעם נקשל
 אין דיא שרעקליכע אַזורים פון גבלה און קרפה און
 אָדערקע . סיי וינען דערקער קעוור דיא אידישע
 געמינגעם (קהלות) וייא , ואללע דער שפּרענג אַבטונג
 זיעקען זייער שחחים נאללען קאנען קבלה פון רבנים
 טובהקים און ואללען זיין פּשרה אידען וייא ואללען
 זיך נים אַנגעקען מיט גבלה ושריפה חלילה . אויף
 איז א מצוה צוא שטעללען אין דיא יאנקעם משגיחים ,
 וואס ואללען זעהן , גם ואלל זיך אללעם פיהרען על
 פי דין , דען אין דעם איז קען , בעוה"ה , דעהר גאב-
 לאסטיג . דער פרומקער איד מוז זעהן לערען אליין
 אין יורה דעה אָדער אין חקמת אַינס דיא דינים פון
 שחיטה , פּדי , ער ואלל וויסען וייא צוא נהג זיין
 זיך אין דיא וואָסן . נעמץ וועללען סיי ארומרעכען
 געליכע דינים פון איסור וְהוֹסֵר , פּדי , דערער ואלל
 וויסען וייא צוא פיהרען זיך אין דיא גענינים :

פרק ל

אין דער תורה שטעהט : כל חלב שור וכב ויערען
 חלב פון איין אָקס אָדער א שאַפּס אָדער א ציעג

קישקעס

הובא להגות אשרי וכב"י ובד"ם ביו"ד סימן ס"ד
 בסופו וז"ל שם הלכך הלכה למעשה כשעורה במקום
 אחד מעברין ליה ולא מלקינן ליה נמצא אחריו כוית
 אפילו בב' וג' מקומות מלקינן ליה וכ"ש דמעברין
 ליה עד שיקבל עליו דין שמים ויתקן עותחו ע"פ
 ת"ח שבעירו ונראה שיש להבריו בביה הכנסת שני
 וחשישי וזני פלוני המבח העבירוהו מאומנותו מפני
 שנמצא אחריו חלב כשעורה ויהיה חדש ימים שלא
 יתעסק באומנותו ולאחר חדש ימים יבוא אצל ת"ח
 שבעירו או בעיר הסמוך לעירו ויאמר כך וכך עשיתי
 וחמאתי ותוהא אני על הראשונות ויתנו לו הדין לפי
 ראות עיניהם ואח"כ יכריזו בביהב"ג פלוני המבח
 שהעכרנו אותו כפני שנמצא אחריו חלב כשעורה
 כבר תהא ונתחרט לפני תלמידי חכמים על המעשה
 הרע שבא לידו וקיבל עליו כמו שצוה עליו ת"ח
 ומכאן והלאה החזירוהו לאומנותו והרי הוא נאמן
 לסמוך עליו כבראשונה וקודם שישמעו הברוה זו
 בביהב"ג אין לסמוך עליו ואסור לקנות ממנו בשר.
 אבל אם היה מזכר טריפות בחוקת כשרות או
 שהיה

קרומים וחומים שאמרוין משום דם וכן בענין איסור
 י"ד הנשה יש כמה פרטי דינים שא"א לכאדם פרו
 ידם הלכות רחבות ביו"ד סימן ס"ד וס"ה וכמעט
 א"א לידע להביר כל הפרטים על גזרים אם לא מי
 שהוא בקי ורגיל במלאכת הניקור וע"כ נהגו בכל
 ישראל שאין כל אחד ואחד מנקד בפני עצמו אלא
 אין הבשר יוצא מיד המבח עד שינקרנו אדם בקי
 ורגיל בזה וכוונתן לכך ומאד מאד הוהירו חכמים אה
 המנקר שיהיה זהיר במלאכתו כדי שלא יכשיל את
 ישראל באיסור חלב ודם וניד הנשה והחמירו עליו
 זמרו דמי שדרכו לנקד בשר ונמצא אחריו חלב או
 קרנם מוזהרין אותו שלא יולול באיסורין ואם נמצא
 אחריו חלב אם הוא כשעורה מעבירין אותו ואם
 נמצא אחריו כוית ואפילו בהרבה מקומות מכין אותו
 מכה מרדות ומעבירין אותו וחזרתו לכשרותו ותשובתו
 הכל לפי ראות עיני הדיין אם עבר בשוגג או כמוד
 [י"ד כ" ס"ד]. וכדי להראות לכל את חומרי הענין
 הזה נעתיק את דברי הנאון הקדמון בעל אור זרוע
 בהלכות גיר הנשה סימן הס"ח (ומקצת דבריו הוא

עם בלייבט אשטיקעל חלב דיא גרויס וויא א גערשט
 מוז מען דעם גאקלאסטיגען סגקר ענטאנאגען פון זיין
 שטעללע. עם הענדים זיך אללעס וויא דער דיין ועדמ
 זיין, אויב דאס איז געטהון געווארען בפקונה ארער
 גיט. דיעלבע איז דער דיין ענטקענען קעב. דער
 אור זרועי זאגט, ענטקענען דעם אוי: מען מוז אויס-
 רופען דרייא קאל אין בית המדרש, או דעם אונ דעם
 קעב האט מען געזאגט פון זיין בעשאפטיונג, ווייל
 מען האט בייא איהם אין דיא פלייש געפונען חלב
 אין דיא גרויס פון א גערשט, אונ דערפאר האט מע-
 איהם געקוקט, או א הד"ש צייט זאלל ער גיט פער-
 קויפען קיין פשרע פלייש, אונ גאכין הד"ש מוז דער
 קעב קומען צום רב אונ מתורה זיין זיך פאר איהם,
 אז ער האט אזוי אונ אזוי געטהון אונ געהען ארץ
 זיך, או ער וועט עם קיין צווייטען קאל גיט פדק,
 אונ דער רב דארף דאגן פסקען, וויא ער ועדמ
 איין. דאגן גרשט דארף מען וועדער אויסרופען אין
 בית המדרש, או מען קאג בייא איהם וועדער קויפען
 פשרע פלייש, זאגט פאר מען בייא איהם גיט
 קויפען. דאס איז אלץ גערעדט, או ער האט דאס
 געטהון מיט א פייון, וועגן ער האט אבער פערקויפט
 טרפה פלייש פאר פשרע איז חלב פאר זשאקלן גיט
 יויכסעדיג

קליקעס איז אויך דא חלב, אויך געפינט זיך ארבעטן
 און דויטען וואס זיינען אכור אייניגע פון זייא צוליעב
 חלב אין זייא, אייניגע צוליעב דם וואס אין זייא איז
 דא אויך איז פאראן ארבעטן וואס איז אכור צוליעב
 גיד הנשה און מען דארף זיין געהר געהויט אין דיא
 אללע זאקען:
ארוםערדען דא דיא אללע דינים בפרטות איז אונ-
 סאגליך, ווייל אויך גענען איסור געזונ-
 דער געפינען זיך אין יורה דעה פיעל דינים, אונ גיט
 געזענער קאגן זייא פערשטעהן. סיר וועללען דא
 זיך קוקן זאגען, או עם איז איינגעפיהרט בייא געזען,
 דיא פלייש זאלל גיט ארויס פון קעב'ס (פון שוחט'ס)
 האנד, וואו מען זאלל עם פריהער גיט מנקר זיין נוט
 ארוםגעהקען דיא אללע היימליך אונ פאדים, וואס
 זיינען פערקאפען צוא עכטען צוליעב חלב ארער פלוט
 אדער גיד הנשה, אונ דער מנקר מוז זיין א איד
 א געזענער אונ גרפאהענער אין דיא זאקען, פרו
 ער זאלל גיט בריינגען ארען צוא אועלבע גרויסע
 געברות. מען מוז אויך דעם אזוי שטרענג אכטיג
 געבען, או וועגן עם בלייבט איין קליין הייטעלע, וואס
 איז פערקאפען. מוז מען דעם מנקר שוין אנוואגען ער
 זאל זיך געהר היטקען אין זיין ארבייט אונ וועגן

שהיה מוכר חלבים בחוקת שומן יש לו דין אחר כי בכאן הקלנו עליו מפני שעשה שלא בדיעתו אלא שפשע שלא הדקדק היטב אבל התם שבמויד מחמירין עליו מפני כההיא דפרק עד כמה בבכורות [כ"ט ע"ב] דההוא מבחא דהוה חשוד לזבובי הרבא דאמסא בחילוף של כנתא וכו' וקנסיה רבא עד שיעשה דין המפורש בפרק זה בורר דההוא מבחא דנפקא מריפתא מתותי ידוה ומסיק שם רבא דתקנתיה כררב אידי בר אבין דאמר החשוד במריפות אין לו חקנה עד שילך למקום שאין מכירין אותו ויחזיר אברה מתחת ידו בדבר חשוב או שיוציא מרפה מת"י בדבר חשוב משלו וכן הלכה וכבר היה מעשה וכו' הלכך המוכר מריפות בחוקת כשרות וחלב בחוקת שומן צריך לקבל דין מפני ת"ח ואע"פ שיעשה הדין לא ממכינן עליה לאכשורי עד שיעשה כררב אידי כדמרישית. והרי שהיה מוכר מריפות בחוקת כשרות או שהיה מוכר חלבים בחוקת שומן וסת' קודם שעשה תשובה אסור להתעסק בקבורתו ולא עוד אלא אפי' כלבים אוכלין את בשרו ולוקקין את דמו אסור להבריה הכלבים טעמיה כההיא דמסכת תרומות בירושלמי בפרק האשה מעשה בטבח בציפורי שהיה מאכיל לישראל גבלות ומרפות פ"א שתה יין בע"ש ועלה לגג ונפל ומת והוי המקולקלה

הכלבים מלקקין את דמו אחר שאלו ל"י חנינא מרבי מרמיתיה מן קרמיהון [למלקם מלפניהם] א"ל כתיב ובשר בשדה מרפה לא תאכלו לכלב השליכון אותו וזה היה נוזל כלבים ומאכיל לישראל ארמינון [הגח להם] דמן דידהון אכלין הא למדת שאפילו כלבים אוכלין את בשרו אין להבריהו מעליו וכל שכן שלא להתעסק בקבורתו וה"מ שלא עשה תשובה אבל עשה תשובה אין לך דבר שעומד בפני בעל תשובה כדאמר בירושלמי ספ"ק דפאה הרי שהיה אדם רשע נמור כל ימיו ובסוף עשה תשובה אע"פ הקב"ה מקבלו וכו' עו"ש עכ"ל הא"ו הנ"ל. ומכל זה נזכר ללמוד חומר העון מי שמכשיל לישראל באלו האיסורים ובעו"ה יש בארצות החוקות קצבים בורים שאינם יודעים כלל חומר העון של איסור חלב וגיד הנשה וסבורים שהוא רק מנהג מוב של ישראל וחומר אצלם איסור גבלת ומרפה מאיסור חלב וכמו שראיתי במכתב עתי אחד שכתב שנהקצו הרבה קצבים לעורר אודות מכירת החלב לבני ישראל שאסר עליהם הרב דשם ואמרו שהיא נזרה שאין יכולין לעמוד בה ואב יחמירו בזה יהיו מוכרחים להסגיר לגמרי בתי מטבחייה של בשר כשר ויוכרחו בני ישראל לאכול בשר גבלת ומרפה אוי ואבוי לבורים וריקים כאלו שלדעתך המקולקלה

וויספענגיג, או דאם איז פֿרשע אָדער חֶלֶב - זאגן קוממט איהם שוין גיט אזא שפּראַך. דער וואס מ'הומט אָס מיט אַ פּיוון אונג איז געשפּאַרען אַהן תּשׁוּבָה, זאגן פֿאַר קײַן זיך גיט עומק זיין מיט זיין קבּוּדָה אונג זענען הינד געשען אַפּילו זיין פּלייש אונג פֿרײַקען זיין פּלוט, פֿאַר קען דיא הינד גיט אונטערפֿרייגען, וויא עס שפּעטט אין ירושלים: אַ קצב אין דער שפּאַרמט ציפורי פֿלעגט פֿערקויפּען פֿרשע פּלייש פֿאַר קשע. איין מאל - דאָס איז געווען פֿרייטאָג - איז ער אַ שבוּד'ער אַרױף אויפֿן זאך פון זיין שמוג אונג איז אַראָנגעפּאלען אונג געברענגט געווארען, האָבען הינד געלעקט זיין פּלוט, אַז קען האָט געפּראַגט כּי תּנַחֲזִיץ אויב קען זאלל דיא הינד אונטערפֿרייגען, האָט ער געאַנטוואַרטט: זיין: עס שפּעטט אין דער תּוּרָה אַז דיא פֿרשע פּלייש זאלל קען אונטערוואַרען פֿאַר הינד, היינט אַז דער קצב האָט דיא פֿרפּות גיט געגעבען דיא הינד, נור פֿערקויפּט אַדען, האָט ער דערקויפּט געענליט דיא הינד, אונג וויא מאָגען געמיצט פּון איהם איינגאָדענען דאָס וואָס וויא האָט געקוממט על פּי דין.

דאָס איז אַלעס געקערט, אַז ער האָט קיין תּשׁוּבָה גיט געמוזן אָדער דעם בעל תּשׁוּבָה איז קען מוֹחֵל דיא גראַסקע עבירות. זיז אָדער פון דעם אור זרע. פון דעם אַללעס ווערט קען וואָס פֿאַר אַ גרויסע עבירה עס איז צוא גריינגען אַדען ער צוויא זיין אַנעלעקע עבירות. אין דיא ווייטע מקומות געפיגען זיך, געזונטיגו הרבים, אַנעלעקע קצבים, וואָס ווייטען גאַר גיט וויא גרויס עס איז דער איסור פון חֶלֶב אונג גיד הנֶשֶׁך אונג פּייגען, אַז דאָס איז נור אַ מנהג אונג דער איסור פֿרשע איז בייא וויא אַ סך גראַסקער, וויא מיר האָבען געליגענט אין אַ צייטונג, אַז אין איין שפּאַרמט וויינען צונויפגעקומען דיא קצבים צוא נעהן קבּוּל זיין דעם איסור חֶלֶב, ווייל דאָס איז פֿאַר זייא שפּעט צוא ערפֿראַגען, אונג ווענען קען וועסט זייא גיט מתיר זיין צוא פֿערקויפּען דיא פּלייש מיט דיא חֶלֶב, וועללען זייא זייערע וואַקעס גאַר כּווען צומאָגען אונג דיא אירישע אייגוואַהנער פון דער שפּאַרמט וועללען מוֹזען עסקען מרפּות. עס איז פּעטט אונגלוּבליך עס זאללען זיך בייא זייען געפיגען אַנעלעקע בורים, וואָס זאללען

המקולקלה חמור עליהם איסור נכלה ופרשה סאיסור חלב וסוברים שהיא רק גורה שגזר רבן עליהן ואדרבה חלא מפורש בתורה שעל חלב יש כרת ועל בשר נכלה פרשה אינו בכרת רק בלאו והיה חייב ע"ז מלקות ארבעים. אוי ואכזי לאח"כ הנרחים במקומות כאלו ומתנאלים בבשר פיגול של קצבים בורים וריקים כאלו. וע"כ הירא לדבר ה' לא יאכל בשר במקומות כאלו עד שירע בכיורו שניקרו אותם היטב מחלב ודם כרין ואם הוא בשר אחורים אם ניקר אותם המנקר כרין מגיד הנשה :

ב) אסור למלוח הבשר עד שיריחנה מתחלה יפה יפה כדי שע"ז יוסר הדם בעין שיש עליה ועוד כדי שיתרכך הבשר להוציא הדם וגם להעביר הלכלוך שעליו שלא יעכב מלהוציא דם. ולכתחלה יוהר מקודם המליחה לשרות הבשר במים ערך חצי שעה ולהדיחה ולשפשפה יפה יפה במי השריה [וצריך לדקדק בזה ביותר במקומות שנראה בו דם וכ"ש דם שנצטר ע"י מכה וכן בחלל העופות סבכנים ובמקום בית השיחמה שבכל זה צריך לדקדק לשפשף היטב] ולצורך גדול שאין לו פנאי לשרות חצי שעה כגון לצורך חולה או שהביאו לו הבשר בע"ש סמוך לערב ידחנה היטב היטב במים וישפשף היטב ויחזור וידוח במים שניים עד שישאר המים לבן. ואחר הרחה ושריה ימתין מעט שיטפף המים קודם המליחה כדי שלא ימס המלח במים דאו לא יוציא דם אבל לא ימתין עד שיתנגב לגמרי דאו לא ימס המלח ולא יוציא דם. הכלי ששורין בה הבשר נזהגין שלא להשתמש בה אפילו בזנין ואפילו לאחר שהורחה במים :

ג) יוהר שלא ישרה הבשר מע"ל במים ובריעבר אם יש ששים במים נגד החתיכה החתיכה מותר לצלי עכ"פ ואם אין ששים במים נגד החתיכה אכור

המקולקלה חמור עליהם איסור נכלה ופרשה סאיסור חלב וסוברים שהיא רק גורה שגזר רבן עליהן ואדרבה חלא מפורש בתורה שעל חלב יש כרת ועל בשר נכלה פרשה אינו בכרת רק בלאו והיה חייב ע"ז מלקות ארבעים. אוי ואכזי לאח"כ הנרחים במקומות כאלו ומתנאלים בבשר פיגול של קצבים בורים וריקים כאלו. וע"כ הירא לדבר ה' לא יאכל בשר במקומות כאלו עד שירע בכיורו שניקרו אותם היטב מחלב ודם כרין ואם הוא בשר אחורים אם ניקר אותם המנקר כרין מגיד הנשה :

פרק לא

בו יבואר איזה דינים הנהוצים למעשה.

ועתה נתחיל לבאר קצת מדינים המצויים תמיד ותחלה נבאר קצת דיני מליחה :

א) אסור לבשל בשר בלי מליחה שכשיבשל יפרוש הדם ע"י הבישול לחוץ ואו יחזור ויבלע כתוכו אבל כשימלחנו מתחלה יפלוט הדם על ידי המליחה לחוץ :

דאנן מוז קען עם גוט אבשונענקען און ארום וואשען נען וואנדערס אין דיא ארבער וואו קען זעהט בלוט, בפרט נאך ווען דאס בלוט איז געווארען דורך א וואנד, דיעלעכע ביא עופות ארום דעם ארם, וואו עם איז געקוילעט געווארען. ווען עם איז א גרויס היילענים, לקשיל פאר א חולה אדער פרייטאג פאר נאכט איז גענוג גוט. ארוםצוואשען און אבשונענקען איינפאל און א צווייטען קאל ביו דיא וואסקער, מיט וועלכע קען שנייקטען דיא פלייש, בלייבט קלאר. נאך דעם ווייקען און שונענקען מוז קען גענויאם ווארקען ביו עם קאפעט אב דאס וואסקער, פרי דיא זאלץ זאלל גיט צוגעהן אין דיא וואסקער, וואס. דאנן וועט דיא זאלץ גיט ארויסגעהקען, דאס בלוט. ביו דיא פלייש וועט זיך אין גאנצען אבשנייקענען דארף קען גיט ווארקען, ווייל דאנן וועט דיא זאלץ גיט העלפען. דעם ווייקשאף גיטצט קען גיט אין שטוב געוואהרליך אפילו ווען ער איז גוט אויסגעשונענקט געווארען מיט וואסקער. א קען דארף זיך היטפען גיט צוא לאזען ווייקען דיא פלייש א גאנצען מעת לעת און ווען דיא וואסקער איז געקציג קאל אזוי דיא גרויס וויא דיא פלייש

גיס וויסקען און געקאנטען דין - א ספונשין פסוק אין דער תורה - , או פאר חלב עסקען קוממט פרת, וואהרענד פאר פרפות איז קען גור עובר א לאו און אמאל פלעגט פאר דעם קוממען גור מלקות. וועה דיא אידען, וואס וואהרען אין אעלכע לאנדער, וואו עם קאנען זיך געפיגען אעלכע קאצבים גראפע יונגען. וויא קאנן קען זיך שוין אויף אעלכע לייט פערלאזען אין אעלכע גרויסע איסורים? קען דארף אלזא גוט אקטויג געבען, דיא פלייש וואס קען עסט זאלל פריהער גוט אויסגעבייניגט ווערען פון דיא חלב, און דיא זאדיגים - פון גיד הנשה, און אז קען טיים עם גיט אויף געשטימקט זאלל קען דיא פלייש גיט עסקען.

פרק לא

א) קען פאר גיט קאפען קיין פלייש, וואו קען זאלצט עם פריהער גיט, פרי עם זאלל ארויס דיא בלוט אין גאנצען. ב) קען פאר גיט זאלצען דיא פלייש, וואו קען זאלל עם פריהער גיט גוט אבשונענקען מיט וואסקער. אויך מוז קען דיא פלייש פארין זאלצען לאזען ווייקען אין וואסקער א האלכע שעה איין עקד.

אסור אפילו לצלי ואין חילוק בין אם היה הבשר מלוכלך בדמים מקודם או לא :

(ו) בשר שנמלח בלא דרחה מתחלה בין שלא הודח כלל או שהודח הרחה פועמת שלא כדון הדרה צריך שאלה ע"י :

(ה) אם אחד שהדריח דורך החתיכה לשנים או שהסיר מלחי הרגלים צריך לחזור ולהדריחו שע"י דחיקת המכין פולט דם וכן אם מלח בשר וקודם ששהא שיעור מליחה חתך החתיכה לשנים צריך לחזור ולהדריח אותו מקום ולחזור ולמלחו אבל אם אחר ששהא שיעור מליחה חתך א"צ לחזור ולמלחו שהרי כבר פלמ כל דמו :

(ז) בשר שנקרש מחמת הקור אסור למלחה עד שיתרכך כמו שהיתה מתחלה ואם צריך לשבת או לאורחים ואין לו שהות להמתין עד שיפשר מחמה עצמו מותר להניחו בכלי שני ומוב ליוהר שלא יהיה חם כ"כ שהיה סולתת בו. ובלבד שיוהר שלא יערה עליו רותחין מכלי ראשון דערוי ממשל כדי קליפה ווא אינו יוצא הדם ע"י מליחה. ואם הונח בשר שלא נמלח אצל התנור שהוא חם הבשר

מותר רק לצלי ולא לקדרה :
(ז) לא ימלח במלח דק בקמח שאינו מפלים יפה את הדם ולא במלח גס ביותר שנופלת מעל הבשר ואם אין לו אלא מלח דק בקמח מותר ואם הוה גם ידקנו :

(ח) יפזר עליו מלח שלא ישאר בו מקום בלי מלח ומלח משני צדדים. ועופות ושאר דברים החלולים צריך למלוח גם מבפנים ולכן יש ליוהר שיקרע העופות מצד אחד כולו או רובו ולא כמו שנהנין מקצת נשים לעשות רק נקב קטן להוציא הבני מעיים שאינם יכולים למלוח יפה מבפנים ובריעבר אם לא מלח משני צדדים אם הוא עדיין חוד שהים עשרה יצעות דאו עדיין פולט ציר יהוור וימלחנו ואמר' כשם שיפלוט ציר כך יפלוט דם ואם הוא לארבע י"ב שעות צריך לשאול שאלה :

(ט) שיעור שהייה במלח המנהג להשהותה שיעור שעה ואין לשנות אך לצורך שבה שהשעה דחוקה לו או מפני כבוד אורחים נכבדים שהייה בחול ונחפו לזה או בשביל חולה יש לסמוך להקלכשוורה שיעור כ"ד מינוטין :

לאחר

פלייש קאן מען בדיקער נא דו וואך איז שוין אָנגעמחוק
בראשית, ווען גיט - פאר מען בראשית אויף גיט, פאי
דיא פלייש איז צושניטענדיג געווען מיט בלוט פאי גיט.
דו פלייש וואס מען האט געוואלצט, אָבער פרייער
גיט אויסגעשניטענדיק ווי אַס האָרף צו אַ ניו, מוז מען
פראַגען אַ שאלה אין דעם. (ה) אויב נאָכן אָפּשווענדיקען
האט מען צושניטען דיא שטיק פלייש אויף צוויי קטיל
אָדער מען האט אַראָנגענומען דיא נאָגל פון דיא
פּיס, מוז מען נאָך אַיינמאל אָפּשווענדיקען דיא פלייש.
דינעלדיג און מען האט דיא פלייש צושניטענדיק ביקפאר
וויא האט זיך גוט אויסגעוואלצט - דאָן מוז מען נאָך
אַיינמאל אָפּשווענדיקען און אויסוואלצט זענעם אָרט.
(ז) פּערפראַרענדיק פלייש פאר מען גיט וואלצטן בויז נא
נעדרט ווייך וויא פרייער. ווען מען האט עס נאָכהוי
אויף שבת אָדער פאר גאָסט און מען האט ביזן צייט
צו אַ וואַרענען בויז עס וועט פון זיך אָנגעהן, פאן מען
דיא פלייש אריינלעגט אין וואַרענדיקע וואַסער אין אַפלי
שני, אָבער דיא וואַסער דאָרף גיט זיין ווירדיק. מען
מוז זיך היטמען, גיט אַרויפצושניטען אויף דיא פלייש
גאַנץ ווירדיק וואַסער, פון אַ גלי וואס האט זיך
דאָרמען געקאָכט, דען וואָן קאָכט זיך אָב דיא הויט

פון דיא פלייש, און דיא בלוט קאָכן שוין גיט אַרויס
דורכן וואלצטן. ווען מען האט געלעגט אונגעוואלצטע
פלייש בייא דעם וואַרענדיקען אוינען פאן מען דיא פלייש
פאר בראשית אָבער גיט קאָכט. (ז) וואלצטן פאר מען
גיט מיט גאַנץ דיקע וואלץ און גיט מיט גאַנץ דיקע.
נור פאן ברייך פאן מען מיט דיקע אויף. און צו
דיקע, קאָכן מען צושניטענדיק. (ח) מען דאָרף וואלצטן
פון ביינע ווימען און עס זאלל קיין ליידיקער אָרט גיט
פלייען. עופות און אַנגעלדיג אָבנים, וואס האָכען
אין זיך אַ קלול, דאָרף מען פון איינענדיק אויף וואלצטן.
דעריבער מוז מען דיא עופות פּערנאָנטערדיקען אין
גאַנצען אָדער דעם גראַסערן קטיל, און גיט וויא
אָנרעכע פּרוען פאָכטן געוואהקליך נור אַ קלייע לאביל
אַרויסצושניטענדיק דיא קייסעס, דען פון איינענדיק
קאָכן מען קאנו גיט גוט וואלצטן. און בדיקער און מען
האט גיט געוואלצטן פון ביינע ווימען, איז אויב עס
איז נאָך גיט אַנטק צונעלף שעה דאָרף מען נאָך איין
מאל וואלצטן, נאך צוועלף שעה דאָרף מען פראַגען אַ
שאלה. (ט) געוואהקליך מוז זיך דיא פלייש וואלצטן אַ
גאַנצע שעה, נור לקבוע שאַנע אָקסט, און מען מוז דעם
קורץ אָדער צוילעב שאַנע אָקסט, און מען מוז דעם

עססען

לאחר שיעור מליחה ינפץ מעליו חמלה וידיחנו עכ"פ שני פעמים או שיתן מים בכלי ויניח הבשר בהוכו וידיחנו שלשה פעמים . וצריך לזוחר שלא יתן הבשר בכלי קודם שנתון לתוכו מים דהוי במולח בכלי שאין מנוקב . ומ"מ ברעעבד אין לחוש לזה אם חזר ונטל אותו סתוכו תיכף קודם שנראה ציר בכלי אע"פ שנמצא קצת מוהל :

יא) חמלה שמלחו בו פ"א אסור למלוח בו פעם שניה שכבר נחלש כחו ואם מלח ועדיין לא נתבשל ידיחנו ויחזור וימלחנו ואם עבר ובישל מקודם צריך שאלה :

יב) המולח עוף או דופן שלמה שיש לו תוך ובית קבול נכח להפוך צד החלל לסמה כדי שיוכל הדם והציר לזוב :

יג) אין מולחין אלא בכלי מנוקב או ע"ג קשין וקסמין או על דף ויניח בשפוע קצת כדי שיווב שם הציר ולא יתעכב ודוקא שאין בו נומות אבל אם יש בו נומות שמתקבץ שם הציר לא יועיל אפילו אם מעמידו בשיפוע ולכן צריך למחות בנשים שמולחות

על כמאות ועל חתיכות עצים ועל דפין המומונים להם ויש בהם גומות :

יד) עוברי דרכים שמולחין בשר וכורכים אותו בבגד אסור אפילו ברעעבד דהנקבים סתומים וא"א לדם לצאת :

טו) אין להניח בשר קודם מליחה בכלים שאינם מיוחדים לכך כי רבים מסילין להניח גם באותו כלי לפעמים ירקות או פירות וכיוצא בו דברים שדרכן לאכול בלא הרחה והדם נסרך בהם :

טז) ראוי לזוחר שלא להניח בשר קודם שנמלח על דף ושולחן שמניחים שם לפעמים מלח דהוי כנמלה בלי הרחה :

יז) אין מולחין הבשר קודם שיסירו החומין והקרומים האסורים משום דם ומשום חלב וכ"ש במקום שצריך ניקור מן החלב נופא כנון הקיבה והמחול :

יח) בשר ששהא ג' ימים מע"ע בלי מליחה נתייבש דמו בתוכו ואינו יוצא עוד ע"י מליחה אפילו אם יתגווה מהחלה בפורשין ולכן אסור לאכלו מבושל אלא צלי על האש דהאש שואב הדם ומולחין אותו

עסקען מאקען פארטיג ניבער , אָדער צוליעב אַ חולה - ראנן קאנן קען וואַלצען מערער גיט ווי פיער אונ צוואַנג- ציג מינוט . (אַ נאכין וואַלצען דאָרף קען אַראַבטרײַסקלען דיא וואַלץ אונ אָבשווענגקען דיא פלייש וועניגסטענס צווייא קאל אָדער אַרײַנלעגען אין אַ פלי אונ אַרויפ- גיעסען דאָרויף וואַססער דרייא קאל . נוד דיא פלייש סוו קען אַרײַלעגען אין פלי ערשט אַז קען האַט שוין באַרין אַרײַנגענאָסען וואַססער , נוד ברעקד , לאַנד-הענעשע , מאַקט גיט אויס , ווענן קען האַט נוד גלייף צוריק אַרויסגענוסטען . (יא) קיט דיא וואַלץ , וואַס קען האַט שוין אַיינקאל געוואַלצען , קאר קען קיין צווייטען קאל גיט וואַלצען , ווייל עס איז שוין אַרויס ויין גאַנצע קראַפט , ווענן קען האַט יא געוואַלצען סוו קען אָב-שווענגקען אונ אַ צווייטען קאל וואַלצען , האַט קען שוין אָבער דיא פלייש אויסגעקאָכט סוו קען פּראַגען אַ שאַלה . (יב) וואַלצענדיג איין עוף אָדער אַ שטיק פלייש , וואַס האַט אַ קלול (א לאַה) דאָרף קען דעם זייט , וואו דער קלול איז , אומקערען אַראַב , פּדי דיא קלום וואַלל , קאָנגען אויסריגען . (יג) וואַלצען דאָרף קען אין אַ דריקענלאַכערטע פלי אָדער אויף שפּאַנדלדיך אָדער אויף אַ ברעקט , אָבער דיא ברעקט סוו קען לעגען אין דער קריקס אַטוואַס , פּדי דיא קלום וואַלל

קאָנגען אַרויסריגען . דיא ברעקט סוו אויף זיין אָהן גריבלעך . רעריבער איז גיט רעקט צוא וואַלצען אויף אַ שטוהל אָדער אויף אַ שייטעל האַלץ , וויא אַנדערע ווייבער פּהען . (יד) אויף אַ פּגד וואַלצען , וויא אַנדערע רייזענדיג פּהען , קאר קען אויף גיט . טו פלייש פארין וואַלצען סוו קען האַלצען נוד אין דיא פלייס , וואַס ווינען דערצוא געשטימט רענן אַז קען האַלט אין אין איין אַנדער פלי קאנן אַקאל פּארקושטען קען וואַל דאָרען אַרײַלעגען פירות אונ גאָד אַעלבע עסקען-ואַקען וואַס קען עקט גיט אָבשווענגקענדיג וויא אונ עס קאנן זיך אַנקלעבען אַן וויא קלום . טו אויף אין אַרמ , וואו קען האַלט אָפּט וואַלץ , קאר קען אונ-געוואַלצענע פלייש אויף גיט לעגען . יז) פארין וואַלצען סוו קען אַראַבנעהקען דיא הייטליך אונ דיא פּאָרטיס . וועלבע קען קאר גיט עסקען צוליעב דיא קלום אָדער דיא חלב וואַס אין זיין , בפרט אין דעם אַרמ , וואו קען דאָרף אויסרייניגען (מגור ויין) פון דיא חלב נפא , וויא דער קאָנגען אונ דער קילץ . יח) פלייש וואַס איז דרייא קאָנגען אונגעוואַלצען , קעלפט שוין קיין וואַלצען גיט אפילו ווענן קען וואַלל עס פּרייער אַרײַנגע-לעגען אין הייקע וואַססער . אַעלבע פלייש קאנן קען נוד קראַפטן רענן דער פּיער ציהט ראַנן אַרויס ראַס בלום

ה) הריאה מדינה אין צריך לחתוך אותה כלל קודם מליחה דלא ההא אלא חתיכת בשר עבה אלא דנוהגין לקרעה ולפתוח הקנוקנות הגדולים שבה ובדיעבד אם לא פתחהו ובשלוה כך סותר לאכלה :

ו) הכבד יש בו ריבוי דם לפיכך אין לו תקנה לבשלו ע"י מליחה ואפילו בדיעבד אסור אלא קורעו שתי וערב ומניח חתוכו למטה או ליטול ולחתוך הגידין והקנוקנות באותו צד שהסרה תלויה בו וחתך מעט טבשר הכבד עמהן דאפשר לדם ליצאת דרך אותו הנקב וסדיחין אותו ומולחין אותו מעט כשהוא מונח על האש לצלוהו ואחר הצליה ידח אותו משום דם הדבק בו אפילו רוצה לאכלו כך צלי וצריך לצלות עד שיהא ראוי לאכילה דהיינו חצי צליהו ואז סותר לבשלו ואם לא הריח אחר הצליה ובשלו כך סותר. יש ליוהר מלצלות הכבד ע"ג קרקע התנור אף שהוא חם מאד דיש מגדולי האחרונים שמטריפין בזה אפילו בדיעבד אלא הצליה צריך להיות דוקא ע"ג גחלים לוחשות וכן מה שנוהגין קצת

נשים שכורכין חכבד בנייר לצלותו כרי שלא יתלכלך באפר יש ליוהר מזה דחרבה אחרונים מהמירין וסוברין דאפילו בדיעבד אסור דהא א"א לדם לזוב והוי כנצלה הכבד בכלי דאסור :

ה) המדולל אע"פ שגם היא נראית שכולו דם ככבד מ"מ דינה כבשר ממש :

ו) הכליות וכן ביצי זכר אפילו לאחד שניקרו אותן כדון נהוג שלא לבשלו אלא לצלותן משום שיש בהן ריבוי דם ובדיעבד אין לחוש ומכל שכן שמוטר למלוח אותן עם שאר בשר אחר שניקרו כדון :

ז) הכחל (פירוש דרי בהמה) אסור למלוח עם בשר ונוהגין שלא לבשל הכחל כלל אלא צולין אותו ע"ג גחלים וקודם הצליה צריך לקרעו שתי וערב ומחין אותו בכוחל כרי שיצא החלב ולאחר שנצלה סותר לחתכו בסכין של בשר אע"פ שהוא רותח וכן להניחו בכלי של בשר. ולצלות הכחל בכלי אסור דכל שבכלי מקרי בשול :

הקובה

האם ויה אויף איינגעקאכט, אין יורה דעה ווערדט וועגען דעם ענין ארימנערערם בפרמיות. ו דעם לונגען דארף קען על פי דין גים אויפשיינדען פאר'ן זאלצען, פון דעסוועגען איז קען זיה נוהג אויפצושניידען איהם און אויפצואפפגען דיא גרויסע וילעם (דיא קנוקנות) פון בלוט. בדיעבד לאחר המעשה, אז קען האט גים אויפגעשניטענערדיים אויסגעקאכט מאג קען איהם עסקען. ו דעם לעבער מוז קען אויף אויפשיינדען אין דער לאנג און אין דער גרייס און אנועקלעגען דעם אויפגעשניטענעם ארם אראב געט דעם זאלצען אָדער אָפּגענען דיא אָדערען און דיא (קנוקנות) וילעם אין דעם ניט וואו דיא נאלל האנגט און עקוואם אייני- שניידען דעם לעבער גופא, גדי דיא בלוט זאלל האַקען דורך וואַנען אַרויסצוגען. דאָן דארף קען דעם לעבער גוט אויסשניידען און בעזאלצען אביסל געזעט אָדער ליענט אויף דיא קאהלען צום גראַטען, נאכ'ן גראַטען דארף קען איהם וויעדער אָבשניידען, וועגן קען ווילל איהם אָפּילו עסקען אויף געבראָטען. גראַטען מוז אָדער וועניגסטענס דיא האַלפּט צייט, וואס אָבגראַטען דארף געדויערן, אזוי פיעל קען זאלל איהם קאנען עסקען, ערשט דאָן מאג קען איהם קאָטען. האט קען דעם לעבער אויסגעקאכט גים גראַטענדיג איהם פרייַדער, פאר קען איהם גים עסקען אָפּילו בדיעבד.

האט קען פערנעכטען אויסצושניידען איהם נאכ גראַטען, מאג קען איהם עסקען בדיעבד. גראַטען דעם לעבער מוז קען דורכאויס אויף גרענענדיגע קאהלען, אָדער אויפ'ן הוילען אוועק, וויא הייס אָד זאלל זיין פאר קען גים. אָדערע פוסקים זאָנען, אז אין דעם אופן פאר קען דעם לעבער אָפּילו בדיעבד גים עסקען. איינזיגלען דעם לעבער אין פאפיער צום גראַטען, וויא אָדערע ווייפער סחזען, פאר קען אויף גים. ח' מיט דעם טיילן דארף קען זיה נוהג זיין וויא מיט גענואהגליבע פלייש, גים וויא מיט דעם לעבער. ט' דיא גיעקען וויא דיא ביצים פון דעם נקר איז קען זיה נוהג גים צוא קאָטען נור צוא גראַטען, אָפּילו אז קען האט זייא כגקר געווען על פי דין. נור בדיעבד, לאחר המעשה, מאכט גים אויס. זאלצען ציזא צוואסקען מיט דיא אייפערדיגע פלייש. נאכ'ן כגקר זיין זייא, מאג קען געוויס. י' דיא אייפער מאה קען גים זאלצען צוגלייך מיט דיא פלייש. קען איז זיה נוהג דיא אייפער נור צוא גראַטען אָדער קאהלען. נור פאר'ן גראַטען - צושניידען זיא אין דער לאנג און אין דער גרייס און אָבקלאַטען אָן וואַנד אָדער אָן אַ בלי, גדי דיא טיילן זאלל אַרויסגען. נאכ'ן גראַטען מאג קען זיא שניידען מיט אַ פליישדיגען פוסקער, וועגן זיא איז אָפּילו ווידג, אויף מאג קען זיא אַריינלעגען

יא) הקיבה של עגלים אע"פ שנמצא בו חלב אין לו דין כחל כלל ולאחר שהוסר חלבו והדירו מותר למלוה עם בשר :

יב) ביצים הנמצאים בעופות בין שלא נגמר אלא החלמון או שנגמר כולה אפי' הקליפ' הקש' צריכין הרהור ומליחה ויותר למלחן לברן או למעלה מן הבשר שלא יגעו בבשר אבל אם מלחן עם בשר או למטה מהבשר דאו גומף עליהן ציר מהבשר אכורים ואפילו אם נגמר החלמון לברו דהא עינינו רואות שאין להם לא דם ולא ציר וא"כ אין להם מה לפלוג וממילא בלעי מציר האסור . כל שומן אפילו של עופות דינו בשאר בשר לענין מליחה והרהור :

יג) כיו שאין לו מלח או שרוצה לאכול מהר מותר לצלות הבשר בלי מליחה שהאש שואב הרם . והמנהג להדירו תחלה מן הרם בעין שעליו ולמלוה קצת כאשר נהנה בשפוד וצולחו מיד קודם שתהמלא המלח דם ולאחר הצליה ידחגו ג"פ ונהגו לכתחלה שלא להפוך השפוד המיד כדי שיווב הרם במוב ובריעבד אין לחוש אפילו הפכו כל שעת צלייתו .

ואסור ליהן כלי החת הצלי לקבל השמנונית הנומף עד שיהיה גצלה חצי צליתו היינו שיתייבש מבוזץ דאו כבר פסק כל הרם ומה שיוצא אח"כ הוא מוחל . וכותר לאכול את הצלי אע"פ שיש בו מראה אודם הרבה דלאחר שצלאו חצי צליתו אינו דם כלל כ"א מוחל הבשר . ולכתחלה יותר שלא להשהות הצלי על השפוד לאחר שהוסר מן האש דכל זמן שהוא על האש אמרינן כל מה שבולע הבשר מן השפוד חוזר ופולט דבבולעו כך פולטו משא"כ לאחר שהוסר מן האש שאו אינו פולט שוב בולע הבשר מן השפוד הנבלע בו ומ"מ בדיעבד אין לאסור הצלי והשפוד : (ד) מותר למשוח הצלי בשעת צליתו בשומן ומי פירות דאין זה מעכב לפלוג דם אבל אסור למשוח בעיסה אפי' בליתו רבה מאד וכן אסור למשוח בביצים שהם נקרשים ומעכבים הרם מלצאת : (ו) לכתחלה אסור לצלות בשר שנמלח עם בשר שלא נמלח דכיון דכבר נמלח א"כ אין מרוד להפליט דם ובולע מזה שלא נמלח ובריעבד מותר ומותר : מלוח הרבה חתיכות זה על גב זה ואפילו

אריינלעגען אין א פליישקע גלי . בראשען קעם אייטער אין אבלי טאר קען גיט , ווייל אין א גלי הייבט עם קאכען . יא) דער קאכען פון קאלקער האט גיט דעם דין פון אייטער , און האקש קען געפינט אין איהם קילד , דארף קען איהם גור גוט אויסשטענעקען פון דיא קילד און דאן קען קען איהם ואלקען צוגלייד מיט דיא פלייש . יב) אייגער , וואס קען געפינט אין עופות , טאי גור דיא גאלקיל איז פארמיג טאי דיא גאנצע איי איז פארמיג , מוז קען וויא אלץ אויס-שטענעקען און ואלקען . גור ואלקען מוז קען וויא פערקער אדער אייגער דיא פלייש לעגען . אדער אונקער דיא פלייש אדער צוואמקען מיט דיא פלייש טאר קען וויא גיט לייגען , נעגן דיא גאלקיל אליין איז אפילו פארמיג . שטאלץ , אפילו פון עופות דארף קען פשקען וויא פלייש . יג) בראשען פלייש נארף קאהלען אדער אין לופטען אויף א שפיז מאג קען אפילו גיט ואלקענדיג עם פריקער , נאטורליך גור אין דעם פאלל אז עם איז געראדע בין ואלץ גיט אדער קען היילט זיך עכטען . אדער דאן נארף קען דאס פלייש פריקער אבשטענעקען פון דיא גלוג און א בויקעל געוואלדען און גלייך לעגען בראשען , איינער דיא ואלץ זיהט אין קלוג , נאכן בראשען נארף

קען וויקער דרייא קאל אבשוועקען . לכתחלה דארף קען דעם שפיז , אויף נעלעקען דער בראשען האנגט גיט קערקען אללע וויילע , גור דרייגער , לאחר הפעשה , מאכט גיט אויס . קען טאר גיט אונקערשטעללען . קיון גלי אונקערץ בראשען , עם זאלל דארין אריין דיא נאפט , סידען ערשט אז עם איז שוין האלב אבגעבראשען , דאס הייבט אז פון אויסגעניג אין דיא פלייש שוין פונקען , וואס דאקאלס איז שוין דיא גלוג ארויס אין גאנצען . לכתחלה דארף קען זיך הימפען , אז וויא קען געהט דעם בראשען ארויס פון פייער , זאל קען גלייך ארויסגעקען דעם שפיז פון בראשען . דרייגער מאג קען פון דעספונעקען עכטען דעם בראשען נעגן קען האט זיך אפילו גיט געהיט צוא טחון אזויא . (ד) קען מאג דעם בראשען קעשטיקען מיט שמאלץ און דערגלייכען געט דעם בראשען , אדער מיט מייג און מיט איינער פאר קען איהם גיט קעשטיקען , טייל אז נייא נעקען פעהראקטענעם קאגן דאס גלוג גיט ארויס . מה לכתחלה פאר קען גיט בראשען געוואלדען מיט אונקענאקענע פלייש . אדער דרייגער מאג קען וויא עכטען . אייניגע שטיקער פלייש אייגע אויף דיא אנדערע מאג קען ואלקען אפילו אייגע נאך דיא אנדערע . אויף קאג קען ואלקען

אבמענפלייש

ואפילו בזה אחר זה ומותר למלוח בשר שור עם בשר גדיים ומלאים או עופות :

פרק לג

בז' יבואר עוד כמה דינים אחרים מענין

מאכלות אסורות ושאר איסורים .

(א) אסור לבשל בשר בהלב וה"ה בחמאה דחד דינא אית לה ועבירה גדולה היא וחייב ע"ז מלקות מן התורה ואין נ"מ בין אם דעתו לאכלם אח"כ או שמבשלם בשביל עובד כוכבים כי עצם הבישול הוא איסור תורה וע"כ אסור מן התורה לחרות אש החת קדרת של עובד כוכבים שמבשל בה בשר וחלב ואפילו אם אין מבשל בה עהה רק בשר אם היא בת יומא מחלב וכן להיפך וכן אסור להגיס את הקדרה של עו"ג שמבשל בה בשר וחלב דכל זה הוא בכלל בישול וכ"ש אם מבשל בשר וחלב בשביל ישראל הסופקר לאיסור זה ונותן לו דעובר עוד על לאו דאורייתא של לפני עוד לא תתן מכשול מלבד מה

שעובר על איסור בישול :

(ב) וה"ה אם נתבשל כבר הבשר וחלב או נצלו ביחד בין בשונג בין במזיד אסור לאכול מן התורה הבשר או החלב דכל אחד כלול משניהם ואפילו ליתנות מהם אסור מן התורה ולפיכך בשר וחלב שנאסר ע"י בישול צריך לזרוק לבית הכסא ואסור ליתנו לעובד כוכבים ואפילו לכלב אסור אבל הקדירה אף שאסור שוב לבשל בה מכל מקום מותר להשתמש בה פירות ודברים יבשים ולהחם בו מים לחוף ראשו דבוה אינו נהנה מן האיסור :

(ג) ודע עוד דאף בשר עוף אסור לבשל בהלב ליתנו לישראל משום לפני עוד וכן אם עבר ובישל אסור מן הדין לאכלו . ובדיני איסור אכילה שוה בכל דבר לבשר בהמה :

(ד) שני אנשים המכירים זה את זה אסורים לאכול על שלחן אחד זה בשר וזה חלב אם לא שאוכל כל אחד על מפה בפני עצמו [או שיניחו דבר המפסיק ביניהם משום היכר ואפי' פת או כלי עם משקין הוי היכר אם אינו אוכלין ושותין מאותו פת ומאורתו כלי דאל"כ לא הוי היכר וכן כל דבר שאין

אֶפְסָקְתָּ פְּלִישִׁי צוֹנְלִייהָ קִיט צִינְעֵנִי אֹנֶן שְׁאֶפְסָקְנִי פְּלִישִׁי אֹנֶן עוֹפוֹת :

פרק לד

(א) מען קאר גיט קאקען פלייש מיט מילך אדער מיט פומער . פאר דער גרויסע עבירה קומטט מן התורה - מלקות . עם איו קיין אונטערשייד גיט אויב מען ויילל וייא עסקען בעוונדער אדער מען קאכט עס פאר א עו"ג , דענן דער איסור ליענט אפילו אויפ'ן קאקען , גיט נור אויפ'ן עסקען . דעריבער פאר מען גיט אפילו אונטערלעגען פייער אונטער א מאפ וואס א עו"ג קאכט , ווען עס קאכט ויך דארטען פלייש'נס מיט מילכיג'נס . ווען עס האט ויך אין דעם מאפ אין פערלויף פון א מעת לעת געקאכט פלייש'נס אונטער , יעצט קאכט ויך דארין מילכיג'נס אדער פערקערט , אזו גלייך וויא עס וואלט ויך יעצט געקאכט מילכיג'נס מיט פלייש'נס צוזאמען . אויך פאר מען גיט אויסמישען דעם מאפ פון א עו"ג , אין וועלכען עס קאכט ויך בשר וחלב , בפרט קאקען פאר א אידען א סופקר פלייש'נס מיט מילכיג'נס - דאס פאר מען געוויס גיט , דענן וויך דיא עבירה פון קאקען בשר

בהלב איו מען אויך עובר דעם לאו פון "לפני ענר לא תהון מבשול" (פאר א גלייכען - דאס הייסט : פאר דעם וואס נויט גיט וואס פאר איין עבירה ער קהומ , אדער וואס נויט אונט קהומ אויף להקעים - ואללסט דוא גיט לעגען קיין שטרויכלונג - ואללסט איהם גיט העלפען אין ויין זינדיגען) . (ב) לאחז המעשה פאר מען גיט עסקען גיט דיא פלייש'נס גיט דיא מילכיג'נס , אפילו הנאה האקען פון דעם פאר מען אויך גיט , אונט מען מוז וייא ארויסווארפען אין מיטקאקען . אפילו א עו"ג , אפילו א הונד פאר מען וייא אויך גיט געקען . אין דעם מאפ , וואו עס האט ויך געקאכט בשר בהלב , פאר מען שוין מעהר גיט קאכען , אדער פירות אונט אנדערע טרוקענע זאכען פאג מען אין איהם האלפען . אויך אויפקאקען וואסער צום וואשען ויך פאג מען . (ג) דער איסור בשר בהלב געהט אויך דיא פלייש פון איין עוף אויך , אונט עס איו קיין אונטערשייד ניטא צווישען עוף אונט אנדערע סיני פליישען . (ד) צווייא געקאננטע מענשען פארען גיט עסקען אויך איין מיט פלייש'נס אונט מילכיג'נס , סיידען אז יעדער עקט אויף א בעוונדער מיטמוז . עס איו רעכט , מען ואלל צווישען לעגען וואס עס איו , צום סוף . מען פאג

לעגען

שאינן רגיל להניחו ביום על השלחן כגון מנודה הוי היכר] וכ"ש אם אוכל בפני עצמו חלב ודעוהו לאכול אח"כ בשר או שאוכל עם ב"ב שצריך ליהרר שלא יעמידו על שלחן אחד חלב ובשר ביחד בלי היכר. גם צריך ליהרר שלא יאכלו מפת אחד ולא ישתו מכוס אחד שהמאכל נדבק בהם ויבואו לידי איסור וכן צריבין ליחד בלי של מלח לכל אחד כי לפעמים מטבילין מאכלם במלח וזה אסור אפי' באינן סבורין זה את זה :

ה) כבר ידוע לכל מנהג כל ישראל כהפוסקים שסוברין שאחר שאכל בשר או חבשיל של בשר שאף שכבר בירך בהמ"ו אסור לאכול אחריו מאכלי חלב קודם שעברו שש שעות מעת גמר האכילה והמקיל בזה עובר משום אל המוש חורת אסך ואם מצא אח"כ בשר בין שיניו צריך להקירו וא"צ להמתין עוד אך צריך קינוח והדרת הפה וכדלקמיה. ושומן של בשר או אפילו של עופות דינם כבשר אך אם אין בשר ואין שומן בחבשיל רק שנתבשל בקדרה

של בשר מותר לאכול אחריו גבינה אפי' לא הודחה הקדרה יפה. ואם אכל גבינה א"צ להמתין ומותר לאכול אחריו בשר ובלבד שיעיין היטב ביריו שלא יהא שום דבר מהגבינה נדבק בהם [ובלילה שאינו יכול לעיין היטב צריך לרחצם במים דוקא] וגם צריך הרהר וקינוח. קינוח הוא שילעוים פה ויקנה בו פיו יפה והרהר הוא שידית פיו במים או בשאר משקין ואין קפידא אם מקדים הקינוח או ההרהר: (ו) בד"א בגבינה רכה אבל בגבינה קשה דהיינו שהיא ישנה ששה חדשים או שהיא כחולעת צריך להמתין אחריה שש שעות כמו בחלב אחד בשר. כתב בספר חכמת אדם דלצורך חולה קצת יש לההיר לאחר שאכל בשר שיברך בהמ"ו וימתין כשיעור שעה ויחמט שיניו ומותר לאכול חלב: (ז) האוכל גבינה רכה וחמאה ורוצה לאכול אח"כ בשר צריך לבער מן השלחן שוירי פה שאכל עם הגבינה ואסור לאכול גבינה על מפה שאכל בשר וכן להיפך וכ"ש שאסור לחתוך גבינה אפילו

קאפ, אהן פלייש אונ אהן שמאלץ, קאג קען גלייך עסקען קאו, וועגן דער קאפ איז אפילו גיט גוט אויס-געשטוענקט. גאך קאו קאג קען גלייך עסקען פלייש, נור קען מוז נעהן, עם זאלל גיט גלייגען אויף דיא האנד-קוין פראקלאך קאו ואין דער פיינסטער או קען קאנן עם גענויא גיט נעהן, מוז קען דיא האנד גוט ארוימוואשען. אויך דארף קען צומינען א שטיקעל ברויט אונ אויסוואשען דערמיט דעם מויל גוט פון אינגוועניג, אויך דארף קען דעם מויל אויסוואשען מיט וואסקער, קראסנעלבע או גאך מילך אדער וואס נור מילכיג'ס ברויך קען עסקען א שטיקל ברויט אונ אויסוואשען דעם מויל או קען וויל פלייש עסקען. ח קאם איז אלעס געקענט בייא ווייבע קאו, אבער בייא דארפע, אונעלבע וואס איז אלס נעקס חדשים אדער איז נוארעקדיג, גאך אזא מין קאו מוז קען נוארען גאנצע נעקס שעה מיטן עסקען פלייש'יג'ס, פונקט וויא גאך א פלייש'יגע עסקען. אין חכמת אדם שפעט, אז א קראנקער קאג עסקען מילכיג'ס גאך פלייש'יג'ס באלד אין א שעה ארום נאכץ עסקען, אבער ערשט או מען בייניג'ט גוט אויס דיא צאהנער פון דיא פלייש-פראקליך. ח אז קען עסם ווייבע קאו, פונקער אונ דערגלייכען אונ גלייך גאך דעם ווילע קען עסקען פלייש'יג'ס, מוז קען אפרויקען פון מיט דיא בראקלאך

לעגען אויף א שטיק ברויט אדער שטעלען א פלאש מיטקה, אבער נור אונעלבע וואס קען דארף וויא נעמט גיט עסקען אונ פרינקען. איבערהויפט איז נענע זאך, וואס קען איז גיט גענוואהנט צוא שטעלען בייא קאג אויפן מיט, וויא א לייכטער, איז א גוטער סימן. וועגן קען האלט אליין ביין עסקען פלייש'יג'ס גאך דיא מילכיג'ס מוז קען זיך געוויס הימטען גיט שטעלען דיא פלייש'יג'ס מיט דיא מילכיג'ס צוגלייך אויף דעמקעלבען מיט, אהן א סימן. אויך דארף קען זיך הימטען גיט צוא עסקען מילכיג'ס אונ פלייש'יג'ס מיט דעלבע ברויט, גיט פארמרגקען פון דעם-עלבען גלאז, אונ גיט טונקען אין איין סאלניצע, פון דעם (טונקען פון איין סאלניצע) דארף קען זיך הימטען, וועגן דיא ביידע - וואס עסקען בייא איין מיט מילכיג'ס אונ פלייש'יג'ס - וויגען אפילו אונגעקאנט. ח עם איז ידען דער מנהג גיט צוא עסקען מילכיג'ס גאך פלייש'יג'ס סיידען אין נעקס שעה ארום נאכץ עסקען, קאט קען גאך נעקס שעה פארט געפונען שטיקעל פלייש צווישען דיא צאהנער, דארף קען ארויסנעהמען דאס פלייש אונ גוט אויסוואשען דעם מויל אונ דאנן עסקען דיא מילכיג'ס. שמאלץ, אפילו פון עופות, קאט דעם דין פון פלייש. וועגן דיא וואס איז נור געקאנט געווארען אין א פלייש'יגע

(ב) עגלה הנמשכת במין אחד לא יקשור מין אחד בחבל לא בצדדים ולא מאחוריו :

(ג) עגלה שמושכין אותה כלאים אסור לישוב בה אע"פ שלא הנהיג שישיבתה נורמת להם שימשכו העגלה :

(ד) נכרי המנהיג בכלאים מותר לדבר עמו ולא חיישינן שמא ילכו הבהמות משום קולו דהוי דבר שאינו מכויז אבל אם משא של ישראל על העגלה לא ילך הישראל סמוך להעגלה דשמא יצעק על הבהמות שילכו במהרה ואו הוא מנהיג כלאים וגם אסור לומר לנכרי שיקשור כלאים בעגלה וכ"ש כשנצרך הישראל לקשור בהמות בעגלה של ישראל להוציאו ממקום שנכבש שם בטיט ושלג דאסור לומר לו אבל יכול לשכור אותו סתם להוציא העגלה ובלבד שלא יעמוד הישראל שם ופשיטא שלא יגזור על הבהמות וצריך להזדויר המותרים ע"ז כי ראיתי שנכשלין בזה :

(ה) לא אסרה הורה אלא שני מיני ב"ח אבל אדם ובהמה

אפילו צוננת בסכין של בשר וכן להיפך. ומנהג כל ישראל להיות להם סכינים מיוחדים לבשר וחלב וחמנה לרשום של חלב. ולחתוך הלחם בסכין של בשר מותר אף אם רוצה לאכול חלב עם הלחם אך בהנאי שיקחנו מתחלה יפה שלא יהא שום שמנונית רבוק בו :

ועתה נבאר איזה דינים מכלאי בהמה.

(א) אסור לעשות מלאכה בשני מינים כגון לחרוש ולמשוך בקרון היושבים בה בני אדם או למשוך עגלה לבה או אבן ואפילו אם הם רק קשורים יחד בחבל א' אסור שהרי נושאים החבל והמנהיגם אפילו בקול לוקה ולכן צריך לזוהר שלא לקשור ביחד אפילו שני מיני עופות שלא יברחו שהרי נושאים החבל והא דכתיב לא תחרש בשור ובחמור ל"ד אלא ה"ה בלא חרישה וכן ב' מינים אפי' עופות אסור לקשור בחבל שקשור במום שום עוף או חלב :

ג) אין דעם וואגען, וואס ווערדט געפיהרט דורך צוויי מינים (בלאים) דיינו א עו"ג פיהרט וי"א, מאר גען ניש וי"צען, האמש גען קרייבט אליין ניש אן דיא חיות וואס פיהקען דעם וואגען. (ד) אז א עויג קרייבט א וואגען, וואס ווערדט געפיהרט דורך צוויי געוונדערע מינים, קאג גען מיט איהם רעדען, אונ ווען דיא חיות געהען אפילו שגעלער צוליעב ויין קול, מאכט ניש אויס, ווייל ער פוהט עם דאך ניש מיט א פיוון. ווען אין וואגען ליעגט אָפער ויניע דעם אידיענס א מישא, מאר ער גיט געהן פון נאהנטען סאמער פערנעקט ער אונ קרייבט אן דיא פערך. הייסען דעם עויג, ער זאלל איינשפאנגען דעם וואגען מיט בלאים מאר גען אויך ניש, גפרט אז גען דארף איינשפאנגען בעלי חיים אין א וואגען, וואס איז אריינגעקראכען אין בלאמע אדער שטעט, פדי ארויס צוציהען איהם פון דארטען, דאן מאר גען געוויס גיט הייסען דעם עויג איינשפאנגען מיט בלאים, אָפער גען קאנן איהם דינגען סתם אויף ארויסצוציהען דעם וואגען, דער איד מאר אָפער דערבייא ניש שטעטן. אָנשריען דאן אויף דיא פערך מיט אָקסען לקשיל, מאר גען געוויס גיט. גען מוז דיא סוחרים אויף דעם מאקען אויפערקאנס, ווייל וי"א הייסען זיך גיט דארין. (ה) דער איסור איז נור איינצושפאנגען בעלי

קראקלאך ברויט, מיט וועלכע גען האט גענעסען דיא טילבינס. אויף דעם פישטוד וואס גען האט גענעסען פלייש מאר גען ניש עסקען קיין גאז אונ פערקעהרט. מיט א פליישגען מעסקער מאר גען ניש שניידען קיין קאז, אפילו קאלטען, דינעלכע פער-קעהרט; מיט א מילכיגען - פליישגען. עם איז א מנהג בייא אידען ציא האגען געוונדערע מעסקערס פליישגען אונ מילכיגען, אויף דיא מילכיגע מאכט גען א סימן, ברויטס קאג גען שניידען מיט א פליישגען מעסקער אויף, ווען גען ווייל אפילו מיטן ברויטס עסקען טילבינס, נור דער מעסקער מוז זיין גוט אָנגעווישט.

דינים פון בלאי בהמה.

גען מאר גיט איינשפאנגען צוואמגען צוויי מינים, וי"א, לקשיל, א פערך מיט אין אָקס, באי צוא פיהקען גענשען, באי צוא פיהקען א מישא אונ באי צום אָקערן. אפילו צובינדען וי"א איינער אן צווייטען מיט א שטריקעל מאר גען אויף ניש דען וי"א פראגען דאך דאס שטריקעל. דינעלכע מאר גען ניש צוואמגען בינדען מיט א שטריקעל צווייגלוי מינים עופות. (ב) אפילו אן וואגען, וואס ווערדט געפיהרט דורך איין מין מאר גען ניש אָנבינדען א צווייטען מין, אפילו פון א וייט אָדער פון הינטען.

ובהמה מותר לחרוש וכל מלאכה דרוקא שור וחמור יחרו אמור אבל אדם ושור מותר :

פרק לד

בפרק הזה יבואר ענין התשובה.

והנה לפי מה שהערכנו בחבור הזה לפני הקורא בגודל עונש העבירות ובפרט בעונש העריות ובעונש מאכלות אסורות וחלול שבת ובדומה אם חטא אדם אל יתיאש ויאמר כבר אבד סברי והתחלתי סה' ונרחיתי מחיי העוה"ב אל יאמר אדם כן אלא ישתדל לעשות תשובה וישוב לפני בוראו ויכנע לפניו ויתחרט על עונותיו והקב"ה ימחול לו על כל עונותיו שכן מצינו באנשי ניגוה שעלתה רעתם לפני המקום ונחתם גור דינם לרעה וכיון ששבו בתשובה שלמה לפני הבורא קרע גור דינם ומחל להם כענין שנאמר

וירא האלהים את מעשיהם כי שבו מדרך הרעה וכן החמם אשר בכפיהם וינחם ה' וגו' ואח"כ באגדה כי הנה רחיק יאברו וגו' כלומר מי שמתרחק מן הקב"ה מעשות השוכה יאבד מן העולם ואני קרבת אלהים לי מוב שכל מי שמתקרב לאל אשרי ושוב לו. ומה היא התשובה ובאיזה ענין ישוב האדם לפני בוראו להכנע אחרי שידע האדם שחטא ויודע גנות מעשיו וחרפתם יהא מתגבר על יצרו ונלחם עמו וישתדל להכניע תאוותיו ולהכריח נפשו להסירה מתאוות הבהמיות והבלי העוה"ו ויהשוב בעצמו מתיקי' העבירה שהיא לפי שעה כנגד מרירותה ואבדן נפשו מחיי העוה"ב ויתמיד לחשוב בעצמו על העבירות שעשה ויהיו נגד עיניו תמיד כענין שנאמר כי פשעי אני אדע וגו' ויהיה ירא מבוראו ויבוש ממנו ויחשוב בעצמו נגד מי המרה בעונותיו. ויתחרט על עונותיו ולא ישנה עליהם ויבקש מחילה מאת הבורא כל ימי חייו כדי שיקבלנו וימחול לו על כל עונותיו. וצריך לו

בעלי חיים פון געוונדערע כנינים אָפּער אַ פּענש מיט אַ בעל חי קאג פּוהן צוואַמקען יעדע אַרבייט :

פרק לד

ויעדלוג וייה מיר האָפּען אין דעם ספּר אַרומגעקענט, וייה גרויס עס איז דער שפּראַך פון אללע עבירות בקלל אונ פאר דיא עבירות : זנות, מאַכלות אסורות, חלול שבת, אונ דער גלייכען - בקרמ, קאגן זיך דער בעל חטא פּראַקטען, אללעס איז שוין פּערפאלען איה בין אזוי ווייט פּערקראַכען, אז איה קאגן שוין צוריק גיט האָפּען, איה קאב שוין פאי וייה פאי פּערשפיעלט מיין חלק לעולם הקא, אונ דערפּער קאגן איה ווייטער זינדלען. ניין, קען פאר זיך אזויא גיט פּראַקטען. אַנעלע בייך קאגן גור דער גאָר ברע זאָגען דעם קענישען. קען מוז תשובה קוהן, תרפה קאָפּען איה אללע אַבגעטוהענע עבירות אונ געהקען אויף זיך מיט איין אָפּט, מיט אַ פּעקטען וויללען, גיט צוא קוהן דיעלעקע, עבירות ווייטער. דאגן וועט גאטמ ב"ה מוסל זיין. אזוי זעהען מיר בייה דיא אַייגנוואַנער פון ניגוה, וואס זיער זינדלדיק איז געווען געוואלדיג אונ עם איז שוין אויף ניין גאָר געווארען דיא שפּאָרט זאלל חרוב ווערען וייה קרום, דיא קאָפּען זייה געמחון תשובה אונ גאטמ קאט זייה מוסל זענען. דיא דו"ל זאָגען אויף אַ פּסוק פון תנ"ך

אזוי : דער וואס איז זיך מתרחק פון תשובה פוהן וועט גר זיין א פּערלאַקענער פון דער וועלט, דער וואס איז זיך אָפּער מתקרב צוא גאטמ - אז וואהל וועט איהם זיין. אין וואס געשפּעהט דיא תשובה ? אז דער פּענש נעהט איין ויין זינד, מוז ער זיך שפּאָרקען אַפּער'ן גאָר ברע אונ געמיהקען זיך צוא געהערשען זיין מאַנא אונ אָפּהיטמען זיך פון דיא קארפּערליכע פּאַווא אונ דיא הקבלי העולם קוה, ער דארף פּעקלדיקען דיא ויפּקייט פון דער עבירה, וואס ער פויהלמ גור אַ קוּרצע צייט, עקמגענען דיא עבניע קימטערקייט, וואס ער וועט קאָפּען צוליעב איהר אויף זיער וועלט. אויף דארף ער שפּאָנדיג קאָפּען אין זינען דיא עבירות וואס ער קאט געמחון, וייה דוד הקלוק קאט געזאגט : מי פּשעי אַני אדע וכו' (מיינע זינד ווייט איה א. ז. ו. ג.) ער דארף מוזא קאָפּען פאר דעם ברנא אונ שפּאָפּען זיך פאר איהם אונ פּראַקטען שפּאָנדיג : עקמגענען וועטען קאב איה דאס געווינדליג אַנפּאָגען דעם שפּאָפּער פון הימקעל אונ ערד, אונ פון אללע גרוואים וואס אויף זייה, וואס איהם קאב איה צוא פּערזאָקען מיין לעקען זענען אויפגעבליק, אונ פּראַקטענדיג אזוי מוז קען זיין פּעקט ענטשלאספען, גיט צוא קוהן דיעלעקע, עבירה אַ צעוויימען קאל, ערשט דאגן קאגן מיין זיכער זיין, אז גאטמ ב"ה וועט מוחל זיין. דער בעל תשובה מוז גאטליך וויספען אויף בעשמימט

שנאמר במרם הרים יולדו וגו' וכתוב בתריה חשב
 אנוש עד רכא ותאמר שובו בני אדם. ולא עוד אלא
 שמגעת עד כסא הכבוד שנאמר שובה ישראל עד
 ה' אלהיך ואחז"ל באגדה גדול כחה של השובה
 שבין שאדם מהרהר בלבו לעשות תשובה מיד היא
 עולה למעלה ולא האמר עד י' מילין או עד כ' מילין
 או ק' מילין אלא עד מהלך ת"ק שנה ולא עד הרקיע
 הראשון ולא עד השני אלא עד שהיא עולה ועוסרת
 לפני כסא הכבוד שנאמר עד ה' אלהיך. ולא עוד
 אלא שהתשובה מקרבת הגאולה שכן אחז"ל מתוך
 ה' דברים ישראל נגאלין מתוך צרה ומתוך קץ ומתוך
 תשובה ומתוך רחמים ומתוך זכות אבות. מתוך צרה
 דכתיב בצר לך ומצאוך ומתוך קץ דכתיב באחרית
 הימים ומתוך תשובה דכתיב ושבת עד ה' אלהיך
 ומתוך רחמים דכתיב כי אל רחום ה' אלהיך וגו'
 ובזכות האבות דכתיב ולא ישבח את ברית אבותיך
 והתשובה גורמת לרחמים ולזכות האבות שנא' ושבת
 עד ה' אלהיך ומיד כי אל רחום ה' אלהיך וגו' ולא
 ישבח את ברית אבותיך וגו'. בא וראה כמה חביבה
 התשובה לפני המקום שאם יעשה האדם תשובה
 הקב"ה

לו לבעל תשובה לידע גנות מעשיו וחרפתם על
 הבידור כי אם יסתפק לו בהם א"א להתחרט עליהם
 חרטה גדולה ונסמרה וכן צריך שיתברר אצלו מתחלה
 שאם לא ישוב בתשובה שלמה כחמאיו לפני המקום
 שבוראי הקב"ה ימרע ממנו על מעשיו הרעים. ועוד
 צריך לו לידע שהקב"ה מבין ויודע כל מעשיו נסתרו
 ונגליו וכל מעשיו נכתבין ונחתמין בספר ואין דבר
 נעלם ממנו ואין שכחה לפני כסא כבודו בענין שנאמר
 וביד כל אדם יחתום לדעת כל אנשי מעשהו ואם
 השב בתשובה לא יתן לכו לזה אי אפשר לו לשוב
 בהשוכה לפני בוראו וצריך לו לבעל תשובה להתחוק
 בעצמו ולמנוע מן העבירות אשר היה רגיל בהן
 ויסכים לסור מהם לגמרי בכל לכו ובכל נפשו יאל
 יחזור עליהן כלל שנאמר קרעו לבבכם ואל כנדיכם
 ושובו אל ה' אלהיכם כי חנון ורחום הוא ובתשובה
 יהיה האדם אהוב לבוראו תחת אשר היה הקב"ה
 שונאו בלכתו אחר תאות לכו ומראה עיניו ואחר
 יצרו הרע שכן מצינו שהרשעים הם שנואי המקום
 כענין שנאמר ומשלם לשונאיו אל פניו להאבירו .
 גדולה תשובה שמתוך חשיבותה קרמה לבריאת העולם

א שונא דערפאר וואס ער האט זאכגעקענען זיינע
 פאזות. וויא וויקטיג דער ענין פון תשובה איז זעהט
 מען פון דעם, וואס ויא ווערדט געקעקענט פאר דעם
 בריאת העולם (דיא שאפאנג פון דער וועלט), וויא
 עס זשעהט בפרם הרים יולדו ותחולל ארץ וגו' זיידער
 דיא וועלט איז געזונדקעט געווארען האקטו שוין
 תשובה געשאפען פאר'ן מענשען. נאך קעהר: ויא,
 דיא תשובה, קוממט צוא ביו צום פסא תפבור, ביו
 צוא גאטמט ב"ה אליין, וויא דיא גמרא זאגט אין איין
 ארמ: וויא דער מענטש הויבט נור אן צוא מראכטען
 וועגען מתוך תשובה געהט זיא גלייך ארויף אין דער
 הויך דורך אללע וועלטען ביו זיא זשעללט ניה פאר
 דעם פסא תפבור, וויא עס זשעהט וכו'. תשובה איז
 אויך מקרב דיא גאולה, וויא דיא גמרא זאגט:
 צוליעב פינג זאקען וועללען אינען אויסגעלאזט ווערען
 פון גלות: צוליעב זיינע גרויסקע צרות, צוליעבן גמ'
 וואס וועט קוממען. דער גמ', דער סוף פון גלות,
 צוליעב תשובה, צוליעב רחמנות עואס גאטמט וועט
 אויף וויא האקען אונ צוליעב זייער זכות אבות, וויא
 עס זשעהט וכו'. וויא ווייט דיא תשובה איז בעליעבט
 ביא גאטמט ב"ה זעהט מען פון דעם וואס גאטמט זיא

געשטיממט, וויא גרויס דיא עבירה איז, וואס ער
 האט געטהון אונ וויא גרויס דיא שאנדע איז פון דעם,
 דעגן וועגן ביא איהם איז נאך דא א שטונקעל פסק.
 קאגן נאך שוין ספילא דיא תקפה גיט זיין מיטן
 גאנצען האקצען אונ דיא תשובה איז קיין תשובה גיט.
 אויך מוז ער פריקער וויסקען אויף געוויס, אז וועגן
 ער שהום גיט תשובה מיט איין אמת, וועט זיך גאטמט
 ב"ה מיט איהם אקעקענען. דאס דארף ער אויך
 וויסקען, אז גאטמט גערשטעהט אונ ווייס אללע זיינע
 אפגענע אונ גערבארענע מעשים, אונ קיין נאך איז
 פון איהם גערבארענע אונ קיין נאך פערנעקסט ער גיט,
 דעגן אללעם, וואס דער מענטש שהום, ווערדט אויפן
 הימקעל גערשריענען אונ פערחתמט. וועגן מען
 געטראכט דאס אללעס גיט גוט, קאגן וועדער דיא
 תשובה גיט זיין קיין תשובה שלמה, דיא תשובה מוז
 זיין פון גאנץ שיעגען האקצען גיט פון זיצא וועגען.
 קרע לכתבם - זאגט דער גביא - צעדרייקט זיינע
 הערצער אונ גיט זיינע קליידער, אונ קעהרט זיך
 אויס צוא גאטמט, דעגן ער איז א גאדדיגער אונ א בעל
 רחמנות. דורך תשובה ווערדט דער מענטש בעליעבט
 ביא זיין בורא, אגשטאמט וואס ער איז איהם געווען

הקב"ה מקבלו ומכמל דבריו בשבילו צא ולמד ממה שכתוב בתורה כי יקח איש אשה ובעלה והיה אם לא חמצא חן בעיניו כי מצא בה ערות דבר וכתב לה ספר כריתות וגו' לא יוכל בעלה וגו' אבל הקב"ה אינו כן אע"פ שעזבו אותו ועברו לאחור ובוראי הושמאו מ"מ אמר להן הקב"ה ע"י ירמיהו הנביא עשו תשובה ובאו אלי ואני אקבל אתכם שכן כתיב בירמיה לאמר הן ישלח איש את אשתו וגו' הישוב אליה עוד הלא חנוף תחנון הארץ היא ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאם ה' בואו ואני אקבל אתכם בתשובה ולא עוד אלא שהקב"ה נשבע לקבל שבים שנאמר חי אני נאם ה' אם אחפץ במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרך ותיח. גדולה היא החשובה שאפי' היה רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה שלמה בסוף ימיו אין הקב"ה מוכיר לו כלום מעונותיו שעשה בתחלה שנאמר ולא תזכרנה הראשונות ולא העלינה על לב. ולא עוד אלא שהתשובה גדולה יותר מן הקרבנות

שנאמר הנה שמוע מובח טוב. אוי להם לרשעים שמתים בלי תשובה שמאברים שברם ותקוחם מחיי העוה"ב שהמלאכים המסורים לו לאדם בעוה"ז כותבים לו לאדם בכל יום ויום את מעשיו וחכל צפוי לפני המקום וחכל חרום אם יצדיק האדם כותבין צדקתו ואם ירשע כותבין לו רשעתו לפיכך כשבא הצדיק ליפטר מן העולם המלאכים מקדומוין ומקלמין לפניו יבוא שלום יגוח על משכבו ואם מת אדם רשע שלא עשה תשובה הקב"ה אומר לו תפח רוחך כמה קראתי לך שתעשה תשובה ולא עשית ועיני רשעים תכלינה ומגוס אבר מנהם וגו' אמרו הפקחין הואיל וכך הוא תיקון לשבים לכו ונשובה אל ה' כי הוא מרף וירפאנו יך ויחבשנו. אחז"ל ה"ר תשובה כגון שבא דבר עבירה לידו בפעם ראשונה ושניה באותו הפרק ובאותה אישה שנכשל בה כבר ובאותו מקום והיה יכול לעבור עבירה שמה ופירש ולא עבר הרי זה בעל תשובה גמור וכן אם נגב או אנס מאחרים והחזירו שלא

קבול זיינע רייר, זיין גנדה, צוליעב דעם בעל תשובה. נעהט וואס עס שפעטט אין דרמיה; הן ישלח איש את אשתו - ווען זיינער גט זיין טייב און זיא האט תהינה מיט זיין אנדערען - קאנן איהר דער ערשטער מאנן צוריקנעהמען? זיין, דאס קאנן גור מרעפען אין א גאנץ זינדליגע לאנד. און דוא איהר דאס דוא האקט געלעבט מיט פיעל פריינד דוא האקט געדענקט פיעל גאטען פון דעסמטענען קעהר זיך אום צוא מיר, האט גאטט געזאגט. גאטט בייך האט זאגאר געשנארען, צוצוגעהקען דיא וואס בהינגן תשובה, ויז עס שפעטט; איך שוואר אייך, זאגט גאטט, בייא מיין זינדליגע לעפען, אז איך ווילל גיט דעם רשעים שוידט, איך ווילל גור ער זאלל אפגעקען פון זיין שלעכטע נעג, דאן נעט ער גלייבען לעפען. אפילו דער וואס איז דעם גאנצען לעפען געווען א רשע און האט אין זיינע לעפעמען זעהן תשובה, דערפאהנט מען איהם גיט זיינע אפאליגע עבירות, ויז עס שפעטט געשריענען וכו'. תשובה איז וויקמי גער נאך פון קרבנות, ויז עס שפעטט וכו'. נעה איז דיא רשעים, וואס שטארבען און תשובה, דען ניא פערליערען דארין זיינער גאנצע עולם הקא. דיא קלאים פערשייבען זענען זאג דעם מעגלענעם מעשים, אזוי, אז גאטט ווייס און קוקט און נעהט

אלעס וואס דער מעגלענעם פיהט אין זיין לעפען און זענען זאג זענען פערשריענען און פערטקטט. און אז דער צדיק שטארבט געהען ארויס דיא קלאים און לויבען און ריהמען איהם און רופען אים: זאלל ער קומען בשלום און זאלל זיך לעפען רוקען אויף זיין געלענער. שטארבט וויכער דער רשע, וואס האט גיט געטהון תשובה, קומט איהם גאטט פאר. וויכער: וויי איז דיר, וואס קאמט גיט געטהון תשובה? אפגוואהל איך קאב דאך שטאנדיג גערופען און דער-מאהנט דערצו! דעם רשעים לאגע איז דאמאלס שרעק-ליך. דיא קלוגע, דערקאהנענדיג זיך אן דעם לעפען-דיגערעיים, זאגען: קומט מיר וועללען אויך אומי-קעהרען צוא גאטט, דען ער האט אויך געפלאגט און אויסגעטיילט. געשלאגען און ארוםגעבוידען אונזערע וואונדערן. וואס הייסט תשובה - ערקלארעט דיא גמרא אזוי: ווען עס קומט זיינעם אים צוא פרום זיינע קאל דינעלעקע עבירה וועלעק ער האט שוין איינקאל געטהון, אויפן זעלבען ארט, מיט דערזעלבע פרויעני-צויכער עקער דאס גלייבען, און אין דערזעלבער צייט ויז צום ערשטען קאל, און קאמט ער האט דיא עבירה געקאנגט פרום, פון דעסמטענען האט ער איהר גיט געטהון, אט אועלכער הייסט זיין אפמיר בעל תשובה, דעסגלייכען אז ער האט בייא זענעם

וואס

שלא סחמט יראת האדם אלא מיראת השם הרי זה בעל תשובה נמור וכן אם הכה את חברו ואוהו בדברים ישתרל לפיכך ער שיתרצה ואם אינו מתרצה לו ירבה עליו רעים כענין שנאמר עשה זאת אפוא בני והנצל כי באת בכף רעך לך התרפס ויהי רעך . כללו של דבר בכל ענין שקלקל עד עתה יראה לתקנם בכל כחו וישתרל האדם לעשות התשובה קודם ביאת הצרות והפגעים רעים כי אם ישוב האדם לבוראו אחר ביאת הצרות והפגעים רעים אינה התשובה שלמה ולא יקבל הש"י התשובה ולענין שישוב למדרגתו הראשונה שהיה קודם החטא אע"פ שהוא ארך אפים וכלא רחמים אמנם התשובה שלמה הוא כשהאדם יודע בעצמו שחטא לבוראו ויתחרט חרטה גמורה ויעזוב דרכי חסאיו ולא ישנה עליהן ויבקש עליהן מחילה לפני בוראו ולא ימתין עד שיתחילו לענשו עבור זה מלמעלה . גם יוהר האדם מאד מן הדברים הנועלים דלתי התשובה ואלו הן . מי שטמאים בלבו

לעשות העבירה ולא נכשל בה במקרה אבל מטמאים לעשות העבירה ופוזר אחריה לעשותה בכל יוכלו עד שבאה לידו והתמיד עליה ומתאחר מהניחה ומי שאומר אחמא ואשוב בין כך ובין כך משלים תאוהו הבהמיית וטבור לרימות אוז יצרו ע"ז אמרו חז"ל האומר אחמא ואשוב אין מטפיקין בידו לעשות תשובה ע"כ אם הרגיש בנפשו שחמא לפני ה' באיזו עבירה אפילו היא קלה שבקלות יוהר מאד שלא להתמיד עליה . ההתמדה על העבירה מורה על חילול השם ועל ביוני מצותיו ובחילול דבריו והוא הנקרא מויד ועליו נאמר וזנפש אשר תעשה ביד רמה וגו' ולא עוד אלא שההתמדה על העבירה אפי' היא קטנה הולכת ומתגדלת בהתמידו עליה כמו שאחז"ל יצה"ר בתחלה דומה לחוש של בוכיא ולבסוף דומה לעבות העגלה שנאמר הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה . ואמר חכם אחד אין קטנה שבעבירות עם ההתמדה ולא גדולה בהם עם בקשת המחילה כלומר

וואם געגנבט און האט דיא נאך אָגעגעבען צוריק גיט אזויס פרוקט פאר קענשען (פאר שטראף) נור אזויס גאטטעס פרוקט, אָנעלבער הייבט אויף איין אָקטיר בעל תשובה. נועני ער האט געגעס געשלינגען אָדער געליידדיגט, דארף ער איהם זעהן איבערגעבען, ווילל גענער איהם אָבער גשום אופן גיט מוחל זיין, דארף מען פראבירען אָנצושטעלען נופע פריינד, זייא זאלען איהם גענוענען דערצוא. מיט איין ווארט: וואס מען האט בוי אָהער פערפעהלט, מוז מען זעהן פערריקטען. תשובה דארף מען מהון איידער עם קוממען אן דיא צרות אלס שטראף פאר דיא עבירות, דענן גאקקער קאנן שוין דיא תשובה גיט זיין קיין פאלגע (פאלקאמ-קעגעס), דאס הייקט, דער קענש קאנן זיך קאנן גיט צוריקקעהרען צוא דערנעלבע הויכע סדרגה, אויף נועלבע ער איז געשטאנען פאר'ן חטא, האקש גאטט, מיט זיין גרויס רחמנות און לאנגמוטה (אָרף אַפּים), געהקט דיא תשובה אן, ערשט קאנן איז דיא תשובה א פאלקאמקעגע, ווענן דער קענש געהט זיך ארום געציימקעגס, האט מיט איין אָקט דרפּה אויף זיין זינדניען און געהקט אויף זיך גיט צוא מהון דיעלבע עבירה א צווייטען מאל, און בעט רחמים בייא גאטט ב"ה ער זאל איהם מוחל זיין זיינע עבירות גיט וואקסעני-דיג בוי ער פאנגט אן צוא געשטראקט וועקען פאר דיא עבירות. נור מען דארף זיך היטקען פון דיא

ואקען, וואס פערשליסען דיא מיהרען פון תשובה: תשובה איז גרינג צוא מהון נור איז דעם איבן, ווענן מען האט דיא עבירה געטהון צופאלליג, במקרה, אָבער גיט מיט א קלאהרען אויסרעקענונג און גאכ-יאָגענדיג זיך גאך איהר מיט אללע קראפטען דאנן איז דיא תשובה גיט לייבט. אויך קאנן דיא תשובה גיט לייבט העלפען. ווענן מען וויערעהאלט דיעלבע עבירה פיעל מאל און מען פערבלייבט בייא איהר לאנג. דער וואס מראכט זיך: איך וועלל דערנווילע זיגרינען, און שפאטער וועל איך תשובה מהון - אויף אַנעלבען זאגט דיא גקרא, אז גאטט טאכט ער זאלל גיט אוספענען צוא מהון תשובה פאר'ן לעבען. דער האלפען זיך לאנג בייא דערנעלבער עבירה איז א חילול הישם, דענן מיט דעם גענווייט מען, אז מען פעראכמעט גאטטעס געזאט און מען איז כחש זיינע בייד, וואס אויף אַנעלבען געהט דער פּסוק: והקנש אשר תעשה ביד רמה וכו' (און דער וואס געט עם מהון אפפען און מיט א פוון געט פארשלינגען וועקען פון ביינע וועלמען), פערשטעהט מען שוין אז זיין תשובה איז גיט לייבט. חוץ דעם איז, אז מען האלט זיך לאנג ביי דערנעלבער עבירה, וויא קליין זיא זאלל גיט זיין, ווערנט זיא וואס ווייטער גראסער, וויא דיא גקרא זאגט: דעם קענשעקס ציר דרע איז אין אַנפאנג גלייך וויא א דינגער פארים און צום סוף -

חייא

כדומר אם עבר אדם אפי' הקטנה שבעבירות ומתמיד עליה אינה נחשבת קטנה אלא גדולה ואפילו אם עבר אדם גדולה שבעבירות ומבקש עליה בכל לבו ומתחרט עליה ושב לפני המקום אינה נחשבת גדולה אלא קטנה והקב"ה מוחל עליה. וצריך לי לבעל תשובה שתודנה על עונותיו וירבו בעיניו פשעיו ויגדלו המאיתו בלבו כענין שנא' בי רבו פשעינו נגדך וגו' וצריך לו לפרש כפיו לפני המקום על העבירות שעשה שנאמר אנא חמא היום הוה חמאה גדולה ויעשו לחם אלהי זהב. ואלהים ברחמינו ישיבנו בתשובה שלמה לפניו למען חסדיו הרבים אמן :

פרק לה

זפרק הזה יבואר עוד דברים שצריך לו לבעל תשובה ליתור בהן .

והנה מלבד העיקר הראשון של התשובה שכתבנו למעלה שהיא החרטה גדולה על העבר והקבלה בכל לבו ובכל גופו על להבא להזהר עוד מזה

החטא. עוד נכתוב בפרק הזה איזה דברים שצריך לו לבעל תשובה ליתור בהן שבוה יהיה תשובה שלמה וינקה מעונותיו ולא תוכרנה לו עוד. כתבו הספרים שעיקר גדול הוא בתשובה שיהיו בגופו גדול חסדו ה' אשר עשה עמו מעודו ועד עתה בכל עניניו ולעומת זה יערוך רוב העונות והחטאים שגמל לו להקב"ה. גם צריך לו לבעל תשובה ליתור בהכנעה ובשפלות לפני המקום ולפני הבריות שאם היה רגיל בקומה וקופה ישפיל עצמו ויכניע ויסתכל למטה במקום שנברא ממנו ועתיד לחזור שם כמותו כענין שנאמר כי עפר אתה ואל עפר חשוב וכן אם היה רגיל ללבוש מלבושים נאים ותכשימים נאים והדורים ישנה מלבושיו ותכשימיו כדי שישבור לבו לאביו שבשמים. וכן אם היה רגיל בתפנוקים ובמטענים ובמאכלים ערבים יפחות מהן וימנע עצמו בתענית מפני שהתענית משבר לב האדם למקום ומכניע את יצרו. (אך באמת ענין התענית שכתבו הספרים בחלקי תקוני התשובה תלוי בכל איש ואיש לפי כחו ולפחות בכל ער"ח אם לא יזיק לו התענית ועכ"פ מחויב

מיר האקען פריהער אויסגעקענט - מען זאלל גוט געמאכטען, ווי גרויס עם זיינען דיא חסדים, וואס גאטט ב"ה האט מיט איהם געמאחן אין זיין גאנצען לעבען, און ווי גרויס עם זיינען ענטפערען דיא עבירות וואס מען האט געמאחן געגען גאטט ב"ה פאר זיינע חסדים. דער בעל תשובה מוז אויף ארום-געהן מיט הקנעה און דעמוטה, סאי געגען גאטט און סאי געגען לייטען: ער מוז געהן דיא קאפ אראב-געלאזען, קונקערדיג אויף דיא ארד, פון נעלעקע אר קומט ארום און וואוהין ער נעמט זיך צוריקקערען אים אגנעד, וויא עם שפעט: פי אפר אפה - דען דוא ביסט אער און אין דער ארד נעקט דוא זיך צוריקקערען. איז מען געוואהנט ציא געהן שאן גע-קליידעט און מיט ציערונגען. מוז מען זיך קליידען איינפאכער און אראבגעהקען פון זיך דיא ציערונגען, כדי דיא הארץ זאלל פועהר צופראכען זיין פאר גאטט. אויף אז מען איז געוואהנט ציא עסקען גוט איג פיעל, דארף מען עסקען אריבער און וועגנער, מען דארף זאגאר אפט פאסקען, דען דער תענית צופרעכט דעם מעגזשען דיא הארץ און אונטערדריקט זיין יצר הרע. דער פאסקען ווענדט זיך איינגעשליקט און דער געוונדטייט און וויא נייט מען קאנן עם אריבערפראגען.

וויא גראבע שטריק, וויא עם שפעט וכו'. אגעוויסער תקם האט אזוי געזאגט: דיא קלענקסטע עבירה איז גרויס, ווען מען וויערעהאלט איהר אפט, דיא גראנסטע וויערער איז קליין, ווען מען געט אויף איהר גלייך גאטט, ער זאלל מוחל זיין מען מהיט תשובה. דער בעל תשובה מוז זיך געט ער איז זיך מהנה פאר גאטט ב"ה, פארשפעללען זיינע עבירות גאר גראנסער וויא זייא זיינען, וויא עם שפעט וכו' דען וויא ריכטיג קאנן גאר אפענש גיט געגרייפען דעם שארצען וואס ער מאכט אן מיט דיא קלענקסטע עבירה. אויף מוז ער אויסגעקענט מיט'ן מויל דיא עבירות וואס ער האט געמאחן און וואס ער מהיט אויף וויא תשובה, וויא משה רבינו האט געזאגט געט ער האט מהפאלל געווען ציא גאטט, ער זאלל זייא מהיל זיין דיא עבירה פון דעם דיעגען דיא גאלדענע קאלב (אין דער מדבר): אגא, אויף געטט דיר, דיענעם פאלק האט א גרויסע זינד געמאנגען, ער האט זיך געמאכט א גאלדענעם קאלב צום גאטט. און השי"ת מיט זיין רחמנה זאלל אונז פריינגען דערצוא מיר זאללען זיך צוריקקערען ציא איהם בתשובה שלימה:

פרק לה

דער אקער איז בייא תשובה - חזן דיא זאקען וואס

געניגטענס

השמים והארץ כמו שאמר הכתוב אם יסתר איש במסתרים ונו' הלא את השמים ואת הארץ אני מלא ונו' ומתמיה על נפשו איך בא לירי שמות כזה ומחליט בנפשו על להבא ולהורר בכל כחותיו מזה החטא עבור זה נעשים לו העונות כזכות כמו שאמרו חכמינו ז"ל ביומא (דף פ"ז) . וכשם שצריך לו לבעל תשובה למנוע עצמו מן העבירות כן צריך לו להשתדל ולעסוק במצות כענין שנאמר סור מרע ועשה טוב ובפרט באותן אברים שהמרה בהן רצון הש"י יהדר לקיים בהן מצות ה' כענין שאחז"ל צדיקים באותו דבר שחוטאין בו מתרצין כנון אם חטא בפיו והכניס דלמוריא בין איש לרעהו יהדר בפיו לעשות שלום בין איש לרעהו . וידוי שחללו שכת יהיו עוסקות מכאן ולהבא לכבוד שכת בכל מה שיכול . אם היו ידיו עוסקות בגזל יהיו עוסקות בצדקה וחסד (מלבד מצות השבה שמוכרח לקיים ראשית הכל) . הקדים רגליו לעבירה יקדים רגליו לבית הכנסת ולבית המדרש ולשאר

טרויב להחיק את עצמו מחברת מרעים ותפנוקיהם) . וכן אם היה רגיל להכות אנשים בכעסו ורגיל עצמו שאף אם חרפו אותו אחרים כל היום שיסבול מהם ולא יתגקם . גם צריך לו לבעל תשובה למחול לכל אדם שהטא וסרח לו כדי שימחול לו הקב"ה על כל עונותיו כענין שנא' נושא עון ועובר על פשע למי נושא עון למי שעובר על פשע . גם צריך לו לבעל תשובה לפרוש עצמו ולהוהר מכל מה שהוהר הבורא עליון ולהתרחק בתכלית ההרחקה ובפרט מדברים שנכבש בהן כבר גם צריך לו לפרוש עצמו מן הדברים המסופקין אם אסורין או מותרין כדי שלא יתקרב אל האיסור כלל . וצריך לו למנוע עצמו מן העבירות מאהבת השם ומיראתו ולא מיראת בני אדם ולא כדי שלא יבא לידי בושה ונגות בפני הכריות כ"א הכל מאהבת הבורא ומיראתו והעושה תשובה מפני אהבת הש"י דהיינו שמתבונן בנפשו גדולת הקב"ה ורוממותו אשר הוא עד אין חקר ועד אין תכלית וכבודו מלא

או קען געפראכט עם אללעם גוט מוז קען זיך וואונו-
 גערן אויף זיך אליין, וויא האט קען דאס בייא זיך
 געקאנט פועלן ציא טהון א זאך, וואס איז גיט לרצון
 דעם גרויסען, שטארקען און פירכמערליכען גאטט,
 און צוליעב וואס? צוליעב א קליינע קארפערליכע
 הנאה, כדי ציא געפרייעדיגע א גיעדערניע גמחהשע
 תאוה! אונ דאנן או קען געשליססט זיך פקט ציא
 הימטען זיך ווייטער מיט אללע קראפטען ציא טהון
 צוא נאררייטיקייט דאנן ווערדט זיין תשובה אנגענומען,
 און גוכות זיך ווייטער דיא עבירות פערקעכענט פאר
 גביות, ווי דיא גמרא נאנט (אין יומא) אויך, אוי
 וויא דער בעל תשובה דארף זיך הימטען פון עבירות,
 אוי מוז ער זעהן טהון וואס מעהר מצוות איבער-
 הויפט מיט דיא אברים, מיט וועלכע קען האט געטהון
 דיא עבירות. וועגן קען האט, למשל, געוויינליך
 מיטן מויל דורך בלשינות אדער אנטאכען סחלוקת
 צווישען מענשען, מוז קען זיך געמיהען פאכען שלום
 צווישען לייטען, דיא האנד וואס האכען מחלל שבת
 גענען, דארפן וואס מעהר פערעהרען דעם הייליגען
 טאג, האט קען געוויינליך מיט גוילה, דארפן די
 זעלבע האנד, וואס האכען זענעם געגולט, טהון א
 סך צדקה חוץ וואס קען מוז אפגעגען דאס געגולטישע,
 איז קען געלאפען צוא טהון איין עבירה, דארף קען
 געטצט לויפען אין בית כנסת דאוונען און לענגען,
 ווא

וועניגשטענס ערב ראש תלש דארף קען זעהן פאכען,
 און וועגן גיט פאכען, דארף קען זיך האמש דער-
 ווייטערן פון קאפאנגע און פון איבעריגע פערגינגיגען.
 קען דארף זיך אויך געוואהגען, גיט ציא געליידיגען
 דעם צווייטען, וועגן זענער האט עם אפילו פערדיענט.
 אויך דארף דער בעל תשובה יעדען קענשען מוחל זיין
 וואס פאר א פערברעכען ער האט געגען איהם געטהון,
 און דאנן וועט גאטט ב"ה איהם מוחל זיין, וויא
 עם שטעהט: נושא עון ועובר על פשע - ער פערצייהט
 דיא זינד (וועקען) דעם וואס איז (דעם אנדערן) מוחל
 זיין זינד (געגען איהם). דער בעל תשובה דארף זיך
 הימטען גיט גור פון דיא עבירות, וואס ער טהוט
 אויף זייא תשובה, גור אויך פון אללע אנדערע עבירות,
 פון דיא קלענסטע גיט דיא גראכטע, אויך פון דיא
 זאכען, וואס איז א פסק, אויב קען קאג אדער קען
 טאר זייא גיט טהון. נאך א זאך: דער ווייטערן זיך
 פון דיא עבירות מוז קען גור אויס ליעבע צוא גאטט
 כ"ה און אויס גאטטעספורכט, גיט אויס פורכט פאר
 קענשען און וויילע קען שאקט זיך פאר לייטען. זעהר
 הויף איז דיא פירנה פון דעם וואס טהוט תשובה גור
 אויס ליעבע צוא גאטט ב"ה און ווייל ער זעהט זיין
 גאנצע גרויטיקייט און ערהאבענהייט, וואס דיא גאנצע
 וועלט, דיא הימקעל און דיא ערד, איז מיט זייא
 גולל, און וואס האט קיין שעור און קיין ענה גיט.

ולשאר מצות ה' וכן כל כי האי גוונא :

והעיקר שבכולם שיראה הבעל תשובה להוסיף בלמוד התורה בכל מה שיוכל במקרא או במשנה ואם אינו בן תורה עכ"פ יראה להוסיף אומץ במדת הצדקה והסוד ואפילו אין לו משלו יראה לזרו חבירו לצדקה וזמור ולהזיות העניים שכל זה מועיל לו לאדם להאריך ימיו ושנותיו ולכפר על עונותיו כדכתיב בהסר ואמת יכופר עון ואיתא במדרש רבה פרשת קדושים אם גכשל אדם בעבירה ונתחייב מיתה לשמים מה יעשה ויחיה אם היה למוד לקרות דף אחד יקרא שנים ואם היה למוד לשנות פרק אחד ישנה שנים ואם אינו למוד לקרות ולשנות מה יעשה ילך ויעשה גבאי לצדקה והוא חי שאלו נאמר עץ חיים לעמלים בה לא היה תקומה אלא עץ חיים למחויקים בה כמ"ש בצל החכמה בצל הכסף . ר"ל מי שמחזיק בדרך התורה שהרבה ממצותיה באים רק לעורר הטוב

והחסר בין איש לרעהו ועל ידי זה מוועורר החסר למעלה כדאיתא בוהר הקדוש גם מדרכי התשובה הנמורה שימעמו בעיניו כל המצות וכל הזכויות וכל החסדים שעשה ויחשוב בלבו שלא עשה כמיצה סן הים לפי חיובו בהן ואם באין עליו יסורים וחלאים יקבל מאהבה ויצדיק עליו את הדין ויחשוב בעצמו שלא נגבה חובותיו אחד מאלף והרבה יותר מאלו היו ראויין לבוא עליו לפי רוב עונותיו אך רחמי ה' וחסדיו גברו עליו וכדאיתא במ"ר וידעת היום והשבות אל לבבך אר"מ אמר הקב"ה אתה ולבך יודעין מעשים שעשית ויסורין שהבאתי עליך שלא כנגד מעשיך הבאתי עליך יסורין . ויהיה שמה בזה יותר מימי השלוחה שהיה לו עד עתה כדאיתא במדרש תנחומא צריך האדם להיות שמה ביסורין יותר סן המצוה שאפי' אדם במצוה כל ימיו לא נמחלו לו העבירות שבידו וככה נמחל לו ביסורין ר"א אומר מוסר ה' בני

לערנען אליין גיט , מעהר גיט , וואס גייט שמיץען , גייט זיינען כוונתק ריא לומדי התורה , וועללען זכות זה אויף זיךה זיין צוא לעבען לאנג . דער וואס פהרט תשובה מיט איין אָקט , מוז גיט איהם זיינע אייגענע מצוות וואס ער האט געמאכט און זיינע זכויות וואס ער האט - גאנץ קליין אויסקוממען . עם דארף גיט איהם נאמשען וויא אַ מראשען פון גט , ענטגענען דעם וואס ער איז מחייב צו פהן . און וועגן עם קוממען אויף איהם יסורים גוט צרות מוז ער דאס פהל זיין פארהא , אונטערהאן פאר גוט , און פראכטען . אז דאס איז קיין מויענדמחיל גיט פון דיא יסורים וואס קומט איהם פאר זיינע עבירות , און אז ער האט ציא פערדאנקען נור דעם גרויען קסד פון דעם רבנו של עולם , וואס ער ווערדט גיט שפּענענער געשפּראַכט . וויא דער פּרש ואַנט אויף דעם פּסוק נְדַעַתְּ הַיּוֹם וכו' - דוא (מענטש) ווייסט גאנץ גוט דיא (שעלעכטע) מעשים וואס דוא האסט געמאכט און אז דיא יסורים וואס איך האב אויף דיר געפראכט איז גיט גאך זיינע מעשים . מיט דיא יסורים דארף מען זיך גאך מעהר פרייען וויא מיט דיא נאָטעס וואס מען האט געהאט . וויא עם שפּעעהט אין אַ פּרש דער מענטש דארף זיך מיט זיינע צרות מעהר פרייען וויא מיט זיין גליק , דען געזע דער מענטש האט גוט , איז מען איהם זיינע עבירות גיט מוחל , וואן איז מען איהם מוחל ? אז ער האט יסורים . אויף דעם פּסוק : מוסר ה' גני אל תחמם וכו' - דיא שפּראַך

און אזוי מיט אלע אנדערע עבירות . דער בעל תשובה מוז איבערהויפט וואס מעהר לערנען תורה , וואס מען קאנן נור , צוא פסוק צוא משניות צוא גמרא . דער גאנץ פראספער מענטש דארף וועניגסטענס זעהן געבען וואס מעהר צדקה , און וועגן מען קאנן גיט אליין געבען , דארף מען האפש זיין איין עסקן צוגרייבען דעם צווייטען צוא דער מצוה דעןן צוליעב דער מצוה פון צדקה איז דער מענטש פארהי מיט עם ווערדט איהם פערנעבען דיא עבירות וויא עם שפּעעהט געש- ריעבען : בּהסד ואַקט , יכופר עון - דורך (מהוין) קסד און דורך לערנען התורה וואס רופט זיך אָקט ווערדט פערנעבען דיא זינד . איבערהויפט דארף מען זעהן שמיטצען פיעל דיא לומדי התורה , אין פּרש שפּעעהט אזויא : וועגן אייגער איז גכשל גענאָרען מיט איין עבירה און האט פערדיענט גענען נאטט מיתה ומידעם דאס ווייסט ער האט געמאכט אזא עבירה , וואס קומט פאר איהר פרת - וואס זאלל ער פהן פדי ער זאלל בלייבען לעבען ? איז ער גענויהאנט גענען אַבזולעטען איין גלאט פּסוק אַדער איין פּרש משניות , זאלל ער פון געמאכט אן אַבזולעטען צוויי . קאנן ער אַדער גיט לערנען - וואס זאלל ער דאן פהן ? זאלל ער זיך אריינלענען אין דער מצוה פון צדקה און פּרש צוא מחייב התורה זיין . דאן וועט ער בלייבען לעבען , וויא עם שפּעעהט : עץ חיים דיא למחויקים פה - יא דיא תורה איז אַ בוים פון לעבען פאר דיא וואס שמיטצען איהר וואס פון דעם זעקט מען , אז אפילו דיא וואס

בני אל תמאס ואל תקיץ בתוכחתו כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה מי גרם לבן לרצות לאב זה יסורין עיו"ש עוד. ובמות יהיה הכעל תשובה שבדאי הקב"ה יסיענו במעשה עבודתו ויפהח לפנוי הדרך הטובה והישרה לעבודתו כענין שנאמר טוב וישר ה' על כן יורה המאים בדרך וכן הוא אומר קרוב ה' לכל קוראיו ואומר ובקשהם משם את ה' אלהיך ומצאת כי תדרשנו וגו' ואח"ל הבא ליטהר כבייעין אותו. ואלהים ברחמיו ויבנו בתשובה שלמה לפנוי למען חסדיו הרבים אמן :

פרק לו

בו יבואר גודל חיוב שמירת שבת.

שבת קדש הוא האות הגדול והברית שנתן הקב"ה לישראל למען ידעו כי ששת ימים עשה ה'

כל מה שברא בשמים ובארץ ושבת ביום השביעי והוא יסוד האמונה לידע שהעולם הוא מחורש וכיון שברא הכל הוא אדון על הכל ואנחנו עבדיו ומחויבים לעשות רצונו ולעבדו בכל גופינו ונשמותינו וממוננו בי הכל שלו. והזהירה התורה על שמירת השבת י"ב פעמים, ואח"ל כל המשמר את השבת כאלו מקיים כל התורה וכל המחלל את השבת כאלו כפר בכל התורה כולה. ונוכל להסביר זה בפשיטות על פי מה שבראנו את הפסוק ושמרנו בני ישראל את השבת וגו' בניו ובין בני ישראל אות היא לעולם כי ששת ימים וגו' דלחכי קרא הכתוב שבת בשם אות להורות לנו על גודל ענינו. והוא, לאחר מבעלי המלאכה והמסחר שמיצב על ביתו מבחנין איוה אות (הנקרא בל"א שילם) לציין לפני הכל ענין מלאכתו ומסחרו. והנה כל זמן שהאות נצב על הבית מבחנין מורה לנו שהבעל מלאכה הזה הוא דר עדיין בדירת הו

פרק לו

דער שבת - דאס איז איינער פון דיא גלאונגע פונ- דאפענטען, אויף וועלכע אונזער אמונה איז געבויעט. דער שבת איז אונז געגעבען גענויארען פרי מיר וואלען זיך דערמאהנען, אז נאטט ב"ה האט אין זעקס טאג געשאפען דיא היממעל און דיא ערד און אללע ברואים וואס אויף זייא און אין זייא. און אז מיר וועללען זיך דערמאהנען אן דעם, וועללען מיר זיך מילא אריינגעהעסן אין זינגען, אז וויבאלד ער איז דער בורא, דער שאפער, פון דער גאנצער וועלט, איז ער דאך דער הערר פון דער גאנצער בריאה און מיר זיינען זיינע קנעכט, און דארום זיינען מיר מחויב צו מהן זיין רצון און דיענען איהם מיט אונזער נוף. מיט אונזער נשמה און מיט אונזער געלר, דענן אללעס איז זיינע. צוואלף טאל, גאנצע צוואלף טאל, האט אונז דיא הוה גאנצענאנט, מיר וואלען זייטען דעם שבת. פון דעם אליין קאנן מען שוין זעהן זייא וויבטיג עס איז דיא מצוה. דער וואס הישעט אב דעם שבת - זאנען דיא חו"ל - איז גלייך זייא ער וואללט דיא גאנצע הוה קנטיס געווען, דער וואס איז וועיקער סחלל דעם שבת - זייא ער וואללט אין דער גאנצער הוה געליקענט. דעם פאמער פון דער גקרא קאנן מען גאנץ איינפאה ערקלארען. אין חוקש שפעקט : וקמרו בני ישראל את השבת - און דיא אידען וואלען

נאטטעס ואללעט רוא, מיין וואהן, ניט פעראכטען, עס ואלל דיר ניט דערעספען זיין ענש, דענן נאטט שפראפט דעם וואס ער ליעכט, און זייא דער פאפער זיין ווקן, אזוי לאנט זיך נאטט ב"ה איבערעטפען גענען מענשען. - אויף דעם פסוק זאנט ר"א אזוי : דוה וואס לאנט זיך דער פאפער איבערעטפען צוא זיין (צולאנגעם) ווקן ? דוה ויסורים דאס היינט, קאך דעם אז ער געשפראפט איהם פאר זיינע צולאנגען קייט, דאנן קריגט ער ליעכע צוא איהם. מיט דיא מענשען, דיא קינדער פון הש"ת, גענעהט זיך דער רבונן של עולם אויף אזויא. דער פעל תשובה קאנן זיכער זיין, אז נאטט וועט איהם געוויס העלפען אין זיין הייליגען ענטשלוס (צו מהן תשובה) און וועט איהם וויינען דיא רעכטע וועג מיט וועלכע ער וועט קאנען עררייכען זיין צוועק, וזייא עס שפעקט גע- שריעגען : נאטט ב"ה איז א גוטער און רעכטפארטיג, דעריבער ווייזט ער דיא זיקדיגע דיא רעכטע וועג פון זיין הוה. קרוב ה' - נאטט ב"ה איז נאהנט - שפעקט אין איין אנדער ארט - צו אללע וואס רופען איהם. הבא ליטהר מסייעין לו - דער וואס הויכט אן צו באפען זיך ריין (פון זיינע עבירות) העלפט מען איהם (מן השמים) - זאנט דיא גקרא. וואלל אונז נאטט ב"ה געבען דעם גוטען וויללען און העלפען מיט זיין גרויס גאנצע, צוא מהן תשובה מיט איין אבת און מיטן גאנצען הארצען. אמן :

דימטען

לדורותיכם לדעת כי אני ה' מקדשכם וע"כ ג"כ רמו
 הכתוב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם בהוכס ממש
 וכמו שפירשו המפרשים וע"כ אף אם אירע שעבר
 על איזה מן המצוות עכ"ז האות הזה נצב להעיד על
 האיש הזה כי עדיין הוא דר ברירתו הראשונה ר"ל
 שאיש ישראלי הוא במקדש שקדושת ה' בתוך לבבו
 לא כן אם ח"ו הוא מחלל את השבת בזה הוא מסלק
 האות מעל עצמו ומראה שבפנימיותו לבבו כבר אינו
 דר איש ישראל המאמין בהש"י וכבר הוסר מקדש
 ה' מתוך לבבו וע"כ אמרו כל המחלל את השבת
 כאלו כפר בכל התורה כולה :

וראה את חומר העון שיש באיסור שבת דהלא ידוע
 שיש כמה חלקי העונשים על העונות . יש
 ענינים

הוא אף אם לפעמים נסע לדרך על איזה ימים מ"מ
 עדיין לא עקר דירתו מהבית הזה מכל וכל משא"כ
 בשנימל האות מבחוץ לקבעו במקום אחר מוכח
 דהבעל מלאכה הזה כבר עיקר דירתו מכל וכל מהבית
 הזה ואינו מצוי כלל . כן הוא ממש בענין שבת כי
 הוא אות המעיד שהש"י ברא את העולם בששה ימים
 ונח ביום השביעי והוא ג"כ אות על האיש הישראלי
 הנושא את נם התפארת הזה על עצמו (ר"ל השומר
 שבת ומקימיו) שהוא מאמין בהקב"ה שהוא בורא
 העולם ומחדשו וממילא הוא אדון על הכל ואנחנו
 כחוייבים לעשות רצונו בכל נפשנו ומאדנו כי הכל
 שלו וע"י האמתו בה' באמת הוא משרה בתוך לבבו
 קדושת ה' וכמו שכתוב כי אות היא ביני וביניכם

מיד . או מיד גלויקען אין נאמט אונ מיר דארפען
 אונ זיינען גערייט צו דענען איהם מיטן נאנצען
 סארצען . דורך דעם קוקט אויף אונן ארויף א געוונ-
 דער קדושה . וויא עס שפעטתס פון קדש בייא דער
 מציח פון שפודת שבת : . . . דען איך נאמט מאך
 איך הייליג , אונ וויא עס שפעטתס אין איין אגדער
 ארם : נעשו לי מקדש ובני - אונ וויא קריא אינדען
 זאלען מיר טאכען צו בית המקדש אונ איך זעל
 רודען אין (אדער : צווישען) וויא , דאס הייסקס : אין
 וויא נופא , אין ווערטע הערדער . נור כל זמן דער שילד
 האנגט , כל זמן דער איד הימט דעם שבת , הייסקס
 עס , אז ער געפינט זיך נאך אין דעם ארם , דאס
 הייסקס אז ער איז נאך א איד , אונ וועגן ער פארקט
 אפילו אונעק פון דאנען אויף א קורצע צייט , דאס
 הייסקס : וועגן ער פהומ אפאל איין עכיריה - ארויס
 פון דער דירה קימט אללעסען איז ער דאך נאך גיט ,
 קען קאנן זיין זיכער , אז ער וועט זיך פריידער אדער
 שפאטער צוריקקענען . אדער וויא דער שילד ווערדט
 אראבגענוממען , דאס הייסקס : וויא דער איד קארט
 אויף צו הימטען דעם שבת , נאנן געהקט ער דאך
 פון זיך אראב דעם שילד פון זיין אירדישקייט , דעם
 סיקן , וואס נאמט דאס איהם געגעבען צום צייכען ,
 אז ער גלויבט אין איהם אונ אין זיין הנהגה אונ עס
 ווערדט פון איהם אראבגענוממען זיין גאנצע קדושה .
 אט דערזיכער שפעטתס , אז דער וואס איז מחלל שבת ,
 איז גלייך וויא ער וואללט גיט געקלויבט אין דער
 אנגעזער הנהגה . וויא גרויס עס איז דיא עכיריה פון
 גליל שבת נעמט קען אויך פון דעם : עס איז זייע .

הייסקען דעם שבת . . . דענן ער - דער שבת - איז
 צווישען מיר אונ דיא אינדען איין עוויגער צייכען , אז
 אין זעקס טאג האט נאמט געטאקט דיא הייסקעל
 אונ דיא ערד אונ אין דעם וועגענעמען טאג האט ער
 גערוקט . דער שבת הייסקט אלזא איין עוויגער צייכען
 צווישען אינדען אונ נאמט ב"ה , אדער קימט אנדערע
 ווארפער : א שילד , וואס געצייכענט דעם אירדישען
 פאלק אז ער איז דער עם הנבחר דאס אויסגעקלי-
 בענע פאלק , דער איינציגער וואס גלויבט , אז נאמט
 ב"ה איז אליין דער בורא פון דער גאנצער וועלט אונ
 אז ער איז דער הערר פון אללעס אונ מיר ווינען
 מקיילא מחניב צו פאלגען איהם אין יעדער זאך . הייסקט
 לאנען מיר זעהן , וואס איז דיא בעדייטיג פון דעם
 שילד : דער שילד געווייזט אונ , אז צו דעם אונ דעם
 סוחר , אדער צו דעם אונ דעם בעל מלאכה , געי-
 הערט דער אונ דער געשעפטס אנער דיא אונ דיא
 מייסקערסקאיא . כל זמן עס האנגט אלזא דער שילד
 איבער'ן געשאפט אדער איבער דיא מייסקערסקאיא ,
 ווייסקט מיר אז דער סוחר אדער דער בעל מלאכה
 האלט נאך דא זיין געשאפט אדער מייסקערסקאיא .
 אונ וועגן ער פארקט אפילו אונעק אויף א קורצע
 צייט , הייסקט עס נאך גיט אז ער איז פון דאנען ארויס ,
 דענן ער וועט דאך קורצליך צוריקקענען . קיים אדער
 איז דער שילד אראבגענוממען , איז עס א געווייז ,
 אז דער סוחר אדער דער בעל מלאכה קאמט זיך
 צוריקגעקלעבען אנדערשטווא . אט אזוי איז מיט
 אונזער שילד , קיים דעם שבת ! מיר האבען זיין
 אייבען געזען אונז , אז מיטן זיין ען שבת געוויינען

ישראל ברשות אחד צריך לשכור ממנו הרשות כמו אם הוא דר עם העו"ג ואם שחם אף שאחר עומד עליו ורואה ששחם כדון אפ"ה שחמישה נבילה גמורה מטעם שהוא אינו בר זביחה כלל כדאיתא בפוסקים ומעם לכל זה הוא דהמחלל את השבת כופר בטעשה בראשית * כמו עובד כוכבים וע"כ גם עונש מחלל שבת הוא בסקילה כעובד כוכבים וכשהוא בלי התראח הוא עכ"פ בכרת . מכל זה יראה האדם את גודל ענין שבת ואיתא בס"ד פרשת בשלח א"ר אלעזר בר אבינא מצינו בתורה ובנביאים וכתובים ששקולה שבת כנגד כל המצוות . בתורה מנין שבשעה ששחם משה לומר להם מצות שבת אמר לו הקב"ה עד אנה מאנתם לשמור מצותי וגו' מה כתיב אחריו ראו כי ה' נתן לכם השבת ובנביאים מנין שנאמר וימרו בי בית ישראל במדבר בחקותי לא הלכו מה כתיב אחריו ואת שבתותי חללו . בכתובים מנין שנאמר

ו"ל הרמב"ם פ"ל מחלכות שבת . השבת ועבודת כוכבים כל אחת משתיהן שקולה כנגד שאר כל מצות התורה והשבת הוא האות שבין הקב"ה ובינינו לעולם לפיכך כל העובר על שאר המצוות הרי הוא בכלל דשעי ישראל אבל המחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעובד עבודה כוכבים ושניהם כעובדי כוכבים לכל דבריהם וכו' ע"ש .

הלול שבת : דער דין איז , אז דער וואס איז א מופקר צוא וואס עס איז פאר איין עבירה - אחוץ נאטצענדיעניקט - הייסט ער דערמיט נאך גיט קיין מופקר צוא דער גאנצער תורה , בייא הלול שבת איז אקער אנדערש : דער וואס בייא איהם איז דער איסור גע- ווארען הקקר און האט איהם געטהון פיעל קאל קפריקא , אפגענקליד , איז ער על פי דין גלייך וויא א גאטצענדיענער אין אללע נאקען , אז ער קען גיט , לקשל , עסקען פון ניין שחיטה און גער- גלייבען . דיא אורזאקע דערפון איז , ווייל דער וואס איז מחלל שבת איז גלייך וויא ער לייגענט אין דיא קעשה בראשית דיא שאפפונג פון דער טעלם דורך איין איינציגען נאטט , וויא סיר האפען פריהער ערקלאהרט , אלוא גלייך וויא ער וואללט דיענען דעם גאמץ . אויס דערנעלקער אורזאקע איז דיא שפראך פאר הלול שבת - סקילה (שטייגינג) גלייך וויא פאר נאטצענדיעניקט . דאס איז וועגן סען האט איהם פריהער סתרה געווען , וועגן גיט - קוממט פבת . אין פדרש שפעטס אזויא : סיר געפינען אין דער תורה , בייא דיא נביאים און אין כתובים דער סתיל פון תנ"ך , וואס איז געשריענען גענואקען מיט רוח"ק דורך דוד הסלף און שלמה הקקר . עקרא

ענינים שכשארם עובר עליהן הוא רק איסור עשה בלבד . חמור מזה העונות שיש עליהן איסור לאו . חמור מזה העונות שיש עליהן מיתה בירי שמים . חמור מזה העונות שיש עליהן חיוב כרת . חמור מזה העונות שיש עליהן חיוב מיתה אדם והוא מיתה חנק . חמור מזה העונות שיש עליהן חיוב מיתה הרג בסייף . חמור מזה אותן שיש עליהן מיתה שריפה . חמור מכולן עונות שיש עליהן חיוב סקילה ועל שבת הלא ידוע שהמחלל אותה הוא חייב סקילה החמורה שבמיתות . וראה עוד את חומר העון של איסור שבת הלא בכל העונות לבר מעבודה כוכבים ומזלות קי"ל דאם הוא כומר ח"ו לאחר מהן אינו מוכר לכל התורה כולה ואילו באיסור שבת קי"ל בשו"ע או"ח סימן שפ"ח ס"ג דמי שהופקר אצלו איסור שבת ועובר עליו כמה פעמים בפרהסיא הוא מומר לכל התורה ודינו כעובד כוכבים ממש ואם הוא דר עם

אז דיא שפראך פאר דיא עבירות צומהיילט ויך און פיעל ארמען . עם ויינען דיא אעלכע עבירות , וואס דער וואס מהוט נייא איז נור עובר אויף איין געשה . דאס הייקט : ער מהוט גיט דיא מצוה , וואס מען נארף מהון . גראסקער פון דיא עבירות ויינען דיא , וואס אז מען מהוט נייא איז מען שוין עובר אויף א לאוי , דאס הייקט : מען מהוט אזא נאך , אויף וועלכער עס שפעטס אין דער תורה , מען וואלט עס גיט מהון . נאך גראסקער ויינען דיא עבירות , פאר וועלכע עס קוממט מיתה בירי שמים (טויקט דורך נאטטעס האנד) . גראסקער פון דיא , ויינען דיא עבירות , פאר וועלכע עס קוממט פבת , וואס דיא נשמה וועררט אבגעשניטען פון איהר לעבנהאפט . דיא עבירות וואס קוממט פאר נייא דער טויקט דורך קעגנשליכע האנד , ניינען נאך גראסקער , און צווישען נייא געפינען ניה ווערער פיער-ערליי ארמען , איינע גראסקער פון דיא אנדערע : דערשטיקונג , קאפפען , פערדעננג און פערשטיינג . דיא פערשטיינג (סקילה) איז אלוא דיא גראסקע שפראך , וואס איז נור סאגליך פאר איין עבירה . און פאר הלול שבת קוממט פערשטיינג (סקילה) . נאך מעהר ועהט מען פון דעם ארויס , וויא גרויס עס איז דיא עבירה פון

שנאמר ועל הר סיני ירדת ודברת עמהם מה כתיב
 אחריו ואת שבת קדשך להם הודעת אמר הקב"ה
 לישראל אם תזכו לשמור שבת מעלה אני עליכם
 כאלו שמרתם כל המצוות שבתורה ואם חללתם אותי
 מעלה אני עליכם כאלו חללתם כל המצוות וכן הוא
 אומר שומר שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע .
 בעת שאדם שומר את השבת נזר גזירה והקב"ה
 מקיימה שנאמר אם תשיב משבת רגלך מה כתיב
 אחריו או תתענג על ה' כמות דתיסא ותתענג על ה'
 ויתן לך משאלות לבך ולא עוד אלא כל מה שאתה
 אוכל אינו אלא מן הפירות אבל הקרן קיימת לו
 לעוה"ב שנאמר והאכלהיך נחלת יעקב אביך כי פי
 ה' דבר, וזכות שמירת שבת כהלכה טועיל למחול
 לו על כל עונותיו כפי"ש בגמרא כל המשמר שבת
 כהלכתו אפילו חמא כרור אנוש מוחלין לו שנאמר
 אשרי אנוש יעשה זאת וכן אדם יחויק בה שומר שבת

מחללו אל תקרא מחללו אלא מחול לו ;
 ע"כ מה מאד צריך האדם להתחוק בכל כחותיו בענין
 שמירת שבת כהלכ' ובעו"ה כהיום ימצאו אנשים
 חוטאים בנפשותם שהופקר בעיניהם אימור שבת
 ואוי לנו שכך עלתה בימינו לראות אנשי רשע כאלה
 ואף דאפשר שגם ברורות הראשונים היו נמצאים
 אנשים שהיו יוצאים חוץ לשימה אבל שם היו יודעים
 הכל שאנשים כאלו בכלל פוטרים הם והיו ישראל
 פורשין עצמן מהם ולא היו למדין מהם אבל כהיום
 בעו"ה נתקלקל הדבר באיזה מקומי כ"כ עד שחושבים
 איזה אנשים שגם הם בכלל נחלת ה' העם אשר בחר
 לחלקו אלא שחמר להם מצוה אחת וממילא גם עי"ו
 שאר אנשים למדין מררכיהם הרעים ובאמת מעות
 גדול הוא כי הרמ"ח מצות שבתורה שהמיל חש"י
 על האדם לזכרם ולשמרם הוא נגד הרמ"ח אברים
 שבאדם וכי היכי דבהאברים נמצא אברים שונים
 יש

נקמה וכו'. או שבת ונאמ' איבער אללע מצוות פון
 דער תורה וכו'. נאמט האט געזאגט צוא דיא אינדען :
 נענט איהר נועט וזכה ויין אפצוהיימטען דעם שבת ,
 נועט דאס בייא מיר גלייך ויין , וויא איהר וואללט
 הימטען אללע מצוות בתורה , נועט איהר אפער דעם
 שבת מחלל ויין , נועט געם בייא מיר גלייך ויין וויא
 איהר וואללט מחלל גענוען אללע מצוות אונ אוויא
 שפעהט אויך : שומר שבת מחללו וכו' - דער וואס
 הימט דעם שבת , גיט צו ענטהייילגען איהם , ואי
 גלייך (וויא) ער הימט ויין האנד גיט צו קהון קיין
 שלעקטעם . געט דער איד הימט דעם שבת אב ,
 איז נאמט ב"ה קמלא ויין רצון אין אללעם , וויא
 געם שפעהט געשריעפען וכו'. גאך קעהר : דער שכר
 וואס מען האט אויף דער וועלט פארין הימטען דעם
 שבת איז נזר פון דיא פראפענט נויא פירות , אפער
 דער קכן גלייבט צוא יענער וועלט , וויא געם שפעהט
 וכו' . דער זכות פון שמירת שבת שפעהט דעם
 פענשען אויך בייא , מען ואלל איהם כוחל ויין אללע
 ויגע געברות , וויא דיא גמרא זאגט : דער וואס
 הימט אב דעם שבת , וויא געם דארף צו ויין , איז
 נענט ער איז אפילו אזוי זיגריג וויא דער דור פון
 זגוש , איז מען איהם אויך כוחל , וויא געם שפעהט
 וכו' . פון דעם אללעם וואס מיר האבען ערשט
 גענערט , זעהט מען וויא ווייט דער איד דארף זיך
 פתחוק ויין מיט אללע קראפטען , אפצוהיימטען דעם

שבת וויא געם דארף צו ויין . אפער היינטיגע צייטען
 געפינען זיך בייא אונז געזונותיג דרבים געהר פעל
 וואס דער אימור שבת איז בייא גיט גאר געווארען
 הפקר . אז אך אונז נעה וואס מיר האבען דערלעבט
 צו געהן מיט אינגעלע אויגען אונלעקע פעשים בייא
 אינדען ! געם איז קאנגליך , אז אפאל האבען זיך אויך
 געפונען אונלעקע פענשען וואס וויגען ארויס פון אירישע
 נועג , אפער דאקאלס פלענען נעניגנאפענגם אללע
 וויספען . אז דיא גלייט וויגען גלייך ווי אפמע בוכרים ,
 אונ קען פלענען גיט שפען אין וויגען די אמנות
 אונ קען פלענען זיך פון זייא גיט אפערקען . היינט
 איז אפער געקומען אזוי ווייט , אז אנדערע קיינען
 אז דיא מחללי שבת וויגען אויך אינדען גלייך מיט
 אללע אינדען , קעהר גיט , וואס וויא פעהלס אין
 מצוה , אונ דארדך לערנט מען זיך קמילא פון וויא
 אב אונ מען טהוש וויא גאך , דאס איז אפער א גרוי-
 פער פעות , גיט גאר אין מצוה פעהלס אים נזר ער
 געהט אראב מיט דעם נין גאנצע אירישקייט , אונ
 אין פיעל דינים ווערדט ער געבענענט מיט דעם וויא
 א עויג ממש וויא געם שפעהט אין שו"ע אונ וויא מיר
 האבען אויגען געשריעפען . דען געם איז רודע , אז
 דיא רמ"ח (216) מצוות בתורה וויגען ענטפענען רמ"ח
 אברים (צוויאהונדערט אכט אונ פענציג גליעקער
 וואס דער מענש האט , אונ פאקט אזוי וויא צווישען
 דיא גליעקער געפינען זיך אונלעקע , וואס דער נאנאנער
 לעבען

יש שאין הנשמה תלויה בהם כמו היר והרגל וכדומה דאף אם יחסרו אף שההצטרף הוא רב טאר מאד אעפ"כ הוא נקרא רק בשם בעל מום ויש שעל ירי חסרונו אינו יכול לחיות ע"פ תכל כנון שהותו ראשו או שנקרע לבו ששם הוא מקור החיים כן הוא ג"כ בעניני מצות הש"י שעליהן ג"כ כתיב אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ונאמר כי הוא חייד ואורד יומד ועוד פסוקים רבים כהנה המורים לנו כי עיקר חיי הנפש לעוה"ב תלוי בקיום התורה. יש מצות שאפילו אם פשע האדם ועבר עליהם הוא נקרא לעוה"ב רק בשם בעל מום [ונם זה נגאי גדול הוא לנצח דידוע מה שכתב הרח"ו בשער הקדושה וכן הגר"א במשלו דהחכלה ימצא לנצח בנפשו באוהו האבר שפשע בו על רצון הש"י ונמצא דאם לא הניח תפילין אף אם יקיים כל המצות ע"כ יחסר לו היר ונמצא כשיקום לעת התחיה כל ישראל יעמדו חיים וקיימים בכל

אבריהם והוא יחסר לו היר השמאלי הוה לנצח דבזכות מצות התורה שהאדם מקיים באבריו הם זוכים לחיות לעתיד חיי עולם וכמו שאנו אומרים וחי עולם נמנע בתוכנו וכיון שעבר בשאמ נפש על המצוה הוה אין לו מי שיחיינה וכמה יתמרמר האדם ע"ז שהכל ידעו את גדול חסרונו בה' בטעות תפילין וכן כה"ג אם חסר לו שאר אברים ע"י ש"ד שקלקל וכמו שתרנם בקהלת סוף דבר הכל נשמע דהיינו שלבסוף הכל יתפרסם לעיני הכל וע"כ את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם ור"ל שמהר"ח מ"ע ושם"ה לאויין שנשמר האדם בימי חייו יבנה לעהרד כל האדם ונמצא כשיקום ויחסר לו איוה אבר או שנתקלקל לו איוה ניר מנידיו יתבוננו הכל איוה מ"ע או איוה לאו עבר בשאמ נפש וכמה קלון וכלמה יסבול עי"ז לנצח] ויש ענינים שהם נגד הראש והלב שהם עיקר חיות נפש הקדוש' כמו אמונה בה' ובתורתו וענין

לעֲבֹד וְעֵתָּה זֶה אֵן זִי , וַיֵּא , לְמִשְׁל , דִּיא קֵאפ , דִּיא הָאֲרִץ , אִינְ אֲוִיעֲלֵקֵע , וַיֵּאס מֵעַן קֵאנְן אָהֻן וַיֵּי אִוְיָה לְעֵבְרֵעַן , מְעַהר גֵּיט וַיֵּאס מֵעַן הַיִּסְט דִּיאנְן אֲ קֵאלִיעֵקֵע , וַיֵּא לְמִשְׁל , דִּיא הָאֲרִץ , דִּיא פִּיס , - פּוֹנְקֵט אִוּי אִוּי מִיט דִּיא מְצוּת : גַּם וַיִּנְעַן דָּא אֲוִיעֲלֵקֵעַ מְצוּת , וַיֵּאס אִוּ מֵעַן אִוּ אִוּיָּה וַיֵּי עוֹבֵר פְּעֻלִיעֲרֵט מֵעַן אִוּיָּה נִעְנֵר וְעֵלְט אִינְ גַּעַת הַחַת הַמְתִּים - נִיר יִעֲנֵס אֲבָר , מִיט וְעֵלְבֵעַן מֵעַן הָאֵט גֵּיט גַּעְהוֹן דִּיא מְצוּה , אִינְ מֵעַן פְּלִיבְט נִיר אֲבַעַל מוּס , וַיֵּאס דָּאס אֲלִיָּן אִוּי אִינְעֵנְטִילְדֵּי שׁוּיִן אִוּיָּה אֲ גְרוּסְטֵר עֵגְש , אֲקֵלִינְגִיבְקִיט דִּיא חֲרָפָה , וַיֵּאס מֵעַן נִיעַט דַּעַרְפוֹן הָאֲבָעַן אִוּיָּה נִעְנֵר וְעֵלְט אִינְ גַּעַת הַחַת הַמְתִּים : פֵּארִן גֵּיט לְעֵבְרֵעַן מִיָּין תְּפִלִּין לְמִשְׁל , הָאֲבָטִשׁ מֵעַן הָאֵט אֲלַע אֲנִדְעֵרֵעַ מְצוּת מְקוּמִים גַּעְוֵעַן , וְעַט מֵעַן אִוּיָּה שְׁשֻׁעְהוֹן גַּעַת הַחַת הַמְתִּים אָהֻן דַּעַר לִיבְעֵר הָאֲנֵר , וַיֵּאֲהַקְעֵר אֲלַע אִינְדֵּעַן וְעֵלְלֵעַן אִוּיָּה-שְׁשֻׁעְהוֹן גַּעְוֵינְךָ אִינְ מִיט אֲלַע אֲבָרִים , אִוּיִּי אִוּ נִעְרֵר וְעַט וַיִּסְעֵן , אִוּ דַּעַר אִינְ דַּעַר הָאֵט אִוּיָּה דַּעַר וְעֵלְט גֵּיט מְקוּמִים גַּעְוֵעַן אִוּ גְרוּסְטֵר מְצוּה וַיֵּי תְּפִלִּין לְעֵבְרֵעַן , וַיֵּי אִוּיִּי דָּאס וְעַט אִוּיִּי וַיִּין - דָּאס קֵאנְן מֵעַן נֵאֲרִץ אִינְפֵאָר עֲרֵקְלֵאֲהֲרֵעַן : דַּעַר עִוּיָּהֲעֵר לְעֵבְרֵעַן אִוּיָּה נִעְנֵר וְעֵלְט אִינְ דִּיא הַחַת הַמְתִּים וְעַט דַּעַר מֵעַנְשׁ הָאֲבָעַן נִיר בְּזֻכֹּת דַּעַס , וַיֵּאס עַר הָאֵט מְקוּמִים גַּעְוֵעַן דִּיא מְצוּת הַתּוֹרָה , וְעֵלְבֵעַן וַיִּנְעַן דִּיא קֵנוּאֲלַע פּוֹן לְעֵבְרֵעַן , וַיֵּי סִיר זְעֵקֵעַן פּוֹן פִּיעַל פְּסוּקִים ,

נִיעְרֵר אֲבָר וְעַט צִיעֵקֵעַן וַיִּין כַּח הַחַיִּים וַיִּין לְעֵבְרֵעַס-קֵבֵאָפֵט) פּוֹן נִעְנֵר מְצוּה וְעֵלְבֵעַן מֵעַן הָאֵט גַּעְעֵרְהוֹן מִיט דַּעַס אֲבָר , דִּיא פּוּס וְעַט אֲלֵאָה גַּעְעֵלְכֵם וְעֵרְעַן צוֹלִיעַב דַּעַר מְצוּה פּוֹן צִדְקָה , וַיֵּאס מֵעַן אִוּיִּי גַּעְלֵא-מֵעַן מְהוֹן , דִּיא לִיבְעֵעַ הָאֲנֵר צוֹלִיעַב דַּעַר מְצוּה פּוֹן תְּפִלִּין-לְעֵבְרֵעַן אִינְ אִוּיִּי וַיִּיבְעֵר , וְעַן מֵעַן הָאֵט אֲבָרֵר גֵּיט גַּעְעֵלְכֵם מִיָּין תְּפִלִּין פְּעֻלִיעֲרֵט דָּאָה שׁוּיִן דִּיא הָאֲנֵר אִיֵּהר לְעֵבְרֵעַס־קֵבֵאָפֵט אִינְ דַּעַר מֵעַנְשׁ פְּלִיבְט שׁוּיִן אֲ מֵאִלְעֵקֵעַ אִוּיָּה דַּעַר הָאֲנֵר , הַיִּיבְט וַיֵּי וְעַט מֵעַן נִיר שׁוּיִן מוּעַן שְׁאִיעֵן , וַיֵּי וְעַט מֵעַן נִיר מֵאֲבָעַן פֵּארִוּיָּרְפֵעַ , וַיֵּאס מֵעַן הָאֵט גֵּיט מְקוּמִים גַּעְוֵעַן דִּיא אִינְ דִּיא מְצוּה ! דָּאס אִוּיִּי אִוּיָּה דִּיא פְּנֵה פּוֹן דַּעַס פְּסוּקִים אִינְ קֵתֵלְת : סוֹף דְּבַר תְּכַל נִשְׁאֵעַ וְכוּי , אֲלַעַס וְעַט גַּעְעֵאֲנֵט וְעֵרְעַן צוּס סוֹף (אִוּיִּין) עוֹלָם הָאֲבָטֵר דַּעַרִּיבְעֵר הָאֲב מוֹרָא פֵּאר גֵּאָמֵס אִינְ הִיטֵט וַיִּנְעַ עַי-קֵאָטֵעַן , דַּעַן דָּאס אִוּיִּי דַּעַר נֵאֲנִצֵּר מֵעַנְשׁ , דָּאס הַיִּסְט דוֹקָה דִּיא מְצוּת וְעֵרְרֵט גַּעְבּוּס דַּעַר מֵעַנְשׁ : וְעַנְן דַּעַר מֵעַנְשׁ אִוּיִּי גֵיט מְקוּמִים מִיָּין מְצוּה וְעַט אִוּיִּי דָּאָה פְּעֻלִיעֲרֵעַן דַּעַר אֲבָר , וַיֵּאס גַּעְנִשְׁעֵנְעַן דַּעַר מְצוּה , אִוּ אֲלַע וְעֵלְלֵעַן אֲלֵאָה וַיִּסְעֵן , אִוּ עַר הָאֵט דִּיא אִוּיִּי דִּיא מְצוּה פְּעֻלִיעֲרֵעֵלְט , אִוּ וַיִּיל צוּס סוֹף וְעַט אֲלַעַס גַּעְעֵאֲנֵט וְעֵרְעַן , דַּעַרִּיבְעֵר - הָאֲב מוֹרָא פֵּאר גֵּאָמֵס אִינְ הִיטֵט אֲב וַיִּנְעַ מְצוּת , דַּעַן צוֹלִיעַב דַּעַס זְכוּת וְעַט דָּאָה דַּעַר מֵעַנְשׁ זֻכָּה וַיִּין צוּס גַּעְוּיָּהֲעֵר לְעֵבְרֵעַן . דָּאס אִוּיִּי אֲלַעַס גַּעְעֵרְכֵם , אִוּ מֵעַן מְהוּס

וענין שמירת שבת דהוא ג"כ יסוד האמונה דאם יחסר לו ענינים ההם כבר נסתלק כל עיקר החיות מנפשו הקדושה ובשהוא חי בעוה"ו הוא חי רק בגפש הבהמית שלו ולא יהיה לו במה להקים בעת התחיה. וכשנחקרו על סיבת הדבר ע"י מה הופקר העין הנורא הזה נמצא כי רבות הנה. יש שהיצר ממעה אותו שאין עליו איסור שאם ישבות ביום השבת הלא יחסר לו פרנסת היום הזה ובמה יהיה את בני ביהו ומעות גדול הוא מכמה פנים וכאשר ביארנו למעלה דאפ"י מי שהוא עשיר וא' כופה אורו שיעשה מלאכה ביום השבת ובאם לא ישמע לו יכהו באכזריות וגם יקח ממנו כל ממנו וישאר בעירום וחוסר כל הוא וכל אנשי ביתו ויצטרכו לחזור על הפתחים אעפ"כ מחוייב להתרצות

לזה כ"ו שאין הרבר נוגע לו לסכנת מות ממש ועאכ"ו בזה שאין אהרבוהו כלל רק מעצמו רוצה לחוש לזה בודאי הוא דבר שאין בו ממש כלל וכלל ובפרט שהוא מעות מעיקרו. דהנה ידוע הוא רבובות שבת באה ברכ' לתוך עסקו ופרנסתו של האדם ונתמלא לו מה שהיה צריך לעמוד ביום השבת ובדכתיב ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו וכן כתיב ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך וביום השביעי וגו' ופירשו הספרשים דר"ל שתרע שאם תשמור שבת יהיה בוכות זה בהשגת ימים עשויים כל המלאכות וכמו שהיה המעשה באמת שדחן ואבירם יצאו ביום השבת ללקוח בדי להכין על סחר ולא האמינו שע"י שמירת שבת ממלאכה לא יחסר להם מ"ן וגער הש"י

אין עבירה, צוליעב וועלעקער קען ווערדט גור א בעל מום. אָס זײַנען אָפּער דא אַזעלעכע מצוות, נואם אז מען איז אויף גויא עובר פּערשפּיעלע קען דעם גאַנצען לעבען אויף זענער וועלט. טייל זייא זיינען אַנטגעגען דיא קאפּ אָדער דיא האַרץ, אונ אזוי וויא אין אינגער צײַליכען לעבען גאַנן קען אָדן א קאפּ אָדער אָדן א האַרץ קיין אויגענבליק גיט לעבען. טייל אין זייא ליענט דער גאַנצער קינד הסיים (לעבענס-קוואללע). פּונקט אזוי איז מיט דעם געווינען לעבען: האט מען געווינדקט מיטן קאפּ אָדער מיטן האַרצען אונ פּער-לאַרען אַלוא דעם פּח החיים, דיא לעבענסקראַפּט, נואם ליענט אין זייא, וועט מען שוין אויף זענער וועלט קיין אויגענבליק גיט גאַנצען לעבען. דיא אַמירה אין גאַט אונ שמירת שבת - דיא ביינע גרויסע אַנגינים, נואם זיינען פּערבונדען איינער מיטן צווייטען, וויא מיר האַפען שוין גרעקלאחרט, זינער אָרט איז אויף דיא קאפּ אונ דיא האַרץ, האט מען זייא גיט אָבע-היט, פּערליערט מען דערמיט דעם גאַנצען געווינען לעבען אויף זענער וועלט אונ ציא חמת הַמַּתים, אונ אויף דער וועלט בלייבט מען אויף גור בייא דער גפּש הַבְּהמיות, דאס טייקט: מען לעבט גור וויא דיא בַּהקּה, נואם מיט איהר פּגו'ן ווערד פּון איהר א סוף, גיט האַגענדיג אין ניד קיין קראַפּט ציא לעבען דעם געווינען לעבען אויף זענער וועלט. אז מיר טעללען גוט פּערבאקטען וועללען מיר איינזעהן, אז אָס זיינען דא פּיעל אונרואַפען, צוליעב וועלעכע דיא גרויסע אונ שרעקליכע אַבירה פּון חלול שבת איז בייא דער וועלט געוואַרען אזוי הפּקר: אָפּט שמועסט

איין דער נצח הקע, אז אָס איז גאר קיין אַבירה גיט צו אַרבייטען שבת, דען אי קען וועט גיט אַרבייטען וועט מען גיט האַפען וואס צו געבען עסקען דיא טייב אונ קינדער, דאס איז אָפּער א גרויסער קעות, גרשפּענס, ווען ער איז אַפּילו א גבור אונ קען נאָפּה איהם צו אַרבייטען שבת, פּפּראַשענדיג איהם אז ווען ער אַרבייט גיט, וועט מען איהם שלאַגען צום מוידט אונ מען וועט ביי איהם צונעהקען זיין גאַנצען פּערקאָנען אונ ער מיט דיא טייב אונ קינדער וועלען מונען אַנטהון א טאַרבע אונ געהן איבער דיא ביינער - אַפּילו דאנן טאר מען בשום אָפּן גיט אַרבייטען, מיינען אונ אָס איז דא אין דעם איין אַפּטיע לעבענסגעפּאהר, פּפּרט אז דא צווינגט איהם מיינער גיט. צווייטענס איז דאָר דודע, אז בוכות פּון אַבי היטמען שבת, קומט אַרײַן אַ בַּרְכּה אין דער אַרבייט אונ מען פּערדיענט אין מיטמען וואָך אזוי פּיעל, מען זאל גיט דארפּען אַרבייטען שבת, וויא דיא קפּרשים גרעקלאַרען דעם פּסוק ששֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וכו' זעקס טאג זאללסט דוא אַרבייטען אונ אַבְּהוֹן גאר דינע אַרבייט אונ אויפ'ן זיגענמען טאג זאללסט דוא רוקען. דיא בַּנְה איז, אז ווען דוא וועסט דעם זיעבענמען טאג רוקען, דאנן וועסט דוא אין דיא זעקס טאג אוספּעניען אַבְּבֹהוֹן גאר דיין אַרבייט נואם דוא האַקט גאַטהיג צום לעבענסמיטמעל אונ דוא וועסט גיט דאָר-פען אַרבייטען שבת. אזוי זעהט מען אויף פּון דער מעשה מיט דען אונ אַבְּרם, נואם זיינען אַרײַנס-גאַנגען (בגת דיא אינדען זיינען אַמאַל געטען אין דער בַּרְבּה קלויבען פּון אום שבת, קדי אַנצוואַרײַטען אויף באַרנע

לא ירד כ"א בצמצום אעפ"כ בכל ע"ש היה יורד כפול כדי להכין להם על יום השבת וממנו ירעו ישראל לנצח שהקב"ה מוסיף להם בימי החול על שבת. גם צריך האדם לידע שאלו המעות שהרויח בזמן האיסור לא די שיכלו לבסוף אלא יכלו גם את ממנו הכשר שיש לו וכאשר נבאר לקמן בארוכה ויש שהיצר מטעה אותם בדרך כלל לומר שעל אלו הימים סועטים שברעתו להתגורר באמריקא ושאר ארצות רחוקות א"א להתנהג בדת יהודי בשמירת שבת וכיו"ב כראוי כשאחזור למקום משכן אבותי שם אשוב לדת האמתי וכמה מוטעין הם אלו האנשים היתכן שימרוד העבד במלכו במקום שכל עסקי המדינה מתנהגין ע"פ רצונו לבר והוא המושל על הכל והעבד הזה

הש"י ע"ו ואמר עד אנה מאנתם לשמור מצותי ותורותי ראו כי ה' נתן לכם השבת ע"כ הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים ור"ל הלא הוכלו לראות שה' הוא שנתן השבת וממנו לא תצא שום רעה ואדרבה היא טובה לנו שנתנו ונשבות מיניענו ביום השביעי ובזכות שבת באה ברכה ביום הששי למלאות השפעת היום הזה והנה צוה הש"י למלאות צנצנת המן למשמרת לדורותיכם למען יראו את הלחם אשר האכלתי אתכם במדבר וגו' והנה המן הוא הוראה לדורות שנלמוד תורה ונשמור יום השבת כראוי ולא נשאל איך נחיה שהקב"ה מוסיף לעושי רצונו פרנסה ושולח ברכה בעסקיהם כמו שפרנס לדור המדבר ארבעים שנה אף שלא ירד פ"א מן בימי השבת ובכל ימות החול

קאל אזוי פיעל וויא געוואהנליך אונ דערצוא האט גאך געקראפען א גס , אז עס איז ניט פלה געוואקען דאס וואס וייא האקען געלאען פון פרייטאג אויף שבת , אונ געבליעקען מיטן וועלען טעם וביית . דאס דארף מען אויך וויססען , אז דאס געלד וואס מען פער-דיענט אום שבת , וויא איבערהויפט דורך יעדע עבירה , איז ניט נור וואס האט אליין קיין קיום ניט - צויעב איהר , האט דיא פשר פערדיענקע געלד אויך קיין קיום ניט , וויא מיר וועללען ווייטער ערקלאהרען באריכות . אנדערע כענד דער גער הרע איין צוא מחלל זיין דעם שבת , מיט אזא דרך : ווענדיג אין דער פרעכד , אין דיא ווייטע מקומות , קאנן אויך דאך סאי וויא סאי ניט אפהויטען אונזער הורה בכלל אונ דעם שבת בפרט , אט אז אויך וועלל קוממען א היים וועל אויך זיך צוריק פיהרען אידיש ווי געווען ! זייא פארגעסען אבער אז דעם איסור פרת וואס זייא וועללען בעקוממען פלייבט דאך זייא אויף עגיב , זייער נשמה וועררט אבגעשניטען חלילה פון חיי נצח וואס פאר זיין קאל חלול שבת איז אויך גאנץ שווער מתקן זיין , בפרט פאר צעהנדליגע קאל , אונ דאס גלייבען אנדרע עבירות . אויטער דעם איז דער גאנצער געדאנק א זייער איינפאלל פון דעם גער דרע , גדי אראבצופיהרען דעם מענטשען פון וועט . דאס קומפט אים פונקט וויא א קעקט וואס זיין דער , דער קאניג , קאנן איהם אין יעדען אויגענבליק אראב-געהען דיא קאפ , אדער וועניגסטענס ניט געבען איהם זיין לעבענסמיטטעל אונ לאזען שטארבען פון הונגער , וויא אזא קעקט איז סודר אין זיין קערר

בארקען , גיט גלויבענדיג , אז בכות זייער אפהויטען דעם שבת וועט זייא נאטט ב"ה צושיקען זייער לעבענסמיטטעל . דערפער האט נאטט אויף זייא גע-פארענט אונ געזאגט : קיין וויא לאנג וועט איהר ניט וואלען היטטען מיניע געפאפען אונ מיניע לעהרען , דען נאטט האט זייער דאך געגעבען דעם שבת אונ גר פלייבט דאך דערמיט נור אייער טובה , קדי איהר ואללט דוקען פון אייער ארבייט אין דעם הייליגען טאג) דערפער גיבט גר אויך פרייטאג פרויט (מן) אויף צווייא טאג . דאנן האט נאטט גע-הייסען משה'ן אפילווען א קריגעל מן , דאס ואלל פלייבען צום בעווייז פאר דיא שפאטיקערע דורות . קדי זייא ואללען זעהן - וועררט ערקלאהרען אין דער הורה - דעם פרויט וואס אידען האקען געגעסען ארויסגעקענדיג פון סגרים . אין דעם ליענט אבער נאך א פנה : דערמאהנענדיג זיך אז דעם סן , זעהען מיר . אז מיר דארפען ניט זאקען , פון וואנענט מיר וועללען ציעהען אונזער לעבענסמיטטעל אויף דעם שבת דינען טאג , ניט ארבייטענדיג אין איהם . דען אז ווען מיר וועללען פהון דעם רצון פון נאטט אונ וועללען היטטען דעם שבת , דאנן וועט גר אונ צו-שיקען פרנסה אונ מיר וועללען אין מיטטען וואך פערדיענען אויף שבת אויך , פונקט וויא גר האט דעם דור המדבר פערציג יאהר נאכאיינאנד מפרנס געענען מיט מן , אונ האפש שבת איז ניט גענאנגען קיין מן אונ אין מיטטען וואך איז אויך גענאנגען ניט איבעריגע , און דעסוועגען האט זייא שבת ניט אויסגעפהלט , ווייל פרייטאג איז גענאנגען צווייא

הזה ג"כ אין לו שום מכיר וגואל שם לפרנסו ולהחיותו מבלעדי אדונו הלא אין זה כ"א רוע לב ופושע ומורד כן הדבר הזה הלא מלא כל הארץ כבודו ואף באמעריקא ואפריקא ובדומה וכמו דכתיב אם אסק שמים שם אהה וגו' אם אשבנה באחריות ים גם שם ירך תאחזני וגו' ואיך מלא לב האדם לעבור בפני הארון על רצונו (ובפרט שהתורה רמזה לנו לענין שבת בהדיא שגוהגת בכל מושבות ובדכתיב לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת וה"ה שארי מלאכות) וביותר מזה כאשר יתבונן האדם מי נתן לו גם חיות לכל רמ"ח אבריו ומי נתן לו הדעת גם שם אשר בלתי הדעת כבהמה נחשב ומי מומין לו שם פרנסה הלא ה' הוא אשר הוא מחיה את כולם והוא הנותן

דעת והוא נותן לחם לכל בשר הכוח גמול על כל מפעלו הטוב ואלו יאמר הארון לעבור קנין בסמו אני מרשה לך שכל הימים תעבור לעצמך והעכרני רק יום אחד בשבוע ואף בשביל יום זה אתן לך מתנה מיבה כמה מאהבה היה נוחסף בלב העבד לרבו בשביל זה ואף בענינו הלא עבדים היינו לפרעה במצרים ועשינו בכל יום בהומר ולבנים והוציאנו הש"י משם ברוב חמלתו ולקחנו לעבדים לו והרשנו שבכל יום מששת ימי המעשה נוכל לעשו' כל מלאכתנו אך ביום השבת לא נעשה שום פעולה לכבודו ורק נראה לקדש את היום הזה ולזכור כי ששת ימים עשה ה' את השמים והארץ ושבת ביום השביעי ומסילא כאשר נתבונן כי הוא ארון על הכל והוא מחיה אותנו בחסדו

אוג נעהקט אוג אנגלוויפט אין איין אנדער שפאךט אין דיעלבע קרייז. פראבמענדיג זיך, אז דא קאנן ער זיין א פרייע פויגעלע. אעלבע משונענים געפינען זיך גיט, אנגלוויפטן קאנן קען גור אין איין אנדער קרייז, וואס געהאקט אויפער איין אנדער קאניג, אפער וואוהין קאנן קען אנגלוויפטן פון גאמט ז זיין הערשאפט פערשפרייט זיך אפער דער גאנצער וועלט, און וואוהין קען זאלל גיט קוממען, אין אמעריקא אדער אין אפריקא, אין אויספראלען אדער ארגענ-טיגא - אומעמוס אין ער דא, פון איהם קאנן קען זיך גיט פערפארען. אם אסק שמים וכו' - זאגט דער משורר - זאלל איך ארויסקריען אויפן היממעל - דארטען בינקט דא דא. זאלל איך אנועק אין געק ים (וויא אמעריקא) - דארטען נעמט טיף דיין האנד אויך אנגעהקען וכו'. היינט טיט וואס פאר איין רעגענונג קאנן זיך דער פגעש געטוואנגען וויכער-שפעניגען גאמטעס ב"ה פארזאג ווייל ער איז אין איין אנדער לאנד. וואס פאר איין אויפערשיעד קאנן שוין זיין, צוא קען איז אין דער היים, אין רוסס-לאנד, צו אין אמעריקא ז פברט קאך, אז בייא שבת שפעטתס מפורש: איהר זאללט גיט אנציינדיען קיין פינער אין אלע איינערע זיטצונגען, דאס גלייכען איז געמאכען אנדערע ארבייטען אויך. און נעמן קען זאלל דא וואך גוט געפראכטען דארף א פגעש טיט פארשטאנד זיך דאך פראגען: נוער האט מיר געגעבען דאס לעבען, נוער גיבט מיר דעם פער-שפאנד, דא נשמה, איך זאלל גיט גלייך זיין וויא אנהיט, נוער גיבט מיר פריקחה דא וואו איך קיין ז

דאך אלעס גאמט! אויפער לעבען איז אין זיין האנד, ער האט אויך געגעבען א נשמה, וועלכע איז א טהייל פון איהם אליין (חלק אלוה ספעל). ער שיקט אויך אויך צוא אויפער ברויט. גוא, געראנקען מיר איהם דאס אויף פאר דא גוטפעס וואס ער האט טיט אויך געמאך און טהוט צו נענער צייט, איז נענען אויפגעבליק? וועגן דער הערר זאגט צוא זיין קעכט: דא קאנקט זיך דא גאנצע וואך ארבייטען פאר זיך אליין, גור איין טאג אין וואך, פערלאנג איך, דוא זאלסט געשטיממען אויך טיין ארבייט, און פאר דעם איינציגען טאג וועלל איך דיר אויך גוט געלאה-גען - וויא גליקליך וואללט זיך דער קעכט געשאמפט, וויא ליעב וואללט ער געקראגען זיין העררען פאר צוא זאך, וויא וואללט ער זיך געמיהט צוא פאלגען איהם! מיר זיינען אויך גענוען קעכט בייא פרעהן אין מצרים, וואו מיר האבען דא שווערסטע ארבייט געמאכט, אפער גאמט האט אויך פון דארט ארויס-גענומען טיט זיין גרויס רחמנות און האט אויך געמאכט פאר זיינע קעכט, דערפריא האט ער אויך אפער אויך ערלויבט, צוא ארבייטען דא גאנצע וואך פאר זיך, גור איין טאג אין וואך, דעם שבת, זאללען מיר געשטיממען פאר איהם און הייליג האלבען, צום זכר, אז אין דא זעקס טאג האט ער געשאמפען דא היממעל און דא ערך און אויפן זעבענטען טאג האט ער גערוהט וואו דער זעקס פון דעם זכר איז, וויא מיר האבען שוין געזאגט, אז מיר וועללען געפראכטען, אז גאמט איז דער שאפקער פון אלעס אויך דער וועלט און ער איז אויך אויפער ספרנס.

ומחיקה וגם לידי איסור מחתך ועוד לכמה אבות מלאכות בהמשך הזמן מלבד שזה העון גופא הוא איסור חמור מאד שמחלל שבת כפרהסיה לעיני הכל גם חילול השם גדול לפני ישראל ולפני עו"ג שאומרים שגם בעיני ישראל לא נחשב תורתם למאומה ועליהם הכתוב אומר ביחזקאל [ל"ו] ויבוא אל הגויים אשר באו שם ויחללו את שם קדשי באסור להם עם ה' אלה וגו' וסוף דבר הוא שעבור ענינים כאלו ממעימים אדם גם שבר פירותיו בעוה"ז [מלבד עונשו הנורא לעוה"ב וכדלקמיה] שיבוא עליו דליקה או שאר ענין הפסד פתאומי ע"י בזה וכיצא בזה ויכלו בפעם אחת את ממונו וכמו שאחו"ל אין הדליקה מצויד אלא במקום שיש בו חילול שבת שנאמר ואם לא תשמעו אלי לקדש את יום השבת ולבלתי שאת משו וגו' והצתי אש בשעריה וגו' ועוד אחו"ל [ניטין ל"ו] בתלת מילי נחתו בע"ב מנכסיהו וחד מינייהו דסויר נכסיהו

בחסרו נראה לאהבה אותו בלבבנו ונפשנו ואחר כל זה עבור זה היום גופא ג"כ יתן לנו שכר מרובה לעוה"ב [וכמו שאחו"ל א"ל הקב"ה למשה מתנה מובה יש לי בכיה נגזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל לך והודיעם והוא מרמו על המתן שכר כמו שאמרו בנמרא (שבת י"א) ובודאי באוצרותיו של הקב"ה נמצאי דברים נחמדים מאד כי לפי ערך כל מלך כן אוצרותיו וכיון שהקב"ה משבח אותו הדבר ואומר מתנה מובה יש לי בכיה נגזי מסתמא השכר גדול בלי גבול] כמה אנו צריכין לשמור דבריו ברוב חבה וליתן לו רוב תודה ע"י. ויש שהיצר מפתה אזהרו לעבור רק על איסור מקח וממכר ביום השבת ואינם יודעים כי גם זהו עון פלילי שנוכר בפירוש בכתבי קדש לאיסור והוא בנחמיה [י"ג] וגם זה העון מביא עוד לכמה עונות של מלאכות נמורות שבא הדבר לידי הוצאה בשבת וגם לפעמים לידי כתיבה

מלאכות . היא עבירה אין נאף גראסקער פון אנדערע מיט דעם, וואס זיא ווערדט געמחון בפרהסיא (אפגען מליף), פאר אללעמען אין דיא אויגען, וואס דורך דעם געהט ארויס א גרויסער חלול השם פאר אידען וויא פאר עו"ג, וועלכע לאקען אב פון דער גאנצער אידישער אמונה, געהענדיג אז אידען אליין האלפטען גיט פון איהר. אויף דיא לייט האט שוין יחזקאל הנביא געוואנט: און זיא האבען געמחיייליגט (פער-שנאכט) מיין הייליגען נאמען (צווישען דיא פאלקער), דערמיט וואס מען זאגט אויף וויא: אט געהט דאס פאלק נאטמעס וכו'. און דער רבוננו של עולם ווארט גיט מיט דער שטראף פאר דיא גרויסע עבירה (חלול שבת) ביו נאדן טויקט, ער רעכענט זיך אב נאך איי דער וועלט. אויך קוקט פאר דעם א פלוזצלונגען שארען וואס מען פערליערט דעם גאנצען פארקאנג מיט איין מאל. א שריפה טרעפט אפט - זאגט דיא גמרא - נור אין דעם ארץ, וואו מען איז מחלל שבת, וויא עס שטעהט געשריעבען: וואס לא השמענו אלי - וועגן איהר פאלגט מיר גיט צוא הייליגען דעם שבת'דיגען מאג און גיט צוא טראגען אין איהם גיין משה וכו' דאנן וועל איך אנצינדען א פייער אין איהרע מדינה. רען וכו'. צוליעב דרייא זאבען - זאגט דיא גמרא אין איין אנדער ארץ - פערליעכען פעלי בתים ויערע גיטער אינג איינע פון דיא דרייא איז, וואס זיא פעקגען ויערע גיטער שבת, וואס מיט דעם איז מען

דאנן וועלען מיר איהם ליעפען מיטן גאנצען האר-צען) און צודעם גיבט ער אויך נאך פאר דעם גיט אריינשען שבת און פאלגען זיינע געבאט ועהר פיעל שוכר אויף יענער וועלט - וויא נאנקאכר נאקפען מיר שוין זיין געגען איהם, וויא ליעב דארף אויך שוין זיין זיין פערלאנג, וויא גליקליך נאקפען מיר זיך שוין שאמפען צו ערפיללען זיין רצון! וויא גרויס דער שוכר איז פאר'ן היממען דעם שבת, געהט מען פון דער גמרא: מכה מוכה - א גומעס געשאנק - האט נאמט געזאגט צו משה - האב איך צווישען מייער אוצרות (שאמפען) מיטן נאמען 'שבת', און איך ווילל איהר געבען אידען, געה און לאז דאס זיין וויססען. מיט דער 'מכה מוכה' מיינט מען דעם שוכר, וואס מען וועט האבען אויף יענער וועלט פאר'ן היממען שבת. מען קאנן דאס פארשטעהן אז זיא איז צוא בעריהמטע זאך וואס נאמט ב"ה אליין ריהמט איהר און רופט איהר 'מכה מוכה' און זיא איז גע-האלפטען אין זיינע אוצרות, איז דאך גיט פארצושטעלען, וויא גרויס עס וועט זיין דער שוכר פאר דער מצוה (פון היממען שבת)! אנדערע שמועסט דער יצר הרע איין קעהר גיט וויא צו האנדלען אום שבת, און זיא זייססען גיט, אז דאס איז אויך א מפרדשער איסור (נחמיה י"ג), דאך דעם גריינגט דיא עבירה צוא פיעל אנדערע, וויא, למשל, טראגען, שרייבען, פעקען, אפשיינען קחוהר אום שבת זיך דערגלייכען אנדערע

נכסייהו בשבתא דקעבר בזה על סמיוא הפצך ודבר דבר וק"ו על איסור סקח וממכר שהוא איסור חמור מאד בודאי יתבטלו נכסיו לבסוף ע"ז ויאבד עשרו בענין רע, ודע דעל עונות כאלו שבתחלת ימים שמים בפני הכל הוא חמור משאר חיובי כריתות ומיתות ב"ד שעליהם אם עשה תשובה וגם באו עליו יסורין נתמקד מעונו מכל וכל אבל על עון שנתחלל שם שמים אין כח ב"ד ושובה ויסורין למקד העון אלא כולן תולין ומיתת ספרקת שנאמר ונגלה באוני אמר ה' צבאות אם יבצר העון הזה לכם עד תמותיו [ויאמר פ"ו] וכ"ז אם עשה תשובה אבל אם לא עשה תשובה מי יודע לשער את גודל עונשו הנורא לעוה"ב כי הלא מכל פעם שעבר על איסור זה נברא עבדו משחית אחד לחבל את נפשו וכמה פעמים עבר ע"ז ביום אחר ולפעמים יצויר שע"ז פעם אחד של מו"מ בא לרדו כתיבה ומחיקה ומחקך והוצאה וכמה אבות

מלאכה ומכל איסור ואיסור נברא מכאוב אחר להכאיב את נפשו [ובדכתיב רבים מכאובים לרשע] ואם יתנהג ככה ח"ו כמה שבועות כמה מאות איסורים יעבור ע"ז ומי יוכל לשער כמה יסורים יסבול בגיהנם עבור איסור אחד של חילול שבת ועאכו"כ בשהחלים עצמו לעבירה זו לעבור עליה כמה שבועות זה אחר זה, ויש עוד אנשים ששומרים עצמם מכל איסורי שבת כדון אך שמתחילים לשמור את השבת זמן הרבה אחר ששקע היום והושבין בנפשם ברכת שלום כיון ששמר את יום השבת של מחר וגם אלו מועין מעות גדול וחוטאים בנפשותם רמאי ג"מ אם אחד ישחה עם הסוטה כל היום כולו או ישחה את כוס התעלה הוזה באיזה רגעים אחרים הלא גם בזה יכרית את נפשו טארץ ההיים, כן הדבר הוזה הלא קדושת שבת מתחלת תיכף משנמטר יום הששי [ובדכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום הששי ויכלו השמים והארץ וכל צבאם ויכל

קען עובר אויף דעם פסוק 'מסיוא הפצך ודבר דבר' - דוא ואלקם זך היבטען גיט צוא פערנעקען זיך מיט דייע אונגעע אינטערעסען אונ גיט צוא רענען קיין ווארט" וואס איז אנגעלאנגט דייע געשאפטען, איז דאך פאר דער עבירה פון האנדלען אום שבת נעט מען געוויס פערליענען דעם פערסאנען. דאס דארף מען אויך וויסען: דיא עבירה פון חלול הי"ם איז גאר גראסקער אפילו פון דיא עבירות, וואס פאר נייא קרימט פרת אונ אנאר מיתת בית דין (טויט דורך בית דין), דען אויף דיא עבירות העלקט דאך נעניג-קענעם השוקה, דורך יסורים אונ צרות וואס מען האט ניערדט מען אויך אויסגערייניגט פון זייא, אבער צוא דער עבירה (פון חלול שם שמים) העלקט גיט קיין תשובה אונ גיט קיין יסורים אונ צרות, נור דער טויטס אליון איז גפער דיא עבירה (אויב מען האט תשובה געבויזן), וויא עם שטעהט געשרייען: ונגלה באוני - אונ עם איז מיר אזויא געמנדעקט געווארען: גאטם האט געזאגט: איך שנייער אייך, אז דיא זינד וועט אייך גיט פערנעקען נענען, וואו איהר נעט זיב 'פאראייניגן'. דער טויטס העלקט אויך נור אין דעם אופן, אז מען ברום פרייער תשובה, זאגט קאנן מען זיך גאר גיט פארשטעללען דיא שפראך, וואס מען נעט דערפאר האבען אויף גענער נעלט. יעדעס קאל, וואס מען האט עובר געזען אויף דעם דעם איסור, נערדט געשאפטען. (וויא מיר האבען

שוין אייניגע קאל ערקלארנט, אטלאך רע. היינט וויפיעל בלאכים רעים געשאפט מען זיך, נענען מען האנדלעל, למשל, א נאנצען טאג אונ מען נענענט נאך דערצוא נקשל אין דיא עבירות פון שרייען קענען שניידען, פראגען אונ דערנלייגען, עם קאנען זיך אזוי אויפקלויפען הונדערקער א טאג, אין איין אייניגען שבת. דערקאממענדיג זיך, וויא גרויס עם איז אבערהויפט דיא שפראך פאר איין עבירה, קאנן מען זיך שוין פארשטעללען, וויא גרויס עם נעט זיין דיא שפראך פאר דער עבירה פון האנדלען אום שבת דורך נעלקע עם קאנען זיך אויפקלויפען איבערן טאג הונדערקער עבירות פון פרת, אונ וויא שרעקליך עם נעט שוין זיין דער שפראך פון דעם מענשען, וואס האנדלעל אום שבת יאהרענלאנג אונדערע ווענדער הימטען טאקי אב דעם שבת'דיגען טאג אבער זייא נעהמען איהם צוא שפאט, פרייטאג צוא נאכט, פראקטענדיג זיך: עם איז פאר אונ גענוג, אז מיר הימטען אב דעם שבת'דיגען טאג, וואווא נאך פרייטאג צוא נאכט? דאס איז אבער אויך א גרויסער מענות. וואס איז דער אונטערשייד צוא מען נעהטט איין דיא גיפט ביסליכנויוו, איבערן נאנצען טאג, צו מען נעהטט עם איין אין אייניגע מינוטען, צוא אזוי צוא אזויא כוונ מען דאך שטארקען. אין דער תורה שפעטהט מפורש אז דער שבת הויפט זיך זון גלייך מיט דעם סוף פון פרייטאג אונ בלאכה, קאנן מען

שמופורסם בכל הש"ס ריוס השבת מהחיל תיכה
 משנמרו יום הששין וכשיעשה מלאכה אפילו רק ברנע
 ראשונה שנכנס קדושת השבת כבר נתחייב כרת מן
 התורה ואם הוא עושה בין השמשות הוא חייב באשם
 תלוי ואפילו אם הוא אינו עושה מלאכה בעצמו רק
 ששטרתי הישראלים עושים מלאכה גם הוא ענוש
 יענש

וכל אלהים ביום השביעי היינו בתחלת בניית היום
 וע"ז כתיב ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו
 וגו' וכתיב עוד וכוז את יום השבת לקדשו ששת
 ימים תעבוד וגו' וביום השביעי שבת לה' אלהיך כי
 ששת ימים וגו' הרי מוכח בהדיא מהכתוב כי השבת
 מתחלת מעת ששבת הקב"ה ממלאכתו מלבד מה

שען זונענאונגסערנאנג ביו דער אייגענטליכער גאָמט
 פּערדיענט מען דערמיט אזא עבירה, פאר וועלכע עם
 פּלעגט אַמאל קומען אין "אשם תלוי" (א קרבן
 וואס מען איז מקריב צוא פארזענען אַ צווייפּעלעאָפּטע
 עבירה), און וועגן מען קען קהים אפילו אליין גיט דיא
 ארבייט

קען קהין גור פאר זיין פארזענען און נאך דעם
 איז פסק שבת, און וועגן מען ארבייט אפילו איין
 טיניט אין שבת אריין, קוממט שוין פאר דעם פּרת"י
 קן התורה, און אז מען ארבייט בין השמשות (אין
 דער נאמערונגסשטונדע, אין דער צייט, וואס צוויי-

י אָפּקעגן וואָל זיך גור פּערזאָנלעך וואס פּרת איז, איז סייקען ער וואָל נאר קיין דעת גיט האָנען
 דאָן קאָנן ער זיך לאָזען איינברענגען פון ג'ר הרע צוא קהין אַ מלאכה אום שבת (אָדער דאָסגלייכען עובר זיין
 דעם איסור גדה אָדער קומען פּסח, עסקען יום פּפור, חלב, דם, וואס פאר דאָס אלעס קוממט פּרת),
 דאָס אָרשטע קאָנן ער טאָקי שטאַרקען פאר דער צייט, דאָס איז פּרת אויף דער וועלט, וויא דיא גקרא
 וָאָנט, אויף קאָנען חלילה זיינע קינדער צושטאַרקען, דענן בייא פּרת שטעחט "עריירי", עד גלייבט אָהן
 קינדער, און אפילו מען זעהט גיט דעם שטראַף באלד, אָדער עם קאָנן דאָך נאָך זיין, דער אויפּערשטער
 איז "מאָריך אף" ער ערלאַנגערט זיין פעס, אָדער "גבי דיליה" ער מאַהנט אויף זיינע (סיידען נאר דיא
 גרויסע אַפּקורסים וואס מען גיבט זיא אַנוועק זיינער גאַנצען שכה פאר אַביסעל מצוות וואס זיא קהונען אויף
 דער וועלט, און זיא איז אויך ביו אַ צייט: פּתאום זכא אידם, פּלוזלונג קוממט זייער בראַך. מען
 זעהט דאָס אללע צייטען. נוא ויא קאָנן דאָס אָמענש מיט פּערשטאַנד אַריינברענגען זיך און דיא קינדער
 אין אַזא לעגענסעפּאָהר, ויא האָט אַ פּאָטער קיין רחמנות גיט אויף אייגענע קינדערלעך אז ויא זאלען
 אומשוילדיגע פון דער וועלט גיט אַנוועקנעהן פאר זיין זינד, און ער וועט אויף גלייבען אפילו און אַ קדיש
 נאך איהם. נוא, דאָס איז פון דיא שטראַף פון דער וועלט וואס דאָס זעהט מען אויף. פיעל גראַסקער
 איז דער עונש פון דעם פּרת אויף זייער וועלט, וואס זיין נפש ווערדט אַבגעשניטען פון איהר קוואַללע
 פון דעם עוויגען לעגען "מים הנצחיים", דער שטראַף איז פיעל אַרגער פאר דיא גראַסקע יסורים פון
 גיהנם וואס אללע יסורים איז דאָך גיט עביג, מען לייזט אַפּ אָדער מען קוממט דאָך נאָך דעם צום
 "אוישר נצחי", אָדער בייא פּרת איז ער דאָך פּערלאַרען עביג חלילה, היינט ויא באַרף שוין דער מענש ערוויי-
 קערען זיך פון אויגע עבירות, ווען דעם מענשען וואָל דאָס נוגע זיין אין טויענדערעך אז ער קאָנן גליקליך
 ווערען, און פארקערט אז אָהן חלול שבת, למשל, באַרף ער זיין איין אַרס-מאָנן דעם נאָנצען לעגען,
 באַרף ער גיט קריכען אין אַזא אונגליק פאר זיך און קינדער, אין דיא וועלט, און זענער וועלט, און
 געזונתיג דברים זעהען מיר ויא דער-גיך דער שטאַרקט זיך דיא צייטען זעהר שטאַרייג און ציהט אַריין
 פיעל מענשען אין עבירות פון פּרת ויא נדה, און איבערהויפט חלול שבת וואס ער רעדט אים איין אז
 מיט דעם ווערדט ער בייך, און אָהן דעם באַרף ער זיין איין אַרס-מאָנן, ער פיהרט אַריין דעם מענשען
 אַווי ויא דיא קהת צוא דער שחיטה וויינענדיג איהר דיא ביסעל תיא! זיא פּערזעסען נאר אז דער מענש
 לעבט גיט עביג. מי גבר וקנה ולא יראו כות, וואסער מענש לעבט און קוממט גיט צום טוירט, און
 דאָן וועט דאָך אללע זיינע וועלטליכע פּערזעניגען איבערגעהן, און ער וועט באַרפען אַבגעבען דין וחסבון
 פאר אללעס. וועה איז צוא דיא מענשען וואס בייפען אויס איין "עולם עובר", אין עביגע וועלט, וואס
 האָט קיין ברעג און קיין סוף גיט, אויף איין "עולם עובר", אַ פּאַראַנגעגע וועלט, וואס פּליהט אַנעס
 ויא איין אויגענבלויב אז מען זעהט זיך נאר גיט אַרם!

שאמור לעשות בשבת] הוא עושה ג'כ ככה ועל הכל יצטרך ליהן דין וחשבון לעתיד וסיבה על הכל הוא מפני חברון ידיעת התורה שאינו יודע האימור של שבת כאשר הוא ע"פ התורה. ולכן נבוא להעתיק בפרק

יענש עבור זה שבלחו לא היו עושים מלאכה זו ונמצא שהוא עובר בלאו נכור דלפני עור לא תתן מכשול וגם הוא בזה חומא ומחמא את הרבים שהבורו יראה שחנותו פתוחה [וכה"ג כשעושה שארי דברים

גריינגט מען דערמיט אָנגערע אויף צוא דערעלעכער עבירה, דענן און נעגער זעהט און זיין קראט. לְקַשֵּׁל, און אָפּפּען שַׁבַּת, מְהוּט עַר אויף נָאָה, און פֿאַר אַלעם נעמט מען דאָרפֿען אָפּגעבֿען געקענונג אויף יענער וועלט. און ווייל מיר ווייסקען, און פֿיעל מענטשען טערען נקשל אין דער עבירה פון חלול שַׁבַּת, ווייל זיין ווייסקען גיט דיא דיינים פון שַׁבַּת, דערפֿער וועללען מיר

אָרבייט, מעדער גיט, וואס מען גריינגט דיא אָרבייט פֿער, דיא דיענער, דערצוא, און דיא עבירה אויף גרויס י, דענן מען און דאנן עובר אויף דעם "לאו": לפני עור וכו' - פאר דעם גלייךען - דעם אונטוויסקעני- מען אָדער אונטוויסקעני - וואללקט רוא גיט לעגען קיין שפּרויבולונג - רוא וואלקט איהם גיט גריינגען דערצוא, ער וואלל מענען מיהן דיא עבירה. הויז דעם

י אין דעם הינטיקט וואס דיא קינדער אָדער דיא בעדיענער ווייגען מחלל שַׁבַּת, און דיא שילד נאָה גראסקער אויף ויער פאפער און מוטפער אָדער בעלי בתים, ויין וועללען דארפֿען אונטוויסקעני פאר דעם ויין דיא גמרא זאגט: מי גוש לו למחות וכו', דער מענטש וואס קאנן אָבדאלטען זייגע שמוביגע פון איין עבירה, און האלט גיט אָב, ווערדט ער געשפּראַכט דורך זיין, און נאָה פֿערטער און דער וואונדער גרויס אויף דעם פאפער און מוטפער וואס גיבט אָפּט און זיין ווייגען אָרענטליכע מענטשען און גלויבען אלעס וואס אונטוויסקעני חכמי ישראל זאגען, בפרט דאס וואס שטעהט מפורש אין דער תורה, ווען זיין וואלקען זעהן ויין איין מענטש געהומט איין פּיסקאלעט און ווייל שייסקען זייער קינד, ויין וואלקען זיין גיט אָפּפאלען אויף יענעם, זיין וואלקען, ריכט זיך, יענעם צווייסקען א לעבעדיגען. פּסייטש! רוצח, וואס נאקטו צוא אונטער קינד? ! נוא, ליעבע עלטער! וועל איה אויף פֿרענען וואו און זייער ערבארמקייט? איהר גריינגט דאך אריין אייער קינד מיט דיא אייגענע האנד אין איין געשאפט אָדער א מייסקערסקאניא וואס און ער נעמט דארפֿען מחלל שַׁבַּת ויין אפילו איין קליינע צייט דריינן דער געשעפט אָדער דיא מייסקערסקאניא ווערדט פארמאכט איין קליינע צייט אין שַׁבַּת געהומט איהר דאך אליין דעם פּיסקאלעט צו מוידקען אייער קינד דענן ער האט דאך שוין אויף זיך דעם שפּראַך פון פֿרת, ויין עס שטעהט מפורש אין דער תורה הקדושה וואס דאס איז מוידקער קאל אָנגער ויין דער מוידקט, דענן דאס איז דאך איין צווייער מוידקט, ויין מיר האָבען אויבען געבראכט, און דאס באלאנגט איהם צום לעבען פון דער וועלט. אויך וואס ער קאנן חלילה שפּראַכען פאר דער צייט ויין עס איז פֿעוואקט, דיא גמרא זאגט שוין: קושה במחמא את סביון יוהר כההורנו, מאמען וינגיגען דעם צווייסקען איז אָנגער ויין ער וואלקט איהם הרגעען, נוא ויין פּוהגען דאס עלטערן און זאך, מיט אייגענע האנד גריינגען ויער אייגענע קינד צום מוידקט אין ביינע וועלשען וואס דער גראסקער שונא וואלקט דאס גיט מיהן און זאך, ויין ריכט זיך ויין פּוהגען אים גוטעס ער גריענט דארפֿען א פֿעטע שפּיטקעל פֿלייש, עס איז דאך אָבער מיט גיפט פֿעשמיקט. און דער נאָגעער דענונג פון גליקלען, וואס עס דוקט זיך, און בייא דעם געשאפט נעמט דער קינד זיין כיוף, אין אויף א פֿעות, דיא גמרא זאגט שוין לא עגיות סן האומנות ולא עשירות סן האומנות, גיט אָרמקייט און גיט בייקייט ווערדט זיך און דיא ארט מלאכה, עס ווערדט זיך גור אן גאמט ביה ויין ער פֿעשערט דעם פול, דארום דרויך מען דעם קינד אייסקלויבען א פֿשרה אָרבייט און פֿעשען גאמט ביה ער וואלל איהם געבען העלקה - אלא ליעבע געפֿריינע עלטערן האט חקמנות אויף אייערע לעבע קינדערלאך און מיהט דאס גיט אין פאל, פאר קיין געלד - גריינגט אריין אייערע קינדער גור צווישען אידישע אָרענטליכע מענטשען ער וואלל קאנען הימפען שַׁבַּת און אָרעכע מצות בתורה - נעמט איהר ווקה זיין זעהן אויף ויין פיעל גוטעס אויף דער וועלט און עבור וקולה אין יענע וועלט. -

בפרק ל"ט מספר זכרו תורת משה כל העקרי אבות מלאכות ותולדותיהן כדי שידע האדם האסור והסותר בענין זה :

והנה כדי לידע כל הלכות שבת בשלימותה צריך שילמוד ההלכה מתוך השו"ע ומפרשיה או לכל הפחות מספר חיי אדם אך באשר שבוכרו תורת משה לקט עקרי הכללים מהלכה זו למעשה ודבר נחוץ הוא מאד לאנשים המרוודים שאין להם שהות ללמוד כל פרטי ההלכות וע"כ העתקתי דבריו שידעו הבל עכ"פ הציור :

פרק לו

יו יבואר דיני הכנת שבת בע"ש וכמה

צריך להקדים בזה ומדיני פיסוק מלאכה

בע"ש וגם דיני קידוש (מ"א סימן ר"ג ורע"ג

מ"א שם ומ"א כלל א' וכלל ה' ו')

(א) צונו הקב"ה לכבד את השבת ולעננו כמה דכתיב וקראת לשבת עונג קדוש ה' מכובד ואמרינן

בנטרא כל המענג את השבת נותנין לו משאלות לבו שנאמר והתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך. ומצוה להשכים בע"ש בבקר להכין צרכי שבת כדכתיב והיה ביום הששי והכינו משמע תיכף כשיהיה יום הששי והכינו. ואם הוא יודע שבע"ש לא יהיה לו פנאי להתעסק להכין צרכי שבת מחמת איזה אונס ואין לו אדם אחר שימרח בעבורו מהיב להקדים את עצמו מכאמצע שבוע להכין איזה דבר לכבוד שבת כדכתיב זכור את יום השבת ור"ל להיות זוכר תמיד השבת כדי לקרשו ולעננו :

(ב) אלו הנוהגין לאכול פת פלמר של נכרי בחול מ"פ יש ליהדר לכהחלה שבשבת יאכל דוקא של ישראל ואם הוא עומד באיזה מקום שאין להשיג פת ישראל מותר לאכול אפילו בשבת פת של נכרי. וכ"ז דוקא בפת דהקילו בהן משום חיי נפש אבל שאר איסורים אין להתירם שלא במקום סכנה: (ג) יזהר כל אדם עכ"פ להכין צרכי שבת איזה שעות מבעוד יום שלא יבוא ח"ו לידי חילול שבת וכ"ש בימים הקצרים צריך האדם להזהר עיניו ולכו ע"ז ובאבת צריך רל אדם לפרוש ממלאכה עכ"פ איזה

פון גאטטעס וועגען גיבט מען איהם (כן השמים) אללע ויינע ווינשע. וויא עס שטעהט געשריעבען וכו'. עס איז א מצוה אָנצוהויבען באַקען שבת פרייטאג אין דער פריה, וויא עס שטעהט. אין דעם זעקסטען טאג זאללען זיין אַנברייטען וכו'. ווייזט אויס, אז מען דארף געהען אַנברייטען אויף שבת נאך פרייטאג פריה. וועגן מען זייט אז פרייטאג וועט מען דערצוא קיין צייט גיט האבען, מוז מען נאך אין טיממען וואך אַנפאַנגען צוצוגרייטען דאס אַמאָהיגע לַבבֹר שבת, וויא עס שטעהט: זכור את יום השבת לקדשו - געדענק - שטענדיג - דעם שבת'דיגען טאג צוא הייליגען". (ב) דיא וואס ויינען געוויינט צו עסקען עבוס'שע געבעקס אָדער גרויזט דיא נאך: צע וואך, דארפֿען לכהחלה הימטען צו עסקען שבת דורכאויס אידישע, קריענט מען גיט קיין אידישע, טאג מען עבוס'שע אויף עכטען. דאס איז אללעס געקענדט בייא גרויזט, אָבער אַנדערע פֿערבאַטענע שפייזען טאר מען לַבבֹר שבת אויף גיט עסקען עבוס'שע, סייידען בייא א סַבָּגָה. (ג) יעדערער מוז זיך הימטען צוא מאַקען פֿאַרמינ דעם שבת געצייטענעס, וועעניקסטענס אַ פֿאַר שטוינדען פֿאַר נאכט.

כ"ו

מיר דא גריינגען דיא אַמאָהינסשע דינים בקיצור וויא עס איז אויפגעקליבען געווארען אין דעם סֶפֶר זכרו תורת משה. נור מיר מוזען דערפרייא אויפֿשערקנאָם מאַקען דיא לענער, או דער וואס האט צייט אונ גאנץ לשון קודש, מוז דיא דינים פון שבת לערנען אין שולחן ערוך אָדער וועניגסטענס אין חיי אָדם, וואו זייא ווערען אַרומגעקערט פֿפֿרמטות, אונ אז מיר גריינגען דא דיא נאָגז אַמאָהיגע דינים אונ בקיצור גדול צום נומצען פון דיא וואס קאנגען זיך גיט פֿער- געהען מיט'ן שולחן ערוך אָדער חיי אָדם. פון וועלכער אָרנאָבע עס איז :

פרק לו

(א) גאטמט ב"ה האט אונז געפֿאָהלען, צו פֿער- עהרען דעם שבת אונ צוא פֿערשאַפֿטען אונז אין דעם טאג פֿערענעניגען פון עסקען פֿריינקען לַבבֹר שבת, וויא עס שטעהט: אונ דוא זאלקסט דעם שבת אַנרוּפֿען (דוא זאלקסט איהם געשטימטען צוא) פֿערנייגען, אונ דעם געהייליגטען פון גאטמט זאלקסט דוא פֿערערען. אונ דיא גַמְרָא זאָגט: דער וואס פֿערשאַפֿט זיך אין דעם שבת פֿערנייגען

דאפשר כדי שלא יבואו לחילול שבת ועכ"פ יוחד
 מלעשות מלאכה אחר ששקעה החמה כי אז הוא
 מתחיל זמן בין השמשות לדעת כמה גדולי ראשונים
 [עין בשו"ע סימן רס"א בבה"ל שם]:

(ד) ועתה נבאר דיני קידוש בשבת ודיני מעורת
 שבת. מ"ע מן ההורה לקדש את השבת
 מרכתיב וזכור את יום השבת. לקדשו ר"ל וברתו וזכרת
 שבת שהוא יום קדוש ומ"מ בקידוש שאמר בהפלה יצא
 וקידוש על היין או על הפת ובמקום מעורה אינו
 אלא מדרבנן ועיקר הקידוש בלילה בכניסת השבת
 ואם לא קידש בלילה בין בשוגג בין במזיד מקדש
 והולך כל הלילה וכל היום מלבד ויכלו שאינו אוסר
 אלא רוקא כשמקדש בלילה שאז היה חבליה מעשה
 שמים וארץ:

(ה) קידוש הוא על היין או על הפת ואפילו אם יש
 לו יין שרף או שכר והוא חסר מדינה
 באותו מקום אפ"ה יותר טוב לקדש בלילה על יין
 או פה כי י"א דאין לקוש על שום משקה חוץ מיין ע"כ
 בלילה

איהו זמן מועט קורם שתשקע החמה [שקיעה נקרא
 שעה שנתכסה לגל החמה מעינינו] כי צריך להוכיח
 מעט מחול על הקודש בין בכניסתו ובין ביציאתו
 ולכמה פוסקים הוא מצות עשה מן ההורה וילפינן
 מרכתיב ביה"כ ועניהם את נפשותיכם בהשעה
 לחדש וגו' השבתו שבתכם ואמרינן וכי במ' מהענין
 וכו' אלא שצריך להוסיף מחול על הקודש ומרכתיב
 חשבתו שבהכם לפינן בכל מקום שנאמר שבות כמו
 בשבת וי"ט צריך להוסיף וזמן הוספת זה הוא קודם
 בהש"מ והעושה מלאכה בהוספת שבת הוא בעשה
 והעושה בין השמשות חייב באשם הלוי שאז הוא
 ספק לילה ואפילו אם הוא מאופק אם כבר הגיע
 ביה"ש"מ אסור ובזמן מועט מאד יכשל ח"ו ולכן
 יהיה כל אהר נזהר מאד שלא יכנס ח"ו במפק אימור
 כרת וע"כ ימהר לקבל שבת בכל מה דאפשר ומכ"ש
 בימים הקצרים שפתאום השקע החמה ויוציאין הכוכבים
 נמצא שהליל שבת, וע"כ נכון לאדם שישתדל
 בעצמו לסייע לאנשי ביתו בע"ש סמוך לחשיכה כמה

היטמטען גיט קובען וקליה אפילו צוא אפק
 איסור קבת אינו קען דארף אנגעדיקען דעם שבת ונאם
 פריקער, שקאפטסענעם גלייך נאך וונגענאונקערנאנג,
 ונאם דאקאלס הויבט זיך אן דיא צייט פון בין
 השמשות נאך דער ביינונג פון פיעל אלטע פוסקים.
 דאנן דארף קען גענוים היטמטען זיך גיין קלאכה
 גיט קהון. (ד אין דער הורה שקיעה: זכור את יום
 השבת לקדשו וערמאדן דעם שבת צוא הייליגען
 איהם, עם איז אלזא א מצוה מן התורה צוא דער-
 טאהגען בייטליך דיא הייליגקייט פון דעם שבת.
 גור קען איז יוצא מיט דעם קידוש ונאם קען נאנט
 אין קעריב. מאקען קידוש איבער ויין אדער איבער
 דיא חלה אונ אויף דעם ארץ וואו קען עסקט -
 דאם איז קעהר גיט וויא קורבן. פון דיא חקמים.
 דיא רעכמע צייט פון קידוש איז פרייטאג צוא
 נאכט, ביי'ן אנפאנג פון שבת, ווען קען האט אבער
 גיט געמאכט גיין קידוש פרייטאג צוא נאכט, האט
 קען צייט א נאקען שבת, נור דאנן נאנט קען גיט
 "נזילי", ונאם דיא צייט פון דעם איז נור גלייך אין
 אנפאנג שבת. (ה) קידוש דארף קען מאכען איבער
 ויין אדער איבער חלה, וועגן קען האט אפילו
 קראנקען אדער גיער, פון דעקמנענען און קערה קענה
 צוא מאקען קידוש איבער ויין אדער חלה. עם איז
 אסורא

קדי מען זאלל גיט חס וקליה מחלל שבת ויין איבער-
 הויפט מוז קען אויף דעם קענען אין דיא קליינע פאג.
 דיא ארבייט מוז קען אונקלעגען וועניגסטענס א
 קורצע צייט פאר וונגענאונקערנאנג (שקיעת החמה),
 דענן דער דין איז אז קען דארף צוגעבען פון דיא
 וואקערדיגע צייט צוא דיא הייליגע (להוסיף מחול על
 הקודש), מאי בייא דעם אנפאנג פון שבת אונ מאי
 ביי'ן סוף, דאס הייסט, קען דארף אנגעהען דעם
 שבת מיט א וויילע פאר דער צייט אונ עקריגען איהם
 א וויילע נאך דער צייט. עם איז א סבבא, אז נאם
 איז זאנאר א מצוה מן התורה. דיא צוגעגעבענע
 צייט דארף זיך אנפאנגען פאר בין השמשות, (בין
 השמשות רוקט זיך נאך וונגענאונקערנאנג, איידער
 עם ווערט נאכט) אונ ווען קען ארבייט אין דער צייט
 איז קען עובר אויף איין מצוה עשה, ארבייט קען
 בין השמשות קומט פאר דעם איין אשם תלוי"
 נעקלאהרם אין סוף פון דעם פארניגען באפייעל).
 אז קען איז אין ספק, אויב עם איז שוין אנגע-
 קומקען דער זמן בין השמשות פאר קען שוין אויך
 גיט ארבייטען, נאנט קאנן קען לייבט קומקען צוא
 לחלול שבת, בקרם אין דיא קורצע פאג, ונאם דיא
 זיך נעהט מיט אמאל אונקער אונ עם וויינען זיך
 פלייצלינג דיא שקיען. דערבער דארף זיך יענער

קידוש אבל קודם מוסף אסור למעום קודם שיקדש ומוהר לקדש ולשהות כוס יין או שאר משקין ולאכול מיני מזונות ואפילו מעט פת רק שלא יסעוד סעודה ואם הוא חלש מותר אף לאכול סעודה קודם מוסף וזמן מוסף כל היום בשעת הרחק :

(ח) קידוש בין כיום ובין בלילה אינו אלא במקום שהוא סועד אח"כ ואפילו לא יסעוד אח"כ אלא כזית מיני מזונות לבד סני וכ"ש אם יש לו כזית פת שיכול לברך עליו המוציא וכהמ"ז ואם אין לו כלל מה לסעוד אח"כ לא פת ולא מיני מזון צריך לשהות הכוס יין של רביעית כולו שיהיה חייב עליו ברכה אחרונה דאו מקרי עי"ז גופא קידוש במקום סעודה אבל פירות לא. מהני וכן שכר או יי"ש אע"ג שמקדשין עליו לא מקרי סעודה וי"א דאפילו פירות מהני ויש לסמוך ע"ז בשחרית אם חלש לבו קצתו (ט) הסעודה צריך לאכול תיכף אחר הקידוש או שיהיה עכ"פ דעתו בשעת הקידוש לאכול

בלילה דעיקר הקדוש הוא מדאורייתא יש להחמיר בזה. ומוהר לקדש אפילו על כזית פת אם אין לו יותר ואפילו אם אין לו פת של ישראל רק פת של א"י אפ"ה יכול לקדש עליו :

(ו) הכוס של קידוש צריך להחזיק רביעית. וצריך לשהות ממנו כמלא לזמניו דהיינו רוב רביעית. גם בשחרית צריך לקדש על כוס של רביעית ומצוה טן המוכח לקדש על היין גם בשחרית ואם חביב לו יין שרף יוהר שיהיה הכוס מחזיק רביעית וישתה מלא לזמניו ואם אין לו יין ושאר משקין יכול לקדש על הפת גם בשחרית אף דליכא היכרא כ"כ כי אין סברך על הפת רק ברכת המוציא אפ"ה שרי ואפילו אין לו פת אין צריך להמתין אם רחוק לאכול :

(ז) קידוש של יום אינו חל עד אחר שהתפלל שחרית שהרי קודם שהתפלל אסור לאכול ולכן מותר לשהות מים וכיוצא בזה קודם שחרית בלי

א סבא, או פרייטאג צוא נאכט פאר מען איבער-הויפט אויף קיין משקל גיט מאכען קידוש חוץ וויין, אונ אויב גיט וויין איז חלה, אָבער אַנדערע משקל גיט. מען קאג פאר אַ נאָטה מאַכען קידוש האַמט איבער אַיין פּוּת ברויט, האַמט איבער עפּוטשע. ו דיא קידוש גלאזל מוז האַלטען אַרביעית נאָוואַמיר"ל אונ מען מוז אויסטרינקען דיא גראַסעקער האַלפט. שָבַת אין דער פּריה מוז מען אויף מאַכען קידוש איבער אַ גלאזל וואָס האַלט אַרביעית, אונ אַ מצוה איז צוא מאַכען בעסער איבער וויין קידוש אַפילו שָבַת פּריה. ווען מען ליעבט בעכער פּראַנ-פען דאָרף מען זעהן, וועניגסטענס, דיא גלאזל נאלל האַלטען אַרביעית. נאָמירליך אַז מען האַט גיט קיין וויין אָדער גראַנפּען קאג מען אין דער פּריה אויף מאַכען קידוש, אָדער אַייגענבליך: "המוציא" איבער חלה. ווען מען האַט קיין חלה אויף גיט קאג מען אַוויא אויף, עססען מיטפּאָג ווען עס איז געאַיגלט. (ז) דיא צייט פון קידוש, שָבַת אין דער פּריה, הויבט זיך אָן נאָך שְׁחָרית, דערצויער קאג מען פאר קידוש טרינקען מעהע אונ דערגלייכען. נאָך שְׁחָרית וועיער פאר מען קיין נאָך גיט געהען אין סויל וואו מען מאַכט גיט קידוש. פאר מיספּ קאג מען מאַכען קידוש אונ טרינקען אַ גלאזל וויין אונ אַנדערע געפּראַנגע, צווייטען וואָס עס איז אונ

נאָוואַר עססען אַ שטיקעל חלה אָדער ברויט, אָבער קיין פּאַלנעס מיטפּאָג פאר מען גיט עססען פאר מוסף, סיידען אַז מען איז שוואַך אין געזונד, מוסף קאג מען פאר אַ נאָטה דאוּנקען דעם גאַנצען טאָג. (ח) קידוש מוז מען מאַכען נור אויף דעמאָלעבען אַרמ וואו ג. עקט נאָכדער. ווען מען עקט נאָכין קידוש האַמט אַיין פּוּת פון אַעלעכעס, וואָס מען מאַכט אויף דעם מזונות, איז אויף גענוג, בפרט נאָך אַז מען עקט אַ פּוּת ברויט וואָס מען קאָנן דאָרויף מאַכען "המוציא" אונ דאָן גענעטשען. ווען מען האַט אָבער גיט, וואָס צווייטען נאָכין קידוש, מוז מען וועניגסטענס אויסטרינקען דעם גאַנצען רביעית וויין, פרי מען זאלל קאָנען מאַכען דיא לאַנגע פּרָכה אַחרונה. מיט צווייטען פירות נאָכין קידוש קאָנן מען גיט יוצא וויין. מיט פּריינקען גיער אָדער גראַנפּען, אויף נעלעכע מען קאָג דאָך מאַכען קידוש, קאָנן מען אויף גיט יוצא וויין אַנשטאָטס, עססען. מיט פירות איז אַ סבא אַז מען קאָנן יא יוצא וויין אונ אויף קאָנן מען זיך נוהג וויין, אַז מען מאַכט קידוש נאָך שְׁחָרית, ווען מען האַט געפּונאָס אַ שוואַכעס האַרץ אונ ער האַט קיין מזונות גיט. (ט) עססען סויל מען גלייך נאָך קידוש, וועניגסטענס סויל מען געט קידוש האַכען גרעה צוא עססען גלייך, אונ דאָן, ווען עס האַט זיך אַפילו געפּאָכט אַז מען האַט גיט

גענעסען

לאכול לאלתר באן ואפילו אם אירעו אח"כ איוה אונם שהוצרך לשהות איוה זמן מ"מ כיון שלא יצא בינהים אין צריך לחזור ולקדש אבל אם אין דעתו לאכול מיד אלא שדעתו להפסיק בדברים אחרים וגם הפסיק אפילו לא יצא ממקומו ואכל במקום שקודש מ"מ צריך לחזור ולקדש אבל אם היה דעתו לאכול בבית אחר ונמלך ואכל במקומו יצא :

(י) אם קידש בפנה זו ונמלך לאכול בפנה אחרת באותו חדר אפילו הוא גדול הרבה אין צריך לחזור ולקדש. ואם היה בדעתו לאכול בחדר אחר שבאותו בית מהני אבל מבית לבית אחר לגמרי לא מהני אפילו היה דעתו וצריך לחזור ולקדש שם אם לא שאכל במקום ראשון קצת בדלקמן :

(יא) אסור למעום כלום קודם שיקדש אפילו מים ואפילו אם התחיל מבעוד יום צריך להפסיק ומי שהוא תאב לאכול יבול להקדים בליל שבת היא

התחיל לאכול מבעוד יום גבון שיאכל עכ"פ בית משחשכה כדי שיהיו כל השלש סעודות בשבת עצמה כדכתיב אבלוהו היום ומ"מ אם א"א לו יכול לגמור הסעודה מבעוד יום כיון דחשבינן ללילה. אם רוצה לקבל שבת מבעוד יום ולקדש ולאכול ואח"כ להתפלל ערבית בלילה ג"כ רשאי :

(יג) אם שכח לקדש בלילה עד לאחר שבידך ברכת המוציא אם עדיין לא טעם המוציא יקדש על הפת דהיינו שאומר ברכת אשר קדשנו במצותיו ורצה בנו וגומר וא"צ לחזור ולברך המוציא (ואם יש לו לחם משנה יביא ג"כ הלחם משנה ולא מקרי הפסק ע"י ההבאה) ולא יקדש או על היין אף אם היא

געגעסקען גלייה, קוים איז מען דערוויילע גיט ארוים געגאנגען פון שטוב דארף מען קיין צווייטען מאל גיט מאכען קידוש, האט מען אָבער געט קידוש גיט געהאט גרעה צוא געסקען גלייה גור פארקעהקען זיך מיט אנדערע זאכען, אונג מען האט זיך פאקי נאך קידוש פערנוטקען מיט אנדערע זאכען, דאנן איז אָפילו וועגן מען עסט אויף דעם אָרט וואו מען האט געמאכט קידוש, מוז מען א צווייטען מאל מאכען קידוש. וועגן מען האט אָבער פריהער געט קידוש, געהאט גרעה צו עסקען אין איין אנדער שטוב אונג דאנן האט מען תקשה געהאט אונג געגעסקען אויפן געלגען אָרט, איז מען יוצא מיט דעם קידוש. וועגן מען האט גרעה געהאט געט דעם קידוש צוא געסקען אין דעם ווינקעל פון תרר אונג מען עסט אין איין אנדער ווינקעל, וויא גרוים קער תרר זאלל זיין, דארף מען קיין צווייטען מאל גיט מאכען קידוש. נאר איז איין אנדער צימסער געסקען מאג מען גור אין דעם אויפן, אז מען האט עס געהאט גרעה געט קידוש. אז מען עסט אין א גאנץ אנדער שטוב מוז מען נאך אפאל מאכען קידוש, וועגן מען האט אָפילו געט קידוש געהאט גרעה צוא געסקען דארטען, פיידען אז מען האט גלייה נאך קידוש צוטואס ציגעביסקען אויפן געלגען אָרט וואו מען האט געמאכט קידוש, דאנן מאג מען עסקען אנדערס וואו. (יא) פאר קידוש נאם פרייטאג צו נאכט טאר

דארף

השיב לה שבת יהיה בן זוגך. וכעין זה איתא נ"ב בירושלמי לא ניהנו שבתות וי"ט לישראל אלא כדי לעסוק בהם בתורה. והענין הוא מפני שכל ימות החול הם מרודים במלאכה ומסחרם ואין להם פנאי לעסוק בה בקביעות ובשבת הם פנוים ממלאכה ויכולים לעסוק בה כראוי ומשום זה איתא בגמרא [גיטין ל"ז] בהלת מילי נחתי בע"כ מנכסיהו וחד מינייהו דקבעי סעודה בשבתא בעידן בי מדרשא [היינו בשעה שדורשין בבית המדרש ד"ה כרבים אחר השינה כנהוג בזמננו] אלא יקדים אותה או יאחר אותה. וזה תוכחת מגול' לאותן האנשים שמטיילין בעה היה בשוקים ורחובות כי אפילו סעודה שבת שהיא מטה אסור או מפני ביטול תורה וכ"ש למייל ולהרבות או בשיחה בטלה שאסור. והנה הכתוב אומר בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך. והכוונה שבכל פעולותיו שעושה בעסקיו ובעניניו יכוין שרוצה להשתכר

לסמוך לצאת במיני מונות. ואם אין לו עכ"פ יאכל פירות אבל כל אחר צריך לדחוק עצמו לכתחלה לאכול עכ"פ כויה פת ואמרינן בגמ' כל המקיים ג' סעודות בשבת נצול משלש פורעניות מחבלו של משיח וטריגה של גיהנם וממלחמת נוג ומגוג (חבלי לשון חבלי לידה והוא ניצול מהחבלים שיהיו או יזכה ליום בוא) ומייתי על כל זה ראייה סקראי :

דאיתי לתוחן להתיק כון שני פרקים מספרי שם עולם

פרק לח

בו יבואר גודל החיוב של לטור התורה ביום השבת.

אחז"ל שהחורה שאלה להשיי כשישראל יכנסו לארץ זה רץ לזויה וזה רץ לכרמו אני מה תהא עלי

ז"ה דיא אידען פערנעהקען שבת. אזוי שפעם אויף אין ירושלים: שבת אונ יום טוב זייגען אידען גע- געקען געווארען נור קדי זייא זאלען זיך דאנן פער- געהקען מיט געהרגען תורה. דיא פונה אין, ווייל דיא גאנצע וואך איז דאך געדער פערטהון אין זיין ארבייט אדער געשאפט אונ האט קיין צייט גיט צו לעהרגען בקביעות, אדער שבת האט דאך געדער צייט אונ קאנן לעהרגען וויא עס דארף צוא זיין. צוליעב דרייא וואבען - נאנט דיא גקרא - פערלעיקען מענשען זייער פערקעגען אונ אייגע פון דיא דרייא איז וואס מען עסקט שבת גקאדע אין דער צייט פון ביה הקדוש, דאס הייסט: געת אין בית קדוש וועקרט געזאנט פאר'ן עולם דברי תורה עוויא בייא אונן שבת בייא טאט. פון דעם קאנגען זיך אראבגעהקען א מוכר דיא וואס שפאציערען אין זענער צייט אדום, ווען מען טאר אין דער צייט אפילו גיט עסקען, וואס דער עסקען שבת איז דאך א מצוה, טאר מען דאך דאנן שפאציערען אונ גערען פופטע בייד גענויס גיט י. אין פאק שפעטה: ככל דרכיה דעהו והוא יישר אורחותיה. אין אללע דיגע וועגען זייט איהם נאטט, דאס הייסט: אין אללע דיגע געשאפטען האב א פונה נאטט, אז דוא טאארעסט זיך צוא פערדיענען

פריקער איז קען גיט יוצא. דער וואס קאנן צוא שלש סעודות גיט, עסקען קיין בוסקען ברודט, איז פאר א נאפה קאנן מען יוצא זיין מיט "מונות", האט מען דאס אויך גיט, איז רעקט האמש פירות, אדער לכהחלה מוז קען זעהן עסקען על כל פנים א קנות ברודט. דער וואס היינט אב צוא עסקען שבת דיא דרייא קאהלצייטען - שפעטה אין דער גקרא - וועט ער ניצול ווערען פון דרייא טיני צרות: פון דיא יסורים וואס מען וועט האבען געת קשיח צייט, פון גיהנום אונ פון דער מלחמה פון נוג אונ קנגו, ווי עס שפעטה געשריעבען וכו'.

פרק לח

דיא תורה האט געקענט דעם רבונו של עולם - געצאהלט, דיא גקרא - געת דיא אידען וועללען אריין אין זייער לאנד אונ געדער וועט זיין פערנוממען מיט זיין ארבייט, דער וועט לויפען צוא זייען אלינוענבויער (ותים) אונ דער צוא זייען ווייני- נארטנער - וואס וועט דאנן מיט מיר זיין (דאס הייסט ויער וועט זיך דאנן פערנעהקען מיט דער תורה) האט איהר נאטט געזאנט ווערט: דיין בן זוג וועט זיין דער שבת (דאס הייסט מיט דיר וועללען

י' בעזומינו הרבים איז בייא דעם יונגען נאראר געווארען דער שבת נאר פאר אפערעגעניגען טאג צוא ערפיל'ן דעם יצר הרעים וואונש, פארבריינגען דעם טאג מיט געזעללשאפט אין דברים בטלים לצנות

לסמוך לצאת במיני מונות. ואם אין לו עכ"פ
 אכל פירות אבל כל אחד צריך לדחוק עצמו לכתחלה
 לאכול עכ"פ כזית פת ואמרינן בנמ' כל המקיים ג'
 סעודות בשבת נצול משלש פורעניות מחבלו של משיח
 וכדינה של גיהנם וממלחמת גוג ומגוג (חבלי לשון
 חבלי לירה והוא ניצול מהחבלים שיהיו או יזכה ליום
 בואו) ומייתי על כל זה ראייה מקראי :

ידיתי לתוך התחוק כגון שני פרקים מספרי שם עולם

פרק לח

בו יבואר גודל החיוב של לטור התורה
 ביום השבת.

אחז"ל שהחורה שאלה להש"י כשישראל יכנסו לארץ
 זה רץ לזוהו וזה רץ לכרסו אני מה הוא עלי

השיב לה שבת יהיה בן זוגך. וכעין זה איתא ג"כ
 בירושלמי לא ניהנו שבתות ויו"ט לישראל אלא כדי
 לעסוק בהם בתורה. והענין הוא מפני שכל ימות
 החול הם מטרודים במלאכה ומסחרם ואין להם פנאי
 לעסוק בה בקביעות ובשבת הם פנאים סמלאכה
 ויכולים לעסוק בה כראוי ומשום זה איתא בגמרא
 [גיטין ל"ו] בהלכת סילי נהתי בע"ב מנכסיהו וחד
 מינייהו דקבעי סעודתא בשבתא בעידן בי מדרשא
 [היינו בשעה שדורשין בבית המדרש ד"ה ברבים
 אחר השינה כנהוג בזמננו] אלא יקדים אותה או
 יאחר אותה. וזה תוכחת מגול' לאוה"ן האנשים שממייילין
 בעת ההיא בשוקים ורחובות כי אפילו סעודה
 שבת שהיא מאוה אסור או מפני ביטול תורה וב"ש
 למייל ולהרבות או בשיחה במלה שאסור. והנה הכתוב
 אומר בכל רכיך דעהו והוא יישר אודחותיך. והכוונה
 שבכל פעולותיו שעושה בעסקיו ובעניניו יכוין שרוצה
 להשתכר

ויה דיא אינדען פערנעהקען שבת. אזוי שטעהט אויף
 אין ירושלמי : שבת אונ יום טוב ויינען אינדען גע-
 נעבען גענווארען גור פרי זייא ואללען זיך דאן פער-
 געהקען מיט לעדקען הורה. דיא פונה אין ווייל דיא
 גאנצע וואך איז דאך געדער פערקרוין אין זיין ארבייט
 אדער געשאפט און האט קיין צייט גיט צו לעדקען
 בקביעות, אבער שבת האט דאך געדער צייט און
 קאנן לעדקען וויא עס דארף צוא זיין. צוליעב דרייא
 זאבען - נאנט דיא גקרא - פערלעיקען מענשען זינער
 פערקענען און איינע פון דיא דרייא איז וואס מען
 עסקט שבת גראדע אין דער צייט פון בית המדרש,
 דאס הייסט : בעת אין בית המדרש וועררט געואנט
 פאר'ן עולם דברי תורה עויא בייא אונן שבת בייא
 קאט. פון דעם קאנען זיך אראכגעקען א מיכר
 דיא וואס שפאציערען אין געדער צייט ארום, ווען
 מען פאר אין דער צייט אפילו גיט עסקען, וואס
 דער עסקען שבת איז דאך א מענה, פאר מען דאך
 דאן שפאציערען און געדען פוסקע בייר געוויס
 גיט י. אין פאק שטעהט : בקל דרביך דעהו והוא
 יישר תחתיקה אין אללע דינע ווענען ויייס איהם
 קאטט, דאס הייסט : אין אללע דינע געשאפטען
 האב אפונת גאטט, אז דוא סטאדעקסט זיך צוא
 פערדיענען

פרייער איז מען גיט יוצא. דער וואס קאנן צוא
 שלש סעודות גיט עסקען קיין בייסקען ברודט, איז
 פאר א נאפה קאנן מען יוצא זיין גיט "מונות",
 האט מען דאס אויף גיט, איז געכט האקט פירות,
 אבער לכתחלה טוט מען געהן עסקען על כל פנים
 א פונת ברודט. דער וואס היינט אב צוא עסקען
 שבת דיא דרייא קאהלצייקען - שטעהט אין דער
 גקרא -- וועט ער ניצול ווערען פון דרייא מיני צרות:
 פון דיא יסורים וואס מען וועט האבען בעת משיחי
 צייט, פון גידהום און פון דער בלקה פון גוג און
 קנוג, ווי עס שטעהט געשריענען וכו'.

פרק לח

דיא הורה האט געפרעגט דעם רבנו של עולם -
 גרצאהלט, דיא גקרא - בעת דיא אינדען וועללען
 אריין אין זינער לאנד און געדער וועט זיין פערנוטמען
 מיט זיין ארבייט, דער וועט לויפען צוא זיינע
 אליינענבויםער (יחידים) און דער צוא זיינע ווייני-
 נארבער - וואס וועט דאן מיט מיר זיין (דאס
 הייסט ווער וועט זיך דאן פערנעהקען מיט דער
 הורה) ? האט איהר קאטט געאנטווערט : דיין בן זוג
 וועט זיין דער שבת (דאס הייסט מיט דיר וועללען

י בעניימינו דברים איז בייא דעם יונגען נאראד גענווארען דער שבת נאר פאר אפערנעניגען מאג
 צוא ערפילן דעם גער הקעים וואקיש, פארבריינגען דעם קאג מיט געזעלשאפט אין דברים פסלים
 לצנת

להשתכר כדי שיהיה לו כמה לחיות ויוכל לעבוד הש"י בלימוד התורה ובקיום המצות. וטמילא חושב לו הש"י לכל דרכיו שהם ישרים והמיסים ומקבל שכר עבור כולם. וכל זה דוקא אם בעת שנשאר לו פנאי ללימוד או ביום שבת שהוא בוראי כמל סמלאכתו

הוא רץ ללימוד התורה לא כן אם אפילו בעת שנשאר לו פנאי הוא עוסק כמיוול ובדברים בטלים או לא די שהוא מפסיד אלו השעות נופא אלא הוא כמסור כל פעולותיו של כל ימות השבוע. והרי דבר זה דומה למי שבנה חצר גדול והוציא עליה עשרים אלף ר"כ עד

פערדיענען געלד, האב אין וינגען אן דאס איז קרי דא ואלקט האבען פון וואגען צוא לעבען קרי דא ואלסט דאנן קאנגען דיענען גאטט מיט איין אקט דורכ'ן לעהרנען ויין תורה און מקוים ויין וייגע סענות - און דאנן נועט גאטט האלקען, און וייגע וועגען וייגען רעכטפארטיג און נועט דיר פאר אללעם געבען שרר (אפילו פאר דעם סטארען זיך צוא קער-דיענען, ווייל דאס פונד איז דאך לישם שמים). דאס איז אללעם געקערט, וועגן סען לויפט אין בית המדרש

לעדרגען תורה געט סען האט נור צייט, וויא שקת, למשל, ווען סען פערבריינגט אבער דיא ליידיגע צייט אויף אין גאר נישט, איז ניט גענוג וואס סען פערלערט דיא צייט (אין וועלכער סען האט דאך געקאנגט פערדיענען א סך עולם הבא), סען פער-שפיעלט זאגאר דיא עולם הבא וואס סען האט גע-קאנט האבען פאר דיא מעשים טובים וואס סען פהום א גאנצע וואך. עם קומט אויס פונקט וויא איינער האט אויסגעסטרונעט א גרויסען סטער, פון וועלכען

לצנות, גבול פה, אויף אמאל גאך מיט פרוגען, מארליך, אמאל געהן אין מעאפער - און דאס גלייכען אויגע פערנעניגעס! אט אויף דיא וואכין האט סען אויב טאקי גענעבען דעם הייליגען שקת צוא גערלען דעם גער הרע'ס וואונש? ווייל סען איז ליידיג פון ארבייט? געוויס וואלט גלייכער געווען פאר דיא מענטשן אז גאטט ביה וואלט דעם שקת ניט גענעבען און וויא וואלקען ויין פערנומקען מיט ארבייט וואלקען וויא דאך ניט וינדיגען וויא עם שטעהט יגיעת שניהם משפחת עון. געראכט זיך גאר אין דעם הייליגען גאט וואס סען האט אויב גענעבען אויף אדערמאהונג אז גאטט ב"ה האט פערשאפען דיא וועלט אין זעקס טאג און אין דעם ויבענפען האט ער גערוהט און איהם געהייליגט סיר זאללען דאס געדיינגען אז ער איז דער שאפער פון אללעם און אללע זיינען וייגע געשאפענע, וייגע קעקט, וואס סען דארף פאר-ויכטיג ויין אין ויין דיענסט - איז, אין דעם טאג גופא, פארנעהקט סען זיך מיט אויגע וואכען געגען דעם רצון פון גאטט ב"ה! אללע אקציעס, אללע מעשים רעים אללעם אין דעם שקת דיגען טאג? ! כהנה טובה יש לי בבית גנני - זאגט דיא נקרא - אז הש"ת האט געזאגט צוא משה איך האב אמהנה טובה, אנטוע געשאנק, אין סייגע אוצרות וואס סען רופט איהר שקת, און איה וויל איהר געבען דיא אידען וכו'. אז אך און נועה, וואס פאר אמהנה טובה דאס איז, גאך אויגע פיהרונגען וואס דורך דער מהנה קריגען וויא אריין גאנץ טיעף אין גיהנם וואס וויא וועללען גאר ניט קאנגען ארויסגעהן. צוא גאטט ב"ה האבען סיר גאר גיט, ער ווילל געוויס אונזער טובה, ער האט ויין הייליגען שקת און גענעבען סיר זאללען פאר-זארגען אין איהם פאר דער נשקה! דיא גאנצע וואך איז דער מענטש פארהארענעט צוא וויגען דעם לעבענסמיטטעל, וואס פארנערט איהם אויף דער וועלט, קאנן דאך דיא נשקה בלייבען גאר ארם, נאקעט, האט דער אויבערשטער פאר איהר גענעבען דעם הייליגען שקת, דער מענטש זאלל פארבריינגען דעם טאג אין תורה מיט יראת שמים, און עם איז אנגעזאגט געווארען דורך דעם נביא סביא סביא קפצה ודבר דבר, סיר זאללען ויין געהיט אין דעם טאג פון וואכענדיגע רייד וועגען געשעפט און דאס גלייכען בקרי סיר זאללען נור פערבריינגען דעם טאג אין הייליגע זאכען, און דאנן רופט זיך אן פאקט דער שקת סתנת טובה (א גוטע געשאנק), וואס דער גאנצער זכות פאר דער נשקה עכיג קריגט סען דורכ'ן שקת. אלזא ליעבע וינגע לייט! שפארקט זיך אין דעם הייליגען טאג, געהקט אן דעם שקת וויא עם איז אויב פארזאגט, און וויא עם איז איינגעפיהרט אין פיעל ארבעט, בחורים וינגע לייט גלויבען זיך אויף קאכפאנגעס לעהרנען תורה אין דעם טאג צוזאמקען, אז וואהל איז זייער חלק! וויא וועללען דערפאר אכה ויין צום עולם שקלו שקת, עולם שקלו טוב. וועגען דעם ווערנט געקערט אין פרק די לאנגער - .

ער שגמר אותה והיו בה עשרים דירות להשכיר ולהוציא מהן שלשת אלפים רו"ב לשנה ואחר שגמר ושכלל אותה כהונן נטרף דעהו ויסגור כל דירות החצר ולא נתן לשום אדם לכנס בו כל השנה בלא שום מעם, ופגע בו איש אחד ואמר לו הוי סכל הפסדה ישרים אלף רו"כ להגם כיון שהחצר עומד סגור כל השנה. כן הוא ממש הדבר הוה אם בעת שהוא במל ממלאכתו כגון ביום השבת וכדומה ורא רץ ללימוד התורה א"כ היה הועלת בכל פעולותיו שעשה כל ימות השבוע ויכול הש"י להתחסר עמו ולחשב כל פעולותיו שעד היום ג"כ לדרכים ישרים וכמו שכתוב והוא ישר אורחותיו לא כן אם או הוא עוסק בעניני הבלים ממילא מינכר למפרע שכל פעולותיו שעשה עד עתה ג"כ לא היה לכבוד הש"י כלל א"כ לשוא היה כל עמלו עד עתה. וכעין זה שמעתי בשם ספר תולדות יהושע שפירש מה דאיהא באבות אם במלת מן התורה יש לך במלים הרבה כנגדך ואם עמלת בתורה וכו' ר"ל אם במלת בעת

שיש לך פנאי או יתבעו ממך עוד על יתר הומנים שבמלת כדי להשיג הבלי הוסן אחרי שנראה בעליל שלא היה כונתך כלל לכבוד הש"י ואם עמלת בתורה בעת שהיה לך פנאי יש לו שכר הרבה ליחן לך והיינו אפילו בעד יתר כל הפעולות שעשית אחרי שכולם היו סיבות להשלים רצון הש"י. היוצא מדברינו שאריך האדם להתחוק בכל כחו שלא יעבור עליו יום השבת לעניני ריק אלא חוץ מסעודת שבת ושינה לפי מה שהוא צריך לבריאותו וראה לעסוק בתורה ועבודה ואו עי"ז גם ששת ימי החול יהיו חשובין אצלו עבודת הש"י, וכן נפסק באו"ח סימן רצ"א דפועלים ובע"ב שאינם עוסקים בתורה בימות החול עליהם החיוב יותר לעסוק בתורה מאלו שעובדים בתורה כל ימות השבוע. ואיהא בהגא דבי אליהו ו"ל אדם עושה מלאכה כל ששה ונח בשביעי נהנה עם בניו ובני ביהו. טוב אדם עושה מלאכה כששה ימים ונח בשביעי שוכח כל צער שהיה, כך היא מדתו של אדם יום טוב משכח יום רע וכו', אמר להם הקב"ה לישראל

האקט פערבאקט אויף וועקן פרנקה, ווייל מען זעהט דאך דייקליך, אז ריין וועקן פרנקה איז ניט געווען לשם שמים, כדי דוא זאלקט אין דער פרייער צייט קאנגען לעהרנען, ווען דוא האקט אָבער געלעהרנט תורה - אין דער ליידענער צייט - האט ער - נאמט - א סך שוכר צוא געבען דיר, אפילו פאר דער צייט וואס דוא האקט געווען פרנקה, ווייל דוא פונד איז דאך דאנן אויף געווען לשם שמים, כדי מען זאלל קאנגען רוהיג לעהרנען אין דער פרייער צייט. היוצא כךבריני, אז דער איד דארף זעהן מיט אללע קראפטען, דער שבת זאלל איהם גיט אנועק אין גאר נישט, אונ חוץ דוא צייט פון עסקען אונ שלאפען וויפיעל עס איז נאטהיג צום געוונד - חוץ דעם דארף מען שבת גיט פערבריינגען ביין מיניט אין גאר נישט אונ נור לזעהנען תורה ועדער נאך ניין פרנקה, אונ דאנן וועט דוא ארבייט וואס מען מהיט דוא נאנצע וואה פערנעקענט ויין בייא נאמט. גלייך וויא מען וואלט דוא צייט פערבאקט אין לעהרנען אונ דיענען נאמט - אוי שעהט אויך דער רין אין שולחן ערוך, אז בעלי בלאכות אונ איבערדויפט אללע וואס קאנגען דוא נאנצע וואה גיט לעהרנען, ויענען שבת נאך מעהר מחיוב צו לעהרנען תורה, וויא אנדערע, וואס לעהרנען אגאנצע וואה. אין דעם

וועלען ער האט געקאנגט האבען א סך דאכאר אונ ער ווערדט מיט א קאל כענע אונ שליסקט צוא אללע דירות אונ לאזט פוכטעווען, שופהו לאקט מען פון איהם - דוא האקט אזוי לאנג געארבייט ארום דייין מויער, אזוי פיעל געלד דארין אריינ- געלעגט אונ צום סוף לאזט דוא איהם פוכטעווען אונ געהיסקט פון איהם קיין קאפיקע גיט ארום. אזוי איז דאס אויך, ווען מען וואלט שבת געלעהרנט תורה וואלט מען צויליעב דעם געקוממען שוכר פאר דוא ארבייט וואס מען האט געטהון דוא נאנצע וואך אויך, לעהרנט מען אָבער שבת גיט איז עס דאך א סימן אז דאס וואס מען האט אגאנצע וואך גע- ארבייט איז עס גיט געווען לשם שמים, כדי מען זאל קאנגען נאכהער רוהיג לעהרנען תורה, איז מען דאן געגליקען צו דעם משוענענעם וואס לאזט פוס- מענען ויין מויער וואס ער האט מיט פיעל מיה אונ געלד אויסגעפארניעט. דאס איז אויך דוא פונד פון דעם מאַסר אין פרקי אבות - וויא מיר האקען געהארט אין דעם נאמען פון דעם ספר תולדות יהושע - : אם במלת מן התורה וכו', ווען דוא האקט אבטל געווען פון קעהרנען תורה - געת דוא האקט צייט - וועט מען בייא דיר קארהנען פאר וואס דוא האקט גיט געלעהרנט אפילו אין דער צייט וואס דוא

כי כבר רצה האלהים את מעשיך לפי שאין מנוחה להקב"ה אלא עם עושי התורה בלבד כו' מכאן אכרו שיקרא אדם שיהיה תפוס* בירו כדי שלא תשיגנו כושה וכלמה ליום הדין בשעה שאומרים לו עמוד וערוך מקרא שקרית וערוך משנת ששנית :

כה"ב

לישראל לא כתבתיו לכם בתורתו לא ימוש ספר התורה הזה מפיד אע"פ שאחם עושים מלאכה כל ששה ימים שבת יעשה כולו תורה מכאן אמרו ישנים אדם וישנה בשבת וילך לבית הכנסת ולבתי מדרשות ויקרא בתורה וישנה בנביאים ואח"כ ילך לביתו ויאכל וישתה לקיים מה שנאמר לך אכול בשמחה לחמך וכו' *

* ע"ן בספר נהל קרומים מרשת ואתחנן מה שהכיוו בשם התש"פ שנראה לכאורה שאינו מעבד ואפשר וישם מיירי שהיה באונס שתקפה עליו משנתו . עוד נראה שהכוונה שיהיה על כל פנים כעת הלימוד ברור אצלו וכמו שאמרו חז"ל על הפסוק ושנתם לכניך שיתיו דברי תורה מחוררין כפיך שאם ישאלך אדם דבר אל תנסגם ותאמר לו אלא אומר לו סיד וכמי שתופס איוה דבר בירו שיוכל להראותו לכל ובאופן זה יוכל לערוך לבסוף מה שקרא ושנה . עוד נראה לי לבאר כוונה עמוקה בזה המאמר והוא בהקדם מה ששמעתי בשם גאון אחר שלפ"כ אין נותנין שכר המצות בעוה"ו לפני שבעוה"ו אין מקום לעריכת השולחן לעושי המצות שהלא יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חייהעולם הזה והקשיתי א"כ איך יצויר מה שאמר הכתוב וכיאלם לשונאיו אל פניו להאביר להינינו שמשלם להם שכר צדקתם בעוה"ו וכימירש רש"י שם והתרגום והלא אין מקום לתשלומין פה . ונ"ל לבאר בדרך משה באיש אחד רמאי שפיתה איש קצין אחד ליקח סאתו כמה שמרות מווייפות שזו"ף המלך וכאשר נתן לו הקצין סחירם כנגדם שטר אחד אמיתי שאל לו הלא אנכי נתתי לך סאה שמיות ואתה פוטרני כאחד , השיב לו הוי סכל התדמה מעותיך למעותי הלא שלך מווייפות אבל שטרי הוא אמת . ויען אותו הרמאי סאי ג"ס זה נייר וזה נייר , השיב לו הוי פתי ושוטה הלא שטרי אני יכול להוכילו לאוצר המלך לפורטו שם בכל מסכע שארצה ויקבלו אותי בסבר מניס ימות אבל שטרותיך המווייסים אם אכניס אותם לשם יכירו את יופו שאין שם המלך חתום עליו ואתחייב ראשי למלך ולא אוכל להוציאם כ"א בחורים וסדקים ואינם שוים כ"א איוה פרוטות . כן הדברים כמש בעניני המצות אשר עם ה' עושים כדאי הם עושים אותם מפני רצון הש"י שצוה אותם ע"ו ובודאי חתום הש"י על ענין זה כמו שאה"ל (כרבח רוח מ"ה) כשארם עושה מצוה אליהו כותבה ומלך המשיח והקב"ה חותם על ידיהם הדא הוא דכתיב או דברכו יראי ה' איש אל רעהו וגו' ויכתב ספר זכרון לפניו וגו' (ובע"ן רמז לזה יש ג"כ בתורה שכתוב על כמה מצות בסופן אני ה' וירשו ע"ו אני ה' נאמן לשלם שכר והוא כעין חתימה שהותם המלך על שטרותיו) ובשטר כזה אם יובא למעלה בנדאי תיכף ישולם שכרו בכבוד גדול ויפה שונה אחת של קורת רוח בעוה"ב ככלל חיי העוה"ו ובודאי אין מקום לתשלומי שטר כזה בפה וכנ"ל . אבל לא בן כי שהוא דשן ססתמא מצותיו המעטות שיש לו לא עשה לכבוד השי"ת כלל ורק לאיוה פניה וכבוד ובודאי אין שם השי"ת חתום על המצוה כזו והוא כשטר מווייף שאין המלך חתום עליו וכשיובא לעולם האסת שטר כזה אין שוה כלום ואדרבה יתעורר עליו רוגזו של מלך על שמרות כאלו (ע"ו אמרתיו בדרך רמז כזה דמות) באכות הוא ה' אוטר אם אין לי מי ליר"ל אם שמו של הקב"ה שהוא אני (ככו שפירש"י בסוכה דף מ"ה שהוא אחד מע"ב שמות) אם אינו חתום על מצותיו מי מהמלאכים יוכלו לעשות לי שום טובה ואמר עוד וכשאני לעצמי מה אני ר"ל אם הקב"ה יביס רק על עצמי ולא יצרף לי זכות אבות מה אני השוב בסעציו) אך מפני גדול טובו והסדר של הקב"ה אינו ספק שכר כל בריו ואפילו של אדם רשע לכן גם לו ישולם שכר אך מקום התשלומין בעבורם הוא בעלמא דשיקרא מפני שנעשו בשקר וסרמה ולכן יש גבול להתשלומין וזהו שאמר המדרש שיראה האדם שיוכל לתפוס מה שלמד בירו שלא יתייש להראותו לפני ספליא של מעלה בשע' שיאמרו לו עמוד וערוך מקרא שקרית וערוך משנ' ששנית והיינו דאם ליכודו יהי לשם קנסור או לאיוה פניה ודאם לומד ססתמא ג"כ טוב הוא דסתמא לשמ' קאי) בודאי ישיגנו בושח וכלמה בהראותו את סחורותיו אלו הנבים לשם .

עם דיין ברורט מיט פריידען , אז דוא וועסטו האפען פריהער שמחה פון הנה' קאנסמו נאך דעם עסקען דיין ברורט מיט שמחה, ווייל גאטט האט גיט קיין נחת רוח גור פון דיא וואס גערענען זיין הנה' . פון דעם זעהט מען - זאגט דער פנא דבי אליהו - וויא פאלך אז תורה איז דיא גאנצע שכתה אונ גזירות, אז אפענש דארף אזויא פיעל לעהרענען, אז דאס געלעהרנטע זאלל איהם בליידען אין זרען פריעד זאלל זיך גיט דארפען שאמען צום יום הדין קענט מען נעמט איהם זאגען שפעלל זיך אונ זאג איבער דיא מקרא אונ דיא משניות וואס דוא האפט געלעהרנט :

ע"פ

בפר פנא דבי אליהו שפעטה אזוי , גאטט האט געזאגט צו אירען איה' האב איהך דען גיט געשריבען אין מיין תורה לא ימוש ספר התורה הזה כפיה - דיא תורה זאלל גיט אפגעעהן ווערען פון דיין טויל- פון דעסטונענען א גאנצע וואך ארבייט , נור דעם שבת מוזט איהר געשטיממען אין גאנצען אויף לעהרענען תורה . אפענש דארף שבת פריה אויפ- שפען אונ געהן אין בית המדרש לעהרענען תורה אונ גביאים, דאנן דארף ער געהן אהיים אונ עסקען אונ פרייקען לפבור השבת , פרי צוא מקנים זיין דעם סוכה לך אכול בשמחה להקף וכו' (נעה

פרק למ

בו יבואר שיתבונן האדם תמיד שלא יבוא
כחילול שבת ע"י מעשיו וגורם העונן הזה
לירד כנגמיו וגודל זכות האנשים המזודירים
על השבת.

כתיב בתורה שמור את יום השבת לקדשו וכל
שמירה היא מטלאכה ובתנו בלשון שמור
ההוא מקור לתורות לנו דהתמיד צריך להתבונן בענין
השמירה מטלאכה ואמילו בתחלת השבוע [דומיא דמאי
דרדשיגן בענין עונג שבת מקרא דזכור דצריך תמיד
לזכור שבת אמילו מיום א' והלאה וכג"ל בפ"ד] דהיינו
אם נוסע או באיזה עסק או עושה איזה פעולה בימי
ההוא יראה מתחלה לזרו א"ע ולהתבונן במסעיו כדי
שלא יבוא לבסוף לחילול שבת רמא ימתין לזרו א"ע
בע"ש נופא למעמים אין מועיל כלום זריזותו מפני

שהדרך רע או שאר סיבה [ובעו"ה מצוי אצל עולותים
שמתעצלים ומתאחרים בעירות הגדולות קודמו נסיעתם
לביהם ואינם רואים את הנולד מזה שמחמה זה מצוי
שיבואו לבסוף לחילול שבת] וגדול עון חילול שבת
מאד ובעבור זה מצוי דליקות כמאמרם אין הדליקה
מצויה אלא במקום שיש בה חילול שבת שגא' וכו'.
ומעם הרבה הוא שכשם ששמירת שבת גורם להתברך
מה' ובא לידי עשירות כמאמרם על הפסוק וברכת ה'
היא תעשיר ואמרו במדרש דזו היא השבת ששבת
גורם השפעה בעולם כן חילול שבת גורם לכוא כליה
בירמיו פתאם והוא הדליקה או שאר עניני הפסדי כבוד
וכיוצא בזה [והוא אחר מן המכות שמצוי כהיונו שבועלי
ביסין יורדין מנכסיהם בזמן לא כביר והוא מפני
שבועו"ה נתרבה חילול שבת בעולם] וכ"ש אם נכסיו
נתרבו ע"י חילול שבת נופא בודאי יסובב איזה מאורע
לבסוף ויכלו נכסיו פתאם כי ממון כשר שיגא לאדם
הוא מאוצר מלכו של עולם שהוא מומין לו זה ולכך
הוא שומרו מן המויקין והפאהמויות שלא ילכו למסיון

נמרא. די סבה. נואם פאר חלול שבת קומט ועבאנע
אזא לשמרא. איז גאנץ איינפאך. פאר אביהיטען
שבת וערשט מען פון גאטט געבענקשט מיט עשירות
ווי דער פירש זאגט. אז דאס איז די גונה ווי דעם
פסוק: גרבת די היא מעשיר ווי בגרה פון גאטט
ג.ה. דאס הייקט: דער שבת. ווי דער פירש זאגט.
ווי באקט דעם קענישען ביי: דען פון שבת גייט די
השפעה בגרה פון היכפעל אויף די גאנצע קווא דער
פאר אז מען איז מתלל שבת פערליערוש דעם
גאנצע פערפענען אויף איין קאל וויא דורה זאריקה
אז דער גלייכען. אז דאס איז די איינזאקע. נואם
מען נעהט היינטיגע צייטען גאנץ אקט ווי בייגע לייט
פערליעקען מיט איין קאל וויגער גאנץ פערפענען. דאס
איז אלץ טייל עס איז געזונטיג דרביים נהרבה
געזאנען דער חסא פון חלול שבת. בפרט יאה אז
דער זעלבער פערפענען איז פאר פערט געזאנען דורה
דיזעלבע עבירה. דאן פון גענוים פערפענען עקום איין
אויגלייך דורה זעלבען מען פערליים דעם גאנצען
פערטאנען מיט איין קאל. דאס גאנצע זעל. נואם
דער מענש פעררעניגט. אטמאקט פון דיום אויך
(שאמץ קאמבער) פון דעם פלה סלהי הפוליים פון
גאטט ג.ה. דעריבער הייט צר עם זאלל גים גלה זעקען

פונקט

עם געעהט אין דער הורה: שכבוד את יום השבת
לקדשו (דוא נאלכט היקען דעם עקטריגען
קאג. צו האלפען איהם הייקיג און די גונה איז. אז
מען בייקף זיך היקען פון אריינזען אים שבת. נואם
דעריבער געעהט. שמור. אין קבור הייט: נואם גיט
שכבוד. די זאלכט היקען. ווי עס האט אייגענליך
געבארפט זיין אל מי דקדוקי גדי צו אונזאנען אונז.
אז ס'ר כחזן אז יעכער צייט. אפילו אנפאנג וואך.
זעקען עם זאלל אונז. גיט אויס קומפען צו: כהלל
שבת זיין. מען מען איז. לקיאל אונטערזענעם כזו
מען זעהן געצייטענעם. עם זאלל גיט אויסקומפען צו
פירדען אים שבת. ווארום אז מען לעקט עם אפ
אויף דער לעצטער צייט באקט זיך אפאל. אז מען
קאן זיך גיט אריינברייקען פון חלול שבת. עם פערעקט
דיא גאנץ אקט. אז דיא גלייכשטענדע לנגע געלי
עגלות וואס פארן אין די גרויסע שטעטעס יעדער וואך
פערזאמפען זיך דארטען צו לאנג און אויסזען גיט
צו קומפען אזויס קרייפאג פאר גאנץ געצייטענעם.
אז אזוי זעהן זיי. גיט ווילענדיג עובר אזא גרויסע
עבירה חלול שבת. פאר דעם געזאגט גאטט.
אויף דער זעלעם מיט זאריפות ריל. אויכער דער
שמרא נוס אויף יענער זעלעם. ווי עס שטעהט אין כך

יברכך בממון וישמרך מן המזיקין והיינו דהממון שבא מברכת ה' שהוא מברך אותו בהם הוא שימרו אח"כ מן המזיקין שלא יכלוהו אותו ואת מעותיו משא"כ הממון שאדם לוקח מעצמו [דהיינו שהרויח אותם בזמן האסור או שהממון של אחרים] אינו שומרים כלל ועלול להיות הוא ג"כ נזוק על ידם וברכתיו עושה עשר ולא במשפט בחצי ימיו יעובנו והוא כולל לשני אופנים או שהממון נפרש ממנו או שהוא מזממון ואפילו אם רק הופקר אצלו* איסור שהוא מרברי קבלה

וכאדם שנתן מתנה רכנו הוא משגיח עליו שלא יתקלקל המתנה זו אצלו לא כן ממון האסור שבא ע"י גול וחמס או ע"י חילול שבת אינו מאוצר מלך העולם כ"א שהאדם הוסיף מעצמו ולכך חל מן השמים אח"כ ע"י כל המקרים והצרות ומכלים גם ממנו הכשר שיש לו מכבר וכמו דמים רעים שנתהוו בגוף האדם בבחב מצטער האדם בהקות הדם וכיו"ב עד שיפטר מן הדם תרע ואינו יכול להפריש אותם רק בצמצום והוא מה שאמר הכתוב ויברכך ה' וישמרך ואחז"ל

(* ובעו"ה באיות מקומות אצל איזה אנשים מרזי גררת של תורה הופקר אצלם כהיום איסור אמירת לעו"ג שיכן עומד המלוואר [סאמאואר] בשבת וכמה גדול הוא העון הזה שאפילו אם עשה העו"ג מעצמו עם הישראל מבוין שבכילוי עשה אסור לשתות ממנו ואפילו אם ירצה הישראל ליתן אח"כ להעו"ג שיהיה הוא נהנה מתחלה מזה כיון שעיקר העשיה היה התחלה בשביל ישראל וק"ו בזה שמצוה להעו"ג שיכון בעבורו יש איסור על התמורה ועל השתיה אח"כ ואפילו אנו צוה בבעו"ו וכמבואר במסין רע"ו ובסין ש"ו, ושמעתי דבר נחמד בשם הגאון מהר"י אייזיק מסובאלק זצ"ל שפרש מה שאמרו

בזיקין , דאם הייבט : דאם געלד נוס דו האקט ואלקט דו האקט דורה דער ברקה פון נאטט , עם ואלל דיר קיטקען דהקשר , גיט דורה אין עבירה און באן נועט , עם גאט איינהיטען , עם ואלל ביי דיר בלייטען , און בזיקין אונגלעקען און עלעכטע סבות ואללען אויף זיי גיט האקען קיין עלימה , עושה עישר ולא בכשקט , שטעקט אין פסוק דער נואם קלייבט אויף א פערמאנען מיט אינרעכט נועט , ער איהם פערלאזען , ועם ווארט זענענדי , ער נועט איהם פערלאזען , קאן מען ערקלענען אויף צוויי ארפען : אדער דער קענש דאם געלד דאם הייבט : דער קענש נועט פערליערען זיין פערמאנען אין זיינע האלבע יאהרען , אדער דאם געלד , דעם קענשען , דאם הייבט : דער קענש נועט שטארקען פאר דער צייט , דער פסוק מיינט אלוא דיא ביינע שטארקען צו זאכטען , די שטראף , פון פערליערען דעם

פונקט ווי א פאטער , וואס גיט א קינד א סתנה ניש אכטונג די סתנה זאל בלייבען זאגן . אדער דאם געלד וואס מען קריענט דורה אין עבירה , דורה גיבט אדער גולה , למשל , דורה הטל שבת* אונעלע געלדן שפאכטט גיט פון נאטמס שאמין קאכטער , זיי זענן גיט גענעקען געווארען דעם קענשען אלס געשענע פון הייבטעל , ער האט זיי אליין געכאפט , דעריבער היט זיי נאטט גיט אין , און עם מערפט אויף זיי זאלע סבות און אונגלעקען און צולעב די געלט פערליערט מען אויף די געלד וואס מען האט אויפגעקליעבען אויפן ארענטליקען נועט , פונקט אזוי ווי שטעקטעם בלוט , פיקרט די היינע בלוט אויף איבער , אויף דעם פסוק : וברקה ה' וישמרך זאגט די גמרא , אז וברקה : ער נאטט ואלל דיר קענטען , מיינט מען : מיט געלד וישמרך . און ער זאלל דיה היטען , מיינט מען פון

(* דער איסור פון הייטען שבת , הייסען א עכרים מאהן זאא ווא , וואס א יוד קיאר גיט וויא למשל שטעללען דעם סאמאואר (מיי פאשין) איז היינטגע צייטען בעזונתינו הרבים נעדר פערברייטערט געווארען ביי יודען , אפילו אונעלע וואס האלפען זיך נאך אן די מצות התורה , ווערען אפט געזיל אין דער עבירות , גיט וויסענדיג ווי גרויס זיא איז גוט נור הייסען שבת דעם עכרים שטעללען דעם סאמאואר , מאהר קען גיט אפילו ווען ער שטעלט איהם אליין , קיים שטעלט , ער נור צולעבן אירען , מאהר קען דיא סהעע גיט קריגעט , ווען דער עכרים טרינקט אפילו די ערשטע גלאז (ווי אדעקע זעין זיך נאך , מיינענדיג , אז באן קאג מען טוין טרינקען) ווער דערש הייסען דעם עכרים עקב שבת אנשטעלען דעם סאמאואר אום שבת , דאס מאהר קען געוויס גיט , ווי עם שטעקט מפרש אין שולחן ערוה , אויף דעם מצבר חויל בפסוק נוד ויזכנו נחש דער נואם ברעכט אין א צאם דאם הייבט : דער נואם היט נור אב זאא סין פערפאט , וואס ון

התורה

קבלה לבר עלול לדחות יורד מנכסיו ע"ז וכמו שאח"ל [גימין ל"ז] בתלת טילי נהתי בע"ב מנכסיותו וחד מינייתו דסיירי נכסיהו כשבחא דקעבר בזה על ממצוא חפצך ודבר דבר וק"ו על עונות שיש בהם

איסור תורה בוראי יתמוטמו נכסיו לכסוף ע"ז ויאבד עשרו בענין רע מלבר עונשו הגדול השמור לו לעוה"ב אם לא עשה תשובה. והנה לפי מה שביארט בכל הפרקים האלו את גודל זכות של שניות שבת נכון

דחפורץ גרד ישכנו נחש שקאי על חפורץ גרדן של חכמים דהענין הוא דחפורץ גרדן אם תשאלנו למה אתה עושה בן ישיב לך מה אני עושה הלא אני נוגע באיסור תורה אבל באמת אינו בן דכל גרד שגרדו חז"ל הוא מפני שראו בעיניהם הברולה שמצוי לבוא לכסוף ע"ז לאיסור תורה וע"כ עונש האיש הזה הוא ג"כ כעין זה שנושכו בחש והלא נשיבת הנחש הוא רק בעקב וחסרון העקב הוא בן הארובות ולמטה ואינה סבבה כלל בידוע ואע"כ אנו יודעין שע"ז נשיכה מה בטעם שחארים אעו כחפשמ בעקב לבר מלא הולך מעקבו עד ראשו. בן הוא הדבר הוח מתחיל באיסור שבות ומסתיים באיסור תורה. והנה בן אנו רואין בעינינו שאותן האנשים שמתחילין לעבור על איסור דרבניהם, לכסוף באין לאיסור סקלה שמתחלה מוהיין לעו"ב שיכין הסאמאוזאר בכל הצמרכותו בהררים החיצונים ויביא אצלם על השליחן ובהמשך הזמן כאשר כבר זה הנהג להם מפתח היצר שהעו"ב יעמיד הסאמאוזאר על השלחן והוא יעמיד בעצמו הכלי עם עליו. הטייא מלמעלה על הסאמאוזאר ועובר ע"ז כמה וכמה אימורי תורה. מתחלה כשמעמיד הוא עובר בזה על איסור ביטול ועל איסור כבבז שמתחבה

התורה. האן איז קען גענוים עלול צו פערלייערען דעם גאנצען פערטאגען. אחרץ דעם גרויפען שפראך. וואס קען וועט דער פאר האפען אויף יענער וועלט. קען קען טהומ גיט קיין השוברה):

והנה נאך דעם וואס סיר האפען אין דיא סארניע צייט באפיטלאך ארויכענערט ווענין דיא וויכטיגקייט פון דער כניזה פון שפירת שבת. גייגען ביר

דעם פערטאגען פאר חלול שבת. קומט אפילו פארין עובר גיין אויף צוא איסור וואס איז גרד קורבן. פון דיא חכמי התלמוד. ויא עם שפעתה אין דער גמרא (וועלכע סיר האפען שוין אויפען געבראכט אז לייד. פערלייערען זייער פערטאגען צוליעב ד.ס. וואס זיי געהען געוויכטיגען זייערע נישער אים זשבת. דפארט נאך אז קען איז עובר אויף צוא איסור. וואס איז בן

בתורה איז ער אייגענליך געלויבט גרד ניי חו"ל האפען איהם ארויכענענען. כדי צו פערזייערען קען זאל גיט רוכמען צו איין איסור פון התורה אלץ איז עם פונקט ווי א צאם. וואס איז געטראכט געווארען צו פערדייען מען זאל גיט צוויין אין דעם גארטען. דער וואס איז זלאא פבטל אזא קין איסור. וועט אים א זלאנג א גיכסאקאין אויף דעם פאפער האפען סיר געהאירט ועקר א גוש נאריט: אז קען זאלל פראגען דעם פערשען וואס איז עובר אויף איין איסור דרפן. פאר וואס ער מוחט עם? וועט ער ענטפערען: איך טהר דאך אזא נאך. וואס איז פון התורה געלויבט. דיא בעשה איז אפער גיט אזוי: די חו"ל האפען די נאך פערטאגען. נייל זיי וואפען זיט זייער קלארען גליק איינגענעהן. אז פון דער נאך קאן קען זליכא קוממען צו עובר זיין איין צו דר וואס איז פון התורה. אז דאס קומט אים פונקט וויא דער גייטע פון א זלאנג. דער זלאנג גיט א ביט. וויא געטראכט איז אין פאפע ווס דאס אליון דארף דאך אייגענליך גיט זיין לעפענטקעפארקליה. גאר אהן א פהא קאן קען דאך אויף לעפען - פון דעםטונענען געהען ביר. אז דער קענש שפארבט פון דעם זלאנגענבים. פאר וואס ונייל דיא גיט פערדייערעט ניד איבערן גאנצען קארפער. פונקט אזוי איז קיט דעם איסור פונדען קען הייבט אן קיט איין איסור. וואס קענד גיט פון די בעלי תפלות אויף ענדיגען ענדיגט קען קיט איין איסור פון התורה. סיר וערן דאס גייטליך ביי דעם ועלבען איסור פון שפעלען דעם פאפאנאר שבת דורף אעכרים. פיהער הייבט קען דעם עכום אנשיפעלען דעם סאמאוזאר אין פארהוי אדער אין קיד. דארפען פערטאירט דער עכום די פהעע. אז רמן וועט די סקעע געבראכט צום פריגען געטענעניים אודו אין א שפאניג. נאכער אז קען ווערט שוין קיט דער עבירה. וועלכע איז אפילו קענד גיט נוי סדפן. צו געוואהנט. לאזט קען שוין דעם פאפאנאר שפעלען אויפן פיש אונ קען פערבריהט שוין די סקעע אליון. אז דערקייט איז קען עובר אויף פטיל איסורים פון התורה. גשעת קען פערבריהט דיא סקעע אונ קען שפעלש ארויף דעם שפאניג ייסין פאפאנאר איז קען עובר אויף דעם איסור גישול (קאגען) אונ דעם אינמו

נכון לכל ירא וחרד לדרב ר' לפקח תמיד על גודל הענין הזה להזהיר לרבים על כל עניני שבת שלא יכשלו בהם. וכראיתא בילקוט ר"פ ויקהל אמר הקב"ה למשה עשה לך קהלות גדולות ודרוש לפניהם ברכים

מעט כח הגתלים ע"י הביסוי [ודומיא דמאי ראהו"ל המסתפק מן השמן שבגר חייב משום טבבת אף שמתמעט האור רק מעט מן המעט] ואח"כ כשמסלקו הוא עובר בכל פעם על איסור מבטור שע"י מתלהבין תגתלים [ודומיא דמאי דאמרו בבביתות רף ב' התורה בגתלים חייב משום טבבת שמכבה את העליונות ומבעיר את התחתונות] והעושה כן נטמור הוא רשע נגמור ופסול לעדות ולשבועה ומכרית נפשו מארץ החיים וגם לבסוף ממונו כלת עבדו זה כמו שמוכת כן בגמרא הנ"ל. ואפילו אם הוא רואה שהמנהג הרע הזה להעמיד מאמאנואר ע"י ע"ג הופקר אצל כמה אנשים מ"מ ח"ו ללמוד ומרבייתם, וכבר כתוב בתורה לא תהיה אתרי רבים לערות, ומירשו תמפרשים שלא יתנהגו אדם בדבר שהוא רע אפילו אם רבים נוהגו כן. ואל יפלא בעיני האדם על הגמרא הנ"ל כמה שראינו שיש כמה מתלמי שבת בשאט נפש בעו"ה ומצליחין בנכסיהם והשעה משתקת להם וכוזת יקשה ג"כ על המשנה דמאה אלו רברים שאדם אוכל פירותיהן בעו"ה והקין קיימת וכו' והלא אנו רואים אנשים שאין בהם אפילו אחד מהרברים דקחשיב שם במשנה ואפ"ה יש להם כל טוב, שכאשר יתבונן היטב יראה שלבסוף ישולת מארה בנכסיהם ויהיו כליו לגמרי כאשר תתמלא פאתם ואפילו אם ראה שהיו מצליחין כל ימיהם ג"כ לא

סיר. אז יעדר נאמטעם פאכטקער יוד נועט נעדן אליו זיין אפגעהיט אין דעם גרויסען געזין און אכטוינגעדין וויא ווייט קאמליך. אדערע זאגלען ניט נכשל ווערן אין דער געדיה פון תלול שבת. אפטר בקדוש ברוך הוא למשה. נאמט דאט גינאנט צוא משה בפינו. שפעטת אין ילקוט. געה קלויב אויף גרויסע

קערואמלונגען אין דרשען פאר זיי דיא דינים זען שבת וכו' דער קענט וואס קיין יענעם שפעטען צו מאוזן אין געדיה און ער שפעטע איהם גיט. שפעטת אין דער נקרא. ווערט אויך פפעשטראפט פאר יענעם געדיה. קיאטש ער אליו אין גיט עובר די געדיה. אפילו אויף סגיה בבני. ווס נאמט דאט אויף איהם גנאנט: בקל ביתי נאמן

ככבה (לאשע) ווארום דורך דעם וואס מען שפעלעט ארויף דעם משאיניק ווערען דיא אייבערשפעט קויהלען א ביסיל איינגעלאשין. באן. איז מען מיט יעדען מאל וואס מען געמקט דעם משאיניק אראפ וועיערע עובר אויף דעם איבור. מכעיר (אנגערען) ווארום ווי מען געמקט דעם משאיניק אראפ צו פלאקערען זיה דיא קויהלען. אט אזוי מען עובר אויף געמליכע אגעלעכע גרויסע איסורים. וואס דער וואס טרוט זיי געזייד אפויכטליך בגונה. ווערט אנגערופען אין אקטער רשע און איז פסול לעדות ולשבועה און מען געקומט דעם גרויסען שטראף פון פגול וואס זיין נשמה ווערט אפ געשניטען פון איר קויהלען. ארום וואס מען פערלערט דערפאר דעם גאנצען פערקאנען מיט דער צייט וויא מיר האפען אויבען געפראכט פון דער נקרא. ווען מען ווערט אפילו. אז דער שלעכטער בנהג איז גיי פיעל מענשען געווארען דאס. מוז מען זיך אויך היטען ניט נכשל ווערען אין דער גרויסער געדיה. לא תהיה ארבי רבים לערות. שפעטת אין דער ווערה: די נאלטט גיט נאכקען דעם רבים. די פיעל מענשען וואס טוהען די וואה. וועי דאס איז א שלעכטע וואה ציין געדיה. אין וואס עס איז אנגעלאנגט די שטרא: וואס קומט פאר תלול שבת. וואס מען פערליערט דעם פערקאנען. בארופמען זיך גיט וואונדערן ווס מיר זעהען פיעל מתללי שבת. וואס זענן בייך און גליקליך. דעסגלייכען ווילט מען דאך איינגעמלאה געקאנט פרענען אויף דעם מאטר חול: אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן וכו' פאר די זאכען. פאר די מצות. עקט דער מענש דיא פירות דיא פראגענט פון דעם שבר. אויף דער וועלט. און דער קור. דער עבר אליו בלייבט אויף יענער וועלט: מיר זעהען דאך מענשען וואס טוהען גיט אייגע פון דיא אלעל מצות? דאס איז נאר קיין פראגע ניט. ערשטענס. אז מען זאלל גוט געפראכטען. וועט מען זעהען. אז בשעת די קאס פון זייערע זיגד ווערט פול. קיכט, אויף זיי א ביטשעקער סוף מיט אין מאל. און צווישענס. ווען זיי נאלט פאקי שפענדיג געקלימט. וואלט עס אויך. קיין וואונדער

הש"י בכל ביתו נאמן הוא איתא במדרש שלפי העם ללקוח הקפיד עליו הש"י ואמר עד אנה מאנתם ששהה לומר להם פרשת שבת וביגרותם יצאו מן לשמור מצותי ותורתו וגו' וכלל גם אותו בנדרין כולם. ומה

דחה למלא, ואבאר בדמיון נורמן לאחד מהספרים שמרד במלך ויצא דינו להושיבו בחיבל למי כבודו אך שומנו ממנו כל מאכל עד שיגוע שם ברעב ומרסמו ד"ו במדינה שביום פלוני וישויבותו שם כרי שיבואו רבים ויראו עונשו למען ישומעו ויראו ולא יירדו לעשות כן. וזתה בחיבל ההוא עשו תלונות סביב כרי שיוכלו לראות את גודל צערו שיתמרמר ברעב, וזתי ביום הראשון לשיבתו שם לא היה מנכר צערו שלא הגיע אליו עריון הרעבון אך ליום השני והשלישי כשנתגבר עליו ורעבון ראו האנשים ררך החלונות גודל צערו איך בשברון מהגים נאחז על גודל מכאוב רעבונו וביום החמישי ראו כשנתגבר עליו הולעפות רעב בוותר התחיל לנשך בשיניו את עיר בשרו מעליו כדי להשיב את נמשו אליו מעט, ובתוך כך בא איש אחר אשר עריון לא שמע מכל הנעשה באיש הזה ושאל מהאנשים העומרים סביב החלונות מה קול המולח הזה ענו אותו ששה נענש איש אחד מחסריסים בעונש רעב גורא מאד עד לגמש יגיע וזה יום החמישי אשר לא מעט מאומה, שאל אותם בבקשה הניתו לי ואראח אותו גם אנכי ויניחוחו לראות וישאל אותם האיש האורח הזה וכו' כזה רעבון תקראו הלא אנכי רואה ררך החלונות שלועם בשר בשיניו ועינו אותו אזי ואבוי על אכילת בשר כזה הלא בשר גמשו הוא אוכל מוגרל מרירותו וצעריו, כן דברר ממש בענינו כשהש"י גורן השפעה לכלל ישראל לכלכלם ולפרנסם הוא רק מן המירות אוכל מוגרל של המצות אינו נוגע כלל שהוא שמור להם לעוה"ב, לכך אמרה המשנה אלו דברים שאדם אוכל מירוחיהם בעוה"ו והקין קיימת וכו', לא כן אלו האנשים שמרו מדרבי ה' לגמרי וממילא הם מולקין מעוה"ב אם יש להם שום זכות באיזה מצוה [בגון מקטנותו בכות שענה פ"א אמן או בגרלותו באיזה סיבה] משלם להם על פניהם גם הקין וזהו ממילא יהיו אבודין שם לגמרי שלא יהיה להם שם שום זכות וזהו שכתב ומשלם לשונאיו אל פניו להאבירו ושכר כוח באמת בכלל עונשו הוא בחסרים הג"ל שאכל בשרו מעליו.

נאמן הוא נאין מין נאנצע דהיו איז ער א פערמרוימער דאס הייסט גלם נואם גיפנד זיך אין נאמם ביה פריצה איז איהם גינאמט. אפילו אויף איהם איז נאמט געווען אין צעם דערפאר ווס ער האט זיך פערשפּעטיגט צו זאנען דיא יידען דיא פריצה פון שפּת. און דער גיילע זענין א פה צרוים קרויפּען. מן אום שפּת.

נאמט האט דיאן געזאגט: עד אנה מאנכסו לשמור מצותי ותורתי? ביו נוא לאנג וועט אידר גיט וועלען היטען פינע געקאמפן און געהרען? פון דעם וואס שפּעהט, אידר וועט גיט וועלען? און גיט, זיי וועלען גיט וועלען? געהט מען אז נאמט האט געמיינט משה כבנו אויף אין כלל, מען געקומט נוס פס א גרויפער דעב עס

גוט געווען. פיר וועלען דאס געקלענען מיט א משל איינעם א מייסעלענדיק האט מען פערקופט צו א פערקופטען אין איין אפמאך און גיט געפען איהם זעהן נואם צועסקען פרי ער זאלל דארטען שפּאריפּען פון הינגער, אס איז אונעק איין מאג א צווייטער און דער הינגער האט אגעפאנגען געהר שפּאריפּען צו מאשען אונזער פערפּרעקער עם איז געקופטען אזוי נויט, אז ער האט אגעפאנגען צו עסקען די אייגענע לייב פון זיך. צו שפּולען דעם פגענעדיגען הינגער. דאס האט דער נאראד ארויס געזעהן פון נויטען. דורך די פענקטער גור איינער איין ארבע. נואם האט בון קיין זאך גיט געוואוסט, געהענדיג דעם אויפלוף פון נאראד, האט זיך געוואונדערט אז מען האט איהם דערציילט, אז כא ויצט א פערפּרעקער נואם מען האט פערקופט צום הינגערסויד, סטייטש איך זעה דאך איהם עסקענדיג? האט ער געזאגט זיי ער עסקט, האט מען איהם געזאמפערט. אפער דאקט עקט ער דיא אייגענע לייב פון זיך, פון גרויס הינגער, פונקט צו א אנטווארט פאן מען געפען אט דיא נואם וואונדערן זיך געהענדיג ווי דעם לשע בקלל און דעם מכלל שפּת פּרמט געהט גוט אויף דער וועלט געוואהרליך גיט נאט דעם יידען אויף דער וועלט גור פון די פירות, דיא פּראקענט, פון דעם שפּר, נואם ער האט פס ניינע מצות, און דער קבן אליין גלייבט אויף יענער וועלט; אפער דיא מענשען נואם געהען קיט אלגעמען אראב פון דער רעקטער וועג און נואם פערליענען וממילא נייט גאנצען עולם האבא, זייא ווען זייא האבען געפעס א שפּיקול זכות ווען זייא האפען לקשיל אלס פונדער געזאמפערט. אמן און דערנאכען גיט זיי נאמט אפ דעם מען אויף אייף דער וועלט, פרי זיי זאלען אויף יענער וועלט קיין זכות נאר גיט האפען. זאא שפּר איז אזוי א מין שפּראך, פונקט ווי יענער פערפּרעקער דאמ

גם הם ילכו ויתעסקו בזה [וראיהו כמיוון קהלות קדושות שנתסדרו אצלם חבורות הנקראות בשם מזהירי שבת והם מסבבין ברחובות ושוקים ע"ד סגירת החנויות

ומזה ילמדו חכמי התורה שלא להתעצל בזה לזרו להעם על ענין שמירת שבת ושלא להטיל דבר זה רק על דלת העם שדבריהם לא יהיו נשמעים אלא

זהו שרמו הכתוב בקהלת הכמיל חובק את ידיו ואוכל את כשרו כשרו דיוקא ותשובתו שייך גם על קשיא הראשונה ראיתן האנשים המהללים שבת כשאת נפש שהשעה כשחקת להם כל ימיהם בודאי הם כרי להאבירן מעוה"ב ולא יהיה להם שוב חלק בארץ החיים. והנה אנשים כאלו הם כעוה"ז ככחינת שכור שכלה כל מעותיו והשכין כל כנדיו על השכרות והוא מונח באשפתות ושמה ומשורד מגורל שכרותו ואינו מכיר כגורל עניותו ושהוא ערום ויתף ומוטל באשפתות אך כאשר ייקן משכרותו הוא מתמה על נפשו וכוכה ומתאונן איך בא למצב גורא כזה, כן הוא ממש בזה, הוצי"ר משכר אותם כל ימיהם בתאוותיו עד שאינם יודעים בין ימינם לשמאלם וכזו מהם כל כחות הנפש שיש בהם ומנהיג אותם לעצתו נגד ה' ויתרתו עד שנעשו ערומים מבלי לבושי הנפש (הם המצות שמהם נעשים מלבושי הנפש לעמוד בהם להתערן לפני מלך הכבוד בידוע מוה"ק) ומלובכלים בתלאת וזהמת העונות ואינם מכירים איך שהור והוא הוצי"ר אכל כל כחותם והוא שחנביא (הישע"ו) מתאונן ואומר אכלו זרים כתי' (היינו כח היצר של התאוה וכן של החמדה והכעס וכדומה) והוא לא ידע. גם שיכור וזקק בו והוא לא ידע עד שלבמוף כשהוא בא לתוך הגיהנם והוא רואה כל תלאת הוזהמא שעליו ומשלחת מלאכי רעים שנובואו ע"י עונותיו כולם מיסרין אותו ביסורין גדולים ייקן אז כיון שכרותו והוא נוהם על נפשו איך נתפתח ליצרו לבוא לידו מצב גורא כזה וכרכתיב במשלו ונהמת בארתיך ככלות בשרך ושארך ואמרת איך שנאהו מוסר וגו' והוא מתודה אז על עונותיו ואומר אני פלוני בן פלוני עברתי עבירה פלונית במקום פלוני ביום פלוני במעמד פלוני ופלוני ככו שאחז"ל בעירובין דף כ"ב ע"ש, אך אין התשובה מועילה אז.

וענין גיט אצוי אנגעניקען: קען מוז אלעין טאהן אין דעם. אונ פיעל קהלות זענין אין דער לעצמער צייט גענויאקען געוונדערקע תקרות מיטן נאמן בייהידי שפתי' וואס ווער צונעקע איו. צכמונג צוא געפען פרייזאג פאר נאכט

עם קענט איהך דיא ידעי הורה. צוצובייגען דעם נאראד אין דעם ענין שמיכת שפתי. אונ וויא וניש קען פאר אין דעם גיט נאכלעסכונג זיין אונ גיט פערלאזען זיך איהך פראסטע גענישען. וואס ווער דער

האט די אייגענע לייב פון זיך געגעסען, פון גרויס הונגער, דאס כיינט איהך קהלת מיט דעם פסוק: ונקייל וכו' וואבל את בשלי — דעך נאר וואס איז פאר גארנישט אין זיין וועלט עקט זיין אייגענע לייב פון זיך. אונלעבע מענשען זענין אייגענשליך אין דער קדושה פון שכרים, וואס האבען פערטרוקען נאר ווערען נאכען אונ וועלענען זיך אין ריכטיג פאק פאקט נאקנישע אונ פארפאסע, פון דעפאט ווענין זינגען זיי אונ זענין נאכין פראהליך, גיט פיהלענדיג ווער נאגען עלענד, געישט אז זיי נישטערין זיך אים, זעהען זיי זיך ארום וואו זיין זענען אין דער וועלט, אונ דעפען אן צוא ווייגען אונ צוא קלאגען זיך פאר וויקניש, אזוי די קענישען זיי זענען איהך געטרונקען פון ווערע פאזות אזוי פיעל אז זיי פערלעיערען אלע ווערע בחזות הנפש זייער גייכטיגע קראפטען, דאס הייסט: קען פערדיערט די קראפט צו פעהער רשען זיך אונ גיט נאכענעפען דעם גאר דעם, אונ אזוי וואקנערט מען זיך אזוי לאנג אין דעם שמיץ פון די עהירות, גיט פיהלענדיג אפילו וויא טיעף, וויא נידעריג קען איז געפאלען, זיי עלענדע, זיי אומגליקליך קען איז געווארען. אקדו זרים כתי' פערטעך, דיא פערשייערענע פאזות האבען אויסגעגעסען זיין גאנצען קראפט (קערפערליכע אונ גייסט ליכע) זאגט דער גביא מיט זיין פיערדיגע שפראכע, והוא לא ידע, אונ ער ווייס גיט, ער פיהלט דאס גאר נישט, גם שייבה זרקה בו, ער איז שוין נאכט זיך אזוי אלט, אזוי שוואך געווארען וואס איז שוין צייט דאס זיך שוין צייט צו פארשטיין והוא לא ידע, אונ ער ווייס עס, פיהקט עס אקס גיט, יע, מען נישטערט זיך אים סוף קל סוף, אבער ווען? אין גיהנם, בשעת קען זעהט די שטעלע פאלצי תפלה, וואס מען האט געלאפטען דאך דיא אייגענע עהירות, וואו זיי קומען זיך אפגעקענען מיט איהם אונ אנטאן איהם דיא גרעסטע יבורים, פאר יעדער זאך געוונדער, אפ כאן זעהט קען זיך שוין ארום וואו קען איז אין דער וועלט; אבער שוין צוא שפועט, ונקמך באגריחה וכו' אונ אין זיין סוף, אז דוא וועסט פערלעיען זיינע נאנע קראפטען נאכין מוידם, ונקמט די יאמקערין אונ קלאגען, אונ דוא וועסט זאגען: זיי האב איהך דאס געקאנט פרייך האבען כופר וכו' (משלי) אבער באן נעמט שוין גיט העלפען שוין מוכר:

התורה

שהיה עושה ר"ג סעודות גדולות לעדי הודש סבי
 שיהיו רגילין לבוא ויהיו לוח פרשת בשלח שבח
 התחילה התורה לזרז לענין שבת] ואפילו אם יש איזה
 אנשים שלא יודעו זה להם לרצון ויבחרו עבור זה לא
 יתוש לזה כלל ששברו יותר גדול עבור זה שסבל
 עלבון עבור כבודו הש"י. וכדאיתא בעין זה בירושלמי
 פרק בתרא דפאה [הבאתי בשה"ל שער התורה פ"ז
 ע"ש] ואל יאמר האדם מה לי להבנים עצמי בזה
 שבא לפעמים על ידי זה לירי מחוקקת עם האנשים
 המתפרצים בענין זה כי מחלוקת כזה איננה עין כלל
 שהוא בכלל מצות תוכחה [אם אין שומעין לו בלשון
 רבה] ועליהם אמר הכהוב ולמוכחים יגעם ותבוא

התנויות ועל הדלקת הנרות שיהיה בוטנם וכן ע"ד
 הטמנת התבשילים על מחרת ישניתו שלא יהאחרו
 בזה וכן יסבבו בבתי מרחצאות לזרזם שיצאו מבעוד
 יום וכיו"ב. וכמה גדול זכות האנשים האלו כי הם
 מוכים רבים במצוה קדושה כזו ועליהם אמר הכתוב
 ומצירקי הרבים כבוכבים לעולם ועד ובודאי זכות
 שבת יעמוד לימינם לע"ל להגן עליהם מכל רע
 ולזכות להוות בנעם ה' וכמה צריכין לשמוח אותן
 האנשים שזוכין לעסוק בענין קדוש כזה ומהנכון הוא
 שיתקבצו המיד למסע עצה איך להתנהג שלא ירפו
 ידיהם מזה כי בעו"ה גדול כח היצר בזה וטוב שיעשו
 חיזוק למצוה זו. וכעין שמצינו בטמנת ר"ה ב"ג ע"ב

נאָה קעם איה אַללע ימים טובים. פאר דיא גרות
 פלענט ער שפּענדיג פאָרן גרויסע סעודות. קדי געם
 נאלל ויזא אַנגעהערען אַ פּשק צו קופּפּען צו די סתּוּרות.
 דיא ספרות. פּוהרבי שפּת' סדרען גוט טען ויזא
 פּעשטימקען צוא קעם צונוק קעם שפּת פּון פּרעה
 גפּלח' וואס דאמאלה העפּט די הנהגה צו צו קענען
 ווענען שפּירת שפּת. געם איז געהר קעכט. אז אין
 דיא שפּאראט וואו אַנעקע ספרות גענן נאָה גיטא.
 נאלל פּע' ויזא אַפּידען. אַפּערהויפט אין די גרויסע
 שפּאראט. אַז וואו יקען געפּיגען דע גיט פּיעל. וואס
 דאָרשען איז פּען פּענהר גלל צו גפּלען וקענען אין
 דער גבּוּרה. קופּען אויף קעם וואס יענער וועט לאָרען
 דארף פּען גענוים גיט. וואס פּענהר דרפּה פּען וואס
 פאר דער ספּנה. וואס שפּענדיג די ספּנה קומט אַז.
 דאט פּען פאר איהר אַקץ פּענהר שפּר; אַהרעקע
 ווערען שפּאכטען; וואס דאָרף איהר ניה קישען אין
 צוא זאה. וואס געם פּאן דאָ קאכטען צוא ברגלוק
 פּיט די פּייע אידען. וואס וועללען דאס גיט וועללען
 דיינען? דאס איז אַבער געהר אַ פּאלקער געבאנקען.
 צוא מחלוקת. איז קיין גבּוּרה גיט. פּערקעהרט. וי
 איז נאָה אַ פּינהר וי פּאלקט אונטער די פּינהר פּון הובם
 תּוּכית אַת גבּוּרה דוא ואלקט מאַסן קעם צווייטען
 פּענשען (אז דוא געהט איהם פּאהרדיג איין געבדיה)
 גאטירליך דארף פּען פּרויקער גענען אויספּירען פּיט
 גושען. געלאסקען. געם נאלל גיט קומען צו אַכּוּלוקי.
 ולמוכחים. צו דיא וואס מיררין קעם וינדיגען) יגעם.
 וועט אַנגענעהם זיין. אַז געם וועט אויף ויזא קומען

נאָה פּען נאלל געצייטענס דיא קאכטען צו פּאָרען
 אונ ליכטפּענשען. אויף פּען נאלל זיך גיט פּער
 שפּעטיגען פּיטן פּערקען שפּאלקענט. פּען נאלל
 פּון פּרען ארום געצייטענס. אונ דער גלי קען. וואס
 פאר אַ גרויסען זכות דיא פּענשען קאָפּען פאר נאָה!
 ומפּרען גבּוּרים. שפּעהט געשריבען. די ווס פּרענגען
 אַ כּבים צוא אַ ספּנה. גבּוּרים לעולם געהר. וועללען
 ליכטען אַוויג ויזא דיא שפּערין; גבּרם אז ויזא גענן.
 ספּנה אַ כּבים פּיט צוא הייליגע ספּנה ויזא שפּירת
 שפּת. דער זכות פּון שפּת וועט ויזא גענוים פּיישטעהן
 אויף יענער וועלט אונ וועט ויזא געשפּיטען פּון אַלע
 צרות. ויזא גליקליך דארפּען זיך. דיא פּענשען
 שפּעטען. ויזא שפּאָר דארפּען ויזא זיך פּרייען. וואס
 ויזא דאָרן וקה גענען צוא עוסק זיין זיך אין צוא
 הייליגע זאך! געם נאלט נאר גיט שפּאָרען ווען ויזא
 ויזא פּען זיך גבּוּיה ויזא אַנדערע ספרות. אין גענויע
 צייטען צואפּענגעקליגע אונ געראטען ויזא צו נוהג
 זיין זיך איז קעם גענן אַז גענען פּרענגען זיין
 זיך. ווארום דער פּח הוצר איז אין קעם. גענוהתיג
 גבּוּרים. געהר שפּאָר. אונ אז פּען איז זיך גיט ספּחוק
 אין דער ספּנה. פּאן דאס קליקע גיסליכוניים פּער
 גאבלאסיגט קערען. אזוי דער געהאלט אויף די גבּוּיה
 אויף בּפּן גבּליאלן. אז ער פּלענט באַרען פאר דיא
 גרות. קום פּלענען קופּפּען אַפּאנג חרש' גרות זאָנען
 אז גיזא דאָרען גענען דיא לָבנה אויף דיא שפּיטן
 גענען. וואס נאָה דיא גרות נאָה פּלענט קען אַפּאל
 פּיי יקען פּעשטימקען קעם סאָג פּון ראש חרש אונ

א ברכה

עליהם ברכת טוב*) וכמה חן ימצא בעיני הש"י שלא ימבע בנדר כמה אהבה ניתוסף בלב אביו עליו עבור זה דהוא רומח ממש למי שמציל את בן המלך ואף בזה הלא כתיב בנים ארם לה' אלהיכם וכשחזא מחלה

(*) ובאר הכתוב דבאמת לא כור הנסיון אנו רואין שלבסוף גם אלו האנשים שהיו מתחלה מתפרצים הנה בהמשך איות שביעות גם הם יורו לוח ויקבלו שבת כרין בוסנס וחענין הוא כמו מי שנתגבר עליו שנתחו ורצה לתרע לעצמו והאנשים מנעוהו מזה והיה בעבור שטותו ממנו גם הוא יורה לאיש שמנעו מלהמית קצבו וכן הוא כוח רידוע שאין אדם חונא אא"כ גבנס בו רוח שטות ובפרט עבירה שהייבין עליה מיתה או כרת כעון חילול שבת ריחח שמות לוח גדול טאר וכאזר ימצא איש שנלחם עמו לעת שטותו וקבל ממנו עלבון וצער ולא הניחו לוח והיה לבסוף בעבור שטותו ויישוב עליו ישכלו גם הוא יורה ויברך להמוכחו שמנעו מבוא ברמים ויתחרט כלבו על מה שעזרו מתחלה, וגם אהה המוכחו אין לך לנקים כלבו עליו על החירופין שחרפך וגדמך מתחלה ממני כמה טעמים אחר דבאמת הוא לא הרפך וגרפך רק חיצו הטמון כתובו בעת חילול שבת שהוא שטח וטוב לב ע"ז שוכח לשעה מוצלחת כוז שיוכל אח"כ לקטרג עליו ולהכריח נמשו מארץ החיים [בירוע שבעון חילול שבת כמוריד חייבין עליה כרה אף שהיה שלא בהתראא] ואחח כן ארם עמרת לנגרו ובאת ליפול פרנסתו ישמחתו ממנו וראיה שבעת שהיזר הלך ממנו הוא בשלום עכך, וגם תלא אחו"ל כל המעביר על מרותיו מעביריו לו על כל מצעו, ולבר כ"ו האם דרך של החנוני לבעוס על קונים שיש לו צער מהם ולהכריז כל מי שאינו קונה טוב לא יבוא אצל חנוני דבאמת זה לא ישחבר כלל אלא דרך החנוני ההבם להיות סבלן פעמים שמורכן לו קנות טוב שמרווח ממנו שלא בצער ופעמים

א בְּרִיכָה אִין אֶלְלָאָם גּוֹמְעִים. אִין וְיָא אֶלְלָעֵבָט קָעֵן וְעֵט פֶּאָר דָּעֵם וְעָעֵן * בְּיִי גֵאָמֵס. אִזִּי וְיָא דָּעֵר וְיָאֵם רַעֲמָטְעַט דָּעֵם קֵאָנְלֵיקֵעֵן וְזָדֵן פֶּון טוֹיֶרֶט בְּשַׁעַת עַר טְרִינְקֵט וְיָה וְעָרֶט עַר דָּאָה וְעָרֶר פֶּעֲלִיבֵם בְּיָא דָּם קֵאָנְיִג. פֶּון קֵמֵט אִזִּי וְעָרֶם פֶּעֲלִיבֵם בְּיִי גֵאָמֵט דָּר קֵעֵנֵט וְיָאֵם תֵּאֲלֵט אָב דָּעֵם אָנְוִיטְעֵן יִיֶעֶן וְיָאֵם וְיָאֵם רִזְפִין וְיָה גֵאָמְטְעֵם קֵינְדֵרֶר וְיָאֵם עֵם שְׁוִיִּיט קָנִים אָתָּם לֵה אֶלְיָקֵם (קֵינְדֵרֶר וְיִיֶרֶט אִיֶדֶר צוּא אִיֶדֶר גֵּאָמֵט) פֶּון

אזא

(*) דִּיא בְּתָהּ פֶּון דָּעֵם פֶּסוק קֵאָן קָעֵן נָאָה וְאֵנְעֵן דָּאֵם דִּינְעֵלְקֵעַ פֶּעֲנִישְׁעֵן וְעֵם קָעֵן דָּאָרַף בְּיִי מוֹסְרִין. וְיִי גֵאָמֵט וְעָלֵין אִין אַ צִיִּיט אַרוֹם אִיֶדֶר אִרוֹמְעֵקֵעֵן וְיָה. אַז דִּיא וְיָאֵם דָּאָרַף וְיָאֵם גֵּעֲמִסֶרֶם וְעָנֵן גֵּעֲרַכְט גֵּעֲוֵעֵן אִין וְעֵלְלֵעֵן. וְיִי דָּעֵר פֶּאָר דָּאָרַקֵעֵן. וְיָאֵרֶם אַ פֶּעֲנֵשׁ קְדוֹשׁ אִיין עֲבִידָה. וְיָאֵם דִּי גֵקֶרָא וְנָאָם. נִר וְיָיִל עֵם אִיין אִין אִיֶהם אֶבִּיין אִין דָּעֵם אִין עֲנָנְגֶלִיק אַ פֶּון קִשְׁנֵעַת (רוֹם שְׁמֹת) בְּפֶרֶט אַנָּה גֵרִיפֵעַ. עֲבִידָה וְיִי חֵלֵל שְׁפֵת. וְיָאֵם קִיבֶקֶט פֶּאָר דָּעֵם. קְהַתִּי אִין אַז עֵם גֵּעֲפִינֵט וְיָה אֶנְעֵקֵעַ וְיָאֵם בֵּאָנְעֵלֵט וְיִי קִיט אִיֶהם בְּשַׁעַת עֵם שְׁפִיֶרֶם אִיֶהם אִין דִּי קִשְׁנֵעַת אִין דִּי לָאָט אִיֶהם גִּישׁ קָאָרֵן דִּיא עֲבִידָה. גֵּאָכְקֶר. אַז עַר וְיָהֵט וְיָה אִיֶהם קִיט אַ קֵלְאָרַעַן עֲלָל אִיין עַר דָּאָה אִיֶהם וְעָרֶר בֵּאָנְקֶצֶר דָּעֵר פֶּאָר. פֶּון קֵמֵט וְיִי דָּר קֵעֵנֵט וְעֵם פֶּאָלֵט אִיֶהם אִיין אַ מִשְׁנֵעַת צוּ אַ עֲנִידֵעֵן וְיָה דָּעֵם לֵעֲבֵעֵן. אִין עֲשִׂאָטֶער אַז עֵם גֵּהֵט פֶּון אִיֶהם אַרוֹם דִּיא קִשְׁנֵעַת. בֵּאָנְקֶבֶר דָּעֵם פֶּעֲנִישְׁעֵן וְיָאֵם דָּאֵם אִיֶהם פֶּרִיעֶקֶר פֶּון דָּעֵם אָבְגֵעֶהֶאָלְטֵעֵן קִיט גֵעֲוִאָלֶר. אִין דָּאֵם דָּקֶה וְיָאֵם עַר קֵאָמֵט וְיָה קִיט אִיֶהם גֵעֲבֵאָנְגֶעֲלֵט אִין פֶּעֲלִינֵיט אִיֶהם. קָעֵן דָּאָרַף אִיֶפֶרֶהוֹיֶקֶט. קִיין פֶּעֲרֵאָפֶעֶל גִּישׁ דָּאָרַף אִיֶהם דָּעֵם פֶּעֲנִישְׁעֵן. וְיָאֵם קִיבֶט גִּישׁ אִיֶהם דִּיא מוֹסְרִין וְיָאֵם קִיט אִיֶהם. עַר נָאָלֵל גִּישׁ קְהַלֵּל שְׁפֵת וְיִי. אִין וְיָאֵם וְיָדְעֵלֵט וְיָה נָאָה דָּעֵר פֶּאָר. גִּישׁ עַר עֲשִׂאָרֵט וְיָה דָּאֵם אִזִּי אִיין. גִּישׁ עַר וְיָדְעֵלֵט וְיָה דָּאֵם אִזִּי: דָּאֵם אִיין אֶלְיִן דָּעֵר. וְיָה דָּעֵר וְעֵלְקֶער לֵעֲבֵט אָב אַז עֵם פֶּאָכְט וְיָה אִיֶהם אִין גֵּעֲלֵעֵנְעֵהִיט צוּ גֵרֶעֲנֵעֵן דָּעֵם פֶּעֲנִישְׁעֵן צוּ אִיין עֲבִידָה פֶּון קְהַתִּי אִין דָּעֵר וְיָאֵם דָּעֵר לָאָט גִּישׁ קְהַלֵּל שְׁפֵת וְיִי וְעָרֶמֶט דָּעֵר קִיט צוּ בִּיין וְיָה דָּעֵר וְיִי גֵאָזֵעַ פֶּרְקָה אִין וְיִי גֵאָזֵעַ פֶּרִיעֶקֶר. אִיֶהם: אִין: אַז דָּעֵר וְיָה דָּעֵר וְיָה דָּעֵר וְיָה דָּעֵר וְיָה דָּעֵר פֶּון דָּעֵם פֶּעֲנִישְׁעֵן. וְעֵרֶט עַר צִדִּיק גּוֹם אִין עַר אֶרְעֶרֶט וְיָה גִּישׁ. וְעֵם קָעֵן קִיט אִיֶהם גִּישׁ גֵּעֲלֵאָרַעַן קָהֵא אִיין עֲבִידָה. קָל בְּעֵבִיר עַל מוֹרְתוֹ: דָּעֵר וְיָאֵם לָאָט וְיָיִעַ וְאֶלֵל אִיֶפֶרֶהוֹיֶקֶט. וְיָאֵם דִּיא גֵקֶרָא. אִין קָעֵן אִיֶהם כּוֹחֵל אֶלְלֵי וְיָיִעַ עֲבִידָה. נָאָה אַ נָאָה דָּאָרַף קָעֵן פֶּעֲטֵרֶאָכְפֵעֵן. דָּעֵר פֶּאָכְפִּיֶרֶט קֶכְקֶער וְיָהֵט דִּרְכּוֹכּוֹכְפֵעֵן קִיט אֶלְלֵעֵרִי קֵינְדֵעֵן אִין מְוִיֶבֶט גִּישׁ פֶּון קָדָּאֵם אֶנְעֵלְקֵעַ קֵנְדֵעֵן וְיָאֵם פֶּון וְיָאֵם אִין קֵוֶער צוּא פֶּעֲרִיעֵן. וְיִי עֵם בֵּאִי: צוּ וְיִי. מֵאָכְט וְיָה אַ גּוֹשְׁטֶר קֵנְדֵעֵן. וְיָאֵם קָעֵן פֶּון אִיֶהם גּוֹם אִין לִיבֶט פֶּעֲרִיעֵן. מֵה מוֹב. אִין דָּעֵר קֵנְדֵעֵר וְיָאֵם דִּינֵט וְיָה אָב דְּרִי שְׁעָה אִין דִּיא פֶּעֲרִיעֵט קֵכְכֵט אִין קִיט צִיִּית. אִין עֵלְכֵעֵן

מחלל שבת הלא נברת נפשו מארץ החיים וכמה צרות גדולות מוכנות להפתח לפניו עבור זה וע"כ אל עלעגין שמירת שבת ומריב עם חורו יהודה ע"ו יתעצל בזה. וכן מצינו אצל נחמיה [י"ג] שזוהי מורו וע"ש בכתוב שמוכח שעיקר החורבן היה בשביל חילול שבת. והזכר המזוה את ישראל לזכותם למצות גדול מאי כמו שאח"ל באלקנה בשוה עולה לרגל בכל שנה היה מכוין בכל פעם לזרז את ישראל שהם ג"כ יוכו במצוה זו לעלות לרגל וא"ל הקב"ה אתה כוונת לזכות את ישראל אני אוציא ממך בן שיוכה את ישראל וכה יוצא ממנו שמואל וכן אח"ל [בשבת כ"ג]

הרגיל בנר [שבת] היוין לו בניס ת"ח וחזו אמילו רק כמי שזהיר בעצמו לכר וכ"ש כמי שמוזהר תמיד לרבים שידליקו בזמנם. והנה כשהיו ישראל ביטובן היו תוקעין שש תקיעות בע"ש להגמיל את העם ממלאכה כדאיתא בשבת ל"ה והובא באו"ח סימן רנ"ז יעכשוו נתפשט המנהג מחמת זה ששלוחו צבור מכרזין ומודיעין לעם וזכר זה כדאיתנו שם בהג"ה:

והנה כל זה כתב הרמ"א שם אמילו לזוהריו וכ"ש לזוהריתו אלא בודאי מצוה לזושתדל בענין זה שיודיעו לעם שהגיע זמן שבת ואם שומרי העיר אינם

ברובו דברים וצדק שהסנה אומר לו טקה פחות מחצי שויו וכדומה וכו"מ אין דרך חנוני חכם להיות בועס גם בקונים כאלו בין שמוך סוף אחר כל הדברים הוא מזהיר גם ממנו, בן דמא גם בזה בעת שהארם עומק ברבר מצוה ויבשר עם רבים צריך להיות הענין אצלו כמו מי שחכמים סתורות ימות בחנותו להשגכר בהם וכמו שכתוב אם תבקשנה ככסף וגו' או תבין וראת ה' וגו' יש שמקבר תזכחה במהרה כשמוהו י"ל קבלה שבת בזמנה ויש שאינו מקבל במהרה וכו"מ צוין שתדע שגם מזה יש ריוח שכאשר לא ימצא ככל מי שיוזר יוכל להיות אצלו חילול שבת כשהשכחה ממש ויהתייב כרת אבל כשאחד יזיכורו ע"כ"מ ויחיה ספור שובל ארע למעורר בגמשו ולומר שעריוין יום הוא יזיחה עכ"מ תועלת מזה להוציא ומכלל חיוב כרת ולהביאו לחיוב אשם תגור וגם בהמשך הזמן קרוב הרבר שיקבל שבת כרון בזמנה וכמ"ל [בתחלה שלא לשמה כרו שלא יהיה לכוין לענין הכל ואח"כ בא לשמה] וגם אמילו אם תחשוב שלא יהיה תועלת כלל לבסוף שלא יסמוע לך הלא לך המוכיח שברך קצב מוח הש"י וכמו שכתב הר"מ במשלי בשם האר"י ו"ל שאחד המוכיח לחבירו אף אם לא שמע לו יש להמשיך שבר כמות הש"י כיון שהוא עשה מה שמוטל עליו [וכמו שכתוב בתורה הזכח תוכיח את עמיתך].

פוא גרו קע עבירה פאר ונעלבע קען פערשפיעלעם מיטען עניינען לעפען (פכת). פון נחסיקה ועדמ קען פארש אורים, אז דער גאנצער חורבן בית ראשון איז געווען צולעבן חיל שבת ווי נריום עם איז דער נכות פון דעם קענשען נאם איז דעם צווייטען גורו (קרייבט איהם צו). צו א פארה ועדמ קען פון דעם נאם דיא גארא דערצאהלט אויף אלקנה. אז פאר דעם נכות, נאם ער פלעגט צו מריינען אידען נויא זאללע עולה לקבל נין (קוכקען אויף יום טוב קיין ירושלים) דער פ' ק"מ זים נאטט געפענען שטט מיט א זון ונאם דאמ קיפה געווען אללע ייטען (שמואל בקריא). דער נאם

איז געוואהנט צו קענען שיען ליכט פרייטאג פאר נאכט אין דער צייט נאנט די נכמא: נועט ער פאר דעם נכות דאבען קינדער פלכנדיי קבמים, פכמט קאך דער וואס קרייבט קאך אנדערע, צו א קענען שיען ליכט אין דער צייט. אפאל פלעגט זיכען נעגין געווען אין ארץ ישראל פלעגט פון פרייטאג פ' נאכט פלעגט מאכן דעם עולם, אז עם איז נגק בען שבת, דורך נגק תקיעות, היינטיגע צייטן איז אפגאנג דא דופען אין שול, נויא עם שפעטט אין עולמן, ערוך ארח, היינטיגע צייטען איז געווען א פאנה ועדען דער עולם זאלל וויסען וויא צייט ווען עם העבט זיך אן דער שבת, אין דיא

גזירות

אנעלכען קרייבט דער קלוגער קראקער אויף גיט אורים: עם איז דאך אלץ קעסקער א ביסעל פערזיגען איינער נאר נישט, דער צו א קופפט ער אז א צווייטען קאל נועט ער קעסקער פערדיגען פון איהם, אזוי איז דא אויך, איינער לאזט זיך לייכט איינברענגן צו היטען שבת מיט דעם אנדערען קיממט עם אן שווער אפער אביסעל גינה האט מען שוין פון איהם אויך נארום ווען מען זאלל איהם נאר גיט דערפארהען אז שבת, וואללט ער געצויפט עפעט אין דער נאכט אבין אונ טאלט עוהר געווען איין איסור קרת, נאם קיש קאן זיך דאך אב בארען, אז קען בעג נאך אונ פרייטאג איז ער שוין עוהר א נור אויף איסור אשם פלוי א פאק קונה, אט איז שוין געוואנען א פ' צוקעם קאן דאך זיין, אז גיט דער צייט נועט ער אפאנאנען, גאנצעהקען דעם זבת נאר אין דער צייט פרידער אפער מי טרפה, אפער נאכדער נאקי מיט איין אפמן, אונ ווען עם העלפט נאר גינה האט קען זאלן שפר פאר דעם סתרה נין אונאנען גענעם אז קען פאר עם גיט פאקען.

אינם מניחים שום אדם שיכריו בשוק על ענין שבת מהנכון מאד שילכו לבית בעלי הבתים לזרום בזה ולפום צערא אנרא. והנה כ"ו הזריות שזירוו להעם על ענין שמירת שבת שייך לכל ישראל וכ"ש אלו שלא זכו לבנים שעליהם אמר הקב"ה על ידי ישעיהו שעבור שמירת שבת יזכו לשם עולם וכדכתיב כי כה אמר ה' למריסים אשר ישמרו את שבתותי וגו' שם עולם אתן לו אשר לא יכרת [וכן אף מי שיש לו בנים אלא שסרו מדרך ה' בדבדאי לא עדיפי מהם] בדבאי המצוה עליהם יותר ויותר להשתדל בענין זה לצד הרבים שלא יבואו לידי חילול שבת וזכות הרבים יהיה תלוי בהם:

מספר זכרו תורת משה

צוה יוצרנו שלא לעשות מלאכה בשבת ואמנם לא נקרא מלאכה כפי קוצר דעתנו שהרי המפנה בליום כל היום בביתו פמור והמוציא מחם מרה"ל לר"ה חייב אלא כל הדברים הם מסורין למשה מסיני שכל

מלאכה שהיו צריכין למלאכת המשכן נקרא מלאכה ומה שדומה לה אע"פ שלא היה במשכן נקראים תולדות וגם הם אסורים מד"ת חייב עליהם כמו על האבות. והנה כל מלאכות מן הזרוע עד האופה והם י"א כולם היו לצורך סמנים שצובעים בהם הזריעות שבמשכן. ומלאכת הצמר והאריגה והתפירה היה ג"כ לצורך הזריעות והם י"ג מן הגזוז יזכור עד הקורע. ומלאכת עיבוד העורות לצורך זרועות עוים ותחשים והם ז' מן הצד עד הממחק ומלאכת הכתיבה היה צריך לכתוב על קרשי המשכן לידע איזה בן זוגו ולפעמים היה מעות וצריך למחקו וזמן ב'. והבונה והסותר היה במשכן גופא. המכבה והמבעיר היה לעשות פחמין לצורפי הזהב. והמכה בפטיש בשעת גמר מלאכה שמכה בפטיש להחליקו. ומוציא מרשות לרשות היה במביאים נדבת המשכן. ואלו אבות מלאכות האסורות בשבת בכללן ל"ט הן. והעושה אחת מהן במויד והיו שם עדים והתראות חייב סקילה ובמויד בלי התראה חייב כרת ובשונג חייב חמאת והכמים אכרו הרכה דברים משום גזירה שלא

דער זכות פון דעם בנים נעט אנהוינגען אויף גיי עוין :
פון דעם ספר זכרו תורת משה.

אין דער תורה שומעט : לא תעשה קל מלאכה .
איהר זאלט קיין אנהייט ניש טאהן אום זעבט .
אבער וואס מיינט מען איינענליך אונטער דעם ווארט
מלאכה? מיר מיט אונטער קריגען פער טאג . וואלדען
געזאגט , אז היין סאכען , למשל , בלום אום זעבט
טהאר מען ניש , ווייל דאס איז א מלאכה , אונ טראגען
א נאדעל אין גאס סאג מען , ווייל דאס היינט ניש
קיין מלאכה , די מעשה איז אבער נאדע פער
קעהרט : די ערשטע זאך סאג מען אונ די אנדערע
זאך טהאר מען ניש טאהן . עם זיינען דא גיין אונ
דבייסג סגי מלאכות וואס זיינען ווערליג ווי עם איז
אנגעזאגט געווארען משה בבגו אויפן בארג סיני .
פער באטען צו טאהן אום זעבט . טהוט מען איינע פון
זיי במויד , מיט א פון , אונ עם זיינע דער גוי נאך
געענען עזרת אונ מען האט דעם זינדער טיייער
מתרה ניווען באן קוקט דער פאר סקילה (פערשטיינען) .
נאטיירליך איז די שמראף יעצט פיי זידען וויט דא .
טהוט מען דויעלבע עגינה מיט א פון . אבער אן
התראת קוקט דער פאר פרת , ניש מיט א פון קוקט

גרויסע שמעט וואס מען לאזט ניש רופען אין שול
אריין בארף מען זעהען אריינגעהען ביא זענען אין
שטוב , כונדע צו זיין אז עם איז זעבט , עם איז אפטר
ניש אזא זיקמלע זאך , אבער מען בארף ניש גערעכטען
אז — לפום צערא אנרא — וואס גרעסער עם איז
דער צער , וואס מען האט פון דער מצוה , איז אלס
גרעסער דער שחר פאר איהר , דיא מצוה ליענט
נאטיירליך אויף זענען זינען , אבער געוואנדערס אויף
דיא וואס האבן ניש זוכה געווען צו האבן קינדער ,
וואס אויף זייא געהען דיא פסגקים אין ישעיה : כי כה
אמרת ה' : דען אזוי האט גאטט געזאגט , למריסים : צו
דיא קינדער לאזע . וואס האבן קיין קינדער ניש . אשר
ישירו את שבתותי : וואס וועלען היפען סיינע
שבתים וכו' . שם עולם אמן להם : איה וועל זרא
געבן אויף ענויגען נאמין . אשר לא יפרת : וועלכער
נעט קיין קאל ניש פערשנימען (פערניכטעט) ווערען
טאס נעט זיי זיין פיל פקסער פון קינדער , די וואס
האבן יע קינדער , אבער אויס געלאפענע , זיי זענען
נאטיירליך אויף ניש פקסער פון די וואס האבן גאר
קיין קינדער ניש . דיא מענשען אלוא דארפן זיך
געוואנדערס אריינגעגען אין דעם אונ זעהן צופרייגען
דעם עולם אנהוינגען דעם זעבט בעצייטענע . אונ

ליטול ידיו עליהם שאע"פ שאינו מכויין רגן ליטול ידיו מ"מ אסור יהיו פסיק רישיה אבל מותר להשתין ע"ג עשבים שהם אינו מגדל ולכן מוב להחמיר שלא לאכול בגנות ובבלא"ה יש שם עוד איסור דאסור למלטל בגינה וברלקמן בס' מ"ח : ב) יזהר שלא ישליך זרעים במקום ירירת גשמים ואם משליך לתרנגולים לא ישליך אלא כשיועור שיאכלו וכו' ביום אם לא שהוא במקום דריסת רגלי אדם מוהר דאין מופן להצמיח : ג) אסור מן התורה לשרות חמים שעורים ושאר זרעים במים שידוע שהם מצמיחים על ידיו זה אם לא מה שצריך ליתן לברמתו הוכיח : ד) אסור להעמיד ענפי אילנות או פרחים שקורין קוויימין או צאצקע במים בשבת אבל אם אין בו

יבא לירי איסור דאורייתא . ולכן אע"ג רמן התורה אינו חייב עד שיעשה אחד כל המלאכה אבל שנים שעשו פמורין וכן אינו חייב מן התורה עד שיעשה המלאכה בדרך לעשותו כגון הוציאו בידו בין בימין ובין בשמאל או בחזקו או על כתפו אבל שלא בדרכו כגון הוציאו ברגלו וכו'צא בו פמור אך מדרבנן הכל אסור ודוקא שמכויין לעשות מלאכה זו אבל דבר שאינו מתכוין מותר אם לא שהוא פסיק רישיה ר"ל כמו שאי אפשר לפסוק ראשו של אדם ויחיה כך א"א לעשות דבר זה אם לא שיעשה המלאכה דאו חייב : הזורע א) ידוע שכונת הזורע להצמיח ולכן כל דבר שכונתו להצמיח הוא תולדה זורע ולכן אסור לשפוך מים על זרעים או אילנות כדי שיצמחו ואפי'

ד נדר (נאקסין ו'ארום מ'האר קען ג'יש מ'האן אום ש'פת נ'קער אר'גייט . ו'אם דו'ה א'הר ק'אן ו'אקסען נ'ראו א'רער פ'לאנצונג א'נדער ג'עמינע . ק'ען מ'האר ד'ער'יפ'ער ג'יש פ'עניסקען ג'עמינע א'נדער ג'ייפ'ער א'רער נ'ראו ק'יש (נאקסער ו'אשען ז'ה א'פ'ילר א'אקער ז'י מ'האר ק'ען א'י'ה ג'יש . ק'אש'ש ק'ען מ'יינמ נ'ר ד'עם ו'אשען ז'ה א'פ'ער ק'יש מ'ח צ'אליעב ד'ער ערלויב'טער אר'גייט מ'ה'ל'א די פ'ערפ'אטענע אר'גייט א'י'ה ג'עמ'האן ו'ערין א'נדער מ'יש א'נד'ערע ו'ארפ'ער ; צ'אליעב ד'עם ו'אשען ז'ה ו'עט ד'א'ה די פ'לאנצנע א'נדער די ג'עמינע ג'עוים (נאקסין . מ'האר ק'ען ג'עם ג'יש מ'האן . מ'אש'מין ז'יין א'י'ה נ'ראו ק'אג ק'ען . ו'ייל ד'אם מ'אקט ג'יש ו'אקסין די נ'ראו . ד'ער'יפ'ער א'יו ג'לי'ה מ'ען ז'אלל ז'ה מ'אסיר ז'יין א'וג ג'יש . ג'ס'כין א'ין א' נ'ארטין (ו'אם ק'ען ו'עט ג'יוים נ'יסען ו'אקסער . א'רוי'ן ד'עם א'יו א'י'ה פ'ערפ'אטען . (ו'ארום א'ין א' נ'ארטען מ'האר ק'ען ג'יש מ'ראנען . (ו'יא ו'ייפ'ער . ב) ק'ען ב'ארף ז'ה דיטען ג'יש צו ו'ארשען אום ע'בת ק'ער'נער א'וי'ה א'יין אר'ט . ו'ואו ג'עם ג'עז'ט ר'ענען . א'וג פ'אר הי'נער ק'אג מ'ען ו'ארשען נ'ר א'זוי פ'יעל . (ו'י פ'יעל ז'יי ק'אנען א'ויפ'עסקען א'ין ד'עם נ'עק'ען פ'אג . מ'יינדען א'י'ה ד'עם אר'ט . ו'ואו ק'ענ'שען נ'עק'ען ארום . ד'ארטען ק'אג מ'ען ו'ארשען . ו'ייל ז'י (ד'יא ק'ער'נער) ו'על'ין ב'אן ג'יש ק'אס'ען צו (נאקסין . ג) ו'יין ג'ער'יפ'ען א'וג א'נד'ער'י ק'אר'נער מ'האר ק'ען מ'ח ה'תו'דה ג'יש ו'ויקען א'ין ו'אקסער . ו'ייל ז'י ו'אקסין ד'ו'ה ד'עם . מ'יינדען די ק'יש מ'ען ב'ארף ג'לי'ה ג'עב'ין ד'ער ב'ת'ה . ד) צ'וויינען א'וג ג'לוטסקען מ'האר ק'ען ש'בת ג'יש א'ריינש'מעל'ען א'ין ו'אקסער . א'פ'ער ו'ען א'י'ה ד'עם ב'ק'עמ' א'יו מ'יין ב'לוטקען ש'זי נ'י'טא ק'אג

מען

א ק'ר'ן ת'פ'את (ד'אם ג'עז'ט א'י'ה א'י'ה ד'ער צ'ייט ו'אם ד'ער ג'י'ת ה'מ'ק'ד'ש א'יו ג'עש'מאנ'ן) . די ה'ק'מים ו'ל ה'ק'אפ'ין ו'ינדער א'פ'ה ז'אקען פ'ערפ'אט'ין צ'אא פ'אד'ן . א'וי'ם פ'ור'מט ק'ען נ'אך פ'ון ז'י ג'יש ק'אס'ען צו מ'האן א'זא א'יסור ו'אם א'יו מ'ח ה'תו'דה . ד'ער'יפ'ער ת'אמ'ש מ'ח ה'תו'דה פ'ערד'יענעם ק'ען די ע'ב'ר'ה נ'ר א'ין ד'עם א'ופ'ן . א'ז א'ייק'ער מ'הז'ט א'ל'יון די פ'ערפ'אטענע אר'גייט . ו'ענ'ן ע'ם מ'הז'ע א'י'הר א'פ'ער צ'וויי ק'ענ'ש'ען א'יו . ק'יין א'יסור נ'י'טא . די נ'על'נע א'יו די ע'ב'ר'ה מ'ח ה'תו'דה נ'ר א'ין ד'עם א'ופ'ן . א'ז ק'ען מ'הז'ט די אר'גייט א'ין א'י'הר ג'אמ'ז'ליקען אר'ט . א'ז ק'ען מ'ראג'ט ל'מש'ל . א' ג'ע'ענש'טאנד'ר מ'יש די ב'אנד' א'נדער א'י'ה די פ'ליי'נע . א'פ'ער א'ז ק'ען מ'הז'ט א'י'הר ג'יש ו'וי ז'י ו'ער'ט ג'עו'אר'נ'לי'ה ג'עמ'האן . א'ז ק'ען מ'ראג'ט ד'עם ה'פ'ין מ'יט'ין פ'אם א'נדער ק'אם ל'ק'עג'ל . ב'אן א'יו ע'ם מ'ח ה'תו'דה ג'יש פ'ערפ'אטען . פ'ון ד'עס'מ'ועג'ין ה'אג'ין די חז'יל א'ל'לעם פ'ערפ'אטען . ק'די ק'ען ז'אלל צ'אליעב ד'ער ערלויב'טער נ'אך ג'יש נ'ק'ש'ל ו'ער'ין א'ין ד'ער פ'ערפ'אטענער ז'אק . א' פ'ערפ'אטענע אר'גייט ו'אם ו'ער'ט ג'עמ'האן מ'ה'ל'א א'ין פ'נה' ג'יש א'ג'ויכ'מ'לי'ה . ת'אם ק'ען ד'ער מ'יש מ'יין ע'ב'ר'ה ג'יש . מ'יינדען א'ין ד'עם א'ופ'ן א'ז ק'ען מ'הז'ט א'ז נ'אך . (ת'אם א'יו פ'אר ז'ה א'ל'יון ערלויב'ט . א'פ'ער צו ל'יעב א'י'הר מ'ח ק'ען מ'האן די פ'ערפ'אטענע ז'אך א'י'ה ב'אן א'יו ג'לי'ה ו'וי ע'ר ו'י'ל'ט א'יר ע'ק'מ'רע ג'י'טאן . מ'יר ו'על'ען ד'א א'וי'ם ר'עק'ענ'ין די א'ל'לע ג'יין א'וג ד'בי'ס'י'ג ה'ויפ'מ'אר'גיי'מין (א'בות ק'א'אבות) ו'אם ק'ען מ'האר ג'יש מ'האן א'ום ש'בת א'י'ה די נ'עב'ענ'צ'א'יי'מין (די תולדות) ו'אם ז'יינען מ'יש ז'י פ'ער'ב'ונדען :

מזרע ו'זען א) ד'ע א'נ'עק פ'ון ז'יינען א'יו ג'עמ'אנ'ק'לי'ה

הגדלים על עצים ואבנים הלזשים או בדלי ששאבין בו וכן צדור שעלו בו עשבים התולש חייב וכל העוקר דבר מנידולו חייב משום קוצר והנוטל דג חי מן הספל מים י"א דחייב משום קוצר וכן אסור לתלוש בפיו מן הסחובר : ב) הנוטל כלי העומד בחצר או בנינה ונדילים בו זרעים או אילן ומניח על דף בענין שממסק יניקתו מהקרקע חייב וכן בצלים שנשרשו וזול או בעליה אסור לתלוש דהוי תולש וכן אסור לתלוש חלת דבש מן הכוורת דהוי כתולש ואסור לאכול בשבת כדון המבשל בשבת ואם הלש מע"ש וריסקן או דבש הצף שם מותר לאכול בשבת : ג) מטעם זה עשו חכמים סייג וגורו שאסור לעלות באילן או להרוח בפירי שהיא מחובר או להניח דבר או ליטול או להשתמש במחובר למעלה מן' ספחים דאו נקרא אילן וכן אסור אפילו במלטול פירות שנערו מן האילן בשבת ואפילו אם הוא ספק אם נשרו בע"ש או בשבת והכל

פרחים מותר להחודרו במים אבל אסור להסוף מים : ה) הנוטל כלי שנדילים בו בצלים וכיוצא בו או אילן העומד בבית ומעמיד בחצר או בנינה חייב דהוי זורע שמתחלה לא היה לו יניקה מן הקרקע ועכשיו יונק מן הקרקע. ורע דזורע כל שהוא חייב : החורש ידוע שכונת החורש לרפיא ארעא וגם להשוות הגומות כרי שיהיה המקום שוה ולכן החופר בשדה או העושה תריץ בקרקע אפילו קמן טאר וכן אם היה נבשושית קמנה (ר"ל הר קמן) ונטלה או שהיה נומא קמנה ומלאה בעפר כ"ז חייב בשדה משום תורש וכן כל דבר שעושה ליפות או להשוות קרקע הוא תולדה דתורש כגון המובל שדה או המסקל אבנים. ולכן אסור לפנות בשבת בשדה שנחרשה ועומדת לזרעה שמא יבוא להשוות נומא : הקוצר : א) בין שקוצר בכלי או תולש ביד אפילו כמחין ופטריות (שקורין שוועמליך) או עשבים

קען גיט ס'אן אום שבת . אויך ט'האר קען גיט ארויס בייסען א נראו אדער אפלאנצע . צו קיינן האבן . צו קיינן טייל . עס איז א סב'א . אז קען ט'האר אפילו א לעגעדיגען קיש גיט ארויסנעמען פון אפילו ויאסער . וייל מעהן בייסא איר אב פון ארט פון איר חזית . ב) אבאלקענטאפף אדער איין אנדערע פ'ן אין וועלכע עס וואקסט נואם עס איז אונ וועלכע שפעקט אין דרויסען . ט'האר קען גיט אריינבריינגען אין שטוב אדער ארויפקעגען אויף א פקעטט אין דרויסען . וייל באדורף האט די פרוקע אדער די פפלאנצע אויף צוא צייקען איהר וניקה פון דער ערד אונ דאס איז גלייך וויא שניידען . ציבלע נואם איז איינגעווארפילט אין נאמקד . אדער אויפען בוידים . ט'האר קען אויך גיט ארויס בייסען . קען ט'האר אויך גיט ארויס געהקען פון גיענשטאק האניק די (חלת דבש) אונ קען ט'האר איהר אויך גיט עסקען . סיידיען אז קען האט ארויס גענוכקען עקב שבת אונ צושפאלען . דאן פאג קען עסקען דא האניק נואם פליעכט דייטען . ג) דא חזל האבן פערפאטען ארויפצוקלעממען שבת אויף א בוים . שפעקן אפירי נואם האננט אויפן בוים . אונטערקעגען אדער אראפנעמען א נאך פון א פפלאנצע . נואם איז איבער דביי פפחים (פויכט) דא הויך צוליעב א נוקה פאמער וועט ער אפברייקען פון בוים אפילו נקאנען פירות נואם זענן שבת אראב געפאלען פון בוים . ווען עס איז אפילו א ספק . אויב וויא זענן אראב געפאלען

קען איהם צוריק אביין קענען אין וואסער נואם ער איז זייערען . אדער צו ניסען וואסער נ'האר קען גיט . ה) אפילו אין וועלכע עס וואקסט ציפאלע אונ דער גלייכען (אויז מיט א לאך אין דעק) אדער א בלוטען נאם . אין וועלכען עס וואקסן בלוטען . ט'האר קען גיט ארויס טראגען פון שטוב אונ שפעלען אין דרויסען . נארום דאן קריגען ווי די וניקה פון דער ערד אונ קען איז עובר אויף דעם איסור פון וויגען . דאס דארף קען אויך וויסען : ניגען ט'האר קען גיט אפילו וויא וועניג עס איז :

החורש אקערין . דער צוועק פון אקערין איז פער קאנפליך : ווייז צו פאבין . אונ אויסצוגלייכען די ערד . דערפער ט'האר קען גיט פאבין די קלענסקע גריפעלע אין דער ערד . אראפנעמען א קליון גריפעלע אדער אנשיטען א קליון גריפעלע מיט ערד אויפען פעלד . אונ אזוי ט'האר קען גיט מיטגיגען א פעלד אדער אראפנעמען דא שניידער אונ דערנלייכען . צוליעב דער ועלכער ארוואכע ט'האר קען שבת גיט געהקען איבער א געאקערטעס פעלד . נואם קען דארף איהר נאך איינזיגען מאכער טאכט מען גלייך א גריפעלע : ה' קוצר שניידען א) פאי שניידען מיט א סערפ אונ פאי בייסען מיטין האנד . אפילו שוואמלאך . אפילו די נראו נואם וואקען אויף אפגעטאקען בויסער אדער שניידער אדער אין איין עקער . אדער אויף א בינדיל קאלץ אונ דער גלייכען . דאס אקץ ט'האר

גזירה שמא יעלה ויתלוש וכן לרכוב ע"ג בהמה אסור
 שמא יתלוש ענף מן האילן להכותה :
המעמר כל המאסף דברים (הרבה) קרוי מעמר ודוקא
 ממקום חיבורו וגידולו ולכן המאסף פירות
 או עצים במקום שגדלו חייב משום מעמר :
הדשא (א) זה הוא המסרק האוכל מתוך הקליפין כמו
 שרשין תבואה מן התבן או המסרק משקה מן
 הדבר שנבלע בו, או שעושה מאוכל משקה כדריכת
 ויהם וענבים להוציא מהם היין והשמן חייב, ולכי
 אסור לפרק הקמניות מן הקליפה שלהם (שקורין שיימן)
 אם לא כשעדיין הקליפה רכה דאו גם הקליפה ראויה
 לאכילה ראינו רק שמפירד אוכל מאוכל רזה וראי
 מותר אבל פולין (שקורין באב) אסור לפרק מהקליפה
 דהקליפה אינה ראויה לאכילה וכן אסור לפרק אגוזים
 מקליפתן הירוקה וכן שומשמן מקליפתן, וכן אסור
 לסחוט פירות או ירקות שנבבשו במים כגון לימנים

מלוחים לשתות ואפילו לסחוט לתוך אוכל ופשימא
 לתוך שכר או שאר משקה רכיון שהמים שנתרכבו היה
 עליו מכבר שם משקה ונבלע בו ונמצא מפרק המשקה.
 וכן בגר שנשרה במים כיון שנשרה ונבלע בו המים
 היו תולדה רדש, (ב) ודוקא הסחוט זיתים וענבים
 חייב שהן קרוין משקה ודרך לסחוטו בכל מקום אבל
 שאר פירות שאינם עומדים כלל להוציא מןן משקין
 מותר לסחוט ומ"מ יש אומרים כיון שהוא מחשב
 אותם למשקין ומחמתן לצורך המשקה חייב, ולכן ראי
 ליהודי שלא לסחוט שום פירות ולכן הרוצה לסחוט
 צימרין וסחוט על גבי צוקער רכיון דלא היו עליו שם
 משקה ועכשיו סחוט לצוקער שהוא אוכל אינו רומה
 כלל לדש וישפוך הצוקער לתוך המים, * וראי שמים
 יוחר גם כזה אלא יערב המשקה עם צוקער מערב
 שבת וישפוך למים בשבת, (ג) אשה שנתרבה חלב
 בדדיה מותרת להוציא ולחלוב ע"ג קרקע אבל אסור

* ובמ"ב סימן ש"ב הבאנו דעת האחרונים לחקל בזה בלא שום פקפוק.

געפאללען ערב שבת אָבער שבת פּוּדאר קען אויך גיט.
 בייטען אויף אַ פּהקה (אָבער איין אַנדער ביה) פּוּדאר
 קען אויף גיט אום שבת, פּאָבער (נעט) קען אַבבייטען
 אַ אַנטייעל אַנגעטרייבען איהר :
הכעמר אויף זאכעלען פון פּעלד, אַכבינופּענע
 אָבער אַראַב גיפאלענע פּירוז אָבער וְאָלץ
 אין דעם אָרץ וואו ניא נענין געוואקסען, דאס אָלס
 לנגט אין דער פּלאַך פון פּעגער :
הַרְשֵׁה דְרַשְׁשֵׁן, דאס קאן געפאלט זיין אויף פּער
 שיענדענע אופנים : אָבער אַרזים געהקען ריא
 קרי פון זיין זאנג פון פּסולת חי ביי הרשען הברואה,
 אָבער אויסדריקען די פּרי, עם זאלל פון איהר אַרזים
 איהר זאפט ויא ביי ווינגערזיגען אונג אַליקען (ויהים)
 דערזיגער פּוּדאר קען גיט אַראַבגעדעקען ריא שייטען
 ריא שטרוצעס פון די אַרבעס, סינדען אז זי איז גאָד
 וייה וואס זאן קאן קען ריא שייטען אויף עסקען
 אין דאס פּעגער גיט ווי ער טיילט אַב איין עסקען פון
 אַנדערין, אָבער פון גאב פּוּדאר קען יעדענפאלס גיט
 אַראַבגעדעקען די שטרוצעס אין וועלכע די גאב לעגט
 טייל זיא איז גיט צום עסקען, אויף פּוּדאר קען גיט
 אַראַבגעדעקען ריא גרינע לוסקעס פון גיט (וואס אַרזים
 שאַלאכטום) אונד ריא שאַלאכטום פון קאן, קען פּוּדאר
 גיט אויסדריקען פּירוז אָבער געמינע (נְקוּדוֹת) וּם נענין

גענוייקט אין וואַסער ויא לְקַשֵּׁל, ליכטאנען אין
 געוואלגענע, אַפילו אין איין עסקען זאך אַרזין, פּפּרמ
 אין ביער אָבער אין אַנדערע געמפּאָנקען זארום זיא
 וואַסער וואס געהט אַרזים קאמט דאך פון פּוּדער
 געראמ אויף ויך דעם נאכקען משקה, איז גיט גלייך
 ויא אויסדריקען אַ ווינגערזיג, אַ פּגער וואס זיאמ ויך
 גענוייקט אין וואַסער פּוּדאר קען אויך גיט אומס
 דריקען, (ב) בּוּקא ווינגערזיגען אונג אַליקען פּוּדאר קען
 גיט אויסדריקען, אָבער אַנדערע פּירוז, פון וועלכע
 קען ציטעט געקאנליך גיט אַרזים, קיין פּשענע קאג
 קען אויסדריקען, פון דעקט וועגען איז אַ פּקרא אַז
 קען פּוּדאר דאס אויך גיט וייל קען באַלמ, עם דאך
 פאר אַ משקה, דערזיגער בּוּדאר קען ויך היטען, גיט
 אומס צו דריקען, קיין פּרי, אַ צימרין קאג קען אַ ביין
 לעגען אין ויא נור גיט דריקען, אויב קען וייל קען
 קען אויסדריקען אַיבער אַ שאַטיגעל צאקער אונד ריא
 אָבער אַריינגלענין אין ריא פּוּדע, גאָד פּעסען אומס
 דריקען, אָרב שבת אין משקה מיט צאקער אונד אויף
 טישען שבת אין די פּהעע, (ג) אַ פּרויענצימפּונד, וואס
 קאמ ויך אין אַינדע פּריקט אויפגעקליבען אַ פּה טיילן,
 קאן זי עם אַבצאפען אויף דער ערד, אָבער אין אַבלי
 פּוּדאר קען גיט, וייל דאן איז גלייך ווי פּעלעקין, אונד
 דאס פּוּדאר קען גיט וייל דאס פּאָלמ אונטער, אונטער

או לשנות אבל להשתין לתוך השלג טוב ליהודי:
הזורה פי' זורה ברחת לרוח חייב. ולכן אמור לרוק
ברוח והרוח מפזר וכן אמור לפזר כל דבר
שיפור אותו הרוח:

הבורר (א) אם הפסולת מרובה מאוכל לעולם אמור
לברור דהכל הוא דרך כרירה ואם האוכל
מרובה על הפסולת יש בזה ב' חילוקים שהבורר
פסולת מתוך אוכל ואפילו ביד ואפילו לאכול לאלתר
חייב אבל הבורר האוכל מתוך הפסולת לאכול מיד
דהיינו סמוך לסעודה שרוצה לאכול עכשיו מותר
לברור ביד אבל אם בורר עכשיו לאכול בו ביום
ואפילו ביד חייב ובכלי אפילו לאלתר ואפילו אוכל
מתוך פסולת חייב נמצא שאין בו היתר אלא א"כ
יש בו ארבעה הנאים (א) אוכל מתוך הפסולת.
(ב) לאותה סעודה. (ג) דוקא ביד. (ד) דוקא כשאוכל
מרובה על הפסולת אבל להיפך הכל אמור. וכל שני
מינים המעורבין בין כלים או אוכלין אפילו שניהם
אוכלין ואין כאן פסולת כלל כגון ב' מיני דגים ואפילו
במין אחד אלא שזה היה חי וזה מת אמור לברור

לחלוב בכלי החולב בין ארם ובין בהמה חייב משום
דש: (ד) פת ששרה כמשקין אסור לסחוט ואפילו
למצוץ בפיו יש אסורין אבל האחרונים הסכימו להקל
אבל מיני מינון שנבלע בו שומן הרבה מותר לסחוט
אפילו לכלי שהרי מתחלה היה אוכל ועכשיו ג"כ
אוכל: (ה) כשנשפך יין או שמן אמור להניח שם בנד
שיבלע בו המשקין ויחזור לסחוט לכלי דהוי דש
ואפילו אם דעתו שלא יסחוט מן הבגד עד מוצאי
שבת אפ"ה אמור דגורנין שמא יסחוט בשבת אבל
כשנשפך יין או שמן ושאר משקין על ספסל וכיוצא
בו שאינו ראוי עוד לשתות מותר לקנח בכגד ולא
גורנין שמא יסחוט דאפילו יסחוט אין בו איסור כיון
שהמשקה הולך לאיבוד ואם נשפך מים מבואר לקמן
במלאכה מלבן: (ו) אמור לרסק בידים השלג והקרח
כדי שיווב מתן מים דרוסה לסחימת פירות אבל
מותר ליתן לכוס של מים והם נמוחין מאליהם ואפילו
לרסק בידים למים מותר כיון שאיננו ניכר כלל. וכן
מותר ליתן שמן על מאכל חם ואע"פ שנימוח שם
כיון שאינו בעין. ומותר לשבור הקרח ליטול ידיו

ק"א א"י אישגועסען פוסקל אויף א נארקע קפיו. צם
פרינקען אדער צום נאשען זיך ק"א קען איינגעקע
דיא צייט. אבער פשה'ן זיין אין שגעע. דאס איז
גלייכער אז קען פה'ט ניש:

הזורה (א) וועהען כרי דער ווינד זאל צו מייגען דעם
אפפאל. וויא עס פוואוסט דער שטייגע
וועקען איז אין אב פלאקה. אונ אלעס נאם אין דעם
גלייכען:

הבורר אויס קלויגען. (א) ווען דר אפפאל (די פסולת)
איז קעדר פון דיא עסקענווארג אדאר קען
אין קיין פאלל גיט קלויגען. גיט דיא פסולת פון דיא
עסקענווארג אונ גיט פערקערט. ווען די עסקענווארג
איז אבער קעדר וויא די פסולת איז ארויס קלויגען
דיא פסולת פה'אר קען גיט אין קיין אונן. אבער
ארויס קלויגען דיא עסקענווארג פון דיא פסולת ק"א
קען זע אבער נור אין דעם פאלל. אז קען רעכענט
עס פאלד עסקען אונ אז קען קלויפט גוט אנדעם
פיטין האנד אונ גיט מיט א גלי. צוויי קלויפדיגע
פינים. סאי פון גלים. סאי פון עסקענווארג ווען וויא
זיגען אפילו גידע עסקענווארג נאדער אן פסולת. ווי
צווי מיני פיש קמל אדער ווען זיי זענן אפילו פון
אין פין. נר איער איז אלעבריינער. דער אנדערע
א מידעסער

דעם אב פלאקה פון דש. — דרעשען. (ד) געווייקעסעס
פריעט פה'אר מען גיט אויכדריקען. נור פיטין מיל
גענין דיא אחרונים פה'ר. אבער געפגעקעלטע זאכן.
וואס האבן אין זיך אריינגעצויגען א מה שפאלץ אונ
רעסט גלייכען. ק"א קען אפילו אין א גלי אויכדריקען
נייל דאס הייסט דאך גיט קיין פשה. (ה) ווען עס
גיטעט זיך אויס וויין אדער בויסעל פה'אר מען גיט
ארויפלעגען אויף דעם ארט קיין מנה. עס זאלל אין
ציעהען דיא אויסגעקאפענע פשה. אונ דאן אויס
דריקען דיא מנה ציריק אין א גלי. ווען קען רעכענט
אפילו ציריק אויכדריקען מוצאי שבת פה'אר מען עס
אויף גיט. פאפער פערקעסט פשו אונ קען דריקט
שבת אויס. אבער ווען עס פערקעסט זיך בויסעל
אדער ניין אויף א פאנג קמל וואס דאן קאן קען
עס זענן גיט פרינקען דאן ק"א קען אב ווישען מיט
א מנה. אונ ווען קען דריקט אפילו אויס איז אויך ניטא
קיין איכוד וויא פאלד דס ווס דריקט זאך אויס גיט
לאפוד. (ו) שגעע אדער איין פה'אר קען גיט צא
רייפען מיט דיא האנד. פרי עס זאלל פון זיי רינגען
וואסקער. אבער אין א גלאו וואסקער ק"א קען עס
אריינלעגען. ווארום דאן צו נעקט עס פון זיך אצין.
דאן ק"א קען עס מיט די האנד אויף צו רייגען. קען

יגיה מעט מן הצלול עם השמרים, וכן אמור לערות שומן מהמאכל רזה הוי פסולת מתוך אוכל א"כ שופך מן המרק עמו, ג) אמור לסמן שום דבר במסמנת אלא א"כ היה המשקה צלול רק שיש בו קצת קסמים דקים מותר לסמן כנפה משערות העשויים לכך (והוא שראוי לשתיית רוב בני אדם כך בלי סינון) רק שצריך ליותר שלא יגיה המסמנת על הכלי נגותה מפה דהוי כאהל אלא יאחזנו בידו דאו הוי שינוי אבל ע"י בנר אמור משום מלבן או משום שמו יסחוט כדלקמן במלאכת מלבן, ומשקה שיש בו חולעים בשעת הדחק מותר לשתות ע"י מפה דלא שייך בורר ומשמר בשעת שתיה וגם מלבן לא שייך בזה כמעט מדר שיש בפיו ומ"מ נ"ל דלא ישתה ע"י בית יד כתינת שלו שקרוב הדבר שיבוא לסחוט מחמת שמצטער בכך; ד) ואם נפל זבוב או שאר דבר במשקה או אוכל לא יקה הפסולת לבד דרוני בורר רק יקה עם מעט משקה; ה) אמור ליקח השומעמענע מן החלב א"כ באופן שישאיר עוד סממעמענע על המי חלב שקורין סיראוועקע ודוקא מה שצריך לאכול באותה שבת אבל לצורך חול אמור, ואם חוששו שלא

מן אחד מחבירו לבו ביום רק מה שרוצה לאכול באותה סעודה ויברור המין שרוצה לאכול ומגיה המין שאינו רוצה לאכול עכשו אבל להיפוך אמור רזה שאינו רוצה לאכול עכשו מקרי פסולת וא"כ הוי כבורר פסולת מתוך האוכל, ולכן כשיש הגים לפגז ודג אחד היה חי ואחד מת ורוצה לאכול מן החי צריך לברור מה שרוצה לאכול אבל לא להיפוך וכן כשבוררים עופות בסעודות גדולות להגיה למנחה לא יברור רק מה שרוצה לאכול עכשו ולא להיפוך; וכן צריך ליותר מאד כשמניחין לפנינו מיני קמניות ויש בהם מחולעים או מעופשים דאמור לברור המתולעים והמעופשים אלא יברור הטובים ויגיה הרעים, וכן כשבוררים שאלאמין מן העלים המעופשים צריך שיברור העלים הטובים אבל לא יברור העלים המעופשים רזה הוי פסולת, וממעט זה צריכין ליותר כשמערה קאווע מכלי לבו ביום ופשימא לצורך סחר שלא לערות כל הצלול ויגיה הקאווע השחוק לבר ומכ"ש ע"י בלי קמן שיש בו נקבים קמנים רזה אמור אפילו רוצה לשתותו לאלתר, וכן כשמערה שבר או השמרים צריך ליותר בזה שלא לערות כל הצלול אלא

א מדיפער, כאן קאג קען ארויס געזעקען נור דעם פיש וואס קען וויל געסען גלייך, אָבער פֿעיקערדיט ארויסגעזעקען דעם, וואס קען וויל גיט געסן פֿאלד, דאס מֿקראַר קען גיט, ווייל דאס איז גלייך, וויא קען קלויבט ארויס דיא פֿסולֿט פֿון דיא געסענעוואַרג (דאס וואס קען דאס גיט פֿגגה צו געסען פֿאלד, איז גלייך ווי די פֿסולֿט) אזוי דאָרף קען זיך נוהג זיין מיט פֿיש און אזוי מיט עופות אויף אַגרוזיקע סענדל, גלפֿשול, קען מוז ארויסגעזעקען נור דיא וואס קען דאס פֿגגה צו צו געסן גלייך, ג) דערניצער דאָרף קען זיך אויף היסין אז קען געט שפֿת אַרבעט ארויס צו מלויגען דיא נוצע פֿון די וואַרעמדיגע און גיט פֿעיקערדיט, אז קען גיט באַנוע פֿון אַ באַנדיל צו פֿרינקען אין דעם געלגען קאָג, גפֿט אויף פֿאָרען דאָרף קען אויך געקען גיט ארויסגיסקען דיא קלאַכע אין באַנצען און נור לאַזען דיא געריכטע, גפֿט אז קען גיטעט דיא באַנוע דרֿך אַ וויינר וואס דאן מֿקראַר קען גיט ווען קען וויל אָמילו גלייך פֿרינקען) וויא דען? קען מוז לאַזען מיט דיא געדעכטע אָפֿיעל קלאַכע אויך, אזוי דאָרף קען זיך מיט גינער אויך נוהג זיין — קען מוז לאַזען אַ ביסעל גינער מיט די טייקען, אַראָב געסין פֿסולֿט פֿון איין

עסק: גנוארג (פֿון אַוואַס מֿקראַר קען אויך גיט, טייקען קען גלל צו גלייך אַ ביסעל וואס אויך אַראָב גיטסין, ג) אָב ווען אַ ריינע מֿשקה, איז געלעבֿע עם געפֿינען זיך געטוואַס דינע שפֿענדליך און דעקט גלייכען, ויא דאס איז, וואס געקען קאָנען דאס פֿרינקען קאָג קען אָבער נור מיט אַוואַס אָדער אַ לייקע, אָבער מיט אַ מֿקראַר קען גיט, און די וואס מוז קען אויך האַלגען אין האַנד און אָבער הויפט גיט אַנעקע ליינען אויף דער פֿלי, אַפֿטור דיא חזיק, אַ מֿשקה וואס קאָג אין זיך ווערען קעג קען פֿרינקען דרֿך אַ מֿקראַר אַ פֿאר אַ גויט פֿון דעקט וועגען שיינקט און דרֿך דעם העכט אַרבעל מֿקראַר קען גיט פֿרינקען, מֿאָבער דרֿיקט קען נאָכדער אויס, און דס מֿקראַר קען דאָך גיט, ד) אז עס פֿאלקט אַרין אַ פֿליעט אין אַוואַס אָדער וואס אַ געטוואַנג מֿקראַר קען די פֿליעט אַרין גיט ארויסגעזעקען, פֿרינען מיט אַ ביסעל וואס אָדער מֿשקה צו באַמבען, ד) קען מֿקראַר גיט אַראָב געסין דיא פֿעקענע פֿון דיא ווערן סילדֿה פֿירען עם נאל פֿלייגען אָפֿיעל קען מענען אין פֿרינקעל, און דאס נור אויף צו געסן דעם געלגען שפֿת, אָבער אויף אין סיטטען וואָה מֿקראַר קען גיט, ווען עם האַלט ביי אַ פֿאָדען קאָנען דרֿך דעם וויא

נדה מספר זכרו תורת משה ישראל

דק סאר רק קצת גדולות וגם זה לא יעשה אלא סמוך למעודה מה שהוא צריך לאותה מעודה אבל מותר לפרוץ לחם אפילו דק דק דאין מחינה אחר מחינה ומ"ם גם כזה יזהר לעשות דיקא סמוך למעודה ורק מה ישצריך לאותה מעודה: (ג) כשיש מעט טיט בכנרו או צואה והוא יכש אסור לשפשמו או לגררו בצפורן דדתי מוהן אבל כשהוא לח מותר לשפשמו ככפנים ואם הכנר שחור אף זה אסור אם מקפיד כמו שכתוב בדין מלבן:

המרקד אסור לרקד שום דבר אפילו אין בו שום פסולת. ולכן הגותנין מספוא למסוים ונותנין השבולת שועל בכברה צריכין לזהר שלא ינענעו הכברה אבל מה שנפול בדרך הליכתו אין לחוש כיון שאינו מכויין לכך:

הלש. לא לישת קמח בלבד נקרא לישא אלא כל דבר שדרכו לחברו ע"י משקין נקרא לישא וצריך לזהר שלא יתן מים או שאר משקין על שום דבר כגון מורסן או אפר או עפר כיון אם הוא דבר שדרכו לגבול ופשיטא דבר שאינו בר גיבול די"א

יסוד מותר ע"י אינו יהודי: (ו) אסור להעמיד בלי עם חלב במקום חם כדי לעשות גבינה או חמאה או ליתן דבר בחלב כדי שיעמוד שהרי זה בורר: (ז) אסור לקלוף שומים ולחתכו ולהניחו ע"ג רגלים שקורין פיסנאנע או לשאר עופות לצורך מעודה מנחה דהקולף שומים או בצלים וכן אגוזים ושקדים מקליפתן הקשה חייב משום בורר אם אינו לצורך אותה מעודה ואם הם חמים כ"ב שהיד סולדת בו בלא"ה אסור משום מבשל: (ח) קמח של מצות שמעורב בו התיכה שקורין פארפיל אסור לברור רק מה שצריך לאותה מעודה ויברור מה שרוצה לאכול:

המוצץ (א) כל המוחן ממנים או הבלין או כל דבר שדרכו לכתוש כגון עץ נרקב לעשות ממנו פלווער או צרור עפר חייב לפיכך הנצרך לפלפלין שתוקים ישחוק בקתא דסכין על השולחן או על ידי קערה וכדומה וכן מלח אסור לשחוק במכתשת אלא ביד של סכין או על ידי כף או קערה ואסור לפרור גבינה על ריב אייען: (ב) אסור לחתוך פירות או ירקות דק דק וכן מהראוי לזהר שלא לחתוך הבצלים דק

אין א פאכט ל'ספולו קאג פוען לאפען ד'רף א נכרי אראב נעמין. (ו) פוען סתאיר טעבת גיט פשעלען א גלי טיט טילף אין א נארמען ארט צו מאכין קען אדער פופער. קען סתאיר גיט אב לויילען קנאפעל אדער ציפעלע אג צו שניידען אויף שטיינדיק אריינצולענען אין דיא פיסנאנע אג דערגלייכע. שיינען אויף צו עסקען עם באךד אג אזוי איז דער דין טיט גיט אג מאנדלין אג נאך אפעלע פירות וואס האבן דוסקעס. (ז) מצה פעדל וואס איז צושיקט טיט פארפעליך פוען קען איינע פון דיא אנדערע ארויסלויבען נר אזויפעל. וויא סיעל קען בארף גלייך עפען אג ארויסקלויבען קאג פוען. (ויא מיר האבן שוין אויבען געזאגט גאר דס ויס קען בארף עפען ווען פוען בארף אלזוי דיא סעהל קאג פוען נר צרויס נעמין דיא סעהל פון דיא פארפעליך אג גיט פערקערט:

אין א ריבציינען פירות אדער געפינען קנא פאפעל. פערקען אג אזוי ווייטער) סתאיר קען גיט צושיידן אויף גאנץ קלוינע שטיקעלעך. אויף בארף פוען ועקען גיט ציא שניידען ציפעלע אויף גאנץ קלוינע שטיקעלעך. אג אויף גראסקערע שטיקעלעך קאג פוען שיינען פארין עסקען פ'ירוס. באנענען קאג קען צופישעלען אפער אויף קעךד גיט (ויא אויפען באלוינען עסקען). קען סתאיר גיט אפברייבען פון א פנג א שטיקל פערשיידקענסטע ליידיס אדער אנדערע שטובן. אפער פויכטע קאג. קען אפברייבען פון אינווייניג. פון א שווארצען פנג סתאיר קען פויכטע אויף גיט אפברייבען:

המברקד ויפפען. פוען סתאיר גיט ויפפען אפילו א זאך וואס האט קיין פסולת גיט. דעריבען בארף קען זיך היטען. געבענדיג א פערד עסקען. ד'היינט אין א ויפס גיט צושאקלען די ויפס. וואס עם פאלט ארויס גיט וויללענדיג. דאס פאכט גיט אויס:

תמוחן סתאירען. פוען סתאיר. קיין זאך גיט מאהקען אדער שבויםין. אדער צוא בייבען אפילו פערפולטע שטיקל האלץ אויף פרווער. אפילו א שטיקעל ערד. פערקער אדער זאלץ וואס פוען האט גיטהיג צום עפען סתאיר פוען דעריבען גיט צוא שמופען אין א שמופעל. שיינען טיט א פערקער טיט א קאפעל אדער א שייפעל. פוען סתאיר גיט צושיידען קיין קען

הלש קנעפען. קנעפען הייסט גיט נר קנעפען סעהל. יעכע זאך וואס ווערט פער אייניגט צו וניסקען. ווען פוען גיט אויף דעם ארויף וויאפער אדער אין אנדער געטראגק. הייסט עם קנעפען. דעריבען סתאיר פוען גיט וויפען וויאפער אדער אין אנדער פל וויאפייט (נזוליס) אפער קלעין ערד לעוים אג דערגלייכען.

ולכן צריך ליחוד שלא להניח תפוחים או חלב וכו' ויצא בו אע"פ שראוי לאכלן חיון על התנוד הם שראוי להתבשל שם אע"פ שאין אש בחובו ואפילו ובר שכבר נתבשל רק שנצטמן לגמרי ואם הניח אחר שהוסק התנוד י"א רחייב דס"ל יש בישול אחר ביטול ואפילו קודם שהוסק אסור : ב) אסור להעמיד דבר צונן במקום שאם יעמוד וכן ארוך תהיה היר טולדת בו אפילו אין בנתנו רק להפיג צנתו, ולפיכך אסור להעמיד כלי עם שבר או שאר משקה בכלי שנתנוד בית החורף שקורין באנע ואפילו להפיג צנתו וס"מ לצורך חולי קצת מותר להניח בקאבעל דבר שנתבשל כבר ונצטמן ע"י דבר המפסיק כדי שתפוג צנתו רק שיהא נזר שיעמוד שם עד שתפוג צנתו דשטא ישבח ויתבשל אבל מים ודבר שלא נתבשל אסור אפילו בבח"ג אבל מותר להעמיד אפילו מים או קדרה עם רוטב אע"פ שנקרש השומן ואפילו מים שנקרש והעטה קרח נגד החמה או בקאבעל במקום שאינו יכול להיות חם כ"כ שהיר טולדת בו כדי שיחם השומן והקרח : ג) אסור ליתן שום דבר מאכל כגון בצלים

דתיכף כשנתן בו מים חייב משום לש ולכן אסור להשתין ע"ג מים או עפר, וכן אסור ליתן מצה בתושה שקורין מצה מועהל כמו דבש אלא ישנה מצה שעושה, ואם שבת בחול לשפוך החומץ לתוך החריין אסור לשפוך בשבת אלא שיתן החריין לתוך החומץ ולא יערב בכף אלא בידו או שינענע הכלי והגותן שומעמין וכו' ויצא בתוך המשקה שטבעם שמתרבין זה בזה חייב משום לש ואסור ליתן מים לתוך המורטן אפילו כשצריך להתאכיל לבהמה ואפילו נתן מים מע"ש אסור לגבל כמבואר לקמן בדין שביתת בהמה :

האופה א) האופה או המבשל בין על גבי האש או על דבר שנתחמם כן האש חייב ואפילו דברים הנאכלין חיון כגון פירות וחלב, והמתוך שעוה וחלב ופת וכו' ויצא כהן או אחר ממיני מתכות עד שיפך אותם כמים וכן כלי של מים שנתנה בתנוד ליבש והגותן חריכת עץ בתנוד או ע"ג כדי שתחוב ממנו לחלוות חייב משום מבשל זה הכלל בין שריפה דבר קשה או שהקשה דבר רך חייב משום מבשל.

א הארמט ואף און הארמט מאכען א ווייכע זאך דרקה פיער אדער ווארימקייט איז אלס אין קלל פון דער קלאכט מביגל. אפילו דיא געקאכטע זאך וואס האט זיך אפגעקוהלט אין גאנצען סאר מען נישט אן זידיגען. ב) מען מ'האר נישט צונויף א טעמלען א קאלטע זאך אויף צוא ארש וואס אז עם וועט דארטען א שטיקען א לאנגע צייט, וועט מען דיא האנד — נישט קענען האלטען אין דעם מ'הקט היץ ווען מען מיינט אפילו נוד דיא קעלט זאלל ארויס, צוא קיעב א ח'לה אפילו עטוואס נישט קיין מ'בון פאר מען אריינשטעלן אין קאבלע ווען א געקאכטע זאך נאם דאך אפגעקוהלט. כדי עם זאלל ארויס דיא קערט נוד מען דארף זעהען ארויס גערעמען גלייך וויא דיא קעלט געקומ ארויס, עם זאלל נישט אנהויבען צוא מאכען, אפער וואפער און אפעררויפט נישט קיין געקאכטע זאך מ'האר מען נישט, אפער אויף צוא ארש אין קאבלע אויבען וואו עם איז נישט אזוי הייס מען זאל דארטען קאנגען פערקרינגען דיא האנד אדער אנטקענען זון, פאר מען וועט א שטעללען: אפילו וואפער איזו פ'רמט א שטאלן און דעמט גלייכען פרי עם זאלל צוא געקען און טעמען וואריפער. ג) גלייך פון ווייכען טאם אדער פון מ'האר מען נישט אריינסקען אויף איין עסקענטוארג, וויא ציבעלע

אויף מ'האר מען אויף דעם נישט מעמין ניין, מען מ'האר נישט אריינגעגען מצה קעהל אין מעד, ווען מען האט פ'רעקען צווייפניקען עכין אויף דיא ר'הין ערב עקת, מ'האר מען עם זענד נישט מ'האר, מיינען מען זאלל אריינגעגען דיא ר'הין אין דיא עסקיג און אויס מישען עם מיטן האנד, נישט מים אעלעפעל: אדער מיט דער גאנצער גלי נופא, מען מ'האר נישט ארוין לעגען קאחן און דער גלייכע אין א געטבאנק, ווייל דאן וועט פערבונגען צוא זאכטען און עם איז גלייך וויא מען קענט אויף מ'האר מען נישט אריינגעקען וואפער אין קלייטע אפילו צוגעבין גלייך דיא בהמה, און ווען דיא מאפער איז נאך פרייפאג אריינגעקאכען גינאכען, קוואר מען עם נישט אויכמייטען: ודמ'ב'ע'ר מאכען, האופה — פאקין, א) פאכען אדער מאכען אויף פיער אדער אויף אואך וואס איז אנגעווארמט געווארען דרקה פיער, מ'האר מען נישט, אפילו צעלעכע וואקין וואס מען מען אפען נישט גיפאקענע- הייט, וויא פירות אדער מילך צוא לאוען וואקס דער חלב פעה און רע'גלויגען צולאזען אלע ארימען טעפאל אריינגעגען אין אויבען א לעהפענע גלי אדער א טאלץ צום מ'האכען, איז מ'ה'ר בהקט דיא קלייכה פון מאכען, מיט איין קארט: ווייך מאכין

ליתן אפילו בקערה אם עדיין הרוטב חם כל כך שהיד סולדת בו וכן יש צלי אחר בישול או בישול אחר צלי ולכן אמור ליתן בשר סבושל בלי רוטב בתוך הקאכעל שהרי שם יהיה נעשה צלי וכן אמור ליתן בשר צלי בתוך רוטב שהיד סולדת בו דרוי בישול אחר צלי. ולכו"ע ברבר יבש לא שייך בו בישול ולכן מותר להניח בשר סבושל צונן לתוך רוטב שהיד סולדת בו וכן צלי יבש מותר להניח אפילו במקום שיחם כ"כ שהיד סולדת בו : ח) אמור להטמין בשבת אפילו בדבר שאינו מוסיף הבל ולכן אמור להטמין בשבת אפילו בכרים וכסתות ודוקא כשהמאכל עדיין בקדירה שנתבשר בה אבל אם פינו לקדירה אחרת מותר :

הגוון. הגוון צמר או שער מהבהמה אפילו לאחר שהופשט העור חייב וכן ההולש ונוצה מן העוף חייב דכל זה הוי גוון ממש אבל לתלוש שער מבהמה בין חיה בין סתח איסורו מדרבנן ולכן צריך ליזהר בשיש כנים או שאר דבר הנדבק בשערות העורות כשיקחם שלא יתלוש השערות וכן אמור לקוץ צפרניו או שערו ואפילו לתלוש בירו או בשיניו.

או שום משקה ולערות עליו מכלי ראשון דעירוי מבושל כדי קליפה וכן אמור לטוח תרנגולת חמה בשומים כל זמן שהיד סולדת בו : ד) ואמור להדית או לשרות אפילו במים צוננים דבר שאי אפשר לאכול כלל בלי הדחה או בלי שריה. אבל הערינג מותר להדיחם במים צוננים דוקא שראוי עכ"פ לאכלם בלא הרחה : ה) ודאוי להחמיר שלא להתחיר המולייתא שקורין קוניגל לאחר אבילה או שאר מאכלים לתנור שממנו בו אע"ג שהתנור כבר נצטמן קצת אם לא כשהן חמים עדיין אבל המאכלים שלא היה בתנור בשבת כגון דגים ובשר צלי ומבושל אמור להניחם בתנור אפילו כשהם חמים דדומה לנותן בתחלה לתנור : ו) נוהגין היתר שהנכרי מניח דבר שנתבשל כבר ונצטמן לנמרי לתוך הקאכעל קודם שהוסק התנור אבל לאחר שהוסק התנור אמור אפילו ע"י נכרי : ז) אע"ג דיש אומרים דאין בישול אחר בישול ואין אפיה אחר אפיה ולכן מותר ליתן חתיכה פת בקאכעל ליבש כיון שכבר נאפה אבל לכו"ע יש בישול אחר אפיה ולכן אמור ליתן פירורי פת לתוך הקדירה שיש בו רוטב אם עדיין חם שהיד סולדת בו ויש אוסדין

צ"ב עלע. לטשל אָדער אויף אַ געטראַנק. אויף מֶהָאָר קען גיט ארום לעגען אַ ווידניגע מיט קאַאָעל. ד) אַ וואָך וואָס מען קען גיט, עססען גיט אויס געשונקענט. אָדער גיט געוויינקטערהיט מֶהָאָר קען גיט אויסשוויינקען אונ גיט אויס ווייקען אַפילו מיט קאַלטע נאסער. אָבער הערינג קאן מען אָב שוויינקען מיט קאַלטע וואַסער. ה) דעם קינגעל אונ אַנדער, עססענס וואָס מען האָט גיט לאַנג אַרויס גענוממען פון אויבען וואַריסע און גזייקער מען זאלל גיט צוריק אַרײַן שְׁעַלְעֶען און אויבען האַפּש די אויבען האָט זיך שוין עטוואָס אָב געקײַלט. סײַדען אַז דיא עססענס זענן נאָך גאַנץ וואַריס. אַנעלכע עסענס. וואָס זענן און אויבען גאַר גיט געשטאַנען און דעם קאַנ. מֶהָאָר קען גאַמירליך געוויס גיט אַרייַנשטעלען און אויבען. 1) אײַדער דיא אויבען און געהייצט געוואָרען און מען וויל פּאַרײַען דורך אַ נכרי אַרייַנשטעלען און קאַעל. דיא גע קאַכטע, עסענס וואָס זענן אַפּגעקײַלט געוואָרען. אָבער נאָך דעם ווי דער אויבען און שוין אַרייַנשטעלען געוואָרען מֶהָאָר קען גיט. 2) מען קאַנ אַרייַנלעגען אַ שטיקעל גרויט און אויבען צו אַ פּריקענען. אָבער און אַ טאַם מיט ווידניגע וואָס אָדער נאָסער מֶהָאָר קען

קײַן פּרעקליך גרויט (אָדער בלח) אַרייַנלעגען. עס און אַ מֶהָאָר. אַז מען מֶהָאָר אַפילו און אַ שטיקעל מיט ווידניגע זאָ אויך גיט אַרייַנלעגען. קײַן פּרעקליך גרויט (אָדער בלח). געקאַכטע פּלייש אָהן וואָס מֶהָאָר קען גיט אַרייַנשטעלען און אַפילו. וואַרום דאָן וועט עס הייסען גראַמען אום שַפּת. אויך מֶהָאָר קען גיט געפּראַמענע פּלייש אַרייַנלעגען און ווידניגע וואָס. ווייל דאָן וועט עס הייסען קייבען אום שַפּת. גע קייבען פּלייש קאַנ מען אַרייַנלעגען און ווידניגע וואָס. אַ פּרוקגעס גראַמען קאַנ מען אויך אַנעק לעגען אַפילו און אַ גאַנץ דײַסען אַרײַט. ח) אַנעק שטעלען וואַריס, עססען אונטער אַ קייבען. מֶהָאָר מען גיט אום שַפּת. סײַדען אַז דאָס עסען און אויס געליידיגט געוואָרען און און אַנדער גלי (פון דעם טאַם און וועלכען עס זאָט נוק גע קאַכט) :

הגוון שטענען וואל פון א שאפס אָדער האר טון און און אָדער פון פּהָמָה. אַפילו נאָך דעם וויא דיא פּעל און אַראָב געצויגען. מֶהָאָר קען גיט, אויך מֶהָאָר קען גיט אַרויס בייסען אַ פּעדער פון און עוף. אָבער אַרויס בייסען פון אַ פּהָמָה אָדער אַ פּהָמָה. זאָס און נור און אַיסור קינדבגן. מען מֶהָאָר גיט אָב שטינדען

ואם נמלו בכלי חייב. וכן חתיכת עור המדולדלת במשורו אסור להלוש ופשיטא דאסור לסרוק ראשו במסרק או אפילו עם בארשא דוראי תולש שער: המלבן א) המלבן וכן המכבס בגד מאיזה מין שהיה זהו ליבונו ולא מיבעיא אם מכבסו דהיינו שמשמשו צד זה בזה כדרך המכבס אלא אפילו רק שנתן מים על גבי בגד נקרא כיבוס ואם היה עליו לכלוך ונתן עליו מים חייב לכו"ע ואפילו לא היה עליו שום דבר מ"מ אסור ולכן תיגוק שהשתין מים בשבת ע"ג בגד אסור. ליתן עליו מים בין שהבגד של צמר או של פשתן: ב) כשנשפך מים על שולחן או מפסל אסור לקנחו בדבר שמקפיד עליו דגורנין שמה יסחוט המים ממנו כיון שמקפיד עליו ואסור משום מלבן וכן כשנתלהלח ידיו לא יקנח בדבר שמקפיד עליו שמה יבוא לכבס המפה אבל כשנשפך יין או שכר מותר לקנח דבשאר משקין לא שייך מלבן שאין הבגד מתלבן ע"י אלא דסחוטת שאר משקין אסור משום דש כדלעיל במלאכת דש ולכן אם המשקה הולך לאיבוד מותר דרין סינון משקה שיש בו תולעים טבואר לעיל במלאכת בורר: ג) אסור לגער בגד

שנשרו במים או שירדו עליו גשמים ואפילו במלמול אסור שמה יסחוט וגם אסור לשוחטם ולתלותם כדי שיתנגבו משום חשד שיאמרו שכבס בשבת ואפילו בחזרוי חדרים אסור אבל בגד שמלפפין בו תיגוקת אם יש עליהם ג"כ צואה או שלא נשרה כל הבגד בהשתנה אם אין לו אחרים מותר דניכר הדבר שלא כיבס ובלבד שלא ישחטם נגד תנור במקוה שהיר מולדת בו דאסור משום בישול: ד) המנער בגד חדש שחור מן השלג שנפל עליו או גשמים שירדו עליו חייב. ולפי שאין אנו יודעים עד מתי נקרא חדש לכן כולם אסורים. וכן אסור לגער מן אבק ועפר שנפל עליו ויש להחמיר שלא להסיר נוצות מן בגד ופשיטא דע"י בארשא או מיטאלקע דאסור: וז) בעור לא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו ולכן אם יש עליו שינופת מותר ליתן עליו מים אבל אסור לכבסו דהיינו כדרך כיבוס דעכ"פ שייך בו כיבוס: ו) מותר למבול א"ע בשבת ובלבד שיוהר שלא יסחט השערות: הכנפין דהיינו שמורק במסרק צמר או פשותים או כמו שמנפצין הצמר לעשות ממנו לברין לזשין או פילשצין או כמו שעושיני הסופרים

די אייגענע קאנעל אויף אַב רייסען די אייגענע קאר גר קא איז קא אין אונטער שוידר: קייפן קאנעל איז קען דער מיט עגבר אין איסור סדרבגן קאנענען מיט א גלי. מיט אשעער אָרער אַ קעסער לקיטל איז פּערקאנען מן חתונה. אַ שטיקעל חוים וואס האַנגט אַ קאב סקאר קען גיט אַבזייכטיי. קאנען ויה. מיט אַ קאב אָרער מיט אַ פּאַרקט סקאר קען נעוים גיט: המלבן (ויים מאכין. א) וואָסען הייסט אָפּילו גר אַרױף געטען וואָסער אױף אַ טוף. ווער קערט אַ דיא טוף איז שמוצניג. אַז אַ קינד איז פּאַסירן אױף אַ טוף סקאר קען כאַרום גיט צױס נעכען אױף אױער וואָסער קאי ויא איז פון וואָלל קאי פון בוימטואָלל. ב) אַז עס פאַרניקט ויה וואָסער אױף אַ מיט אָרער אױף אַ באַנק. סקאר קען דעם אָרמ גיט אַב ווישען מיט אַ זא טוף אָרער אַ קינד וואס קען וואָללט וויא נעללען האַל פּאַסען גרין סאָסר נעמט קען פּענעקען אונ אויס דריקען עס. ג) יצנע קאנעל קאנעל קען דער אָרער אױף גיט אַפּווישען אַז אַ רינגע טוף. פּער גאַסכענע נויין אָרער קינער קאנע קען אַב ווישען אָרער גר אין דעם אױפן אַז דיא פּאַסעק נעקט איפּער געפּירט אונ גיט קרויכבאר. ג) אַ קלייד וואס איז גענויטיק געווען אין ווערען

די אייגענע קאנעל אויף אַב רייסען די אייגענע קאר גר קא איז קא אין אונטער שוידר: קייפן קאנעל איז קען דער מיט עגבר אין איסור סדרבגן קאנענען מיט א גלי. מיט אשעער אָרער אַ קעסער לקיטל איז פּערקאנען מן חתונה. אַ שטיקעל חוים וואס האַנגט אַ קאב סקאר קען גיט אַבזייכטיי. קאנען ויה. מיט אַ קאב אָרער מיט אַ פּאַרקט סקאר קען נעוים גיט: המלבן (ויים מאכין. א) וואָסען הייסט אָפּילו גר אַרױף געטען וואָסער אױף אַ טוף. ווער קערט אַ דיא טוף איז שמוצניג. אַז אַ קינד איז פּאַסירן אױף אַ טוף סקאר קען כאַרום גיט צױס נעכען אױף אױער וואָסער קאי ויא איז פון וואָלל קאי פון בוימטואָלל. ב) אַז עס פאַרניקט ויה וואָסער אױף אַ מיט אָרער אױף אַ באַנק. סקאר קען דעם אָרמ גיט אַב ווישען מיט אַ זא טוף אָרער אַ קינד וואס קען וואָללט וויא נעללען האַל פּאַסען גרין סאָסר נעמט קען פּענעקען אונ אויס דריקען עס. ג) יצנע קאנעל קאנעל קען דער אָרער אױף גיט אַפּווישען אַז אַ רינגע טוף. פּער גאַסכענע נויין אָרער קינער קאנע קען אַב ווישען אָרער גר אין דעם אױפן אַז דיא פּאַסעק נעקט איפּער געפּירט אונ גיט קרויכבאר. ג) אַ קלייד וואס איז גענויטיק געווען אין ווערען

שתי שערות דה מקרי אריגה ואסור לקלוע שערות הראש או להתיר קליעתן כדלקמן במלאכת כונה: הכוּצֵע שתי חוטין דהיינו שפרידי השתי מעל הערב או הערב מעל השתי חייב וצריכין רופאי ישראל לזוהר כשצריכין חוטין מפורדין ליתן על המכה שקורין קניוטין שאסור להפרידם מן הבגד בשבת: הקושר והמתיר (א) כשקושרין שני דגרים ביחד בקשר אחד לא נקרא קשר שהרי אינו מתקיים בכך עד שיקשור שני קשרים אבל בצד אחד אף בקשר אחד מתקיים ולכן אסור לעשות קשר בראש אחד של חוט או פאמשיילע ובכל דגור ובויה"כ יש עושין קשר בפאמשיילע ושוּפך עליה שפיריטום להריח ונמצא עושה מלאכה וכל קשר שדרך לקשור ולהתיר בכל יום הרי זה מתיר, וכל קשר שדרך לפעמים לימלך ואינו מתירו בכל יום אעפ"י שמתחלה היתה כונתו להתירו באותו יום אסור לקשור ולהתיר ולכן הכתונה שדרכו להחליף משבת לשבת אסור לקשור ולהתיר אלא יעשה עניבה ואם אין דרך לקשור

שחובטין על הנדחים עד שיהיו ראויים לטוות אותם: הצובע בצבע המתקיים חייב ואם אינו מתקיים אסור מדרכנו ולכן יש לזוהר כשידיו צבועות מפירות שאכל כגון קארשין וכויצא בו שלא יקנה בבגד מפני שצובעו אם אפשר בכך וכן אם יצא דם מחוטמו או שחתך אצבעו ויצא ממנו דם יש לזוהר אם אפשר שלא יקנה בבגד לכן או ארום ודוקא ברבר שדרכו לצבוע אסור אבל באוכלים לא שייך כלל צביעה: הגמרה מכל דבר הנטוה לא שנא שטוה בידים כמו שמוין הנשים בידים על שפינדעל לא שנא שטוה על שפין רעדיל או אפילו אם לוקח החוטין ושזור אותם שקורין איין גידרייט וכן העושה לבדין שקורין קאפלוישין או פילשצין כ"ז מקרי טוה והייב העושה שום תיקון באריגה חייב משום המסך או משום שתי בתי נירין:

האורג בין בבגד או בקנים או שעושין פענטמערלאך מחתיכת עץ כמו שעושין למכך עליו או בשערות או בכל דבר חייב וה"ה הקולע ב' חוטין או

האר. אויפפלעכטען דיא קאפאר (מאכין זעם) אָדער פארנאנדער פקעכטען. הפוצע אב טיילין צוויי פעדים אין די נעפעכין די לאנגע פון דיפרייטע אָדער ארויסציעהען איין ציינגענוואָגע פארים פון א טוה מָהאר קען גיט אום שָבֵת. פֿעדלשערס באַרפֿען באַרום זעהען גיט אַרויס צעהן אום שָבֵת אַריינגענוואָגע פארים אויף קניוטען צו א וואונד צו לעַען:

הקושר וְהַמְתִּיר פֿערבינדען און אָפּבינדען. (א) פֿער בינדען צוויי זאָקען כאַט קען נר מיט איין קאל נוייל באַן האַלט געס זיך גיט פֿעסט. אָפּער אַ קניפֿיל מיט אָנווי קאל נויא גיטויגליך טָהאר קען גיט. אָפּער אויף איין זאך האַלט זיך איין קניפֿעל מיט איין קאל אויף. דערפֿער טָהאר קען גיט מאַכן אַ קניפֿעל אויף אַ פֿרענ פֿארים אָדער אַ טיקעל און דעסט גלייכען. אַזא קניפֿעל ווידער נוס קען פֿערבינדט און בינדט אָב זענען טאַג מאַג קען מאַכען. אַזא קניפֿעל נואַס קען פֿינט געוואַהליך גיט אָב. אָב צואַ בינדען זענען טאַג מָהאר קען גיט מאַכן. נוען קען נאָט אָפּילו אַ פֿונד. אָבצובינדען איהם דעם זעלבען טאַג דערפֿער טָהאר קען אַ העפֿד נואַס קען ביים געוואַהליך אום אַללע שָבֵת. גיט פֿערבינדען און אָב בינדען נר אַ שליהי מאַג קען מאַכן נוען זיין שפּיינגער איז מאַכען אַ שליהי נר מאַכענדיג דעם שליהי נאָט

זעהען געמאכט ווינטער באַפעלזשען און דער גלייכען או סקאפֿען דיא אָדען פון אַ פֿהקה גדי קען זאלל קאָנען מיט זיי נאָהען די ספֿרים טוהען — דאָס אַלץ איז דיא קלאַכה פון געפֿיץ מָהאר קען גיט מָהא, אום שָבֵת:

הצובע פארבען מיט אַזא פֿאַרב נואַס האַלט זיך מָהאר קען גיט אום שָבֵת מן בתורה. מיט אַזא פֿאַרב ויעדער נואַס האַלט זיך גיט. מָהאר קען אויף גיט אָפּער נר פֿרינגן דערפֿער באַרף קען זיך הייטען גיט אָב ווישען דיא האַנד נואַס זענען רויט פון באַרשען אָדער פון פֿלוש. אָן אַ ווייסען אָדער אַ רויטען פֿונד נואַס נועט רויטער ווערען אָפּער אָן איין עסענוואַרען נואַס זיי איז דאָך גיט דער שפּיינגער צו פֿאַרבען מאַג קען זע אָב ווישען:

המורה שפיגען צו מיט די האַנד צו מיט אַ שפּיינגער צו מיט אַ שפּיינגערדיל, איינברייגען פעדים און דעסט גלייכען אָדער צואַ רעכט מאַכן די פֿילזש פון באַפעלזשין און דאָס גלייכען איז אַלס איין די מלאכה פון טוה פֿערדיקטען גענועפעכטם מָהאר קען אויף גיט: האַנרג נעפען טוה אָדער האַר און דעסט גלייכען פֿלעקטען רויטער מאַכען פענטמערליך פון קין צום צודעקען אַ גלי, דאָס אַלץ טָהאר קען גיט. נוענען טיקסט אָפּילו צוויפֿלעכטען צוויי פעדים אָדער צוויי

אין להקל לחתכם בפני עם הארץ ודוקא לצורך חריבה:
 (התופר א) התופר שתי תפירות דהיינו שחובב מחבב
 עם חום בבגד וחזר וחבב ונמצא שהי ראשי
 החוט מצד אחד וזה אינו מתקיים בלא קשור ולכן
 בעיני שיקשור או אם תפר נ' תפירות אפילו בלא
 קשירה חייב: ב) המותח חוט של תפירה דהיינו דבר
 שדרכו לכפול בקמטים ע"י חוט ונהפך קצת ומושך
 החוט כדי לחברו ולהקפו חייב וצריך לומר בזה אם
 לא שנעשה מתחלה לכך ללבשו בעיני זה: ג) מותר
 להחזיר מוכין שנופלים מכרים וכסחות אבל אסור
 ליתן אותם לבתחלה בכרים מפני שעושה כלי ועוד
 דחיישין שמה יתפור: ד) ואסור לרבך ניידים וכיוצא
 באיות דבר דהוי תופר:

הקורע א) אסור לקרוע שום דבר אפילו כשאינו
 מכוין לעשות כלי ומכ"ש דאסור לקרוע נייד
 לקנח בו דהוי תקון כלי וכן אסור לקרוע עלין מן
 הלולב אפילו ביו"ט ולקשור בו הלולב דהוי תקון מנא
 שהרי בלא"ה לא יוכל לקשור בו: ב) אסור לקרוע

אוחו רק לעשות עניבה ובלא כונה נקשר מותר
 לחתירו: ב) וכלים שקושרין את פיהם במשיחה מותר
 לחתירין או לחתכן בסכין ולכן מותר לחתוך הדומין
 כדי לפתוח בופעלקע עם משקין: ג) כל מיני אובלין
 שקשרן מותר לנתק שכל זה דינו כעשוי להתיר בכל
 יום. וכן מותר לקשור ולהתיר בעשבים אבל עם עלי
 לולבין או קש אסור שדרכו להתקיים ומ"מ אף בכל
 דבר שמותר לקשור לא יעשה קשר אמיץ וחוק דהוי
 מעשה אומן: ד) אם נפסק החבל מן הדלי ששואבין
 בו מים יכול לקשור שם חגורה או פאטשילע דבר
 שאינו ממשל בודאי דהוי כעשוי להתיר בכל יום:
 ח) הפותח חבלים חייב משום קשור וכן המפריד
 הפתיל חייב משום מתיר: ו) אם נשממו רצועות
 מנעליו או בגדיו במקום שדרכן לעשות קשר בראשו
 אסור להחזירם ומכ"ש במנעלים חרשים או במכנסים
 דאסור להכניס רצועות לתוכן אפילו בלא קשר רגורין
 שמה יקשר וכן אפילו בישנים רק שהנקב צר ויש
 מורה להכניסו דאסור. וזוג של מנעלים התפורים יחד

א פאר צו נאמבענע גענאהמעט לייף פאר קען גיט מער
 גאנגערשניגען ביינען אז קען המ נעדר נאמדיג:
 ותופר נאקען. נאקען צוויי נאקען דאס הייסט:
 אריינשטעקען א נאקעל מיט א פאך בו אין
 א סוף איינפאל און א צווייטען פאל. גיידע געקען
 פארם זאלען אויסקומען פון איין זייט — וואס דאס
 האלט זיך דאך גיט אנדערס פיינען. אז קען פאקט
 אויף איין זעק אקניפעל — סתאד קען גיט, ווען קען
 פאקט גיט קיין קניפעל. פאנגט זיך דער איסור אן
 ערשט מיט דעם דריטען פאל אריינשטעקעלען דיא
 נאקעל. ב) א ציהע טאדו פאדים אויף אונא אייז
 אין א פנד, וואו עס איז געמאכט געווארען וזיך די
 פאדים קניישען (פאלמען) און קען ווילל א נויצע
 סתאד די פאדים, גרי צו פערפעסטיגען עס. דאס
 סתאד קען גיט, פיינען ווען לבתחלה איז עס אזוי
 געמאכט געווארען אזוי אויף ציהען: ג) אריינגעפאלענע
 פערדען פאג קען צוריק אריינלעגען אין קיסען. אקער
 לבתחלה אגשיפען א קיסען מיט פערדען סתאד קען
 גיט. ד) אקלעגען אן וואס פאפער און דער גלייכען
 סתאד קען גיט:

הקורע געבייסען. קען סתאד קיין זאך גיט
 געבייסען. הן ליינאנד אדער איין אנדער
 שטאף. הן פאפער. קען סתאד אויף גיט געבייסען
 בלעמען

זיך פאר גינגען ניט וויללענדיג פאג קען געביינען.
 ב) גלים וואס ווערן אריינגעפונדען מיט א שטרקעל
 פאג קען געביינען. נאמאר צושינגען דאס שטרקעל
 מיט א מעסקער. קען פאג אויף צושינגען די פערדים
 פון א פלעשיל מיט פאקע. ג) קען פאג געביינען
 אדער געבייפען זעקען קניפעל וואס איז פערבונדען
 אים אין עסקענאונג ווייל דאס איז גימאכט אויף אפ
 צוויי גינגען אלע געוואונדליך. אויף פאג קען פער
 גינגען און געביינען מיט גראז. אקער מיט בלעמען
 פון א לולב אדער מיט שמוזיה סתאד קען גיט. מיט
 דער זאך (ואס קען פאג אפילו פערביינען. סתאד
 קען גיט פאקען קיין צו א פערפעל קניפעל. ד) אז עס
 בייקט זיך אפ דר שטריק פון עפער ווילל קען געביינען
 א גארפעל אדער א טיפעל און דערגלייכען. ה) דרייען
 און אפברייטען שטריק סתאד קען גיט. ו) אז עס
 גינגען זיך אפ און נעמען זיך ארויס די שניידליך פון
 דיא לייף אדער פון א פנד אויף אונא ארט וואו עס
 ווערט געוואונדליך געמאכט א קניפעל סתאד קען אפילו
 פערביינענדיג גיט אריינגעקען און פערביינען. ג) פארט
 נאך איז גיט לייף. באן סתאד קען אפילו גיט פער
 גינגענדיג גיט אריינגעקען צוריק דיא ארויסגעוואקסע
 שניידליך. אין אלעם לייף ווען די לאקעט איז גליין
 סתאד קען אויף גיט צוריק אריינגעקען דעם שניידעל.

המשתמר אבל סוס וחתול שמרדו וכן אווים ותרנגולים שקנה מחדש ולא הורגלו כבר בביתו לבוא מעצמם או שמרדו ואינם חוזרין עוד לביתו אף זה אסור. כללו של דבר אין חילוק בין אווים לשאר בהמה וחיה ועוף אלא אם הורגלו כבר בביתו ובאינם מעצמם לביתו מותר לעמוד בפניהם שיחזרו ממילא או לבית אחר אבל אם לא הורגלו עדיין בביתו אף זה אסור ומ"מ כיון שאינם שומעין להמורים יש להקל ע"י אינו יהודי דמ"מ אפילו כשיכנסו לבית אינו ניצוד שאינם נוחים להפסם שם ובלבד שהאינו יהודי לא יצוד אותם בידים דוהו צידה פן התורה: (ב) צפור שנכנס לבית דרך חלון אסור לסגור החלון אא"כ בזמן קור ואינו מהכוין כלל בשביל הצידה מותר כיון שאין בו צידה מראווייתא עדיין שוירי אפילו בבית אין נוח לתפסו ולכן אם יצאה צפור מתוך חקן שלה שקורין שמיני לתוך הבית אע"פ שנכנסה מאליה לתוך חקן אסור לסגור הדלת של חקן שהרי היא צידה מדאורייתא. וכן תרנגולים ואווים שלא הורגלו

גזירים חבוקים ביחד שדבקום בכונה ונעשה לקיום אבל אם במקרה נתדבקו רפים בספר ע"י שעה וכיוצא בה מותר לפתחו: (ג) כלי שקושרין פיו בחושין או בכנר מותר לחתוך הרום ולקרוע הכנר מעליו אם צריך לכך:

צידה (א) הצד דבר שדרכו לצוד כגון כל חיה ועוף חייב ודבר שאין דרכו לצודו אסור מדרבנן ולכן אסור לצוד זבובים או פרעושים אא"כ הם עוקצים אותו או מותר ליטלן בידו ולזורקן אבל לא יתרגם כמו שנכתוב לקמן ברין השוחט וכ"ש דאסור לצוד בהמה וחיה וחתול ועופות שמרדו וברחו דבאלו אם צדן חייב חטאת ואווים ותרנגולים וכל בהמה וחיה שנרדל בביתו והורגלו כבר בביתו ואפילו אם יוצאין יבואו מעצמם לביתו אם יצאו מביתו אסור לצודן ולהפסן בידים דע"כ הם מוקצים אבל מותר לומר לנכרי שיצוד אותם אם מתיירא שמא יאבדו ואם תינוק צד אותם אין מוחין בידו וגם יש להתיר לעמוד לפניו עד שיכנס לאיזה בית או לאיזה מקום

עופות. וקאם נענין נענואהנט צוא היטען ד"א שמוזב אונ אז ויי געהקען ארויס. געהקען ויי ויה גענואהנליק אליין אים. ווי א מאנו א דון א גענוויינטע דאפטש פער טהאר ויי אויך גיט אנהעקעטעו אונ אריינברענגען אין שטיב. אָבער א נכרי פאג פערן עם היטען טהאר. ווען פערן האט מוזא וויא זאלען גיט פערלאנגען געהערן. א קינד בארף פערן אויך גיט שטאָרען ווען ניי געהקט ויי אן. אויך פאג פערן פעהען געהערן ויי. גיז ויי געהערן אביין אין שטיב אָבער אין שפאלל. אָבער א פערד אָבער א קאפין. וואס רייטען ויה ארויס אָבער אָפילו א מאנו אונ א דון. וועלכע פערן האט גיט לאנג געקויפט אונ זענן נאך גיט ציגענוואהנט צום שטיב טהאר פערן דאס אויך גיט. פון דעם ווענען. גאין גריכה קאן פערן לאזען א נכרי אריינברענגען וויא אין שטיב. אָבער מיט די האנד אנהעקעטען. דאס טהאר פערן דורך א נכרי אויך גיט. (ב) אז עס איז אביין אין א שטיב א פויגעל דורך א פונסטער. טהאר פערן גיט צו פאקען די פונסטער צו דעם זענען די פויגעל זאל גיט פאקען ארויס געהערן. ווען א פויגעל איז ארויס פון אויך שטייגעל אונ האט ויה צוריקגעקומען אהין. טהאר פערן באן גיט צו פאקען די שטייגעל. אַנעלכע היגער וואס זענן נאך גיט צוא גענוואהנט גענואקען צום שטיב טהאר פערן גיט אריינברענגען אין היגער זאמאל

בלעטטער פון א לולב. צוא פערבינדען דעם לולב. (ב) צוויי פאפערען וואס פערן האט וויא להתחלה צוא זאמטען געקלעבט מיט א פון אונ גדי וויא זאלען ויה האלבען. טהאר פערן גיט אפרייטען אייגעס פון צווייטען. ווען עס האפען ויה אָבער צוויי גלאקטער פון א פער צופאלליג (במקרה) צוזאמגעקלעבט. מיט מאקס אונ דערגלייכען. פאג פערן וויא פערנאנדעבייטען אייגעס פון צווייטען. (ג) א גלי וואס נערט פון אויגען פערבונדען מיט א טיכעל אָבער מיט פארויס קאג פערן צו שניידען ד"א פערדים אונ אפרייטען די טיכעל. ווען פערן האט נאטהיני צו אפטרעטען:

צידה פאנגען. (געקען אויך נאכט). (א) פאנגען אונ זאך. וואס עס איז דער שטייגער צוא פאנגען וויא א דיה. אָבער א פויגעל. טהאר פערן גיט. אָבער אונ זאך. וואס עס איז גיט דער שטייגער צו פאנגען. וויא פליענען למשל. איז פערבאטען נור קרבבונג דעריבער טהאר פערן גיט תאפען גיין פליענען אונ דער גלייכען סיידען אז ויי גייטען אונ באן פאג פערן וויא אויך נור ארויס וואקען. אָבער גיט האנגענען. א פהקה אָבער א ביה וויא א קאפין למשל. אָבער עופות ווען ויי האפען ויה ארויסגעריסקען פון שטיב. אונ וולען גיט גיין צוריק. טהאר פערן ויי גיט אנהעקען אונ צוריק ברענגען פון שטיב. אָבער אַנעלכע חיות אונ

עדין בביתו אמר להבנים ללול שלהם ולכתום הדור שלא יצאו שכל זה הוא צידה דאורייתא: (ג) אמר להעמיד בשבת מצודה לצוד העכברים: (ד) הגומל דג ממקום שצריך מצודה אפילו במקום שכבר ניצוד בו חייב:

השוחט (א) השוחט ובכלל זה הדורג איזה בעל חי שיהיה אפילו פרעוש או שפן חייב ולכן אמר למלול בירו הפרעוש אבל כנים מותר להרוג שאינו נקרא בריח שאינו פרה ורבה ודוקא כנים מראשו רשם אין דרך להיות פרעושים אבל המפלה בגדיו אמר להרוג אפילו כנים ששם שכוח אף פרעושים וגוריון שמא יהרוג גם פרעושים, ובלילה שאינו יודע אם הוא פרעוש או כנה אמר למלול רשמה הוא פרעוש אלא יורוק מעליו. (ב) המוציא רם או עושה חבורה עד שנצטרר הרים בבעל חי חייב משום שוחט דהיינו נמילת נשמה ולכן מי שחתך באצבעו וכיוצא בו אמר למצוץ הרים וכן אמר למצוץ הרים שבין השינים וכן אמר להניח צוק ואלב על מכה להציא הרים וכן יזהר בשיצטרך להעמיד עלוקה שקורין אייגלען פיווקעס להולה שאין בו סכנה שלא יעמיד רומא ישראל אלא ע"י א"י וכ"ש

המפשיט העור מן הבשר חייב: המולח והמעבד (א) המולח והמעבד העור באיזו ענין שדרך לעבדו או חייב ולכן

אמר לדרום על השויר בגללו כרי שיתקשה או לרכך אותו בידיו כדרך שהרצענין עושין ואמר ליתן העווי לבית הדרים ופשיטא דאמר לרכך העור בשמן או בשאר דבר ולכן אמר למשוח מנעלין בשמן אפילו אין כוונתו רק לצחצחו: (ב) דבר שאינו אוכל גמור כגון חלב או שומן י"א דיש בו עבוד מן התורה והמולח חלב או שומן חייב אבל באוכלין גמורין לכ"ע אין בו חיוב ומ"מ אין עושין מי מלח הרבה ליתן לתוך הנכבשים או כמו שדרך ליתן לתוך החמאה רק מה שצריך לאותה סעודה וכן בשר או דגים וביצים מבושלים וכיוצא בהם שאין המלח מועיל להם מותר

ע"י שפן חייב ולכן אמר למלול בירו הפרעוש אבל כנים מותר להרוג שאינו נקרא בריח שאינו פרה ורבה ודוקא כנים מראשו רשם אין דרך להיות פרעושים אבל המפלה בגדיו אמר להרוג אפילו כנים ששם שכוח אף פרעושים וגוריון שמא יהרוג גם פרעושים, ובלילה שאינו יודע אם הוא פרעוש או כנה אמר למלול רשמה הוא פרעוש אלא יורוק מעליו. (ב) המוציא רם או עושה חבורה עד שנצטרר הרים בבעל חי חייב משום שוחט דהיינו נמילת נשמה ולכן מי שחתך באצבעו וכיוצא בו אמר למצוץ הרים וכן אמר למצוץ הרים שבין השינים וכן אמר להניח צוק ואלב על מכה להציא הרים וכן יזהר בשיצטרך להעמיד עלוקה שקורין אייגלען פיווקעס להולה שאין בו סכנה שלא יעמיד רומא ישראל אלא ע"י א"י וכ"ש

פיש, וקאם ליעגמ פון פאר שפית אין טיאקער מדיאר קען גיט ארויסקען פון קארט אפילו אויף א גאנץ קורצע צייט:

המפשיט אראבשינדען די הויט פון לייב מדיאר קען גיט אונ קען איז חייב:

המולח והמעבד איינזאלצען אונ אויסארגיישען. קען מדיאר גיט איינזאלצען אונ

אויס ארגיישען א פלל אקער אויסקעמטען קיט די פיס, קדי עם נאלל הארט נערען. אקער בייגען קיט דיא קאנד, עם נאלל ווייך ווערדען, וויא די שוסקער מדיגען. מיט בויכאיייל אקער קיט איין אנדער פעטסס מדי קען די פלעל געוויס גיט ווייך סאקען אונ קען איז חייב אויף דעם סהקת די קלאקה פון סעפד, דערום מדיאר קען גיט אויס שפירען די טשיינעל קיט בוימאל אונ דעקט גלייכען ווען קען היינט אפילו נור סאקען גיט גלאנצן. (ב) גיט גיין אפסקע געסקענונגן וויא דקשעל, חלב אקער שפאלץ איז א סקרא, אז קען מדיאר גיט זאלצען אום שפית, אקער ווייךליבע געסקענונגן קאג קען געוויס, פון דעסקענונגען דיאר קען גיט איינזאלצען קעדר וויפיל קען כ"ף קאקען אויף

שטאלל (באמנה) אונ צוא סאקען די לאך ווי זאללען גיט ארויס געקען. (ג) קען סקרא גיט שפעלען אפאסקען פאר קיין. (ד) קען סקרא גיט ארויס געקען א פיש פון דעם ארט וואס קען דיאר קארטען קאדן א געמיך, אפילו פון דעם ארט, וואו דער פיש איז שוין געפאנגען געווארען:

השוחט שפעטען. קען סקרא גיט שאקטען (קוילען) אקער טרענגען א תנה, אפילו א פלויה. אקער לייז קאג קען יע הרגענען. אונ דאס אויף נקא פון קאג אקער פון דעבר אקער פון א קנד איז גיט דעקט סאקער ברנת ער אפלויה, אונ גיט גאקט או קען ווייס גיט אויב דאס איז א פלויה אקער א לוי מדיאר קען פון קקט גיט ברענגען. (ב) לאזען גלוט אקער סאקען א וואונד ביי א תנה מדיאר קען גיט שפית, קען מדיאר אויף גיט אויסגיגען די גלוט פון איין איינגעשניטענעם פינגער אקער פון האקלעס, אויף מדיאר קען גיט צו לעגען א זאלב צוא א וואונד, לאזען שפעלען פיווקעס גיט קיין געפארליקען תלה דיאר קען געסקער דיקה א געוויקען פלדשער, לאזען גלוט מדיאר קען געוויס גיט. סידען ביי א געשעליקען תלה. (ג) א לעקערען

למלחן לצורך אותה סעודה אבל לא לצורך סעודה אחרת: ג) אבל צנון וה"ה בצלים וקמניות ואוגערקעס שהמלח מועיל להם אסור לפור עליהם מלח רק שיטבול כל התיבה ותיבה ויאכל וכ"ש דאסור לפור מלח על פולין וקמניות אפילו לאכלן לאלתר וכ"ש דאסור לכבוש כל מיני ירקות או פירות אפילו בלי מלח רק במים לכד: ד) אסור למלוח בשר או דג כדי שיקלוט המלח אפילו במקום הפסד: ה) אסור להרית בשר שלא נמלח ומתיירא שיעבור וסן ג' ימים וכ"ס ע"י נכרי מותר: ו) מותר לעשות מין שיטבול שקורין מאוריע שעושין מחתיכות צנון ובצלים שכוין שנוהגין לתוכו תיבף שמן וחומץ מחליש כח המלח: ז) אסור לשפוך שכר או יין לכלי שיש בו חומץ כדי שגם הוא יתחמץ: חללו של דבר כל דבר שהמלח מועיל אסור דרמי קצת לעבוד: הממחך א) הממחך דהיינו המעביר שער או צמר מעל העור עד שמחליק העור או המשפסף אפילו בידו על העור המתוח על העמודים שקורין ראם

כמו שהסופרין עושין לעשות קלף או כמו שהבורסקין עושין בכל זה חייב משום ממחך וכן הקולף סן העור ולפיכך אין סגררין בסבין ואפילו בזפרניו מנעל בין חרש בין ישן שקולף העור אבל מותר לקנחו בקורה או בחרס המוכן שאין בו משום איסור מלטול והברול שלפני בהכ"נ אם אין לו חוד אלא שהוא עב בראשו מותר לקנח בו: ב) אסור לשפסף המנעלים בשבת בידו או ע"י כנר לצחצחו ופשיטא ע"י משיחה שקורין שוהואקס רהוי ממרח והמסרח בשעוה ובכל דבר הנמרח כנון ופת וחלב וכיוצא בו על רטיה או על כלי או על כל דבר חייב ולכן אסור למרח רטיה אם לא לחולה שיש בו סכנה אבל באובלין לא שייך ממחך ולכן מותר למרח חמאה או פירות על להם: ג) המסרח שיער מן הנוצח כדי שתהיה הקנה חלק כלא שער חייב משום וממחך: ד) מותר לשפסף כלים עם חול ובלבד שלא יוזן בו מים אבל לא כלי כסף עם וויין שמיון ולא במלח שכן דרך האומנים לעשות:

אויף דעם קאל עכשען. ג) דאס איז אלץ געזערט נעגען פלייש. קיש געקאכטע איזער אונ דער גלייגען נאם די וילץ ניצט זיי ניט. אָפּער ציגעלע. רעטפאר אָגערקעס. נאָם די וילץ איז ווי ניטצליה פּהאר קען גיט געשימטען קיט נאלץ. אונ קען דארף טינגען געדע שמיגעל געזונגער. געשימטען פאב אונ ארעם קיט וילץ פּהאר קען געוויס גיט אפילו ווע קען פראקט ווי גלייך עססען. איינגעקעסען געקניע אָדער פירות. אפילו אָהן נאלץ נור אין וואסער אליון. דאס פּהאר קען פּהאי גיט. איינזאלצען פּהייש אָדער פּיט עס נאלל איינגעקעסען דא וילץ פּהאר קען גיט. קען קען זוף דערביי אפילו האבען ווער ווייטס פיעל שאקען. ה) איינגעזאנדענעם פלייש פּהאר קען גיט אב שוועקען דרף א נכרי פאג קען. ו) קען פאג פאקען א געוויקע גערקט. נס פּעשעעהט סח רעפּטיה אונ ציגעלע. אָפּער נור אין דעם ארפן צו קען לענט דארין גבייה אריין בויסעל. אָדער געסקיג נאָם דאס שטיאכט אב די קראפט פח די וילץ. ו) ביער אָדער וויין פאג קען אריינגעסען אין א גלייז אין וועלכע עס איז דא געסקיג פּהייז וילצען אויף איינגעווערט ווערען. מיט איין ווארט. געדע וואו נאָם דא וילץ איז צו דעם ניטצליה פּהאר קען עס גיט וילצען ווייל דא איז א ביעסעל גלייך צו אויסאר גייטען:

במחך אָבנלעטין. א) קען פּהאר גיט אָבנליבען אָדער אָפּבאָרצען פּהאר אָדער נאלל פּין אַשמיק פעלל. אפילו קיטין האנד פון דא פללל (וואס איז אָנגעצויגען אָן די ריסקען. ווי דא סופרים סוהען. צו מאכן סח דעם פאקטעט. אָדער וויא ביי דא געזענער. קען פּהאר אויף גיט מיט א קעכער אָדער מיט דא געגול אָפּרייבן די גלאַטע סח א שוף ביי אַנייטעם פּאי איין אלטען. אָפּער מיט א שטיקעל האלץ אָדער מיט א שערקעל (וואס קען פאג האלקען אום שוּר) אָדער איבער דעם איינען. (וואס איז אַיינגעשלאָגען אין פּיט המדרש בייים אַיינזאנג. ווען ער איז נור גיט שאַרף. מיט דא אלטע זאכען פאג קען גע אָבנליבען דא גלאַטע סח א שוף. ב) קען פּהאר גיט פּוּצען דא קאמאטען מיטן האנד אָדער מיט א שוף. בפרט נאָך מיט שוה וואקס. געשטיקען מיט וואקס. שעה. חלב אונ דעקט גלייכען א וואונד אָדער א פלי פּהאר קען גיט פּוּצען א געפארהליבן דרף. איין עסקענווארג פאג קען שטיקען מיט פּוּמע. זאפט אונ דער גלייכען. ג) קען פּהאר גיט אַויסטיקען די פּהאר פח א פּוּמע. עס זאל גלייכען גלאטעט. אָהן פּהאר. ד) קען פאג שויערן גליים מיט זאנד. אָפּער אָהן וואסער. אָפּער וילצערען גליים מיט וויינשטיין אָדער מיט נאלץ פּהייז קען גיט:

שתי רשימות בדרך שהמציירים רושמים חייב ולרוב הפוסקים אמרו לא כתב שתי אותיות בכתב שכוונתו מ"ת אלא אמרו בכל כתב ולשון חייב ולכן אין להקל לכתוב ע"י א"י אלא לצורך גדול מאד; ב) אמור לכתוב שום אות או ציור שבעולם ואמרו במשפטן על השולחן או על הלחלוחית שעל הזוכיות של הלוגות או בחול ואמרו לעשות רשימה על פנקס של שעות הנייר אמור וכ"ש לעשות רשימה על פנקס של שעות דאמור; ג) כל מה שאמור לכתוב אמור ג"כ למחוק ולכן צוקער גיבעקס או עוגות שנכתב עליו ע"י צבע או שיש עליו ציור בצבע אמור לשברה אבל ציוריים או אותיות שנעשה ברפוס בלא צבע מותר; ד) ואם נמף שעות על אותיות אמור למלקו; ה) אמור לשבור חותם שיש בו אותיות ואמרו לומר לעובר בזכונת אמור וכשמביאין אגרת חתום לא מיבעיא דאמור לומר לשבור החותם אלא אמרו לומר לו שקרע הציור מביב החותם אמור אלא יאמר לו הלא אין אני יוכל

המשרטט הדינו כשרוצין לחתוך עור או נייר או שארי דברים משרטט תחלה כדי שיכוין היתוכו וכן נייר או קלף או כל דבר כדי לכתוב עליו אמרו רק שתי אותיות חייב בין ששרטט בצבע או בצברניו או בכס דבר חייב משום משרטט; הבחנתך לאו דוקא בעור אלא בכל דבר שמקפיד על חיתוכו לעשות במרה ואמרו קוסם לחצוץ שיניו נקרא מחתך וחייב. ולכן אם ח"ו מאנשים כותים לאדם שימכור סחורה ויוצא צריך ליותר שלא יחתוך מן הסחורה כיון שהוא מקפיד על המרה אלא יעשה ע"י הכותים אבל באובלין אמרו באובלי בהמה בנון קש ותבן אין בו משום מחתך ולכן מותר לחתוך מן הקש כדי לחצוץ בו שיניו אבל אם מחתך כדי לסתום בו פי הבית ויוצא בו חייב; הכותב א) הכותב כדי או בכל דבר המתקיים ע"ג קלף או נייר או על כל דבר המתקיים אפי' לא כתב רק שתי אותיות וי"א אמרו לא רשם רק

אנייא שצריכען פאקען. מקאר קען גיט מן התורה. גאה דיא מייסקען פוסקים איז גיט נדר שביינען אין דעם פתב. אין ועלכען דיא פקדי תורה ונעוים געשרייבען (אזויזות סודיעות). נור אפילו אין זעקען פתב. מקאר קען גיט שרייבען. איז קען איז חייב. נען עם איז אצרויססען גיט, קאן קען זיך מקל זיין צו קאנען אנבריי שרייבען. בו קען מקאר גיט פדברען פאקען. מין ציור גילד אונ. מין. אית אפילו מיט א געמראנג אויפן טיש. אדער אויף די פייכטיגקייט פון דיא פענכטער גלאז. אדער אין זאקד. אדער מיט דיא גאנעל אויף פאפער אויף א בוק פון נאקס מקאר קען געוויס גיט. ג) דאס וואס קען מקאר גיט שרייבען מקאר קען קען גען אויף גיט. דארום מקאר קען גיט דער פקענען צוקער געקעקס. אדער קיכען קום אויף זיי אין וואס אנגעשריבען אדער אויסגעקאלט מיט א פארב. אדער אעלכע גילדער אדער בוכשטאבען. וואס זיינען אויס געזאמסען גענומען אין א פוסקס (ועלכער האט דיא געשטאקט פון א בוכשטאב אדער א גילד) און פארב פאג קען צוגעקען. ד) קען מקאר גיט אראפגעקעקען. מין מראפען (נאקס נאן איין אות א בוכשטאב. ה) קען מקאר גיט צוגעקען א פעקטשאט מיט בוכשטאבען. אפילו הייסען א גברי מקאר קען אויף גיט. פון א פערענעלעכען פריי מקאר קען גיט נדר הייסען דעם גברי צוגעקען די ניעעלי.

אמרו

קען קען אפצייבען דאס הייסט אנצייבענען אויף א פעלל אדער פאפער אונ קעקס גלייכען דעם צום. וואו קען וול נאכדער צא שרייבען קדי קען נאלל קאנען צושרייבען ריכטיג. אדער לינירען א פאפער צו שרייבען דארף. פירי נור אוןי בוכשטאבען איז קען הייב. סאי מיט פארב. סאי מיט די נעגעל. אדער מיט איין אנדער זאך; כותבה צו שרייבען. אונטער דעם איכר פערשטאקען קען. שרייבען נעקע זאך. וואס קען נעקס עם נאל זיין געשטימפען מיט א פאס. אפילו ארום שרייבען א דינגע האלבעל אויף אויס צומאקען דיא ציין מקאר קען אויף גיט. ווען קען גיט אזוי דעם ידען. צא פערקויפען אויס שפוט טוף דיא קען וועניגקענעם נעקען דער גברי נאלל אפשיינדען. איין עםסענווארג אפילו פא עקענס פון א פתקה. נוי לשמרויה קפשל. פאג קען שרייבען. אדער נור אויף אונ זאך. וויא אויף אויס צומאקען די צאקן אונ דעקס גלייכען. אדער אויף אונאנדער נון דסיינו צא צומאקען א פאם אונ דער גלייכען. מקאר קען גיט אונ ער איז חייב; הכותב שרייבען. א) שרייבען מיט טינט אדער מיט איין אנדער זאך. וואס האלט זיך נור אויף פאפער. פארקעט אונ אויף נעקע זאך. וואס האלט זיך קענער אדער וועניגער. אפילו נור אוןי בוכשטאבען איז קען הייב. עם איז דא א פקדיא. אז אפילו נדר

ואינה מועילה כלום לסוכה. וכן אמור לתלות וילון בפני הפתח או החלון אם כורך מלמטה ומלמעלה אבל אם אינו כורך מלמטה מותר דוה לא מיקרי מחיצה כלל דכל שאינו יכול לעמוד בפני הרוח מצויה אינה מחיצה כלל ואינה מועילה כלום: (ב) אם יש חלון או חור בכותל מותר למתום אותו בדוה שאין דרך לכמלו שם כגון כבנר אבל בדבר שדרך לכמל ולהניח שם אמור דהוי כמסוף על הבנין: (ג) נגר שנועלין כמו שעושין חור בכותל אצל הדלת ותוחבין שם חתיכת עץ אם לא הכנינו לכך מע"ש ע"י מעשה אמור אפי' למלמל ממעם מוקצה ואם הכנינו לכך ונועל בו תמיד אפ"ה יש להסתפק דאפשר דאפ"ה אמור אפי' קשור כדלת ואם כלי גמור נועלין בו אפילו אינו קשור: (ד) חלונות ודלתות הבית אפילו אם תלויים על צירים שקורין זאוויעסקעס הנושלם או מחזירם חייב משום בונה או סותר ואפילו ע"י א"י אמור וכ"ש החלונות הקבועים בבית בלי צירים

לקרות וממילא יבין וגם זה ברוחק כי בעו"ה הרבה חילול שבת יוצאין מזה דבלא"ה אמור לקרות אגרת שכתוב בה עניני מו"ם ועניני מלחמות ואפילו לעיין בכתב בלא קריאה אמור אפי"כ אינו יודע מה כתוב בו וגם אז אינו מותר רק לעיין בו: (ו) אמור לעסוק בשום משא ומתן בין לקנות או למכור לשכור ולהשכיר בשבת שמה יכתוב וכן אמור לקנות קנין בשבת אפילו אגב סודר שקורין קבלת קנין: (ז) אמור לצחוק שום צחוק שדרך לכתוב שמה יכתוב ולהרויח הכל אמור: (ח) תבונה והמתור והמכה בפמי"ש (א) הבונה או מותר בנין קבוע חייב ולכן גורו חכמים ואסרו אפי' בנין עראי דהיינו תלות סוין או להעמיר פאראוואן אם המחיצה הויה בא להתיר איזה דבר שיהיה אמור בלא זה כגון מי שאין לו סוכה רק שעושה מסרינים וכיוצא בו אמור דאם כורך במשיחה מלמעלה ומלמטה עושה מחיצה ואם אינו כורך גם מלמטה באופן שאינו יכול לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה כלל

אפילו הייסען צרייפען דעם קאנווערט מ'האר קען אויף גיט, קען ב'ארף ניר זאגען דעם נכרי; איזה קען דאף גיט לעען, אונ ער וועט שוין סכר'א פערשעען וואס קען טיינט. אונ דאס איז אויף ערלויבט פאר א גויסיה, ווארום א רויץ אללע מעשיות מ'האר קען שבת גיט לעען א געשאפטס גריף, גייעס וועגען ס'קמנות אונ דעקט גלייבען, אפילו קוקען אין אונ גריף אונ גיט לעען אויפין קול, מ'האר קען אויף גיט, סיידען אז קען ווייס גיט פאראויס ונס קארמען שטעקט. (ו) קען מ'האר שבת גיט האנדלען, גיט קויפען, גיט פער קויפען, גיט דינגען, גיט פער דינגען, קאפער וועט פון דעם קומען צושרייבען, סקבל קנין ניין אים שבת מ'האר קען אויף גיט, (ז) קען מ'האר גיט שפעלען אזא שפיעל וואס פאדערט צו פער שפייגען, אין געלד מ'האר קען, קיין שפיעל גיט שפיעלען;

עם גיט מ'הארען מאכען אים שבת, ווען קען מאכט למשל א סוכה פון לייליקער, איז אויב קען גינדט די לייליקער צווא פון אונטען אונ פון אויבען, דאן איז די סוכה א כש"ע אפער, עם הייסט געבאכט א מחיצה אונ קען מ'האר, עם גיט, גינדט קען אפער גיט צו פון אונטען אויף אזוי, אז עם קאן זיך גיט האלמען אפילו פאר א געוואהנטליכע ווינדעל, הייסט עם אפילו קיין מחיצה גיט אונ, עם איז ערלויבט צו מאכן אים שבת, אפער, קיין סוכה איז דאך גיט, קיט א פאר האנג וואס האנגט אויף איפער א מידר אפער אויף א פענקטער איז אויף אזוי דער רין, ווען פון אונטען גינדט קען גיט צו קאג קען, גינדט קען פון אונטען אויף צו מ'האר קען גיט, (ג) א שטיקעל האלצעל וואס ווערט אריינגערוקט אין דער לאף, וואס אין דער וואנד ביי די מדייר, איז אויב קען האט עם גיט אונגענויט צו דעם אנועס פון ערב שבת, מ'האר קען עם אפילו גיט האלמען צוליב מיקצה (ועה ווייסער), אז קען האט עם פון פרידער אונגענויט איז אויף א סכרא, אז קען מ'האר אויף גיט גימען, סיידען אז דאס איז אונגעבונדען אין מדייר, ווען דאס איז אין אפער גלי מאג קען עם געברויכען ווען עם איז אפילו גיט אונגעבונדען, (ד) פענקטער אפער מדייקע וואס דאנגען אויף וואו עסקעס מ'האר קען גיט אראנגעקען אונ גיט ארויסקאנגען אפילו דורך א נכרי, גקניט נאך

אועלכע

מותר אבל במים ופת ושעוה וכיצא בו וממרו
 וזו מלאכה מן התורה ואסור אפילו ע"י א"י : י) אסור
 לעשות אהל בשבת לפיכך אסור לפרוס וילון שקורין
 פיראהנג אם הוא מקיף מג' צדדי המטה וגם למעלה
 וכן אסור לפזוז הסדין על עגלה או על עריסה של
 קמן אם לא שהוא כבר פרוס מע"ש אפילו רק ספרו
 אוי מותר דהוי תוספת אהל עראי וכן אותן התיבות
 שיש להם כיסוי שמושכין אותן שקורין שופלאד
 אסור למשוך כולו ואם משך אסור להחזירו וכן השיש
 קעממיל מן השולחן אם משך כולו מן השלחן אסור
 להחזירו : יא) ובסעודות גדולות שמניחין הפס על
 חביות כשצריכין שולחנותו יחד שיניח הצד הפתוח
 מהחביות למטה על הארץ : יב) אסור להחזיק בידו
 דעחיל או פאראמאנטק להציל מן הגשמים או מן
 החמה שהרי עושה אהל ולכן יש אוסרים ג"כ ללבוש
 קאפעלוש בשבת : יג) אין בניו וסתירה בכלים לפיכך

דזויב : ה) החומר גומא בין בקרקע או אפילו בעפר
 וחול התלושין או באשפה אם צריך למקום הגומא
 ה"ז חייב משום בונה ולכן המממניגים מעות או
 סחורה כשמתרין שלא יגולו מהם חייב שהרי צריך
 לגומא : ו) ואם יש גומא בבית ומלאו עפר הוי בונה
 ולכן אסור לכבד הבית שמא ישוה גומות ואפילו
 מרופץ בקרשים או אבנים דלא פלוג רבנן אלא וכבד
 ע"י שינוי בכנף אווה או בכנף אי ע"י א"י : ז) רקק
 ע"ג קרקע לא ישפשוף בהגליו הרוק שמא ישוה גומות
 אבל מותר לדרום על הרוק ובלבד שלא ישפשוף :
 ח) חצר שנתקלקל במי גשמים אסור ליתן שם דבר
 המבטלו כגון חול ואפר דהוי כמסופי על הכנין
 אבל אם אין כונתו לתקן החצר רק ליפתו או
 לבסות דבר מאוס מותר : ט) העושה נקב בבית או
 בשאר בנין חייב ואסור לעשות נקב חדש בחבית
 וכן אסור לסותמו אפילו בקש ותבן אבל ע"י א"י

א לאה סקאר קען אויף גיט אפילו מיט היי אָרער
 שטריחה, דורך א גברי פאג קען גע. מיט לעהם
 פעה וואקס אונ דעסגלייכען סקאר קען גיט פערשטיקן
 א לאה אפילו דורך א גברי. טייל כאס איז איין אסור
 מן התורה. י) קען סקאר גיט פאקען קיין אהל
 (געצעלט) דעריבער סקאר קען גיט אויפהאנגען
 א פארבאנג אויף א געטמקעל קען ער געקומט
 די געטמקעל ארום פון דריי זייטען אונ פון אויבען.
 אויף סקאר קען גיט אויס שפרייטען א זייליק איבער
 א וואנען אָרער איבער א וויג. סיידען ווען עס איז
 שוין פון ערב שבת פון פערשפרייט, אפילו איין קעס
 (פויסט) דיא לאנג. כאן פאג קען שוין פערשפרייטען
 אין גאנצען. א שופלאד סקאר קען גיט ארויסציעהען
 אין גאנצען. אונ אז קען קאמט ארויסגערוקט, סקאר
 קען גיט צוריק אריינרעקען אזוי איז אויף דער דין מיט
 א טישקאקמיל : ווען קען קאמט איהר ארויסגערוקט
 סקאר קען איהר גיט צוריק אריינרעקען. יא) אויף
 א גרויסע קעדה, אז קען לעגט און פקעטער אויף
 פעסקער אנטשטאמט טישען כארף קען זעקן שטעללען
 די פאסקער מיט דיא לאבער אראפ. יב) קען סקאר
 גיט אויף אפפענען א שרם ווארום דערמיט פאכט קען
 כאך איין אהרל. יג) גיי פליס קאן גיט געצאלט זיין
 בזען אונ צונארפען, בארום פאג קען אַברייקען
 א שפרייטעל אויף וועלכע עס האנגט א טהיל פון
 א גלי. אויב קען קאן דיא שפרייטעל גיט אַברייקען.

אנעלכע פֿענקשער אָרער סקריען וואס ווינען צוא
 געשלאקען מיט גאנעל און וואוינעסעס. ה) אויסגראַפֿען
 א גריבעל אין דער ערד אָרער אין וואך וואס ליעגט
 אין א גלי אונ דעמגלייכען. איז אויב קען כארף
 קאקען די גריבעל (גיט די ערד וואס קען גראַפֿט
 ארויס) ווי צו געהאלטען דארטען קאָשיל געלד אָרער
 תפצים פאר גנבים איז תיב, אונ ווען ער דארף גור
 די ערד איז ער גיט תיב אָבער קען סקאר גיט אויף
 קיין פאלל. ו) אַנפֿילקען א גריבעל מיט ערד סקאר
 קען אויף גיט. דעריבער סקאר קען גיט געקען רי
 שטוב. ווען עס איז אין שטוב אפילו דיא אַפֿארליאָנע
 פון דקעטער אָרער שטיינער. קען קען געקען
 א שטוב אום שבת גור מיט א סגוי (א פֿערענדערונג.
 אַנדערס ווי קען קעקורט א גאנצע וואך) דרייגו מיט
 גאנצע פֿעקערין. מיט א מוה אָרער דורך א גברי.
 ז) ווען קען קאמט אַנגעשפייט אויף דער ערד סקאר
 קען גיט אַברייקען די שפייטעכץ מיטין מוס. ט) קענער
 גלייכט קען דער מיט אויס א גריבעל. אָבער פֿרעטען
 אויף די שפייטעכץ פאג קען. גור גיט אַברייקען.
 ח) אויף א וויק וואס איז געוואקען אונגלייך דורך
 א רענען. סקאר קען שבת גיט אַנשיטען ערד אָרער
 זאכד. אָבער ווען קען היינט גור אויספֿרען דעם
 וויק אָרער צו רעקען וואס עס איז פאג קען. ט) קען
 סקאר גיט פאקען קיין לאה אין א געביידע. אין
 א פּאס פּאקען א גייע לאה סקאר קען גיט. צו דעקען

נדרתי מספר זכרו תורת משה ישראל

דלת של כרים שקשור בחבר אם אין יכול להתירו
 מותר לחתכו אבל העושה כלי גמור או שנשבר וצריך
 אומן להחזירו ולחקנו חייב משום בונה ואם התיבה
 גדולה לפי השיעור אמה על אמה ברום ג' אמות
 דינו כבנין סמ"ש ואין דינו ככלי: (יד) מפתח של
 כלים שנאבד אמור לשבור הצירים או המנעול והוי
 סותר וכ"ש דאמור לקבוע צירים או מנעול בכלי
 אפילו ע"י א"י דהוי מלאכה דאורייתא תיקון כלי ואם
 יצא הדלת מן הציר אמור להחזיר שמא יתקע:
 (טו) כלים של פרקים שנעשה לפתחם ע"י שרויף כיון
 שעשוי לכך לפתחו ולסותמו תמיד מותר אבל שאינו
 עשוי לפרקו תמיד אע"פ שנעשה ע"י שרויפין אמור
 לפרקו או להחזירו ולכן אמור דמלמל מנורה שקורין
 היינג לייכטער אפילו לא הדליק בו בשבת כיון שדרכו
 להתפרק שמא יתפרק ויהזירנו: (טז) ספסל שנשמט
 אחד מרגליו וראוי להחזירו אמור להחזירו ואמור לסמכו
 על ספסל אחר שמא יתקע אא"כ שהיה ככר. כך
 מע"ש מסומך כיון הלא תקע מע"ש לא גורין אבל

אדם נשבר הרגל או נאבד לא גורין שמא יעשה רגל
 אחר ולכן מותר לסמכו על ספסל אחר ולכן מותר
 להניח ג"כ דפ"ס שהכינם מע"ש על ספסלים ובלבד
 שלא יעמידם על חתיכת עצים שהרי הם מוקצים:
 (יז) אמור להכניס רצועות במנעולים או במכנסים
 חדשים או אפילו בישינים אם הנקב צר ויש בו מורח
 להכניסם דהוי תיקון כלי: (יח) החוקע עץ בעץ בין
 שתקע במסמר או בעץ שקורין גיקלונעוויץ חייב
 והמכנס יד לקררום וכיוצא בו חייב ואפילו בדבר
 מאכל שייך בנין כנון שעושה גבינות או מרגק פירות
 ומכוין לעשותם ארוך או מרובה חייב: (יט) מי שיש
 לו מכה מותר לפתחה כדי שתצא הליחה אבל אם
 פתחה כדי שתשאר כך פתוח שיצא הליחה כמי שעושה
 הרופאים חייב שהרי עשה פתח. אמור לקלוע
 השערות בשבת דהוי כבנין וכן אמור לסתור הקליעות:
 (כ) מחט שנתקמה או שאר כלי אמור להשוותה וכן
 סכין שנפגם אמור להשחזר דהוי תיקון כלי: (כא) אמור
 לעשות פתילה שקורין צעפיל מן כורית או הלב

אָדער מאַכען אַ גלי אָדער פֿערייכטען אַ צופֿראַכענע .
 דאָס טהאַר קען נאָמירליך ניש . ווען דיאָ באַקטען
 האַל אַדער אַיין אַייל די לאַנג . אַיין אַייל די פֿרייט
 און דריי אַיילען די הויף . אזוי האָט זי אַ דין פֿון אַיין
 אַמאָן פֿגנן און ניש פֿון אַ גלי . (יד) אַ גלי וואָס קען
 פֿערלעערט אַינער שליסלעל טהאַר קען ניש אַיינפֿרעכען
 דעם שלאַס אָדער דיאָ זאָוועסכעס . אַרייַנשטעלען
 אַ נײַעם שלאַס אָדער נײַע זאָוועסכעס טהאַר קען
 געוועס ניש . אַפֿילו דורך אַ נכרי . ווען די מַהיר האָט
 זיך אַראַבגערוקט פֿון די זאָוועסכעס . מַהאַר קען ניש
 אַרייַנשטעלען . (טו) גלים נוס געהען זיך פֿערייַנאָדער
 און ווערען אויפֿגעשטעללט דורך אַ שׂוּיף פֿאָג קען
 אַבשׂוּיפֿען און פֿערשׂוּיפֿען נור אין דעם אַדפֿון . אז
 נײַ ווערען שטאַנדיג פֿערייַנאָדערענענומקען . ווען קען דאָרף
 עס אָדער ניש שטאַנדיג פֿערייַנאָדערענענומקען . וויאָ פֿי
 אַ האַנגלייכטער לשל לשל וואָס קען געהמט אַיהם פֿער
 נאָדער באַגן זעלשען . טהאַר קען עס ניש פֿערשׂוּיפֿען
 און ניש אַב שׂוּיפֿען . און דאָרום מַהאַר קען
 אַ האַנגלייכטער ניש האַלטען אום זעבֿת . ווען קען
 האָט אַיהם אַפֿילו ניש געניצט זעבֿת . (טז) ווען עס
 איז פֿון אַ פֿאַנג אַזויסגעפֿאַלען אַ פֿוס טהאַר קען
 צעריק ניש אַרייַנשטעלען זעבֿת . אַנשפֿאַרען די פֿאַנג
 אַז אַיין אַנדערע טהאַר קען אַינער ניש טאַקער פֿער

געקט קען און קען שטעלסט צוויין די פֿוס . סײַדען
 אז עס איז געווען אַנשפֿאַרען פֿון פֿרייטאָג אָן . ווען די פֿוס
 איז צופֿראַכען אָדער איז פֿערלאָרען גענאָנען פֿאַג
 קען די פֿאַנג אַנשפֿאַרען אָן אַיין אַנשפֿאַרען . אויף פֿאַג
 קען אויסלייגען פֿרעטער אויף פֿאַנג צום זעלשען אָדער
 אויף שטײַליך דעלף טהאַר קען ניש . (יז) קען טהאַר
 ניש אַרייַנציעהען שטײַליך אין נײַע שׂוּיף אָדער הויזען
 אָדער אַפֿילו אין אַלשע ווען דיאָ אַבליך זענען קחיין
 און עס איז ניש לייכט אַרייַנציעהען . (יח) קען טהאַר
 ניש אַרייַנשלאָגען אַ פֿלאַקל אין אַ האַלץ מיט אַ שׂוּיפֿאָק
 אָדער אַדן שׂוּיפֿאָק אַ קליין אויף טהאַר קען ניש
 אַרייַנשטעלען אַ הענדיל אין אַ האַק און דעסגײַכען .
 אין אַיין עכטגענוגראַג קאָן אויף געקאָרט זײַן פֿונען נײַ
 לשל . מאַכען קען אין אַ געוויסע פֿאַרם . פֿיערקאָנטי
 אָדער לאַנג און דעסגײַכען . איז ער חזק . קען פֿאַג אַפֿעזין
 אַ מכה אָדער אַפֿעזין פֿרי זי נאל פֿלייפֿין אזוי אַפֿעזין . גײַ די
 ליהה ווערט צוים אין גאַנצען . וויאָ דיאָ פֿעלשעזערס
 טוהען . דאָס טהאַר קען שוין ניש נײַל דס אין גלייך
 וויאָ קען טאַקט אַ מַהיר . פֿלעכטען און אַפֿפֿעכטען
 דיאָ דאָר טהאַר קען ניש אום זעבֿת . (כ) קען טהאַר
 ניש אויסגלייכען אַיין אויסגעקריימטע שטעקענאָדעל
 און דעכטלייכען . אויף טהאַר קען ניש אַנזאַרען
 אַ שטעקען קעכטער . (כא) קען מַהאַר ניש מאַכען פֿאַר

כז) אסור להדיח כלי מאכל לאחר שאכלו סעודה שלישית אבל בערבית ושחרית מותר שהרי זה לצורך שבת וכלי שחיה מותר להדיח כל היום דאין קביעות לשחיה ומ"מ בשבולת שועל או חול ועפר אסור להדיח: דמכבה והסבוער: א) אפילו כל שהו חייב וכשיש דליקה ח"ו ויש לחוש אפילו חששא רחוקה שיהיה עי"ז סכנת נפשות כגון חולה או וניגוק או ישן מותר לכבות אבל כשהדליקה ביום ואין בזה משום סכנת נפשות בשום אופן אסור לכבות: ולעגן הצלה מה שבבית ו"א דיכול להציל כל דבר דאי לא שרית ליה אתי לכבויה לפי שארם בהול על ממונו ויכול להציל אפילו מעות ושאר דברים המוקצים ואפילו שאר איסורי דרבנן ודוקא אשתו ונגזו שהם בהולים הרבה אבל שאר בני אדם שאינם בהולים כ"כ מותרים להציל בשלו כל דבר מוקצה אבל שאר איסורי דרבנן יש להסתפק ויש מהמירין בזה ועיין בח"א ובזכרו תורת משה ולכו"ע אין מותר לו לעבור בשביל הצלת ממון רק על איסורי דרבנן אבל לחלל

שחוחבין אותו לפי מדתו או מבלי דבר לחולה שאין בו סכנה רהוי תקון מנא: כג) כל השמעת קול של כלי שיר אסור שמא יתקן כלי שיר ולכן אין מספריון יד על יד ולא מרקרין הכל מהאי מעמא: כד) כל גמר מלאכה בין בכלים ובין בכל דבר נקרא מכה בפמיש ולכן הנוטל מן הבגד החומוין התלווין בו או הקיסמין הנארנין בו בלא כוונה אם מתכוין ליפות הבגד חייב: כה) המוציא חומוין שהחייט תופר בבגד לפי שעה לחבר החתיכות שקורין שמריגעווע חייב: כו) כל רבר שא"א להשתמש בו בלא תיקון זה אסור לעשות התקון שהרי מתקן מנא. ע"כ אסור להטביל כלים חדשים בשבת א"כ ראוי למלאות בו מים כגון קדרה וצלוחית ימלא מים מן הבאר ועלתה לו מבילה או יתנגה במתנה לנכרי ויחזור וישאלנה מפנו ומ"מ אם א"א בכל זה מותר למבול: כז) אסור לימול קיסם לחצוץ בו שיניו ואם קסמו בסכין חייב דהוי תיקון כלי אבל קש וכיוצא בו שהוא מאכל בהמה אין בו משום תיקון כלי ומותר לקסמו אפילו בסכין:

כח) אויסשונעקען נום קען גיצט צום עסקען קאג קען גיז. שלש סעודות גאך. שלש סעודות סוקאר קען שוין גיט. א גלי נואם צום פרינקען קאג קען אגאנצען קאג. אקער מיט זאקד אויז דעסגליקען קוקאר קען גיט הייניגען מיין גלים:

המבכה והמבקרין אן צינדען אונ אויס לאשען. א) אז עם סאקט זיך ציאי גאקט א פאןשאר אונ עם איז כא א ריוקע. עם זאלל גיט דירקין פאןשאר קיסמען ציאי סכנת נפשות. נען אין שטוב איז ל'משל כא א חולה. א מינד אקער א שלאפענדער. קאג קען אייגלאשען. אקער אז קער פאןשאר איז ביי טאג אונ עם קאן גיט קיסמען צו סכנת נפשות סוקאר קען גיט אייגלאשען. נענען באקענען איז דא א סתלקת הסוקים גאז אנדערע קאג קען א חוץ באקענען. אפילו מוקצה זאקעו. אפילו אנעלבע זאקען נואם איז אויף דעם דא זיין איסור מדרבנן. אקער נער קאג דאם אלץ נר זלזין אונ דיא אייגענע חייב אונ מינדער. פרעכע קאנען נר אנדירען א מוקצה צוואך. אקער עובר זיין אויף איין איסור מדרבנן איז א צווייפעל אויב זיאי סאנען. אנדערע פוסקים וועדער נאנען. אז אפילו אנדירען זיך גיין באטאנען אן מוקצה מוקארען (פרעכער) אויף גיט. יעדענפאלס סוקאר קען גיט צו זיעב באקענען קנאל

א גיט געמאקליקען חולה א צעפיל פון זיין אקער חלב. כב) לאנען קארען א קול פון איין מויקאלישען אינסמרוקענט (קלי שיר) קוקאר קען גיט. קען סוקאר אויף גיט פאמלשען א האנד אן א האנד אקער טאנצען. כג) אונגער, קלאשען מיין סאמקער פערשעקענען קען יעדעס ענדיגען א קלאקה. בארום סוקאר קען גיט ארויסציעהען פון א קנך ריא איבעריגע פאדים. נואם דער שניידער האט געלאנען. אונ דעם לייקען. נען די בנה מיט דעם איז. צו סאקען דעם קנך שאנדער. כד) אויף סוקאר קען גיט ארויס ציעהן די סמריגאנאניע פון א קנך. כה) נעקע אויסגעסערונג איז א חסין. נואם און אידר קאנן קען דעם חסין גיט געברויקען. סוקאר קען גיט סוקאר אום שבת. דעריבער סוקאר קען שבת גיט מוגל זיין גיט גלם. סיידען אז קען קאן אין זיאי אז געקמען וואסער. ווי א סאפף ל'משל. כאן קאן קען אריינלאזען די גלים אין ברענען אונ א געקען אן זיאי וואסער. אונ דער קיט איז קען שוין יוצא די סביקה. אקער קען קאן ריא גלים אונקע שענקען א גברי. ער זאלל זיאי מוגל זיין. אונ באן געקענען פון איהם צוריק. פאר א נויטה קאג קען פון דעם קענען מוגל זיין. כז) אויסשניידען א קאלצעל צו באליקען די צאנן סוקאר קען גיט. אשפרודה קאג קען אפילו מיט א קעסער אב שניצען צו דעם אונקע.

עבות

שמן ואפילו הנר גבוה מאד שמא יטח ובפני נרות של שעווה וחלב העולם נוהגין היתר אבל בלאמפ של חלב נ"ל דאסור דיש לחוש בוראי שמא יטח: **המציא**, ד' רשויות לשבת: רשות הרבים, רה"י, כרמלית, מקום פטור: א) איוהו ר"ח מקום שהוא רחב מ"ו אמה על מ"ו אמה כשווקים שבעיירות ואפילו יש חומה לעיר אם השערים מכוונים זה כנגד זה ואין הדלתות ננעלות בלילה ואו כל המבואות הפתוחין לשוק זה כלם נקראים ר"ה אף על פי שמתקצרים אח"כ וכן הרכיבים שעוברים בהן מעיר לעיר ורחבן מ"ו אמה, ואויר ר"ה אינו רק עד י' מפרחים אבל למעלה מ' מפרחים היו מקום פטור אבל אם נעץ קנה בארץ ובראשו כלי שגבוהו י' מפרחים ורחב ד' מפרחים אעפ"י שתחתיו ר"ה מ"מ הכלי הוא רה"י וי"א דבזמן הזה אין לנו ר"ה דבעינן דוקא דומיא דהגלי מדבר שהיו ששים רבוא בוקעין בו: **ב**) ואיוהו רה"י כל דבר שגבוה מן הארץ עשרה מפרחים ורחב ארבעת מפרחים על ארבעה מפרחים אפילו

שבת בשום מלאכה דאוריתא בשביל ההצלה כגון לחפר בקרקע וכל כי האי נוטא אסור: **ב**) מותר לקרוא לנכרים ולומר להם כל הטכנה אינו מפסיד שכרו ואפילו הנכרים המושברים אצלו מותר להניח לכבות אבל קמן ויודע דנחא לאביו אסור להניח לכבות: **ג**) נר דולק או ניצוצות שנפלו על השולחן מותר לנער השולחן רק שלא יכוין לכבות ואם אפשר ע"י נכרי לא יעשה ישראל אבל נר שמן אסור לנערו שהרי מכבה: **ד**) אסור לפתוח דלת או חלון נגד נר דולק שהוא קרוב להם שמא יכבנו רוח ואפילו אין רוח כלל דפתחת דלת גורם רוח כידוע אבל מותר לסגור דלת או חלון דכזה אינו מכבה ומבעיר ופשיטא דאסור לפתוח דלת או חלון כשמדורה של עצים קרוב להם אפילו אין שם אלא רוח מצויה דהרוח טבעיר המדורה ונזרין שמא יפתח פתח ברוח שאינה מצויה ואו יבעיר בודאי: **ה**) אסור לסתום פי התנור כשיש אש בתוכו מפני שמכבה וכן אסור לפתחו מפני שטבעיר: **ו**) אסור לקרות או לעיין איהו דבר כפני הנר של

אפיקען נעם אויבען בלעזת אינגעניג איז דא פיער מ'האר קען ניט, **ו**) פאר א בויקעל לעמפעל נ'הער באקעסין) מ'האר קען קיין זאך ניט ליענען און ניט איינקוקען אפילו נאט נען דער לאמפעל שטעקט אפילו גאנץ הויף, מאקער פערנעמט קען און קען מאקט דעם פיער קלענער א'הער נ'העסער, פאר ווילקענע און הל'ליקט איז קען זיך פתור צו לערנען: **המציא** א רויס מ'האנען, א רויס מ'האנען און שטוב א'הער פון הויף נאם איז א'רשות היתור אין גאס נאם איז א'רשות הרבים, א'הער פערקענרט פון גאס אין שטוב, איז ה'נב מן התורה, און עס איז פארזא מ'נאים אין דעם ווען רופט זיך ר"ה נאם איז ה'יב מן התורה, און ווען רופט קען מיט אנדערע געקען נאם איז קער ניט מ'האנען, די זאלע דינים איז קיעל ארויס צו דעקען נאם כאס איז ניט אין שווארצאן אלס צו ערקלענען, און קען בארף דאס לעגען אין שולחן ערוף א'הער אין בני אדם, דער קלל פאר דעם נאם (וויקט ניט אז נור וואו ניט גיפאקט, ביין, עירוב פאר קען ניט מ'האנען און ווען קאנען פאקען איין עירוב און וויא קען קאר פאקען געוועהנליך איז כאס געהער א סתרה ה'ראה ניט זאלע קאנען כאס פאקען ע"פ דין, **ב**) אין דער גאסס וואו עס איז קיין, עירוב ניט דא און עס שטעקט דא'רמין א גרוינען מיט (נאקער

עבת ניין איז און נאך, ווס איז מן התורה פערבאמט, **ב**) קען קאן רוקען א נכרי און נאקען איהם, פאקען פערלאשען וועט קען געזאקלען, א קינד מ'האר קען ניט לאנען פערלאשען א ליכט א'הער א לאכס, ווען ער פערשטעקט נור, אז ריא עלשטעקען פערלאנגען דס, **ג**) אז עס איז אראבגעפאלקען א פ'רענעדיגע ליכט אויפן טיש א'הער פונקען קאג קען אראבזוארפען פון טיש איינבויענדיג איהם, א'הער קען מ'האר ניט האקען דערביי א ב'ונה צו פערלאשען, אויב קען קאן עס ד'רף א נכרי בארף עס א איד ניט מ'האר, א'הער א ליכטיל פון בויקעל (א'הער קערבאסין) מ'האר קען ניט אראב זוארפען טייל דער טיש פערלאשען קען דאך איהם, **ד**) קען מ'האר ניט אפגענען א מ'האר א'הער א פ'ענסטער אנטקענען א פ'רענדיגע ליכט, טייל דער ווינד קאן עס פערלאשען ווען עס איז קיין ווינד ניט אין דרויקען מ'האר קען אויף ניט, טייל עס קאן פערלאשען וועקען ד'רף דעם ווינטעל, נאם וועקט ד'רן קען אפגענען, פ'רש אז אנטקענען מ'האר א'הער פ'ענסטער פ'רענענט אגאנצער פייער, דאן מ'האר קען געוועסען ניט, טייל דער ווינד בלאזט פ'רענאנדער דעם פייער, צומאקען א מ'האר א'הער א פ'ענסטער קאג קען טייל מיט דעם צומאקען פאר ל'שט קען דעם פיער און מיטן אפגענען בלאזט דאך אויף דער פייער **ה**) צומאקען א'הער

(ה) המוציא מרשות היחיד לרה"ר או מכניס מרה"ר לרה"ר בין ע"י הליכה או שהושיט או שורק חייב, ולכרמלית פטור אבל אסור ולמקום פטור מותר לכתחלה: (ו) בור ברה"ר עמוק י"מ ורחב ר"מ נמצא הבור הוא רה"ר אסור להוציא הדלי עם מים לרה"ר ואפילו אם יש מחיצה לבור שהוא גבוה י"מ, ונכון ליותר שלא יעמוד הדלי על המחיצה אע"ג דהמחיצה היא רה"ר וא"כ עדיין עומד ברה"ר. רחוישיגן נמצא יוציא אותו לחוץ דהוא רה"ר אם לא במקום צורך גדול אבל אם אין לה מחיצה גבוה י"מ אסור הוציף מוציא מרה"ר לרה"ר, וכן עגלה שעומד ברה"ר והוא גבוה י' ברוחב ר"מ כמו הבריקעם בלא הגלגלים הוי רה"ר גמור ואסור להוציא מטנו לרה"ר וכן לזימף וכן אפילו להכניס ראשו לתוך העגלה ולשתות שם יין שרף או שאר דבר יש ליותר כמו בבור דלעיל: (ז) יש מקומות שלפני הבתים עושיין גגין על פתח חנותם ועומד על עמודים שקרוין פיר לייב אסור להוציא מן הבתים להתה הגגין וכן להכניס משם לבתים אא"כ יעשה היקון שיעמדו קנים גם לצד שלפני הבתים אם גבוהים י' ורחב ד' דיגן כרה"ר ומותר להוציא מן הבית לתוכו אבל לא ממנו לרה"ר אבל אם אינה גבוהה י"מ ורחב ד' הוי כרמלית ואסור להוציא מן הבית לתוכו וכן ממנו לבית וכן ממנו לרה"ר או מרה"ר לתוכו אסור ואפילו באמקופה שעומד בין המנוות של הפתח אסור ולכן צריך ליותר כשהבית נעול והנכרי סביב המפתח שיפתח הנכרי את המתח: ואם המפתח מונח בפנים אסור להכניס ידו ולווציא המפתח לחוץ: (ט) הנאנקעם הסמוכים לקרעזימעם אסור להכניס ולהוציא רק ע"פ תלמיד חכם והודיע לעשות צורת הפתח כרין וכן אסור ליטול ידיו מהמים העומד שם על הקורה שתחת הנאנקע שבין רה"ר

הוא כלי כגון עגלה וכיוצא בו הוי רה"ר וכן תל או קורה ברה"ר גבוה י"מ ורחב ר"מ אע"ג דלמשה הוא ר"ת למעלה הוי רה"ר וכן בור שהוא עמוק י"מ ורחב ר"מ הוי הבור רה"ר, וכן דבר שמוקף מחיצות גבוהות י' מפתחים ובנייהן ד' מפתחים על ר"מ ה"ו רה"ר ואפילו ע"ג המחיצות אע"ג שהמחיצה עצמה אין בה רחב ר"מ ואויר רה"ר עולה עד לרקיע: (ג) איוזה כרמלית טקום שאינו הילוך לרבים כגון הימים והנהרות והיערות אם אין דרך רבים עוברת בתוכה ודבר המוקף מחיצות ד' על ד' ואין בגובה המחיצות י"מ וגומא שאינה עמוקה י"מ וכלי המחובר לקרקע או עמוד או תל ברה"ר והם גבוהים יותר מג' מפתחים ופחות מ"מ והם רחבים ר"מ, ואויר כרמלית אינו רק עד י"מ אבל מ"מ ולמעלה דינו כמקום פטור ובימים ובנהרות מודדין משפת המים ולמעלה ולא מקרקעות המים: (ד) מקום פטור הוא דבר שאין בו ד"מ אורך על ר"מ רוחב וגבוה יותר מג"מ אפילו עד לרקיע וכן חרוץ שהוא רחב בפחות מד"מ על ר"מ ועמוק יותר מג"מ, כללו של דבר רה"ר הוא מקום מעבר לרבים ורחב מ"ו אמה ודוקא עד י"מ הוי אויר רה"ר אבל למעלה מ"מ ה"ו אויר מקום פטור, ורה"ר הוא דוקא דבר שגבוה י"מ לפחות והוא רוחב ד' על ד' לפחות ואו נקרא רה"ר אפילו עד לרקיע, וכרמלית הוא ג"כ רחב לפחות מר"מ על ר"מ רק שאין גובהה י"מ וגובהה לא פחות מג"מ, ואויר כרמלית אינו רק עד י"מ כמו אויר ר"ה דאינו עולה יותר מ"מ, ומקום פטור הוא דוקא כשאינו רחב ר"מ על ר"מ ואו בין שהוא גבוה עד לרקיע או שאינו גבוה רק ג"מ הוי מקום פטור אבל בפחות מג"מ במל לגבי קרקע, ואינו נקרא מקום פטור אא"כ עומד ברה"ר אבל כשהוא בכרמלית או בין רה"ר או בין רה"ר לכרמלית כיון שגם כרמלית אינו רשות חשובה לסיכך אמרינן מצא מין את מינו ובמל לגבי כרמלית ודינו ממש ככרמלית:

שטוב א דעביל (ואם שטעקט אויף פינער קלאפעס נעמדיג) קאן אויף אפאל זיין א איסור צויס פראגען פון שטוב ציא (וויסען די קלופעס, סיינען קען זאלל ציא נעכט פאקען ווי דער דין אויג קען באזירן נאם פאקענען א שפאלה, ד) אפילו אויף דעם נאנקען וואס פאקען שטוב אקער אפילו אויפזען שטענעל פון שטוב וואס צום נאסם אויב זיי זענען גיט הויף זענען נאנקען פאקען גיט ארייס פראקען פון שטוב דארטען אקער

קאם איז די טיף זענען ספחים אונ גרויס סיגד ספחים פאקער קען, פון איינר גיט שטענען נאקער אונ ארייס פראגען דעם נעכטער אויסקער דעם תלל פון פראגען נארום דם הייקט ער פראנט פון רשות היחיד אין רשות דברים דעסגליקען צו עם שמיית אפילו אטאנען וואס איז די דוקא זענען ספחים שטעקט אין א רשות דברים פאר קען פון איינר גיט נאכגעקעקען קיין וואך וואס לענגט דאקטין, (ג) עם איז נא ערשער וואס פון פאקט פאקין

לבהכ"נ יהוור העו"ג ויקח התינוק מיד הישראל אבל לא יתן הישראל לידו והעו"ג יכנס התינוק לבהכ"נ ויניח עד הספסל ואז יקח הישראל וכן בשעת שמתוורו. וכן כשעו"ג מביא אגרת או כל דבר יזהר הישראל שלא יקח מידו אלא יניח העו"ג על השולחן: (יד) עוד יש רשות אחד הנקרא קרפף שלא הוקף לדירה כגון המחיצות שלא נעשו לדור בתוכו אלא לשמור מה שבתוכו כגון הוקף שעושין סביב השדות והגנות ואם יש בחוקף זה אורך יותר מבית סאתים שהוא ע' אמה וב' שלישים על רוחב ע' אמה וב' שלישים ואפילו אינו מרובע דינו ככרמלית ואסור להוציא ממנה לרה"י ולרה"ז ואסור למלטל בתוכו אלא בד' אמות כיון דגדול כ"ב מוחלף ברה"י ולפיכך הכפרים שבמדינות פרייסען אע"ג שעושין מחיצות מב' צדדין וכמו פתחים לשער אסור למלטל בתוכו דלא הוקף לדירה. ואם הוא רק בית סאתים וב"ש בפחות אע"ג שלא הוקף לדירה מותר למלטל בכלו וב"מ אסור להוציא כלי בית לתוכו אפילו מששניהם של אדם אחד אע"ג דבחצר מותר זה גרע מחצר והוקא כלים ששבתו בבית אסור אבל כלים ששבתו בחצר מותר למלטל בקרפף זה וכן להיפך דמ"מ שזה בזה לחצר דגם חצר אין תשמישו כ"ב בקבוע: (טו) ולפיכך מי שיש לו גן סמוך לביתו אם נטועין בו אילנות והוא מוקף לדירה דינו כחצר ממש דמטלמלין ממנו לבית וסבית דגן דאילנות אין מטלמלין דירה שכן דרך בני אדם ללון בין אילנות אבל אם יש בו זרעים וירקות אפילו זרע בחצר דינו כקרפף דזרעים מטלמלין דירה ואסור להוציא מן הבית בתוכו וכן להיפך (ועיין דינים אלו שמבוארים היטב בחיבור חי אדם כלל נ"א): (זו) קי"ל אדם הי נישא את

והנאנקע אם לא ע"פ ה"ח היודע לתקן כדיון. ועיין בחיבור חיי אדם כלל נ"ג סימן י"ג: (י) היה עומד בביתו ובירו חפץ ונהגלגל מידו וקצה השני עדיין בידו אם נפל עד פחות מ"מ לארץ ושונח שם על איוה דבר אסור להחזירו גזרה שמא יפול כולו ולא יהיה אגודו בידו ואו הוא מונח ברה"ז אבל אם לא נח אלא הלוי באויר מותר להחזירו: (יא) לא יעמוד ברה"י וישתין ברה"ז וכן להיפך וכן לא ירוק. וכן לא ילך ברה"ז או מרה"י לרה"ז ורוקו בפיו אם כבר הלשנו והפכנו בפיו טמקום למקום: (יב) המעביר ד' אמות ברה"ז חייב ובכרמלית אסור מדרבנן אבל פחות מ"מ מותר: (יג) אחד המוציא מרה"י לרה"ז או המכניס או מעביר ד' אמות ברה"ז אינו חייב עד שיעשה עקרה והנחה הדינו שיעקר מרה"י ויניח ברה"ז או שיתן ביד אחד העומד שם אבל אם עשה עקרה ולא הניח כגון שעקר כלי והושיט לרה"ז וזה שעומד בחוץ לקח מידו אינו חייב אבל עכ"פ אסור מדרבנן ולכן מה שמקילין להביא דבר מאכל או כיוצא בו ע"י נכרי צריך לזהר שלא יתן הכלי ליד הנכרי דאו עושה עקרה אלא יקח הנכרי מן השלחן וכיוצא בו וכן כשמביא נכרי איוה דבר לא יקח אותו הישראל מידו דאו עושה הישראל הנחה אלא יניחנה הנכרי על השלחן כדי שיעשה הנכרי הנחה. ולכן במקום שאסור למלטל ומלין תינוק בבהכ"נ צריכין לזהר שנכרי יוציא התינוק מן הבית ולא יתנו התינוק לידו אלא הנכרי יקח מעצמו ויוציא לחוץ ואו יניח הנכרי ליד הישראלית ואו יתן אחד לחבירו וחבירו לחבירו ובלבד שיהיה שלא ישא א' את התינוק ד' אמות דהוי מעביר ד' אמות ברה"ז אלא דוקא בפחות פחות מ"מ אמות וכשיגיע סמוך

נאלל מאקען איין עסקיה מיט איין תנקה. דאם תיבס סען זאל פון איין רשות אופהעפען דעם חבין וואס סען קראגט אין דעם אנגעזין רשות אונעק לעגען זדער אפילו אין רשות תבבים גופא אויף העסקי. אונ סוף סעך איינען צונעק לגען נור מדרבנן איז אקס אסור אפילו איינער נאלל אויף תנבען אונ דער אנדעקער נאלל אונעק קענען. דעיום אז קען באקף וואס אנכרי געקען נאלל סען גיט געקען אין האגט עד זאלל אדום מראגען נור לעגען אויפן טיש עד נאלל אלץ געקען. אונ דאס זעלבע אז א נכרי קענען א דריעה נאלל עד לעגען אויפן טיש אונ נאן קאן

פעקעקערט. דיא זאנקעס וואס לעפען דיא קעעצקעס מאקען זיי סען זאלל סאגען מראגען דער קארטין שמוב בארפען סעגען פון אסרה הרואה. (ה) סען קדאר גיט משתין זיין אין ארשות תבבים וען דער קענט שפעקט אין רשות סתיד אין שמוב אדער אין הויף אונ דעסגליקען פאר קעקערט דאס זעלבע שפעקן פון רשות תבבים אין רשות תהויר וכיו. (ו) אפילו גיט ארויס מראגען פון איין רשות אין אנדעקן נור מראגען אין רשות תבבים גופא סעך זיילן איז קען תיבב אונ נור וואו עס איז קיין אדום גיט דא קארטין סען גיט מראגען. (ז) מן התורה איז קען גיט תיבב סיידען סען

היום יכירו שיש לו מעות ויגזלו ממנו מותר לצאת לחוץ רכיון שהם תפורין בכבודו אין בו איסור היצאת מן התורה דאין דרך להוציא כך ובמקום סכנה מותר; (יט) אמור לשאת וייעזר שהרי אינו מלבוש כלל והמוציא חייב ואמור לצאת עם שפאקולין שקורין ברילין ואמילו כשמוניחים על החוטם ואמילו אם הם בבסוף. והגשים צריכות ליוהר שלא לצאת במדך שנותנים באותו מקום להציל שלא המוף מום נדה אלא כשהוא דרך מלבוש. וכשהגשמים יורדים אמור ליתן פאמשיילע על ראשיהם להציל מגשמים אה"כ מתעמפים בו בדרך עיטוף. וכן מה שהגשמים נותנים פאמשיילע על הכובע בעת ירידת גשמים אמור רמה שהוא רק להציל מטיטוף הוי משא; (כ) הרויגר או שא"א לו לילך כלל בלא מקל מותר לילך במקל אבל אם אינו רק להשען עליו אמור שמא יעבירו ד' אמות ברה"ר ואמילו במקום שיש עירוב אם לא צריך הרבה אמור משום דהוי דרך חול; (כא) מי שיש לו טבה מותר לצאת עם הרפיה וגם עם הסכומותמן המונחים עליו דבמילין לרמיה שלא יפול אבל אמור

עצמו ולפיכך המוציא אדם חי ברה"ר פטור אע"ג שלבוש במלבושים דהם במלים לנבי האדם מ"מ זה דוקא באדם גדול שיכול לילך אבל קמן שאינו יכול לילך או גדול אלא שהוא חולה או כמות חייב ולפיכך אמר לשאת קמן ברה"ר אלא אם הוא גדול כ"כ שהוא הולך ברגליו מותר לאחוז אותו בידו והוא ילך ולא גורין שמא יגביה אותו ודוקא אדם חי נושא את עצמו אבל בהמה או עוף חייב; (יז) שכח והוציא איוה דבר בשבת אם הוא במקום המשתמר אמור להביאו לביתו ואם מתיירא שלא יגבו אם אפשר ע"י עו"ג יאמר לעו"ג שיביאנו ואם א"א אוי מותר למלמל בפחות פחות מר"א וכמו שכתבתי לעיל סי' י"ג ועב"פ אמור להכניסו לבית שהרי מכנים מרה"ר לרה"י; (יח) היה בדרך ויש לו מעות בכיסו אם יכול להפקידן או להצניען אמור להחזיקן בכיסו אפי' במקום דמותר למלמל ואפילו שירצה לישב בביתו תמיד שהרי הם מוקצה ואם א"א יתפרנו בבגדו ובמקום שאין עירוב צריך ליוהר שישב כל השבת בביתו אך אם מתיירא שאם ע"י שישב בביתו כל

אין פגד. אָפּער וואו אָס גיט כּא קיין צירוב באַרף קען זעקען זיטצען דעם גאַנצען פּאָג אין שטוב. זען דער שטא ב זיטצען איז פערבונדען מיט א סגנוה קען זאלל גיט פערקען. אז ער האט געלד בייא וייד אונ גיט פערבאפענען איהם. פאג קען צרוים אין גאסס נוארום וויא באלד אז דיא געלד איז זייגעקאומה אין פגד הייפסט עם פן בהגדה גיט גיטראגען. (יט) קען פקדאר גיט פראגען א זיגער אויף גיט פריילען. אפילו אויפן נאז. פריגען בארפען זיך היטען גיט פראגען די נאמע. קואס זייא לעגען אביין אין א געוויסען ארם. אפצוהאלטען די גים נדה פייקען אז דיא נאמקוע איז געמאקט געוואקען ווי א פין מלבוש (קלירד). קען פקדאר גיט ארויסלעגען. א מנה אויפען קאפ. עם זאל גיט צוקוםקען דער רעגען. פיינען ארום וויקען זיך דער מיט. אויפען היטעל ארויסלעגען א מנה קרי גיט געלעבמגען דיא היטעל פקדאר קען אויף גיט. (כ) קען פקדאר גיט געקען מיט א שטעטלי. אפילו כא וואו אס איז דא איין צירוב דער קאליער גים און א שטעטלי איז איהם נאר אונגעגליך אז געקען פגע יע. (כא) דער נאם האט א וואונד פאג געקען אין גאסס פויטען באנדעווש אָדער פאכקעס אָדער פלאכקעס. אָדער א מנה פקדאר קען גיט ארויסקענען ארום דער וואונד

דער איד געהקען איהם. מוז קען פקדאר גיט שבת צרוים פראגען פון שמוג אין גאסס וואס קיין צירוב איז גיט כא אין זענער גאסס קיין גלי. עספענווארג אונ דעסגליקען. אפילו א קונד וואס קיין אליון גיט געקען א קב. קען אָדער א געבונדענעם קען זענען פקדאר קען גיט פראגען. א היין א גרוקען אונ געוונדען קענענען וואס קען א זיין גיין פאג קען פראגען. אָדער א פקדאר א סנה אָדער איין עוף קאמט זיי פאגען געקען אליון. פון דעספונענען פקדאר קען זיי גיט פראגען. (יז) קען קען וואס פערקעסען אונ וואס צרוים געמראגען געפינט זיך דאס אין א ניקערן ארם פקדאר קען עם גיט צרוים פקענען צוהיים. זען גיט פאקן קען עם קאנען פקענען דיקה א נברי. זען דאס איז אויף אונ פעגליק. קענען קען יע פראגען. אָדער נדר אויף אונ ארם; א זיגער פראגט ווייניגער פון פיגער איילען. באן גיט ער די וואו א זיגער איין אַנדעקען. אונ פראגט אויף זיגערער פון פיגער איילען אונ אזוי ווייטער. אָדער אין שטוב פקדאר קען געקענפאלס גיט ארויסקראגען די וואו. (יח) אז קען איז אונפערווענענעם אונ קען דאס פיי זיך געלד. קאן קען די געלד וואו געמאלטען פקדאר קען עם פיי זיך גיט האלפען בשום אופן זען גיט קען קען די געלד איינזאקען (קב) שבת גאטויליקה)

אפילו אין דעתו להשלים אמור! (כה) כל דברי המחבר לבגד ה"ז במל בבגד. ולכן מותר לצאת בכיסין התפורים בבגד וכן בקאפמור שתלוי באפענצע שמכסת על ראשו בשעת הנשמים ודוקא דבר שדורכו בכך אבל אמור לתפור פאמשיילע בבגדו ולצאת בו רידוע רבוה"ו אין דרך בכך ולא במל לבגד ואפילו לתפור בחגורה לא מהני אם יהיה תלוי בצדו אא"כ קישרו בקשר של קיימא מערב שבת או תופר וחוגר בו דהוי כחגורה ארוכה:

מדין שביתת בהמתו: (א) כשם שמצווה האדם שלא לעשות מלאכה כך מצווה על שביתתו בהמתו כדכתיב למען ינוח שורך כו' לפיכך אמור להניח לבהמתו שתוציא איזה משא ואפילו מה שחויב על גופה אם אינה לשמירתה אבל מה שצריך לשמירתה זה הוי כמלבושה אבל מה שהוא לשמירו יתירח אמור ולכן מותר הסוס לצאת ברסן שקורין צוים או במלייקעם שעל צוארן שזה צריך לסוס לחפצו אם ימרוז אבל בשניהם אמור דהוי נמירותא יתירה אבל

לכרוך על הרמיה דבר חשוב כגון פאמשיילע וכיוצא בו דזה לא במיל גבי רמיה: (כב) מותר לצאת במלית בדרך עיטוף אבל שלא בדרך עיטוף אמור: (כג) במקום שנוהגין לילך באונטער גארמיל להתנאות אין למחות בידם אבל אמור לכרוך פאמשיילע על החגורה ולקשור שהרי נראה שמערים להוציא אלא או יכרכנו על המכנסים או תחת הוופיצא בענין שיהיה בגד מפסיק בין הפאמשיילע ובין החגורה והכורכים על הצואר שנראה לכל שכונתו רק להוציא אמור אלא יכרוך על הצואר כמו האלומוך בדרך לבישה: (כד) כשיש לו ציצית פסולה במלית או בבגד אמור לצאת בו שאפילו הציצית הנשארים חשובים משא כיון שדעתו להשלים ולעשות ציצית כשרים וכן כל דבר שדעתו להשלים כגון אם נפסק הרצועות שקורין קאסניק מצד אחד של הבגד וכן קרם אפילו של ברזל מצד אחד כיון שדעתו להשלים הרי זה שנשאר הוי משאוי ואם הם דברים חשובים כגון קאסניק של משי או קרם של כסף כיון שהוא דבר חשוב לא במל לגבי הבגד ולכן

אזו געזין אזוי אין נאם. (כב) א מלית מאג מען טראגען געזעקענויכדיג דערמיט. אפער אין סאנד טראר מען איהם גיט טראגען. (כג) דא וואו עס איז א מנהג צוא טראגען אין אונטערארמיל מאג מען עס שבת אויף טראגען. אפער ארוםבינדען זיך מיט א פאמשיילע אופען בארגל טראר מען גיט. וויא דען? מען וויקעקט זי ארום איפער די וויזען. אפער אונטער דער וויפצא. אנטהאן דיא מיכיל אויפען האלו מאג מען נור אויף דעם אופן. מען זאלל זיא אנטהאן וויא מען מוהט א מיכעל געוואהנליך אהן. עס זאלל גיט זיין קאנטויג אז מען מוהט עס צוליעבן טראגען. ארום בינדין ארום האנד אפער ארום פום טאר מען געוועס גיט.

דיניים (ועגען דעם רוקען פון דער ביהמה שבת. או אזוי וויא דער איד טראר גיט טראר. קיין ארבייט שבת. אזוי טראר ער גיט לאזען זיין ביהמה ארבייטען שבת. ווי עס שטעהט. למען נהנה שורה ותחוקה וכו' כדי ע"ז זאלל רוקען ביין אקס און דיין עזעל און זא ווייטער. דעריבער טראר מען גיט לאזען דיא ביהמה (אונטער וועלכע מען פערשטעהט אין לשון קנ"ש גיט נור א סדה נור אויף אלע סיות. און דא מיניט מען באטריה נור אלע הויט'הייטען. ווי אפערד אקעסעל סיות ביהמות) טראגען א משא. אפילו דאם וואס זיא טראגט געוואהנליך אויף זיך סיידען דאם וואס זי סח גאט'ווענדיג טראגען פון זיכערהייט וועגען. זי זאל גיט אנטלויפען. דער פערד מאג בארום טראגען א צוים אפערד קלעקס אויפען האלו אפער בידע צו וואסמען גיט. א סיה אפער זיין אקס טראגען גיט ארויכ געקען

אזו געזין אזוי אין נאם. (כב) א מלית מאג מען טראגען געזעקענויכדיג דערמיט. אפער אין סאנד טראר מען איהם גיט טראגען. (כג) דא וואו עס איז א מנהג צוא טראגען אין אונטערארמיל מאג מען עס שבת אויף טראגען. אפער ארוםבינדען זיך מיט א פאמשיילע אופען בארגל טראר מען גיט. וויא דען? מען וויקעקט זי ארום איפער די וויזען. אפער אונטער דער וויפצא. אנטהאן דיא מיכיל אויפען האלו מאג מען נור אויף דעם אופן. מען זאלל זיא אנטהאן וויא מען מוהט א מיכעל געוואהנליך אהן. עס זאלל גיט זיין קאנטויג אז מען מוהט עס צוליעבן טראגען. ארום בינדין ארום האנד אפער ארום פום טאר מען געוועס גיט.

דיניים (ועגען דעם רוקען פון דער ביהמה שבת. או אזוי וויא דער איד טראר גיט טראר. קיין ארבייט שבת. אזוי טראר ער גיט לאזען זיין ביהמה ארבייטען שבת. ווי עס שטעהט. למען נהנה שורה ותחוקה וכו' כדי ע"ז זאלל רוקען ביין אקס און דיין עזעל און זא ווייטער. דעריבער טראר מען גיט לאזען דיא ביהמה (אונטער וועלכע מען פערשטעהט אין לשון קנ"ש גיט נור א סדה נור אויף אלע סיות. און דא מיניט מען באטריה נור אלע הויט'הייטען. ווי אפערד אקעסעל סיות ביהמות) טראגען א משא. אפילו דאם וואס זיא טראגט געוואהנליך אויף זיך סיידען דאם וואס זי סח גאט'ווענדיג טראגען פון זיכערהייט וועגען. זי זאל גיט אנטלויפען. דער פערד מאג בארום טראגען א צוים אפערד קלעקס אויפען האלו אפער בידע צו וואסמען גיט. א סיה אפער זיין אקס טראגען גיט ארויכ געקען

פרה או שור לא תצא בחבל שבצוארה לפי שאינה צריכה שימור אבל עגלים מותרים לפי שהם מורדים בקל: ב) האוכף שקורין זמיל וכן האמעם אמור ליתן עליו אפילו בחצר משום מראית עין שיחשדו שרוצה לרכוב עליו או ליתן עליו משא וכן אמור לצאת בזוג שקשור ברסן ואפילו בחצר דמשמיע קול אא"כ פסק העינבל. ומותר למשוך הסוס בחבל שברסן רק שאם היה ארוך יכרוך אותו סביב הצואר נברי שלא יצא מידו מפח שנראה שנושא החבל. בללו ש"ד כל דבר שהוא לשמירה שלא יברח בין סוס או שאר בעלי חיים ובין עוף מותר אבל מה שאינו לשמירה אלא לנוי או משום סימן כמו שעושין לתרנגולים או מה שקושרין בפי העגל והעזים כדי שלא תניק אמור לצאת בו. ואם משרתו נברי רוכב בשבת על הבהמה להשקותה א"צ למחות שהחי נושא את עצמו אבל אם נותן בגדו עליו או שאר דבר אמור: ג) מותר למסור בהמתו לרועה אעפ"י שמוליך אותה חוץ לתחום אבל אמור לומר: ו

שיוליכנה חוץ לתחום ואם מוליך שוורים למקום אחר אם מוסר לו בע"ש מותר אבל בשבת אמור כיון שיודע בודאי שיוליכנה חוץ לתחום: ד) אמור להשאיל או להשכיר בהמתו לעו"ג אם יודע שיעשה בה מלאכה בשבת אא"כ מותר עמו שיחזירנה קודם שבת ואם העו"ג אינו מותר לו והוא אנוס יפיקנה אפילו בינו לבין עצמו ואם הישראל שכר בהמה מעו"ג בינו לבין עצמו חייב במזונותם ובאחריותם אינו מצווה לללל והעו"ג חייב להשכירה לעו"ג ממ"נ אבל אם מלווה ג"כ על שבתתו דשכירות פסק אם קונה לו אבל מותר לחזור להשכירה לעו"ג ממ"נ אבל אם שכר עו"ג עם בהמתו שיוליך מהרתו למקום פלוני חייב במזונותם ובאחריותם אינו מצווה לללל וכבר כתבנו לעיל דין מי שהחשיך לו בדרך בדיניהם השייכים מע"ש: ה) אע"ג לראם אמור לעשות דפואה בשבת כדלקמן אבל לבהמה מותר בין דאינו בחול כ"כ לא גורינן שמה ישחוק ולכן מותר להעמידנה במים ולסוך מכתה כשמן וכן מותר להקזיה דם ע"י עו"ג אם היא חולה אבל אם היא בריאה רק כדי שתאכל במוב שקורין פראווען אמור: ו) אמור ליתן

קום א עמקיקעל אויפען האלן. וייל ויאי אנמליפען גיט. אקער האלבער קאנג קען. ב) קיט כעס זאמפלעל זקער קעס קאמעט טקאר קען גיט זאמקאן קעס פערד. מאקער נעלען לייט רושער זיין אז קען נוייל זיך נעמען אויפען פערד ביישען אדער ארויסלעגען א משא. קיט א גלעקל טקאר קען אויך גיט זעקען. סיידען קען פערשטאפט איהם פון אינגעניג זיעקען קעס פערד פארן שטרקעל נואם פון ציים קאנג קען. נאר אויב לי עמקיקעל איז קאנג. בארף קען אויך ארום וויקלען קעס פערד אויפען האלן. גדיגעס זאלל זיך פון האנד ציים זעקען גיט פערד פון א טאטא (אמירקט). קיט איין נואם: די זאך נואם דיא טיף טראגט פון זיכער הייט נעמען זיא זאלל גיט אנמליפען קאנג זי טראגען אום שפית נען אקער פון שאנקייט קינגען אקער צוא ליעב א סימן. טקאר זי גיט. דער נעקער דין איז קיט עזמת אויך. נען קען האלם א קעקט א נברי. בארף קען אויך גיט זשאמען פירקען קעס פערד אנפאיען חוץ ער בייט אויך איהם. אקער ארויסלעגען זיין פערד אקער איין אנדער נאך טקאר קען גיט. ג) קען קאנג אויפער זעקען די דיקהט צו א פאכמה נען קען גיט. אפילו צו ער מבייגט אויך נוישער פון א תרום שפית. אקער זאנגען אויך. ער זאל אויך פרייגען עיישער ווי א תרום שפית טקאר קען גיט. לאנגען פירקען אקען איז איין

אנדער שטארט קאנג קען נר אין קעס אויפן אז קען גיט זיי אויפער ערב שפית. ד) פערזייקען אקער פער דינגען א דיקהט א נברי נען קען ווייקט אז דער נברי נעט קיט אויך ארבייטען אום שפית פאר קען גיט נר אין קעס פאלל. אז קען קעמט לכתחלה אויס. ער זאלל קיי שפית די דיקהט אבגעבען קאנג קען אונ נען דער נברי קעקרט אויך באן גיט אום. מוז קען דיא דיקהט איז האקצען טקאר זיין. אז איד דינגט א דיקהט ביי א נברי. איז ער אויך פרויב צו זענען דיא דיקהט זאל גיט ארבייטען שפית. אקער פערדינגען איין אנדער נברי קאנג קען שוין באן אפילו ערב שפית. נען קען קט אקער גערונגען א פוקר בייא א נברי קיט קעס זענא דער נברי אלזין זאקלל פירדען זיין (קעס זיקענס) קערד אונ ער אלזין זאלל דיא פערד פארפענגען אונ היטען. באן קאן זיך דער נברי נאמירליך טקאן קיט זינגע פערד נואם ער וייל. ה) מאקען פאר א מינושען א רמיה אום שפית טקאר קען גיט. סיידען וואו גיט איז א ספגה וויא קיר קאפען אויפען נענאנט. אקער פאר א דיקהט קאנג קען זע. זאלל קיין שארין גיט זיין. א נברי אונ קעסלייגען. אקער אלזין נר פיר א באמקע דיקהט. פאר א געוונדע דיקהט פער גיט קיי זי זאלל קעסקער זעקען. טקאר קען גיט טקאן אנעלבע מימלען

הבהמה יכולה לילך לשם ולאכול מותר לומר לו שיהן לבהמתו אם אין לה מה לאכול ובשעת הרחק שאין לבהמה שום דבר לאכול מותר לומר לעו"ג לקצור עשבים משום צער בעלי חיים וכן מותר לומר לנכרי לחלוב בהמתו משום צער בע"ח רק שהחלב אסור למלטל בו ביום משום מוקצה וכן להמרות האווזות שאינן יכולים לאכול מעצמם אי לינא עו"ג או קמן והכל משום צער בע"ח ולכן אינו מותר רק פעם אחר ביום : ח) אם נפלה לנומא שבחצר מותר להוציאה אפילו ע"י ישראל דאין כאן אלא איסור מוקצה אבל אם הגומא כרה"ר מותר ע"י עו"ג : ט) אם נותן שכולת שועל או שאר מיני דגן לבהמה לא ימרוך במרה אלא משער באוטר דעתו וצריך לזוהר מאד שאם נוטל בכברה שלא יכבוה שיפול המוץ רהוא מלאכה דאורייתא מרקד אבל בשאינו נזכר בכונה אעפ"י שנוטל בכברה והמוץ נופל דרך נקבי הכברה כיון שאין מתכוין לכך מותר כדלעיל במלאכת מרקד :

מים ע"ג סובין ומורמנין דכיון דלאו בר גיבול הוא י"א והיכף כשנתן המים הייב כדלעיל במלאכת לש אם לא כשעת הרחק מותר ע"י עו"ג אבל ע"י ישראל אסור ואם א"א ע"י עו"ג אם כבר נתן מים מע"ש אזי מותר להוליך בכף או מקל שאינו מוקצה ויוליכנה שהי וערב ויערה ככלי אל כלי עד שיהערב אבל לנבל בשבת הוא מלאכה מה"ה כדלעיל במלאכת לש : ז) אסור לתתוך הבן דק דק שקורין סיעצקא ואפילו ע"י עו"ג אסור דהוי כשותן ומ"מ אם עשה מותר ליהן לבהמה ומותר להעמיד בהמה על עשבים סחוברים שתאכל דלא אסרה תורה רק שלא לעשות מלאכה בבהמה מרני שיז לה צער אבל זה אדרבא נייח הוא לה אבל אם קצר עו"ג עשבים בשבת אסור להעמיד בהמה ע"ג העשבים ממש שתאכל דגורנין שמא ישול בידו ויתן לה נמצא שמלטל מוקצה אבל מותר לעמוד בפניה שלא תוכל לנמות ותלך לשם ותאכל ממילא וכן מותר לומר לעו"ג שיהן העשבים שקצר לבהמה ואם קצר בשביל ישראל אם

די דהתקא קאן דארשען אלין געהען און עסקען קאג קען זייקס זאגען ער זאלל געבען דער פהקה. ווען זיא האט גיט נואם צו עסקען פאר א נויטה נאג קען זאגאר הייסקען דעם נכרי שגייךען לכתחלה פאר דער פהקה. צוליעב צער בעל-חיים הייסען א נכרי פועלען די פהקה קאג קען. אבער די פילה טהאר קען שבת גיט האלטען צוא ליעב מוקצה. אויך קאג קען אליין שטראפען ריא נאגן נואם עסקען גיט אליין. אויב עס איז גיטא א נכרי אדער א קינד וואס זאלל דאס מוקאן. אבער נור איין קאל אין קאג און עס זאל גיט זיין קיין אנדערע איסורים נואם שזייהט אין ריא קלאכה פון ציכה. ח) אז א פהקה פאלקט צריין אין אנרוג אין תיף קאג קען אידר אליין ארויס געהקען. אבער אין א גרוב אין גאס נואם איז קיין צידיב ניקא. טהאר קען אליין גיט ארויס געהקען. סיידען דרחה א נכרי. ט) פעסקען ריא עסקינס וואס קען גיט דער פהקה טהאר קען גיט. ווען קען געהמט ריא עסקענס אין א זיפ בארף קען זיך היטען גיט א זיפ מוקאן אז עס זאלל ארויס פאלקען ריא קלייען ווייל דאס איז איין איסור קן התורה. אבער ווען עס פאלקט אליין ארויס קלייען גיט יזפעשענדיג און און פנינה מאכט גיט אויס :

פארן

סיבטלען. ו) ארויסגיגען נואסער אויף קלייען ארעד קעגענע טהאר קען גיט דאס איז סלאקה דאורייתא סיידען פאר א גויט און דרחה א נכרי זוקא ווען דרחה א נכרי איז אונטעגליך איז אויב קען האט צריין געזאסקען נואסער עקב שבת קאג קען ריא האנד אדער א שטעקעל נואם איז גיט מוקצה פיהקען אין דר גלי און דער לאנג און אין דער גרייט און איבער גיעפען עס אין א צווייטר גלי און אין ארויסמע. ב) עס קייטט זיך אויס ווען גיט אזוי איז עס גלייך וויא קעפען. און דאס איז דאך איין איסור קן התורה. ז) קען טהאר גיט אנשניידען שטעקע אפילו דרחה א נכרי אבער אז קען האט שוין אנגעשניטען קאג קען דאס געבען דער פהקה צום עסקען. קען קאג שטעלען די פהקה איבער נראו וואס נואקסט אויסען פעלד. זיא זאלל עסקען אבער ווען א נכרי האט ריא גראו אראבעגעניטען אום שבת. וואס ריא נוערט דאך די נראו מוקצה און קען טהאר זיך אן אידר גיט אגדריקען. ריא פהאר קען גיט שטעלען די פהקה גלייך איבער די נראו נור קען קאג שטענדן געבען אידר. זיא זאל זיך גיט האבען וואו אבצוקעהקען און זאלל עסקען ריא גראו. הייסען דעם נכרי. ער זאלל געבען דער פהקה ריא אפגעשניטענע גראו קאג קען. ווען

פרק מ

בו יבואר דיני איסורי חמץ ודיני אפיית המצות.

ולחשיג תבואה ולמחנם ולאפות בעצמו מצה קול
 פסח ואפילו אין לו מקום למחון התבואה כ"א
 בריחיים של חמץ ג"ב אין לאסור במקום הרחק כוח
 כיון שהוא קודם פסח דאו במל התערובות בששים
 ואם אין יכול לחשיג חמים מותר לבתחלה לאפות
 מצה מכל חמשת מיני דגן ואם אין יכול לחשיג
 תבואה רק קמח מן חשוק תלוי לפי מנהג המקומות
 כי במקומות שלנו ידוע שהמוכרי חמים בעיירות
 רוחצים מתחלה החמים הרבה במים וזהו חמץ גמור.
 ויותר טוב שבמקום שאינו יכול לחשיג קמח חמים
 כשרים כדון יראה לאפות מצה מן קמח שיפון כי
 שיפון אין דרך לרוחץ תחלה במים כי ידוע שמדינת
 כל חמשת מיני דגן כשר לעשות מהן מצה אינא
 שישראל עושים מן המובחר ובמקום הרחק בודאי אין
 לחוש לזה כלל וכלל וכשנוטל קמח יראה לרקר הקמח
 מתחלה שלא ימצא בו פירותים של חמץ אך מאד יש
 ליהרר בענין האפיה שיהיה כדון דהיינו מתחלה יראה
 להכשיר התנור לזה רבתנור של חמץ אפילו בדיעבד
 אסור ואופן ההכשר הוא דהיינו שיראה ללבנו כ"ב
 עד שיחא ניצוצות ניתוין הימנו ואח"כ צריך לרקוק

(א) איסור חמץ ידוע לכל ישראל שהוא איסור כרת
 ובודאי יש לאיש המתנדר בארצות
 רחוקות להשתדל לחוג את חג המצות במקום שישראל
 מצויים שם כדי שלא יבשל ח"ו בחמץ שהוא בכרת
 וגם כדי שיוכל להתנהג בכל עניני הסדר כמו שאר
 איש ישראל אמנם אם ע"י איהו אונס נודמן שנשאר
 בחג המצות אצל עובדי כוכבים יש לו מאד ליותר
 שלא לאכול מפתם כי איש ישראל הוא ויסתפק אלו
 השמונה ימים בתפוחי ארטה [שקורין ערד עפיל]
 ובפירות. אמנם מחויב להשתדל לחשיג במקום שיהודים
 מצויים מעט מצות עכ"פ כדי שיקיים עכ"פ כלילה
 ראשון של פסח המצות עשה דבערב תאכלו מצות
 וגם בשאר ימי יו"ט מצוה בכל מעודה לברך המוציא
 על מצה כדי שיקיים סעודת יו"ט כדון ובשאר ימנים
 יסתפק בהמינים שנוכרו לעיל;
 (ב) ואם א"א לו לחשיג מצות כלל או שקשה לו מאד
 להסתפק שמונה ימים בלי פת יראה להשתדל

פרק נ

(א) פארן אַפּקען פּסח דאָסן קומט נוי געמאָנט. קהר"י
 דערפּיער באַרף דער ייד וואָס איז אין דיא
 ניישע קרינות זעקען פּיערן דעם פּסח נוי ווייט קאָנליק
 אַנזשען זייען גדי גר זאל קלייבן גיט נאָשיל וערין
 אין זונא גרויסען איסור אונ גדי גר זאל קאָנגען
 אַנזשען דעם סך נוי זאלע זייען. ווען מען איז
 אַפּער געצוואַנגען צו זיין פּסח צווישען נברים אונ
 מען קען מין עצה גוטם און גיט געקוקטען זאלל
 מען אויסקוקטען מיט באַראַמאָעל. פּירות. אייער אונ
 דעסנלייבטען. גר וועגיגטעןם אויף דער גרשטער
 נאָכט פון פּסח מוז מען זעהן קריגען סעצה וויפּיעל
 עס איז אויף צו אַפּקען די גרשטע נאָכט. גדי מען
 זאלל קאָנגען סענים זיין די סעצה פון געטב תאכלו
 מצות. אויף איז אַ סעצה אין די אַפּריגע טעג פון
 יום טוב צו באַקען גר קאָמט אַ המוציא אויף סעצה
 אונ זיינער אַפּקען באַראַמאָעל פּירות ווי אויגען שטענען;
 (ב) ווען מען קריענט גאר מין סעצה גיט אַדער עס
 איז זענדן זענער אויסקוקטען מיט באַראַמאָעל
 אַ נאָנגען פּסח. באַרף מען זעקען קריגען תבואה אונ
 אליין קאָרלען אונ באַקען סעצה. פאר אַ נויטה קאָג
 מען קאָרלען קאָמט אין אַ סעצה קינדל. קברם

פאר פסח, אונ ווען מען קריענט גיט מין ווייץ קאָג
 מען באַקען די סעצה פאר אַ נויטה קאָמט פון קאָנגען
 אונ דעסנלייבטען. ווען מען קאָג מין תבואה גיט
 קריגען גר פארשטען מעהל ווענדט ניה אויב עס איז
 דאָרטען צייגעפּיערעט. אזוי ווי ביי אונז. אויסקוואַטען
 די ווייץ גאָנג גוט פארן קאָרלען. איז די סעצה זאָג
 אַפּקען חמץ. גלייכער איז דערפּיער וואו מען קאָג גיט
 קריגען ווייציגע סעצה. וואָס מען זאלל וויפּקען אויף
 געשטיקט אז וי איז פּער זאלל מען געפּער קריגען
 קריגען מעהל (וואָרום קאָגן איז גיט דער שטוייער
 צוואַשען פארן קאָרלען) וואָרום על פי דין קאָג מען
 יוצא זיין מיט סעצה פון קאָרן אויף. סעצה גיט וואָס
 ביי אידען איז צייגעפּיערעט צו סענים זיין די סעצה
 וואָס געקסער. די סעצה באַרף מען פּרייער זעהן
 גוט אויסקרייגען פון פּראַקליק סען. אויפּערדייטע
 באַרף מען זיך הימען דער באַקען זאלל זיין על פי
 דין. די גרשטע זעהן מוז מען גוט פּשען דעם אויגען
 וואָרום פון אַ סעצה קריגען אויגען סטראָד מען זאָלל
 דרייענד אויף גיט אַפּקען. ביים זענען באַרף מען
 זעהן אזוי פּעל אויסקריגען דעם אויגען. אז עס
 נאָלען שפּרייטען פּאָנגען פון אַיחם אונ באָגן מוז מען
 איבערן באַקען אויגען אויסקרייגען די סעצה קאָג

בהן תיכף משעלה עה"ש אע"פ שלא היה י"ב שעות משנשאבו מהבאר או מהנהר. והמהנהג לסנן המים שלא יפלו לתוכן אויה נרעיינים וכן צריך להיות מכוסים מטעם זה. ויעמיד המים במקום קר. ומאד צריך לזהר שלא יעמיד המים בחדר שבו התנור שאופין בו המצות שבלילה סותמין הנקב שהעשן יוצא ואו הבית חם ולפעמים מחמת הקווי נקשרו המים אסור להעמידם אצל התנור חורף שיפשו:

ה) אם רואה שלא יספיק לו המים שלנו מותרו לשפוך לתוכן המים שלא לנו ובלבד שיזיזה רוב ממים שלנו. עבר ולש במים שלא לנו אם היה בשונג אין לאסור בריעבד:

ו) כל עשיית המצה אסור במקום השמש. ואפילו נגר הלזן שיש בו זכויות אסור אם השמש בא לשם אא"כ סכסכה בסדרין וכן נוהגין. עבר ולש תחת השמש או סמוך לתנור מותר ואם הוחנו העיסה לבו"ע אסור:

ז) אם לישת ועשיית המצות היה בבית שקבוע בו

שינורף הנחלים על פני כל התנור וכ"ו הוא לעיכובא: ודגה לפי הנשמע יש פאבריקען שאופין מצות לסחורה לשלחן לכמה מקומות ואינם נוהרים כלל בשמירתן מחימוץ וכ"ש שאינם נזהרין שיהיו אפויין לשם מצות מצה כי הרבה פעמים מצוי שנכרות לשות ועורכות המצה או קטנים וקטנות וע"כ ראוי לכל ירא שמים שלא יקנה טעות מאיזה מקום כ"ו שאין המקום ההוא מוחזק שהוא בהכשר: ומפני שרבה המכשלה בענין אפיות המצות ראיתי להעתיק איזה דינים הכרחיים.

לא ילוש העיסה יותר משיעור נ' קווארט שהוא שיעור חלה ואדרבה יש למעט כי כשהעיסה גדולה א"א לעסוק בה בפעם אחת וא"כ חלק מן העיסה מונח בלא עסק ואסור ומ"מ אם עבר ולש יותר משיעור זה אפילו בסויד מותר. אסור ליתן מלח או שארי תבלין בעיסה של מצה:

ד) לא ילוש העיסה כ"א במים שלנו הלילה בבית וצריך לשאבן סמוך לבין השמשות ויוכל ללוש

א מנהג אפצווייטן די וואסער טאקער פאלטן וואס קמץ צייט אין איהר. צוליב דעם בארף זי אויף זיין צוגעקעמט. דיא וואסער מוז שפען אויף אקאלטע ארט. קען בארף זיך סערה היקען. ניט צו שפעלען די וואסער אין העמטעלען צימסער וואו דער אויבען שפעטעט. קוארום ביי נאכט פלשעט דער קוימסען ווערט צוגעפאקט. איז אין דעם צימסער דאך היים. ווען די וואסער גערפרוהט מוזאר קען ניט שפעלען ביי איין אויבען עם זאלט צוגען. ווען די מים שלגרי אז צו וועניג כאטש קען פאר א גויטה צוניקען געוואהליכע וואסער. אפער דער וואסער משהיל מוז זיין. מים שלגרי. ווען קען האט אפער די מצה געקנאמען מיט געוואהליכע וואסער. איז אויב קען האט עם געטארן ניט מיט א גיין. איז די מצה קלער ברייגער לאתר בפעשה:

ו) די מייג פון די מצה מיהאר ניט ליגען פאר די זון אפילו דורך אפענסטער וואס עם איז מיט גלאז ווי באקד די זון שיינט צייטן. מוז קען פארקנאמען מיט א ליילעך. ווען קען האט דאך געקנאמען די מייג פארן זון אדר ניט נויט פון אויבן. איז ברייגרי די מצה קלער. סייקען אז די מייג איז דערנארקט געקנאמען: ו) ווען די מצה ווערט געקנאמען אונ געוואהלעך די אין דעמעלען צימסער וואו דער אויבען שפעטעט. מוז קען האלפען אפען די פענסטער אונ

א) אין אנדערע גרויסע שפעטעט וויגען דא בעקאמליך פאבריקען וואו עם ווערט געפאקען מצה אויף געשאפט דארט ווערט די מצה געוואהליך ניט געפאקט בקלער א זיין דעם פערטעקען זיך אפט מיט דעם גאר נטריות אדר קלער. אונ עם ווערט געווס גיט געבאקט לשם כצנה. דערפער בארף יעדער פרוקער איד זעהען ניט קויפען פון אנעלכע ארטער וואס קען ווייס ניט געוויס אז דארט איז געפאקט געווארען בקלער:

ב) קיך וועלען דא גרענעטע עטליכע נאטהיגע דינים פון באקען מצה.

קען מיהאר ניט פערקעטען קעדר ווי דריי קווארט קעהל איין עקה. עם איז גלייך דאך וועניגער. נוייל די מייג מיהאר ניט ליגען אזוי. זי מוז שטאנדיג זיין אין דער ארבייט. וואנט ויערט זי איין. ווען קען האט אפער פערקנאמען קעדר פון דריי קווארט. איז די מצה קלער ווען קען האט אפילו געטארן בריעבד. ואלץ אדר אנדערע געוויצען מיהאר קען ניט ציינגלען אין די מצה מייג:

ג) קנעכען די מייג כאטש קען נור אין אנעלכע וואסער וואס איז די גאנצע פארקען נאכט געווען אין שכוב (מים שלגרי) אנשאפען די וואסער בארף קען פאר נאכט. אונ גלייך מיט דעם כאטש קען שוין די וואסער געברויכען. עם איז

התנור שאופין בו המצות ומחמת שמבערין בו הרבה הבית מחומם צריך ליותר מאד לפתוח הדלת והתחלונות ומכ"ש שלא יתעסקו במצות נגד פי התנור :

(א) לא יגיהו העיסה רגע בלי עסק ואם מונח בלי עסק שיעור ח"י מינומן היי חמץ ואם המצה עשויה וירא שלא תבוא לידי חמוץ מותר לשברח ולהזור לעשותה ולכן צריבין ליותר שלא ילושו עיסות יותר ממה שיש עוררין שמגלגלין המצות דאל"כ העיסה תהיה מונחת בלי עסק :

(ב) אם העיסה רכה לא יוסיף בה קמח שאורו קמח אינו נלוש יפה ושמא לא נאפה יפה אותו הקמח ויש לחוש שיתנו אה"כ במרק ויתחמץ ואם יש שם אדם אחר שילוש עיסה קמנה מגיבול קשת ויערבנה עם עיסה זו הרבה שפיר דמי אבל זה שלש תרכה אמור ללוש גם הקשה שא"א לאדם אחר ללוש שני עיסות בפעם אחת ואם א"א בענין זה והוא עני או שרחוק לעיסה זו מותר להוסיף קמח רק שיותר שלא ליתן המצות לדבר לח רק יאבלו ביובש שדרוק אינו מחמץ תיבך :

(ג) ישער לחתוך מן העיסה כ"כ חתיכות כפי מספר

העוררין בכדי שלא ישאר בידיו כלום מן העיסה ותיבך כשנזמרין מללוש העיסה יחלקו לגלגל ויותר שלא יהיו פרוירין על השלחן כדי שלא ידבקו במצה ותהיה מצה כפולה :

(יא) העוסק בלישה יותר בעריבה שלשין בה שאם יהיה שום גומא וסדק ויתלוקם לעשותו

יפה אבל לא ידביק עליו חתיכות נחושת כמסמרים אלא ע"י היתוך כדי שלא ימצא שם שאם סדק וכן אם עושה על השולחן מצות בלי סדן יותר למהם הגומות היטב שלא יכנס בו בצק וטוב אנו יכול לעשות המצות על דפין דקן של מחכות . לא יעמיד העריבה על כר וכפת שמחמם אבל על בגד ועור מותר . ויותר לרחוץ ידיו ולנקותם היטב עכ"פ לאחר שלש שיעור חמוץ שהוא ח"י מינומן וכן הכלים שלשין בו ירחצו היטב לאחר שעשו בו ב' או ג' עיסות עד שלא יהיה מתחלת הלישה יותר משיעור מיל וכן הדרינים שמכמין בו השולחנות די לתחליף משיעור מיל לשיעור מיל . וכן ישגורו על עצים המגלגלין שיהיו נקיים ולהחליפם בזמן הנוכר וכן כלים המנקבין בהן : (יב) המגלגלים ישגורו אם מודבק בידיהם עיסה

גַּעְהָקֶען וְנֹאֲלֶעֶן . קֶען בִּרְאָה וְעֶקֶן עִם זָאל גִּיט זײַן בײַן בְּרַעַקְלֶעךָ מײַג אויפֿען מײַש וואו קֶען וועלֶעֶקֶם אונ רַעַקֶעלט :

(יא) דַּעַר בַּעַקֶען וואו עִם וְעֶקֶם גַּעַקְנֹאָטען סְהָאָר גִּיט קֶאָקֶען אִין זײַה בײַן שׁוּם שְׂפֵעֶלְשֶׁעֶל אונ גְּרִיבֶעֶלֶע . אַגְעֶקֶאָטֶען אויף א גְּרִיבֶעֶלֶע אַ שְׂמִיבֶעֶל קֶפֶטֶר מײַש צײַנעקֶעם סְהָאָר קֶען גִּיט ווייל דאן קֶפֶטֶן דאָה צו גִּיעַ שְׂפֵאלֶטֶען . סײַדען קֶען זָאל די קֶעפֿאַקל צוֹיַעֶסֶטֶען . אזוי אִין דַּעַר דִּין מִיטִין מײַש אַדַּער בְּרַעַם וואו קֶען וְנֹאֲלֶעֶטֶם אונ דֶּאָעֶלֶם . גְּבִיבֶער אִין וְנֹאֲלֶעֶקֶען אונ דֶּאָרלֶען אויף דִּיעַ קֶעפֿאַקלֶעֶנע אַדַּער בְּלֶעֶקֶנע בְּרַעַסֶטֶער . די מִקְטֶער אַדַּער דַּעַם בַּרְאָה וְעֶקֶן אַרומנֹאָשֶׁען גומ דִּי קֶאָנְד וועיגֶעֶשֶׁטֶען יַעֲרֶע אַכּמֶצֶעֶן סִינֹט . אזוי בִּרְאָה קֶען אַקֶע אַכּמֶצֶעֶן סִינֹט אויבֿנֹאָשֶׁען גומ דִּי גְּבִי אִין וְעֶלְקֶע קֶען קֶעט דִּי מײַג . אומבִּיִשֶׁען דִּי מִיטִשֶׁקֶער אויף וְעֶקֶקֶע קֶען וְנֹאֲלֶעֶרֶם . דִּי וְנֹאֲלֶעֶרֶהֶקֶלֶה אונ דִּי דֶּאָרלֶה בִּרְאָה קֶען אויף וְעֶקֶען אִין סֶאָקֶען אִין דַּעַר צײַט :

(יב) דִּי וְנֹאֲלֶעֶרֶקֶעם בִּרְאָשׁן גַּמְבִּירֶלֶה אויף אַרומנֹאָשֶׁען גומ דִּי קֶאָנְד יַעֲרֶע אַכּמֶצֶעֶן סִינֹט זײַ בִּרְאָשׁן

סְהָקֶען . אַכּמֶצֶעֶנען אויבֿען סְהָאָר קֶען גַּעַטִּים גִּיט האַקֶטֶען דִּי אונגעבִּיאַקֶענע סְפֶה :

(ח) דִּי מײַג מוז שְׂפֵאלֶרֶג זײַן אִין דַּעַר אַרְבִּיִּים . ווען זײַ לִיעֶטֶט אזוי צײַט 18 סִינֶטֶען אִין זײַ סְפֶה .

דַּעַרִּבֶּער בִּרְאָה קֶען וְעֶקֶן גִּיט קֶעַרְקֶעֶטֶען אויף אִין סְהָקֶל קֶעֶרֶה מײַג ווי עִם זײַנען דא וְנֹאֲלֶעֶרֶקֶעם :

(ט) וְעֶקֶן דִּי מײַג אִין צו ווייף . סְהָאָר קֶען גִּיט צו שִׁטֶּן בײַן סְהָקֶל . ווייל דִּי סְהָקֶל קֶעט זײַה גִּיט גומ אִין אונ עִם קֶאָן גְּלִיבֶען גִּיט גומ אִין גַּעבִּיאַקֶען .

גְּלִיבֶּער אִין אִין אַנְדֶּערֶער זָאלל אויבֿקֶעֶטֶען אַ קֶגֶיבֶּע שְׂמִיבֶעֶל בִּרְאָשׁען מײַג אונ דאן צומִישֶׁען אִידֶר . אַפֿער דאָם כח גַּמְבִּירֶה אִין אַנְדֶּערֶער סְהָאָן . גִּיט דַּעַר וְעֶלְקֶער וואָס קֶעט דִּי ווייבֶּע גְּבִי דִּי ווייבֶּע מײַג זָאל גִּיט גְּלִיבֶּען אִין אַרְבִּיִּים . ווען דאָם אִין אונגעבִּילֶה

אונ דאָם קֶאָן קֶען דִּי ווייבֶּע מײַג גִּיט אַרײַנגֶעֶרֶקֶען אִין סְפֶה ווען קֶען קאָם לְשֶׁל וועניג מְצַה אַדַּער סֶפֶן גְּרִיזים אַרְבִּיבִּיִּים דאן סֶאָן קֶען צוֹשִׁיטֶען סְהָקֶל . נגד קֶען כח זײַה הִישֶׁען גִּיט צו אַפֿקֶען דִּי סְפֶה סֶפֶן דַּעַם מײַג מײַש אַ פִּיבֶּקֶע זאָה . נגד סְהָקֶעֶנֶהֶרִיִּים :

(י) קֶען בִּרְאָה וְעֶקֶען צו שְׂעִינֶען דִּי סְהָקֶען אויף אַעֶלְקֶע . סְהָקֶלֶה וויִשֶׁל וְנֹאֲלֶעֶרֶקֶעם עִם זײַנען דא . אַת גְּלִיבֶּע נאָה דַּעַם קֶעֶטֶען כח קֶען

(ז) בל ימי הפסח אם רצה לאכול מצה אוכל לא רצה אינו אוכל רק שלא יאכל חמין ויאכל בשר ופירות וכיוצא בו אבל לילה הראשון חייב כ"א מישראל לאכול מצה כדכתיב בערב תאכלו מצות וקבלו הו"ל שהוא מ"ע אפילו בזמן הזה דאין לני פסח והו"א מדכתיב על מצות וטרורים יאכלוהו כיון דליכא פסח יהיה פמור נמי ממצה והודיענו הכתוב שזה מצה לדרות ולכן לילה ראשון וכן לדרך בליל שני חייב כ"א מישראל לאכול לא פחות מכזית מצה וזו נקראת מצה של מצוה כיון שמצוה עלינו לאכול וכל כזית הוא כהצי ביצה לפחות .

(ט) ודע דאפילו אם היה זהיר בכל דבר שיהיה אפוי כדין בלי שום חשש חיסוך ומותר לאכול אותו בכל שמונת ימי הפסח מ"ס בלילה ראשון שמחוייב לאכול מצה מן התורה אינו יוצא ידי חובתו בכתם מצה אמ"כ יהיה נעשה השמירה מחמין לשם מצות מצה דכתיב ושמרם את המצות וקבלו הו"ל דהכונה שיהיה שמור מחמין לשם מצות מצה וע"כ בכל מה שיעשה הן בלישה והן בנגול והן באפיה צריך שיאמר בהן שעושה אותן לשם מצות מצה וע"כ צריך דוקא בלישה ובאפיה ישראל שהוא בן י"ג שנה או אשה בת י"ב שנה אבל קמן פסול דאינו עושה לשמה וכן עו"ג פסול והיינו אפילו אנו יודעין שלא

שירחצו ידיהם גם כן משיעור מיל לשיעור מיל ויש לעשות המצות ריקין ולא עבה . ומ"מ יש מקומות שעושין אותם קצת עבה אך צריך לזהר הרבה שלא יוציא מן התנור ער שתהיה נאפה יפה ושיהיה התנור מחומם הרבה כרי שלא תבוא לידי חיסוך :

(י) לאתר שעשו המצות יהיו נוהרים מאד להוליכו בזריזות אל התנור ויהודר להאופה שתיכף יניחנו בתנור שלאחר שנתחמם העיסה בידים יחמיץ מיד כשתהיה כפי התנור ששם החום גדול ע"כ יזהר מאד שלא להחזיק המצות נגד פי התנור אפילו רגע . וכן העצים הדקין שמורידין עליהם המצות [שקורין ראוענעק] יזהרו מאד האופים שיהיו להם כמה עצים מוכנין לזה ולהחליפם המיד לאחר שהורידו עליהם ב' וג' מצות מפני שנעשים חמים מאד מחום התנור ויהמו העיסה ער שלא הורדה לתנור :

(יא) האנפה יהיה נוהר שלא התכפל המצה בתנור ושלא תגע אחת בחברתה שבמקום הכפר והנגיעה אינו שולמ האש כ"כ ושלא יוציאנה עד שתהיה נאפית כ"כ ער שאם ישברנה לא יהיו חמין נמשכין דאל"כ התחמץ אך בדיעבד אם החזיר מיד י"א דיש להקל וכ"ש אם יש ספק שמא אין חמין נמשכין ובדיעבד שנגעו ב' מצות כשהן לחין בתנור מותר :

בדיעבד . או עם האקען זיה צנני מצות אין אויבן צנניערהיזש סאכט אויף גיט אויס בדיעבד :
 (ט) גאנץ פסח טוואר מען ניר גיין חסץ גיט עטקען . אָפּער מצה ווי מען ווייל . די ערשטע באכט אָפּר כוז מען געקען מצה . ווי עם שפעקט אין דער תוכה . בערב האכלו מצות און ווי פיי אונז און צנני טיעג יום טוב כוז מען אין די גייע גרשפע געקען פון פסח עקסען מצה גיט וועניגער פון צפנית (די גרויס ווי א האקע איו) און דאס רזש מען אן . פצות הצנוד :
 (ט) די ערשטע באכט פסח וואס דער עקסען מצה איז באן א מצננה כון בתורה . איז מען גיט יוצא גיט געטאהגליכע מצה ווי פשר זי זאלל זיה גיט זיין געפאקען . באן כוז מען עקסען וועניגסטענס איין כזית נור פון אעלכע מצה וואס איז אפגעדיט געוואקען פון חמין . כאי אין קעטפען וואלנערן און כאדקען . פאי אין פאקען נור לעיס מצנה . און די וואס פערעקען זיה גיט די צרביישען כווען יעקען פאל זאנען אז זיי טרענן דאס לשם מצות מצה (צוליבע דער סענה פון מצוה) העריבער טוואר מען דערצו גיט צו זאנען קינד א אינגל

זעהען פאקען די מצות וואס דינער . אָפּער דא וואו מען איז זיה נוהג צו פאקען דקע מצה בארף מען וועניגסטענס אַכטונג געקען עם זאל זיה גיט אויספאקן און אויבען און דער אויבען זאלל זיין גיט הים :
 (י) גאקען קאדלען כוז מען זעהען צרייגעטקען די מצה אין אויבען וואס פריהער און מען בארף זיה היקען גיט האלמען די מצה אפילו אין רגע אין איבריגע פארן אויבען . ווייל אין דער גרויסער היקין קאן די מצה . לייכט זוער וערין איינער זי קיט צריון און אויבען נופא . דער זעפעד בארף האקען עפליכע אנגעברייטע שפעקענס . ער זאלל זיי קאנען אלע ווייגע אויבשיפען און גיט געהקען די כצה גיט איין וואיעפען שפעקען :
 (י) דער זעפעד בארף זעהען די מצות זאללען זיה אין אויבען גיט צוואקענענישטען און גיט אנריקען איינע אין דער אנדערע און גיט אויבנעפאקען . אז מען האט צו פריה צרייגעטקען . אָפּער גלייך צוריק צרייגעטקען איז אַ כקרא אז די כצה איז פער

כאיהו מקובלות שקונים ומוכרים כליל יו"ט אף משחשבה לצורך מעורת יו"ט ואין בזה שום דותר כלל :

פרק מא

בפרק זה יבואר כמה ענינים עקרים מהלכות נדה .

הנה כאשר ידוע בנות ישראל נשים צדקניות חן ואינן רוצות לחמוא ח"ו ומ"מ הרבה נכשלים בעון חמור של איסור נדה שיש ע"ז חוב כרת והסיבה טפני שלא למדו הלכותיה ויש מהן הרבה שאין להן אבות שילמדו להן וע"כ הדבר הזה הוא בנקל להן ואינן יודעות שיש בהלכות נדה כמה ענינים אשר בעיני האדם נראה שהיא דבר קל ובאמת הוא דבר חמור מאד שנוגע לאיסור כרת ר"ל ועי"כ בא האדם ג"כ אח"כ לצרות קשות ורעות וגם הבנים אשר יולדו נחשבים בני נדות אשר הם פגומים ומתועבים ועלולים להיות רשעים ומורדים בהקב"ה ועליהם אמר הכתוב וברויהי מכם המורדים והפושעים כי כמו דאיתא בגמרא וגם במשנה הקרושה איתא שהסיבה הראשונה

שאר לו החמץ יעבור אח"כ בכל יראה ובל ימצא ואם חושש משום הפסד ימכרם לנכרי בע"פ בבקר והמכירה יהיה ע"פ כ"ד כרי שיהיה ברין תורה וגם יהיה המכירה קודם שהגיע זמן איסורו וזמן איסורו הוא מן התורה מחצות היום של ע"פ והלאה שמאז אסור לאכלו וגם ליהנות ממנו והצריכו חכמים בשביל הרחקה מאיסור להקדים שעה מקודם ההיינו שעה אחת קודם חצות אסור שוב בהנאה וע"כ צריך למכרו קודם שעה זו ובאכילת חמץ יש לזהר בע"פ שלא לאכול רק עד שליש היום היינו אם היום מ"ו שעות מותר לאכול חמש שעות על היום ופרמי כל הדינים הללו מבוארים בשו"ע וה"א ברחבה . וכן דיני הסדר וכוסות והגדה ידוע דינם ומנהגם לכל ישראל וגם הכל מבואר בשו"ע או"ח ע"ש :

ב) ולענין איסור עשיית מלאכה בהג הפסח וכן בכל ימים טובים אינו צריך להאריך כי ידוע לכל שכל מה שאסור בשבת אסור ביו"ט בין המלאכה דאורייתא ובין השבותין ולא התירה התורה ביו"ט כ"א מלאכת אוכל נפש בלבד ופרמי הלכות יו"ט מבוארים בשו"ע וה"א . ורע עלי המעשה ששמעתי שמתפרצין

עם איו אָפּער אויף דעם ניט גיין הייפּער :

פרק מא

הנה היא עם איו ידוע אז בנות ישראל וְעָנַע נָשִׁים צְדָקְנִיּוֹת אֹנֵן וְיִלְדוּ בָנִים וְיִזְדַּקְּוּ אֹנֵן פֶּן דַּעֲמֵם וְעָנְעוּ וְעֵרְוּ אֶפְסֵלֵךְ נִכְשָׁל אֵין דַּעֲם גְּרוּיִקְשֵׁן אִיסור פֶּן נָדָה אֹנֵן דִּיא סִיבָה אִיו עִילָעֵ וְיִיא הָאֶפֶן נִיט גִּילְעֵרִינֵט דִּיא דִּינִים דַּעֲר פֶּן אֹנֵן אֶנְדַּעֲרֵה הָאֶפֶן נִיט גִּיין עֶלְפֵּרֵרִין וְיִיא וְאֵלִין וְיִיא לַעֲרֵנֵן עַל גֶּן אִיו דִּיא וְאֵה בִּיִיא וְיִיא גְּרִיגֵן אֹנֵן בְּאַפֶּת אִיו דִּיא וְאֵה וְיִיעֲר אַהֲרָבֵעֵ עִם אִיו נוֹגֵעַ אֶפֶל אֵין עִעֲם אִיסור פֶּן פֶּרַת רִל אֹנֵן דִּיךָ דַּעֲם קִיבֵט דַּעֲר קַעֲנִשׁ עַז בְּקֵה צִרוֹת רִל גַּם דִּיא מִזְנַדֵּר וְעֵרְוּ גִילְעֵרִינֵט אֶפֶס מְאֵהל פֶּאר בְּגִי נְדוּת וְנֹאֵם וְיִיא וְעָנְעוּ עֵלּוּל עַז וְיִין חִז גְּרוּיִקְשֵׁ רִטְעִים אִיוף דַּעֲר וְעֵלֵט . גַּם עִם וְעֵרֵט דַּעֲר מִאָנֵט אֵין דִּיא הִיילִיגֵעַ מִשְׁנֵה עַז דִּיאֵם אִיו אֶפֶס מֶאל גִּוּרֵם עַז דִּיא אִישָׁה שְׂטֵארְבֵּט גַּעֲרֵ וְיִיא הָאֵם אֶ מִקִּיר עִייל נִיא אִיו נִיט גִּוּעוּעַ גִּיהִיט אֵין אִיסור נָדָה . אֹנֵן אֶפֶסֶלֵךְ דִּיא אִישָׁה וְנֹאֵם קַעֲר לְאֹתָם אִיר לַעֲבֵן אֹת וְיִיא אִיו נִיט גִּילְעֵרִינֵט בְּשַׁעֲרֵת הָאֶפֶן וְאִירֵךְ וְיִיא וְיִיסֵן עַז נִיא אִיו אֵין אֵין גִּילְעֵרִיט עַז גַּעֲבֵן דִּין וְהִשְׁבֵּן אֹת אִיוף

אימליכעס

נְעִינֵן חֲמִין בִּי דִיר אֵין שְׁמוֹבֵי) וְעָנַע קַעֲר הָאֵם אֶסָה חֲמִין קִיאָן קַעֲר פֶּרִיקִישֵׁן נִיר קַעֲר כַּז דִּיךָ אֶ בֵּית דִּין עַל פִּי דִין פֶּרִיקִישֵׁן . אִיוף כַּז וְיִין פֶּאר הָאֶבְעֵן מֵאָג עַבֵּב פֶּסח וְאִירֵם דַּעֲר נָאָה אִיו שׁוּן אֶעֱבִירָה . אֶלְנָא מִז קַעֲר פֶּרִיקִישֵׁן אִים 11 אִוֶּרֶד . חֲמִין עַבֵּב פֶּסח קִיאָן קַעֲר עָסֵן נִיט שְׁפֵאפֶר וְיִי גִיו אֶ רִיקִישֵׁל אִויפֵעֵן קִיאָן וְעָנַע דַּעֲר מֵאָג הָאֵלֵט אֶלְנָא 15 שְׁעֵה . קִיאָג קַעֲר בִּין 5 שְׁעֵה עָסֵן חֲמִין . דִּיא אֶלֵעֵ דִינִים וְעֵט דַּעֲר לַעֲנַדֵּר נְעִינֵן בְּפִקְשׁוֹת אֵין שׁוֹלְטֵן עֵרוּף אֵין חֵי אָרֵם . דִּיא דִינִים פֶּן מִקֵּד . כּוֹסוֹת אֹנֵן הַנְּדָה וְיִיעֵן אִיוף בְּעֵמִיאָנֵט יַעֲבֹד וְיִדַּעֲר אֹנֵן וְעָנַע אִיוף אִירֵבִיקְבֵּרֵט אֵין שְׂרַע אֹנֵן ח"א : **ב) אַגְמִיקְעֵנִין** דַּעֲם אִיסור פֶּן אַרְבִּישֵׁן אִים יוֹם טוֹב הָאֶבְעֵן מִיר נִיט וְנֹאֵם מִפֶּרִיךָ עַז וְיִין וְאִירֵם עִם אִיו דִּיאָה יִדַּע . עַז דִּיא וְאֵה וְנֹאֵם קַעֲר מִתְאֵר נִיט שְׁבֵט מֵאֵהן מִתְאֵר קַעֲר יוֹם טוֹב אִיוף נִיט . אֶרְעִין דִּיא אַרְבִּישֵׁן וְנֹאֵם קַעֲר וְאִירֵךְ מֵאֵהן עֵלִיעֵב עָסֵעֵן קִיאָן מִעַן . מִיר הָאֶבְעֵן וְעֵהֲאֵרֵט עַז אֵין אֶנְדַּעֲרֵעַ שְׂטֵארֵט הַיִּלְטֵעֵן אֶסָה קַעֲרֵשֵׁן וְיִיעֵרֵעַ שְׁפִיזֵעַ קִיאָקֵעֵן אֶפֶסֶן יִים טוֹב בִּי וְאֶבֵּט עַז עִם אִיו שׁוּן נִיט מִינְסִקְטֵר . מִינְעֵנְרִיגֵן עַז פֶּרִיקִישֵׁן (אֹנֵן קִויפֵעֵן) וְאֶבְעֵן וְנֹאֵם קַעֲר בִּיאָה קִיאָקֵעֵן עִם יִים טוֹב־דִּינֵעֵן עָסֵעֵן קִיאָן קַעֲר .

שנשים מהות בשעת לידתן הוא מפני שאינו נהירות בנדה. ואפילו אותה האשה שמניחין אותה בתים ולא מתה בעת לידתה צריכה לידע שהיא מוזמנת עוד לעונש גדול וליסורים גדולים לעוה"ב ותצטרך ליתן דין וחשבון על כל פעם ופעם שלא היתה זהירה כרין וע"כ הדפסתי בקיצור איזה הלכות הנחוצים מאד לידע למעשה וכל אשה תקח לה מועד לקרותם וליותר מאד שלא לסור מזה אפילו כמלא נימא. ומי שאינה יודעת לקרות בעצמה להבין תבקש אשה אחרת שתאמר לפניו ותסביר לה הדבר והעיקר שלא תמנע מברר זה מחמת בושה ותשער בעצמה אלו היתה צריכה לאיזה מובה שנוגע לה בעניני החיים שלה בעוה"ז בודאי לא היתה מתביישת ובפרט ברבר זה שנוגע לעוה"ז ולעוה"ב וגם נוגע לבניה שלא יהיו פושעים ומורדים בה' וכמו שכתבנו בודאי צריכה שלא תתבייש וכל איש מחוייב לראות שהיהוה אשתו בקיאה היטב באלו הלכות. ומוב ונכון שקודם שנכנסות בנות ישראל לחופה אבותיה או קרוביה יבררו לה איזה עקרם מהלכה זו אותן הדינים שצריכה להן לידע ובזכות זה יתברכו ממעין הברכות ויזכו לבנים ת"ח ואריכות ימים:

א.

כל איש מחוייב לפרוש מאשתו סמוך לזמנה היינו סמוך לזמן שהיא רגילה לראות ואפילו עדיין לא ראתה ואם אין לה זמן קבוע לזה צריכה לשאול אצל מורה הנוראה איך לנהוג עם המרישה שלה:

ב.

כל אשה שצריכה לשאול שאלה בעניניה איננה רשאה לשאול אצל אשה אחרת כ"א אצל מורה הנוראה. ולמע"ה שאשה לא תרהיב בגפשה לפסוק איזה דין:

ג.

כל אשה שטרנשת שנפתח רחמה או שיצתה ממנה ליחה צריכה היכף לברוק עצמה בחתיכת בר נקי ובשתמצא איזה דבר לח אם היא לבנה לגמרי מהורה ואם אינו כך או שנפתחה רחמה וברקה ולא מצאתה אח"כ כלום צריכה לשאול שאלה וכן אם לא ברקה תיכף

א.

יעדע אשה איז זיך מחוייב אפ צו שיינען פון איהר פאן ווען עס קומט אויס איהר (נוסת) דאס מיינט קען ווען זי איז גיוואהנט צו זעהן אפילו אז זי האט נאך ניש גיזעהן אונ אז זי האט נישט קיין גיזעצטע צייט מוז זי פרעגן א שאלה ביא מורה הנוראה וזי זיאל זיך ניהג זיין מיט דעם אפ שיינען:

ב.

יעדער אשה וואס דארף פרעגן א שאלה פאר זי נישט פרעגן ביא קיין אנדערע אשה. נאר ביא איין מורה הנוראה. אונ למע"ה קיין פרויא זאל נישט דער וועגן צו פסקענען:

ג.

יעדע פרויא וואס זי האט נישפירט אז איהר מופער אדער נידדט האט זיך גיעפנט, אדער זי שפירט אז עס איז געפעס אפ גינאנגען פון איהר, מוז זיך באלד גוט בורק זיין מיט אריין מיכעל, אונ ווען זי גיפנט צנאסקייט אונ עס איז נאנץ קלאהר איז זי מזהר. אדער ווען עס איז נישט נאנץ קלאהר. אדער אפילו זי געפירט נאר גישט מוז זי מאכען א שאלה

אימליכעם קאל וואס זי האט זיך ניש גיהיט וויא דער דין איז וועט זי דארפן ליידין ח"ו גרויסקי יסורים לעוה"ב ע"כ האבין מיר גיירוקט אייניגע דינים וואס זיאל דארף זי וויסן למעשה אונ אימליכע אשה דארף זיך געמען צייט דורך צו לערנען דאס פרי זיאל זיך וויסן וויא צו פירן. אונ דיא וואס קענען אליין ניש פאר שטיין צו לייגען זאל זי בעטן דיא אנדערע אשה זיאל זיך פאר איר לייגען אונ געבען איר צו פארשטיין. אונ דער עיקר איז זיאל זיך ניש מונע זיין דער פון מחמת בושה אונ זיאל זיך משער זיין וויא איז אז עס וואלט זיך מאבין אגימיע זאך וואס איז געזע אין דיא גאנצע חנוע פון דער וועלט וואלט זי דאך פודאי ניש שעמען כ"ש דיא זאך וואס איז איר געזע אין דיא וועלט אונ זענע וועלט אונ מוכח איךע קינדער זאלן ח"ו ניש זיין קיין פשעים דארף זי זיך אנדאי ניש שעמען. אונ אימליכער זיד איז מחוייב צו זעהן אז זיין טייב זאל וויסן דיא אלע דינים, אונ דער ישר איז אז אינדער גנות ישראל גייען לחופה זאלן איר אירע גלמערן אדער קרובים זאגן איר די גיימיגע דינים פון דיא הלכה. אונ בזכות דעם זעלין זיאל גיגענקש טערין פון קטאל פון גרבות:

תיב משנתתה רחמה צריכה ג"כ לשאול שאלה :

ד.

בזמן שהיא מטאה בין מדים בין מכתם עד אחר המבילה צריכה להיות מרוחקת מבעלה שלא יגעו זה בזה. היא אמרה לישן על מטתו וכן הוא על מטתה אף שלא בפניה וכ"ש כשגם היא שוכבת שם בודאי אסור להם לישן יחד אף כשהם מלובשין בכנדיהם והעון מזה גדול מאד ויש עבור זה עונש גדול והובא בסה"ק שדומה זה לאחד שמגלגל עצמו בבית הכסא. וגם צריכין לזהר כל זמן נידותה קודם המבילה שלא להושימ או לזרוק שום דבר מידה לידו, ויהיו זיהרין שלא יראה בשרה במקום המכוסה. ולא ישחקו שניהם יחד ולא ידברו דברי היתול וקלות ראש ולא יאכלו ביחד מכלי אחד והוא אסור לאכול או לשתות מהמאכל או מהמשקה שנשאר ממנה אך אם שפכו אל כלי אחר מותר לו לאכול או לשתות. בכל אלו הדינים אין חילוק בין הימים שרואה בהם דם

ובין הימים שסופרת השבעה נקיים כי כל זמן שלא מבלה הרי היא נדה נמורה לכל הדינים ולמעה"ש שלא יקילו עצמן בכל אלו הדברים [ועוד בהרבה דברים המובא בגמ' ופוסקים שנדה אמורה לעשות לבעלה] כי הם עבירות גדולות ולא יחטאו ח"ו את ימיהם :

ה.

דיני הפסק טהרה

כל אשה שנממאת מדים או מכתם יכולה לעשות ההפסק טהרה ביום החמישי אם פסק מלובד דמה היינו אם נממאת ביום א' תוכל לעשות ההפסק טהרה ביום ה' ולמעה"ש ולמעה"ש לזהר היסב שיהיה ההפסק טהרה כדן כמו שנכתוב בסמוך :

ו.

בדיקת ההפסק טהרה צריכה להיות סמוך לשקיעת החמה שהוא ערך שעה קודם הלילה. ואם היה בין השמשות צריכה לשאול שאלה אצל מורה הוראה

סייא דיא טענ וואס זיא זעהט דס. און סייא דיא טענ וואס זיא ציילט שוין דיא רייגע טענ ביו זיא נייט מבילה איו זיא נאך ארעכבע נדה קעגען אלע זאכען למעה"ש גישט צו פערגרינגערין זיך נאחר שטארק אפ גיהיטען צו זיין אין דיא אלע דינים. ווארום דאס איו גרויסע עבירות. זייא זאלין ח"ו זייערע יאקרין גישט פאר זינגען :

ה.

דינים פון אפ ציען.

זעך אשה וואס איו טמא גיזוארין פון דס, אדער פון איין פלעק, קען זיא זאכין דעם אפצוג אין פינפטען טאג, אויב גס האט שוין אויף גיהערט צו גיין פון איהר דס. היינו אויב זיא איו טמא גיזוארין וזנטיג קען זיא מאכען דעם אפצוג דאנערשטיג למעה"ש ולמעה"ש גוים גיהיט צו זיין אז דער אפצוג זאל זיין ריקטיג קרין וויא נויטער נועט שטיין :

ו.

דער אפצוג דארף זיין איידער דיא זון נייט אונטער דאס איו אין ערך איין שעה פאר נאכט. און אויב גס איו גיזוען נויינגער וויא איין האלבע שעה פאר נאכט דארף זיא פרעגען א שאלה (און וואס אין ספר מען

א שאלה. דעם גלייכען אז זיא האט זיך גישט בארד בורק גיזוען מוז זיא אויך זאכין א שאלה :

ד.

ווען זיא איו טמא סייא פון דס אדער פון איין פלעק ביו נאך דיא מבילה מוז זיא זיין דער נויטערט פון איר טאג, זייא זאלין זיך גישט אהן רידען אייגער דעם אנדערין ער טאר גישט שלאפען זייא איהר אויפן געטיל ווען זיא איו אפילו גיטא און גפרט אז זיא איו אויך דא טארין זייא גזודאי גיט זיין אין איין געטיל אפילו אז זייא זעגען בייך אהן גיטאהן דיא עבירה איו דער פון זייער גרויס דאס איו דער פאר דא איין שרעקליכער עונש ווערט גיבראכט אין ספרים הקדושים דאס איו גלייך וויא מיא וואלגערט זיך אין איין בית הכסא גס דארף מען זיך היטין אין דער צייט וואס זיא איו איין נדה גיט דער לאנגען אדער ווארפין קיין שום זאך אייגער דעם אנדערין, זייא זאלין זיין גיהיט אז ער זאל גישט זעהן איר פאר בארנען לייב זייא זאלין גישט לאבען צו זאמען און גיט זעסען צו זאמען פון איין בלי ער טאר גישט זעסען אדער פרינגען פון דער בלי וואס זיא לאכט איבער, נאר אז מען האט איבער גינאסען אין איין אנדערע בלי מען ער שוין זעסען אדער פרינגען, עס איו גיט קיין (חילוק) אונטערשיד

ותראה [ומה שכתוב בספר מעין מהור אחר בין השמשות הוא טעות הרמב"ם]:

ת.

מהנכון שתנהג עצמה שאחר בדיקת ההפסק מותרת תכנים חתיכת פשתן נקיה בעומק וגם יהיה דחוק ויהיה מונח שם עד הלילה ואח"כ תוציא ותראה אם היא נקיה:

מ.

מיום המחרה שאחר בדיקת הפסק מהרה זו תתחיל למנות השבעה נקיים ומחויבת לברוק עצמה שתי פעמים בכל יום משבעת הימים שחרית וקורם הערב בחתיכת בד נקיה ולהכניסו בעומק כג"ל ואם כבר לה לעשות כן בכל יום למעה"ש לכה"פ פעם אחת משבעת הימי נקיים [והעיקר ביום ראשון] מוברהת לעשות הבדיקה ממש בבדיקת ההפסק מהרה ושאר הבדיקות תעשה איך שתוכל. אך כל אשה צנועה כל תקל עצמה בחבדיקות ותברוק עצמה היטב כל שבעת הימים ואם לא ברקה עצמה היטב אף באחד משבעת הימים בבדיקה טובה בעומק כמו שצריך להיות

ז.

התפסק מהרה צריך לחיות כך. תרחוץ היטב אותו מקום ומביב ותלבש כתונת לבנה ותציע על מנתה סדין נקיה ותקח חתיכת בד נקיה לבנה מפשתן או מצמר גפן [באנוויל] ולא תהיה חרשה אלא ישנה ותעין אם היא נקיה ולבנה היטב ובוה תעשה הבדיקה היינו שחכמים את הברך באצבעה עמוק עד המקום שמרגשת כשהיא עם בעלה ותברוק היטב בכל הצדדין בחורין וסדקין ואם כבר לה מאד להכניס הבדיקה בעומק כ"כ כמו שכתבנו לכה"פ תראה להכניס בכל כחה עד המקום שידה מגעת בכל האפשרי ולברוק בכל הצדדין בחורין ובסדקין. והאשה שאינה עושה כן ומנסת הבדיקה כ"א מעט ומקנחת עצמה אין בדיקת הפסק מהרה שלה כלום ולא תועיל לה מבילתה והרי היא בחזקת נדה [בחיוב כרת ר"ל]:

אז עם העלפמ נאר גישמ איהר מבילה אזג ויא אזו גייטער אנדה (בחיוב ברת ר"ל):

ת.

עם אזו גלייה זיה גוהג צו זיין אז נאך דעם אבצוג זאל זיא אריין ברענגען אריין מיכעל גאנג טיף אזג ארינג. אזג עם זאל דארטין לינגען פון נאכט. אז דער נאך זעהן אויב עם אזו גאנג ריין:

מ.

פון מארנגען נאך דעם אבצוג זאל זיא אן הייגען ציילען דיא זיגען רייגע טעג. אזג זיא אזי מחייב זיך בודק צו זיין צוויי טאל זעהן טאג. אין דער פריה אזג פאר נאכט אלע זיגען טעג. גאנג טיף מיט אריין מיכעל. גאהר זוען עם אזי איהר שווער אזי טיף בודק צו זיין וויא עם דארף זיין. למע"ה אין נייניגמטען איין טאהל פון דיא זיגען רייגע טעג (אזי דער הייפט אזי דעם גרישמין טאג) מוז זיא כאכען א בדיקה אזי וויא דיא בדיקה פון אבצוג אזג אין דיא רעטיטע טעג גיוויגליכע בדיקות. נאר זעהן פרוקע אשה זאל זיך גישמ גרינג מאכין אזג זאל אלע טאג גוט בודק זיין. אבער זוען זיא קאט קיין איין טאל פון דיא זיגען טעג

אזיך

קען מהור שטייט גאך בין השמשות זיי דאם אגרייז פון רדוק):

ז.

דער אבצוג דארף זיין אזוי. זיא זאל זיך גוט ארום נוואשין דאם ארמ אזג ארום דעם ארמ. אזג אן מיגען אקלאהר העמר. אזג לינגען אקלאהר ליילעה. אזג נעמען אגאנג ריין מיכיל פון לייזינגט אדער פון באנוויל. גישמ קיין גיאי מיכעל אזג גישמ קיין שמאפס נאר איין אלט מיכיל. אזג בייא קוקיין אויב עם אזי גוט ריין אזג נויים. אזג מיט דעם מיכעל מאכין דיא בדיקה. היינו זיא זאל דאס מיכעל אריין ברענגען אין דעם ארמ מיט דעם פינגער גאנג טיף. אזוי נויים וויא זיא שפירט זוען זיא אזי צו ואמען מיט איהר מאן אזג זאל זיך גוט בודק זיין אין אלע זייטען אזג אלע זיינגלען. אזג זוען עם אזי איהר גאנג שוועהר אריין צו ברענגען אזוי וויא דא שטייט. צום נייניגמטען מוז זיא זעהן מיט אלע קרעפטין אריין צו ברענגען אזוי טיף וויא עם אזי נאר בויגלעה אזג בודק זיין אין אלע זייטין אזג אלע זיינגלען. אזג דיא אשה וואס מוט גישמ אזוי. נאר זיא ברענגט אריין אביסיל אזג טישמ זיך אפ אזי דער אבצוג נאר גישמ גרעכינגט.

להיות ורק הכניסה מעט וקנחה עצמה אינה נחשבת השבעת ימי נקיים לכלום ומכילתה אינה מכילה ועדיין היא נדה נמורה :

י.

כל הבריקות צריכות להיות לאור היום ולא לאור הנר ולא לאור האבוקה [לפ"פ] :

יא.

השבעה ימי נקיים צריכין שיהיו רצופים והיינו שלא תראה בכל אלה הימים שום דם ולא שום כתם. ואם מצאה דם או כתם באמצע השבעה נקיים שנממאה ע"ו. צריכה לחזור ולספור שבעה נקיים מחדש ולעשות כקודם בריקת הפסק מהרה עוד הפעם כדיון הנזכר למעלה, אלא שאינה צריכה להמתין המשה ימים עד עשיית ההפסק מהרה כמו בתחלה אלא באותו יום שנמחרה מרם תוכל לעשות קודם הערב וההפסק מהרה וממחרת תתחיל לספור השבעה נקיים :

יב.

נמצא איזה נשים שאינן יודעות איך להתנהג וכאשר צריכין לעשות ההפסק מהרה אינן בודקות עצמן קודם הערב שמש ואומרות שמכוונות במחשבה שתתחיל ההפסק מהרה מכיון וכלילה עושין הבריקת מודיעים אנחנו אותן שהם בחוקת נדות נמורות כשעושין כן ומצוה לפרסם פעותן ואת :

יג.

כלה קודם חתונתה צריכה לספור שבעה נקיים קודם מכילתה וההפסק מהרה והבריקות מהשבעה נקיים שוה הוא לבריקת שארי נשים ואסור לה להקל עצמה ח"ו בשום אופן אף כחוט השערה :

יד.

תתחיל לספור השבעה נקיים סמוך לחתונתה כשיודעת בכירור הזמן המונבל שהחתונה צריכה להיות :

מז.

אם באמצע ספירת השבעה נקיים אירע שנתאחר זמן החתונה

יב.

מייל ווייבקר וואס ווייסען ניט אינז אז וויא דארפין מאכען דעם אָבצוג, זענען וויא זיך נישט בודק פאר גאכט, גאהר וויא זאגען זא וויא האבען אין זיגען, אונז פייא גאכט מאכען וויא דיא בדיקה, זאגען וויא ווייסען אז וויא זענען דעקבע גדות עם איז אַ סענה דאס קפרסם צו זיין :

יג.

א פלה פאר דיא חתונה מוז ציילן זיבין רייגע טעג פאר דער טבילה. אונז דער אָבצוג אונז דיא בדיקות פון דיא זיגען רייגע טעג איז גלייך וויא פייא איין אנדערע אשה ויא טאהר זיך גאר נישט פאר זריגען ח"ו אייף קיין שוט פאל דיא מינדעסטע קאר :

יד.

ויא זאל ערשט אן הייבן ציילן דיא זיגען רייגע טעג גארנט פון דיא חתונה. ווען ויא ווייסט שוין קלארער אונז זיכער ווען דיא חתונה וועט זיין :

מז.

אז אין מיטען ציילן דיא זיגען רייגע טעג. האמ יד

אויף נישט בודק גינען גאנץ טיף וויא עם זיךער צו זיין. גאר אביסל אריין גיברענגט אונז אפ גיווישט. איז איהר זיגען רייגע טעג נישט זיךעקינט. אונז דיא טבילה איז קיין טבילה נישט. אונז ויא איז ווייטער ארעכטע נדה :

י.

אלע בדיקות דארפין זיין פייא דיא ליכטיקייט פון מאג נישט פייא קיין ליכט אונז נישט פייא קיין לאמפ :

יא.

דיא זיגען רייגע טעג דארפין זיין דורך אנאנדער. ויא זאל אין דיא טעג גאר נישט ניסיען קיין זים אונז קיין שום פלעק. אונז ווען ויא האט ניסיען דם אדער איין פלעק אין מיטען דיא זיגען רייגע טעג וואט ויא איז טמא גיטארין מוז ויא אויפס גיטא ציילען זיגען רייגע טעג. אונז מאכען איין גייעם אָבצוג ריקטיג ויא אויבין איז גישמאנען. גאר ויא דארף נישט ווארטן פינף טעג אייף דעם אָבצוג. גאר ווען ויא ווערט קיין קאן ויא פאר גאכט מאכין דעם אָבצוג אונז פון מארטן אן הייבן ציילען זיגען רייגע טעג :

התהונה ולא תהיה בהיום אשר חשבו בתחלה צריכה לשאל אצל טורח הוראה אם צריכה לספור השבעה נקיים מחדש, ומצוה רבה לפרסם זאת כי כמה אנשים אינן יודעין זה שצריך לשאל שאלה על דבר זה וסוברים כי כיון שספרה שבעה נקיים ריה:

מן.

דיני מבילה

ביום שצריכה לילך למבילה לא תאכל בשר כל היום וזולת אם אירע מבילתה במוצאי שבת מותר לה לאכול בשר בשבת אלא שתנקר היטב בין שיניה בערב קודם המבילה כי אם יש דבר מה בין שיניה או על שיניה מבילתה אינה מבילה גם לא תלוש עיסה ביום מבילתה ולא תגע בכל דבר הנדבק על ידה, אך אם צריכה לעשות לכבוד שבת תעשה הכל ואך תרחוץ עצמה היטב אחר זה:

יז.

צריכה לילך לבית המבילה בעוד יום בכדי שתוכל לרחוץ את עצמה ולסרק ראשה וליומל צפרניה וכל מה שצריכה לעשות תעשה הכל ותעסוק בדברים אלה עד שתחשך, ואם אין באפשרי לה לעשות הכל קודם שחשכה מותרת לעשות בלילה אך כל תעשה במהירות ורק בישוב הדעת, ומאד יש ליוחר שהאשה העומדת על המבילה כל תחפו ותרחק בהנשים שיכלו מעשיהן שע"ז לא יוכלו לעשות הכל כדון והאשה הדוחקת בהנשים שימהרו מעשיהן מחמאת את ימיה בזה ועונה תשא ואסורה להיות עוד ממונית ע"ז אם לא תיטיב מעשיה:

יח.

צריכה לרחוץ היטב כל גופה וכל מקומות הנסתרים צריכה למהר אותם שלא ישאר עליהם שום לכלוך, וצריכה לסרק ולחוף את שערותיה היטב וכל זה יהיה במים חמים, ואחר רחיצתה צריכה להשניח היטב

יז.

והוא נאל גיין צייטליך פאר נאכט אין מקוה. פרי ואל קענען זיך פארין צוואנגען אלעס וואס מען דארף מידן אלעס פאר נאכט אונ געס זאל דויערין אין דער נאכט ארין, אונ ווען געס איז אפער אידר גישט מעגליך אלעס צו מוהן פאר נאכט. מעג זיא מוהן גיין נאכט, גאר זיא זאל גישט מוהן הייליקדיג גאר גילאסען, למענה דיא מיקערין זאל גישט זאגן אויף דיא וויבער גיין דעם פארין. פרי זיין זאלין קענען אלעס מוהן פריין, אונ דיא מיקערין וואס זאגט אויף דיא וויבער פאר וינדיגט זיא זיך איהרע זארהין. אונ זיא פארד-גישט זיין קיין מיקערין.

יח.

זיא זאל זעהן זיך גומ ארום וואשן דעם גאנצן גוף, אונ אלע פארפארענגע ערשער ביין צו מאקען. געס זאל אויף איהר גאר גישט קלעבין, אונ דיא גאר גומ צו קעמען אונ אויס צוואנגען, אונ דאס אלעס זאל זיין מיט ווארעם וואסער, אונ נאך דעם פארין זאל זיא זיך גומ ארום זעהן דעם גאנצען גוף אויב געס קלעבט גישט געפעס אויף דעם גוף, אונ אויב ער איז נאגץ ביין, אונ דיא ערשער וואס זיא קען גישט דער זעהן

זיך גימאכט איין עיבוב אז דיא קתוקה וועט גישט קענען זיין אין דעם פאג וואס מען האט פריער אפ גישמיסט, דארף מען פרענגען א שאלה אויב זיא דארף אויבער גייעס ציילען ופען ריינע מעג, געס איז א גרויכע סאצה דאס פעקאנט צו מאכין, ווייל פיל מענשען ווייסן גישט אז דארף דארף מען פרענגען א שאלה, ויין סיינען אז זיא האט גאהר גיצייילקט ופען ריינע מעג איז שוין גענוג:

מן.

דינים פון דיא מבילה.

דעם פאג ווען זיא דארף גיין מבילה זאל זיא דעם גאנצין פאג קיין פלייש גישט עפען, גארד אז זיא איז מובל מוצאי שבת (שבת צונאכט) מעג זיא שבת עפען פלייש, גאר זיא זאל זיך גומ אויס שפעכין צו ווישען דיא זיין פאר דער מבילה, ווארום אז געס איז געפעס דא צו ווישען דיא זיין אדער אויף דיא זיין, איז דיא מבילה גישט קיין מבילה, אויף זאל זיא דעם גאנצען פאג גישט קעמען קיין מיג אונ גישט אז ריען קיין קלעפעדיגע ואך, ווען זיא דארף מוהן לקבוד שבת, מעג זיא מוהן, גאר זיא זאל זיך פארד דער נאך גומ אפ גיאשען.

היטב על כל גופה אם אינו רבוק שום לכלוך בגופה ואם נקי הוא לגמרי ובהמקומות שלא תוכל לראות בעיניה תמשמש בידיה אם אין שם לכלוך וכן כשהולכת על המדרגות אל הטקוה ומתלכלכים רגליה כעפר ושימ' הרהוץ אותם היטב במי המקוה קודם מבילתה ותעיין קטרם המבילה על רגליה וכן אצבעותיה אם הם נקיים :

י"ט

האשה העומרת על המבילה צריכה להשגיח היטב שלא תצא מהאשה המובלת בשעת מבילתה שום חלק קמץ מגופה מן המים וגם על שיערה מאד צריכה להשגיח שלא יפוצו למעלה מן המים כי אף אם יצאת רק מקצת משיערה אחת מהודך המים לחוץ אין מבילתה מבילה כלל והרי היא עדיין כנידוטה באיסור כרת ר"ל ע"כ צריכה ליותר מאד בזה. ומנהג טוב שהנשים לא ישאו על עצמן שערות גדולות כדי שלא תבאנה לידי מכשול במבילתן :

ב. לא תסבול עצמה בקומה זקופה וגם לא תשוח הרבה יותר כדי [וע"כ צריך שיהיה גובה המים לכה"ס כורת למעלה מסכורה [נאמיל] כי יש מקומות בגוף שנסתרין כשעומדת בקומה זקופה וכן כששוחה עצמה הרבה ולא תבא שם המים אלא צריכה לכפוף עצמה מעט כמו בעת שעורכת עיסה. וידה לא יהיו סגורים רגליה לא יחזו מדובקים זה בזה שאם היו רגליה מדובקים זה לזה וידה סגורים עד שלא תוכל לבא שם המים ביניהם לא עלתה לה מבילתה. פיה אינה מחויבת לפתוח שהתא מים לפיה אבל לדבק שפתיה ביותר אסור. אך צריכה שהיו שפתיה רפויים כמו שהם תמיד. ענינה אסור לסגורם היטב וכן לפתחם נ"כ אסור אלא צריך שהיו סגורים מעט. וצריכה ליותר בכל אלו הדברים כי כמה דברים מעכבים המבילה אף בדיעבד. אם לא תזהר בהם תפסול את מבילתה. ולכן לא תעשה המבילה במהירות כ"א בישוב הדעת כדי שתזכור את כל אשר צריכה לעשות ובכל אשר צריכה ליותר :

א"ט

זעהו מיטין אויג נאל ויא ארום סאפין מיט דיא הענר אויב עס איז גאר ריין. גם אז ויא גייט אראפ אין מקנה אונ דיא פיס ווערין איין גיטרעטין אין גלאקע נאל ויא פאר דיא מבילה גומט אפ וואשין אין מקנה דיא פיס אונ צווישין דיא פינגער אונ געקוקען אויב עס איז גאר ריין :

י"ט

דיא מיקערין דארף שטארק אכטונג געבען בשעת מבילה אז עס נאל נישט ארום שטארין קיין שום חלק פון גאנצין גוף פון וואסער. אונ אויף דיא האר שטארק אכטונג צו געבען עס נאל נישט ארום שטארין אדער שווימען איבער דעם וואסער. ווארום אז עס האט ארום גישטארט פון וואסער אפילו איין פרעג פון איין האר איז דיא מבילה גאר נישט קיין מבילה אונ זא איז נויטער איין רעכטע גדה ע"כ איז א מנהג טוב אז נויבער זאלין נישט גיין אין גרויסע האר פרי נייא זאלין גיט קוקען צו קיין ממשול אין מבילה :

כ.

דיא נאל ויה נישט טובל נין גאר אויף נישטעלט.

אויך נישט שטארק איין גיבויען דען עס איז דא גרעסער אין גוף וואס ווערין פאר גארנין דורך דעם. אונ דאס וואסער קומט נישט אויף וייא דארבער נאל ויא ויה טובל נין אביסעל איין גיבויען אזוי וייא ויא וועלגערט מיינ. דיא הענט נאל ויא נישט האלטען צו גימאכט. דיא פיס נאל ויא נישט האלטען צו נאמען. ווארום אז ויא האט דיא הענט גיהאלטין צו גימאכט. אדער דיא פיס גיהאלטען צו נאמען וועלכעס דאס וואסער קען נישט אריין קומען. איז דיא מבילה נישט קיין מבילה. דאס מויל דארף ויא נישט עפענען עס זאל אריין גיין וואסער אין מויל. אויך נאל ויא נישט שטארק צו מאקען דיא ליפין. גאר ויא נאל אביסעל צו האלטין אזוי וייא עס איז גיווינגליך. דעם גלייכען דיא אויגען נאל ויא נישט שטארק עפענען. אונ אויך נישט שטארק צו האלטען. גאר אביסעל צו גימאכט. ויא מוז גיווארניגט נין אין דעם אלעמען. ווארום אז ויא איז נישט גיווארניגט אין דעם אלעמען איז דיא מבילה נישט גירעכניגט פאר קיין מבילה. איבער דעם נאל ויא דיא מבילה נישט מאכין הייליגניג. גאר מיט ישוב הדעת. ויא זאל אין ווען האבין אלעס וואס דיא דארף מהין. אונ אלעס וואס ויא דארף גיווארניגט נין :

כא.

ליפול הצמרים או לסרק את שערך גם אחר יפן הדלקת הנר מודיעים אנחנו כי מועות הן בדבר זה כי לא הותר שום איסור מחמת מצוה זו ולמעה"ש שלא להקל על עצמה ובל תחטא את ימיה בעון חלול שבת ה"ו:

כב.

הנה יש עוד הרבה דינים מהלכות נדה הכתובים בספר מעין מהור ועוד בכמה ספרים אשר כל אשה מחויבת ללמוד אותם ולא כאיזה נשים שאומרות שהדינים מספר מעין מהור הוא רק לנשים צדקניות. לא כן הדבר אלא שכל הדינים מספר מעין מהור מחויבת בהם כל אשה ואשה ואסור למור אפילו מאחד מהדינים אפילו כחוט השערה אם לא בשאלת מורה הוראה ואנחנו כתבנו בזה רק עקרי דינים המצויים ביותר שמחויבת כל אשה ללמוד אותם הרבה להיות בקיאה בהם שלא תכשל בהם ויש כמה נשים עלובות אשר לא ידעו לקרות בספר ומחמת זה נכשלים ר"ל בכמה דברים שהם ח"ו כגרות גמורות. ע"כ אנו מבקשים מאד מאד שאותן הנשים היודעות לקרות

אם אירע סביבתה בליל ש"ק צריכה לילך לבית המרחץ בעוד היום גדול לא פחות משעה שלמה קודם זמן הדלקת הנרות כדי שיחא לה שהות לתקן את עצמה היטב קודם זמן הדלקת הנר שלא תבא לדי חילול שבת ח"ו ותוכל לילך להדליק נרות שבת בזמנה ואח"כ תלך לבית המבילה. ואם נתאחרת ותראה כי לא יהיו לה שהות לבא להדליק הנרות בזמנה תניד לבעלה שהוא ידליק הנרות כדי שלא תצטרך למהר את עצמה מחמת זה וע"י המחירות לא תעשה הכל ח"ו כיואת. וקודם כל דבר תמול צפרניה ותסרק את עצמה כל עוד שלא שקעה החמה כי משהשקעה החמה וחשבה אסור לעשות זאת וממילא תהא צריכה לדרות מבילתה ליום אחר. ואם שכחה ליפול צפרניה ושקעה החמה צריכה לישאל אצל מורה הוראה. והנני מזהיר ומודיעם כי האשה אשר תסרק את שערך או תחתוך צפרניה אחר זמן הדלקת הנרות היא מחוללת שבת שיש בזה עון מורה חס ושלום ומה שאומרות איוה נשים כי מפני מצות מבילה מותר

כא.

או דיא מקילה קומט אויס פריימיג צו נאכט זאל זיי גיין אין גאר נאגן פריא בייא טאג אויס ווייניגסטמינס א שעה פאר ליכט צינדען כדי זיא זאל אלעס קענען פארמיג טאכין זיך פאר נאכט זיא זאל נישט קומען צו חילול שבת ח"ו אונ זיא זאל גיין אהיים ליכט צינדען אין דער צייט אונ דער נאך זאל זיא גיין צום בית סבילה. אונ אז עס איז שוין שפעט דארף זיא הייסן איינדער זיא גייט אונעק דעם מאן ליכט צינדען כדי זיא זאל זיך גיט דארפן אהיים היילן גיין ליכט צינדען ווארום דורך דעם קען זיא גיט מען אלץ וזיא קען דארף אונ וזיא זיא קוקט אהין איז דאס גרשקע דיא זעגיל אראפ צו זענען אונ אויס צו קעמען זיך איינדער דיא זין גייט אינמער ווארום אז עס ווערט שבת טאר קען דאס גיט מאהן. וועט זיא דאך גיט קענען גיין אין סבילה אונ אויב זיא האט פאר געקען אפ שניידען אונ דער נייל איז גינארין שפעט דארף זיא פרעגן א שאלה. קען איז מהיר אונ קען נארניגט גאנץ שטארק אז דיא אשה טאם שנייט זעגיל נאך דיא צייט פון לעכט צינדן. איז זיא מתלל שבת וואס עס קומט דער פאר ביחה ח"ו אונ וואס טייל ווייבער זאגן אז

וועגן דיא מצוה פון סבילה מען קען שניידען זעגיל אדער קעמען אדער צוואנען נאך דיא צייט פון ליכט צינדען. זענען מיר מודיע אז זיא זענען אין דעם נאך גינארט. עס איז קיין שום זאך נישט מהיר צו ליב דיא מצוה פון סבילה. אונ למענה"ה ח"ו נישט זיך מהיר צו זיין זיא זאלין זיך נישט פאר וינדען זיגען זאנדען:

כב.

עס איז דא נאך פיל דינים פון נדה וואס זשטייען אין ספר מעין מהור. אונ אנדערע הייליגע ספרים וואס זענען אשה איז זיא מחויב צו לערנען. אונ נישט אזוי וזיא טייל זאגן אז דיא דינים פון ספר מעין מהור איז נאר פאר דיא פרומע ווייבער. עס איז נישט אזוי. נר דיא אלע דינים פון ספר מעין מהור איז פאר יעדע אשה. קען טאר נישט אפ פרעמין דיא מינדעסטע האר פון אלע דינים סיידן מיט א שאלה פון א מורה הוראה. אונ מיר האבין נאך דא נישטקלם דיא הויפט דינים וואס גינטייגמליך איז. וואס קען דארף זיא שטארק צו לערנען אונ גוט קלאהר צו זיין. אונ עס איז זעבאר פאר דאנדין פיל ווייבער וואס קענען נישט זייענען דארים ווערן זיא ח"ו נכשל (נישמרויבילט) אין פיל זאכן וואס זיא זענען ח"ו רעקטע גידות. ע"כ קעט מען

לקרות בספר ירחמו על אלה הנשים העלובות שלא יחמיאו ימים ח"ו ולהודיע וללמד אותן את עקרי הדברים הנחוצים עד שיהיו בקיאות בהן וידעו ליוהר בהם ובכוחות זה יוכו לכל טוב ואושר בעולם הזה ובעוה"ב אמן :

כג.
 וילדת במדינתנו אינה צריכה להמתין שמונים יום לנקבה כמו שנוהגות איהו נשים, אלא מיר אחר ארבעה עשר יום מיום לידתה לנקבה ושבעה לזכר והיא נמזרה מדם היכול לעשות בדיקת הפסק טהרה ותחילת לספור שבעה ימים נקיים ותמבל כדין ומותרת לבעלה אך אם הבא דם אחר מביילתה אסורה לבעלה כמו כל הנשים :

והנה עד כה דברנו בעניני ההנהגה איך להנהיג עמה כשהיא בנדותה וגם אופני הבדיקה והמבילה להטהר מטומאתה וכענין עצם חיוב המבילה לא נפשו

עם נאלי ויין אפער אויף דעם עינים חיוב פון מבילה או דיא אשה דארף זיך טובל זיין האגען מיר נים גידארפט בידיו ווארום ווער ווייבט דאס נים או א אשה פל זמן או זיא או זיך נים טובל צו איר טומאה איז זיא אלץ א נדה נאפילו או זיא איז שוין איין אלט מענטש און זיא איז שוין פמה יאהר ריין פון דעסט וועגען איז זיא רן התורה איין אמתע נדה פל זמן זיא איז זיך נים טובל און דער איסור פון נדה איז כפודס אין גאנץ תורה אפילו פאר דיא קלענסטע קינדער וואס קענען פער נים ווי הימש ווייסין דאס אויך ווארום עם שטייט פרוש אין פסוק אין חומש פרשה אחרי ואל אשה בגדת טומאתה לא תקרב לגלות ערותה אשה בגדת סוף פרשה פי פל אשר יביאה מקל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם איז דער טיימש ווער עם וועט טוען פון דיא אלע אים ווירדיגע זאכין וועט פאר שניטין ווערין דיא נשמות פון ויער פאלג און דיא עבירה איז גאך הארבער וויא צו עסקן חויר ווארום פאר דיא עבירה ווערט אויפין זיין נפש אפ גישניטין פון דיא קוואלע פון לעבען דאס הייסט ער איז

סען ויער און ויער או דיא וואס קענען ליעגען נאלין זעהן רחמנות צו האגען אויף ויערע יאהרין און ויז צו לעגען און קלאהר צו מאכין אין דיא: נייטיגע דינים. ובכחות זה וועט ויז גוט און וואהל זיין אויף דער וועלט און אויף יעער וועלט זמן :

כד.
 אילדת דארף זיא נים ווארטין אין אנוערע מדינות קיין אכטציג טעג לנקבה וויא אנדערע ווייבער ווענען זיך נוהג נאר וויא עם גייט אוועק פערצין טעג פון גיווענען צו איין נקבה און זיגען טעג פון אזכר און זיא איז ריין גיווארין פון דם קען זיא מאכין איין אכטציג און אן הייגען צו ציילין זיבין רייגע טעג און מיבל זיין זיך איז זיא מותר צום מאן נאר אז זיא וועט איבער אגיים זעהן דם ווערט זיא אויך אסור צום מאן אקוראט וויא אלע :

הנה ביו איצטער האגען מיר גירעט אין דיא הנהגה וויא א יוד ואל זיך פירין בשעת או זיין פרוי איז א נדה גם אין דיא ענינים פון דין המבילה וויא

(*) וענין כרת הוא כי ידוע שבעין זה הוא ודעו נכרתין שבת גם הוא כשהוא בן חטאים יאם עשה עבירה זו כשהוא זקן אל יחשוב בנפשו שלום יהיה לו כי כבר זקנתי אחר שלא נפטר עדיין מכרת דיוני בדאיתא כמ"ק, ועוד כי ידוע שכל איש ישראל בשוכה שחיוב נשמתו אצל אלהינו שבשמים כדכתיב והרוח השוכה אל האלהים אשר נתנה כקום משכנה הוא למעלה בשמי פרושים אצל כסא כבודו יתברך בדאיתא בשבת דף קנ"ג וכתענגות שם כיון דהו שכינתו ית', ושם הוא מקור ההוד והשמחה ונתענגה כמו שנאמר חוד והדר לפניו עוז וחרוה במקומו ועל זה נאמר במקרא והיתה נפש אדוני צרורה בערוז החיים את ה' אליהך וחינו

העונשים שנאמרים בתורה ובנביאים ובכתובים וכן ברברו חכמינו ו"ל על מי שעובר על איסור עריות והעתקנו קצת מהם לעיל הוא ג"כ על מי שעובר על איסור גדה [דהיינו כל זמן שלא מכלה אשהו במקוה כשרה כדון אפילו רחצה בכל מימות שבעולם גדה נמורה היא ע"פ התורה וחיובין שניהן כרת עבור והן] כי היא נאמרה בתורה בכלל שאר עריות וחיוב עליה כרת ג"כ כמו על שאר העריות וכמו דכתיב בהריא בפרשה ובג"ל, והעובר ע"ז בודון לבו הוא רשע גמור ופסול לעדות ולשבועה ונקרא בשם פושע בגופו עבור זה ודינו פסוק בר"ה רף י"ח דמי שיש לו רוב עונות ונמצא בתוך העונות גם עון זה דעריות הוא נידון בגיהנם י"ב חודש ואח"כ גופו בלה ונשמתו נשרפת והרוח מפורת לאפרו תחת כפות רגלי הצדיקים, ומי יוכל לשער גודל היסורין והצרות שיסבלו שניהם בגיהנם אפילו על פעם אחד שעוברין על

נפשו מארץ החיים לגמרי ואפילו אם יכפוהו עוברי גילולים לזה צריך למסור נפשו ולא לעבור ע"ז שהוא שקול כמו ע"ז והנה מחמת גודל פרסומו בין האומה היה דבר זה לפלא ולתמהון אם היינו מעתיקים לפני הקורא גודל איסורה וכמו שאין צריך להזהיר לכל אחד שלא יחתוך את ראשו, אכן עתה בעו"ה שנפורנו בארצות רחוקות כמו אפריקא וכדומה ושם הם מדינות שכולם עובדי כוכבים ואין מצויים שם ישראל כ"א מעט מן המעט ונשכח דת התורה לגמרי שיש שאינן יודעין אפילו קרוא מקרא כהוגן ומחמת זה כששומע מאיזה ישראלים מענין מבילה חושב שהוא רק מנהג של יהדות בעלמא ומפני זה בעו"ה החלו איזה אנשים קלי הזעת ובורים לפרוץ פרצה בענין המבילה לגמרי זנשתייהו אינן מובלות כלל לנדותן לכן אנו צריכין להאריך בגודל העון הזה כדי להזהיר להעם מהחטא הנורא הזה, ראשון לכל צריך האדם לידע שכל

וייבער אן מבילה דערריבער זייגען מיר מחויב מודיע צו זיין דיא גרויסקייט פון דיא עבירה פרי זייא זאלין זיך היטין פון דיא עבירה אונ זייא זייגען מחויב זיך צו שטארקין אונ פאכין דארטין איין סקנה אונ אויב עס איז ניט מיגלאך בשום אופן זייגען זייא מחויב פון דער שטאט ארום צו גיין, פריער דארף מען וויסן אז אלע עונשים וואס ווערין דער פאנט אין דער תורה אויף עביות איז נדה אויף אין כלל זאין נדה ווערן אן גירופין כל זמן זיא איז זיך ניט מובל אין איין סקנה גשרה פדון אפילו זיא קען זיך וואשען מיט אלע וואסערין פון דער וועלט איז זיא איין אמת'ע נדה אונ ביידע זייגען מחויב דעם עונש פרת) אונ דער וואס איז אויף דעם עובר פמייד איז ער איין רשע גמור אונ ער איז פסול לעדות ולשבועה אונ ער ווערן אן גירופין איין פושע בגופו אונ זיין דין איז אפ גיפאסקעט אויב ער האט מער עונות וויא מצות אונ אין דיא עבירות גיפינט זיך דער סין עון אויף איז ער גיטישפט אין גיהנם זענעלף פרשים אונ דער נאך ווערט דער גוף פאר לענם אונ זיין נשמה ווערט פאר ברענט, אונ ווער קען משער זיין דיא יסורין וואס זייא וועלען ביידע

איז אייביג ניט ווכה צו קמען זיין נפש אין הימעל אויף דעם ארץ וואו אלע יודישע נשמות, זיין זעכין הקב"ה אין גן עדן אלא ער ווערט ארום גיפריכין היץ למהנה צו וויסן אלע מוזיקים אין גיהנם, אפילו אז ער'ג זאלין גיטיין א יודען ער זאל טוען דאס איז ער מחויב זיך צו לאזן הרגענען אונ ניט טוען דיא עבירה נארום דאס איז גלייך וויא עבודה זרה דינען, אונ סתם דאס איז זייער פורפוס צו וויסן יודען דיא גרויסקייט פון דיא עבירה ווער עס איז מיט זיין פרוי אן זבילה דעריבער האב איה ארום דעם ניט גידארפט ביידן אקוראט וויא אייבער דארף דעם אנדעקען ניט פאר זאגען ער זאל זיך זיין קאפ גיט אפ שניידען, גור אייבער בעו"ה אז מיר יודין זייגען צו שפרייט גיטורין אין אלע זקן פון דער וועלט צו וויסן דיא טיידן אונ דארטין איז פאראן גאר ווייניג יודין אונ זייגען זייער פאר פראסקעט זייא מייגען דאס איז מער גיט וויא א יודישער כהנא אונ זייא וויסן גאר גיט אז דאס איז זייער א הרגע עבירה, דעריבער ווערט בייא זייא רעכט אז זייא וואהנען אין איין שטאט וואס איז אין איר גיטא קיין סקנה אונ זייא לעגען מיט זייערע

והיינו ששם גרוב נפשו בה' שהוא מקור החיים לכל חי וחי לנצח ברוב ענין תורה, וזוהו לכל כלל ישראל שהולכים בדרך התורה אבל מי שסר מה' ועובר במזיד על עון שמתחייב עליו ברת נכרת נפשו ממקור החיים וכמו ענף מן האילן שכל זמן שזוהו סובב לחאילין ולכו כל חגיגות מן האילן גם בכל ענפיו, אבל כשנכרת ממנו תיכף הוא מתחיל להתחייב וזוהו כלה ונפטר, כן זוהו הנפש בשנפסק ממקור שרשו נפסק החיות שלו, התבונן האדם כמה גדול עונש הזה יותר מכל יסורים שבעולם.

על איסור זה וב"ש אם הופקר ח"ו בעיניהם עון זה החמור לעבור עליו כמה פעמים, וגם הרבה פעמים גורם העון הזה שתמות בעת שתשב על המשבר כמו דאיתא במשנה [שבת פ' ב"מ] על ג' דברים נשים מתות בשעת לירתן על שאינן זהירות בנדה ובחלה ובהדלקת הנר, וגם העון הזה גורם כמה פעמים עימותו בניהם ואפילו אם הוא רואה שבניו קיימים לא יחשוב ברכת שלום לעצמו כי איננו יודע מה יהיה בסוף ימי חייו, וגם הכניס אשר יולדו לו ע"ז והיו בוראי רשעים גמורים כי הם מבני תשע מדות שאחת מהתשע הוא בני נדה שעליהם אמר הכתיב וברזתי מכם המורדים והפושעים כי כמו שאחז"ל, וכמה יצמער ע"ז לע"ל כי לא די שהוא בעצמו קלוקל כל ימי חייו הביא עוד רשעים בעולם למרוד בה' ובתורתו כל ימי חייהם ויהיה פעולתם הרעה גם לו למוכרת עון לנצח, לך נא ראה מה דאיתא בזה"ק פרשת שמות הללא אינון דרחיין שכינתא מעלמא וגרמין דריוודיה דקורשא בריך הוא לא הוי בעלמא ובני נשא צווחין ולא אשתמע קליהון, ואלין אינון.

מאן דשכיב בנדה בנין דלית מסאבו חקיף בעלמא בר מסאבו נדה, מסאבו נדה קשיא מכל מסאבו דעלמא, איסתאב איהו וכל דמקרבין בהדיה יסתאבון עמיה, בכל אהר דאולין אתדחיא שכינתא מקמיהו, ולא עוד אלא גריום מרעין בישין על גרמיה ועל ההוא זרעא דיוליד דכיון דיקרב ב"נ לנבי נדה ההוא מסאבא דליג עלוי וישתאר בכל שייפין דליה, ורעא דיוליד בההוא שעתא משכיב עליה רוח מסאבו וכל יומיו יהו במסאבו דהא בנינא ויסודא דליה איהו במסאבו רב ותקיף מכל מסאבין דעלמא דמיד דקריב ב"נ לנבי נדה ההוא מסאבו דליג עלוי דכתיב ותחד נדתה עלוי ע"ש עוד, וע"כ כל אשר בשם ישראל יבונה יהום על עצמו ועל כל דורותיו הכאים אחריו שלא יכלו בעונותיו ויתחזק על יצרו שלא לעבור על איסור המר הזה ויהיה טוב לו בזה ובבא; והנה לפ"ז צריך לזהר מאד שלא לדור עם אשתו בעיר שאין שם מקוה כשרה ואפילו מי שהלוי בו מפלי ועיקר פנינתו לפי מראית עיניו הוא הלוי רק במקום הזה לא יחליף עולם עומד לעד לעולם בעולם

בידע לירין אין גיהנם אפילו פאר איין מאל עובר זיין רעם איסור אונ בפרט או זיי האבין זך אזוי גיפירט פקה מאל ח"ו, גם פמה מאל איז דער עון גורם אז דיא אשה זאל שטארבין בשעת זיא האט אקנד, גם פמה מאל איז דער עון גורם אז דיא קינדער זיערע שטארבין דער פאר, אונ אפילו אז ער נעהט אז זיינע קינדער לעבין לאו ער ניט זיין פיי זך אהקף ונארום ער ווייסט נאך ניט וואס דער סוף וועט זיין פון זיין לעבין טאמר וועלן זיין נאך שטארבין ח"ו סוף זיין לעבין, גם דיא קינדער וואס ווערן גיבארין פון איין אשה נדה זיינען גוים רשעים אונ מורדים ופושעים וזיא דיא גמרא זאגט אז אויף זיין זאגט דער פסוק וברזתי מכם המורדים והפושעים בי איז דער טייטש זאגט זאגט לעתיד לבוא וועל איך אז קלויבין פון אייך דיא פושעים אונ וזיא פיל וועט דער מענטש האבין צער אויף אייבונג אז ער האט גיבראכט רשעים אויף דער וועלט לא די וואס ער אליין האט גימנען אזוי פיל גברות וועט ער נאך האבין אייביגע דאגות אונ צער פון זיין וזיא וזיא וזיא לערן זך אין גיהנם צווישן אלע סויקים אונ איהם וועט קען צו פירן ער זאל דער פייא שמיין בשעת סיא איז וזיא מעניש וזיא דער קנין

בדיינגט אין משלי קפ"ל כ"ט, גיב אכטינג וואס שטייט אין הייליגן זיכר איינע פון דיא דרייא וואס זיינען דוקה דיא שכינה פון דער וועלט אונ דוקה רעם אז מענישין שרייען אונ סיא הערט ניט צו זייער קול איז איינע פון זיין איין דער וואס איז סייט איין אשה נדה עס איז זיכא אזוי אשטארקע טומאה אויף דער וועלט וזיא דיא טומאה פון איין נדה ער ווערט טמא אונ ווער עס גינעהנט צו איהם ווערט אויך טמא וזיא זיין גייען אנטלויפט דיא שכינה פון זיין אונ נאך מער ער איז גורם שלעכטע קרייזקרייזן אויף זך איז אויף דיא קינדער וואס ער וועט האבין, דאס קינד וואס וועט דער פון גיבארין ווערן זיך קען אויף איהם ארויף איהם טומאה וזיא ער וועט לעבין האט ער אויף זך דיא טומאה ווארום זיין גיבייא איז דאך גינען דוקה טומאה וואס זיא אז שטארקער פאר אלע טומאות פון דער וועלט, על כן דער וואס איז איד זאל אויף זך דחמנות האבען אונ אויף זינע דורות זאלין ניט קאלע ווערן איבער זינע גברות אונ, ער זאל ניט וואהנען מיט זיין פרוי אין איין שפאט וואס עס איז זיכא איין פשרה מקוה אונ ער זאל האבין איין בפתח אויף זאט אז ער וועט איהם שפייזן אנדערס וזיא אויף;

בעולם עובר כי בודאי כשידור בקביעות עם אשתו במקום הזה בהמשך הימים יבוא לירי מבשול איסור כרת ר"ל וישים בבחוננו בה' שלא יעוברו גם שם :

פרק נב בו יבואר שאל ידור במקום שאין ישראל מצוין. והנה לפי מה שנחבאר בפרקים שעברו גודל החיוב לאיש הישראלי לשמור את דברי התורה ובוה תלוי כל אשרו והצלחתו בוה ובכא נשכיל לדעת איך צריך האדם ליוהר מהמבשולים המפריעים אותו מלכת בדרך התורה. והנה הגורם הגדול שיכול

לגרום להאדם שיסוד מרוך התורה הוא בשדר בארצות הרחוקות במקום שאין שם כנסיה של ישראל כי מחמת רוב הרגלו והשתקעותו שם יתרפה לקיים מצות התורה מתחלה מחמת אונס קל דהיינו שחושש שילעגו עליו ואח"כ געשה לו הדבר בהיתר וגם בהמשך הזמן יבוא לירי מאכלות אסורות (*), וגם להבשל באיסור נדה כמה פעמים באשר שבודאי אין שם מקוה כדון התורה והמה מהעבירות החמורות שיש עליהן חיוב כרת דבשדר בין ישראלים אף כשמתגבר ח"ו יצרו עליו הוא כונע את עצמו מפני הבושה מחבריו

(*) ואל ימלא בעיני האדם איך נמצא כזה באיש ישראל שהורגל מעודו בשמירת הדת בכל הפרטים למקול בנמשו לעבור בשמא גמט על איסורין המורים שמלפנים חיה מורעזע לראות לאנשים ישראלים כשעוברין אף בדברים קלים מאלה, אכן כן הוא טבע האדם שהכל לפי רוב התרגל שעי"ו ויתמך מן הקצה אל הקצה. משל למה הדבר דומה לאיש אחד שהיה עסקו כל ימי חייו בתגות של בושם ואח"כ ההליף עסקו בבורסקי ובאשר לא הורגל מעודו ברוח הרע חיה לו הדבר מאד למשא ובכל שעה היה יוצא להסתלק מזה אך ברבות הימים כאשר הורגל בזה אינו כרגיש כלל ברוח הרע וכאלו נולד בורסקי, וכן הוא באיש הזה שמעורו לא הורגל לראות פרוצות הדת כאלה וע"כ כתחלת כבואו למדינות ההם משתומם לראות המראה הנורא הזה, אמנם מאשר יחנכב שם ובמרט כשישב רק בין העובדי גילולים שם, מעט מעט גם הוא נמשך אחריהם במעשיהם ודעותיהם עד שבחמשך הזמן יוד ממדגתו לגמרי ויתמך לאיש אחר וכאלו לא היה מעולם במצב אחר.

פרק מב ועדליג ווי מיר האקען אין די פריהערדיגע קאמפילען ארוםנערענדט וום פאר אגרויסק פפליכט (חיוב) עס ליגט אויפן איקען אבצוהויטען אלע מצות התורה אונ וויא אן דעם ווענדיג זיך זיין גאנצער גליק אויף דער וועלט אונ אויף-גענער וועלט פער-שטעהט מען שוין אליין ווי נייט מען דארף זיך היטען פון אלע זאכען. וואס קאנען דעם יודען שטארען אין דעם קיום התורה והמצוה. פון די אלע שטרויבלונגען וואס ליגען אויף דער הייליגער וועג איינעם פון די גראסקסטע שטארונגען וואס פיהרען היינטענע צייטען דעם יודען אראב פון דעם דרך התורה איז געווען דער וואוהנען אין די ערשטע מקומות וואו עס וויינען קיין אידישע געמיינדעס (קהלות) גאר נישט אדער עס געפינען זיך עטליכע יודען צושפרייט איבערן שטאדט געבענדיג צווישען גוים פאנגט מען אן צו ווערן קאלט אונ נאכלאסטיג אין ענגי האמניה גלוסקט פאר גוים. מען זאל גיט אפלאזן פון איהם אונ ביסליכטוויי געוואוהנט מען זיך שוין איין אין די עבירות אזוי איין געוואוהנט אז מען פיהלט שוין גאר גיט. אז דאס זיינען עבירות אונ מען מהיט ניי גאר און ישוב הכעת אין הארץ-גלאפען גלייך ווי מען וואלט ווי געקאנט טהאן.

עס קוקט אָפּט אזוי ווייט אז עס ווערט רעכט צו אַ עסקען מרפות אונ טהאן נאך גרעסעקער זאכען אונ עס איז גאר קיין גרויסקער חרוש גיט. וויא אזוי דער יוד וואס אין דער היים האט ער זיך געפיהרט גאנץ יודעשלאך. אונ וועהנדיג אינדען, עסקען מרפות לקושל איז ער געווארען אפארציטיקטער ווי אזוי דער-ועלבער פרוימער יוד, קאן זיך אין דער פסקעד אזוי אונקענדערן דער הרגל דיא געוואוהנהייט מאכט עס אן. אבערש וואס האט זיין גאנצע לעבען געהאנגעלט מיט פארפוקע לקושל אז עס קוקט איהם אויס צו ווערען אנארבער. איז איהם די ערשטע צייט ווער שווער צו ערקראנען דעם פאסקונדעם ריח פון דער נארבעריי. אבער ביסליכטוויי געוואוהנט ער זיך צודעם צו אונ ער הארט שוין גאר אויף צו פיהלען דעם עיפוש. אט אזוי איז מיט דעם זאך אינדען דיא ערשטע צייט פאללט עס וויא אפשר שווער צו ווינדיגען. אבער מיט דער צייט הארען זיי שוין גאר אויף צו ערקנען אז דאס אונ דאס איז איין עבירה וועהנדיג אין היים ביי זיך אין שטאדטיל קאן אפאל דער יוד דערע אויך איינערקען צו פיהלען איין עבירה. אבער דארטען שעקט מען זיך פאר אפאמער פאר אקרויב אפגעקאממען אונ מען האלט זיך איין צו טהאן דיא עבירה אונ אז זענען

מאל

עם בני עו"ג ואינם רואים כלל ילדי ישראל בודאי יהיו קרובים כרעותיהם ומעשיהם לילדי הנכרים וכשיתגדלו ויתגבר יצרם עליהם למלאות תאותם יעברו תיכף איסורין חמורין שכתורה ובשמעם פעמים שמלעינים מהם שהם ישראלים יכפרו ח"ו לגמרי כתורת ישראל וע"כ האיש הנלכב יתרחק מזה מאד שלא לדור רק במקום שיש כנסיה של ישראל. וראה נא איך הזהירה לנו התורה הרבה כעת שהכניסנו הקב"ה לארץ ישראל שלא נשאיר בקרבנו את העו"ג כדי שלא נסור אחריהם אנו וכנינו בדכתיב לא ישבו כארצך פן יחטאו אתך לי ועוד כיו"ב הזהיר על זה כמטה מקומות כתורה וזה היה כאמת סיבה הראשונה שטרנו אח"כ סדרך ה' מפני שלא קיימנו את הצווי שנצטוינו

מחבריו הישראלים מלעכור על דברי התורה וכמו שאמר ר' יוחנן בן זכאי לתלמידיו יהי רצון שיהיה מורא שמים עליכם כמורא כשר ודם דכשארם עובר עבירה אומר הלאי שלא יראני אדם משא"כ כשדר שם בין העו"ג ואין לו ממי להתבייש כלל ואדרכא דכשהולך כדרכי התורה ונכדל מדרכם מביישין אותו יותר א"כ בודאי יתגבר יצרו עליו מעט מעט עד שיופקר אצלו כל התורה ח"ו ועל כגון זה אחו"ל אל תאמין בעצמך וכו' ואף אם יפתחו יצרו דלא יווק לו ואת לקיום התורה מפני שנתגדל מעוריו כדת ישראל ונשתרש בלכבו התורה והמצוה מילדותו ולא יסור ממנו עד וקנה ושיבה אבל לכנוי בודאי לא יוכל להדריכם ולחנכם שם לשמור התורה מאחר שמתגדלן מילדותן

(אל תאמין בעצמך עד יום מותך) און צווייטענס דארף מען גיט פערנעמען אן קינדער, ווי ער ציעהן זיך צווישען נוישע קינדער און מהען זיי גאטירליך אלץ נאה. ווער בעדט יודישע מנהגים זעהען זיי פמעט אין איין אויג גיט אן. אזעלכע קינדער העלפט זעלמען אפילו די מוסר וואס דער פאטער זאגט ווי אין די יודישע אופפיהרונג נייל זיי זעהן און הערען ארום זיך דאך פונקט דעם היפוך פון דעם וואס זיי זעהען און הערען ביי זיך אין שטוב אזעלכע קינדער מיט אזא מין ערציהונג אז זיי ווערען זעלבער און עס שארקט זיך ביי זיי די פאנה - וואס פאר אנוערטה קאן דאן ביי זיי האפען אלאו איין איסור פכת? וואס קאן זיי זאן אפהאלטען פון איין עבירה? אזעלכע קינדער קאנען מיט דער צייט נאר קוממען קלילה צוא אפיקורסות און נאה צוא וואס ארבעטעס. דערפער דארף דער מענטש וואס וויל אליין גלייבען איד און פאכען קינדער פאר יודען זעהען לעבען נור אין איין ארט וואו עס איז דא אידישע געמיינדע. מען זעהט ווי פיהעל קאל דיא הורה אט אנגעזאגט אירען ביי זייער אריינגעהען אין ארץ ישראל זיי זאלען גיט לאזען לעבען צווישען זיך די גאטמאצי-דיענר בדי. זיי זאלען גיט זיטצען אין דיין זאגן פן יחטאו אותה לי - סאממער וועלען זיי ריך סאכען זינדיג און דאס איז דאך אייגענטליך די גלאונגע סבה וואס זיי זינען נאכהער אראב פון דעם דרך הישר וואס זיי האבען גיט ממניס געווען די גרויסע מצוה ווי מען זעהט פון פיעהל ארבעט אין פנה ווען אפאל פשעת אידען זינען געווען בעלי בתים אין זייער לאנד בשעת

קאל מהוט מען גיט די עבירה פון יוצא וועגען. קאן זיין אז דעם ערשטען קאל וועט מען זיך שוין פון איהר דיטען מאכי גיט צו זינדיגען אין אמת פון וראת שמים. מהוף שלא לשקה פא לשקה. אין דער פרעמד אָבער איז מען אפרייע פיינגעלע מען האט גיט פאר וועמען צוא שעמען זיך פערקערט עס קומט אפאל נאר אויס צו לעבען צווישען אזעלכע. צו יודען צו גוים. וואס בייא זיי אין די אויגען איז נאר אחרפה צו היטען יודישקייט. ר' יוחנן בן זכאי האט געזאגט צו זינען תלמידים - דערצייילט די גמרא - הלאוי וואלט איהר פאר גאט אזוי מוכא גיהאט ווי איהר האט מוכא פאר לייטען אסך מענשען האלטען זיך אב פון עבירות נור צוליעב דעם וואס זייא האפן מוכא סאמער וועט מען זיי פערקערען און דעסגלייכען גיט פון גרויס יראת שמים. אָבער וויא מיר האפען געזאגט מהוף שלא לשקה פא לשקה אָבער דיא חרפה געהט שוין אויף אראב - איז הען אחרדוש וואס מענשען אנדערען זיך אזוי אום. אז עס ווערט מיט דער צייט אלץ הפקר? אנדערע טראכטען זיך. איה בין דאך ערצויגען פרום און האב פון קינדהייט אן אָבערהיט יודישקייט וועט מיר דארט די פרייהייט נאר גיט שאדען און איה וועל גלייבען איד אפילו צווישען גוים. דאס איז אָבער אנאניץ פאלשע געזאגטען: ערשטענס קאן קיין מענטש אפילו דער פרימסטער גיט איינמרווען אזו ווייט אין זיך און זיבער זיין אז ער וועט קיין קאל גיט נכשר ווערן אין איין עבירה פשעת ער לעבט צווישען גוים אָבער צווישען יודען וואס זינען גיט פֿעקער פון גוים

ויעקב ולעבוד לאביהן שבשמים לברו ושלא לשנות שמוחם ולשונם ומלבושם והכל כדו שיבדלו ורעם מורע המצרים ודבר זה גרם להם שינאלו כמשאחוו"ל בשבול ג' דברים ננאלו ישראל שלא שינו את שמם ולשונם ומלבושם וגם בדרוהינו אלה כנסיה של ישראל חחררים לדבר ה' בידם להתחזק בעצות כאלו לחנך בגיהם בדרך התורה, אבל אם הוא דר יחירי בארצות רחוקות רחוק משוב ישראל בודאי יגרום בזה לבניו שלבסוף יסורו לגמרי מדרך ה' ולא יהיה לאל ירו להשיבם :

והנה זה ידוע מה שאחוו"ל כל האומר הקב"ה וותרן הוא וותרו חיייו שאף שהקב"ה הוא מאריך אף לכל מ"מ לבסוף כשלא יעשה האדם תשובה עגוש יענש ואינו מוותר אף על עון קל וכרתיב הצור תמים

שנצמינו עיו ספי הגבורה וכמו שכתוב בשופטים קפיטל ג' ע"ש ובמלכים וד"ה בכל דברי הנביאים הראשונים, הרי שגם ברורות הראשונים שהיו ישראל בארצם ארץ הקדושה והיו להם נביאים קדושי ח' ובית הכחירה והיו ישראל במעמדם וכחנים ולוים בעבודתם אעפ"כ גרם להם התקרבותם להעו"ג שסרו מדרך ה' עד שלבסוף נחרבה ארצם ובית קדשם בעונותיהם ונגלו לבין האומות וכ"ש עתה שהננו כולנו מזורים בין הגוים בכל קצוי תבל כשמתקבצים על כל פנים במקום אחד בתוך כנסיה של ישראל ויש בהם אנשים חחררים לדבר ה' יש עדיין בכחם להתחזק בעצות והחבולות שלא יתערבו ורעם כהעו"ג וכמו שעשו אבותינו במצרים כראיתא בתנ"א שנתקבצו ישראל יחד במצרים וברתו ברית שלא יגידו ברית אברהם יצחק

די אמונה או צו פערברייטען די ידענת התורה פרי דער יונגער דור ואלל ויה נימ אויסקמישען צווישען די גוים. אזוי האבען אויך אנגעזען זייערע געטאן אקאל אין מצרים. זיין האבען ויה צוזאממענגעקריבען או פערצייגט מיטן צוועק צוגעדענקען דעם בוגר וואס זאמ האט געשלאסען מיט אכרעם יצחק אויב עקב. צו דינען זייער איינציגען זאמ אויב נימ צו אנדערען זייער שפראכע. זייערע זאמען אויב זייער קליידעג. פרי זיין ואללען ויה נימ אויסקמישען צווישען די גאטצענדיגע ערישע אגפמיאזער (מצרים) וואס פאר דעם זכות זיינען זיי. זיי די נקרא זאמ. אויסקעלייזט געווארען פון מצרים. זיינדיגע צייטען קאמען דיא גדולי ישראל אויך טהאן אזעלכע מיטלען פרי צוא פערשטארקען דיא יודישקייט צווישען עולם. אבער דאס איז גאר מעגליך וויא מיר האבען געזאגט אין אגרויסע אדער אקלייגע קהלה. אבער וואס קאמען אבהאלטען דעם יודען וואס זעבט איינער אליין צווישען גוים. ער זאל זיין זאמ אקסאטאן אין אלץ פריהער בלומערשט פון גוים אויב דאן פון געוואהנדיג פון נעמען זאל ער ואללען זיינע קינדער ויה זאראף געהקען אמיסר אויב נוער זאל זיי מעורר זיין צו זיין אידען זאמ קען בארף ויה נימ איינשמוצען. או זאמ נעמט מוחל זיין אויב נעמט נימ געשטראפען. ענטשולדיגענדיג דעם קענשען מיט דעם וואס דיא ביטערע פרנסה האט איהם פערמריגען אין זיין עק וועלמ אויב ער איז נימ מיט אפזין געווארען דאס וואס

בשעת דער בית המקדש איז גאך געשטאנען אויב דיא גאטליכע גביאים וואס האבען מיט זייער פייערדיגע - הייליגע שפראכע געקאנט אנזינדען אפילו די איינקאלטע הערצער פון רעסמוועגען - האט די התקרבות מיט דיא גאטצענדיגע ער געקאנט אקאפירען זייער פאטער לאנד מיטן בית המקדש אויב זיינען פערמריגען געווארען אין גלות (פרי דעם חורבן בית ראשון) - היינט וואס מיר זיינען צווייט אויב צושפרייט אין דער גאנצער וועלט צווישען אדלערדיי פאלקער וואס מיר האבען קיין לאנד קיין בית המקדש אויב קיין גביאים וואס ואללען אויב צווינדען צו אנזער הייליגער אמונה אויב איינעם מיטן צווישען אזוי פקעט. היינט איז דאך שוין גאר קיין וואונדער נימ וואס אויב ער לעבען צווישען גאטצען דינער אין געוויסע לאנדער איז גאנץ אפם גורם מיר ואללען פערקעסען אן אויבער זאמ אויב ווער תורה אויב זאמטאן אין אלץ די אומות העולם. אין דיא לענדער וואו אידען זיינען דא פיגל אויב זיין לעבען אין גרויסע אין קליינע געמיינדען וקהלות קען די יודישקייט גאך האבען אשטימקעל קיים. אביעסל איז גורם דיא בושא איינער פארן צווייטען אביעסל דאס וואס עס איז דא אויף וועמען צו קוקען אויב פון נעמען אראפגעגעבען ויה אמיסר צווישען אפן אידען געשינען ויה דאך געוואהנליך וואס ואללען. אויך די עטליכע פרנסע אידען וואס געפינען ויה. קאמען אויך ויגען עצות צו פערשטארקען צווישען דעם עולם

מיתה בעוה"ז וכמו שכתוב בקהלת אל תרשע הרבה פן תמות בלא עתך) ולא יחוס עליהם כלל ואדרבה דרך מרתו תיכף כשנורמן לו איזה ריוח בארצות רחוקות אף שאין שם יהודים כלל הוא מורו לבניו שהניחם בביתו שיבואו גם המה אליו אף שיודע שבהמשך הזמן בודאי יסורו מדרך ה' אין זה כ"א שהיצה"ר מסמא את עיניו ומשים לפניו כל הבורות והפחתים לעמק שוה :

הגה הארכנו בכל זה כדי שיתבונן האדם כמה צריך להתרחק מסקומות אלו ואם בא שם מחמת אונסו יזרו עצמו לברוח משם למקום ישוב ישראל ששומעים לדבר התורה וחלילה לו להשתקע שם ולקחת אצלו בניו וב"ב ג"כ לשם, וגם כשאינו דר בין העו"ג יתאמץ בכל נפשו לבחור לו ולב"כ משכן בכנסיה כשרה המתנהגים בדרך ה' * שאפילו אם הוא ידור

תמים פעלו כי כל דרכיו משפט וגו' וא"כ בניו שסרו סדרך ה' ופרקו מעליהם עול התורה והמצוה בודאי יסבלו הרבה יסורים עבור זה לבסוף וכפרתם אם עוברים על עונות שחייבים עליהן כרת או מיתה בידי שמים בודאי לא ינקו מדינה של ניהנם ויקבלו גם עונשים קשים בעוה"ז [וכידוע מהרבה פסוקים בהג"ך שאף שהרשע מצליח בתחלה מ"מ לבסוף אחרית רשעים נכרתה] וע"כ לפלא לי על אותן האנשים המתאכזרים על בניהם ומוליכים אותם למקום ציה ושטמה כזה דהלא אם אחר יפגע בכנו אפילו שלא במתכוין מפיו לפידים יהלכו עליו וכ"ש אם יזיק לו בכונה ונפל עי"ז למשכב אף שנתרפא ופרסמהו לאיש אכזרי בעיני הכל עבור זה וינקוט עליו בלבו עבור זה נצח והוא בעצמו מסבב כל הצרות על בניו ואפשר שימותו ג"כ (וכידוע שעונות החמורין מסבב לפעמים לאדם גם

(*) ובעין זה כתב הרמב"ם באגרת תימן בזמנו שהיה אז זמן כמיה מישמעאלים בעיני הדת וז"ל שם והעצה שאנו יועץ

יסורים - וואס זיי וועללען האַבען פאר זייערע עבירות - און אַמאל זאגאר דעם טויט? (ווי קהלת זאגט: אל תרשע הרבה - זינדיג נים פיעל - פן תמות בלא עתה - סאָמער שטאַרקסטו (דער פאר) פאר אַצייט) עס איז אזוי ווייט געקומען גענוג ווייניג דברים אז ווי מען העכט אן צו א פערדיענען ערנעץ און אין אַק ווערט וואו מען זעהט גיין אידען נים אן שרייבט מען שוין גלייך צו די קינדער זיי זאללען אויך קיממען האַפּט מען ווייט כמעט געוויס אז זיי וועלען דאַרט נים ב"י זען אידען. דער יצר הרע פערבליענדט אזוי די אייגען אז מען זעהט נים אין וואס פאר אַסיפער גרוב מען וואַרפט אַזיין אַריין מיט די האַנד די אייגענע קינדער. מיר האַבען אין דעם סאַריה געווען. כדי מען זאלל זעהן ווי ווייט דער יוד דאַרף זיך היטען צו לעבען אין אַזעלכע אַרפער. וואו עס זיינען גיין אידען נאר ניקא אדער גאַנץ וועניג. און אז ווען דער נויט האַט אהין פערנוואַרפן. דאַרף מען זעהן וואס פרייער אַרויסחאַפּען זיך פון דאַרפן. ווער דעם געזען נאָך צו זיך קינדער. - דאס טראַר מען געוויס נים. וואוּהען צווישן אידען. וואס האַבען זיך אויפגעטאַן

וואס ער איז. מען דאַרף וויסען. אז ווען מען טהום קיין תשובה וועט מען סוף גל סוף הארט גע. שטראַפּט ווערען פאר די אייגענע עבירות און פאר דיא עבירות פון די קינדער אחוץ דעם וואס דיא קינדער וועלען געווינדער געשטראַפּט ווערען פאר זייערע עבירות. גפרט נאך אזוי טהען אַזעלכע עבירות פאר וועלכע עס קומט כרת און נאך גרעסערע שטראַפּען. נאָמט שאַנקט נים גיין עבירה - זאָגט די גמרא (פ"ד האומר הקדוש ב"ה וחרן וכו') ער ווארט נאר אב סאָמער וועט דער זינדיגער טהון תשובה. און אז נים - געשטראַפּט ער שטרענג אויף זענער ווערט און אויף דער וועלט אויך. הצור - דער טאכטיגער נאָט - תמים פעלו - זיין ווערן (טהוואונג) איז ריכטיג און פאללקאממען - פי כל דרכיו משפט - דען אללע זיינע וועגען (זיין פיהרונג) צייכענען זיך אויס דורך רעכט (שירת האַזינו) נאך דעם וואס מיר האַבען דא אַרומגעזעטט איז עס דען נים אין גרויסער חרוש. וואס עס געפינען זיך אַזעלכע אידען וואס קאנען זיין אַזעלכע אַכזרים גענען זייערע אייגענע קינדער און גריינגען אויף זיי גברים די שרעקליכסטע צרות און

(*) דער רמב"ם אין זיין ספר, אגרת תימן שרייבט אזוי: און מיין עצה איז אז מען זאלל אונזעך פון דעם זענענדיק נאָט ביזנעס ער סאָראַקאָ, וואו דיא טהפנדער קאָבען נאָמאלס רונף געווען אידען און גענייט צו שמארען

ידור בין ישראלים אך שהם פורקי עול התורה ג"כ מתגבר בנו לעשות מחיפוך להיפוך והוא שבשהומן כמנה גדולה הוא לו ולבניו . ובעו"ה אנו רואין שהיציאה דחוק לו במדינתנו והולך לארצות רחוקות במקום שיש שם

לגמשי והרעת שאנו רוצה בה לי ולאזובי ולכל מבקש ממני עצה , שיצא מאלה המקומות וילך למקום שהוא יכול להעמיד דתו ולקיים תורתו בלא אינם ולא יפחד ויעזוב ביתו ובניו וכל אשר לו כי דת ה' שהנהיח אותנו גדולה וחובת קודם לכל הבקרים הבוים בעיני המשבילים שהם אינם עומדים ויראת ה' היא שעומרת , ולא עוד אלא אפילו היו שתי מדינות ישראל ואחת מהם יותר טובה במעשיהם ובמנהגותיהם ויותר מרדקת וכבדים למצות מן האחרת שהיב ירא ה' לצאת מאותה שמעשיה אינם כ"כ מכוונים לאותה מדינה טובה , וכבר הזכירנו רז"ל אל ידור אדם במדינת שאין בה עשרת המידים והביאו דריה ע"ו כסרום רבתיב (בראשית יח וב) אילו יוצאון שם עשרת יאמר לא אשחית בעבוד העשרה , וכל זה כשיהיו שתי מדינות ישראל אבל אם חיה המקום מן הע"ג , ישראל תעבור שם על אחת כמה וכמה שהוא הייב לצאת מאותו מקום וללכת למקום טוב וישתדל לעשות ומצ"ס שמפיל עצמו בסכנה עד שיגאל מן המקום הרע שאינו יכול להעמיד דתו כדאוי וילך עד שיגיע למקום טוב , וכבר מודש ע"י הזבאים שכל הדור בין הכופרים שהוא כמותם (ש"א כו יט) כי גרשונו היום מהסתחפה בנחלת ה' לאמר גוי , הנה שקול דירתו בין העו"ג כאלו עובר אלהים אחרים . וכן הייבו החסידים ויראי השם שימאמו הרע ועשויו , וכן אמר דוד ע"ה (תהלים קלט ב) הלא משנאוך ה' אשנא ובתקומתך אתקומט וגם אמר שם (קמט טג) חבר אני לכל אשר יראוך ולשומרי מקודך , וכן מצינו במדרשם אבינו ע"ה שמאם משפחתו ומקומו זכרה לגמשו להנצל מרעת הכופרים , וכל זה אפילו אם לא יבואו אותו הכופרים לעשות מעשיהם שצריך האדם לצאת מכנייהם , אבל בשכונין אותו לעבור על אחת מן המצות אסור לעבור באותו מקום אלא יצא וינח כל אשר לו וילך ביום וכלילה עד שימצא מקום שהוא יכול להעמיד דתו והעולם גדול ורחב . והתנצלות פי ששוען בענק ביתו ובניו אינו מענה לפי האמת אח לא מרה ימרה איש לא יתן לאלהים כבוד עכ"ל .

פון דער גאנצער יודישער אמונה . אין גאטליך אקאל פון דער ארבער גוים . מען דארף זעהען לעפען אין אפשיקע יודישע קהלה וואס סיינן זיך נאך מיט די מצות התורה . אז מען ניצט - שוין אין אזא קהלה און עם מאכט זיך די צייט ניט אזוי גוט האפש עם אין דא פון וואנט צו לעפען דאן געהקען און אונעק לאעזן

שפארען זיך אין אזא ארט וואו מען קען אינגעשטערט און אהן שרעק אבהוימען יודישקייט , מען דארף זאגן ניט קוקען אויף זייב און קינד - דען די יודישקייט איז בילקער פון אלץ אויף דער וועלט . נאך מעהר : ווען עם וואלפען אפילו געווען צוויי יודישע מדינות און איינע פון זיי וואללט געוועהן פרימקער פון דער אנדערער , וואלט דער גאטמאס פרימקער מענטש אויף דארפען אונעק פון דער ניט זאנץ פרימקער מדינה אין די פרימקער . מען טהאר ניט וואוהייען אין א מדינה , וואס געפינען זיך ניט האפש זעהן פרימקער זאגט די זכרא . פרימ א מען וואוהייען צווישען גאטמאס פרימקער , דאן דארף מען געוויס ניט קוקען אויף גיין וואך , אפילו ווען דער אונעק פארקען פון דעם זאגן וואו מען לעבט איז פערבונדען מיט לעפענס געפארר , ווארום דער וואס וואוהייען צווישען אעלכע , וואס גלייבען ניט אין גאט , איז גלייך צו זיי , ווי מיר זעהען פון דעם פסוק אין שמואל א' : כי גרשוני היום - דען זיי האפען סיה היינט ארויפגעפרייען - איך נאלל זיך ניט קאנען אויפהאלפען - בנחלת ה' - אין זעם ערבשהייל גאטמאס (אין ארץ ישראל) - זאמט - גלייך ווי זיי וואלפען מיר דערמיט געזאגט : לך עבר אלהים אחרים - געה ריען אנדערע גאטמאס , דער פרימקער מענטש איז קהיב צו פערמאכען די זינד מיט די וינדיגע , ווי דוד המלך האט געזאגט : הלא משנאך ה' אשנא - די וואס האספען זיך , גאטמאס , האסס איה אויך , ובתקומתך אתקומט , - און מיט די וואס בולטעווען זיך געגען דיר , קריע איה זיך , חבר אני - איה בין א פריינד - לך אשר זכאוך ולשומרי פקודיך - צו אללע די וואס האפען פאר דיר כבוד און היפען דייע געפעלען , מיר זעהען , אז אברהם אבינו האט אויך אונעק געווארפען ויין פאמיליע און זיין געבורט ארט און איז אפגלאפען פון די וואס גלייבען ניט אין דעם איינציגען גאטמאס . דאס איז געקענט אפילו ווען מען צווינגט ניט נאכצוהאן די גאטמאס פרייער און זייערע סנהדים , ווען מען גייט אפער עובר צו זיין אויף זיין איסור מן התורה טהאר מען ניט גלייבען אין דעם זאגן . די וועלט איז גענוג גרויס , וואס מען קאן ניט לאפען ווייב און קינד נאר אהן א געשטימער , דאס איז א פאלישער הירוי , אאז לא פרה וסנה איש" - א ברודער קאן דעם מעפען ניט אויפלייען פון דער שפראך פאר זער גבירה - לא יסן לאלהים קשרי" - ער קען ניט געפען גאטמאס די לאפען געלד :

האנשים הפושעים החוטאים ומחמיאים את הרבים בדבריהם הנפתלים .

ואחז"ל באבות בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרות ואומרת אוי להם לבריות מעלכות של תורה, וענין ברוח הזה להודיע שעל זה ידונו כל הרוויים כי אין אנו מתנהגין עמה לפי גודל ערכה שהיא יסוד הבריאה ושרש כל המציאות מקור החכמה והתבונה שבשבילה נברא כל העולם כמו שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי ואחז"ל שאין שום נברא בעולם לא מלאך ולא שרף שהגיע לדעת אף מצוה אחת עד תכליתה ורק אלהים הבין דרכה וגו' וכן אמר הדמעה לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד ואמרו שהעידון הגדול מכל העידונין שיהיה לע"ל הוא כמה שיתגלה או צפונת חכמת התורה שלא נתגלה עוד בעולם וערך קדושתה נודע לכל באי עולם בעת נתינתה בהר חורב שירד הקב"ה

שם עכ"פ משכן ישראל להרויח להחיות נפשו ונפש ב"ב והקב"ה מוכיח לו שם פרנסתו בריוח ואח"כ כשמוזמן איוה זמן שאין פרנסה מצויה כ"כ אף שיש לו עדיין חיי הסיפוק מ"ם ירחיק נדוד עוד לתור לו מקום אחר שיוכל להרויח לחיות חיי נועם ותענוגי הזמן אף ששם לא יוכל לקיים מצות התורה כלל ומה נענה ליום הריון ויום התוכחה כשהקב"ה יביא אותנו במשפט על כל זה שהשלכנו דברי תורה מפני חמדת הממון, ואשרי לאדם המתחזק לדור במקום שיוכל לקיים דברי התורה ובוחש בה' שיומין לו פרנסתו במקום הזה ובודאי יהיה לו עבור זה למנן ומחסה וכמו שאחז"ל כל התולה במחוננו בהקב"ה הרי הוא לו מחסה בעוה"ז ובעוה"ב שנאמר וכו' :

פרק מג

בו יבואר קצת מקדושת תורתנו ותרמית

מאמר אין אנאנץ טיפער. דיא תורה אין דער פונדאמענט פון דער גאנצער בריאה (שאפפונג) אונ דיא קוועללע פון דער חכמה. צוליעב איהר אין די גאנצע וועלט געשאפפן געווארען. ווי עס שטעהט געשריעבן. אם לא בריתי - ווען גיט מין פונד (דיא תורה) חיקות שמים וארץ לא שמתי - וואללט איה גיט געמאכט די געוועטען פון היממעל אונ ערד (איה וואלט גיט געשאפפן דיא וועלט) איה ואנמ דיא גמרא. קיינער אפילו איין מלאך. פערשטעהט גיט גרונדליך אפילו איין מצוה פון דער תורה - אחוץ גאטט אליין לבל תכלית ראיתי קץ - ואנמ דוד המלך - יעדע ואך. האב איה געווען. האט איין ענדע - רחבה סעודה מאד - אכער ביין געבאט איז ועהער ברייט גאר אהן איין ענדע דער האכסטער גייסטיגער פערזענליכען. וואס מען וועט האבען בשעת קשיה וועט קומען וועט געשעעהן אין דעם וויא עס שטעהט אין פייעל ארמער. וואס עס וועלען דאן ענשדעקט ווערען די סודות התורה. אונ די גאנצע טיעפע חכמה וואס ליעגט אין איהר. איהר גאנצע הייליגקייט וועלען געקאנט ווערען פאר דער גאנצער וועלט. פונקט ווי אין דער צייט וואס זיא איז געגעבען געווארען אויפן בארג חורב (סיני) בשעת גאטט איז אליין אראב צו יודען אין זיין הייליגער "מקדשה" (כייטונגען) טישען גרויסן

ויה נאה ווייטער. ערנעץ אין איין עק וועלט. וואו עס איז גיטא קיין זכר פון אידען וואס איז? מען זאלל קאנען געסער פערדיענען אונ לעבען אונטען טאג - און פיהרונג איז גאר גיט צו פערצייהען וואס קאנען אנעלכע מענשען ענפערען גאט בשעת זיי וועלען אויף אלץ אפגעבען רעכענונג ווען זייא פערבריינגען דיא יודישקייט אונ פאכען קינדער פאר גוים גיט צוליעב גרויזט. נור צוליעב זוקסוס זאכען. צוליעב אנעלכע זאכען אונ פערנגינגען. וואס מען קאן אהן זיי אויך אויסקומפען. וואס מען איז אהן זייא אפטר גאך פייעל געווינטער. פייעל זליקליכער אויף דער וועלט אויך. שוין גיט העקענדיג וועגען יענער וועלט? אז וואהל איז דעם אידען. וואס ועהט גלייבען וואוהען נור צווישען אידען אונ וואס פערלאזט זיך אויף גאט. אז ער וועט איהם צושיקען זיין גרויזט וואו ער איז. דער וואס האט במחון אין גאטט - זאגט די גמרא - געשטימט איהם גאטט אויף דער וועלט אונ אויף יענער וועלט. -

פרק מג אין פרק שטעהט. בכל יום ויום בת קול יוצאת וכו' - יעדען טאג געהט ארויס אבת קול (אנאטמליכע שטיממע) פון דעם בארג חורב אונ רופט אויס דיא ווערטער. וועה דיא צייט וואס דיא תורה ווערט דורך זיי געליידיגט! די פונקט פון דעם

בשמים או מעבר לים היה צריך לבקש עצות ותחבולות להורידה ולהביאה אלינו למען נלמד אותה לשמרה ולקיימה וכמו שנאמר לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו וישמיענו אותה ונעשנה ולא מעבר לים היא וגו' כי קרוב אליך וגו' וכ"ש עתה שקרובה היא אלינו היה צריך כל איש לפנות כל מחשבותיו להצטד דרכיה ולקיים מצותיה ואזהרותיה ובאשר שאין עושיין כן והרבה אנשים אין פוגים אליה כלל עלבון גדול הוא להתורה הק' שירדה משמי שמים לארץ לקרוצי חומר ואין משיחין עליה. ומכבוד התורה הוא לכבד ולהוקיר את כל עוסקיה ודורשיה ושומרי מצותיה מפני שמתדבקין בקרושתה וכמו שאחז"ל [מכות כד] על יהושפט מלך יהודה שהיה מקיים מה שכתוב ואת יראי ה' יבבד וכשהיה רואה ת"ח היה עומד מבסאו ומחבקו ומנשקו וקורא לו אבי אבי רבי רבי מרי מרי וכוה וכוה הארס לשכון בהר ה' כמו שנאמר מי יגור באהלך מי ישכון בהר קדשך ג.

הקב"ה בכבודו ובעצמו על הר סיני בקולות וברקים ללמד דעמו תורה ומצות שרעשו שמים וארץ מקול ה' החוצב להבות אש ומלאכי צבאות ירוזין ירודין וגו' וירד אז במרכבתו הקדושה על ההר ההוא כמו דכתיב רכב אלהים רבותים אלפי שنان אדני במ סיני בקדש ופתח אז כל השבעה רקיעים ובגדרו פתח כל התהומות וראו כל ישראל שהוא אלהים יחיר בשמים ממעל ועל הארץ מתחת ועל זו העת נאמר בקרא אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין עוד מלבדו ובאותו המעמד הקדוש שראו אז את אור פני ה' כמה דכתיב פנים כפנים רבר ה' עמכם היתה השגתם גדולה כ"כ בתה"ק עד שהשיגו כי היא מקור החיים לכל הבריאה וכמו שתקנו מסדרי התפלה לומר כי באור פניך נתת לנו ה' אלהינו תורת חיים ולכן יוצאת הבת קול מהר חורב דלפי רוב ערך קרושתה שנתגלה בעת נתינתה בהר חורב כל באי עולם אין יוצאין ירי חובתן במה שהם מחויבין לכבודה שאף אם היתה

וגפרט ויירא אין פסוק ששערתם לא בשמים היא וגו' . היינט אז עם געפינען זיך אעללע מענשען וואס פער- שטעהען גיט צו פערנעהמען זיך מיט איר אונ ווילין זיך גאר גיט קערין צוא איהר אונ שאפצען איהר גיט - קאן שוין געבען אגראסקערע שאנדע אגיליידיגונג פו מלאכים ווס האפען איר גיבעמין מען זאל איר ויירא אב געבען . אונ די מענשליך וואס וינען געקנאמטן פון ליים מיט פערד שאמציין איר גיט ? דאס רופט דער פת קול אויס אללע מאג אונ געראדע פון דעם ארמ ווס אויף איהם איז אמאל געגעבען געווארען איהר גאנצער הייליגקייט אונ גרויסקייט - ווער איז דיא מענשען פון די שאנדע פון דער תורה . דער מענש וואס פערעדערט דיא תורה . דארף נאטייליק אקמען אויף רי וואס לערנען איהר אונ היפען איהרע געבאטען . אויף יהושפט מלך יהודה זאגט די גמרא . אז ער פלעגט מקיים זיין דעם פסוק . ואת יראי ה' יבבד - די גאמטעספארבטיגע עהרם ער - אונ אז ער פלעגט דערנעוון אפליסיד תקב פלעגט ער זיך שטייגלען פון זיין קעניגליכע שמואל אונ פלעגט איהם האלען אונ קוסקען אונ פלעגט איהם רופען . פאטער . רבי . הערר . פאר דעם וועט מען זוכה זיין צוא זעהען אונ אויפהאלטן זיך אין בית המקדש אז עם וועט קוסקען די צייט ווי עם שטעהט אין תהלים . מי יגור באהלה - ווער

גרויסן שטימקע פון שופר . אין דער בעגלייטונג פון מיללאנגע מלאכים . אפגענריג אללע ועבען היקלען אונ אללע אבנרגנען קדי אירען זאללען זעהען . אז עם איז קיין אנדער גאט ניטא אחוץ איהם - וואס דאמאלס זעהענדיג גאמטס פבוד אונ הארענדיג וינען יריד איז וינער השגה (פאססינגסקראפט) געווען אזוי הויך . אז ווי האפען בענרעפפען אז די תורה איז די לעפענקוועללע פון דער גאנצער בריאה אונ אז איהר הייליגקייט אונ טיעפזינגיקייט איז גאר אהן אשער אונ אהן איין ערה . אט דאס איז דיא פונקט פון דעם מאסר אין פרק וואס מיר האפען געבראכט אין אנפאנג באפישעל . ווערליג נאך דער גרויסקער הייליגקייט פון דער תורה . וויא זיא האט זיך ארויס געווענען בשעת זיא איז אונ געגעבען געווארען אויפן בארג סיני . איז וויפעל מען זאלל זיך גיט סטארען אבהישען . אונ פערעהרען איהר האט קיין אנדער וואונש פא אקענשין גיט גיבארפט זיין גור וויססען אונ היפען דיא תורה עם איז אלס וועניג . עם האט קיין נאך גיט געבארפט זיין צוא שווער לערנען די תורה אונ אבי - אבהישען זי אז ווי וואלט זיין אין עק וועלט מען וואלט דארפען פארן איבער גיט אונ שייקען איהר צוקריענען צוא לערנען איהר אונ מקיים זיין אירע גינעצין האט אויך גיט גיבארפט שווער זיין

זר ואת יראי ה' יבדד ואחז"ל שם דאף באחת מהן זוכה לזה. וענין כבוד הזה הוא מ"ע דוהדרת פני וקן שקאי על ת"ח כמו שפירשו חו"ל. וראה עד כמה גדול כבודם של ת"ח בעיני המקום דגרמינן כב"ק (דף מא) שמעון העמסוני ואמרי לה נחמיה העמסוני היה רודש כל אתין שבתורה דהוא לרבות וכשהניע לאת ה' אלהיך תירא פירש דלא מצא מה לרבות שמחוייבין ליראה אותם ונס שיתדמה ליראת המקום דמבל צבא השמים אין אנו מצווין ליראה מהם כלל ורק מה' לכדו עד שבא ר"ע ודרש את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח דמהם צונו הקב"ה ליראה ולכבד אותם דהוקש כבודם לכבוד המקום מפני שיש עליהם קדושת התורה וכן בפסוק ואהבת את ה' אלהיך כתב את לרבות ת"ח לענין אהבה וכן אמרו בספרי על הפסוק ובו תדבק כיצד אדם דבוק בשכינה אלא זה המתדבק בת"ח [כנון שמשאי לו בתו ומהנהו

בנכסיו] מעלה עליו הכתוב כאלו דבק בשכינה וב"ז הוא מפני שנפשם נתדבקה בקדושת התורה שהיא אצולה מהקב"ה ולכן המתדבק בם כאלו מתדבק במקום וחייבין בכבודם ככבוד התורה עצמה ולכן אחז"ל דת"ח שבת כס"ת שנשרף וכן אמרו דהמבזח ת"ח אין לו חלק לעולם הבא כאלו מבזה התורה עצמה, ובעו"ה הוקל אצל הרבה אנשים בדור הזה כבוד התורה שאין משתדלין בלימודה וקיומה ונס כבוד ת"ח ויראי ה' הוקל בעיניהם ואין מהבוננים כלל לחשוב שהם עמודי עולם כמו שנאמר כי לה' מצוקי ארץ וישת עליהם תבל ואיתא בתנ"א מצוקי ארץ אלו הצדיקים שבזכותם העולם קיים שאלמלא הם היה העולם חרב וכל זה מפני שהם נתדבקו בתורת ה' שהיא חיי עולם. וביותר נתחלל בדור הזה אצל הרבה אנשים כבוד התורה ולומדיה ושומרי מצותיה מפני שנמצאו אנשים פורקי עול שלא די להם

וועט וואהקען אין דיין געזעלעט (אין בית המקדש) מי ישובו ביה קדשה - ויער וועט רוהען אויף דיין הייליגען בארנ? ... ואת יראי ה' יבדד - די וואס עהרען די גאטעספארקמינע גענשען. איינגעמליך אין דאס אמצוה מן התורה. אבונגעבען פבוד דעם פלמיד חכם (והדרת פני וקן) אונ אויגער זקן" פערשטעקעט מען דא אפלמיד חכם ווי די גמרא זאגט) נאך קעהר. רבי עקיבא האט געזאגט. אז מיט דעם פסוק. את ה' אלהיך תירא" דו זאללסט מורא האבען פאר דיין גאטט. - מיט דעם ווארט "את" מיינט מען אז מען דארף פארן פלמיד חכם אויף אזו מורא האבען וויא פאר גאטט ב"ה - פאר קיין מלאך אונ אללע צבא השמים אין קיין מוזה גיט מורא צו האבען נור פאר גאטט ב"ה אליין אונ פארן פלמיד חכם דארף מען מורא האבען נאך קעהר וויא פאר איהם אליין מיט דעם פסוק. ואהבת את ה' אלהיך - אונ דו זאללסט ליעבען דיין גאטט - מיינט מען אויף מיטין ווארט "את" אז מען דארף דעם פלמיד חכם אויף אזוי ליעבען ווי גאטט. דער ספרי זאגט אויף דעם פסוק: יבדו תדבק" אין איהם - און גאטט ב"ה - זאללסט דו זיך געהעפטען (אנגקעבען) - וויא אזוי קאן זיך נאם דער מענטש געהעפטען און גאטט? - פראגט דער ספרי. גור דער וואס קלעבט זיך און פלמיד חכם נא זיך גיט איהם זיין פאקטער פאר אפרוי גיט איהם

פון זיין פערקאגען אונ דערגלייכען) אין ביא גאטט גלייך ווי ער געהעפט זיך און איהם אליין. די פונה איז. די נשקה פון פלמיד חכם אין דאך פערפונגען מיט דער תורה. אונ די תורה מיט גאטט ב"ה דעריבער איז דער וואס געהעפט זיך און דעם פלמיד חכם אין גלייך ווי ער געהעפט זיך און גאטט אליין. דארום זאגט די גמרא. אז אפלמיד חכם שטארקט אין גלייך. ווי אספר תורה ווערט פערברענט. דער ווס געליידיגט אפלמיד חכם - זאגט וויעדער נ"א גמרא - פערקלעבט זיין חלק לעולם הבא גלייך ווי ער וואלט דיא תורה געליידיגען. היינטיגע צייטען איז גענוהיגו דרבים ביי אסך מענשען דער פבוד התורה אזוי געפאלען אז ניי ווילין איהר גאר גיט לערנען אונ אבהיטען. אונ ספילא האבען נייא שוין אויף פערלארען דיא אבסונג פון דעם למדן אונ ירא שמים פערקעסענדיג אז דיא וועלט האט אקויס נור דורקן זכות פון דיא צדיקים. ווי עס שטעהט אין הגא דפי אליהו. אונ ווען גיט זיי וואלט די וועלט חרב געווארן. אונ דאס איז אלס דערפאר וואס זיי געהעפטען זיך און דער תורה וועלכע איז די קוועללע פון לעבען פון דער גאנצער וועלט. דער פבוד התורה אונ צוגלייך דער פבוד פון דיא לומדים איז יעצט איבערהויפט געפאלען צוילעב די מענשען וואס האבען אראב גינגומען פון זיך דעם גאנצן יאך פון יירישקייט - וואס גיט גענט וואס

בנפשם לפרוק מהם עול התורה והמצוות ולבנות וללעג
 מכל ההולכים בדרך התורה ועוד ישתדלו להביא דברי
 מינות והיותל בדפוס כדי להפיצם בתוך העם אי
 ואבוי להם ולהקוראים את דבריהם כי בדברי התוליהם
 ימשכו לבבות של אנשים פשוטים להקל במצות התורה
 ובכבוד לומדיה ושומריה מפני שאותם האנשים אינם
 מבחינים פחיתות ערכם וחושבין אותם לאנשים בעלי
 מדע וכ"ש להצעירים והצעירות שרעתן קלה וידיעתן
 בתורה מעוטה מאד נכנסו דבריהם המשוותים בשמן
 ומסוכים בסף רעל לתוך קרביהם להכריח נפשם
 מארץ החיים והאבות לא יתבוננו בזה עד כמה צריך
 להתחוק למנוע בניהם מלקרות ספרי לעג כאלה וכבר
 אחז"ל מנוע בנינים מן ההגיון וכ"ש דברי מינות וליצנות
 ודברי חשק שהחמירו חז"ל בעונשן מאד מאד ומריבוי
 ספרי

להם שאינם מכבדין התורה ולומדיה אלא מביים אותם
 וכן לכל ההולכים בדרכי התורה שהנתילום אבותיהם
 ומלעיגין מהם בורון לכם במה שדוחקין עצמן ללכת
 במשעול צר גרר מזה וגרר מזה [והם הלאוין והעשין]
 כי לפנייהם הדרכים רחבים אל כל מקום אשר יחפוץ
 לבכם ילכו ואת כל אלה יביא עיניהם יעשו. ואם
 יאמרו להם כי על כל אלה יביא האלהים במשפט
 משיבים הלא אנו רואין שררכנו צלחה ונרלנו והצלחנו
 יותר מאנשים וזחרדים לרבר ה' שלא יגיע להם
 בחייהם שמחה ועונג כמונו ולמה גלך קדורנית לגרור
 עצמנו בגדרים וסניגים [ועינים להם ולא יראו מה שאמר
 הכתוב ומשלם לשונאיו אל פניו להאכידו דהיינו
 שמשלם להם כל גרונד מצוה שעשו בעוה"ו כדי
 להאבידם מחיי עוה"ב] בדברים האלה וכאלה יפעלו

עולם. או אף און וועה צו זיי און צו זייערע לערער
 מיט אעלכע ביכלדיג פיהרען זיי אראב די פראקטע
 איינפאכע מענשען פון דעם דרך המוב והישר זיין
 מאכען אין זייערע אויגען גרינג די גאנצע תורה און
 מצות מיט דיא וואס לערנען איהר און האלמען פון
 איהר. דער פראקטער מענש האלט זיין פאר פיעל
 גערענגט און מיינט אז אלץ וואס זיי זאגען איז ריכטיג
 און קלוג. און ער פערשטעהט גיט ווי אונזערע
 ווי גיערריג זיי זייען. זייערע גלאממע ריידעליך וואס
 זייען פולל גיפט. מאכען זיין איינדרויק איבערהויפט
 אויף די יונגע מענשען. וואס זייען נאך לייכט זינג
 און האבן זאגן קליינע רייעה אין דער תורה את
 די עלטערן מערקען גאר גיט ווי דער געפארהליכער
 גיפט פערברייטעט זיך ביסליכעוויי אבער דעם גאנצען
 גיט פון זייערע קינדער. ביז זיי געהען אונטער און
 פערשפיעלען מיטן צוויגען לעבען ווען זיי וואללמען
 דאס געטערקט וואלמען זיי דאך זייערע קינדער בשום
 אופן גיט דערלאזען צו זייע אפיקורסעשע ביכלדיג. די
 סכמי המלמוד האבען שוין אנגעזאגט. מען ואלל די
 קינדער גיט לאזען פאר געהעמען זיך מיט "הגיון"
 (דענקען אויפקלארונג) פארט נאך מיט אעלכע
 ביכלדיג וואס זייען פולל מיט ליצנות אפיקורסות
 און זיעפעס! — די שפראך פארען לעזען אעלכע
 מיני ביכלדיג איז זעהר שרעקליך גרויס. ווי די גטרא
 זאגט. אט די ביכלדיג האבען זעהר פיעל גורם געווען
 זייערע אפיקורסישע רעות און פערשייערענע
 ליצנות און פערברייטערען די ספרים צווישען דעם
 גיערעריג

וואס זיי גיעבען גיט אב קיין קביר דיא תורה און דיא
 וואס לערנען די תורה. זיי זייען זיי נאך ביבות און
 מאכען חוקן פון די וואס פעהרן זיך אפצוהוישען יערער
 מצוה. פון די קלענסטער ביז די גרעסטע. (ווארענד
 זי זייען פרייע מענשען און מהייען אלץ ווס זייער הארץ
 געלוקט. און ווען מען זינגט זיי. גאטט וועט פאר דעם
 שפערענג בעשטראפן ענטפערט ער זיי אויך: ווס קימערט
 אונד וואס עס וועט זיין איבער הונדערט יאהר ?
 דערנויילע איז אונד גיט. מיר האבען פערנעגליען פון
 דער וועלט. איז מיר ווייסען פון אלעבען. און גיט
 די פרומקע אידען וואס פערזאומערען זיך דעם לעבען
 מיט די מצות און די גדרים און קיינים. און זיי דיא
 וואס זאגען דאסס. פערנעסען דערביי. ערשטענס
 אז גאטט איז אמאריק אף. ער ווארט מיט דער
 שפראך לאנג טאמער וועט מען נאך פהאן השוטה
 אבער ער קאנט אויף זייע. און צווייטענס אז מען
 גיט זיי אב אויף דער וועלט פאר עפעס אנהי ווס זיי
 האבען. כדי זיי זאלען גיט האבען זייע וועלט ווי
 עס שטעהט. ומשלם לשונאיו — ער (גאטט) בעצאהלט
 זייע פייגל (אויף דער וועלט) אט מיט אעלכע רייד
 ווארפען זיי פון זיך אראב דעם יאך פון דער תורה
 און מאכען חוקן פון אללע די וואס האלמען זיך נאך
 פיי וירושקייט. נאך מעהר גיט גענוג וואס זיי האבען
 זיך אליין אויסגעמאדן פון וירושקייט. זיי לאזען נאך
 דרנען זייערע אפיקורסישע רעות און פערשייערענע
 ליצנות און פערברייטערען די ספרים צווישען דעם

אלא נתנה בנלו ובפרסום גדול לעיני ששים רבוא אנשים שהיו כולם כמעמד הקדוש והגורא וקבלו אותה כולם עליהם בלב שלם וענו בקול אחד כל אשר דבר ח' נעשה ונשמע [וכמו שנבאר לקמן ברחבה] ומן הדור ההוא והלאה נשמר ונעשה כל חוקותיה ומשפטיה אצל כל בלל ישראל אף אחת מהן לא נעדרה ואף בכל עת הנלות הארוך והמר לא נחסר ולא נשתנה שום מצוה ממצות התורה בכל מקומות פזורי בקצות תבל, ולא בא שום התרשלות אצל בלל ישראל אף באחת מהן ואף דברים שהצריכו להשיגן כאלף פרסאות כמו אתרוג ולולב לא נחסר מישראל בשום פעם ובשום מקום. וכל מצוה ומצוה ממצות התורה נלמד ונשנה בכל דור ודור מן זמן נתינתה עד היום אצל אלפים ורכבות מישראל בכל פרטיהן ורקוקיהן בעיון גדול ונורא. [אין תיבה ואות בתורתנו הקדושה אשר לא עמלו עליה כמה אלפים ורכבות מישראל מדרות הראשונים וגם האחרונים להבינם על בורים וכולם מצאו בה חכמה ורעת כל אחד לפי שכלו ותכונתו ואעפ"כ

מפרי עמל כאלה נתחלל כבוד התורה ודורשיה וגם יסודי האמונה וקיום המצות נתרופפו אצל תרבה אנשים צעירים מדור החדש :

פרק מד

עוד מענין זה

והנה לא באתי להתכוז עם האנשים הפושעים האלה שהם חוטאין בנפשותם ופורקין מעליהן עול מלכות שמים בזדון לבם ורק באתי לעורר קצת אנשים התיממים שמתפתין אחרי דבריהן מפני שלא התבוננו בשרשי אמתת תורתנו הקדושה, ואען ואומר התבוננו אחי עד כמה גדלה מעותן של אלה האנשים הפוקרים הנחשבין כמו שבא להכחיש את אור היום הנגלה לעין כל מי שיש לו עינים לראות [לבד העודים שאין להם עינים] והנה תורתנו הקדושה לא נתנה בסתר וכרבתים לא מראש בסתר דברתי והכונה שהתורה לא נתנה הקב"ה בסתר שיוכל מי למעון ולהסתפק באמתתה ח"ו

מען זאלל שפאטער קאנען צווייפלען אויב זי איז תורת אמת. ניין ער האט איהר געגעבען. אפגענוכליך פובליטשא. פאר זעקס הונדערט טויזנדר מענטשען אין די אויגען. זעלבע האבען אלע אויסגעשריען אין איין קול: נעשה ונשמע - מיר וועלען ביהאן אונ פאלגען! קאן שוין ניין אטויזנדרער פסק. אז די תורה איז אונ געגעבען געווארען פון גאטט אויפן בארן סיני? פון באמאלס אן האבען אלע איהען אפגעהיט אלע איהרע געזעטצע אונ געבאט. אפילו אין דעם לאנגען פינסטערן גלות האט מען ביי אידען קיין מצוה ניט מבטל געווען אונ עם האט קיין מאל ניט געפעהלט איין אהרונ למשל. וואס מען דארף דאס בריינגען פון גאנץ ווייט אפילו אין די צייטן וואס קיין אייגענבאנען אין פאראקארען איז ניט געווען אונ עם איז אן געקוממען שרעקלאך שווער. יעדע מצוה איז דורך הונדערטטויזנדרער אידען אין יעדען דור געזונדרער ערקלארט אונ ארוסגעקערט געווארען מיט אלע פרטים. זאנאר וועגען יעדען ווארט. יעדען בוכשטאב אין דער תורה איז בייא אונ אין אלע צייטען ועהר פינעל גערערט אונ געשריעבען געווארען אונ מען האט אין איהר געפונען אלץ נייע תקמות. יעדער גאך זיין פערשטאנד אונ זיין

יעדערציג אונ דיא גאנצע יודישע אמונה איז אזוי גענידערינט געווארען אין דיא אויגען פון דער יונגער: פרק מד נאטירלאך ווילען מיר זיך דא ניט מהנפם זיין מיט דיא פושעי ישראל וואס ניט גענוג וואס זייא זינדיגען אליין געמיהן זיי זיך גאך אראבצופיהערן אונשוילדיגע יונגע זייט פון ווענ. מיר ווילן דא נאר אביסיל מעורר זיין די ארינטליכע מענטשען וואס לאזן זיך איינגערען פון יענע אפיקורסים אונ טוהן זיי גאך. ניט פערשטעהענדיג דיא הייליגקייט פון דער תורה אונ וויא אמת זיא איז. זיי ווילן מיר גרוועקן מעורר זיין זיי זאלן זיך גיט לאזן פערפיהערן אונ זאלן ניט פערקופין דיא בכורה דיא יודישקייט דעם אויביגין לעבין פאר אליגען וזפפ (גיד עדשים) דאס הייסט די בכלי עולם הנה: והנה יענע אפיקורסים זייגען אין אונזעקע אויגען גלייך מיט די. וואס וויללען אפליקענען דיא טאגעס-ליכטיגקייט וואס יעדער זעהט עם מיט דיא אויגען (אחזן דיא וואס האבען קיין אויגען ניט - בלינדע) מראש לא בסתר דברתי פון אנפאנג אן (אז די תורה איז געגעבען געווארען) האב איה (מיט איה) גיט גייערעט אין דער שטיל - זאנט גאט. דאס הייסט. גאטט האט די תורה גיט געגעבען שטיללעך הייט

הגדול והנורא הקולות והלפידים וההר עשן וקול אלהים מדבר אליהם מלהבות אש עד שכמעט נפשם יצאה בדברו [והחיה אותם במל של תחיה כדאיתא בשבת פרק ר"ע] וכן שמעו את דבר ה' אל משה רבם משה משה לך אמור להם ועל ידי זה באמת נקבע בלבם אמונתם בה' וכתורתו ובנבואת משה רבם וכמו שנאמר הנה אנכי בא אליך בעוב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם וכתב הרמב"ם באגרתו שהבטיח הקב"ה ונכנס בערבות שכל מי שהוא מורע ישראל יאמינו במשה ותורתו הם ובניהם ובני בניהם עד עולם ובכה נתחוקה אמונתם עד שקרבו אל משה לומר קרב אתה ושמע את כל אשר יאמר ה' אלהינו ואת תדבר אלינו כי כל אשר ירבר ה' אלהינו אליך ושמענו ועשינו ולמען לא ישכח המעמד הנורא

הנמים והנפלאות הגדולים אשר עשה להם הקב"ה בעת שהוציאם מצרים ובמדבר הגדול והנורא מקום נחש שרף ועקרב שהולכים שם ארבעים שנה בעמוד ענן והולך לפניהם יוםם ובעמוד אש לילה להאיר להם והמסיר להם לחם מן השמים [בכל יום כדי כרתו וביום הששי בכפלים וביום השבת לא ירד המן כלל ככה התנהג לא שבוע אחד ולא שבועים ב"א כל הארבעים שנה עת היותם במדבר] ומים מצור החלמיש ולא נחסר מהם דבר וכן סבליעת קרח ודתן ואבירם ושאר נסים ונפלאות שנעשו להם אז כמו שנאמר בפרשת ואתחנן ופרשת עקב וכן ענין המעמד הגדול והנורא בשעת קבלת התורה שעמדו ששים רבוא אנשים [לכד מנשים ובנים פחות מעשרים וקנים מבני ששים ומעלה וראו כולם בעיניהם המראה

בְּעוֹנֵי דָרָה וְיֵי אֱוִי וְיִיטֵר דָּרָה נֶאֱמָר עוֹלָם אִיז אִוִּיסֵר וְיָהּ נְעוֹאֲרָעֵן פּוֹן גְּרוּיִם שְׂרַעֲק אִוִּי וְיֵי הֶאֱבָעֵן וְיָהּ אֶנְעֵהאֲנָעֵן צוּ פְּעִשֵׁן בִּי מִשְׁהָן עַר וְאֵלֵל מִיִּם וְיֵי רַעֲדֵן אִוִּי נִיִּם גֵּאֲמֵט . וְאֶנְקֵם וְעוֹלָעֵן וְיֵי נִיִּם אִוִּיסְהֶאֱלָעֵן . נֶאֱמָר דַּעַם אֵלְלֵעַם אִוִּי שׁוּיִן גָּאָר קִיּוֹן חֲדוּשׁ נִיִּם . וְוֵאֵם דִּיא אֲמוּנָה הֶאֱמֵ וְיָהּ בִּי יַעֲנֵעַם דּוֹר אִוִּי פְּעֵסֵם אִוִּיִּנְעוֹאֲרָעֵלֵם אִוִּי דִּיא הֶאֱרָעֵר אִוִּי וְוֵאֵם וְיֵי אִוִּי שְׁבִיִּרָק נְעִבְלִיעֵבֵעֵן בִּי דִּי שְׁפִאֲמִיגֵעֵרֵעַ דּוֹרוֹת . וְוֵאֵם הֶאֱבָעֵן אֵלְקֵן נְעִהֶאֱרָמֵ פּוֹן וְיַעֲרַעַע עֲלִסְעֵרֵן דְּרַעֲצִאֲהֶלְעֵרֵיִג מִיִּם גְּרוּיִם בְּעִיִּקְטֵעֵרוֹנְג אִוִּי פְּעֵרוֹאֲוֹנְהֶעֵרוֹנְג אִוִּי אֱוִי הֶאֱמֵ גֵאֲמֵט גְּעוֹאֲמֵט מִשְׁהָן . הִנֵּה אֲנִי בָא אֵלֶיךָ בְּעֵב הַעֲנֵן — אִיךָ קוֹם צוֹא דִּיר מִיִּם דַּעַם דִּיקֵעֵן וְוֵאֲלָעֵן . כְּדִי דִיאַם פֶּאֲלֵק וְאֵלֵל הַעֲנֵן וְיֵי אִיךָ רַעֲד מִיִּם דִּיר אִוִּי וְאֵלֵל אִין דִּיר גְּלִיִּיבֵעֵן אִוִּי . עוֹיִג . דְּעַר רַמְבַּ"ם וְאֶנְקֵט . אִוִּי גֵאֲמֵט הֶאֱמֵ עֵרֵב גְּעוֹעֵן . אִוִּי אֵלְלֵעַ יִדְעֵן וְוֵאֵם וְיִיבֵעֵן נוֹר גִּבְאֲרֵעֵן פּוֹן וְבַע יִשְׂרָאֵל וְעוֹלָלִין גְּלִיִּיבֵעֵן אִין מִשְׁהָ אִתּ אִין וְיֵי הַתּוֹרָה . וְיֵי אִוִּי וְיַעֲרַעַע קִיבְדֵּעֵר אִוִּי עֲגִלְאָה אִוִּי . עוֹיִג (עַר נְעִהֶמֵט וְיָהּ דִיאַם פּוֹן דַּעַם פְּסוּקֵ וְוֵאֵם מִיר הֶאֱבָעֵן עֲרֵשֵׁם גְּעַבְרָבֵט) אִוִּי וְיֵי דִי אֲמוּנָה אִוִּי דְּעַר עִיקֵר פּוֹן מְעַשְׂעֵנִם עוֹיִנָעֵן גִּלִּיק דַּעַם מְעַנְשֵׁעֵן וְוֵאֵם דִיאַם פְּעֵלֵם אִוִּי דְּעַר אִוִּיבְלִיקְלִיכְסֵעֵר אִין דְּעַר וְעוֹלֵם אִין דְּעַר יִסוּד (פֶּאֲנְדִיאַמְעֵנִט) פּוֹן דַּעַם אִוִּי דְּעַר מִפֵּן הַתּוֹרָה וְוֵאֵם דִיאַם הֶאֱמֵ קַעֵן אֵלֵם מִיִּם דִיאַם אִוִּינָעֵן גִּינְעֵהֵן אִוִּי וְאֵל דִיאַם קִיּוֹן מֵאֵל נִיִּם פְּעִיגְעֵסִסֵעֵן וְעַרְעֵן בִּי יִדְעֵן הֶאֱמֵ וְיָהּ גֵאֲמֵ נִיִּם פְּעִיגְלֵאֲעֵן אִוִּי דַּעַם וְוֵאֵם

בְּאֵסֵם הֶאֱמֵ וְיֵי אֱוִי בְּעוֹיִעוֹעֵן בְּשַׁעֲת יִצִיאַת מִצְרַיִם אִוִּי דִיאַן אִין דַּעַן גְּרוּיִסֵעֵן אִוִּי שְׂרַעֲקִלְיָעֵן מְדָבָר . אִוִּי יַעֲדֵעֵן שְׂרִיִטֵט אִוִּי טְרִיִטֵט . אִין אֶפְרַיִם פּוֹן פְּעִרְצִיג יֶאֱהָר נֶאֱכֹאֲיִנְאֵנְאֵר פּוֹן וְעֵרְכֵעַ (נְסִיִם) עַם אִין גְּעֵנוֹג צוּ דְּעַר מֵאֲהֵעֵן דִיאַם נִיִּם מִיִּסֵן מִן . וְוֵאֵם פְּלֵעֵנֵם פֶּאֲלָעֵן פּוֹן הִיכְמַעֲלֵ יַעֲדֵעֵן מֵאֵם בְּעוֹנֵדְרָה אִוִּי פִיעֵל וְיֵי פִיעֵל דִיאַם יִדְעֵן הֶאֱבָעֵן גְּעִרְאֲרַפֵּט צוּם עַסִּסֵעֵן . פְּרִיִטֵט אִוִּי יִדְעֵר אִוִּי גְּעַפֶּאֲלָעֵן דִיאַפֶּעֵלֵם אִוִּי שְׁבַת גָּאָר נִיִּם . אִוִּי פְּעִרְצִיג יֶאֱהָר גָּאָר אִוִּינְאֵנְאֵר . נֶאֱמָר גְּרִאֲסֵסֵר שְׂאֲרַקֵּר אִוִּי וְוֵאֲנִדְרַבְרַבְרַקֵּר אִוִּי גְּעוֹעֵן דְּרִי אִוִּינְדִרְוִיג וְוֵאֵם הֶאֱמֵ אִוִּי וְיֵי גְּעַמֵאֲכֵט דְּעַר מִפֵּן הַתּוֹרָה : וְעַכְסֵם הוֹנְדֵרְעֵם מוֹיִנְעֵנְד מֵאֵן . אַחוּץ וְיֵיבְעֵר אִוִּי מֵאֲנֵר אִוִּינְטֵר צוֹאֲנֵצִיג אִוִּי אִיבְעֵר וְעַכְסִיג יֶאֱהָר . אֵלֵא צוֹאֲמֵעֵן עֲקִלְיָעַת מִלְלִיאֵן מְעַנְשֵׁעֵן וְיִיבֵעֵן גְּעַשְׂטֵאֲעֵן אִרוּם דַּעַם פֶּאֲרַג מִיִּי עֵרוֹאֲרֵשֵׁעֵנְדִיג מִיִּם בְּעוֹעֵגֵטֵעַ הַעֲרָעֵר דִיאַם גְּרוּיִסֵעַ עֲרִשׁוֹדוֹנְג וְוֵאֵם דִיאַרְף וְיָהּ וְיֵי דִיאַם בֶּאֱלֵד וְיֵינָעֵן . מִיִּם אֶמֶל הֶאֱמֵ עַם אֶנְעֵפֶאֲנָעֵן שְׂרַעֲקִלְיָעַת צוּ דוֹנְעֵרֵן אִוִּי צוּ בְּלִיִּטְעֵן אִוִּי דְּעַר פֶּאֲרַג אִוִּי בְּעֵרְעֵקֵם גְּעוֹאֲרֵעֵן מִיִּם אֶפִּיִסְכְּעֵרֵן וְוֵאֲלָעֵן אִוִּי עַר אִוִּי פּוֹלֵל גְּעוֹאֲרֵעֵן מִיִּם פִּיִּיעֵר אִוִּי עַם אִוִּי פּוֹן אִיִּהֵם גְּעַנְאֲנָעֵן אֶשְׂרַעֲקִלְיָעַת רוּיָה אִוִּי דְּעַר פֶּאֲרַג הֶאֱמֵ גְּעַצִּימְסֵעֵרֵם אִוִּי אִין רַעֲכִשֵׁעֵן גְּעוֹרִישֵׁעֵן הֶאֱמֵ וְיָהּ פְּלוֹטְצִלִיגֵג דְּעִרְהֶאֱרָם פּוֹן פִּיִּיעֵר דִי שְׁמִיִמְעַע גֵאֲמֵסֵם ב"ה : אֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ . אִיךָ בִין דִּיִּין גֵאֲמֵט וְוֵאֵם אִיךָ הֶאֱמֵ דִיר פּוֹן מִצְרַיִם אִרוּם גִּנוּמְסֵעֵן (דִיאַם שְׂרַעֲשֵׁר הֶאֱבָעֵן וְיָהּ גְּעוֹיִעֵן אִין אִוִּי יַעֲדֵר אִוִּי

ובעבור שהקב"ה לא יעשה נסים בכל דור לעיני כל רשע ופוקר וכופר מצוה אותנו שנעשה תמיד וזכרון ואת לאשר ראו עינינו ושנעתיק הדברים לבנינו ובנינו לבניהם עד דור אחרון והצריך שנכתוב כל מה שנראה אלינו באמת באותות ובמופתים על ירינו ובין עינינו וכמו שכתוב וזיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך וגו' כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים וכן לכתוב אותו על מוונות הבתים והשערים ושנוכיר זה בפניו בפקר ובערב ובן כיו"ב הרבה מצות זכר ליצ"מ והכל להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישכחו ולא יהיה פתחון פה לכופר להבחיט אמונת האלהים כי הקונה מוזה בוזו אחד וקבעה בפתחו ונתכוין בענינה כבר הודה בחידוש העולם ובידיעת הבורא והשגחהו וגם בגבואה וגם האמין בכל פנות התורה עכ"ל, ולא לבד זכירת דור המדבר יחזק אמונתנו כי גם בכמה דורות אחריהם בימי השופטים ובימי שאול ודוד ושלמה ראו ישראל כמה פעמים את השגחת כבוד ה' בעולם וכן בימי חזקיהו ראו כל ישראל את ישועת ה' ששלח מלאך והכה במחנה אשור מאה ושמונים וחמשה אלף איש בלילה אחד כששכבו כולם מביבות

הנורא מדור אחרון לא ספך הקב"ה על אהבת האבות לבנים שבדאי יספרו דור אחר דור עוון ה' ונפלאותיו למען לזכותם בשרשי האמונה שהיא עיקר הצלחתם בחיי הנצחי אלא צוה והזהיר מאד לזכור זאת בכל יום ולהודיע לבנינו ולבני בנינו כדכתיב השמר לך ושמור נפשך נאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב. וכן צוה והזהיר לזכור יציאת מצרים המיד וכל הנסים שעשה ה' לעינינו כדכתיב בפרשיות דברים ואתחנן ובכמה מקומות בתורה ולתכלית זה צוה לנו כמה מצות מיוחדות שעיקרן לזכירת יציאת מצרים וכל הנסים שנעשו לנו או למען לא יסור הזכר ממנו לעולם כמו שביתת חמץ ואכילת מצה וישיבת סוכה ועשיית מועדות והתפלן על היר והורוע וקדושת הכבוד וגם שבת שהיא לאות על חידוש העולם ויציאת מצרים ומרוב המידתן ופרסומן א"א בשום אופן שישכח מישאל יציאת מצרים וכל יסודי תורתנו הקדושה. וכן כתב הרמב"ן בפרשת בא וז"ל האותות והמופתים הגדולים עדים נאמנים באמונת הבורא והתורה כולה

די עינינו ויגלעלען דאם. פון גרויס ליעגע צוא דיא קינדער דער ציילען זיי דאס וואס זיי האבען געזעהן און געהארט פון זייערע עלטערן. ער האט נאך סיעל קאל אנגעזאגט אויף דעם. השמר לך ושמור גפשה מאד וכו' - היום וזה היום דיין נפש. דיין גשמה וייער דו ואללכט גיט פערנעסמען דיין גאנצען לעבען אלץ וואס דו האסט געזעהן מיט דיא אויגען און דו ואלסט בעקאנט מאכען זיינע קינדער און קינדס קינדער אלץ וואס דו האסט געזעהן אין דעם קאג וואס דו זינט געשאפען פאר דיין גאטט זיין בארג חרב (סני) אזוי האט אונז גאטט ז"ה אויך געוויסען געדינגען די יציאת מצרים און האט אונז אנאר געגעבען געוונדערע מצות. ווי מצוה פון מצה זינען פון די סוכה. די הפילין און דערקלייבען. כדי סיר ואלען זיה אפם דער טאהנען אין דער יציאת מצרים. דער רמב"ן זאגט אין זיין פירוש אויף חוקש אזוי: די אלע נסים. וואס גאטט ז"ה האט געווינען זיינען די בעסטע צייגען (עדות) אויף די ריכטיגקייט פון דער היתה. און ווייל ער וועט דאך גיט געהמען זיינען נסים צו יעדער צייט פאר יעדען רשע און

אפיקורס. דערום הייסט ער אונז מאכען שטארק אז צייכען אויף די נסים. וואס סיר האבען געזעהן און אזוי זיינער (כו') און אלץ כדי סיר ואלען צו יעדער צייט האבען ריכטיגע געווינען אויף די אלע עקרים וואס סיר זענען גלייבען. אין די אפיקורסים ואלען גיט קאנען אגלייגעגען אללעס. אז איינער קויפט פאר פינג קאפעקעס אמונה און שלאגט איהר צו צום סהיר. אין ער דערמיט שוין מודה אז די וועלט איז געשאפען געווארען דורך גאטט. ווי עס שטעהט אין בראשית און אז גאטט ז"ה גיט אלץ און גיט אקמונג אויף אלץ (השגחה פרטית) אז דיא נביאים זיינען געשיקט געווען פון גאטט און אזו מיט דיא אפערנע עקרי התורה און גיט נור אין דער צייט פון דור המדבר - אין די שפאטיגערע דורות האט גאטט ז"ה אויך געווינען. דורך פערשידענע נסים. זיין השגחה פרטית. אין שופטים אין מלכים געפינט מען אסך נסים. וואס גאט האט געווינען ידעו. פון וועלכן סיר וועללען דא דער טאהנען דעם גס. וואס עס האט זיך געמאכט פאר חזקיהו (וען דער קעניג פון אשור האט געקאנערט דוישלים מיט הונדערט

פינג

משלמי שמחה ומנדרים ונדבות ושאר קרבנות שנתחייבו בכל השנה והניחום עד שעת הרגל כדכתיב בפרשת ראה ובאת שמה והבאתם שמה עולותיכם וחביכם וגו' וכן כל עשרה נסים שנעשו לאבותינו בביהמ"ק לעיני הכל ומפני אמתת כל אלה שראו אבותינו הכל עין כעין היתה התורה אצלם חיי נפשם ובחרו לנפשם למות בשמחה מלעבור על אחת מאוהרותיה בודן מפני חמת המצויק ובעת שבאו העו"ג למקדש ה' והיו הכהנים עומדין בעבודתן והיו הורגין אותם בחרבות וחניתות והם לא פסקו מעבודת התמיד זה נכרת ראשי וזה כהן השני וקיבל המורק מידו תיכף וכן הרבה זה אחר זה עד שהעלו הכל על המזבח כדון ונמרו עבודת אלהים וְאָחֲזֶה כשהציתו האויבים בבית קדש הקדשים

סביבות ירושלים ועוד הרבה נסים ונפלאות שנעשו עמהם ככתוב בדרכי הנביאים וכן בימי מרדכי ואסתר וכן בבית שני בימי חשמונאים ובכלל כל זמן הבית הלא נגלה לעין כל תמיד כבוד ה' השוכן בתוכם שכאחת עשרה אמה ממקום כניסת העזרה ולפנים לצד המזבח שחיו מותרין ישראלים לעמוד שם עמדו כל הקהל בזמן הרגל שהיה מספרם אלפים ורבבות אנשים שהיו צריך לרוחב עמידתן כמה מילין ועמידתן היה צפופים ובעת השתחויה נעשה ריוח שהיו משתחווים רווחים. וכן אש השמים שהיה על המזבח תמיד ועי"ז היה נשרף כל הקרבנות כולם שעלו עליו כזמן קצר מאד כמו בזמן הרגל שהיו מקריבין קרבנות מרובים מאד מעולת ראיה שהיו מחויבין להביא כ"א וכן

וְעֹלֶבְתָּם פִּלְעָנָן וְיָהּ אוֹיְפִלְקֵיבָעָן. אוֹיְפֵר הוֹיְפֵט יָמִים מוֹכִים. וְעֵדֶר פִּיעֵד גָּאָר אָן אֲשִׁיעוּי. אִין פֶּרֶק נִינְעָן אוֹיְסְקֵרְעֵקְעֵנְטִם אֲנֵלְכֵעַ צֵעֵהוּ גְרוֹיִסְעֵ נָסִים וְיֵאִם יוֹדֵעַן פִּלְעָנָן נֵעֵהוּ אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. אִין פִּתְּנֵן הָאֵם אֲלֵס גִּזְעֵהוּן מִיֵּט דִּי אוֹיְעָן רִיא נָסִים פִּון נָאִמְט ב"ה. אִין עֵר הָאֵם גִּזְוִוִּיעָן וְיִין גְרוֹיִסְקֵיִיִט אוֹן פֶּאָרְכִּמְגִּיִטִּים אִין בֵּי אוֹיְעָרְעֵ עֲלִמְעָרְוּ דִּי תוֹרָה גֵעוּעוּן דֵּעֵר לֵעֲבָעָן. וְיִי פִלְעָנָן וְיָהּ גֵעֵרְוּן מוֹקֵר נֶפֶשׁ וְיִין פֶּאָר אִיְהֵר. מִיֵּט פֶּרִיד וְיִוִּיל וְיִי הֶאֱבָעָן גִּזְוִוִּסִט צוּ וְנֵעֲמָעָן וְיִי קוֹמְעָעָן גָּאָר דֵּעֵם מוֹיֵט — פֶּאָר וְנֵעֲמָעָן וְיִי וְעָנָעָן וְיָהּ מוֹקֵר נֶפֶשׁ פֶּאָר גָּאֵט ב"ה אוֹן פֶּאָר וְיִין תוֹרָה. בְּשַׁעֲתִּי דִּיא רִויְמֵר וְעָנָעָן אֲרִיִין אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (כִּי דֵעֵם חוֹרְבָן בֵּית שֵׁנִי) אוֹן וְעָנָעָן אֲנֵגְעֵפֶאֱלֵלְעָן מִיֵּט וְיֵעֲרֵעַ שְׁוִיעֵרְדֵּעָן אוֹיְפֵר דִּי פִּהֲנִים. וְנֵעֲלֵכֵעַ וְעָנָעָן גֵּעוּעוּן פֶּעֲדֵנוֹמְסֵקְעָן מִיֵּט דֵּעֵר עֲבוֹדָה. הֶאֱבָעָן דִּי פִּהֲנִים גִּיֵט גֵּעֲקוֹקִט אוֹיְפֵר קִיִין שׁוֹם וְאָה אוֹן הֶאֱבָעָן וְיָהּ גֵּעֲמָהוּן דֵּאֵם וְיֵיעֲרִינֵעַ. אוֹן אִין דֵּעֵר פִּינְדֵר הָאֵם אֲפִתְוּ אֲרֶאֱבָגֵעוּמִמְעָן דִּיא קֶאֱפֵ אִין צוֹנְעֵלְאֶקְעָן אִיִין אֲנֵדְרֵעֵר אוֹן הָאֵם גֵּעוּעוּעָן דֵּעֵם בְּעָקְעָן אִין הָאָנְדֵר. גְּלִיָּהּ וְיִיא דֵּא וְיֵאֱלֵלֵט קִיִין שׁוֹם וְאָה גִיֵט פֶּאָסְסִירֵט. אוֹן אִין דֵּעֵר אִין גֵּעֲדִרְגָתִּי גֵעוּעוּעָרְעָן אִין אֲדֵרִימְטֵר צוּ גֵעֲלֶאֱפָעָן אוֹן אוֹי וְיֵיעֲטֵר בִּזוּ וְיִיא הֶאֱבָעָן אֲלֵלֵעַ קֶרְבָּנוֹת מִקְרִיב גֵעוּעוּן עַל פִּי דִין אוֹן דִּי עֲבוֹדָה הָאֵם וְיָהּ גֵעֲדִרְגִיֵט. דִּי מַעֲשֵׂה אִין שְׂרַעֲקֵלִיה וְעֵר עֵם בִּאֲנֵעֲהִמְטִי אִין גֵעֲמִלְכֵעוּ גִיִיסִט וְיִי הֶאֱבָעָן גִּיהֶאֱט אִין דִּיא דִּינִסִט פִּון בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אִין בִּיִיא וְיִי מִיִּיעֵר גִּזְוִוִּיעָן וְיִי וְיֵיעֵר לֵעֲבָעָן אוֹן גִּמְטָן דִּי עֲבוֹדָה בִּזוּ דִּי שׁוֹנָאִים הֶאֱבָעָן וְיִי דִּי קֶאֱפֵ אֲרֶאֱבָגֵיִנְקוֹעָן. אוֹיְה ווערש

פִּינְיָ אוֹן אֲבָצִיג טוֹינְעֵדֵר מֵאָנָן אוֹן הָאֵם וְיָהּ פֶּאָרִימְט אִין וְיֵי וְנֵעֲלֵעָן צוּ מֵאָרְנֵעֵנְטִם פֶּאָרְנֶאֱנֵדֵר גֵּעֲמָעָן יְרוּשָׁלַיִם אוֹיְפֵר אִינְצִינֵעַ צִינְעֵל. אוֹן אוֹיְה אִין אֵרוֹים בִּי נֶאֱכֵט אֲמִלְאָה אוֹן הָאֵם וְיֵי אֲלֵלְעָעָן אוֹיְסְקֵהֶרְגָתִּי אִין אִיִין אוֹיְנֵבְלִיק עֵם וְיֵינָעָן גִּוֹר גֵּעֲבִלְעֵבָעָן זֵעֲקֵם מֵעֲנִשְׁעָן וְיִיא זֵאלִין עֲרִצִיִילְעָן דִּי וְוֵאוֹיְנֵדֵר פִּון נָאִמְט אִין דֵּעֵר גֵּאֲנֵצֵר וְנֵעֲלֵט שְׁפֶאֱטֵר אִין קֶרְדִּי אוֹן אֲהֶרֶם צִיִיט (פּוֹרִים) אוֹן גָּאָה שְׁפֶאֱטֵר אִין דֵּעֵר צִיִיט פִּון דִּיא חֲשִׁמוֹנָאִים (גֵּם חֲנוּכָה). אֲחוּץ דִּי גָסִים וְיֵאִם מֵעַן הָאֵם גֵּעוּעוּן אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שְׁנֵי גֵעֲדֵר צִיִיט. אִין דֵּעֵם אוֹיְפֵר שְׁשִׁעֵנְטִם בְּבוֹד רִוְחָט דֶּאֱרִטְעָן. אוֹיְפֵר הוֹיְפֵט יוֹם טוֹב. דֵּעֵר פֶּלֶאֱמִץ וְיֵאִם דִּי יִשְׂרָאֵל הֶאֱבָעָן דֶּאֱרִטְעָן גֵּעֲמָאֵט שְׁמֵעָהוּ בְשַׁעֲתִּי עֲבוֹדָה (אִין דֵּעֵר עֲוֹרָה) הָאֵם גֵּעֲהֶאֱלֵטְעָן אִין גֵּאֲנֵצֵר עֲלֵף אִיִילְעָן דִּי בְרִיִיט אוֹן גִיֵט גֵּאֲנֵץ פִּיל לֶאֱנֵג. אוֹן פִּון דֵּעֲסִמוֹנְעָעָן אִין דֶּאֱרִט גֵּעוּעוּן גֵּעוּג אֶרֶט פֶּאָר דִּיא צֵעֲהֶדְלִיג טוֹינְעֵדֵר וְיֵדֵעָן וְיֵאִם פִּלְעָנָן אוֹיְפִקוֹמְעָן אוֹיְפֵר יוֹם טוֹב קִיִין יְרוּשָׁלַיִם עוֹלִי רֶגֶל וְיִין — וְיֵאִם אִין גִּזְוִוִּיעָן צִיִיטְעָן מִלְאָעָן מֵעֲנִשְׁעָן. וְיֵאִם עֵם שְׁמֵעָהוּ אִין מִקְדָּשׁ וְיֵאִם הָאֵם גִּיִפֶאֱדֵרֵט אֲפֶלֶאֱץ פִּון פִּיל וְיֵאֲרֶסֶטְעָן אוֹן גָּאָה אֲלֵעָעָן וְיֵי וְיֵי וְיֵינָעָן גִּיִשְׁמָאֲנָעָן עֲנָג אוֹן אִין עֵם פִּלְעָנְטִי קוֹמְעָן דִּי צִיִיט פִּון פּוֹרְעִים פִּלְעָנְטִי וְנֵעֵרְוּ דֵּעֵר אֶרֶט כְּרִיִיט אוֹן פִּלְעָנְטִי יֵעֲרֵעֵר הֶאֱבָעָן אֶרֶט אוֹים צוּ צִיָּהֵעָן דֵּעֵם גֵּאֲנֵצֵן קֶרְפֵּר אוֹיְפֵר דִּיא עֲרֵד אוֹיְפֵר פּוֹרְעִים פֶּאֱלֵעָן. אוֹיְפֵעָן מוֹבַח פִּלְעָנְטִי שְׁמֵעֵנְדִיג בְּרֵעָעָן פִּיעֵד. וְיֵאִם עֵם פִּלְעָנְטִי אֲרֶאֱב פִּון הִימְכֵעַל אוֹן פֶּעֶר־בְּרֵעָעָן אִין אֲנֶאֱנֵץ קוֹרְעֵעַ צִיִיט דִּיא אֲלֵלֵעַ קֶרְבָּנוֹת

הקדשים הפילו א"ע שמנים אלף כהנים פרחי כהונה לתוך האש לשרוף יחד עם בית אלהים [כדאיתא במדרש] והועלה נפשם בלהב האש השמימה וכן כמה אלפים ורבבות מסרו אז נפשם בשביל דת אל בידוע ומפורסם בכל ספרי ד"ה וכן מסרו נפשם על קידוש השם בכל דור ודור ועתה בדור אחרון קמו בני בליעל ויתהללו לחכמים ובגונים ולא לבנות אלא להרום ולנהוץ את עמודי התורה אשר אבותינו שפכו דמם עליה כמים והורישו לבניהם ברמי נפשם ואין זה אלא מעוות פניהם ורוע לבם הנשחת שלכם ריק מכל הכמה ורק שקועים בתאות כל ימיהם וגממא נפשם בחלאת הטומאה עד שהביאם להפוך אור לחשך וחשך לאור ועליהם אמר הנביא ישעיה הוי השמים חשך לאור ואור לחשך וגו' אבל חלילה וחלילה לאנשים נבונים לשמוע דבריהם והתוליהם שמבזין התורה והמצוה. אוי להם ולנפשם שלא די להם ברשתתן אלא שמפתים לאנשים צעירים לימים להקל בכבוד התורה ודורשיה וכבר אמרו חז"ל [ר"ה י"ז] שהכופרים

פרק מה

עוד מענין זה

וזהנה אף שבספרי קדמונים הרמב"ם והכוזרי ועוד ספרים הרבה האריכו יותר בחינוך שרשי התורה אך לא הפצתי להאריך כי אצל רוב האנשים למותר הוא וכל הדברים שכתבתי נראה לפנייהם כמי שבא להוכיח על מציאות השמש הנגלה לעין הכל כן נגלה ונתחוק

אוי פון דיכטיגקייט פֿינְקְטֶעֶרְנֶעֶשׁ וכּו'. אז אָך און וועה איז די קענשען וואס לא די וואס זיי מהונן אליין פל דבר אסור מאכען זיי נאך אנדערע זאלען אראב פון וועג. די חכמי הפלמוד האפען געזאגט. אז דיא וואס לייקענען אין דער תורה און דיא וואס זינדנען און מאפען אנדערע זינדנען וועללען האפען צוויגען גיהנם. דער גיהנם נעמט זיך ענדיגן און צו זייער שפראך נעמט קיין סוף גיט זיין. געזעך זא שמים בארץ אועלכע קענשען פערהאפען. זיי דוד המלך האט געזאגט. משנאיף ה' אשנא - דינגע פייגד האב איך פייגד... פכלית שגאה שגאתים - איך האב זיי פייגד מיטען גאנצען הארצען. ווענדיגסטענס בארץ מען זעהן גיט האפען קיט זיי קיין מנע ומשא און אויסוויכען זיי. זיי מיר וועללען ערקלארען אין דעם קושענדיגען קאפיטעל :

פרק מה מיר האלמען פאר איבעריג צו מאריה זיין פועל וועגען די ריכטיגקייט און הייליגקייט פון דער תורה. ווארום דאס איז דאך ביי מערסטע פגענען קלאר זיי דער קאג אזוי ווי מען בארף קיין אויפקלערונג גיט געוויינען אז עס איז פאראן אויבן ווס אלע זעהען דאך (אויסער אפליגערע) אזוי בארף מען דעם קלל ישאל גיט ערקלערין דיא הייליגקייט פון דער

ווערט דער צייקט אין קורש אין דער צייט וואס מען האט אינטער געזונדען דעם גרדשי קדשים זענען אכציג מויענד קהנים אריינגעשפרינגען אין פייער צו פערברענט ווערען צוגלייך מיטן בית המקדש. צו זיין האפען זיך נאך הינדערט מויענדער אידען צו זענער צייט מוסר נפש געווען על קידוש השם. זיי עס ווערט געשרייען אין די היסטארישע ספרים. היינט וואו זענען דיא מיליאנען יודען וואס זיי זענען אין דיא יזעמייגעקע דורות אום געקוממען פאר זייער הייליגע אבותה. איז ערשט אין דער לעצטער צייט זענען געקוממען מענשען וואס קענען נאר נישט און ווייסען נאר נישט וואס זענען גור אין פאנות און אין אלע גארשיקייטען. און וויללען איבער מאכען אועלעט און צערישטערן אלע פונדאמענטען פון דער תורה. וואס אויבער זייערע האפען פאר אייך אזוי פיל בליט. און אזוי פיל מהרערען פערנאפען. וואס האפען אייך דורך געפיהרט דורך פייער און דאך וואססער און איבערנעלאזען זייערע קינדער זיי דעם מהייערקסען שאפטן. אייף אועלכע מענשען וואס זיי האלמען זיך נאך פאר חכמים און פרייגד פון זייער פאלק. האט ישעיה חכביא געזאגט: הוי! - וועה! השמים חשך לאור - די וואס מאכען פון פינְקְטֶעֶרְנֶעֶשׁ דיכטיגקייט

קרוב לאלפים שנה אחר שכל האומות הראשונים המושלים עלינו כבר כלו ונתבטלו ואין זכר למו ואנו ב"ה חיים וקיימים. והנה לאלה שכבר נמבעו בדעות כוזבות כבד למצוא להם תרופה [אם לא שיערה ה' עליהם רוח ממרום] שנשתבש דעתם והוכו כשגעון ועורון מלכחון האמת [ודומה ענינים למלך אדיר שבנה לו מבצר משגב חומה דלתים ובריהו וכתוכו ארמונות מפוארים למושב שריו לוועד יועציו למשמרת פקיריו וכראשו מגדל בניו לתלפיות בהוד והדר למושב המלך וחלונות לו שקופים אל רחוב העיר אשר לפני שער המבצר ויהי היום ההוא ויעבור כרחוב ההוא איש אחר אשר לו תבלול בעיניו וכל הנצב ישר נדמה בעיניו כי הוא נעקש ונעקל והוא את חסרונו לא ידע ומומו לא הכיר וכהביטו על גובה המבצר וידמה בעיניו כי כתליו כפופים ונומים לפול על הרחוב וישא את קולו לכל העומדים עליו מהרה החמו ונומו

מוח

ונתחוק מצות התורה ויסודותיה וכל יעודיה ויעודי הנביאים אצל כלל ישראל וגם מלבד שמקובל לנו מרור דור. אנו רואים אמיתת יעודיה בכל יום ויום ואיך נתקיים הבטחתו יתברך כתורתו ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לבלותם להפר בריתו אתם שהבטחה זו עמדה לנו בכל דור ודור ששיני אריות לא אכלונו וחמת פתנים לא שרפתנו וכל האומות שהיו בזמן ההוא כמו אשור ובבל ועור כבר כלו ונתחברו כפי הקריאה שקראו עליהם הנביאים בשם ה' ואנחנו כולנו חיים וקיימים בתורתנו ואמונתנו וכמו שאמר הכתוב כי טוב ה' לעולם חסדו ועד דור ודור אמונתו וכבר תמה ע"ו אנדרריינוס קיסר שהיה אז בזמן שנחרב המקדש וישראל נתפזרו בין האומות ואמר לר' יהושע גדולה היא הכבשה שעומרת בין שבעים אריות והשיב לו ר' יהושע גדול הוא הרועה שמצילה וכ"ש עתה שכבר עבר כ"ה עלינו

אין דיא שאפס - האם ער געזאגט צו ר' יהושע בן חנניה - וואס האט אקויס צווישען זיבעציג לייגען! וויא גרויס - האט ר' יהושע געאנטפערט - אין דער פאקטור וואס היט איהר לזין! אונ פון דאמאלס אן זענען נאך איין עהך אכצעהן הונדערט יאהר פער גאנגען אונ דער יוד אין נאך אלץ געבליעגען יוד. ווען מיר וואלטען אונזער היסטאריע פון אונזער לעבען קיין אנדערע נסים ניט געוועהן פון גאט. אהויז דעם איינציגען גם. וואס מיר לעבען נאך. מיר זענען נאך געבליעגען ביי דער אלטער תורה אונ ביי דער אלטעו אמונה. וואללט מען אויך ניט געדארפט האבען אפעסקערען גענוי. אז אונזער תורה אין אהורת חיים אונ אונזער אמונה - איין הייליגע אונ איין אמת. אונ די מענשען וואס זעהען דאס אלץ ניט אויך שטעהן דאס ניט זענען געשמראפט פון גאטם ב"ה מיט אגייסטיגע פלינדקייט. אונ עם אין פאר ווי קיין מיטמעל ניטא סיידען גאטם זאלר וויא אפפענען דיא אויגען ווי זאלען זעהען די ריכטיגקייט. ווי זענען אין אונזערע אויגען גרייך מיט זענעם פאקאקען מענשען. וואס אין אפאל פאר ביי זענאנגן פאר דעם קיינערליכען פאלאטיץ איין אלטע געביידע. אבער אנאניץ פעסקע אונ וויא מיט ויגע באקאקע אויגען האט זיך איהם אויסגערוכט. אז דער דווארעץ שטעהט קרום אונ האלט ביי איינפאלצען. האט ער אנגעפאנגען צו שכינען געוואלד

דער תורה וואס עם אין געוויקט אונ פאשטיקט בייא זענער יידען בכלל פון קלענסקען ביז דעם גרעסקען די הייליגקייט אונ דיא אמתקייט אונ עוויגקייט פון איהר מיט אללע מצות מיט די הבטחות וואס שטעהט אין איהר וואס אהויז דעם וואס מיר וויקען פון אפאל. זעהען מיר דאך בראש זענען קאג וויא עם אין ער-פיללט געווארען גאטמעס הבטחה: ... בהיותם בארץ אויביהם - בשעת זיי (די יידען) זעללען אפילו זיין אין לאנד פון זייער פינד. וועלל איה זיי אויך ניט פער-מיואקען אונ פערזאקטען צו פערזיגקען זיין. צווא צערשמארען (קבול זיין) מיין בונד מיט זיי. ניט קענענדיג אויף די גרויסע צרות אונ רדיפות וואס מיר האבען געהאט אין פערשיעדענע צייטען. וואס איין אנדער פאלק אויף אונזער ארט וואללט ניט אריבער-מראגען קיין טויענדטשיל פון דעם. זענען מיר פון דעם אונזערען געבליעגען ביי אונזער תורה אונ אונזער אמת. אונ ווער האט דאס אונ גיהאלפען אלס אריבער מראגען אויב ניט די הבטחה פון גאט ב"ה וואהרענד. אשור. פבל. רום. אונ אנדערע הונדערטער פאלקער זענען אונזער דער צייט פערשוואונדען געווארען (ווי דער נביא האט אויף זיי פריער געזאגט אין זיין הייליגען נאמען) אררינוס קיסר האט זיך אויף דעם שוין געוואונדערט נאך אין דער ערשמער צייט. וואס נאקען חרובן בות שני. ווי גרויס (ווי שמארק)

מזה פן הרבך אתכם הרעה כי החומה נופלת, רבים וכן שלמים שחקו ממנו האם מבצר המלך הגשנב והגורא יפול חלילה. ורבים מהנבהלים והנחפזים מבלי שום עין ולב האמינו לו ונסו לקולו ויועקו גם הם המבצר נופל וערער יהערער והחכמים אשר בעם יאזרו עון לעצור בעם לומר אל תחפזו אל תבהלו שימו לב פקחו עין הביטו וראו הארמון על מכונו השרים על משמרתם והיועצים על מושבם למה תניאו את לבבכם לקול הנבוך הזה אבל אלה הנבהלים ישתגעו ויתהוללו לומר איש לרעהו נגוס מהרה כי החומה תתערער והשרים עוד אינם. ויהי המה עושים הנה והנה ויקם איש אחד חכם ונבון כחם על העם כחם על בוז המבצר ושריו וילבש עון ויקרא בקול ויאמר שמעו נא דברי האין רופא פה אם אפס מזור ורמיה ויפנו אליו וישאלוהו האם רופא ירפא שבר החומה האם יחבש בצרי את פרצותיו, ויענם לא אחי הרופא ישכיל אתכם לדעת כי האיש אשר הגיע את לבבכם ביראה מבוהלת תבלול בעינו ואת כל הישרה יעקש אכן באמת שורו נא והביטו המבצר והארמון

מה חוקו ויטדותיו מה עצמו אשיותיו אבניו גזית קודותיו ארוים ובריה ברול לו לדור דור יעמוד נצח לא ימוט, והנמשל מובן מאליו כי התורה הקדושה היא חומה בצורה אשר בנאה המלך עליון ית' לכבודו [וכמאמר ז"ל אני חומה זו תורה] והאיש אשר הוכח בעורון השכלי נרמה לו על החומה הוא שתפול ח"י ולא תתקיים אבל האיש אשר עינו שכל לו יועק על הנבוך הזה לומר מה ראית כי נזקת הלא אשיותיה חזקים ובגויה לתלפיות בכל מיני חכמה ודעת וכל יעוריה גתקיימו והיא רק היא סיבת קיומנו ונשמט חיינו זה אלפי שנה אין זה כ"א תבלול בעינוך וכל הישרה תעקש] וכמו שאחז"ל אין אדם עובר עברה אלא א"כ נכנס בו רוח שמות ואלו שנשתרשו בחטא כבר נשתבשה דעתם לגמרי מלבהון האמת אבל כל איש ואיש שרוצה לשמור נפשו ונפש בניו יתרחק ויברח מהם כבורח מן האש וכ"ש למנוע מלקרות ספריהם המלאים דברי חשק ולצון מן הנהוגים בדרך התורה שהם כסם המות להקרא אותם וכמו שהזהיר שהמע"ה ואמר [משלי א'] בני אל תלך בדרך אתם מע

געווארד! אונ מאַקען קולות מען זאלט אנטלויפן פון ארום דוואַקעץ אונ פון אינזעניג אויף איהם קוקענדיג האַפּען אַנהערע פּערפויגעקענדע אויף אַנגעפאנגען צו שרייען געווארד! אין זייער גרויס שרעק אדער אונגעוואַננהייט. אונ געס איז געווארען אַנאַנצע איינגעלאָף. ביו עם זענען פון דוואַקען אַרויס געבליבע גרויסע לייט אונ העקענדיג די אורוואַקע פון דעם טויקמעל האַפּען זיי זיך צו לאַקט אונ דאן האַפּען זיי זיך גענוטמען גערוהיגען דעם עולם. איהר נעקט דען גיט — האַפּען זיי געזאָגט — און דער דוואַקעץ איז גאָר גיט אונ פּעקט אונ און אַלץ איז אין איהם אין אַרדענדיג דעם איז אַפילו איין אַלטע געביידע. וואס שטעקט שוין גאַנץ לאַנג. זי איז אַפּער געביידע. אונ שטאַקער פון אַנדערע גייע! אונ און מען האט אַנגע-פאַנגען גאָר ציט פאַרשטען ווער עם האט דאס אַנגעמאַקט דעם גאַנצען לאַרס. איז דערגאַנגען גע-ווארען און דאס איז אַקאַסאַקער מענטש געווען. וואס די גלייכע זאך דוכט זיך איהם אויס קרום. דער נמשל איז לייבט צו פּערשטעקן די תורה איז אויף איין אַלטער פּאַלאַץ. אַפּער זי איז גאָר גאַנץ פּעקט אונ שטאַרק. גלייך ווי יא וואלט ערשט געבויט געווארען. דער

אפיקורום — דאס איז דער קאסאקער מענטש. וואס איהם דוכט זיך אויס. און דער פאלאץ שטעקט קרום אונ האלט ביין איינפאלען. די גרויסע לייט — דאס זענען די שרי התורה. די לומדים. וואס זיי זענען זיא גאון ריכטיג ווי זי איז. זיי זענען. זיא דער אַלטער פּאַלאַץ שטעקט גאָר גאַנץ פּעקט. מיט זיין גאַנצער פּראַקט אונ גלאַנץ. וואס ער האט געהאט אַמאל אונ קאן שטעקן ווי לאַנג אונ אז זענעם דוכט זיך אויס פּער-קערט ווי זי איז אין דער אַקטן. די גקרא האט דאס שוין געזאָגט. אַמענט פּהוט איין גבירה גור קשעת עם פאלט אין איהם אריין אַמשיגעט וואס זיין פּער-שטאַנד איז פּעראַיהרט. דער מענטש וואס איז אַפּער אַנטער פריינד זיך אונ זייגע קינדער באַרף פון אַזעלכע לייט אַנטלויפן ווי פאר פּיער אונ זענען די קינדער זאלען זיי אויסחייקען זייערע ביבליה מְהאַר מען געוויס גיט לעזען ווייל זיי זייגען פולל מיט אַללע גאַרישקייטען מיט אַפיקורסעס אונ זיי מאַקען גור חזק פון די פּרוטמע יודען אויף זיי זאָגט דער פּסוק אין משלי: בני אל מלה בדרך אהם — מיין וזהו געה גיט איז זייערע וועגען. ווייך אויס זייערע שטענען דען זייערע פים לויפן צו מְהאַר שלעכטעס. זיא איילען

כי נפו, ומטפנה שפתי זרה [היינו מינות ותאות כמו שפירשו חכמינו ז"ל] חלק משמן חכה ואחריתה טרה כלענה חדה כחרב פיות רנליה יודדות מות שאול צעדיה יתמוכו [והיינו שהם יורדין תיכף לניהנם והם עמודי השאול שעליהם הוא עומד והיפך הצדיק שהוא יסוד העולם]; ועתה בנים שמעו לי ואל תסורו כאמרי פי הרחק מעליה דרכך ואל תקרב אל פתח ביהת [שהקריבה לבר גם כן מסוכנת] פן תתן לאהרים הדרך ושנותיך לאכורי [לשד של ניהנם, רש"י] פן ישבני וזים כחך ונהמת באחריתך בכלות בשרך ושארך ואמרת איך שנאתי מוסר תוכחת נאץ לבי [שהנמשכין אחרי מינות לא די שאינם מחויקין מובה להסוכיחין אותן בחייהם שיסורו מדרבי שאול אלא מנאציין אותן] ולא שמעתי לקול מורי ולמלמדי לא המיתי אוני כמעט הייתי ככל רע בתוך קהל ועדה [היינו שלא נהביישו לעשות

פגע רגלך מנתיבתם בי רנליהם לרע ירוצו וימהרו לשפך רם [וביאורו בי כשם שהיצי"ט יש לו שלוחים היינו אנשים יראי השם המעוררים את האדם המתרשד ומזורים אותו לעבודת הש"י כן היצי"ה"ר יש לו שלוחים והוא אנשים חוטאים אשר מזרם לילך לפתות את האדם לרע, ויש נ"מ בשליחותם כי שלוחי היצי"ט אינם משתדלים לעשותו בפעם אחד לאיש צדיק והסידר דהיינו שיפרוש לגמרי מן העולם ויעסוק בתורת ה' לילה ויום רק משתדלים להוליכו לאט לאט לעבודת ה' ולא כן שלוחי היצי"ה"ר הם החוטאים הפוגעים באיזה איש לפתותו הם לא יספיקו עצמם אם יורידו אותו מדרגה אחת ממה שהוא אלא רצונם תיכף להורידו שאול ממה דהיינו שיפתוהו תיכף בחלקת לשונם לכפור ביסודי ועקבי הרת ויורידו ע"י תיכף דמי נפשו לשאול ואכדון] וכן ביאר עניניהם [שם קפ"טול ה']

קריטט. ועתה בנים שמעו לי - אונ יעצט קינדער הארט טיד צו - ואל תסורו מאמרי פי. אונ קענדער זיך נים אב פון מיניע ווארסער. הרחק מעליה ברבקה - דער נוייטער פון איהר דיין וועג - ואל תקרב אל פתח ביהת - דו ואללסט צום טהיר פון איהר שמוכ אפילו נים צו געהען גאהענט פן תמן לאחרים הודך - ואננט וועסט דו דיין גאנצע שויגקיים אונעק געבען אנדערע - ושנותיה לאברי - אונ דיניע יאהרען דעם טיראן דעם שר שי ניהנם. ואננט רש"י פן ישבעי זדים כחה - ואננט וועללען פקענדע אנגעמיגן זיך מיט דיין קראפט ונהמת באחריתה - אונ דו וועסט יאמסערן אונ קלאנען אין דיין סוף - בכלות שארה ובשקה - בשעת דיין לייב וועט פערבארבען ווערען - ואמרת - אונ דו וועסט זאגען: איך שגאתי מוסר - מי האב איך דאס געקאנט פיינד האבען מוסר. ותוכחת אונ שטראפרייך - גאץ לבי - דאט מיין הארץ פקעראקטעט פערווארפען ונוארם דיא אפיקודסים לא די וואס זיי זענען נים דאנקבאר די וואס מוסרן זייא - זייא פערראקטען זיי נאך - ולא שמעתי לקול מורי. אונ איך האב נים געפאלגט מיניע דערדער - ולמלמדי לא המיתי אוני - אונ צו מיניע דערדער האב איך נים צוגעניגט מיין אויהער - כמעט הייתי בקל רע - איך בין שיעור נים גיווען אין אללע שלעכטעס געטארן אללע עבירות בפני קהל ועדה. פאר אללעמען אין דיא אויגן בפרהסיא גאר און בפרט. דיא הייליגע ווארסער שלמה הסקלים דארף מען

זיך צופערגיניעסען בלוט. דיא פונגה איז דאס. פונקט נוי דער נצר טוב האט שלוחים. פרומקע יודען. וואס זענען דעם מענשען מעורר צו זיין פרום אין יודיש. פונקט אזוי האט דער נצר הרע אויך שלוחים וואס טרייבען דעם מענשען צו זינדיגען. דיא נפקא מינה צווישען ביידע קארטען שלוחים איז וואס די שלוחים פון נצר טוב וויללען דעם מענשען ביסליכנוויי צוגייעהען צו יודישקייט אונ נים מאכען איהם מיט אקאל פאר אצדיקער ואלל אללע זיינע געשאפטען אונעק ווארפען אונ זיך זענען אין בית הברדש על התורה ועל העבודה. אבער די שלוחי הנצר הרע וואללען דעם מענשען וועללען מיט זיין קאל מאכען פאר זיין אמתען רשע. זיי רעדען דעם מענשען זיין ער ואלל ווערען אכופר הכל אונ דורך דעם ווארפען זיי איהם מיט זיין קאל אריין אין ניהנם. דאס איז די פונגה פון דעם פסוק: זיערע פים לויפען צו טאהן שלעכטעס. זיי איילען זיך וכו'. די נופת המופנה שפתי זכה - דען זיסיגקייט טריפפט פון די ליפען פון דער פקענדער די אפיקודסות ווי דיא גמרא ערקלארט חלק משמן חכה איהר גוטען איז גלאטטער פון בוימסער - ואחריתה כרה בלענה - אונ איהר סוף איז ביטער ווי ווערמוטה - חדה כחרב פיות - זי איז שארף ווי אזוינאמיגער שווערד - רנליה יודדות מות - איהרע פים געהען אראב צום מורט - שאול צעדיה יתמוכו - די העללע - דעם ניהנם - שפארען אונקער איהרע

ותורתי כאישון עיניך . קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך, אמור לחכמה אחותי את ומודע לבינה תקרא , לשמך משה עה מנכריה אמריה החליקה וגו', ואשרי האיש המתחזק עצמו ובניו לשמור את מצות התורה ולכבד ולהוקיר את ההולכים בדרךיה באמת ולמנוע עצמו ובניו מדברי תפלות הממסאין גפש הקורא אותם ויוכו לראות בזכות זה בהרמת כבוד ה' וכבוד התורה וכבוד עמו :

פרק מו

בו יבואר תשובת הנביא על מענת המועין .

והנה על רבת אלו האנשים שמתברכין בלבנם ששלום יהיה להם משום שזרכן צלחה ולא בא עליהם שום רעה אף כשכור מן דרך התורה וגדלו והצלחה עוד יותר מאכה שחולכים ברכי התורה והמצוה וגמצאו רבים סאנשים כשרים שחיהם הוא בעוני

לעשות רע במרסום לעיני הכל' והעזה העוצה לכל מי שרוצה לשמור לעצמו ובניו שלא ימשכו אחרי דעותיהם הכוזבות הוא רק ע"י לימוד התורה שע"י לימודה והתבוננות בחכמתה האלהית ורוב קדושתה יתרחק מלבבם דברי שמות ותפלות וכדמיון החשך עם האור שגר אחר ירחת הרבה מן החשך וכן איתא בתנא דבי אליהו דביון שנכנס דברי תורה לתוך לבב אדם יוצאין דברי שמות מלבבו וכן סיבת האנשים שפקרו הוא כי מפני שלבבם ריק מתורה וע"כ כמה החוב גדול בדור הזה על האב ללמד לבנו תורה שבכתב ונביאים ומשנה וגמרא שבכל זה ישריש בלב בניו יסודי האמונה וירחיקם מדעות כוזבות ורק שיבחר להם רב התיר לרבר ה' דאל"כ ח"ו יקלקלם יותר מאשר יתקנם] וכן יעץ לנו שהמע"ה שאר בהתרבות בתורה אפשר להנצל מדעותיהם [שאך שיתרחק מהם הרבה א"א בשום פעם שלא יבא לאוניו דבר מדבריהם] וכמו שכתוב במשלי [ו] בני שמור אמרי ומצותי תצפון אתך . שמור מצותי וחייה

מן יך גאנץ גוט אריינגעהמפען אין הארצען אונ פאלגען יי . דער געסקער מיטפעל איינצוהייסען יך אונ ריא קינדער פון ריא פאלשע דעות איו נור לערנען תורה. הרגען פערטיפען יך אין די נאטמליכע תקקה פון דער תורה נייגען ריא אללע גארשקייט פמיליא. איין ליבם פערקרייבט אסך פינפטערניש . אונ אייב די כייד פון די תקפי תמוקר. חובת תקבות" שערי השוקה" אונ דאס גלייכן קיים געהען אין מענשענס הארצען אריין דברי תורה. געהען פון איהם אריים ריא פוסקע ואפען גארשקייטען שפעקט אין תנא דבי אליהו. די מענשען זענען געווארען אפיקורסים אויך נור צוליעב דעם . וואס זייער הארץ איו פוסקט פון דברי תורה . ווי גרויס איו דארום די פפליכט וואס לענט אויף יעדען פאקער צו לאזן די קינדער לערנען תורה שבכתב (חוקש) גביאים . משנה . אונ גמרא . וואס דורך דעם ווארצעלען יך אין זייער הארץ טיעף איין די יסודות האמונה אונ גרויס לעבע יצו דער תורה . אונ ווי ווערען געשיטעט פון אללע דעות כוזבות ונאשירליך סוז דער רבי ויין אקרא שמים . ואפט מאכט מען נאך ערנער אנשטאט צוא פערריכטען שלמה הקלה האט אויך געראטקען דאסעלבע : בני — האט ער געזאגט אין גאפען פון דער תורה — מיין וזהו היט מייע געקער אונ מייע

געבאטטען געהאקט ביי יך . היט מייע געבאטטען . וועסט די לעבען . אונ מיין געהערע — ווי ריא שווארץ . אפעל פון ביין אויג . פיגד זיי אן אויף רייגע פינגער שרייב זיי אויף אויף די פאפעל פון ביין הארץ צוא דער תקקה — די תורה זאג : די פיסט מיין שוועקער פריינד ריף אן די בינה (פערנוגפט) דאן וועט זי דרך היטען פון דער שפעקער (וינדיגער) פרוי ריא אפיקורסות — פון דער פקעקער וואס קעמט צו דיר מיט איהרע גלאטטע כיינדעליך וכו' . אן וואהל איו דעם מענשען וואס שטארקט יך צו היטען די מצות התורה אונ אפציגעבען קבוד אונ צו שעטצען די וואס געהען מיט איין אפט ברך התורה . אונ וואס היטען איין יך אונ די קינדער פון ריא שמוציגע ביכליך . וועלכע פאר אום רייניגען די נשמה פון זייערע לענער די מענשען וועללען זיך צו זעהן ווי דער קבוד פון גאט . פון דער תורה . פון דעם יודישען פאלק וועט דער העפען ווערען פאר ריא גאנצע וועלט : פרק מו די פרייע מענשען וועלכע מיר האבען אין ריא לעצטע צוויי פאפמיליא גערעמט גערוהיגען זייער געוויסען געוואוהנליך מיט דעם געדאנק . וואס זיי איו גאנץ גיט אונ זיי לעבען גליקליך . האפש זיי זענן אויסגעלאפען . ווארדערד עס געפינען יך

בעווי ומרוב רחם לא ימצאו נוחם לנפשם ויפלא בעיניהם ג"כ מדוע דרך רשעים צלחה וע"כ אמרתי להעריך לפני אלו האנשים הבורים כי דבריהם אינם חרשים וכבר הגיד זה מראש הנביא האחרון בשם ה' וכדבריו חוק ידים רפות כי יהכוננו רבני ה' אשר כולם בצדק ויושר אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא והוא במלאכי [קאפיטל ג'] חוקו עלי דכדיכם אמר ה' ואמרתם מה נדברנו עליך אמרתם שוא עבוד אלהים ומה בצע כי שמרנו משמרתו וכי הלכנו קדורנית מפני ה' צבאות ועתה אנחנו מאשרים זדים גם נכנו עושי רשעה גם בחנו אלהים [ר"ל שהם ככוון עברו על רצון ה' ולראות אם יענשו] וימלטו והוא ממש כל דבריהם של אלו הרוצים לפרוק מעליהם עול התורה מפני שאינם רואים שכר השומרים מצותיה ועונש הסרים ממנה ואדרבה כל עושי רשעה גדלו והצליחו וכשר לנו הנביא בשם ה' כי לא הכל ח"ו ימשכו אחרי דבריהם אלא ימצאו גם או ידאי ה' באמת שיתיעצו איש עם רעהו איך להתחוק כעבורת ה' ושלא להתרשל משמירת התורה מפני המית העריצים האלה והקב"ה מקשיב לקולם וכותב בספר זכרון לפניו להודיע רוב

דבתן בניינו שמתחוקין בשמירת תורתו בעת צר כשרבו המתפרצים ממנה וכדכתיב שם אח"ו אז נדרכו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו [הזכיר כאן שני סוגי אנשים מעוכדי ה', יראי ה' הם המתחוקים תמיד לעבדו מחמת יראה שהוא אלהי המשפם, וחושבי שמו הם העוכדים אותו מאהבה מחמת שמתכוננים בקדושת שמו הנכבד והנורא ית' שכשמו הוא מחית העוה"ו והעוה"כ וכמו דאמרינן במנחות כ"ט על הפסוק כי כ"ה ה' צור עולמים שבאות יו"ד וה"א נבראו שני העולמים ומחמת זה הם חפצים תמיד להגדיל שמו יהכרך בעולם ובעין שעשה א"א עי"ה] וכתב הנביא בשם ה' שכר אלו האנשים היראים שיתגלה שבתם לעיני הכל כי הם עכדי ה' עם סגולתו וגם עונש הרשעים יתגלה לכל העולם וכדכתיב שם [על אלה האנשים היראים המתיעצים יחד בחיזוק שמירת התורה] והו לי אמר ה' צבאות ליום אשר אני עושה סגלה וחמלתי עליהם כאשר יחמול איש על בנו העובד אותו ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו כי הנה היום בא בווער כהנור וגו' וזרחה

ויה אסקה פרוימטע אידען וואס זיי'דען בחקות אונ האפען צרות אונ דאס איז ביי זיי אסימן . אז נאטמט אוי מיט זיי צופרידען . די מענה איז שוין אנאנין אלטע נאך דער נביא מלאכי דערמאנהט זיא חקוי עלי דבריכם אקר ה' - אייערע רייד - זאנט נאטמט - זענען צו שטארק זעווען זענען מיר - נאמרהם : מה נדברנו עדיך - וועט איר זאנען : וואס האפען מיר אויף דיר גערעכט? אפרהם שוא עבוד אלהים - איהר האט געזאגט : אוקוסט איז דער דינגען נאטמט וואס האפען מיר פון דעם וואס מיר האפען אכגעהיט זיינע געכאפען . וואס מיר זענען ארויפגעזאנגען ניערערגעבויגען פאר נאטמט? זעצט זענען מיר גדיקלאך דיא מוסהווייליגע זענען אויפגעבויט (דער העפען) געווארען . די זינדיגע האפען געפרוירט נאטמט (ווי האפען בפיוון געזינדיגט פרי צו זעהען . אויב זיי וועללען בעשטראפט ווערען) אונ זיי זענען טאקי גערעטעטט גווארען . אט דאס איז דיזעלבע מענה פון די היינטיגע פרייע מענשען וואס וועללען אראב ווארפען פון זיך דעם יאה פון הורה ומצוה . אויף דעם זאנט דער נביא . אז גיט אלע וועללען זיך סס ושלום זאנען אייגערעכען פון אנעלגע

מענשען אז עם וועללען זיך דאן געפינען אפגע נאטמעספירקטיגע אידען אויך וואס וועללען זיך בע . ראטקען ווי צו שטארקן זיך אין דער דינגסט פון נאטמט פ"ה אונ גיט אפרהאדיג ווערען דורך די רייד פון די רשעים . ונקשב ה' וישמע אונ נאטמט ווערמ עם הערין צו די רייד פון די נאטמעספירקטיגער וואס זיי ביראמין זיך ווי צו מחוק ניין אין זיין דינגסט . אונ וועט דאס פערשרייבען אין זיין ספר הברונות וכו' . והיו לי - פיהרמ דער נביא אויס - אונ זיי די נאטמעספירקטיגע מענשען וועללען צו מיר ניין אין דעם טאג (פון רעכט - יום המשפט) וואס איה וועלל זיי מאכען - אטהיערע שאטיץ . אונ איה וועלל זיך אפער זיין וואס דערמאנען ווי אפאטער ערפארמט זיך אפער זיין וואס דיענט איהם (איו איהם טריי) אונ איהר וועט דאן וויערער זעהען (דעם אונטערשיעד) צווישען דעם צדיק אונ דעם רשע צווישען דעם דיענער נאטמעס אונ דעם וואס האט איהם גיט געדינגט גיט ווי איהר דוצפאך אז עם איז נאר קיין אונטער שייד גיטא דען זענער טאג קוממט אן פגענענדיג ווי איין אויבען וכו' . מיר זענען דאס ערקלעכע דורך אפשל ווי ריכטיג איז דעם

וזרחה לכם יראי שמי וגו', ונבאר קצה תשובת הנביא עד כמה ישרים דרכי ה' וכמו שאמר הכתוב צדיק ה' ככל דרכיו וחסיד ככל מעשיו והוא בדרך דמיון, מלך אחד גדול שהיה לו משפחה אחת חביבה ואהובה לפניו והנהיח אותם באהבה מדינה אחת ממבחר ארצו המלאה כל טוב ונתן אותם לשרים וממונים על כל מקומות ממשלתו והם עבדו אותו באהבה וחיבה בגשם ומאודם אך ברבות הימים שקמו דור חדש בניהם הבאים אחריהם התחילו לבעות במלכם עד שיצאו במרודה קשה נגדו וישלח להם שרים נכבדים להוכיחם על פניהם ולא הועיל עד ששלח להם גדודי צבאו ויאסרם בבית האסורים ונגמר דינם למיתה ליום פלוני ופלוני כפי חוק מורדים במלכות, ויהי היום וישלח המלך אחד משריו לבית האסורים לראות אלי

מיעשהם וירא בענים ורחקם ויבוא אל המלך ויאמר אדוני המלך האין די לאנשים האלה במשפט מות החרוז עליהם ולמה יסבלו עוד כולם יסורים קשים לחיות בלחם צר ומים לחץ ולפי מדת מוכך לצוות שיתנו להם בשר ויין וכל צרכיהם בימים אחרים הקצובים להם עוד לימי חייהם. וייען המלך ויאמר צרקה בדברך וגם אני חשבתי כן אך לא לכולם אעשה זאת. הלא ידעת כי האנשים האלה היו אהובים לי מאד מאד והשפעתני עליהם כל מובתי וגם עתה צר לי מאד על אחריתם וכוזר אוכזר את אבותיהם אשר עבדו אותי בכל לבכם ובכל נפשם וגם ידעתי כי אם כי כולם מרדו בי אבל לא הכל שוים באשמש יש מהם מורדים וקושרים באמת אשר ראוי לאכזר שמם מן העולם ויש הרבה מהם אנשים ישרים ונאמנים אלי

מיה איו געווען אומיסקם. האם ער ארויסגעשיקט געגען דיא בונטאווישציקעס אייגיגע פאלקען סאלדאמען, וועלכע האבען שמייעלל געמאכט ארדענונג אין דער מדינה און דיא בונטאווישציקעס האבען זייא געבראכט געפאנגען און גען האם זיי פערקושפט צום מוידם ווי מאפעושיגקעס, גור דער וויילע, ביו זיי וועללען גע- הרגעט ווערדען, האם מען זייא אריינגעוועצט אין א פערטונג, איין מאל איו געקוממען דער קאפאנדאנט פון דער פערטונג, וואו דיא געפאנגענע ווינען געוועסען, צום קאניג און האם איהם געוואנט: אדוני המלך איו דען וועניג פאר דיר וואס דיא זייט ווינען פערקושפט גע- ווארען צום מוידם? וואצו זאללען זייא נאה, אין דער קירצער צייט, וואס זיי האבען צווישגען אין פערטונג זאנען אקקוממען? גענוי ווי די גרויסער קאניג, דיין גנאדע דערמאהן זיה אז ווישקע עלטערן, וועלכע האבען דיר מריו געדיענט, און לאז זיי וועניגסטענס געבען גוט עסקען און מרינקען. די ווערשער האבען געמאכט זיין אייגנרוק אויפען קאניג און ער האם שניידל געפאסט איין ענטשלוס, די בויסט גערעכט, האם ער געאנטפערט, איה האב שוין ווענען דעם גע- מראכט, אבער גיט געגען אללע געפאנגענע וועלל איה ציינען מיין גנאדע אין איין קאס, עס ווינען דא צווישען זיי ווי די ווייסט, צוויי זאקמען מענשען: מהיילס ווינען אקחע בונטאווישציקעס, מיטוויילדיגע ווילדע וואס האבען יעצט אויך קיין חרטה גיט אויפן נאנצען בונד זיי פערדיענען קיין גנאדע גיט, עס ווינען דא ווישער

דעם אייבערשטימם הנקחה וואס ער פיהרמ די וועללמ ער גיט די רשעים גיטעס און די צדיקים ציימין גיט אווי צום געממען און מיט דעם קישל וועללען מיר פארשטיין דעם גביאם הייד אויך: אנרויסקער און שטארקער קאניג האם אפאל אוועק געגעבען אפאמיליע וועלכעס ער האם געהר געליעבט אישיינע און אנעי געעממשע שטיק לאנד וואס איו פולל געווען מיט פל מוכ, דערצו האם ער דיא מיטגליעכער פון דער פאמיליע געמאכט פאר פירשטען און האם זיי געגעבען די גראסע שטעלעס אין די איבעריגע מדינות וואס זענען געווען אינגער ויין הערשאפט. אזייט לאנג האם איהם די פאמיליע געהר מריו געדיענט. וי האם זיה געמיהט מיט אללע קרעפטען - צו ערפיללען אללע ווינע פערבראנגען און האם שטאנדיג געהאלטען פאר די אויגען דעם קאניגליכען וויללען. מען קאן פערשעהן אז נאה מעהר וויא דער קאניג מיט ויין געליעבטער פאמיליע איו דיא פאמיליע מיטן קאניג צופרעדען געווען, עס איו אבער אויפגעשטאנען גאר איינער דור. די קינער פון דער פאמיליע, וועלכעס האבען מיט זייער אייגיגע אויגען גיט געווען די-גיטעס, וואס דער קאניג האם געמיהן מיט זייערע עלטערן. האבען ביסליכטוויי אנגעפאנגען צו ויין אינגעקראמס געגען זייער קאניג. ביו זיי זענען ענדליך ארויס געגען איהם מיט איין אפפענעם בינד, דער קאניג האם פריהער געשיקט ווינע גראסמע לייט, זיי זאללען פרוידינען איינשטיללען דעם בונד מיט גוטען, אבער אז זייער

ולכל האנשים ההוללים התחילו לשאת מנות לכל אחד כפי משאלות לבם ולא לה הישרים הנאנחים והנאנקים על מעשיהם לא יתן רק כפי חק האסורים, ויהתלו בהם ההוללים מה יתן לכם עצבוניכם אשר תעצבו על אשר מרדתם בכבוד המלך הלא תראו כי בנו עוד חפץ המלך יותר מכם כי לכם לא יתן רק לחם צר ומים לחץ ולנו יתנו כל משאלות לבנו. ויענו אותם האנשים הישרים הכזה ענג יקרא אם יתן לכם בשר ויין ומחר אתם מעותדים למות ביסורים קשים אם באמת היה חפץ המלך במותכם היה מוציאכם מבית האסורים אלא שחפץ המלך כרי שתרדו אחיכם מרוב טובה לרוב יסורים ותהיה ההשפלה יותר עצום אבל אנו מרחם המלך עלינו כי הוא דרש וחקר ונודע לו מחשבותינו שאנו תמימים עמו ונקוה עוד שיוציאנו מבית האסורים וישיבנו לכבודנו וכל זמן שאנו

אלי אך מפני חברת אנשים המורדים נתפחו גם הם אחריהם אבל עתה יתחרטו ע"ו סאר ובבית האסורים יתבררו ע"י דרישה וחקירה מי המה הישרים ומי המה הפושעים ובכוא זמן המשפט להמורדים ופושעים באמת הלא משפטם חרוץ ולא לה הנאמנים לי בלבם אנדיל חסדי כי כבר קבלו עונשם ואשיבם לארצם לשובם לכבודם והם ישובו לאהבתי כי יזכרו חסרי עמם שסלחתי לפשעיהם והוצאתים מאסוריהם ולע"ע יהיו כולם אסורים בבית הסדר ומאלה האנשים הישרים אמנע טובתי למען יתסורו על פשעיהם וכצר להם יזכרו ימים הראשונים שחסו בצלי והשפעתני עליהם רובי טובתי ועתה בחמאיהם יושבים כלואים בבית האסורים בלחץ וברוחק וחרדים מאימת מות ולא לה המורדים באמת אצוה שיתנו להם כפי אשר ישאלו לכם כי די להם משפט המות ודבר המלך נעשה

איז גענוג די מויד'ט שטראף, וואס איז אויף זיי געשטייט קמ, דעם קאניגס וויללען איז נאטירלאך אויבגעפיהרט געווארען. א טהייל געפאנגענע האבען געמונט אפקו-קען מיט גרוי'ט אונ וואססער דעם אנדער טהייל וועדער דאס מען געגעבען וואס זייער הארץ געלוקט. די געסקעט עסענס אין ווייען. דאן האבען די לעצטע זיך לוסטיג געמאכט אבער די ערשטע. וואס גימטט אייך - האבען זיי צו זיי געאנגט - אייער חרטה אונ אייער אונטערגעבונג צום קאניג, ווען איהר זייד געב-ליבען ביי דינעלבע גרוי'ט מיט וואססער, וואדערענד אונז, וואס מיר האבען זיך גיט אונטערגעגעבען, געקוממען די געסקעט עסענס אונ געטראנקע? איהר שומים! האבען געגע געאנגטערט איהר זייט גרויסע גאררין שומים שוין גיט קען דאס אייך אללעס וואס אייער הארץ גילוקט מחמת פריינדשאפט דער קעניג ליבט אייך טערער פון אונז? עס איז דאך געוואוקט אלעבען און איהר זייט די רעכטע בונטאווישציקעס געוועים האט ער אונז ליבער פאר אייך נור מיר וועדלען מיט דעם אליון אבקוממען אונזער פערנעהען מיט דעם וואס מיר ווערן געפיינגט דא אין פעסטונג אונ וועללען געפרייט ווערען גאך דעם אונ אפשר גאך צוריק גע-קעהרט ווערען אין אונזער לאנד, וואדערענד איהר זייד דאך שוין פערפאלגענע אונ היינט אדער מארגען וועט מען אייך אראפגעהקען די קאפ. אט לאזט מען אייך די קורצע צייט, וואס איהר האט גאך צולעבען, גע-ניעסטן

גאנץ ארענטליכע אבער לייכטזיניגע מענשען וואס האבען זיך נור געלאזט פערפיהרען פון גענע בונטאווי-שציקעס, אבער יעצט האבען זייא שעהן חרטה אין וויללען אום קערן זיך צו מין מרייהיים, ווער עס געהערט צו יענער ארט אונ ווער צו די - דאס וועט זיך דערנעהן אונטער דער צייט וואס זיי וועללען וימצען געפאנגען. יענע די ערשטע וועללען געהארנעט ווערען אונ די וועל איך געגעדיגען איך וועלל זיי לעבען לאזען אונ צוריקבריינגען אין זייער לאנד אונ טערער ווי די פערלאנגט צו זייער פריהערדיגער גרויסקייט. דאן וועללען זיי מיר אויך צוריק ווערען פריי אונ איבערגעגעבען ווי זייערע עלטערן, געהענדיג דעם חסד וואס איך מהו מיט זיי. דערנוויילע זאללען אללע וימצען אין פעסטונג די קערפיהרעט זאללען וימצען אויף גרויט מיט וואסער, קרי זיי זאללען זיך דערנוויילע ארויבעהען, וואס פאר א טעהלער זיי האבען געטאהן אונ וועללען מיט איין אמת א חרטה האבען אויף זייער לייכטזיניגע דערצו דארפן זיי דאך האבען א שטיקעל שטראף, וועט דאס זיין זייער שטראף, וואס זיי וועללען צו די קורצע צייט פון זייער וימצען א ביסעל אבקוממען. דיא אמתע בונטאווישציקעס אבער, וואס וועללען געהענעט ווערען - זיי ביסט רי גערעכט זיי דאך קען דערנוויילע געבען, וואס זייער הארץ געלוקט - זיי זייגען דאך פארט קינדער פון יענע מרייע אונ בראווע מענשען, וועללען זייגען מיר אזוי מתייער געווען - אונ פאר זייער פערברעכען

נכרים וגלויים לכל באי עולם שהם עם ה' אשר נחר לו לנחלה מכל העמים וכמו שאמר להם הקב"ה קודם מתן תורה והייתם לי מגלה מכל העמים כי לי כל הארץ ואהם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש וכן נאמר ואמרו רק עם חכם וגבון הגוי הגדול הזה כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו וגו' ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים וגו' אך לא ארכו הימים ומרוב טובה שהשפיע עליהם הש"י שכחו אותו ושבו מאחוריו והפרו מצותיו וחקיו ושלח להם נביאיו הקדושים יום יום להוכיחם ולא שמעו אליהם כי נמצאו מורדים בה' שהריחו אותם מעליהם עד שגרמו בחמאיהם שלח עליהם הקב"ה מלכים עריצים ויחריבו אותם ויגרשום מארצם וישלפו עליהם חרב נוקמת לנקום מהם אך הקב"ה רחום טובו וחסדו לאחפץ ח"ו

שאנו יושבים בבית הזה אין אנו חפצים בטובות כאלה. והנמשל מובן מאליו כי הקב"ה נחר באבותינו לאהבה אותם ויבחר בזרעם אחריהם להיות לו לעם נחלה ויוציאם מבחו הגדול ממצרים וילמד אותם תורתו הקדושה חקים ומשפטים צדיקים אשר הם מקדשים ומטהרים אותנו להיות קרובים אליו ואף דעיקר שברן של המצות הוא לעוה"ב וכנאמר אשר יעשה אותם הארם וחי בהם ותרנם אונקלוס ויחי בהן בחיי עלמא שכל השומר אותם זוכה להיות רבוק בה' בעולם הנצח שהוא עידון הגדול שלא נתגלה ענינו לשום נברא וכמו שאמר הכתוב עין לא ראתה אלהים וולתך יעשה למחכה לו מ"מ רצה הקב"ה להטעים את ישראל גם בעוה"ז מעין עוה"ב שהכניסם לאה"ק והשפיע עליהם רובי טובותיו והשכין שכינתו בתוכם כדי שיהיו

ג'עסן פון דעם לעבען צום לעצמען מאל. וויא עס איז גערשעסן צום שוידען. מיר קל ופון מיר זימען אין געפאנגען וויללען מיר זאגאר גיט זיין געמער פון אללע געפאנגענע, מיר וויללען דא קיין פארגעניגען דא איז גיט קיין ארט פון פערעניגען, אבער דיא האפפענונג אויף דער גוטער גליקליכער צייט, וואס נעמט אויף אויג ווערער קומען - וי גיט אויגן מופת אוי קראפט אריבער צופראגען די קליינע אונאנגעהוי- ליגקייטען, וואס מיר האבען דא אין פעסמונג, זיא ערפילט אויף אונזערע הערצער מיט פריידע, אבער וואס איז מיט איהן אזוי די שמחה? ווען איהר זאלט ביראכטען זיך דארפט איהר דריצאך קיין קאפ גיט האבן אט באלד קומט דאך אייער סוף, דער נפשל פון דעם קאן מען לייכט פערשטעטן, גאטט האט אונזערע זיידעס אויסגעקליבען פאר זיין הייליגע פאלק, פאר דעם זכות פון אברהם יצחק ויעקב ער האט זיי געפרייט פון דער קנעכטשאפט פון מצרים, האט זיי געגעבען א הייליגע תורה מיט אונעלבע ריכטיגע גע- זעמען, וואס מאכען דעם מענשען גליקליך, און האמש דער רעכטער שפר פאר דעם אברהם יצחק ויעקב וועלכט - די אייביגע נעלכט - דארט נעמט דער מענש זוכה זיין צו זיין נאיהנט צו גאטט ב"ה, וואס דאס איז דער האכסטער זאך פערעניגען, וועלכע מיר שטענדיגליכע קאנען דאס מיט אויגער קריצען שכל גיט משיג זיין (געברייפען) פון דעספונענען האט זיין גאטט ב"ה אויף דער נעלכט

ואין עול שאף לרשעים משלם שבר מצות קלות שעושים בעוה"ו וכן אמר הכתוב ומשלם לשונאיו אל פניו להאכירו וכפי מה שמפרש התרגום שם עי"ש ואנשים הנכונים יבינו זאת ואינם מתקנאים כלל במכותן של רשעים כי יודעים שהם לרעתם ואדרבה שמחים הם ביסורים שבאים עליהם כי יודעים שסוף דבר יהיה זה למכותם. אבל ימצאו אנשים המהמיהים ע"ו מדוע דרכם צלחה יותר מהולכי בדרך ה' באמת ותמים, והשיב ע"ו הנביא אל התמהו ע"ו כי לא בחשכת הגלות שאנו יושבין בין העקרבים [כעין פרס ומאראקא] הוא מקום הגמול למובה כי הלא אינו אלא כבית האסורין לכלא הפשע ולהנהם החמאת אבל עוד יביא זמן שיורח השמש ויאר היום ותראו את ההבדל בין עבדים הנאמנים להמורדים והפושעים כשיבוא אחרית המשפט ויוציא כולם מבית האסורים שאלה

ח"ו לכלותם בין העמים וכמו שאמר הכתוב לא מאמתים ולא געלתים לכלותם וגו' ורק אלו המורדים והפושעים ימקו בעונם אבל הישרים והתמימים המתחרטים על מעשיהם יתיסרו על חמאתיהם ובצר להם ישובו אל ה' כבב שלם וישובו לרחם עליהם וכמו שאמר הכתוב בצר לך ומצאוך כל הרברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלהיך וגו' ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך אכן אלהה הרשעים אשר גם בעת הגלות יוסיפו רשע על רשעתם נותן להם הקב"ה טובה בעוה"ו כי די להם משפט הנורא העתיד לבוא עליהם בסוף ועי"ו יתוסף שבר לצדיקים שהלכו בדרך ה' ולא למדו ממעשיהם אף שלהם ניתן כל ענג ושמחה בעוה"ו וגם הרבה מהם שיש להם איוה זכותים והקב"ה לא יקפח שכר כל בריה וכן אחו"ל [בספרי] אל אמונה שמאמן את דבריו ליתן לצדיקים לעוה"ב

אמאל אב שָׁכַר אויף דער וועלט פאר א זכות וואס זיי האָבען, וויא עס שטעהט אין ספרי אויפ'ן פסוק „אל אַמנָה ואין עול“... אפילו דיא רשעים געלויבנט ער (נאטט) אויף פאר דיא קליינע מצוות, (וואס זייא מהוען אמאל אונ דאס איז אויף דיא פֿננה פון דעם פסוק: ומשלם לשונאיו אל פניו להאכירו— אונ ער (נאטט) געצאהלט זיינע פיינד (די רשעים גלויף (אויף דער וועלט) פֿרי צו פֿערניכטען איהם (צוא זענער העלט) דיא פֿערשטאנדיגע מענשען פֿערשטעהען עס נאנץ גוט אונ זיינען נאר גוט, מקנא דעם „גלויף“ פון דיא רשעים, ווייל זיי ווייסען אז דאס איז זייער אונגליק אונ פֿרייען זיך מיט דיא אייגענע צרות, ווייל דאס איז פאר זיי למזכה, עס געפינען זיך אַנעלבע וואס וואונדערן זיך דאך, וואס דיא רשעים איז פֿעסקער פון די צדיקים זיי ענטפֿערט דער נביא: דאס זאלך אייף נאר גוט וואונדערן, דער אָרט פון געלויבטונג איז גוט אין פינסטערן גלות, וועלכער איז מעהר גוט ווי אַ מורֿקע, וואו מען זעצט אריין דיא פֿערברעכער אָפֿצוקוממען פאר זייערע פֿערברעכען; אָבער עס וועט קוממען אַ צייט ווען עס וועט ווערען סאג, אונ די מהויערן פון דער מורֿקע וועללען זיך פֿריי אויפֿאָפֿענען. דאס וועט זיין, בשעת דער פֿראַצעס וועט געענדיגט ווערען דאן וועט מען שוין זעהן די אונטערשייד פון די פֿארברע-כער, די וועללען, די אַמטע פֿערברעכער די רשעים פֿערניכטעט ווערען אונ דיא צדיקים וועללען צוריק ווערען

זיי ווינען פֿערברעכען געווארען פון זייער לאַנד אונ צושפֿרייט געווארען איבער דער גאַנצער וועלט, אָבער פֿערטיילגען זיי אין גאַנצען האט נאטט גוט געוואלט, גור עס זאל זיך אָפֿטהיילן דא אין גלות דיא גוטע פון די שלעכטע וואס עס ווייזט זיך אויס אין דער צייט די ריכטיגקייט פון זיעדענס הארץ, די פֿערברעכער, דיא אַמטע בונטאוושציגעס וויל ער טאקי זייא פאר גיכטמען פאר זייערע זינד, אָבער דיא ארינטליכערע, די וואס האָבען זיך גור געלאזט פֿערפֿיהרען זייער לייכטיגען, אונ אללע וואס האָבען אין גלות חרטה אויף זייערע זינד אונ זייער טאטעס זינד אונ פֿעמין אונ זיינען זיך מתנבֿה אויף די פֿארברעכונג זיי וויל נאר דער אייבערשטער בעשפֿארקען פאר זייערע זינד, אונ וואַרמען ביז זיי וועללען זיך צוריקקעהרען צוא איהם מיטן גאַנצען הארצען, דאן וועט ער זיך איבער זיי ערפֿארמען. בצר לה— אז דיר וועט ווערען ענג (שלעכט), אונ דו וועסט זיך צוריקקעהרען צוא דיין גאטט, וועט ער דיר צוריקבריינגען (אין דיין לאַנד) אונ וועט זיך איבער דיר ערפֿארמען. אָבער די רשעים וואס זיינען אין גלות אויף זינדיג, זיי גוט נאטט עולם מנה. דען פאר זיי איז גענוג די שרעקליכע שטראף, וואס וועט איבער זייא קוממען צום סוף, אונ צוליעב דעם וואס מען גיט זיי זיטעס וועללען דיא צדיקים, וואס האָבען גענע גוט נאכגעטהאן האָבען נאך מעהר שָׁכַר אויף זענער וועלט, אַ חוץ דעם גיט זייא נאטט

שאלה היראים אותו והם עבריו הנאמנים יקח אותם חש"י לו וזהו שאמר הכתוב והיו לי אמר ה' צבאות ליום אשר אני עושה סגלה היינו בשיבוא הזמן שיתקיים הכתוב שעם ה' יהיו סגלה מכל העמים ממלכת כהנים וגוי קדוש וחמלתי עליהם כאשר יחמול איש על בנו העובד אותו היינו ריוסיף לרחם עליהם שהם בניו וגם עבדו אותו באמת ובתמים ואז יראו הכל את ההבדל בין הצדיקים לרשעים וכמו שנאמר ושבחתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו הנה היום בא בוער כתגור היינו יום הדין הגדול לכל באי עולם והיו כל זדים וכל עשה רשעה קש ולהם אותם היום הבא וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא וגו' ועסותם רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם והיינו מדה במדה שתחת שבובן הגלות היו הרשעים מחרפין אותם ודורכין

עליהם ברגליהם יהיו הם אח"כ אפר תחת כפות רגלי הצדיקים וכ"ו נמצא בדרו"ל [ב"מ פ"ג ע"ב] שנרמז זה בתהלים [ק"ב] תשת חשך ויהי לילה זה העוה"ז שדומה ללילה בו תרמוש כל חיתו יער אלו הרשעים שדומין לחיתו יער [שהם ירמשו ויהללו בחושכת לילה] תורח השמש יאספון ואל מוענותם ירבעון תורח השמש לצדיקים ויאספון רשעים לגיהנם ואל מעונותם ירבעון שאין לך כל צדיק וצדיק שאין לו מרור לפי כבודו יצא אדם לפעול יצאו הצדיקים לקבל שכרן ולעבודתו עדי ערב במי שהשלים עבודתו עדי ערב ובאמת כל המתבונן בכל זה לא ישים אל לבבו כלל אם השעה דחוקה לו שמוכ לו הרבה יותר מאיש העשיר אם הוא ובגיו סרים מדרך התורה וישמח בחלקו שנתן לו הקב"ה דעת לעבוד את ה' שהיא האושר האמיתי והנצחי שלא רבים יחכמו להבין את זאת וכמו שאמר דהע"ה

ויערען נאטעם קינדער ווי אַמאל, דאס איז דיא פּונד פון די פּסוקים וואס מיר האָבען פּרייקער געקראכט ונדו לי - און זיי וועללען מיר זיין (דיא צדיקים) אין זענעם פּאָג - וואס אײך מאַך, דאס איז אין סוף גלות וואס דאן וועט זיין דער יום הדין אויף דיא גאַנצע וועללאַ פון אירען אַ שאַטץ וויא ער האָט אַ מאל צו געואָנט; והייתם לי סגולה, און אײך וועל זיך (וויידער) גרבראָמען איבער זיי ווי אַ פּאָטער איבער זיין טרייעם ווח, ודאן וועט איהר וויעדער זענען דעם אונטערשייד צווישען דעם צדיק און דעם רשע, צווישען דעם גאַטטעסדיקענער און דעם, וואס האָט איהם גיט געדיענט, הגה יום פּא - עם קוממט אַ פּאָג דער גרויטער און שרעקליכער יום הדין וואס גרענגט ווי אײן אויבען, און אללע וינדיקע און מוטטהוילליקע וועללען זיין ווי שמרויה, און זענער אַנקוממענדיקער פּאָג וועט זיי פּערברענגען, און צוא אײך, דיא וואס האָבען מורא פאר מיר, וועט שיינען דיא זון פון געי רעכטטיגקייט און היילונג וכו'. און אײך וועל צווייבען די רשעים און מאַכען זיי צו אַש אונטער אײערע פּיס, דאס איז מדה במדה; דער פּאָר וואס די רשעים האָבען אין גלות דיא צדיקים געטראָמען מיט די פּיס און געטאכט מיט פּלאַטע צו גלייך, דער פּאָר וועללען זיין ליענען אונטער דיא צדיקים פּיס דאס אַלץ געפּיאַט זיך אין דער גמרא און איז מרוכּו (אַנגעדייטעט) אין תהלים, תּשׁת חשך ויהי לילה - דואַ מאַכסט

פּינסטערנים און עם וועהרמ נאכט, ערקלאַרט דיא גמרא, אז דאס מיינט מען די וועלט, וועללען איז געגליבען צו נאכט בו תרמוש כל חיתו יער ואין איהם קריבען ארום אללע חיות פון וואלד - דאס זיינען די רשעים וואס זיינען געגליבען צו חיות, דאס הייסט: אין דער גאכטפּינסטערנים אין גלות, קריעכען און און לויפען די רשעים ארום און טוהען אַלץ, וואס דיא הארץ געלומט זיי תורה השמש - ווי דיא זון וועט גור אַ שׁיין פּאָג זאך דער ענדע פון דער נאכט און עם וועט ווערען לעתיד לבא יאספון - וועללען זיי - די רשעים - זיך צוויפּקלייבען - אין גיהנום - וכו'. דאן יצא אדם לפעול - וועללען די מענישען - די צדיקים - ארויסגעהען צו זייער לוי (אזוי מיינטשט דא די גמרא דעם ווארט, לפעול) ווי עם שטערה אין אײן אַנדער אַרט, ופּעול ימן לו" זיין לוי וועט ער איהם געבען דאס הייסט: דיא צדיקים וועללען געי קוממען זייער שער, ונעבודתו צדי ערב, ער וועט גיפּינען פּאַלקאם זיין שער וואס ער האָט גידינט פּריי דעם אײבערשטין, גיז זיין לעצטען פּאָג, דער מעניש וואס וועט דאס אַלץ נאנץ גוט געטראכטען, וועט איהם גאר גיט קוממען, וואס עם געהט איהם גיט גוט, ער וועט פּערשטעהן או אים איז אסאך געסער פון דעם גביר, וואס ער און זינע קינדער געהען גיט גידיך המתוקה, און וועט זיך שאטצען גליקליך, וואס גאטט האָט איהם געגעבען פּערשטאנד, צו דינען איהם, וואס

רהע"ה אברך את ה' אשר יעצני וגו' :

ומה שאמר הכתוב בין צדיק לרשע בין עובר אלהים לאשר לא עברו פירשו חז"ל במסכת חגיגה (דף מ' ע"ב) דעברו ולא עכרו שניהם צדיקים גמורים הם אלא אינו רומה מי ששונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחר והיינו שגילה לנו הנביא דמרת הקב"ה לא כמרת בו"ד רבו"ד כשזכו אצלו הרכה אנשים ומשלם שכרם אינו יכול לכחון כ"כ עד כמה גדול זכות כל אחד ואחד אלא נותן להם שכרם כשזה אבל הקב"ה כשמשלם שכר הצדיקים ישלם כפי פעלם כמדה ובמשקל כל אחד כפי מה שהוא דאף בשני צדיקים גמורים ואחר שנה פרקו מאה פעמים שלמים והשני כפעם אחד יותר יתראה זאת לעיני הכל שזה עבר אלהים יותר מזה והוא כמו דאיתא בתנר"א שכל אחד ואחד נותן לו הקב"ה לעתיד לבא מאור פנים לפי התורה שיש בו וזהו שאמר הכתוב ושבתם וראיתם וגו' דהיינו ראייה מסש שמאור פני יתראה יתרון מדרגתו לעיני הכל והוא סכוון למאמר

הנ"ל אל מעונתם ירכצון כל צדיק וצדיק נותנין לו מעון לפי כבודו. וזהו שאחז"ל כסוכה [מה] המני סרי אלפי דרי דקיימי קמיה דקוב"ה והיינו ריש מדרגות רבות בין עובדי השי"ת וכולם יושבין לפניו ליהנות מזיו שכבתו אבל לא הכל ישיגו השגה אחת כאור פני ה' אלא מי שהשתדל יותר להתדבק אל ה' בחייו יהיה נם שם משורות הראשונות הדביקים בה' ונהנים מזיו שכבתו בעידון היותר נפלא ומי שלא התאמץ כ"כ כעבודתו נם שם יהיה מדרגתו למטה מזה והכל לפי ערך התקרבו לה' וקיום מצותיו בעוה"ו. וזה מרומו כפסוק במשלי (קאפיטל אשת חיל) נודע בשערים כעלה כשבתו עם זקני ארץ והיינו דכעל של אשת חיל שהיא התורה כמו שאחז"ל יודע כבודו לכל כשישב כשערי גן ערן (שערים המצויינים בהלכה) עם זקני ארץ הם כל הצדיקים שקנו חכמה בעוה"ו ששם ישבו כל אחד כשורה הראוי לו לפי כבודו כאמת. והנה כאמת לו ההבוננו האנשים הנאנחים ונרחקים בעוה"ו את גודל שכר המזומן להם לחיי העוה"ב לא דאנו כלל

וואס דאס איז דאך דער אַכטער און עכצער גליק, האַמש נים אַלע פּערשטעהען עם: אויף דעם פּסוק (וואס ס'ר האַבען דא ערשט געבראַכט): ושבתם וראיתם וכו', בין עובר אלהים לאשר לא עברו, ואנטי די גמרא, אז דער עובר אלהים (דער נאטעכרעיער) און דער נים עובר אלהים, וייגען ביי דע אַכטע צדיקים, מעהר נים עם איז נים גלייך דער וואס לערנט ויין פּרק משניות איבער הונדערט קאל צו דעם וואס לערנט איהם איבער הונדערט מיט איין קאל, די פּונג פון דעם פּאַר איז נאטט בשעת ער נים דעם צדיק ש'כר נים ער ריכטיג נאך ויין פּערי-דיענסט, נים מעהר און נים וועניגער, און נים הוקא פון רשע ב' דעם צדיק וועט ויין איין אונטערשייד אפילו צווישען צוויי צדיקים ווען איינער האט געלערנט הונדערט איין קאל ויין פּרק משניות, שטעהט ער שוין אין אַ העכערע מדרגה פון דעם אנדערן, וואס האט מעהר וויא הונדערט קאל נים געלערנט. (האמש ויין וייגען ביי דע צדיקים) און ער קריענט שוין מעהר ש'כר און שטעהט אין אַרעסערע מדרגה, דערעלבער געדאַנקען אז יעדער איינציגער ווערט קריעגען אכיוונ-דער ליכטענקייט נאך ויין הורה וואס ער האט גילערנט, דאס הייבט פּינקליך נאך ויין התדבקות אן נאטט

כ"ה אזוי וועט ויין פנים שייגען מערער אָדער ווייניגער אַנדערע שטעהט וועללען שייגען ווי די וזהו אַנדערע וויא דיא לְבָנָה, געפינט זיך אויף אין תרבי"א און אין אַנדערע אַרבער איז דער גמרא שטעהט אכצעהן טויענד שורות פון צדיקים ויטצען פאר נאטט, שטעהט אין איין אָרט דאס הייבט: עם וייגען דא ועהר פיעל מדרגות און צדקות, און יעדער צדיק ויטצט אין גן עדן נאך ויין מדרגה נאך, דער וואס האט זיך אויף דער וועלט מעהר התדבק געווען אן נאטט כ"ה ויטצט דאס נאעהנטער צו איהם און האט מעהר הנאה פון דאס ליכטיגקייט פון דער שכינה, דער וואס וועניגער - ווייטער פון נאטט כ"ה און האט א קלענערע השגה פון דער ליכטיגקייט נאטטעם; און דאס איז די פּונג פון דעם פּסוק פון משלי, נודע בשערים בעלה בשבתו עם זקני ארץ, דער כאן וואס האט זיך ביהעפּט אן דער הורה וועט געוואוסט ווערען אין די קונפאניע צדיקים אין גן עדן וואס דארטין וועט יעדערער דער קאנט ווערען נאך ויין חכמה און צדקות, ווען די פּרומטע אייגען, וואס האבען אויף דער וועלט, ועהר שלעכט, וואללען זיך אויסגעקענעט, וואס פאר א גרויסע ש'כר עם גרווארט ויין אויף יעדער וועלט, וואללען ויין נאך נים געדאַנט, טאלטען געווען נאנץ פּראהליך

אין

העוה"ו ולמה לא ישמח איש אשר עולמו דחוק לו כיון שהוא עובד ה' באמת ובכל מצוה ומצוה שעושה הלוא קונה לו עושה שאין ערך לרוב טובתה וכפרת המצות שארם עושה בשעת דחקו נחשבין הרבה יותר וכמו שאח"ל באבות דר"ג דמצוה א' שבא לו קיומה ע"י צער הוא חשוב כמאה שלא בצער כי לפום צערא אגרא וכל ימי חיי הבלו הלוא יעוף כצל וישבע ממפעלו הטוב בעולם הנצח ואשר שם לא ניכר שוע לפני דל אלא מי שיביא את שטר זכותו שוכה במצות הוא יקבל שכרו כפי פעלו וכמו שאח"ל עתידה בת קול להיות ממוצצת בראשי ההרים ואומרת כל מי שפעל עם אל יבוא ויטול שכרו. וגודל שכרו של ישראל המתחזקין לעבוד ה' באמת וסובלין מפני זה חרפות ונידופין מרשעים וגם כפריצי עמנו באמת אין לשער כלל

כלל מענים ורחקם והיו ששים ושמוחים לעשות רצון קונם באהבה וחובה וכמו איש העני אשר זכה בסך כסף הגורל שהוגרל במדינה אחרת חבוא איש אל ביתו וראוה שמח וטוב לב וישאלהו שמחה זו מה היא הלא הנך עני ואכיון ובניך ערומים ויחפים ובביתך אין לחם. ויוציא לו שטר זכותו בגורל ויאמר לו דע ירדתי כי ראיתי במכתבי עתים שנומר שמרי זה וכה בסך כסף מרובה והגני עשיר גדול יותר מכל העשירים שבעיר אך לא אחפוץ אנכי לפרסם זה לע"ע בעיר כי ירא אנכי פן יקראני אסון אבל נכון אנכי לגסוע לשם ולקבל את הכסף בשלמות ואיני דואג עתה כלל מעניו ודחוקי, כי ערד מעט וירוח לי מאד. כן הוא כענין עבודת הש"י שרודע מה שאח"ל שיפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי

עולם הבא. בפרט מימי דער מצוה וואס ער קומט אין דער שלעכטער צייט, א מצוה וואס דער קאדון איהר קוממט אן מיט צער, שפעטהט אין דער גמרא, איז גלייך וויא הנדערט מצוות, וואס קוממען אן לייבט, לפום צערא אגרא — נאכן צער וואס מען האט פון דער מצוה מהאנדיג איהר) איז דער שטר פאר איהר, און וואס פאר א ווערט קאנען האפען די ליידען, וואס מען קראנט אריבער אויף דעם עולם השקר, אין אינגער קורצען לעפען, אונטקענען ריא גוטעס, ריא פערגינגונגען, וואס מיר וועללען האפען פאר אינגערע מצוות אין דעם עולם האמת, אין דעם עניגען לעפען? דאס זאגעט פיל ווייניגער וויא דער מאנהייט וואס דער אריממאן רעכענט זאלל דוירען זין גיוויגס אפ נעמען, דארט זינען אלע מענשען גלייך, גס אין קיין אונטערשיעד ניט צווישען דעם רייכען און דעם ארם מאן יעדען ווערט אויס געזאהלט גאר דעם צעמטעל. וואס ער וועט בריינגען פון דער וועלט; וואס פעהר מצוות, וועט דער געוויגס אליץ גראסקער זיין, די גמרא זאגט: עתידה בת קול להיות ממוצצת בראשי ההרים — א בת קול וועט אויסקרענען גאנץ הויך, אויף די שטיקען פערג; יעדער וואס האט געארבייט פאר גאטס (וואס האט געטוהן מצוות) זאלל קוממען געהען זיין ליוה, וויא גרויס גס וועט זיין דער שטר פון דיא יעדען, וואס קנען ניט אויף דיא זלוילים פון די רייזנים און גיט אויף דיא פוסטע קער-געניגען כייכמותם פון דער וועלט און זינגען זיך כמחוסס שטארקען

און גליקליך, און וואללען געטאהן גאטטעס וויללען מיט גרויס לעבע, און איבערגעבונג, פונקט וויא גענער ארם מאן וואס א געקאנקער האט איהם איינקאל געמאכטען גאנץ מונטער און פראהליך, וואס איז דאס מיט דיר אזוי ריא שמחה? האט ער איהם געפערענט, די ביסט דאך און קפען ריינע קינדערליך געהען ארום נאקעטע און בארפיע און אין שטוב איז קיין ברעקעל ברודט ניטא, דער ארם מאן האט ארויסגענומען פון קעשענע א נאקעשען צע-טעל, און האט איהם געצייגט דעם געקאנקען, דער צעמטעל — זאגט ער איהם — האט יעדע געוואונען דעם גרויסען געוויגס, וויא איך האב היינט געלענען אין צייטונג, די וועקט, או איך בין גיט אוקווסט פראהליך? אבער איך וויל גאר קיינעם ניט רערצאהלען קיין מעשות, קל זמן איך האב גאר ניט די געלד אין דער האנד, איך וועלל אליץ גיט זאגן לעפען אין און דחקות ערה אין מאנהייט צייט קאן דויערין בין איך געהם גאר אפ די געלד, דאן בין איך דער רייכטער מענטש אין דער שטאדט, אזוי איז מיט דעם דיענען דעם השם יתברך. גפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב — שפעטהט אין פרק — גס איז געסקער אין ווילע פערענדיגען אויף יעדער וועלט, מכל חיי העולם הזה — פון דעם גאנצען לעפען אויף דער וועלט, היינט ווי זאלל זיך שוין דער געדרוקטער מענטש גיט פרייען, וויפאלד אז ער דינגט גאטס ביה מיטן גאנצען הארצען און מיט יעדער קצה פערדיענט ער אויך

כלל רוב שכרן בין לימות המשיח ובין לעוה"ב וכמשחז"ל במנהדרין צ"ו גבי נבוכדנצר הרשע שוכה למלכותו ולכבודו הגדול הוא וכנו וכן בנו הכל מפני שרץ ג' פסיעות בשביל כבודו של הקב"ה כדאיתא שם המעשה רבשעה שחלה יחוקיה ואיתפח בנס הראהו הקב"ה את שירעו כל העולם מזה ונתארך היום בעשר שעות יותר ונתפרסם הרב בכל העולם וכשהגיע הדבר לברוך בלארן מלך בכל אמר איכא גברא בי האי ולא בעינא לשדווי ליה שלמא כתבו ליה שלמא למלכא חוקיה שלמא לקרתא דירושלם ושלמא לאלהא רבא דבירושלם ונבוכדנצר היה או סופר המלך ולא הוי התם כההיא שעתא כי אתא אמר היכי כתביתו קריתו ליה אלהא רבא וכתביתו ליה לכסוף לעולם

כלל רוב שכרן בין לימות המשיח ובין לעוה"ב וכמשחז"ל במנהדרין צ"ו גבי נבוכדנצר הרשע שוכה למלכותו ולכבודו הגדול הוא וכנו וכן בנו הכל מפני שרץ ג' פסיעות בשביל כבודו של הקב"ה כדאיתא שם המעשה רבשעה שחלה יחוקיה ואיתפח בנס הראהו הקב"ה את שירעו כל העולם מזה ונתארך היום בעשר שעות יותר ונתפרסם הרב בכל העולם וכשהגיע הדבר לברוך בלארן מלך בכל אמר איכא גברא בי האי ולא בעינא לשדווי ליה שלמא כתבו ליה שלמא למלכא חוקיה שלמא לקרתא דירושלם ושלמא לאלהא רבא דבירושלם ונבוכדנצר היה או סופר המלך ולא הוי התם כההיא שעתא כי אתא אמר היכי כתביתו קריתו ליה אלהא רבא וכתביתו ליה לכסוף לעולם

דער לעזער פון דעם פריעף זאלל אויף זיין דער שלים (קריינא דאנרעהא להני פרונוקא) (אגענויער שפריכווארט אין דער גמרא וואס די פונה פון איהם איז, אז דער וואס גיט די עצה, דארף איהר אליין אויספיהרען) נבוכדנצר איז ארויסגעלויפען אומקעהרען דעם שלים (פרי איבערצושרייבען דעם פריעף) און פארן יבות פון דיא רכיי טריקט, וואס ער איז געלויפען לכבוד גאטמט ב"ה האט ער זוכה געווען זיא און גרויסען פבור, פון דעם נעהט מען ווי גרויס עס וועט שוין זיין דער שרר פון אויגעקע אבות זיידעם, וואס פלענען שטאנדיג לויפען טהון דעם רצון פון דעם רבנו שד עולם מיט דיא גאנצע קרעפטען, (אין פייער און אין וואקער) פיהרם דארטען אויס די גמרא און דאס זעלבע פארשטייט מען וויא גרויס וועט זיין דער שרר פון דיא גאנצע יידען וואס ליידיען דחקות ארייסקייט צו ליעב דעם אייבערשטענס פבור ווייל זיי ווילען די הורה היטען, און אויף פיעל אנדערע צרות און שאנדע וואס זיי מווען צוליעב דער יודישקייט מעהר פיעל אויסשטעהען, סאי פון פקעמדיע, סאי פון אייגענע. די גאנצע גרויסקייט וואס זיי וועללען דער לעפען אין קשיח-צייט וועט זיין צו וועניג, צו בעצאהלען זיי מיט דעם פאר גאר זייערע מצוות- דעם רעכטען שרר וועללען זיי האבען ערשט אויף דער אויביגע וועלט (לעולם הבא). וויא דיא גמרא זאגט: אלע נביאים - וועלכע האבען געזעהן ברוח הקודש דיא יודישע גרויסקייט - האבען נור גביאות געזאגט וועגען די ימי הקשיח, אויף דער וועלט, אקער אויף יעזער מעקט

השארקען זיך ציא ריענען גאטמט ב"ה מימן גאנצען הארצען - דאס איז גיט צו משעד זיין. אויף נבוכדנצר הרשע דער צאהלט די גמרא, אז דעריבער האט ער זוכה געווען צו זיין און גרויסער און שטארקער קאניג, פרי און זיין וזהו און זיין עניקעל דער פאר וואס פרי איז געלאפען דריי טריקט צוליעב דעם פבור פון גאטמט ב"ה, די מעשה איז אזוי געווען: בשעת חזקתו המלך איז קראנק געווען און גאטמט ב"ה האט איהם געוונד געמאכט גדרה נס, האט איהם גאטמט ב"ה געוואלט בעווייזען אויף דעם און צייכען, וואס דיא גאנצע וועלט זאלל דארפען וויעמסקען. וואס האט ער געטאהן? ער האט דעם טאג געמאכט מיט צעהן שעה לאנגער. אז ברוך בלארן דער קאניג פון בבל האט געהערט פון וועמסקען וועגען עס האט געטראפפען און וואונדער, האט ער געזאגט: עס איז דא אויף דער וועלט און מענש, און אויף זאלל איהם גיט שיקען קיין גערום? שרייבט איהם - האט ער געהייפען זיינע שרים - פרייען דעם קאניג חזקתו, פרייען דער שטארט יודישים, פרייען דעם גרויסען גאטמט וואס אין יודישים, נבוכדנצר איז דאמאלס געווען דער קאניג. ליכער סעקעטאר, אבער אין דעם אויגענבליק איז ער געווען אויסגעזאנגען, אז ער איז געקומען, האט ער געזאגט: ווי האט איהר דאס געשריענען? איהר רופט זייער גאטמט אן גרויסער גאטמט, און זיין גאטמען דערקאהנט איהר נאר צום סוף אזוי שרייבט: פרייען דעם גרויסען גאטמט, פרייען צו חזקתו דעם קאניג פון יודישים, האט ער דער קאניג איהם געזאגט:

לעולם הבא עין לא ראתה אלהים ואתך יעשה למחכה לו :

חתימת הספר

הנה אחי אחרי כל דברי הספר הזה שהערכתי לחוק ידי המתנוררים בארצות הירחוקות שלא יתשלחו שם מקום מצות התורה מכל מקום הדרך האמיתי והיותר נכונה לכל מי שרוצה לזכות באמת לפני הקב"ה הוא שיתחוק שלא ישתקע במדינות ההם [אם לא באיש שהוא י"א ומחוק חדת לבני ישראל באיש כזה אין אנו מרברים] ואם כי מפני רוב דחקו הוצרך לנסוע שם עכ"פ כאשר יעור לו ה' ישוב לביתו

ויבטח בה' הנותן לחם לכל בשר שיפרנסו גם בכיהו. ואל ישמע ליצרו שכפתרו שישוב שם עד שיקבץ הן רב כי הוא מחליף עולם עומד בעולם עובר כי כל מה שיאריך ישיבתו שם עלול מאד להכשל בכמת עקרי הדת כיון שהרבה נבשלין שם בהם ובנו שכתב הרמב"ם בחבורו הלכות דעות פרק ששי ה"ל דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחבריו ונזהג כמנהג אנשי מדינתו לפיכך צריך האדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד כדי שילמוד ממעשיהם ויתרחק וכו' הוא ששלמה ואמר הולך את חכמים יחכם ורועה כמילים ירוע ואמר אשרי האיש וגו'. וכן אם היה במדינה שמונהגותיה רעים ואין אנשיה הולכים בדרך ישרה ילך למקום שאנשיה צדיקים ונוהגים בדרך טובים וכו' ע"ש ובאמת כאשר יתבונן האדם יראה כי ענין העשר שמסירתו

ועלמ, או ער וועט מן התקום גיט פערלאזען אונ וועט צושיקען פרוידם, אונ גיט הארען דעם יצר הרע וואס רעדט אין צו פערקלייבען דארט ביו מען וועט ווערען בייך, קריגען אגרוסקען קאפיטאל, דאס וואס לאנגער מען האלט זיך דארטען אויף, קאן מען אלץ גיכער עובר זיין א סך גרויסע גבירות אפילו ווען ער היט זיך, אונ אין זיין גישעפט, איו גיט דא גיין גבירות אפער קוקענדיג אויסן צווייטען ווי ער מהומ זיי, ווערט נאכלאסקייט בא זיך אין פיל זאקען מיט דער צייט. דער רמב"ם שרייבט אין זיין זך התקנה עם ליענמ אין א מענשענעם נאמור אנצוגעהען ריא דעות אונ די מנהגים פון זיינע חברים, אונ פיהרען זיך ווי זיינע לאנדסלייט פיהרען זיך, דעריבער דארף יעדער האבען אומנאנג גור מיט צדיקים אונ חכמים כדי ער זאל זיך האבען פון וועמען אבצולערנען וכו'. אונ אזוי האט שלמה הקלה געזאגט דוילך את חכמים יחכם, — דער וואס געהט ארום מיט חכמים ווערט קלוג, אונ דער וואס קאספאנירט זיך מיט גאררען (רשעים) וועט צערברעכען ווערען קלייך מיט זיי. אונ אז מען לעבט אין א לאנד, וואס איהרע מנהגים זיינען שלעכטע אונ איהרע איינוואוהנער געהען גיט גדרה הלאר דארף מען ארום פון דארט אונ אונזען אין אונ ארם, וואו די מענשען זיינען פרוםס אונ גוט וכו'. אין דער אקסון, או מען זאלל גוט בעמראכטען געהט מען, אז גיט דיא רייכקייט

מאמ

די אייביגע — עין לא ראתה אלהים ואתך וכו' זיין אויג האט נאך גיט אנגעזעהען דעם שוכר) וואס נאמט וועט דארף זעכען די וואס האפפען צו איהם.

נאך עמליכע ווערמער צום לענער

נאך אלץ, וואס מיר האבען אין דעם ספר ארומגעקערט, צו מחוק זיין אונזערע ברודער, וואס לאזען זיך אונזען אין דיא טייטע לענדער, זיי זאלען זיך גיט אפלאזען אונ אפהיטען די מצוות התורה, פון דעם-טו וועגען, דער מענש וואס ווילל יוצא זיין מיט איין אקט פאר נאמט, דארף זעהען ווי טיים קאגליך, גיט אונזען לאזען זיך אזוי ווייט אונ גלייכען בעסקער אין דער היים (סידען דער גרויסער זרא שמים וואס קאן דארטען פיעל בייבריינגען צום חוש הדעה) בעסקער לעבען איין ארימקען לעבען איין אירישען איידער קריגין רייכמהום קעגין דעם רצון פון נאמט ב"ה, אונ ווען דער גויטע פרייט פארם אין אפערקע ארער אפריקא, וואס ער האט גיין קרייך גיט, זאלל מען וועגנבעטעם זעהען וואס פריהער צוריק קעהרען זיך אהיים, וויא נאמט ב"ה העלפט גור אונ מען האט אויפגעקליבען א שטיקעל פערקאנען, מען דארף קאמפען צום נאמט, וועלכער זיין פסגם א נאנצע

ועשר אל תתן לי פן אשבע וכחשתי ואמרתו מי ה' [וזה אמר אפילו בזמנו שהיתה רת ישראל תקיפה בעולם ולא היה יכול האיש בפרהסיא לעבור על רצונו ית' ח"ו וגם היה נתפרסם עי"ו לביוון ולכלמה בעולם ורק בלבו היה ח"ו מכחש בהשנחה ומה נאמר בזמנינו שאנו רואין בעינינו שיוזק זה מאד להרבה בני אדם ואם לא אלו עכ"פ לבניו בוראי יויק] וכ"ש שלא יתמהמה בשביל עושר במדינה שהרבה מאנשיה פרוצים ברת שעלול מאד לאבר נפשו ח"ו ע"י עיכוב שם וכ"ש לנפשות בניו אם יביאם שם בוראי סכנה גמורה היא דלפי חידוע כמעט אין במציאות להנך שם בנים בדרך התורה כפי חוב איש יהודי. ובאמת יפלא הדבר מאד איך יפעל זאת האדם בנפשו להשחית בירים נחלתו שהנחיל לו ה' הם בניו הוקרים החביבים לו כנפשו להכניסם למקום סכנה כזו ולאבר בידים אחרית

שמסיתו יצרו לרוף אחריו אינו מהצלחות הגדולות לבאי עולם כי יש הרבה אנשים מבע"ב אשר אינם בעלי עושר שמשיגים טובה ונחת רוח בעולמם הרבה יותר מעשירים ועיקר הצלחת העשירות הוא כמו שאמר הכתוב בברכה ה' היא תעשיר ולא יוסף עצב עמה רהינו אם קנין נכסיו הוא מברכת ה' מעשרת אותו וגם נותנת לו נחת רוח בעשרו שלא יקבל עצב עמה אבל העשירות שאינו מברכת ה' [כגון שבא לו ע"י שעבר על רצונו] נותנין לו ביחד עם עשרו גם עצב שכל מה שיגדל עשרו יתוסף גם העצבון עמו כגון מחלות ר"ל או צער מכנים או שבאין עליו גיים ולמשים ובזוין אותו וכמה תלאות העולם עד שאינו מקבל שום נחת רוח מעשרו. ומי שהוא איש נכון באמת צריך לבקש מה' שלא ינסהו בנסיון העושר אף כשהוא במדינתו וכמו שאמר שלמה ריש

צו לאוין ווערין בפרהסיא, ווארום אין יענע צייטן וואלט ער ווערין גישטראפט פון ב"ד ואון הויז דעם וואלט ער דאן גיוויס האבין גרויס שאנדע נאר דיא הארץ קען מען דאך גיט פאר הימין דרייבער ואנט שלמה המלך ע"ה פן אשבע וכחשתי ואמרתו מי ה' דאס הייסט סאקער ח"ו אין הארצין וועל איה לייקענען אין נאטם השגחה דורך דיא געלט. וואס זאלן מיר שוין היינטיגע צייטן זאגן? מיר דוקט אז היינט וואלט שלמה גיט זאגן פן אשבע וגו' (סאקער) עס איז כמעט קרוב לזרואי אז דורך דיא פולע געלט ווערט מען איבער גיפירט בפרט קינדער ווערין גיוויס צוא קאלעציעט דורך בייקקייט ווער דעם נאך בלייבען צו ליעב בייקקייט אין אזא ארט וואס געפינען זיך נעהר פיעל אויסגעלאסענע צווישן אירין און וואו עס איז כמעט גיט קעגליך צו געבין די קינדער א יודישע ערצהונג — דאס סאר מען געוויס גיט, עס איז כמעט אונגלויבליך אז א יוד וואס דיא קינדער זיינען בייא איהם געי וואהגליך די אויג אין קאפ זאל ביי זיך פועלן בריינגען זיינע קינדער אין אזא לאנד וואס איז זייער וואהרשיינליך אז זיי זאלן פאר געסין אן דער גאנצער יודישקייט און ווערין אספע עוברי גילולים (געצין דיקער) וויא קאן דאס אויך ביי זיך פועלן זיין אזא אכער גענען זיינענע פלייש און בלוט? א חויז וואס מען זינדירט מיט דעם אנשקענען דיא זייגענע קינדער מיט מען זיך אויף ארעה דורך אעלעקע קינדער

מאכט דעם מענשען גליקליך, עס זיינען דא אספ מיטטעלע מענשען, וואס זיינען פיעל גליקליכער פון די גראסע גבירים, דיא מעשה איז ווי עס שמעחת אין פסוק: תרבת ה' היא פעשיר — ווען מען בעקוממט דעם פערסקענען דורך די ברכה פון נאטם, מיט ארענטי לייקייט, און יושר ערשט דאן הייסט מען מיט זיין אמת רייה, ולא יוסיף עצב עמה — דאן האט מען גיט קיין נארג און קימער דורך דעם פערסקענען, אבער דער פערקאנען, וואס מען קלייבט אויף גיט דורך די ברכה פון נאטם ב"ה, נוד דורך נגבה און גולה אבער דורך אנדערע עבירות ווי חלול שבת און דאס גלייכען, בריינגט דעם מענשען א סך באגה און צער און ער האט קיין נחת גיט אין זיין לעבען: ער איז גיט זיכער פון קראנקהייטען פון צער פון קינדער און אנדערע צרות וואס קוממט פאר אויף דער וועלט, דער גאנץ פערשטאנדיקער מענש בארף בעטן נאט ב"ה ער זאל אים גאר גיט בריינגען צום נסיון צוא זיין בייך, ווען ער איז אפילו אין אונזער געגענט, אזוי האט שלמה המלך אויף גיבעטען, ריש ועושר ארימקייט און בייקקייט — אל תתן לי וואלט דו מיר גיט געבען סאקער וועל איה צו נאטם זיין (מיט געלט) און וועל גאר גיט גלייבן אין נאט ב"ה און ווען האט דאס שלמה גזאנט אין גענער צייט וואס דער ערבסקער מענש האט גיט גיקענט (צוא ליב פערשידענע סבות וועלעקע מיר האבין שוין פריער אויס געקעכנימט)

התורה נפתחו מערכתם הלא היא עומדת לעולם ולעולמי
 עולמים בלי שום שינוי וזרעון ח"ו ורק מדרגת אלו
 האנשים נגרע במושך הזמן שנמשש נהרגלה במנחגי
 המדינה ונפתחה מערכה, וגשכיל זה בדרך דמיון בת
 מלך שנשכית ונשאת לכפרי [וכמו שהמשילו ח"ל
 ענין נפשו של אדם על הפסוק גם הנפש לא תמלא
 משל לעירוני שנשא בת מלך] שהיתה רגילה מעולם
 לשכון בחיכלי מלך חדרים מרווחים ומפוארים ולבוש
 בגדי הדר ולאכול מאכלים מובים ובריאים ובבואה
 בבית הכפרי בית מלא עשן צד ורחוק תחרד נפשה
 לצעוד על פתח ביתו וכ"ש ללוש ללוש הכפרי או
 לאכול מאכליו הנסים אשר זיוק הרבה למננה גוה
 שהיא בת מלך ותבחד לנפשה מות מחיים כאלה
 להתנאל בפתו ולישב בביתו ולהתכסות בכסותו אך
 ברבות הימים תתרגל בכל אלה ותשכח עשרה וכבודה
 ותשכון במח בבית הכפרי ותלבש כסותו ותאכל מאכליו
 ונרמית.

אחרית נחמתו ותקותו בכל ימי חייו שישאר לו שם
 ושארית בארץ שיזכה על ידם לעוה"ב [ומי שאינו
 יכול לשוב לביתו מפני איזה מעם ומוכרח להביא את
 אשתו ועולליו אליו מ"מ לא ייעץ לבניו הגדולים
 שאינם סמוכין על שלחנו שיבואו גם הנה לשם כי
 כשהם בגים גדולים שיובלו לזון את עצמו מבלעדו
 בודאי טוב ונכון שישארו שם במדינתו וילכו שם
 בדרך ה']. והנה באמת כל איש ישר בתחלת בואו
 למדינת החם יסתער לבבו בקרבו לראות פרצת הרת
 שנפתרין שם אצל הרבה אנשים ומקלל יומנו שגרם
 לו לראות זאת בעיניו וכל תקותו שיעזרו ה' לברוח
 משם וכ"ש עבור בניו מוסכם אצלו שהלילה וחלילה
 לו להביא בניו לשם שישתקעו בין העובדי כוכבים
 ח"ו ואך בהמשך הימים ישתנה אצלו מחשבתו לנמרי
 שלא די במה שהוא בעצמו אינו יוצא משם אלא
 יביא אצלו גם בניו ומי גרם להם זה האם מצות

דאם מיט דעם געזען גיטווארין אזא פערענדערדיג?
 עס איז גאר דער דרגל (גיטווארדיג) שולדיג אין דעם,
 וויא מיר האבן אין פאריגן קאפיטל ערקלערט מיר
 וועלן דאס איצט נאך געסער ערקלערן דורך א משל
 א פרינצעסין איז אמאל אין א מלחמה צייט געפאנגען
 גיטווארן און פארקויפט געווארן פאר א שקלאמין און
 פאר א פרוי צו אפראקטיש פויער, זייער ביטער איז
 איר גיטען דיא ערקסע צייט איידער זי האט זיך צו
 געוואהנט צום גייעם לעבן, זי איז אין דער היים
 געוואהנט גיטען צום גרעקשען קאמפארט, זיא האט
 געוואהנט א שטענעם דווארען, זי איז גינאנגען געק
 לינדעט אין אמלעס און זייד האט גיגעסין די געקסע
 עקענס און געטרונקען דיא סאייגראקע געטראנק,
 מיט אמאל דארף זי גאר זיצען אין איין קליינעם
 פויער הייזל, מראגין אויף זיך פראקסען לייזער,
 און עסין גראקען ברויט און האנדלען מיט אלע
 פויערים, עס האט זיך איהר אויס גענדאכט אז זיא
 וועט אזא ביטערין לעבן גיט אויס האלמין, עס איז
 אבער אונזעק איין יאהר א צווייטער דיא פרינצעסין
 האט אן גיזויבן ציא פאר געסען איהר אמאליקין
 לעבען און זיך ביליכיווייס צו געוואהנט צו איהר
 מרויעריגע לאגע, גיז זי האט גאר אויפגייהקט צו
 פיהלען איר נאנצע נירעריקייט, און איר עלקער,
 און זיא איז גיטווארן צו פריערען מיט איר וואהנגג,
 מיט

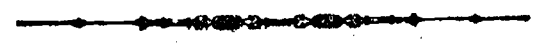
וואס דערציהן זיך אין שלעכטע קאנדין קען קען
 שווערליך זוכה זיין צו עולם הבא וואס דאס איז
 דאך דער גאנצער האפענונג און מרייטט ביי אישליגען
 אידן אז ער וועט אמאל אנכות האבן פון זיין קינד,
 דער וואס קען אהיים גיט קומען צו לייעב עפעס אסיבה
 און מוז צו זיך געמען זיין ווייב און קינדער דארף
 וועניגסטענס זיין עלטערע קינדער ועלבסטשטאנדריגע
 קינדער גיט אראפ בריינגען ווארום וויא באלד אז זיי
 קענען זיך אליין פערדיגען זייער שטיקיל ברויט איז
 דאך געוויס גלייכער אז זיי זאלן בלייבן אין דער
 היים אין איין מדינה וואס דער גאנצער גלל גייט אין
 גאטס וועג - אט וויא מיר זעהן אלע דיא מעשה
 יעכער אריגטליכער מענטש קומענדיג אין אפעריקע
 אפריקע ווערט ציא קאכט ועהענדיג דארטין דיא
 אויסגעלאפענהייט און דיא אפ גילאדיקייט פון אוינזער
 הייליגע תורה ביי פמה מענשין פארשילט זיך דער
 מענטש דעם לעבן זינעס וואס ער מוז דאס צו זעהן
 מיט זייע אונזין, און זיין גאנצער מרייטט איז אז
 גאטס וועט איהם העלפען ארויסמאפען זיך פון דארטען
 וואס פריהער, דיא קינדער האט ער גיוויס גיט גרעה
 צו געמען צו זיך זיי זאלן דארטין ווערן וויא עבוים,
 גאר מיט דער צייט ענדערט ער זיך אום אין גאנצין
 גיט גינג וואס ער אנטלופט גיט פון דארטין אליין
 געקט ער נאך דיא קינדער צו זיך, וויא אזוי איז

שמתת שם למעלה את הרעה הגדולה שגרה לה עי"ו ומסילא גם פה הנפש מתעצבת עי"ו ולכן כבוא האדם למדינות שהם פרוצים ברת ועוברין על מצות התורה בפרהסיא כמו גילוח זקן וכיו"ב תרתת ותפחד וכמו אם יראה איש אנשים אכזרים שחותרין אבריו של אדם לעיניו וכ"כ שעתה נפשו עון כריתות כמו חילול שבת ויוה"כ שעל ידם נכרת הנפש לגמרי ממקור החיים תתבהל מאד וכמו אלו היה רואה אדם כת רוצחין שרוצחין נפשות לעיניו שהיה פחדו נורא מאד אבל ברבות הימים מעט מעט תתרגל נפשו לראות זאת ומרוב ההרגל תעשה כמעשיהם ותאבד הרגש קדושתה מלפנים ותשכח לגמרי עד כמה מויקים לה אלו הרברים עד שפועל בנפשו להביא גם בניו אליו וכו"ו נכלל במה שאחז"ל כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה נעשה לו כהיתר[אבל הכחירה נתונה לכל וכל איש הירא והחרד לדבר ה' יתחוק בה' שיהיה בעורו וישוב למדינתו ויחנך בניו לתורה וי"ש ואו אשרי לו בעוה"ב וגם בעוה"ז לא יעווב ה' את חסידיו שומרי בריתו ופקודיו :

ונדמית בכל מעשיה והליכותיה כשאר בנות הכפרים וכאלו היתה עירונית מלידתה. ר"ר הוא בענין הנפש של האדם שאנו רואין כי... אדם מצוה או למד תורה באה לנפשו שמחה וחדוה ולהיפך כשעושה עבירה אף רבשעת מעשה מתגבר עליו יצרו אבל אח"כ בא לו עצבון מזה וכמו שאחז"ל רשעים מלאים חרמות והוא מפני ששרש נפש עם ה' היא בשמי שמים בהיכלי מלך שכל העידון והשמחה שם היא בחכמת התורה ומאורות הנדולים הנמצאים בכל מצוה ומצוה וגם נגלה שם הקלקולים הגדולים שנעשה בכל עבירה ועבירה שעובר האדם ועד כמה יויק לנפשו בזה בעבירה זו נעשה בעל טום בידיו או ברגליו או סומא בעיניו [כגון שקלקל בעיניו אינו יכול להביט לע"ל באור השכינה] וכיו"ב בשאר אברי הנפש כידוע ולכן בכל מצוה ומצוה שאדם עושה מקבל הנפש בשרשה העליון שמחה ותענוג ומסילא ומפני לא ידעה הנפש פה שהיא חלק וענף ממנה אף שהיא לא ידעה דבר ולהיפך בעבירה בא לשרש נשמתו עצבון גדול

בפרט אז קען נעהט אז סיא איז עובר אוף עבירות וואס עס קומט פאר זיי פרת וויא חילול שבת אדער דאס גלייבן איהר שרעק איז דאן גלייף מיט דעם שרעק פון דעם מענשין וואס זעט פאר דה וויא קען הרגת מענטשין צום טוירט ווארום פרת איז דאך דער טוירט פאר דיא נשמה, נור בייסליכקייט גענוואהנט זיך דער צו צו אונ הערנט נאר אוף צו פיהלען אונ צוא פיינברייפין די גאנצע שאדליכקייט פון אנעלכע גרויסע עבירות עס ווערט שוין רעכט אליין טאהן איין גרויסע עבירה אונ קען פועלעט באיי זיך בריינגען דיא קינדער אויף גיט קוקענדיג אויף זייער צוקונפט [העיתיד] וואס זיי וועלן דער נויטערט ווערין פון אידישקייט אין גאנצין וויא דיא נקרא זאגט, וויא דער מענטש טוט איין עבירה איין טאל אונ א צווייטן טאל, קומט עס באיי אים שוין אויס גאנץ ערלויבט צוא טאן, אבער דער מענטש האט דיא ברירה צו פיהרען זיך וויא ער וויל דארף יעדער גרא שמים ועהן וואס פרייער צורקעהרין זיך אהיים אונ ערציהען דיא קינדער אידישלאך, דאהן וועט איהם וואהל זיך אוף דער וועלט אונ אוף יעדער וועלט.

מיט איר קליידונג מיט איהרע עסקען אונ מרינקען אונ גאנצען גענעהלין שאפט גלייף וויא זיא וואלט נאר גיבארין ווערין אין דעם הויז, אזוי איז אויך אז א מענש לערניט תורה אדער ער מוהט א מצוה זעהן מיר אז ער איז פרייזיך, פערקעהרט, אז ער מהוט איין עבירה, איז לאחר המעשה ווערט ער מרויעריג, די סכרא איז, ווייל דעם מענשענס נשמה שטאמט פון היסעל, וואס דער איינציגער פערקניגען אונ די איינציגע פרייד האט קען דארטין נור דורך דער חכמת התורה אונ דורך דעם גליק פון דיא הייליגע מצות דעריבער אז קען מהוט א מצוה ערפרייט זיך דער מיט די נשמה זעהר שטארק אונ פון איין עבירה ווערט זיא מרויעריג ווייל דיא נשמה פילט דעם שמוץ דעם אוקגליק וואס זיא בייקומט דורך דעם אז דער מענש קומט למשך אין דיא זייטע קאנטין אונ ער זעט אפגענטזיך וויא סיא איז עובר דיא גראמטע עבירות ווערט דיא נשמה א פארציטערטע גלייף וויא איינער זעט וויא סיא שנייט דעם צווייטן אפ איברים פון קערפער ווארום דיא מצות זיגען דאך אויף אנגעגעגן דעם מענטשנים איברים וויא מיר האפין פרייער דאס שוין ארום גירעט באריכות

חתימת הספר *

ואגב נדבר מעט אודות המכשול הגדול שנתפשט בעולם בעת בעו"ה והוא איסור עוי ריבית שנעשה בעו"ה כהיתר גמור שמלוים על שם"ח (וועקסלען) על פ"צ בלי שום היתר עסקא וידוע שיש ע"ז כמה לאוין מפורשין בתורה וכמו שאחז"ל (ב"מ ע"ה) שהמלוה עובר על את כספך לא תתן לו בגשך ומשום אל הקח טאתו נשך ותרבית ומשום לא תהיה לו כנושה ומשום ולא תשימון עליו נשך ומשום ולפני עור לא תתן מכשול [שמכשיל ללוה ע"ז שגם הוא אמור ללות ברבית] והוא רשע גמור ע"ז ופסול לעדות ולשבועה ומה נענה ליום הדין בשישאלוהו האיך עברת בשאת נפש על דברי הש"י אלהי השמים ואלהי הארץ אשר יצרך בראך ויחך ופרנסך בכל ימי חיך אותך וכל אנשי ביתך וכמה פעמים הוציל אותך ברוב חסדו מהללים רעים ומכמה מצוקות הזמן ולא הביט על טיעוט עבודתך לו הכוזה גמול על מפעליו המיובים אשר היטיב עמך וכמו שאמר הכתוב הלה' הגמלו את עם נבל ולא חכם הלא הוא אביך קנך הוא עשך ויכוננך, וכבר אחז"ל במדרש תהלים כל המהלים עצמו לעבירה [היינו שגמפיר עצמו לעשותה כמה פעמים בשאת נפש] אין לו מחרטה הוציל מה' ר"ל אף בעת שיגמרו רחמי הש"י על העולם לחפש וזות על עוברי עבירה מ"ם והו רק במי שעבר במקרה על

דברי השם אבל לא כמו שביזה את דברו לעשותם כהפקר גמור, ואיתא בתנא דבי אליהו כשעלה משה למרום מצאו להקב"ה שזיה כותב בתורה אל ארץ אפים א"ל תינח לצדיקים לרשעים למה א"ל חיך שחצמרך לכך והנה בעת שהיה מעשה מרגלים התחיל משה לבקש ועתה יגדל נא כח ה' כאשר דברת לומר אל ארץ אפים [ור"ל שתשא פנים אף לרשעים להאריך אפך עליהם] וכתוב ויאמר אדני סלחתי כדברך והיינו שהשיב לו סלחתי אבל כדברך הוא מכאן אמרו כל המכיר בד"ת ועובר עליהן ה"ו רשע גמור עב"ד שם והנה בענין איסורי רבית אפילו תינקות תקורין בחומש יודעין ומכירין שיש ע"ז איסור מפורש בתורה והאיך מלאו לבו לעבור בשאת נפש על דברי הש"י ולהקרא רשע גמור לנצח, והנה ענין כזה לבר שהוא עובר על כמה לאוין מורה שאין לו אמונה בהשגחת הש"י והוא חושב שכל מה שאדם חומף בהיתר ושלא בהיתר ישאר ת"י שאלו היה מאמין שהש"י משגיח בעולם ושהוא מפרנס לברואיו וכמו דרתיב כי ה' אלהיך הוא הנותן לך כח לעשות חיל ונאמר נותן לחם לכל בשר ובלעדיו רצונו אין אדם יכול להתעשר לא היה מכנים עצמו לזה דצריך האדם להאמין שלא יפלא מה' שום עצה להעשירו אף אם לא יעסק בעסק הזה ולהיפך כשיעסק בעסק ריוח כזה אשר הוא מתנגד לרצון הש"י

* חתומתי ב"ו מספרי אהבת חמד סמני גדול העין שנתתה בימינו היתר גמור בעו"ה.

שפייתם דיר וינד דוא לעבסקט דיר מיט ביין גאנצע היין גינינד אונ וויפיל סאהל האט ער דיר סציל גיניען פון פתילות אונ פון פקה פרות דאס גיקטו אים אפ פאר זיינע מוזות וואס ער האט מיט דיר היטב גיניען וויא דער פרוק שרייט תלה פגמלו זאת וגו גם חוץ וואס ער איז עובר אויף פקה לאוין ווייזט ער פאר אלעמען אז ער איז גיט סאמין אין דעם אייבערשטיגים השגחה אונ ער קלערט זיך אז וואס ער וועט זייין סאפין וועט גלייבן באיי אים נארום אז ער וואלט גלייבן אז גאט גיט אקט נג אויף דער וועלט אונ ער איז ספרנס וייניג פראים כמו דרתיב פי ה' אלהיך הוא הנותן לך כח לעשות חיל (גאט ביין גאט גיט דיר דער קראפט צו פאר דינען) וויאמר נותן לחם לכל בשר (גאט שפיית אלע ויינע באשעפטיגט) אונ אן זיין רצון קען א סענמלש גיט בייך ווערן ער וואלט דאס גלייבען וואלט ער זיך גיט זכיות גריינגען אין אזוי איין סאך דען איסור נארום א סענמלש בארף גלייבען אז גאט ביה זאל וועלען אפגעשען מאכען בייך קען ער אים מאכען בייך אפילו אז ער וועט גיט האנדלען

גם וועלן מיר אפיקעל היינען סבת דעם גרויסען קבשול וואס עס איז גינאקען אויף דער וועלט סבת דעם איסור פון ריבית (פריצענט) וואס עס איז גינאקען הפקר באיי אפולע סענמלשען זיי זאיינען געקט אויף אהוילען וועקסיל אן א שטר עיקקא אונ עס איז גינע אז אויף פ"צ איז פארהאנגען פקה לאוין פתורה אונ ווי עס שטייט ספורש אין דער גמרא אז דער סלנה איז עובר אויף דעם פסוק את פסקה לא תתן אל בגשך אונ אויף דעם פסוק את פסקה לא תתן ויבגשך (דער טייך איז בייך געלט פראקטו אים גיט געבן אויף פריצענט אונ אייב דוא האקט עובר גיניען אונ דוא האקט גינעבן עכ"פ וואלט באיי איהם גיט געקען דיא פ"צ) גם איז ער עובר אויף דעם פסוק לא תהיה לו פגושא לא תשימון עליו גשך לפני עור לא תתן מכשול אונ ער ווערט דורך דעם דין אן גירופין איין רשע גמור אונ ער איז פסוד לעדות ולשבועה אונ וואס וועט ער ענטפערן צום יום הדין אז מיה וועט איהם פקענן ווי האקטו עובר גיניען אויף דיא ביי פון גאט וואס ער האט דיר געשאפען אונ ער

והוא מדה במדה דהלא כתיב בתורה כי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחוקת בו נר ותושב וחי עמך אל תקח מטתו נשך ותרכיב ויראת מאלהיך וחי אחיך עמך והוא לא רצה להחיות אותו ונגזר עליו מדה במדה שגם הוא לא יחיה וכמה יגיע לארס קלון וכליטה לנצח וגודל הצער בשכולם יעמדו ויגערו מעפרם ויזכו לחיי עד כרוב עונג ושמחה והוא יסאר לעין כל מושבב ומוטמן בעפר לנצח תחת מעט הגאת איסור רבית שקיבלה נפשו הבהמית בעוה"ל וע"ז אמר התנא באבות הרי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עכירה כנגד הפסדה. ודע עוד דאף על הלוה אף שעונש תחית המתים שלא יחיה לא נוכר על הלוה אבל מ"ם יש גם עליו איסור לאו גמור שלא יתן נשך להמלוה וגם הוא כשם רשע יקרא ופסול לערות עכור זה כמו שאח"ל [במסנהדרין כ"ה] לוח ברבית פסול לעדות. והנה נאמת אף אם לא היה לנו שום עצה ליקח ריוח עבור הלוואת המעות נ"כ היה צריך האדם לשמור את דברי התורה האמור בענין זה כדי לקיים רצון הש"י היוצר ובורא הכל ולהלמט נפשו מאכרון עולם ובג"ל ובפרט כוסנינו שתקנו לנו הגדולים את ההיתר עיסקא (* בוראי חיוב גדול יש על המלוה מעותיו בריוח להזהר לעשות שטר עיסקא כדון ולא להתעצל בדבר ובוה ימלט נפשו מני שחת ואתר המלוה ואחר הלוה יוהרו בוה :

הש"י אף שהוא מרויח בעת הוה צריך לידע כבירור שסוף דבר הוא שלא יסאר הממון ת"י. וכתוב עושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעובנו דהיינו שיפסק חייו באמצע וכתוב עור ואין להעשיר אך למחסור ואיתא במדרש דהאי קרא קאי על המלוים ברבית. אלא האמה שבעת שהוא כפיקר עצמו לעבירה זו לעשותה כמה וכמה פעמים מסממטת העבירה זו את לבו מאד עד שניסח לגמרי אמונת הש"י מלבו אמונה בהשגחה אמונה בתורה וכמו שאח"ל (ב"מ ע"א) בא וראה סמיות עיניהם של מלוי ברבית אדם קורא לחבירו רשע יורד עמו עד לחייו והם מכיאינ עדים ולבלר וקלמסו וריו וכוהובין וחוחמין פלוני זה כפר באלהי ישראל [ורע עלי המעשה מאד מה שנוהגין איזה סוחרים בשלוקת אחד סאתם סחורה בהקפה ונ"ח איזה ר"כ להסחורין שלקח ונשהתא שילוח המעות הוא כותב עליו בחשבונו עוד איזה כסף עכור המתנת המעות והוא איסור גמור אף שהלוקח מתרצה לזה אחרי שנגמר אצלם מקח העסק מתחלה כסך כך וכך החוב שנשאר עליו אח"כ הוא רק חוב בעלמא ואמר ליקח שום כסף יתר עכור המתנה] וענין זה נזנע גם לתחית המתים כמו שאח"ל על יחוקאל הנביא בשעה שהחיה המתים ראה שכולם עמדו על רגליהם ואחד נשאר מושכב בעפר והמה ע"ז והשיב לו הש"י האישי הווא כנשך נתן ותרכיב לקח חיה לא יחיה

(*) אבל גם ההיתר עסקא לא יעשו כ"א כפי חוקי הממשלה ולא יותר.

קומ יעם גרודיען עסק אונ קריק אז ער נועט יע באנגלען מיט דעם עסק קומ דאס איז אנגעקענין דעם אייבערשטיים רען בארף ער וויקען פראר אז דער סוף נועט זיין אז וויינע געלט נועט גיט דיען פאיי אים גיין פולע צייט וויא אין פסקו שטייט עושה עולףר ולא במשקט בחצי ימיו יעובנו (איז דער פריין אדער דיא גילג ווארפט אים אנוועק אין סיסן לעבין אדער ער דיא געלט) נאר דער אמת איז גשעת דער פענטיש שום דיא עברה בקה פעקים פאר שטייפט דער יצהרד אים דיא הארץ אונ פאר געקט צו האפען אמתנה אין גאט ביה אמתנה אין זיין הודיה ווי דיא הייליגע נבא זאגט זע וויא דער יצהרד פאר גלענט דעם פענטישין די וויינען אז איתער וואלט אים רופן חיו קיפע וי לא ער ויך אן אים נזקס גיווען אונ דא פריינטם ער אגין צופאפער אונ בחיפה אליין אונטער אויף זיך אז ער זייקענט אן נאמ ביה (דאס פיינט קען דער פאפער

קומ אין אים שטייט אז ער האט אים גיליגען נעקט אויף פרייענט) גם איז דאס נזנע צוא תחית המתים וויא די תבאים האבין אונ דער ציילט גשעת יחוקאל הנביא האט סתיה גיווען אפילע מהים וויא גאט האט אים גיהייסן האט ער גיעהן אז דער גאנצער בית עולם פתים זיינען אויף גישטאנען פון דיא קברים אונ איינער איז גיבליפען ליגען אין גבר האט ער זיך גיוואנדערט האט אים גאט ביה גיענטפערט ער האט גינפען פרייענט אן אשום היתר דערפאר קומט אים דער עונש גם דער לוח האט אויך א גרויסע עברה וואס ער גיט פרייענט ער איז אויך עובר אויף אלאו פון דער הודיה אונ ער איז דער פאר פסול לעדות ולשבעה עיב למעיה ולמעיה נאל קען זיין נזיר אז פיא א טליים דעם אנקערין געלט נאל קען פאיי אים נעקט אשאר עיקקא דחה דעם ועלזן גיצל נוערין דער סלף אונ דער לוח פון איסור רבית :

פרק א' בו יבואר גודל החיוב לשמור את התורה אף בעת שהוא מתגורר בקצה הארץ מגוי אל גוי, ובזכות זה תבוא הגאולה, גם יבוארו בו חסבות המביאות לרמיון התורה בעת החייה ואיך להשמר מהם :

פרק ב' בו יבואר בו רק בקיום מצות התורה נקרא יהודי :

פרק ג' בו יבואר שמי שמתחזק לשמור את התורה בעת כזו מתעלה מדרגתו מאד :

פרק ד' בו יבואר שיותר מאד שלא יחסרו לו מצות התדירות :

פרק ה' בו יבואר גודל מעלת התפלה החיובת :

פרק ו' בו יבוארו מענין מצות ק"ש :

פרק ז' בו יבואר גודל מצות הפלין וציצית :

פרק ח' בו יבואר איזו דינים מלוקמים חשייבים לענין תפלה :

פרק ט' בו יבואר דין נבי"ו ובהמ"ו :

פרק י' בו יבואר כי התרשלות לימוד התורה גורמת לתיוסח כל הרע :

פרק י"א בו יבואר גודל חיובו ללמוד התורה וגודל שכרה :

פרק י"ב בו יבואר גודל החיוב לקבוע עתים לתורה :

פרק י"ג בו יבואר שהתורה מצלת לאדם מן היסורים ומכל מנעם רעים בעזה"ו ובהס"ך גודל עונשו ח"ו :

פרק י"ד בו יבואר שמצות יותר ללמוד בחבורה :

פרק ט"ו בו יבואר גודל חיוב על האדם ל"מד לבנו תורת :

פרק ט"ז עור מענין זה :

פרק י"ז בו יבואר ענין הסתח היצר כזה וביטולו :

פרק י"ח בו יבואר מצות התוסרות בתי ת"ת ותתמנות מו"צ לישראל :

פרק י"ט בו יבואר דין אם מוכרח לעבור על איזה דבר מן התורה :

פרק כ' בו יבואר גודל גנות העריות וגודל עונשו :

פרק כ"א עור מענין זה :

פרק כ"ב בו יבואר כמה צריך האדם להתגבר תמיד על יצרו שלא ליתן לו שום פתח, ולברוח מחברת אנשי רשע, גם יבואר בו שבדואו הקב"ה יסיעתו להאדם ולא יתיאש האדם את עצמו :

פרק כ"ג בו יבואר גודל שכר האדם ששומר עצמו מזה העון בכמה וכמה ענינים בזה ובכא :

פרק כ"ד בו יבואר דיני איסור עריות ואיסור יחוד ובטת שמצוי להבשל בו בעזה"ו :

פרק כ"ה בו יבוארו חיוב הנשואין כחומת וקירושין לאיש הישראלי :

פרק כ"ז בו יבואר דין מלוושי שעמנו, גם יבוארו בו דיני הקמת פאת הראש והזקן :

פרק כ"ז בו יבואר ענין סאבלות האסורות :

פרק כ"ח בו יבואר גודל העונש של סאבלות האסורות :

פרק כ"ט בו יבואר גודל היסור של השומר עצמו מלאכלות האסורות :

פרק ל' בו יבוארו איזו ענינים סאיסורי חלב דם וניד הגשה :

פרק ל"א בו יבוארו איזו דינים הנחוצים למעשה :

פרק ל"ב בו יבואר ביצד מולחין הראש והרגלים ואיברים פנימים :

פרק ל"ג בו יבוארו עוד כמה דינים אחרים מענין סאבלות האסורות ושאר איסורים :

פרק ל"ד בו יבואר ענין התשובה :

פרק ל"ה בו יבוארו עוד דברים שצריך בעל תשובה ליתר ברת :

פרק ל"ו בו יבואר גודל חיוב שמירת שבת :

פרק ל"ז בו יבוארו דיני הכנת השבת בע"ש וכמה צריך להקדים בזה וגם דיני קידוש :

פרק ל"ח בו יבואר גודל חיוב לימוד התורה ביום השבת :

פרק ל"ט בו יבואר שיתבונן האדם תמיד שלא יבוא לחילול שבת ע"י מעשיו וגורם העון הזה לירד מנכסיו וגודל זכות האנשים המזהירים על השבת :

פרק מ' בו יבוארו דיני איסור חמץ ודיני אפיית הסצה :

פרק מ"א בו יבוארו כמה ענינים עקרים כהלכות נדה :

פרק מ"ב בו יבואר שאל יתרחק האדם לרדו במקום שאין ישראל מצויין שם :

פרק מ"ג בו יבואר קצת מקדושת תורתנו, ותמימת האנשים המושעים והחוטאים ומתפאיי יאת הרבים בדבריהם הגפתלים :

פרק מ"ד עוד מענין זה :

פרק מ"ה בו יבואר תשובת תנביא על מענת האשתי :

פרק א' בו יבואר גודל החיוב לשמור את התורה אף בעת שהוא מתגורר בקצה הארץ מגוי אל גוי, ובזכות זה תבוא הגאולה, גם יבוארו בו חסבות המביאות לרמיון התורה בעת החייה ואיך להשמר מהם :

פרק ב' בו יבואר בו רק בקיום מצות התורה נקרא יהודי :

פרק ג' בו יבואר שמי שמתחזק לשמור את התורה בעת כזו מתעלה מדרגתו מאד :

פרק ד' בו יבואר שיותר מאד שלא יחסרו לו מצות התדירות :

פרק ה' בו יבואר גודל מעלת התפלה החיובת :

פרק ו' בו יבוארו מענין מצות ק"ש :

פרק ז' בו יבואר גודל מצות הפלין וציצית :

פרק ח' בו יבואר איזו דינים מלוקמים חשייבים לענין תפלה :

פרק ט' בו יבואר דין נבי"ו ובהמ"ו :

פרק י' בו יבואר כי התרשלות לימוד התורה גורמת לתיוסח כל הרע :

פרק י"א בו יבואר גודל חיובו ללמוד התורה וגודל שכרה :

פרק י"ב בו יבואר גודל החיוב לקבוע עתים לתורה :

פרק י"ג בו יבואר שהתורה מצלת לאדם מן היסורים ומכל מנעם רעים בעזה"ו ובהס"ך גודל עונשו ח"ו :

פרק י"ד בו יבואר שמצות יותר ללמוד בחבורה :

פרק ט"ו בו יבואר גודל חיוב על האדם ל"מד לבנו תורת :

פרק ט"ז עור מענין זה :

פרק י"ז בו יבואר ענין הסתח היצר כזה וביטולו :

פרק י"ח בו יבואר מצות התוסרות בתי ת"ת ותתמנות מו"צ לישראל :

פרק י"ט בו יבואר דין אם מוכרח לעבור על איזה דבר מן התורה :

פרק כ' בו יבואר גודל גנות העריות וגודל עונשו :

פרק כ"א עור מענין זה :

פרק כ"ב בו יבואר כמה צריך האדם להתגבר תמיד על יצרו שלא ליתן לו שום פתח, ולברוח מחברת אנשי רשע, גם יבואר בו שבדואו הקב"ה יסיעתו להאדם ולא יתיאש האדם את עצמו :

פרק כ"ג בו יבואר גודל שכר האדם ששומר עצמו מזה העון בכמה וכמה ענינים בזה ובכא :

